

**АФАНДИНИНГ
ЙИГИРМА
ТЎРТ
ҚИЁФАСИ**

Жаҳон халқлари латифалари

**«ШАРҚ» НАШРИЁТ-МАТБАА АКЦИЯДОРЛИК
КОМПАНИЯСИ БОШ ТАҲРИРИЯТИ
ТОШКЕНТ — 2001**

Т а р ж и м о н :
Неъмат АМИНОВ

М а с ъ у л м у ҳ а р р и р :
Ашурали ЖЎРАЕВ

Афандининг йигирма тўрт қиёфаси: Жаҳон халқлари
латифалари/Тарж. Н. Аминов. — Т.: «Шарқ», 2001. —
464 б.

Ўз 2

© «Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик
компанияси
Бош таҳририяти, 2001.

Насриддиннинг болалик ва ёшлик йиллари

1. ЎЖАР ХЎЖА

Болалигида Хўжа отаси нима иш буюрса ўз билганидан қолмас эди. Ниҳоят отаси ундан бир иш чиқара олмаган, нуқул тескарисини айтадиган бўлибди. Бир куни тегирмондан қайтаётганларида олдларидан бир ариқ чиқибди. Ариқнинг кўприги жуда кичик бўлиб, ҳатто эшак ҳам ўта олмас экан. Отаси Хўжага дебди:

— Ўғлим, сен жуда ақллисан-ку, ҳозир мен кўприкдан ўтгач, сен ҳам зинҳор эшакни кўприкдан ўтказаман деб уринма.

Насриддин ўз билганидан қолмай, отаси айтганинг тескарисини қилиб, эшакни кўприкдан ҳайдабди. Бир пайт отаси қараса, эшак устидаги унли қоп ён томонга оғиб боряпти. У жон ҳолатда ўғлига қичқирибди.

— Қоп мен томонимга сираям оғмаяпти, сувгаям тушмайди. Қани, қопни қаттиқроқ итар.

— Ота, — дебди Насриддин. — Энди мен катта бўлиб қолдим. Шу пайтгача айтганларингизнинг тескарисини қилиб келардим, энди буйруғингизни айтганингиздай қилиб бажараман.

Шундай дея у қопни жиндай итарган экан, сувга тушиб кетибди.

турк.

2. АФАНДИ ВА ЭШИК

Ханда қиссади ликоллардан нафисат бошқаларни эшитибди. Вақт ўтказмай Афанди уша қаринсарой томон югуриб, оломонга қўшилибди-ю савдогарларнинг ҳикояларини эшита бошлабди.

— Ҳабашистон деган бир ғалати юрт бор, — дея ҳикоя қиларкан биттаси. — У ниҳоятда узоқ, ҳатто Бағдоддан ҳам наридадур. У мамлакат шундаям иссиқ-ки барча аҳоли яланғоч юради...

Афанди ҳайрон бўлиб сўрабди:

— Сизлар бир пас ўтириб туринглар, мен онамни чақириб келаман, — дебди Афанди.

У ҳаммани ҳайрон қолдириб, эшикни ошиғ-мошиғидан чиқариб олибди-ю елкалаганча онасининг изидан кетибди.

— Сенга нима бўлди, болагинам, — дея ҳайрон бўлибди онаси. — Бу нима қилиқ, нега эшикни орқалаб олдинг?

— Ахир ўзингиз айтдингиз-ку эшиқдан бир қадам ҳам нари жилма, деб. Айтганингизни қилдим-да, — дебди Афанди.

уйғур.

3. ХЎЖА НОСИР ВА ОТАСИ

Отаси Хўжага эшакни суғоришни буюрибди.

— Суғора олмайман, — дебди Хўжа, — лабларим ёрилиб кетган.

Отаси ҳайрон бўлиб:

— Бу ерда лабнинг нима алоқаси бор? — деб сўрабди.

— Нега алоқаси бўлмас экан? Агар мен ҳуштак чалмасам, эшак сув ичишни қаердан билади. Мана бунақа лаб билан ҳуштак чала олмайманда, — дебди.

қозоқ.

4. ЮНУС ПАЙҒАМБАР

Насриддиннинг отаси уч дона қовурилган балиқ олиб келибди. Насриддин уйда йўқ экан.

— Ўғлингиз келмасдан балиқни тинчгина еб олсак бўлармиди, — дебди онаси, — шумтакангиз ўз қилиқ-ўймайди.

Худди шу аснода Насриддин келиб, эшикни қоқа бошлабди. Онаси ҳовлиқиб иккита катта балиқни хон-тахта остидан олиб берибди. — Т.: «Шарқ», 2 усти-404 б.

Ўз 2

рида у жуда кичик экан, бу ривоятни хонтахта остидаги катта балиқлар айтиб берсин, — деб қўшимча қилибди.

форс.

5. НАСРИДДИН МАКТАБДА ҚАНДАЙ ҲЎҚИГАН?

Қишлоқ мачити ҳузуридаги мактабда ўқиганда Насридинни турли хил шўхликлари учун баджаҳл ўқитувчиси тез-тез жазолаб турарди. Лекин бу жазолар унга чивин чаққанчалик таъсир этмас, яна шумлик ва ўйинқароқликдан қолмас эди. Бир куни дарс пайтида домлага бир катта патнисда ҳолва келтиришди. Шу аснода домлани ичкаридан хотини чақириб қолибди.

— Болалар, мен бир муддатга чиқиб келаман, — дебди домла. — Сизлар тинчгина ўтиринглар, ҳа яна бир гап, зинҳор ана у ҳолвага тега кўрманглар, заҳари бор.

Домла шундай деб чиқиб кетибди, Насридин ҳолвани тенг бўлакларга бўлиб талабаларга тарқатиб чиқибди. Болалар ҳолвани ушоқ қолдирмай еб бўлган ҳам эдиларки домла кириб келиб жаҳл билан қичқирибди.

— Ҳолвани ким еди?

— Тақсир муаллим! Мен сизнинг қаламтарошингизни билмасдан синдириб қўйдим. Қўрққанимдан, ўша заҳоти заҳарланиб ўлмоқчи бўлиб, ҳолвани еган эдим. Афсус, заҳари кучсиз экан, таъсир этмади, — дебди Насридин.

авар.

6. ИССИҚ ЎЛКАЛАРДА

Афанди ҳали жуда ёшлигида, фалон карвонсаройда африкалик савдогарлар келибди, улар ўз ўлкалари ҳақида жуда қизиқ ҳикояларни айтиб беришади, деган хабарни эшитибди. Вақт ўтказмай Афанди ўша карвонсарой томон югуриб, оломонга қўшилибди-ю савдогарларнинг ҳикояларини эшита бошлабди.

— Ҳабашистон деган бир ғалати юрт бор, — дея ҳикоя қиларкан битгаси. — У ниҳоятда узоқ, ҳатто Бағдоддан ҳам наридадур. У мамлакат шундайм иссиқки барча аҳоли яланғоч юради...

Афанди ҳайрон бўлиб сўрабди:

— Унда эркак билан хотинларни қандай фарқлашади?

ўзбек.

7. ВАҚТ ҲИСОБИ

Насриддин мактабда ўқиганда домласи болаларга табиат ҳақида, ердаги ҳаёт ҳақида, йил фасллари, кеча-кундузнинг алмашиб туриши ҳақида тез-тез ҳикоя қиларкан. Бир дарсда у:

— Мана ҳозир баҳор, — деб сўз бошлабди. — Кунлар узайиб, кечалари қисқариб қолди. Бир ойдан кейин эса ёз бошланиб, кун роппа-роса бир соатга узаяди...

Орадан ой ўтибди. Дарсда яна йил фасллари ҳақида гап кетганда ўқитувчи Афандидан сўрабди:

— Насриддин айтиб берчи, бир кеча-кундуз неча соат?

— Бошқа вақтларда бир кеча-кундуз йигирма тўрт соатдан иборат бўлса-да, ёз пайтлари бир соатга узайиб, йигирма беш соатга етади, — дея дадил жавоб берибди Афанди.

ўзбек.

8. БИЗ ТЕНГДОШМИЗ

Афандидан:

— Ким катта, Сизми ёки акангиз? — деб сўрашибди.

— Онамнинг айтишларича, бултур акам мендан бир ёш катта эди. Орадан бир йил ўтди, ҳозир тенгдошмиз, — дебди.

уйғур.

9. НОАНИҚ ЗАМОНДА

Бир куни домласи Муладан сўраб қолди.

— Айтчи «Наср» сўзи қайси замонда.

— Ноаниқ замонда, — деб жавоб қилибди Мулла.

Домланинг жаҳли чиқибди.

— Нега дарсни ўқимадинг?

Насриддин тутилинқираб жавоб берибди.

— Ўқиганман муаллим, фақат худо ҳаққи ўзим атайи жавоб бермадим.

— Нега?

— Чунки агар «Наср» сўзи ўтган замонда тусланган десам, унинг тарихи жуда узун, айтиб адо қилиб бўлмайди. Ҳозирги замонда десам, яна келишикларни, алмаштириб тусланишларни сўрайсиз, келаси замонда десам, худога хуш келмайди. Шунинг учун вақтингизни олиб ўтирмасдан ноаниқ замонда дедим қўйдим.

озар.

10. ТҮРТДАН ТҮРТНИ ОЛСА

Бир пайтлар хўжа мактабда ўқиган экан.

— Тўртдан тўртни олса нима қолади? — деб сўрабди ўқитувчиси. Афанди ўйлаб қолибди. Ўқитувчиси тушунтира бошлабди.

— Кел, бу мисолни осонгина ечиш йўлини ўргатаман. Масалан, айтайлик, сенинг чўнтагингда тўрт танга бор эди. Шу тўрт танга тушиб қолди, дейлик. Хўш чўнтагингда нима қолади?

— Тешик, — дея жавоб берибди Хўжа.

қозоқ.

11. КАЛИТНИНГ ТЕШИГИ

Хўжа Насриддин мадрасада ўқиб юрган кезларда бир куни домласи ундан сўраб қолди:

— Дарсни такрорладингми?

— Такрорладим, — деб жавоб берди Мулла.

— Унда айтчи борлиқ нима?

— Дунёда нимаики бор бўлса уни борлиқ дейилади.

Домла Насриддинни дарсни ўқиб келмаганини билса-да гапирмади, чунки унинг ўқимаганини барибир исботлаб бўлмасди. Шунинг учун аттайи бошқа савол берди.

— Хўп майли, унда айтчи, бор нарсаларнинг ўзига хослиги нималардан иборат?

— Дунёдаги ҳар бир нарса ўзига хос хусусиятга эга.

— Уларнинг ранги қанақа?

— Уларнинг ҳаммаси бир хил рангда.

— Қанақа рангда?

— Борлиқ рангидада.

Насриддинни осонликча мот қила олмаслигини билган домла қайта сўрабди:

— Яхши, хўп айтчи, ялтироқ нарсалар қандай бўлади?

— Ялтироқ нарсалар ялтираб туради.

Домласи Насриддинни ҳеч нарса билмаслигини исботлаш мақсадида яна аврамоқчи бўлибди.

— Демак ундан қараганда ёруғлик кўринади. Шундай эмасми?

— Худди шундай муаллим, — дебди Насриддин.

— Хўп, бўлмаса ялтироқ нарсага битта мисол келтирчи?

— Калитнинг тешиги, — деб жавоб берибди Насриддин.

озар.

12. БОЛАЛИҚДАГИ АҚЛ

Мактабда Афанди домласига қалтис саволлар бераркан. Бу саволларнинг кўпчилигига домласи жавоб бера олмай, қизариб қоларди.

— Билимдонман дея кўпам керилаверма, — дебди домласи Афандига. — Болалиқда ақли бўлган кишилар катта бўлгач, қип-қизил тентак бўлишади.

— Унда тақсиримнинг ўзлари болалиқда жуда ақли бўлган эканларда-а? — дебди Афанди.

ўзбек.

13. ЮПАТГАНМИШ

Бир куни Хўжа дарсга келмай қолибди. Эртасига ўқитувчиси ундан сўради.

— Кеча нега мактабга келмадинг?

— Ишим чиқиб қолди.

— Қанақа иш?

— Акам тишини олдириш учун дўхтирга борган эди.

— Сен-чи?

— Мен ҳам у билан бирга бордим.

— Нега? Тиш олдирган аканг бўлса, сен нима қилардинг?

— У оғриқдан додлаганда мен уни юпатиб турдим.

қозоқ.

14. ҚАНЧА КУТИШ КЕРАК?

Ўсмир Насриддинни этиқдўзга шогирдликка беришибди. Орадан икки йилча ўтгач отаси қизиқиб қолибди.

— Ўғлим, этик тикишни аллақачон ўргангандирсан, балки яхшироқ бирор жойдан алоҳида дўкон очсанг бўлармиди?

Насриддин истехзоли кулиб деди:

— Буёғи яқин қолди, ота! Ҳозир устанинг боласини алдаб, томорқасига қараб юрибман. Яқинда ана шу ишлардан халос бўлсам, устам менга этик тикишни ўргатади.

ўзбек.

15. ШОЙИБОФНИНГ ШОГИРДИ

Онаси ўғилчаси Насриддинни шойибофга шогирдликка берибди. Хўжа устаникига бир йил қатнабди, икки йил қатнабди. Бир куни онаси сўраб қолибди.

— Хўш, айтчи нималарни ўргандинг?

— Онажон, сизнинг дуонгиз туфайли ишнинг ярмидан кўпроғини ўргандим, яъни ўралган калаваларни очишни ўрганиб олдим. Ҳозир очилган ипдан калава қилишни ўрганаёпман. Агар шундай дуо қилиб турсангиз яна икки-уч йил ичида дастгоҳга ўтирсам керак.

турк.

16. ИССИҚ ЧУЧВАРА

Бир куни болалигида онаси Насриддинга чучвара пишириб берибди. Чучвара шундайям иссиқ эканки, ҳар гал Насриддин чучварани оғзига солганда кўзларидан ёш чиқиб кетаркан.

— Менга қара, Насриддин! Мунча ҳовлиқмасанг, ахир чучвара қочиб кетмайди-ку. Бироз сабр қилсанг-ку совийди, — дебди отаси.

— Унгача оч қоламан-да, ота, — дебди кичкина Насриддин.

ўзбек.

17. ҚАНАҚАСИГА ОБКЕЛСИН

Отаси Насриддинга буюрди:

— Овқатни олиб кел, кейин эшикни ёп.

— Йўқ, аввал эшикни ёпай, кейин овқатни олиб келаман, — деб жавоб берибди Насриддин.

форс.

18. ЧИДАМСИЗ КУМУШ

Болалигида отаси ҳар жума куни қанд-қурс олиб ейиш учун беш тийин бераркан. Бир куни отаси унга йигирма тийин бериб тайинлабди:

— Мана бу сенга тўрт жумага бемалол етади. Пул асрашни, уни тежаб-тергаб сарфлашни ўрган.

Афанди ўша куннинг ўзидаёқ отасининг насиҳатини унутиб, олган йигирма тийиннинг ҳаммасини ширинликка харжлабди. Навбатдаги жума куни ниҳоятда иссиқ экан, отаси терлаб-пишиб бозордан қайтиб келиб:

— Уф, дўзахнинг эшиги очилдими, дейман, — дебди у, — бу иссиқда яхшиям миям эриб кетмайди.

Шу хил имкониятни кутиб юрган Афанди ўша заҳоти гап қистирибди:

— Одамнинг мияси афтидан кумушдан ҳам чидам-лироқ экан.

— Бу билан нима демоқчисан? — деб сўрабди отаси.

— Кеча тўрт жумага мўлжалаб берган кумуш тангангиз бир бозорга тушиб чиққандаёқ эриб тамом бўлди!

ўзбек.

19. ТИШЛАРИ МУСТАҲКАМ ЭКАН

Бир куни отаси Насриддинга пул бериб, бозордан тушликка пиширилган қўй калласини олиб келишни буюрибди. Насриддин бозордан пиширилган каллани олиб қайтаётганда йўл-йўлакай еб кўрган экан, мазза! Бир пайт ҳаммасини еб бўлиб, отасига қуруқ чаноқ суягини олиб келибди.

— Ахир бу қуруқ суяк-ку, — дея қичқирибди отаси. — Қулоғи қани?

— Қўй қар экан, — дебди Насриддин.

— Тили-чи? — яна сўрабди отаси.

— Қўй соқов экан.

— Кўзи қани? — дағдаға қилибди отаси.

— Шундай. Олганимда кўр эди.

— Унда бошида бир тишлам ҳам гўшти йўқ-ку?

— Ҳа, юқоридаги касалликлар етмагандек, шўрлик қўй кал ҳам экан, — дебди Насриддин. — Мана қаранг, фақат тишлари мустаҳкам экан, биттасиям тушмаган.
форс.

20. ДОНИШМАНД ҲОЗ

Болалигида Хўжа бир дақиқа ҳам тинч турмас, ҳар хил олди-қочди қилиқларни ўйлаб топаркан. Бир куни ўтиб кетаётиб, жуда хасис ва жанжалкаш қўшнисининг фозларига кўзи тушибди. Фозлар девор соясида биқиниб олиб мудрашарди. У қўшнисининг фози ўғирланганини билиб, қанақасига дод-фарёд қилиб, сочларини юлишини кўз олдига келтириб, битта каттароқ фозни олиб, жуббаси остига яшириб қочибди. У анча ергача хавотир олиб борибди. Лекин негадир фоз қичкиришни хаёлига ҳам келтирмас эди. Хўжанинг бундан ҳайрати ошиб, наҳотки ўлиб қолган бўлса деб ўйлабди, у қизиқиб бир тор кўчага кириб, жуббасини оҳиста очиб, фозга қарабди. Фоз оҳиста бошини кўтариб мўлт-мўлт қараб турганмиш.

— Яшшавор фоз! — дебди Хўжа олқиш ёғдириб. — Сени нодон ўйлаганларнинг ўзи аҳмоқ. Сен ўз эгангдан ҳам юз чандон ақлли, донишманд экансан. Мен ҳам сени ҳушёр бўл, деб огоҳлантирмоқчи эдим.

турк.

21. ҚОВОҚ КАЛЛА

Кўчадан қозондек катта салла ўраган имом ўтиб кетаётган экан. Насриддиннинг шумлиги тутиб кетди. Катта бир тошни олиб салланинг ўртасига ташламоқчи экан, тош келиб имомнинг қоқ манглайига тушди. Жаҳли чиққан имом шумтакани қувлаб тутиб, раиснинг олдига олиб келибди.

— Вей, ҳароми, шундай улуғ зотга нима учун тош отдинг?

Насриддин дадил жавоб қилди:

— Мени кечиринг, тақсир! Шундай саллани кўриб ҳазратимнинг бошлари темир ёки чўяндан бўлса керак деб ўйловдим? Текшириб кўрмоқчи бўлиб тош отдим. Янглишибман. Ҳазратимнинг бошлари темирдан эмас, қовоқдан экан. Узр.

ўзбек.

22. ЁРДАМ БЕРА ОЛМАЙМАН

Хўжа гўдаклигида ўз туғилган юрти Сиврихисардан Акшехир шаҳрига келган экан. Қараса минора теппасида муаззин азон айтиб турганмиш. Ҳеч нарсага ақли етмаган гўдак — Хўжа пастдан туриб унга қичқирибди:

— Амакижон, мен нима қилай ахир? Шохсиз, бутасиз, пўстлоқсиз бир дарахтга чиқиб олибсан, сенга қандай ёрдам бера оламан.

турк.

23. ЎЛИККА ШОХ ЧИҚҚАНИ ҲАҚИДА

Ҳали болалигида бир эрталаб тонгда Насриддин кўчага чиққан эди, қараса дарвозалари ёнида бир киши ўлиб ётганмиш. Насриддин мурдани судраб олиб бориб яқиндаги қудуққа ташлабди-ю ўқишга кетибди. Отаси ўғлининг вайсақилигини яхши билгани учун ҳам, ўлик ҳақида эшитган заҳоти бир эчкини сўйиб қудуққа ташлаб, ўликни чиқариб кўмибди. Насриддин йўлда дуч келган кишига ўликни қандай қудуққа ташлагани ҳақида сўзлабди. Ўликни эгалари бундан хабар топиб, Насриддинга келиб учрашибдилар.

— Ўликни нима қилдинг?

— Ўзимизни қудуққа ташладим, — деб жавоб берибди Насриддин. Сўнг уларни бошлаб келиб, ўликни олиб чиқиш учун ўзи қудуққа тушибди. Қарабди. Яхшироқ тикилиб қарабди: Во, ажабо! Мурдага шох чиқибди. У пастдан қичқирибди:

— Раҳматли қариндошларингни шохи бор эдими? Кимлардир кулибди, кимлардир сўкинибди.

форс.

24. НАСРИДДИННИНГ КУЁВ БЎЛГИЧГА МАСЛАҲАТИ

Бир деҳқон ўғлини уйлантирмоқчи бўлибди.

— Майли, мен қарши эмасман, — дебди ўғли. — Фақат бир нарсага ақлим етмай турибди. Қишлоғимизда бир қиз, бир тул хотин ва яна бир эридан ажралган жувон бор. Маслаҳат беринг, қайси бирига уйлансам экан?

— Бу масалада маслаҳат бера олмайман, — дебди отаси. — Шаҳарда бир ўқимишли дўстим бор, ўшанга борсанг, сенга бир жўяли маслаҳат беради.

Йигит шаҳарга келиб излай-излай отасининг дўсти-ни топибди. Шунақа-шунақа, дея маслаҳат сўрабди.

— Мен ҳам сенга бирор маслаҳат беришга ожизман, — дебди у. — Шаҳарда Насриддин деган биров яшайди. Ўшани излаб топсанг, энг зўр маслаҳатни ўшандан олсанг бўлади.

Йигит Насриддинни излаб кетибди. Ҳеч ким унинг кимлигини ва қаердалигини билмас экан. Ниҳоят, бир гуруҳ болаларга дуч келибди. Улар йўл ўртасида «от-от» ўйини билан машғул эканлар. Йигит бир боладан Насриддинни қандай топсам бўлади, деган экан, у:

— Мен Насриддинман, — дебди қув кўзларини ўйнатиб.

Йигит нима мақсадда овора бўлиб юрганлигини айтиб, ундан маслаҳат сўрабди.

— Қизни олсанг, бу — сенинг ишинг, тулни олсанг, бу — унинг иши! — деб жавоб берибди бола. Шунда йигит эридан ажралган жувон ҳақида сўраган экан, бола жавоб бериш ўрнига, куёв бўлгич йигитнинг оёқларига шарттилатиб қамчи тушурибди-ю, шериклари томон чошиб бориб «от-от» ўйинини давом эттирибди.

Йигит хафа бўлиб, отасининг дўсти ёнига қайтиб келиб:

— Отам мени шаҳарга юборганда, сендан мишиқи боланинг манзилини сўрайсан демаган эди-ку? Маслаҳатни ўзингдан сўраган эдим. Сен бўлсанг.

Шундай дея Насриддин айтган гапларни ота қадрдонига тўкиб солибди.

— У сенга жуда тўғри маслаҳат берибди, — дебди ота қадрдони. — Агар сен қизни олсанг — оилага ўзинг бош бўласан. Тулни олсанг — у хўжайинлик қилади. Ҳеч нима демасдан оёғингга қамчи туширгани эса, эридан чиққанга сира яқинлашма, шайтондан қочгандек ундан қочиб қол, демоқчи.

серб.

25. НАСРИДДИННИНГ ЎЗ ОТАСИГА АЙЛАНГАНИ

Эндигина расида бўлган Насриддин бир оқшом ўғай онасининг тўшагига кириб қолибди.

— Вой, нима қиялсан? — дея ҳайрон бўлибди ўғай онаси.

— Кўрмаялсанми? — дебди у. — Мен — отамман-ку.

форс.

Насриддин ва унинг хотини

26. АҚЛГА КИРМАСДАН БУРУН

Насриддиндан сўрадилар:

— Биринчи марта уйланганингда неча ёшларда эдинг?

— Аниқ эсимда йўқ, — деб жавоб берибди у. — Ҳар қалай ҳали ақлга кирмаган эдим.

форс.

27. ТОҒАСИНИНГ ҚИЗИ

Насриддинга тоғасининг қизини унаштирдилар. Шу орада бойроқ бир куёв топилиб Насриддинга рад жавобини беришибди. Уч йил ўтгач тоғаваччасининг эри қаттиқ зарбадан ўлиб қолибди. Насриддин жиянини юпатиш учун бориб:

— Худога минг қатла шукур, хайрият сени менга бермаган эканлар. Акс ҳолда эрингни ўрнига мен ўлган бўлардим, — дебди.

Эридан катта мерос қолган тоғаваччаси бундан қаттиқ ранжиб, Насриддинни бошқа ҳовлисига киритмабди.

форс.

28. ҲАЛИЯМ КЕЧ ЭМАС

Бир чол Афандининг устидан кулмоқчи бўлиб:

— Афсуски онанг ўлганда, бўлмаса унга уйланардим, сен ҳам менга ўғил бўлардинг, — дебди.

— Ҳозир ҳам кеч эмас, — дебди Афанди.

— Бу билан нима демоқчисан? — дебди ҳазилкаш чол.

— Айтмоқчиманки, қизингизни менга хотинликка берсангиз, камина Сизга ўғил бўламан қоламан, — дебди.

уйғур.

29. АЁЛЛАРНИНГ ЁШИ

Бир куни ёшлигида Мулла уйланиш ҳақида опасига ёрилиб қолибди. Опаси излай-излай бир қизни топибди.

Мулла опасидан сўрабди.

— Хўп, айтчи, мен учун топган қизингнинг ёши нечада?

— Худо ҳаққи билмайман, — дебди опаси, — ўзидан сўраган эдим, «Билмайман» деди. Лекин ўзи ёш.

— Йўқ, унда менга керак эмас, — дебди Мулла.

— Нега? — деб сўрабди опаси.

— Чунки у қиз анча ёшда.

— Қаердан била қолдинг?

— Одатда аёллар ўттиздан ошгач, улардан ёшинг нечада, деб сўрасанг, билмайман, деб жавоб беради. Демак у шундай деган бўлса, алақачон ўттизни уриб қўйибди.

озар.

30. ҲАВОРАНГ ШИППАК

Афанди бирданига икки қизни ёқтириб қолибди. Дўкондан бир хил ҳаворанг шиппак олиб, гўзалларга совға қилибди.

Қизлар қаердандир бир-бирлари ҳақида эшитиб Афандининг ёнига келиб сўрашибди.

— Қайси биримизни ёқтирасан?

— Қайси бирингга ҳаворанг шиппак совға қилган бўлсам ўшани, — деб жавоб берибди қув Афанди.

уйғур.

31. АЙТИШ ЭСИМДАН ЧИҚИБДИ

Афанди узоқ вақт уйлана олмай юрибди. Чунки келин томонга беришга қалин пули йўқ экан.

Бирда унинг таниши Афанди яхши кўрган қизга совчи юбормоқчи эканлигини айтиб қолибди. Донишманд бундан хафа бўлиб, қаттиқ ҳаяжонланибди. Бироз ўйлаб туриб танишига дебди:

— Нима ҳам дейишим мумкин. Жуда яхши, одобли, ҳар томонлама муносиб қиз. Фақат қасам ичиб айтаманки, бир куни уни тўсатдан эркаклар даврасида кўриб қолган эдим. Худо ҳаққи.

Таниши ҳаяжондан жунбушга келиб:

— Оллоҳга қасамким, бундай қиз менга муносиб эмас.

Совчиларни чақириб олиб, ҳалиги қизга уйланмаслигини айтибди.

Анча вақт ўтгач Афанди ўша қизга уйланаётганини эшитган таниши унинг ёнига келиб жаҳл билан сўрабди:

— Мени алдабсанда. Ахир сени қасам уради-ку!

— Тўғри, қасам ичганим рост. Қизни очиқ юз билан эркаклар даврасида ўтирганини кўрган эдим. Фақат у эркаклар отаси-ю акалари эканини айтиш эсимдан чиқибди. Ўзинг ҳам сўрамовдинг ўшанда.

ўзбек.

32. МУЛЛА-СОВЧИ

Мулланинг дўсти уни бир тул хотинниқига совчиликка юборибди. Мулла уникага борса аёл жуда гўзал экан. Беихтиёр ўзи яхши кўриб қолибди. Аёлга ўзи уйланмоқчи бўлибди, лекин дўстига хиёнат қилгиси ҳам келмасмиш. Шунда у:

— Фалон киши сенга уйланмоқчи бўлиб, мени совчиликка юборди. Очигини айтсам менга ҳам жуда ёқиб қолдинг. Агар олдинроқ билганимда эди, ўзим келиб сенга уйланиб олган бўлардим. Начора, энди кеч. Агар ўзимга совчилик қилсам, дўстимга хиёнат қилган бўламан. Шунинг учун ўшанинг номидан совчилик қиламан. Яхши ўйлаб кўр. Уни ҳам танийсан, мени ҳам. Хоҳлаганингни танла, — дебди ялиниб.

озар.

33. ХЎЖАНИНГ ТАДБИРИ

Хўжа уй қурганда дурадгорга полнинг тахталарини шифтга, шифтникини полга уришни буюрибди. Дурадгор ҳайрон бўлиб, нега бундай қилиш керак, деб сўраганда, у:

— Яқинда мен уйланаман, ҳаммага беш бармоқдек маълумки, одам уйланганда хонадонда ҳамма нарса остин-устун бўлиб кетади, шунинг учун олдиндан чорасини кўриб қўймоқчиман, дебди.

турк.

34. РАНЖИГАН КУЁВ

Афанди уйланибди. Одатдагидек меҳмонларга ош тортилибди. Ҳамма ўзи билан бўлиб куёвни ошга таклиф қилиш эсларидан чиқибди. Афанди бир чеккада оч, қовоғини солиб ўтираверибди.

Кечқурун куёвни гўшангага таклиф қилишибди.

— Қани, марҳамат куёв, келин кутиб қолди! — дейишибди янгалар.

— Бормайман, — дебди Афанди. — Гўшангага ош еганлар кирсин.

ўзбек.

35. ОЧИҚҚАН ХЎЖА

Хўжа очиқиб хотинидан овқат келтиришни сўрабди. Хотини ноз-у истиғно билан:

— Менинг худо берган ҳусни жамолимга тикилиб, гўзаллигимдан баҳраманд бўлиш ўрнига қаердаги овқат ҳақида гапирасиз-а, — дебди.

— Гўзаллик билан қорин тўймайди-да, — дебди Афанди хўрсиниб.

қозоқ.

36. ТАҚВИМ

Айтишларича Мулла ўзининг асосий вақтини китоб ўқишга сарфларкан. Бир куни хотини унга дебди:

— Бу оқшом то тонггача ухламасдан Оллоҳдан мени китобга айлантиришини сўраб илтижо қилиб чиқаман.

— Нега? — деб сўрабди Афанди.

— Очиғини айтганда ана шу китобларингга ҳавасим келади, — дебди хотини. — Агар худонинг қудрати билан китобга айланиб қолсам, сен мендан кўзингни узмасдинг.

— Худога илтижо қилганда ундан ўзингни тақвим-календарга айлантиришини сўра, — дея ҳазиллашибди Мулла.

— Нега? — ҳайрон бўлибди хотини.

— Чунки, тақвим фақат бир йилга керак бўлади, кейин уни янгилайдилар, — дея тушунтирибди Мулла.

озар.

37. ЖУМА КУТИБ ТУРСИН

Хўжа хотини билан эр-хотинлик бурчларини ҳар жума куни бажаришга келишибди.

— Фақат бир нарсага ҳайронман, — дебди у. — Ишим жуда кўп, гоҳида жуманинг келганини сезмай қолишим мумкин.

Хотини бироз ўйлаб туриб:

— Бунинг йўли осон, — дея кулибди. — Ҳафта-нинг ҳар жума куни саллангизни қозиққа илиб қўяман. Саллани кўргач жумалиги эсингизга тушади.

Шунга қарор қилишибди.

Бир куни ҳали жумагача анча бор экан, хотини Насриддинни қўмсаб унинг салласини қозиққа илиб қўйибди.

— Наҳотки бугун жума бўлса?! — дея ажабланибди Хўжа.

— Албатта жума-да, — дебди хотини.

— Йўқ, буниси кетмайди, — дебди Насриддин. — Ё жума мени кутиб турсин, ё мен жумани кутай.

турк.

38. БИТТАСИ ҲАМ ЕТАДИ

Бир куни Насриддиннинг хотини ваз эшитиш мақсадида мачитга борибди. У мачитдан қайтгач, Хўжа:

— Хўш, қандай фойдали гапларни эшитдинг, — деб сўрабди.

Хотини:

— Отинойи айтдиларки, — дебди ишонч билан, — эр-хотин ҳар бир марта яқинлашганда, парвардигоримиз улар учун жаннатда битта чодир тикаркан.

— Унда бўл тезроқ, жойни сол, — дебди Насриддин ҳовлиқиб, — ўзимиз учун жаннатда тезроқ бир чодир тиклайлик.

Муродлари ҳосил бўлибди. Орадан бир неча дақиқа ўтгач, хотини:

— Сиз ўзингиз учун чодир тикладингиз, келинг энди мен учун ҳам битта чодир қурайлик, — дебди суйканиб.

Хўжа терларини артиб:

— Бу айтишга осон. Сени одатингни яхши билман, кейин қариндошларинг учун ҳам чодир тикламоқчи бўласан. Охир оқибат яратганнинг ҳам жонига тегади. Уни қийнамай қўя қолайлик. Кел, шу иккаламизга битта чодир ҳам етади, — дебди.

турк.

39. АВВАЛ МЕНДАН СЎРАНГ

Насриддиннинг хотини қўшнилари билан сойда кир чайиб ўтирарли. Уларнинг яқинидан бир обрўли жаноб ўтаётиб, фар кўзлари билан аёлларга егудек бўлиб тикилибди. Бундан Насриддиннинг хотини аччиқланиб, дод-вой солибди.

— Уятсиз, шарманда, нега бизларга бундай қарайсан?

— Бу кимнинг хотини? — деб сўрабди жаноб. «Бу Насриддиннинг хотини», деб жавоб беришибди. Эртаси куни обрўли жаноб ўз ҳузурига Насриддинни чорлаб, хотинининг белгиларини тасвирлаб:

— Ўша сенинг хотинингми? — деб сўрабди.

— Ҳа, менинг хотиним, нима эди? — деб сўрабди Насриддин.

— Уни менинг ҳузуримга юбор, у, бу нарсаларни сўрамоқчиман.

— Бизнинг одатимизга кўра, — деб жавоб қилибди Насриддин. — У, бу нарсани мендан сўранг, мен ўз навбатида бориб хотинимдан сўрайман, у рози бўлиб берса, олиб келиб сизга бераман.

форс.

40. СОЧИ УЗУН...

Мачитнинг имоми ваз айтарди.

— Хотинлар азалдан шундай яратилмушдур. Аларнинг сочлари узун, ақллари қисқадур.

Бу гапдан Насриддин норози бўлиб:

— Мени кечирадилар ҳазратим. Узун соч аҳли аёлнинг зийнати, уни янада чиройлироқ қилади. Ақлни қисқартишини эса биринчи сиздан эшитишим. Бу гапнингизни кеннойимларга айтиб кўрингчи қани нима деркинлар, ахир у кишининг ҳам сочлари икки қулоч келади, — дебди.

ўзбек.

41. ХУРРАК

Насриддин Афандининг бой қўшниси уни бир неча кун ўйнаб келиш учун дала ҳовлисига таклиф этибди. Улар олти киши бўлиб, ҳар куни зиёфат, ўйин-кулги

давом этибди. Бироқ ҳар гал эрталаб улар Афандига ўқрайиб қараб, бир оғиз ҳам гапирмас эмишлар. Уларнинг тақаллуфсизлигидан Афанди анча малўл хотир бўлибди:

— Нега менга бундай қарайсизлар, нима арпаларингни хом ўрдимми? — деб сўрабди у.

Бой қўшниси уни юпатган бўлибди:

— Парво қилманг, улар кеча сизнинг хуррагингиздан ухлай олмай чиқишган. Ўзиям шундай хуррак тор-таркансизки, бутун уй зир титрайди.

Афандининг жаҳли чиқиб йўлга тушибди.

— Ҳа, қаёққа? — деб сўрашибди.

— Хотинимни ёнига бораман, — дебди Афанди. — Қирқ йил бирга яшадик, лекин ҳалига қадар бирор марта хуррагимдан шикоят қилмаган. Сизлар бўлса, атиги икки кечага чидай олмадинглар.

ўзбек.

42. ҲУРИЯ

Насриддин Афандини шоҳ ўз ҳузурига чақириб дебди.

— Сени қўмондон қилиб тайинлаймиз. Агар жанг зафар билан тугаса, катта ўлжа ва шон-шавкат билан қайтасан. Агар Оллоҳнинг иродаси билан жанг майдонида шаҳид бўлсанг фаришталар сени тўғри жаннатга олиб боришади. Ўша ерда ҳур-у филмонлар билан мазза қилиб яшайсан.

Афанди таъзим қилиб шундай дебди:

— Тақсир подшоҳим, ҳур-у филмонларга эришман деб шунча овора бўлиш шарт эканми? Урушга бор, жанг қил, шаҳид бўл, яна фаришталарни овора қилиб... ахир шундайям уйда хотинимнинг оти Ҳурия, ўғлимнинг оти Филмон. Мазза қилиб яшаб турибман. Ҳеч қаёққа бормайман...

ўзбек.

43. АЛДОҚЧИ

Айтишларича Мулланинг хотини мислсиз доғули экан. Бир куни у узоқ қишлоқда яшовчи отасиникига кетмоқчи бўлиб эрига тайинлабди.

— Менга қара, Мулла. Сени бутун бир ойга қолдириб кетяпман. Шу давр мобайнида бирор хотинга қара-

санг ёки қараш у ёқда турсин, ҳатто шу ҳақда ўйла-санг ўз-ўзидан менинг сочларим оқариб кетади, тишларим тушади, бармоқларим акачак бўлиб чирийд, қариб мункиллаб қоламан-у то ўлгунимча сенинг бўйнингга бўйинтуруқ бўламан, уйда ҳамма ишни ўзинг қилишингга тўғри келади.

Бир ойдан кейин у қайтиб келибди. Мулла ўша заҳоти унинг бошидаги рўмолни юлиб олибди. Қараса, сочи оқармаган. Сўраб-суриштира тишлари ҳам жойида экан. Қўлини қисган эди — бармоқлари ҳам чиримаган, юмшоққина. Унинг елкасидан тоғ ағдарилгандай бўлиб, чуқур хўрсинганча хотинининг бурнига чертибди.

— Бориб турган алдоқчисан.

— Нега? — деб сўрабди хотини.

Мулла кулиб туриб:

— Кўр эмасман-ку, қара сочларинг оқармаган, тишларинг маржондай, бармоқларинг ҳам чиримаган-ку, — дебди.

Хотини жаҳл билан Муллага:

— Ҳали сен бегона хотинлар билан бўлган эдингми? — дейди.

Мулла қовун тушурганлигини сезиб, ўша заҳоти:

— Вей, эсинг жойидами? Нималар деяпсан? Агар мен бошқа хотинларга қараганимда эди, ана шу бахтсизликларнинг барчаси сенга бало қазодай ёпишган бўлурди, — дебди.

озар.

44. ҚЎШНИ ХОТИН АЙБДОР

Насриддин Афандининг тушига қўшнисининг бева хотини кирибди. У шунақаям гўзал, дўмбоқ эканки, бағрига қаттиқ босиб, чўлп-чўлп ўпибди. Яна қониқмасдан иккинчи марта ўпмоқчи экан, биқинига тепки тушиб, уйғониб кетибди. Қараса, ёнида ўз хотини ётган экан.

— Уялмайсизми? — дебди хотини жаҳл билан. — Бу нима қилиқ? Сал қолди қулоғимни тишлаб, узиб олай дедимгиз.

— Кечирасан, жоним, менда айб йўқ, — дебди Афанди ялтоқланиб. — Ҳаммасига қўшнининг хотини айбдор.

ўзбек.

45. ОГОҲЛАНТИРИШ

Хўжанинг тушида бир гуруҳ хотинлар уни қайта уйлантирмоқчи бўлишибди. «Йўқ, буниси сенга тўғри келмайди» дермиш совчи кампирлардан бири.

Ҳаяжондан Хўжа уйғониб кетибди ва ёнида ётган хотинини туртиб уйғотибди.

— Ҳой, турсангчи, нега мунча бепарво, лоқайдсан? Ёнгинамда ётибсан-у қўшни хотинлар мени мажбуран уйлантирмоқчи бўлсалар-да гапирмайсан. Ҳадемай, уйимизга кундош келади. Ҳайда уларни. Ўзингга қийин бўлади. Менга бари бир, кейин айтиб юрмаки, нега мени огоҳлантирмадинг, деб.

турк.

46. ИККАЛАЛАРИНГНИ ҲАМ ОЛГАН БЎЛАРДИМ

— Жонгинам, мунча гўзалсан. Агар Оллоҳ сендай ҳурилиқони яратмаганда нима қилардим? — деб қолди бир куни Афанди хотинига. — Эҳтимол, бир умр бўйдоқ ўтган бўлармидим.

— Мабодо Оллоҳ менга ўхшаган яна битта ҳурилиқони яратганда нима қилган бўлардинг? — деб сўрабди хотини.

— Нима қилардим, иккалаларингга ҳам уйланган бўлардим! — дея бепарво жавоб берибди Афанди.

47. НАСРИДДИННИНГ ОРЗУСИ

Насридиннинг хотини ўлиб қолибди. У қўшни хотинларни чақириб, менга ифбатли, бой, чиройли ва одоб-ахлоқли бирорта қиз бола топинглар, деб илтимос қилибди. Шунда қўшни аёллардан бири:

— Мулла, бу хил тўрт фазилатни ўзига мужассамлантирган аёлни бутун ер юзини изласангиз ҳам топа олмайсиз, — дебди. — Келинг, яхшиси шу фазилатнинг ҳар бирига эга бўлган тўрт қизни топа қолайлик.

— Айтганимдай бўлишини истардим, — дея иқроп бўлибди Насридин. — Қанийди тўрт фазилат биттасида мужассамланган бўлса. Майли, тўрттасини тезроқ топа қолинглар. Фақат топганларинг ўзларидаги ўша фазилатни билмасин.

форс.

48. ҚАЛТИС САВОЛ

Хўжанинг икки хотини бор экан. Бир куни иккаласи ҳам ноз-финоқ билан унга суйканишибди.

— Қайси биримизни яхши кўрасан, меними ёки уни?

Бечора Хўжа бу қалтис саволдан жуда ноқулай аҳволга тушибди. Нима деб жавоб беришга ҳайрон бўлиб «Иккалани ҳам» деса-да, бундан хотинлари қаноатланмабди. Унга баттар осилишибди. Шу орада кичик хотини:

— Мана айтайлик, иккаламиз Акшехир кўлида қайиқда сузиб юрибмиз Бирданига қайиғимиз ағдарилиб, иккаламиз сувга чўка бошладик. Сен қирғоқдасан дейлик. Айтчи, шунда қайси биримизни қутқарган бўлардинг? — деб сўрабди.

Бу аҳволдан Хўжа баттар ноқулай аҳволга тушибди. Бўлғуси воқеани кўз олдига келтириб, ҳаяжонини аранг босаркан катта хотинидан.

— Менга қара, сен бироз сузишни билардинг, шекили? — деб сўрабди.

турк.

49. ОЛАМДА БОРИ

Бир куни Насриддин бозордан ярим кило гўшт олиб келиб хотинидан сўрабди:

— Бу гўшдан нималар тайёрласа бўлади?

— Оламда овқат борки ҳаммасини, — дебди хотини.

— Бўлмаса кечки овқатга оламда овқат борки ҳаммасини пишир, — дебди.

форс.

50. МУШУКНИНГ ВАЗНИ

Насриддинни кига меҳмон келадиган бўлибди. У бозордан уч кило гўшт обкелиб хотинига кечқурун кабоб пиширишни тайинлаб, ишга кетибди. Хотини кабобни пишириб бўлгач қўшни дугоналарини чақириб, меҳмондорчилик қилибди. Роса ўйнаб кулишибди. Кечқурун Насриддин меҳмонлар билан келганда хотини:

— Эндигина оловни ёқиб гўштни қовураман деб турсам, ўлгур мушук гўштни олиб қочса бўладими, яхшиси баққолдан бошқа гўшт ола келинг, — дея ялинибди.

Жахлга минган Насриддин меҳмон ҳам уйда қолиб, мушукни қува кетибди. Бир амаллаб тутиб, уни тарозда тортиб кўраркан:

— Ҳей, менга қара хотин, агар бу мушук уч кило гўштни еган бўлса камида олти кило чиқарди. Агар мушукнинг ўзи уч кило бўлса, унда гўшт қани? Агар гўшт уч кило бўлса унда мушук қани? Бу мушукнинг ўзи уч кило чиқиб турибди-ку?! — дея қичқирибди.

форс.

51. ЭҲТИЁТКОРЛИК

Бир куни Хўжа болтасини сандиққа солиб қулфлаётганда хотини кўриб қолиб, сўрабди:

— Нега бундай қилаяпсиз?

— Мушук олиб кетмасин деб қўрқаман.

— Наҳотки мушук шу қадар оғир нарсани судраб кетса?

— Қаердадир икки тийинлик жигарни олиб кетган мушук ундан ўн барабар қиммат турадиган болтани олиб кетолмайди деб ўйлайсанми?

турк.

52. ХОТИНГА АЙЛАНГАН БАҚЛАЖОН

Мулланинг хотини жуда удабурро бўлиб, унинг бир амакиваччаси ўзлари билан яшарди. У ўта дангаса, саёқ эди. Эртадан кечгача қаерлардадир дайдиб юриб, овқат пайти ҳозир бўларди.

Кун ўтибди, ҳафта ўтибди. Бундан Хўжанинг жонига тегиб, хотинига дебди.

— Хотин, сен амакиваччангга айтиб қўй, кўп бундай саёқ юрмасин. Яхшиликка олиб келмайди. Бундан кейин бу уйда қорасини кўрмай.

Хотини бу гапни амакиваччасига айтди, шундан кейин у Мулла бўлганда уйга қадамини қўймас, Мулла эшиқдан чиқиши билан у ҳозир бўлар ва тўйгунча еб-ичаркан.

Бир куни Мулла бозордан одатдагидан олдинроқ, қайтиб келибди. Аксига олиб хотинининг амакиваччаси уларникида эди. Хотини уни ошхонага олиб чиқиб яширди.

Мулла бозордан беш дона бақлажон олиб келган эди.

— Бозорда илк бор бақлажон пайдо бўлибди. Ол буларни, кечликда бир тансиқроқ овқат қиларсан.

Хотини бақлажонни ошхонага олиб чиқиб қўяркан, агар Хўжа бу ерга чиқиб қолса, сиримиз ошкор бўлади, деб хавотирга тушибди. Бироз ўйлаб тургач бақлажоннинг биттасини яшириб, амакваччасига паранжи ёпдирибди.

Кейин хавотир билан Мулланинг ёнига келиб:

— Тур ўрнингдан, шўримиз қуриди, — дебди ялиниб.

— Нима гап, тинчликми?

— Вой, ўлмасам, битта бақлажон хотинга айланиб қолибди.

— Ақлингни едингми хотин, ҳеч замонда ҳам бақлажон хотинга айланарканми?

— Ишонмасанг юр буёққа, ўз кўзинг билан кўрасан.

Эрини ошхонага бошлаб кирибди. Мулла қайси кўз билан кўрсинки, ошхонада тўрт дона бақлажон ва бир хотин биқиниб турганмиш. Хотин паранжида экан.

— Ҳой, синглим тур ўрнингдан, — дебди Мулла номаълум аёлга, — юр, мен билан.

Хотиннинг амакваччаси ўрнидан туриб Муллага эргашибди. Мулла тўғри бориб бақлажон олган дўкондорга рўпара бўлиб:

— Қизиқ бўлди-ку, ука. Сендан олган бақлажонларимнинг биттаси хотинга айланиб қолса бўладими? Илтимос бу хотинни олу, ўрнига бақлажон бер, — дебди.

Дўкондор гап нимадалигини тушуниб, Муллага битта бақлажон бериб, хотиннинг амакваччасини балодан халос қилибди.

озар.

53. БУЗОҚ

Айтишларича бир куни Мулла уйига қайтса хотинининг амакваччаси яна уларникида экан. Бу гал хотини уни шошилиб сандиққа яширмоқчи бўлибди, буни Мулла дераза ёнидан ўтаётиб кўриб қолибди. Ўз навбатида Мулланинг хотини ҳам бундан хабар топиб, ўша заҳоти амакваччасини ошхонага ўтказиб юбориб, сандиққа янги туғилган бузоқни солиб бекитибди. Мулла бундан хабарсиз эшиқдан айланиб келиб, бир сўз

ҳам демасдан сандиққа яқинлашибди. Жаҳл билан сандиқни эшигини кўтарган экан тош қотиб қолибди: Хотининг амакваччаси бузоққа айланиб турарди.

«Хотинимдан ҳамма нарсани кутардим, деб ўйлабди у. — Лекин оғзи берк сандиқда одамни бузоққа айлантиришини сира ўйламагандим. Яхшиси, зим турганим маъқул, акс холда мени сигир ёки буқага айлантириб қўйса, унда нима қиламан?»

озар.

54. САЁҚ ХОТИН

Хўжага хабар беришибди.

— Хотинингиз жуда ўйинқароқ, санғигани санғиган.

— Тухмат қилманг, — дея эътироз билдирибди Хўжа. — Сиз айтганчалик саёқ бўлса, ўз уйимизга ҳам бир қур бош суқмасмиди?

турк.

55. ХЎЖА ҲАЙРОН

— Хотининг юради, — дейишибди бир куни хўжага.

— Юради-да, — дебди Хўжа, — юриб-юриб яна уйга қайтиб келади. Нима юрмасинми?

— Тўғри юради, лекин боши очиқ хотинлардай...

— Демак унга янги рўмол олиб беришим керак экан.

— Яна ҳеч нимага тушунмадинг, доим у ёқ, бу ёқларга юради.

— Албатта уёқ бу ёққа юради-да, юрганган кейин бир жойда ўтирмайди-ку.

— У ёқ, бу ёққа бегона эркаклар билан юради.

— Унда менчи? — деб ҳайрон бўлибди Хўжа. — Нима мен унинг акаси ёки отасиманми?

турк.

56. ХОТИННИНГ ҲИЙЛАСИ

Насриддиннинг хотини тез-тез дугоналари ва қариндошлари билан улфатчилик қилиб, кечликка қолиб кетарди. Насриддинга дўстлари хотинини қаттиқ тергаб кўзини жойига тушуриб қўйишни маслаҳат беришибди. Бир куни кечаси яна хотини анча ҳаяллаб қолиб-

ди. Қоронғу тушибди. Ярим кечалиқда хотин улфатчиликдан қайтиб, эшикни таққиллатган экан, Насриддин очмабди. Узоқ таққиллатса ҳам очмай тураверибди. Хотиннинг жонига тегиб, агар очмасанг, ўзимни қудуққа ташлайман, деб уни қўрқитибди. Насриддин парво ҳам қилмабди. Хотини қудуққа яқин келиб, унга катта бир тошни ташлабди. Насриддин, хотиним ўзини қудуққа ташлади, деб ўйлаб ваҳмага тушибди. «Уни тезроқ қутқариб олмасам бўлмас» дея хавотир олибди.

У эшикни очиб, шошилиб қудуққа яқинлашаётганда, пойлаб турган хотини лип этиб ҳовлига кирибди-ю дарвозани ичкаридан беркитиб олибди. Энди ялиниш навбати Насриддинга келибди. Хотини унинг алдаб-аврашларига қулоқ ҳам солмабди. Бу ҳам етмагандек ўша заҳоти томга чиқиб бор овозда қичқарибди:

— Ҳой, одамлар, бу саёқ эрнинг дастидан дод! Ярим кечагача қаерларда санғиб юргани етмагандек яна мени ҳақорат қилади. Қачонгача бунинг зуғумларига чидайман?

Хотинининг қичқариғидан уйғониб келган қўшнилари Насриддинга «Ҳайф сизга» дея дашном беришибди. Уларнинг илтимоси билан хотини зўрға дарвозани очиб, эрини ичкарига киритибди.

форс.

57. ОЛОВ ҚИШДА КЕРАК

Кексалиқда Насриддин уйланмоқчи бўлибди. Бир дўсти унга танбеҳ бериб:

— Итдай қариб шартинг кетиб партинг қолган. Хотин ҳақида ўйлагунча охиратингни ўйласангчи, — дейишибди.

— Нодон, — дебди Афанди. — Олов йилнинг ҳамма фаслларидан ҳам кўра қишда кераклигига наҳотки ақлинг етмаса?

форс.

58. КАЛТАФАҲМ ОШНА

Бир куни Мулла Насриддин уйланибди. Олган хотинининг бир кўзи кўр, чўлоқ, тишсиз, кал ва букри экан. Шу хотинни яқиндан билувчи бир ошнаси ундан сўрабди.

— Мулла, нега бу хунук бедаво, чўлоқ хотинга уйландинг?

— Шуниси яхши, — дебди Мулла. Кўчада кўп юрмасдан доим уйда ўтиради.

— Ахир унинг бир кўзи кўр-ку!

— Нимаси ёмон, — дебди Мулла. — Нима иш қилсам ярминигина кўради.

— Бунинг устига тишлари ҳам йўқ.

— Шундаям уйда чайнашга ҳеч вақо топилмайди.

— Хўп, каллигига нима дейсан?

— Ҳар ҳафтада соч бўяш учун хинага пулни қайдан оламан?

— Ҳой, Мулла, ахир у хотин букри-ку?

— Бунча калтафаҳмасан, истайсанки, унда биттаям камчилик бўлмасинми? Инсоф ҳам керак-да, — дебди Мулла.

озар.

59. ФАҚАТ ЭРИНГ БИТТА

«Кўзининг ғилайлиги ҳам ўзига ярашиб турибди. Бу қусур эмас фазилат. Одамларни бир қарашда мафтун этади қўяди...» Шу хил мақтовлардан сўнг Хўжа беихтиёр ғилай хотинга уйланишга рози бўлибди.

Кечқурун Хўжа бир коса қаймоқни дастурхонга қўяр экан, хотини:

— Нима, меҳмон ҳам келадими? — деб сўрабди. — Иккаламизга битта косаям етиб ортарди-ку. Исрофгарчилик нимага керак?

Хўжа «Бир коса овқатни икки коса ўрнида кўриши айти муддао» деб ўйларкан, ўзича жилмайиб қўйибди.

Овқатланишга ўтирганларида хотини яна гапириб қолибди.

— Кечирасиз, яна мени кўпам номуссиз экан деб ўйламанг. Бу ёнгинангизда ўтирган хўжа ким?

Хотинига икки киши бўлиб кўринаётганини сезиб:

— Йўқ, хотинжон, буниси кетмайди. Бу уйда ҳамма нарса иккитадан бўлса-да фақат эринг битта холос, — дебди Хўжа.

турк.

60. ФАҚАТ МЕНГА КўРСАТМАСАНГ БўЛГАНИ

Афандининг дўстлари ҳазиллашиб уни хунук бир аёлга уйлаб қўйишибди. Тўйнинг эртаси куни Афанди хотинини яқиндан кўраркан, келинчак ундан сўрабди.

— Қариндошларингизни орасида яқини бор, узоғи бор, кимга юзимни кўрсатиб, кимга кўрсатмай.

— Кимга кўрсатсанг кўрсат — менга кўрсатмасанг бўлгани, — деб жавоб берибди Афанди.

уйғур.

61. ГУНОҲИНИ ЮВИБДИ

Насриддиннинг хотини жуда хунук экан. Бир оқшом у хотинининг юзига узоқ қараб қолибди.

— Намунча тикилиб қарамасангиз? — деб сўрабди хотини.

— Бугун бир гўзал жувонга узоқ тикилиб қаровдим, — дебди Насриддин. — Ҳарчанд уринсам ҳам ундан кўз узолмадим. Ҳозир ўша гуноҳимни ювиш мақсадида сенга узоқ қараб турибманда, хотин.

форс.

62. КЎНГИЛЛИ СУҲБАТ

Бир куни Мулланинг хотини эрининг башарасига узоқ қараб туриб дебди:

— Юрагинга ҳайронман. Жудаям чидамли экан.

— Нега бундай дейсан?

— Сен шунақаям хунугу бедавосанки, — дея жавоб қилибди хотини, — бунга фақат чидамли юраклар бардош бера олади.

— Демак шундай экан унда сенинг юрагинг меникига нисбатан тўрт қарра бардошлироқ экан.

— Сабаб? — ҳайрон бўлибди хотини.

— Мен ўз-ўзимни кўра олмайман, — дея жавоб қилибди Мулла. — Сен ҳар куни менга юз бор қарайсан, безарар. Юрагинг чидаб турибди.

озар.

63. КИМ ЖАННАТГА ТУШАДИ

Бир куни Мулла хотинини юпатибди.

— Бу дунёда яхши яшамадик деб кўпам қайғураверма, хотин, охиратда мазза қиламиз.

— Қандай? — деб сўрабди хотини.

— Чунки иккаламиз ҳам жаннатга тушамиз.

— Қаёқдан билақолдинг? — деб сўрабди яна хотини.

— Нега билмас эканман? — дебди Мулла. — Аввал ўзингга, кейин менинг башарамга қара. Ҳар куни сенга қараб чидаб келяпман. Ким бу дунёда сабр-тоқат қилса, албатта жаннатга тушаркан.

озар.

64. ХУНУК ХОТИН

Насриддин хунук хотини билан айтишиб қолиб орқасини ўтириб ётибди. Хотини Насриддин ухлаб қолди деб ўйлаб, ойнага қараб:

— Агар чиройли бўлганимда эримдан бу қадар таъна-маломатлар эшитмаган бўлардим, — дея ўксинибди.

Кейин секин йиғлай бошлабди. Буни кўриб, эшитиб ётган Насриддин эса, овоз солиб, бақириб йиғлай бошлабди.

— Ҳа, эр, Сизга нима бўлди? — деб сўрабди хотини.

— Ўзимнинг аччиқ қисматимга йиғлайман. Сен атиги бир марта ойнага қараб ўзингни кўриб шу қадар йиғлаганда, мен нима қилай? Ҳар куни юз бор, минг бор сенга кўзим тушса.

форс.

65. НИМАНИ ЙЎҚОТИБДИ?

Хўжага хабар беришибди:

— Хотининг ақлу хушини йўқотиб қўйди.

Хўжа чуқур ўйга толибди.

— Нега мунча ўйга толдинг? — деб сўрашибди ундан.

— Хотинимнинг азалдан ақлу хуши йўқ эди. Унда нимани йўқотдйкан, шу ҳақда ўйлаяпман, — деб жавоб берибди Хўжа.

турк.

66. БАХТИҚАРО АФАНДИ

Насриддин Афандининг биринчи хотини ўлгач иккинчи марта бир бевага уйланибди. Бу хотин аввалги эрини эслаб ҳар куни йиғларкан. Унинг айтиб-айтиб

йиғлашлари Афандининг жонига тегибди ва у ҳам бир куни хотинига қўшилиб бор овозда йиғлай бошлабди.

— Менку эримни эслаб йиғлаяпман, сизга нима бўлди? — деб сўрабди хотин.

— Мен ўзим учун йиғлайман. Агар сенинг эринг ўлиб бева қолмаганингда, мен бахтиқаро сенга уйланмаган бўлардим, — дея жавоб берибди Афанди.

ўзбек.

67. ТЎШАҚДАГИ ТЎРТОВЛОН

Хотинининг ўлиmidан кейин Насриддин бир бевага уйланибди. Ҳар куни Насриддин ўзининг ўлган хотинини, янги хотини эса раҳматли эрини мақтар экан. Бир куни улар тўшақда ётган ҳолда ўзларининг аввалги ёстиқдошларини мақташга тушиб кетибдилар. Насриддиннинг ҳамияти қўзиб кетиб, хотинини бир тепиб катдан четга улоқтирибди. Хотини аччиқлаб отасиникига кетиб қолибди. Қайнотаси Насриддинни чақириб тергамоқчи бўлган экан.

— Менда заррача айб йўқ, — деб жавоб берибди Насриддин. — Биз тўшақда тўрт киши — мен ва аввалги хотиним, манаву ва унинг аввалги эри ётган эдик. Сиқилишиб қолган эдик, у ўз-ўзидан катдан ағанаб тушди.

форс.

68. НИМА УЧУН ЙИҒЛАШАДИ?

Бир куни Насриддин хотини билан овқатланиб ўтиришарди. Хотини бирданига қайноқ шўрвани ҳўплаган эди, кўзларига ёш айланди.

— Нега йиғлаяпсан? — деб сўради Насриддин. Хотини сир бермай:

— Раҳматлик онагинам шу хил шўрвани жуда яхши кўрардилар, — дебди. — Эсимга тушиб, кўнглим тўлиб кетди.

Шунда Насриддин ҳам беихтиёр шўрва ҳўплаган эди, унинг ҳам кўзига ёш айланибди.

— Сен нега йиғладинг? — деб сўрабди хотини.

— Менинг ҳам эсимга сенинг онанг тушиб кетди, — дебди Насриддин. — Сендай қизини менга қолдириб кетгани учун йиғлаяпман.

форс.

69. КИМ КИМДАН КУЛАДИ

Афанди билан хотини ўртасидаги бирдан-бир келишмовчилик аччиқ қалампирдан чиқибди. Хотини қалампирни ўлгудек яхши кўрар, Афандининг эса унга тоқати йўқ эди. Шу қалампир туфайли улар бир марта ажралишга ҳам бориб етишган, барака топкур қариндош ва кўшнилари уларни зўрға яраштириб қўйган эдилар.

Хотини кўп олдида бундан кейин овқатта сира аччиқ қалампир солмайман, деб тилхат берибди.

Шундай бўлса-да Афандининг бирпас қозон бошида йўқлигидан фойдаланган хотини ошга бир кафт аччиқ қалампир ташлаб юборибди. Ош шундаям аччиқ бўлибдики, хотиннинг кўзларидан ёш чиқиб кетибди. Афанди уйга кириб:

— Ҳа, нима бўлди, хотинжон? — Нега йиғлаб ўтирибсан? — деб сўрабди.

— Шодлигимдан йиғлаяпман, — дебди хотини лагандаги ошни беркитиб. — Сиз мени шунақаям яхши кўрасизки, ҳатто дўстларингизни ҳам ташлаб, тўғри уйга шошилибсиз.

Афанди гап нимадалигини билиб хоҳолаб кулиб юборибди.

— Нега куласиз? — деб сўрабди хотини.

— Сенинг топқирлигингдан кулаяпман, хотин, — дебди Афанди, — ҳадемай мен ҳам йиғласам керак.

— Нега? — ҳайрон бўлибди хотини.

— Чунки сен берган тилхатни йўқотиб қўйдим.

Хотини ҳам хоҳолаб кулиб юборибди.

ўзбек.

70. ХОТИН АЙБДОР

Хўжа Насриддин тегирмонга ғалла олиб бормоқчи бўлибди. Хотини қопнинг оғзини бойлаб берган экан, йўлда бир неча марта очилибди. Хўжа тегирмонга етгунча қопнинг оғзи ўн марта очилиб, у ўн марта қайта бойлабди. Шундай бўлса-да анча ғалла тўкилиб нобуд бўлибди.

Насриддин уйга қайтгач хотинини қаттиқ койибди.

— Қопнинг оғзини яхшироқ бойласанг қўлинг синганмиди?

— Хўп, очилса ўзингиз бойлаб олмадингизми? — дебди хотини.

— Нега бойламас эканман, бойладим, камида ўн марта қайта бойладим, — дебди Насриддин керилиб.— Акс ҳолда галланинг чораги ҳам қолмасди.

ўзбек.

71. ОЖИЗ ҚУЁНЧА

Насриддин Афанда ови бароридан келмай қуруқ қўл билан қайтибди.

— Ҳеч нима ота олмадингизми? — деб сўрабди хотини.

— Турли хил қушлар жуда кўп учради-ю лекин негадир бахтим чопмади. Жониворлар эса сира учрамади.

— Қанақа жонивор экан улар?

— Ҳар хил, йўлбарс боласидан тортиб қуён бола-сигача.

— Вой аттанг, агар тирик қуён боласини овлаб келганингизда уни қўлга ўргатардим, эсиз-а.

— Қўйсангчи, қуён боласи ҳамма ёқни ковлаб, ифлос қилади.

— Ифлос қилиб ҳам кўрсинчи мен уни нима қиламан?

— Нима қилардинг?

— Думидан ушлаб, айлангириб ерга бир урардим.

— Нима? Мен шунча азоб билан овлаб келган қуён боласини-я?!

— Нима, у ҳамма ёқни ифлос қилса, мен қараб турарканманми? Супуриб, тозалаш осон экан-да?

— Супуриб тозалайсан-да. Уни бегона эмас, ўз эринг овлаб келган бўлса.

— Тозаламайман дедимми, тозаламайман! Қуриб кетсин ўша иркит қуёнчангиз!

Афандининг жаҳли чиқиб хотинининг юзига тарсаки тортиб юборибди. Хотини шовқин-сурон кўтарибди. Қўшнилари югуриб чиқишибди.

— Уят эмасми, Афанди! Заифангизни уриш...

— У менинг ожиз, заифгина қуёнчамни урса майли эканда? — дебди Афанди.

ўзбек.

72. ЮТҚИЗДИ

Ҳикоя қилишларича қачонлардир Насриддиннинг бузоғи бор экан. Бузоқни бир куни ўзи суғориб овқат-

лантирса, иккинчи куни хотини шу ишни бажараркан. Шунга қатъий келишиб олишибди.

Шундай қилиб бир куни бузоққа қараш навбати хотинига келибди. Ўша куни қўшниларида тўй экан, хотини тўйга бормоқчи бўлиб, илтимос қилибди.

— Бугун бир яхшилик қилинг, — дебди у ялиниб, — уйдасиз-ку, мен учун бузоққа ўзингиз хашак ташланг.

— Кел, бир нарсага келишиб олайлик, — дебди Насриддин. — Майли, мен уйда қоламан, менинг насибамни тўйдан ўзинг олиб келарсан. Фақат иккаламиз ҳам шу фурсат давомида бир оғиз ҳам гапирмаслигимиз керак. Ким биринчи бўлиб гапирса, ўша бузоққа қараш керак.

— Келишдик, — дебди хотини.

Хўжа уйда қолибди. Хотини тўйга кетибди.

Ўша куни шундай бир тасодиф рўй бериб шаҳар яқинидаги қишлоқни лўлилар босиб кетибди. Лўли хотинлар очиқ эшик ва дарвозалардан кириб у бу нарсаларни ўмариб кета бошлашибди. Улардан биттаси хўжанинг уйига кирибди. Эшикни тақиллатса — жимлик. Уйга кирибди, Хўжа чурқ этмабди. Лўли хотин уйни кўздан кечириб у, бу нарсаларни олиб халтасига сола бошлабди. Насриддин — жим. Шунда у ҳеч нима демасдан Насриддиннинг бошидаги қалпоғини ҳам олиб халтасига солибди. Хўжа бунга ҳам чидабди. «Яхшиси бузоққа сув бериб, хашак ташлагунча, жим турганим афзал» деб ўйлабди.

Лўли хотин қўлига илинган нарсани олиб кўздан ғойиб бўлибди. Шу аснода Хўжага бир тоғора нарса кўтариб, хотини келиб қолибди. Қараса, уй тўс-тўполон. Ҳеч нарса, ҳатто эрининг бошида қалпоғи ҳам йўқ эмиш. Ҳайратдан:

— Нима бўлди? Нарсалар қани? — дея қичқириб юборибди.

— Ҳа-ҳа, — дея ўйинга тушиб кетибди Хўжа, — ютқаздинг, ютқаздинг! Биринчи бўлиб гапирдинг, энди бузоққа ўзинг қарайсан!

турк.

73. МУЛЛА НАСРИДДИН ВА ЭШАК

Ажойиб кунларнинг бирида Насриддиннинг хотини эрига буюрибди.

— Мен ҳолва пиширгунча сен эшакни олиб тегирмонга бориб кел. Ким биринчи бўлиб қайтса ҳолва ўшанга насиб этади.

Мулла эшакни олиб тегирмонга жўнаб кетибди. Унни тортиб бўлгач, қопни эшакка ортибди ва тезроқ ҳолвани ейиш учун эшакни бошқа йўлга солиб юбориб, ўзи ўрталаб уйга жўнабди.

— Тезроқ, эшак етиб келмасдан ҳолвани олиб, кел,— деб буюрибди хотинига.

Мулла ҳолвани паққос туширибди. Эшакдан дарак йўқ эмиш.

— Эшак қани? — дебди хотини, — бор тезроқ излаб топсангчи.

Мулла эшакни излаб кетибди. Эшакни бўри еган, ун ҳам ер билан яксон бўлиб ётарди. Уйга қайтиб шу ҳақда хотинига хабар берган эди, хотини еган ҳолвасини бурнидан булоқ қилиб чиқарибди.

ассир.

74. ЁНҒИН

Тўсатдан хўжанинг уйига ўт тушибди. Қўшниси югирганча хўжани излаб топиб:

— Югур тез, уйинг ёнаяпти. Эшигингни қанчалик урмай ҳеч ким жавоб бермади. Тез бўл! — дея хабар берибди.

Хўжа пинагини ҳам бузмай:

— Кўпам ҳовлиқма, ука. Рўзғорнинг ишларини хотин билан бўлишиб олганмиз. Мен пул топиб келаман, хотин эса уйга қараши керак. Яхшиси ёнғин ҳақида менга эмас, хотинимга хабар бер. Мен унинг ишларига аралашмайман, — дебди.

турк.

75. ЧУМОЛИ ЕНГИЛ, ТАШВИШИ ОФИР

Овқат қўйилган нон сандиқни чумоли босиб, эрхотинга анча ташвиш келтирибди. Бир куни хотин эгилиб сандиқни тозалашга тутинибди. Хўжа пешин намозига таҳорат олиб, энди жойнамозга ўтирган эди, ўрнидан туриб кетибди. Қайта таҳорат олибди. Пешинни ўқиб бўлгач, яна таҳорат қилибди. Асргача яна таҳорат олибди.

— Эфенди, наҳотки бир кунда беш марта таҳорат лозим бўлса?

— Агар сен нонсандиқни шу хил дўмпайиб тозаласанг беш марта эмас, ўн марта таҳорат қилишга ҳам тўғри келади, — дебди.

Хотини:

— Яхши. Биласанми, мен ўн газлик қудуқдан сув тортишда қандай қийналишимни.

Хўжа:

— Ўзингчи, нонсандиқни тозалайман деб ҳар эгилганинга шамол туриб, иштонимни нам қилиб қўйишимни наҳотки билмасанг. Менга ҳам осон тутмада.

турк.

76. НЕГА ИҒВО ҚИЛАСАН?

— Нега ухлаганда хуррак отасан? — дея Насриддинга тихирлик қилибди хотини.

— Нега алдайсан? — дебди у жаҳл билан. — Аввалги марта хуррак отасан, деганинга икки кеча кўз юммай қулоқ солиб чиқдим. Қилт этган товуш эшитмадим. Энди билсам, бориб турган иғвогар ўзинг экансан.

форс.

77. ҲАҚИҚИЙ ЭРКАК

Нима ҳам бўлиб Насриддиннинг хотини истиғно қила бошлади.

— Қачон қарасам иштон бити бўлиб уйда ўтирасиз, бўлар-бўлмас ишларга аралашиб жонимдан тўйдирдингиз. Сиз ҳам бундай бошқа дугоналарининг эрларига ўхшаб ўз ишларингиз билан шуғуллансангиз бўлмасмиди?

Афанди бир сўз ҳам гапирмасдан ўз танишлариникига кетибди. Кун ўтибди, ҳафта ўтибди. Афанди ошналариникида яшаб юраверибди.

Охир оқибат бир дўстидан:

— Менинг уйимдан бориб бир хабар олчи, Маликам жаҳлидан тушганмикин? Уйга қайтсам бўладими, ёки ҳалиям ҳақиқий эркак қаторига қўшмабдими? — дея илтимос қилибди.

ўзбек.

78. ТОМДАГИ ТОРТИШУВ

Ёз оқшомларининг бирида Насриддин хотини билан томда жой қилиб ётишарди. Нима ҳам бўлиб ай-

тишиб қолишибди. Иш итар-итарга, муштлашувга бо-
риб тақалибди. Тўсатдан Насриддин учиб кетиб, том-
дан ҳовли юзига қулаб тушибди. Бундан хабар топган
қўшнилари, югуриб келиб Насриддинни кўтариб оли-
шибди. У сал-пал ўзига келгач, қандай қулаб тушга-
нини ижикилаб сўрай бошлашибди.

— Ким бу ҳолни яхшироқ ҳис қилмоқчи бўлса,
хотини билан томга чиқиб жанжал қилсин, — дебди
Насриддин.

форс.

79. БОШИДАН ЎТГАН ТАБИБ

Бир куни Хўжа Насриддин оёққа туролмайдиган
даражада маст бўлиб уйига қайтибди. Нима ҳам бўлиб
томга чиққан экан йиқилиб тушибди. Йиқилибди-ю
қимир этмасдан ётаверибди. Хотини жон ҳолатда унинг
ёнига келиб, бошини бағрига олибди.

— Тирикмисан, жоним?

— Ҳозирча тирик, — дебди Хўжа. — Югур мулло-
ни топиб илтимос қил, хотинини бу ерга юборсин.

Хотини Хўжани ақлдан озган ҳисоблаб, муллога
эмас, табибга югурибди. Табиб келибди, лекин хўжа
уни ёнига ҳам йўлатмабди.

— Сен қачонлардир атиги бир марта бўлсада том-
дан йиқилганмисан? — деб сўрабди.

— Ҳеч қачон, — дебди у.

— Унда қўлингдан ҳеч иш келмайди, — дебди Нас-
риддин. — Жўна, менга тажрибали киши керак. Хо-
тин, сен тезда муллонинг хотинига югур. У ўз эрини
бу хил касалликдан бир неча бор даволаган. Ҳа, табиб
табиб эмас, бошидан ўтказган табиб.

форс.

80. ЧОПОНДА ЎЗИМ БОР ЭДИМДА

Синчков қўшнилари Афандидан сўрашибди.

— Тинчликми, Афанди, тунда ҳовлингизда анча
шовқин-сурон кўтарилди.

— Безарар, — деб жавоб қилибди Афанди. — Қо-
ронғуда хотин тушмагур чопонимга туртиниб, йиқилса
бўладими.

— Бир чопонга туртинганда шунчалик шовқин-су-
ронми? — ҳайрон бўлибди бир қўшниси.

— Мунча калтафаҳмсан! Ахир чопоннинг ичида ўзим бор эдим-да!

уйғур.

81. ТАРОЗИНИНГ ОСТИДА

Ёзнинг иссиқ бир оқшомида хотини Насриддинга айвонга жой солибди. Бундан Хўжанинг жаҳли чиқиб, хотинини роса дўппослабди. Шовқиндан одатдагидек қўшнилари югуриб чиқишиб, нима бўлди деб сўрашибди.

— Кўрмаяпсизларми, — деб қичқирибди Афанди. — Менга тарози юлдузининг нақ остига жой солибди. Осмондан тарозининг тошлари тушиб, мени ўлдирсин деганда.

турк.

82. ХОТИНЛАР РАҚОБАТИ

Насриддин дўстининг ёнига кириб:

— Сенга раҳмим келади, — дебди.

— Хўш, нега? — деб қизиқибди дўсти.

— Бугун хотин билан узоқ тортишдик, сал қолди қўйди-чиқди бўлишимизга. Кейин камина ноилож бозорга бориб унга қора пайпоқ, туфли, зар қўйлак харид қилишимга тўғри келди.

— Хўп, менга нима? — дея елка қисибди дўсти.

— Шунинг учунки, — дебди Насриддин, — сенинг хотининг мени хотиним билан дутона, улар тез-тез учрашиб туришади. Хотининг меники олган нарсаларини кўрса, ҳолингга маймунлар йиғлайди. Олиб берсан, деб қуниингни кўрсатади.

Дўсти хушёр тортиб, бўлғуси харидга пул тўплай бошлабди.

форс.

83. ЙЎҚОЛГАН НИНА

Бир куни Мулланинг хотини тикиш тикиб ўтирарди. Қапталидаги эр унга тўсатдан тегилиб кетган эди, қўлидан нинаси гиламга тушибди.

— Жиндай нарироқ сурилинг, бундай, нинани излаб топай, — дебди хотини. Мулла ўрнидан туриб

шаҳардан четга чиқиб кетибди. Чиқаверишда бир ош-насини учратиб, илтимос қилибди.

— Бориб қарачи, менинг хотиним игнасини топди-микин, ёки яна чеккага сурилайми?

озар.

84. ҚУВГИНДА

Бирда Хўжа хотини билан айтишиб қолиб, жаҳл билан қабристон томон йўл олибди. Бир чуқурга кириб ётибди. Хизматкори отасига дуойи фотиҳа қилиш учун борган экан Хўжани кўриб хайрон бўлиб:

— Эфенди, нега бу ерда ётибсиз? — деб сўрабди.

— Мен шу мамлакатда қувгиндаман, — дебди алам билан, — мен энди ватанимга қайтмайман, чунки у ердаги азоблардан тўйиб кетдим.

турк.

85. АЖРАЛИШДИ

Яна бир кун Насриддин хотини билан қаттиқ айтишиб қолибди. У чақалоғи солинган бешикни олиб икки картнинг орасига қўйибди-да:

— Бўлди энди, батамом ажралдик, — дея қичқирибди. — Бошқа сени кўришга тоқатим йўқ!

турк.

86. МЎЪЖИЗАКОР

Насриддиннинг ҳузурига бир киши келиб ўзини мўъжизакор деб эълон қилибди.

— Камина, — дея мақтана бошлабди у, — туғма кар-сақовларни булбулигўё қивораман. Мабодо хотинингиз ёки боларингиз гунг бўлса шу оннинг ўзидаёқ гапиртириб бераман.

— О, шайхим, агар мўъжизакорлигимга ишонсин десанг, хотинимнинг тилини қисқартиб бер. Ана шунда кўлларингни ўпиб, умримнинг охиригача сенинг хизматингда бўламан, — дебди Насриддин.

форс.

87. ХОТИННИНГ ЁШИ

Насриддин хотинидан сўрабди.

— Мунчалик ёшингни яширмасанг?

— Ҳар куни уйдаги нарсаларни ҳисоблаб чиқаман,— дея жавоб берибди хотини. — Худо кўрсатмасин, ўғрилар бирор нарсани ўмариб кетмасин дейман. Ёшимни ҳисоблаш зарил кептими? Уни ким ҳам ўғирларди.

форс.

88. АЁЛЛАРНИНГ УРУШИ

Қўшниси уйқудан кўз очиши билан Мулланикига югурибди:

— Ҳой, Мулло, уйғонсангчи, худо хайрингни бергур. Юр бизникига.

— Нима гап? Нима бўлди?

— Хотиним билан опаси бир-бирини ўлдирай деб кўйди.

Мулла ундан сўрабди:

— Менга айтчи, улар бир-бири билан ёш суриштириб баҳслашмадими, мабодо?

— Йўқ, қандайдир бошқа масалада.

Мулла турган жойига қайта ўтираркан:

— Унда хотиржам бўл. Улар аллақачон ярашиб олишгандир, — дебди.

— Қаердан била қолдинг?

— Чунки аёллар ўртасида энг катта, унутилмас жанжал ёш талашганда чиқади, — дебди Мулла.

озар.

89. ХОТИНЛАР ҲАҚИДА МАСЛАҲАТ

Хотинини унчалик яхши кўрмайдиган бир дўстига хўжа Насриддин маслаҳат бериб дебди:

— Тегирмон ишлаганда унинг шовқинидан ҳеч нарсани англаб бўлмаганидек, хотин — эрнинг душмани, хатто унинг кулгисидан ҳам ҳеч нарсанинг фарқига бора олмайсан.

булғор.

90. ЕР ЮЗИДА КИМ КҮП

Хўжа Насриддин билан айёр Петр ер юзида эркак кўпми, ёки аёл кўп, деган масалада тортишиб қолишибди. Узоқ баҳслашувдан сўнг айёр Петр:

— Ўз хотинидан кўрққан эркакларни ҳам аёллар

сафига қўшсак, эркалар анча камчиликни ташкил этади, — дегандан сўнг Хўжа Насриддин ҳам унинг фикрига қўшилганмиш.

булғор.

91. НАСРИДДИН ҲОРДИҚДА

Ошнаси Насриддиндан сўрабди:

— Қачон ҳордиқ чиқарасан?

— Кечалари бир неча соат уйқу пайтида, — деб жавоб берибди Насриддин. — Яна тушлиқдан сўнг икки соат. У ухлаганда.

— Ким у?

— Хотиним.

— Ярамас! — деб қичқирибди ошнаси. — Хотинингни уйқуси билан неча пуллик ишим бор. Мен ўзинг қачон ҳордиқ чиқарасан деб сўраяпман.

— Ўзинг нодон! — дея қизишибди Насриддин. — Ахир мен фақат хотиним ухлаганда бир пас ҳордиқ чиқараман-да.

форс.

92. СИГИР ҚЎЙМАДИ

Мулла сиркаси сув кўтармайдиган даражада қарибди. У тез-тез аразлаб уйдан кетиб қоладиган одат чиқарди. Гоҳ хотини, гоҳ ўғли, гоҳ қизи унга ялиниб, ёлвориб уйга олиб келишаркан.

Яна бир куни у хотини билан айтишиб қолиб уйдан аразлади. Кўл этагидаги боғчада ётиб олди. Хотини болаларига:

— Қариган сари бало уряпти бу чолни, — дебди жаҳл билан. — Тавба, худди инжиқ болага ўхшайди. Қўйинглар қани, нима қиларкан.

Мулла кутибди, кутибди. Ҳеч ким изидан келмабди.

Қоронғу тушибди, Мулла очиқибди. Уйга қайтай деса уят. Нима қилсин? Бир пайт қараса пода қишлоққа қайтаяпти. Мулла кўрсаки, энди ҳеч ким унинг изидан келмайди. Шунинг учун пода орасидан ўз сигирини топиб, унинг думидан ушлаганча уйга қайтибди. Хотини болаларига кўз қисиб, қўйиб, Мулладан сўрабди:

— Аразлаган эдинг-ку. Нега келдинг?

— Агар сен ўлганда ҳеч қадамимни қўймасдим, — дебди Мулла, — бечора сигиримиз қўймасдан қўлимдан тутиб олиб келди. Қаршилиқ кўрсатгим келмади.

озар.

93. ЭРЛИК ФУРУРИ

Айтишларича Мулланинг хотини жуда шаллақи экан. Хотиннинг ёмони — дўзах, дегани шунга қарата айтилган бўлса ажаб эмас. Жаҳли чиққанда қўлига илинган нарсани Муллага қараб иргитаркан.

Бир куни Мулланикига қўшни қишлоқдан бир дўсти меҳмон бўлиб келибди. Хотини қовоғини солиб олибди. Шундай бўлса-да ошхонага кириб, қозонга уринибди.

Мулла кутибди, кутибди, хотини чиқмас эмиш. Тоқати тоқ бўлиб ошхонага кириб, хотинига ялинибди.

— Ҳой, хотин, бироз тезлаштирсангчи, ахир меҳмон кутиб қолди!

Мулла шундай дейиши биланоқ хотини қўлидаги капкирни унга қараб иргитибди. Капкир Мулланинг манглайига тегиб тарс ёрибди. Башараси қопқора қонга бўялибди.

Меҳмон бу холни кўриб, ёрдамга шошилибди. У Мулланинг бетини юваркан, уни юпатиб:

— Хафа бўлма, Мулла, — дебди, — аёлларнинг ҳаммасиям шунақа. Сеникига чидаса бўлади. Менинг хотинимнинг жаҳли чиқса борми, соқолимдан тутиб, тандирга тикворади.

Мулла бошини кўтариб:

— Йўқ, азизим, сен мени ўзинг билан тенглаштирма. Мен хотинларга соқолини ушлашиб қўядиган эрлардан эмасман! — дебди мағрур.

озар.

94. НИМА ОФИР

Афанди бир куни ўз шогирдидан сўрабди:

— Сен менга айтчи, бир пуд пахта офирми, ёки бир пуд темир?

— Менимча иккиласининг офирлиги ҳам бир хил бўлса керак, — деб жавоб қилибди шогирд.

— Баракалла, ўғлим. Сенинг жавобинг анча тўғрига ўхшайди. Кеча хотиним бир пуд темир, бир пуд пахтадан офирроқ, деб мани ишонтирмоқчи бўлганди.

уйғур.

95. ҲАТТО ҶОҚ ҲАМ ҚЎРҚАРКАН

Бирда Хўжа олов ёқмоқчи бўлибди. Эгилиб қанча пуфламасин, олов ёнмасмиш. У ўрнидан туриб хотинининг рўмолини ўраб, ўчоққа яқинлашиб пуфлаган экан, ўтин аланга олибди.

«Ҳа-ҳа, — дебди Хўжа, — бизнинг хотиндан ҳатто ўчоқ ҳам қўрқаркан!»

турк.

96. ТУПРОҚ, ОСТИДА

Қиш оқшомларининг бирида Афандининг хотини яна дийдиёсини бошлабди.

— Йўқчиликда ўлиб кетарканман-да, — дея кўз ёши қилибди у. — Бу ўлгур кўрпа эмас — ғалвир. Бошини тортсанг — оёғинг очилади, оёғингни беркитсанг бошингни буюқ уради... ҳамманинг эри эр бўлса, меники латта...

— Бас қиласанми, йўқми?! — дея бақирганча Афанди жаҳл билан ташқарига чиқиб кетибди. Ҳаял ўтмай бир тоғора тупроқ олиб келибди.

— Бу нима? — деб сўрабди хотини.

— Тупроқ!

— Кўриб турибман, тупроқ, нима қиласиз уни?

— Устингни бекит, иссиққина бўласан.

— Биров устини тупроқ билан бекитибдимики мен бекитай.

— Ота-боболаримиз мана неча йиллардан бери тупроқ остида жимгина ётишибди-ку, — дебди Афанди. — Шояд сенинг ҳам чакагинг ўчса.

ўзбек.

97. ЎЙЛАШИМЧА, БУ СЕН...

Афанди узоқ сафардан қайтибди. Хотини уни кучоқ очиб кутиб олибди.

— Мунча иссиқ кутиб олмасанг, — дебди Афанди мамнун — жуда соғинганга ўхшайсан?

— Жуда, — дебди хотини, — уйимизнинг ёнидан ўтаётган ҳар бир эркакни кўрсам сиз келдингизми, дея юрагим орзиқиб кетади. Сиз ҳам мени соғингандирсиз?

— Бўлмасамчи!! Бирор бир хотинни кўрсам сенми

деб ўйлаб лабларим титраб, қаёққа қочишни билмай қоламан! — дебди Афанди.

уйғур.

98. БЕХОСИЯТ ДАРАХТ

Мулла хотини билан келишмас эди. Хотини бами-соли эговдай унинг асабларини муттасил эговларкан. Уруш-жанжаллардан тўйиб кетган Мулла бир ошна-синикига бориб, икки-уч кун дам олиб келмоқчи бўлибди.

Дўсти уни очиқ чеҳра билан кутиб олибди. Об-ошдан кейин улар ухлашга ётишибди. Эрталаб Мулла очиқ деразадан супага қараса уй эгаси ҳовли ўртаси-даги анжир дарахтини арралаб турибди.

— Кўм-кўк дарахтни нега кесаяпсан? — деб сўрабди Мулла. Увол эмасми?

— Мулла, — деб жавоб берибди ошнаси. — Бу жуда бехосият дарахт. Мен сотиб олгунга қадар бу ҳовли эгасининг хотини шу дарахтга ўзини осиб ўлдирган экан. Бугун эса қўшнининг хотини шу дарахтга ўзини осибди. Шунинг учун кесиб ташламасам бўлмайди.

— Худо хайрингни берсин, — дея қичқирибди Мулла, — бир кунгина шошилма. Эртага мен хотиним билан бу ерга кўчиб келаман.

озар.

99. НЕГА ХЎРСИНАСАН?

Ҳовуз бўйида ўтирган Насриддин ҳаммага эшиттириб чуқур хўрсинибди. Дўсти нега хўрсинасан, деб сўраган экан.

— Наҳотки билмасанг, — дебди Насриддин. — Менинг биринчи хотиним шу ҳовузга чўкиб ўлган эди.

— Хўш, ўшандан кейин сен жуда гўзал ва бой қизга уйландинг-ку, — дея ҳайрон бўлибди дўсти. — Намунча куйинмасанг.

— Нега хўрсинмай, — дебди Насриддин, — ҳозирги хотиним чўмилишни ёқтирмайди-да!

форс.

100. МУНОСИБ

Хотиндан сира ёлчимаган алақандай бир кимса ҳақида гап кетарди. У ёш бўлишига қарамасдан олти

марта уйланган, бироқ ҳамма хотинлари вафот этган эди.

Ҳамма унинг раҳмини ерди, ҳатто биттаси:

— Шўрлик, жуда бахтиқаро экан, — дебди куйиниб. — Биринчи хотини атиги бир йилгина яшади. Иккинчиси икки ой. Учинчиси икки ойга ҳам етмади. Тўртинчи ва бешинчи хотинлари ўлди. Олтинчи хотини бугун жон таслим қилса бўладими.

Ўзининг хотинини хунуклиги ва шаллақилигини ўйлаб бир чеккада ўтирган Мулла:

— Бу оламда ўша одамни бахтиёр қиладиган яна битта хотин бор, — дебди ишонч билан.

озар.

101. ЎЗ КЎЗИ БИЛАН КЎРСИН

Насриддин хотинига дебди:

— Бугун меҳмон келади, тезроқ бирор овқат тайёрла!

— Қанақа меҳмон! — дея қичқирибди хотини. — Уйда ҳеч вақо йўқ. Болалар касал, ўзим ҳаммомга боришим керак, онам бўлса болаларга қарайди.

— Шунинг учун ҳам ўша дўстимни уйга таклиф қилдим-да, — дебди Насриддин. — Хотин, бола-чақа, қайнана ва уларнинг ташвишларини ўз кўзи билан кўрсин. Шўрлик уйланмоқчи бўлиб юрибди.

форс.

102. ЖИН ЧАЛГАН

Бир куни Насриддин Афанди даладан ниҳоятда чарчаб қайтибди. Бугун авзойи бадани, бўғинлари қақшаб оғрирган. Бироз чўзилмоқчи бўлиб уйга кирса хотини қовоқ-тумшуқ билан кутиб олибди.

— Яна қандай жин чалди? — дебди Насриддин. — Эртадан кечгача сени деб, болаларингни деб, тиним билмай ишласам, яна уйга келганда шундай кутиб оласанми?

— Бирор сабаби бордир, — дебди хотини чимрилиб, — аввал билинг, кейин гапирингда.

— Қанақа сабаб?

— Дугонамнинг буваси ўлиб қолди, фотиҳага бордим, дугонамни юпатдим, лекин ўзимнинг кўнглим гап бўлди! Энди тушунгандирсиз?

— Э, қўйсангчи, — дебди Афанди, — сен аза тугул тўйдан ҳам худди шундай жинга чалиниб қайтасан.

ўзбек.

103. МУНАЖЖИМ

Бир куни Амир Темур Муллани ўз ҳузурига чорлабди.

— Мулла, саройга муносиброқ бир мунажжим керак. Шу ишни ўз қўлингга олмайсанми?

— Майли, — дебди Мулла, — фақат хотиним билан бирга.

— Қанақасига?

— Азалдан маълум, — дебди Мулла, — менинг фикрим ҳеч вақт хотинимнинг фикрига сира тўғри келмайди. Масалан, кечқурун мен осмонга қараб туриб «Эртага ёмғир ёғади» десам, бу булутларга қараб олиб, албатта: «Йўқ, ёмғир ёғмайди», дейди. Ана шундан кейин биз ҳар қайсимиз ўз фикримизда ўлсак ўламизки, лекин қатъий турамиз. Яна айтайлик, у, бу йил ҳосил мўл бўлади, деса, мен албатта «Йўқ, мўл бўлмайди!» дейман. Шундай қилиб, мен бир неча йилдан бери шу нарсага амин бўлдимки, ё унинг айтгани бўлади, ёки менинг айтганим. Учинчи кишининг айтгани эмас. Шунинг учун мунажжимлик қилсам хотиним билан бирга қиламан.

озар.

104. КЕРАКЛИ КУЛФАТ

Афандининг қўшниси бетгачопар, ёвуз хотинидан шикоят қилибди.

— Нима учун ҳам уйландим-а? Хотинсиз тинчгина яшаб юрсам бўлмасмиди, бу кулфатлар ҳам бўлмасди.

— Тўғри, хотин—кулфат, — дебди Афанди. — Фақат керакли—кулфат-да.

ўзбек.

105. ҚОРОВУЛНИ КИМ ҚОРОВУЛЛАЙДИ?

Бирда Хўжа ўз шогирди билан саёҳатга чиқибди. Ўша оқшом табиат қўйнида тунашларига тўғри келибди.

— Афсус, бу оқшом хотинингни ким қўриқлайди?— деб сўрабди Хўжа.

— Бирга ўқиган бир дўстим бор, ўша қоровуллик қилади.

— Бирга ўқиган ўша холис дўстингга ким қоровуллик қилади? — деб қайта сўрабди Хўжа.

турк.

106. БЕВАНИНГ ДЕГАНИ

Насриддин учта эрдан қолган бир бевага уйланибди. Бир муддатдан кейин у қаттиқ касал бўлиб, ётиб қолибди. Хотини бош учида туриб кўз ёши қилибди.

— Мени кимга ташлаб кетасиз, жоним?

Шунда Насриддин бошини аранг кўтариб:

— Бешинчи аҳмоққа, — деб жавоб берибди.

форс.

107. ТАЛОҚҚА БАҲОНА

Афандини тўсатдан қозихонага чақириб қолишибди. Ҳеч нарсадан хабарсиз Насриддин бошига оқ салласини қўндириб, янги тўнини елкага ташлаб, қозихонага борибди.

— Афандим, — дебди қози, — хотинингиз талофингизни бермоқчи.

— Ё Оллоҳ, — дея ҳайрон бўлибди Афанди, — сабаби не экан?

— Завжаингизнинг аризасида шу нарса битилмишдурким, сиз икки ҳафта ичида бир оғиз ҳам гапирмабдурсиз. Шариатда айтилмишдурким «Томонлардан бир тарафи гунг ёки соқов бўлса никоҳ бекор қилинадур».

— Шариатда томонлардан бир тарафи лақмалиги ҳақида ҳеч нарса дейилмаганми? — деб сўрабди Афанди. — Мана хонадор бўлганимизга ҳам ўн беш йил бўлди. Лекин шу давр мобайнида завжай муҳтарамимиз бирор марта оғзимни очиб, бир сўз дейишга руҳсат бермаган.

ўзбек.

108. ҲОВЛИҚИШ

Бир куни Хўжа Насриддин намоз ўқиб ўтирганда хотини олдига ўтиб этагини баланд кўтариб қилиқ қилибди.

— Ҳой, хотин, — дея қичқирибди у. — Агар яна бир марта шундай беодоблик қилсанг уч талоқ қўяман!

Шундай дея у уйдан чиқибди. Шу орада бир гадоё унинг ёнигинасидан ўтиб унинг уйига кирибди-ю садақа олиб қайта чиқибди.

— Ҳой, ошна, — дея унга мурожаат қилибди Насриддин. — Мунча ҳовлиқмасанг. Ҳали айтганимнинг устидан чиққанимча йўқ-ку.

турк.

109. ТАЛОҚ ШАРТИ

Бозордан Насриддин хотинига ялтироқ кўйлак олиб берибди. Дўсти:

— Ахир хотининг билан ажралишмоқчи эдинг. Парча кўйлак олиб бериш шартмиди?

— Хотиним парча кўйлак олиб берсангиз, қозига ўзим бориб талоғингизни бераман, кейин истаганингизга уйланаверинг, дея шарт қўйган эди, — дебди Насриддин.

форс.

110. ОТИНИ БИЛИШИ ЗАРИЛ КЕПТИМИ?

Хўжа хотини билан ажралиш учун қозихонага борибди. Қози ундан хотинининг оти ва қайнатасининг исми шарифини сўрабди.

— Билмайман, — дебди Хўжа.

Қози ундан хотини билан неча йилдан бери яшаётганини аниқлаб олгач:

— Шунча йилдан бери бирга яшаб наҳотки хотинингизни отини билмасангиз? — деб сўрабди.

— Энди у билан яшамасам, зарил кептими унинг отини билиш? — деб жавоб берибди Хўжа.

турк.

111. ХЎЖАНИНГ ТИЛАГИ

Бир кун Хўжадан сўрабдилар.

— Хотинингизга қандай тилак ва истақларингиз бор?

— Агар хотинимга касал бўлиш тақдир қилган бўлса, худодан илтижо қилардим, ўша касални менга юборсин, — дебди Насриддин, — мабода менинг ўлишимга тўғри келса, яхшиси, бу ўлимни хотинимга юборсин.

серб.

112. АЗРОИЛ АДАШИБ ҚОЛСАЧИ

Афанди қаттиқ хасталаниб тўшакда инграб ётарди. Хотини бош учуда ўтирганча пиқ-пиқ йиғларди. Бу Афандига ўтиришмади.

— Вей, менга қара, — деди у. — Бас қил йиғингни. Яхшиси янги кийимларингни кийиб, пардоз-андоз қил.

— Вой, Афандим-эй, — дебди хотини ажабланиб, — сен бу аҳволда ётибсан-у қанақасига бу ишни қиламан?

— Агар мени яхши кўрсанг тезда ясаниб ол, — дея ўз сўзида қаттиқ турибди. — Бўл тезроқ, айтганимни қил.

Аёлларга хос қизиқувчанлик устун келиб сўрабди:

— Майли, айтганингни қиламан, лекин аввал нима учунлигини айтиб берасан.

— Айтардим-у лекин хафа бўласан-да.

— Худо ҳаққи, хафа бўлмайман, тўғриси айт! — дебди хотини қасам ичиб.

— Биласанми, хотинжон, — дебди Насриддин жиддий, — менинг жонимни олишга келган Азроил ясантусан ва пардоз қилганингни кўриб, кўнгли кетиб, зора, менинг ўрнимга сеникини олса.

Бу сўзни эшитган хотини йиғидан таққа тўхтабди.

хорват.

113. АЙТИБ-АЙТИБ ЙИГЛАШ

Хўжа Насриддиннинг хотини касал бўлибди. У бир неча кеча-кундуз хотинининг боши учуда киприк қоқмай ўтириб, ҳолдан тойибди.

— Бўлди, хотин, — дебди у ниҳоят, — ё ўрнингдан тур, ёки бирор жойдан овқатланиб келишга менга руҳсат бер.

Хотини йиғига тушганда Насриддин уйдан қочиб чиқиб кетибди. Хотини эса ўрнидан туриб уйларни йиғиштирибди, супуриб сидирибди, овқат тайёрлабди ва хўжанинг келишидан олдин тинчгина ётиб ухлабди. Хўжа эшикни тақиллатса жавоб йўқ экан, шунда у:

— Наҳотки ўлган бўлса! Вой менинг ўғлонларим, вой менинг қизалоқларим, энди ҳеч қачон туғилмай-сизларми-ей!..

турк.

114. КЕРАК ЭМАССИЗ ДЕЯ АЙТГАНИ КЕЛДИМ

Бир куни хўжа Насриддиннинг хотини иситмалаб аҳволи оғирлашиб, эрини дўхтирни айтиб келишга юборибди. Хўжа эшиқдан чиқиши биланоқ хотини деразадан бошини чиқариб қичқирибди.

— Дўхтирнинг кераги йўқ, тузалиб қолдим!

Насриддин дўхтирникини излаб топиб унга дебди:

— Хотиним касалланиб дўхтир чақиришни илтимос қилди. Эндигина эшиқдан чиққан эдим, дўхтир керак эмас, дея изимдан қичқирди. Энди керак эмас-сиз, дея айтгани келдим.

серб.

115. ОЛДИНДАН ЙИҒЛАБ ҚЎЙМОҚЧИ

Афандининг хотини қаттиқ касал бўлибди. Афанди унинг бош учуда туриб балаңд овозда йиғлай бошлабди. Қўшнилар тўпланишиб уни юпата бошлашибди.

— Афанди! Ўзингизни босинг, касал бошқа ажал бошқа! Олдиндан ёмон ният қилманг.

Афанди:

— Мен жуда иш билан банд одамман. Мабодо хотиним ўлиб қолса эртага вақт тополмай қолишим мумкин. Шунинг учун олдиндан йиғлаб қўяй дедим-да, — дебди.

уйғур.

116. ИККИНЧИ ҚИЁМАТ

Қандайдир бир киши келиб Мулладан сўрабди:

— Мулла, эҳтимол сен биларсан, қиёмат қачон бўлади?

— Қайси бири? — деб сўрабди Мулла.

— Нима? Наҳотки қиёмат ҳам бир нечта бўлса? — дея ҳайрон бўлибди ҳалиги киши.

— Шундай, — дебди Мулла, — агар сенинг хотининг ўлса катта қиёмат бўлади, агар ўзинг ўлсанг кичик қиёмат қойим бўлади.

озар.

117. АФАЏДИНИНГ «МУҲАББАТИ»

Насриддин билан хотини бирга ётишарди. Бирданига хотини алаҳсираб йиғлай бошлабди. Насриддин хотинини уйғотиб сўрабди.

— Нима бўлди? Касалмисан?

— Даҳшатли туш кўрибман, — деди хотини.

— Қанақа туш? — деб сўради у.

— Баланд жойдан йиқилиб ўлибман. Одамлар тўплашиб мени қабристонга олиб боришибди. Гўр қазиб, мени у ерга тушурабошлаганда... сен уйғотиб юбординг.

Насриддин манглайига шапатилаб:

— Вой, мен аҳмоқ! — дебди афсус билан, — нега ҳам сени уйғотдим?!

форс.

118. УЙҒОНГИМ КЕЛМАЯПТИ

Насриддиннинг уйи ёниб кетиб, хотини ҳам аланга ичида қолибди. Бир дўсти фотиҳа ўқигани келиб, ундан сўрабди:

— Уни наҳотки қутқаролмаган бўлсанг-а, Мулла.

— Қутқаришим мумкин эди-ю, — дебди Насриддин, — эндигина ухлаган эдим, уйғонгим келмади-да.

форс.

119. БАРИБИР АЖРАЛАРДИМ

Хўжа Кўня шаҳрида юрганда унга секин хабар беришибди:

— Шўрлик хотининг ўлганга ўхшайди.

— Агар ўлмасаям барибир ажралардим, — дебди Хўжа.

турк.

120. НАСРИДДИННИНГ ҚАЙҒУСИ

Насриддиннинг хотини ўлганда биров унинг бошига тушган бу кулфатни сизди, биров йўқ. Бироқ орадан сал фурсат ўтиб, оти ўлганда у шу қадар қайғурдики, ҳатто бир неча кун ташқарига ҳам чиқмади. Дўстлари уни кига келиб, нега хотинидан кўра отига кўпроқ куйганининг сабабини сўрашибди.

— Хотиним ўлганда қўшнилари кириб, кўпам қай-
фураверманг, деб юпатишган ва бундан ҳам яхшироғи-
ни топамиз, дея кўнглимни кўтаришувди. Отим ўлган-
дан бери эса бирор киши кириб, кўпам қайғурманг,
аввалгидан ҳам яхшироқ от топамиз, демади. Шунинг
учун ҳам хотинимга нисбатан отимга кўпроқ аза тут-
дим, — дебди Насриддин.

серб.

121. ХУДО САҚЛАСИН

Ўша қишда қор ҳаддан ташқари қалин ёғибди.
Одамлар бу йил баҳор жуда яхши келади, ҳадемай ер
остидаги ҳамма нарсалар юзага уриб чиқади, дея ўза-
ро гап-сўз қилганда:

— Худо сақласин! — дея эътироз билдирибди Нас-
риддин. — Агар ер остидаги ҳамма нарса юзага чиқса,
унда яқиндагина кўмганим иккала хотиним ҳам чиқиб
қолса борми, ҳолим хароб бўлади-ку?!

форс.

Насриддиннинг фарзандлари ва қариндошлари

122. ҚАЛТИС ҲАЗИЛ

Бир оқшом Насриддин Афандининг хотинини тўлғоқ тутибди. Доя кампир Афандига ёруғ бўлсин учун ёқилган шаъмни тутиб туришни буюрибди. Бироздан сўнг ёруғликда чақалоқ туғилибди. Ҳали уни йўрғақлаб улгурмасдан, иккинчиси ҳам пайдо бўлибди. Буни кўрган Афанди шошилиб, шамни ўчирибди.

— Ҳазилингизни қўйсангизчи, Афанди? Нима қиялсиз? — дея қичқиришибди хотинлар.

— Нимаси ҳазил? Сизларга гапириш осон, менгачи? Шамни ўчирмасам, ёруғликка яна болалар чиқиб келаверади-да, — дебди Афанди.

ўзбек.

123. ХЎЖА ТУҒИШГА ЁРДАМЛАШДИ

Хотинининг оyi кyни яқинлашиб қолибди. Икки кундан бери курсида ўтирса-да негадир туға олмасмиш. Қўшни аёллар унинг ёнига тўпланишиб олиб, хўжага бақиришибди:

— Ҳой, Эфенди, билган дуоларингни ўқиб-тиловат қилсангчи, шояд чақалоқ тезроқ туғилса.

— Туғдиришнинг яхши йўлини биламан, — дебди Хўжа.

Шундай деганча у баққолникига югуриб бориб, ундан йигирма-ўттизга ёнғоқ олиб келибди. Ёнғоқни хотини ўтирган курси остига қўйиб:

— Мана, ҳадемай болалар ёнғоқни кўриб ўзлари югуриб чиқишади, — дебди.

турк.

124. МУҒОМБИР ХОТИН

Афанди уйлангач уч ойда хотини туғиб берибди. Хўжа ҳайрон бўлиб:

— Менга қара, хотин, одатда тўй ўтгач хотинлар тўққиз ойдан кейин туғадилар, деб эшитган эдим. Сен уч ойда туғиб ўтирибсан. Буни қандай тушунса бўлади? — деб сўрабди.

— Гапинг тўғри, — деб жавоб берибди хотини. — Хотинлар тўққиз ойда туғишади. Мен ҳам худди шундай туғдим. Кел, ҳисоблаб кўрайлик: Менга уйланганингда қанча бўлди? Уч ойми?

— Уч ой! — деди Афанди.

— Сенга турмушга чиққанимгаям уч ой бўлдимми? Иккаласини қўшсак — олти ой бўладими?

— Олти ой! — дея бармоқларини букибди Афанди.

— Яна уч ой чақалоқ менинг қорнимда бўлди. Олти-ю уч, қанча бўлади? Тўққизми?

— Тўғри, тўққиз ой! — дея маъқуллабди содда Афанди.

уйгур.

125. ЧАҚҚОНБОЙ

Муллага қўшни бўлган бир йигит уйланибди. Келин уч ой деганда қўчқордай ўғил туғиб берибди.

— Чақалоққа нима деб от қўямиз? — деб сўрашибди Мулладан.

— Тўққиз ойлик йўлни уч ойда босиб ўтган бўлса, унга Чаққонбой деб от қўямиз, — дебди Мулла китоб варақлаб.

озар.

126. ЎТКИР БОЛА

Тўйдан кейин уч ой ўтгач Насриддиннинг хотини ўғил туғибди. Насриддин ўша заҳоти бозорга бориб қалам, дафтар ва «Алифбо» китоби сотиб олиб, чақалоқнинг бош учига келтириб қўйибди.

— Чақалоқ китобни нима қилади? — деб сўрашибди ундан.

— Тўққиз ойлик йўлни шунча тез босиб ўтган бу ўткир бола, ҳадемай мактабга отланиб қолса, овора бўлиб юраманми? — дея жавоб қилибди Насриддин.

форс.

127. ҲОЛИНГА ВОЙ

Айтишларича Мулланинг юзи жуда хунук, кўрим-сиз экан. Шунинг учун ҳам ойнага қарашни ёқтирмас экан. Бир куни ҳомиладор хотини Мулланинг башарасига қараб туриб:

— Боламиз бўлишдан бир томонда хурсандман. Лекин у сенга ўхшаса унда нима қиламан? — деб сўрабди.

— Бола менга ўхшаса-ку чидаса бўлар, агар менга ўхшамаса унда ҳолинг вой бўлади? — дебди Мулла хотинига зимдан қараб.

озар.

128. СЕНГА НИМА?

Бир киши кўчада Хўжани қувиб тутиб, дебди:

— Ҳой, Эфенди, табриклайман, хотининг ўғил туғди!

Хўжа унга бепарво қараб:

— Ўғил туғилган бўлса, худога минг қатла шукур! Лекин сенга нима? — дея йўлида давом этибди.

турк.

129. МЕНГА ТЕГИШЛИСИ ЙИҒЛАЙВЕРСИН

Бир кечаси Насриддин мазза қилиб ухлаб ётарди, хотини туртиб уйротди.

— Бечора бола бир соатдан бери йиғлаб ётибди. Наҳотки эшитмасанг? Ахир унинг ярми сеники-ку, жиндай бешикни тебратсангчи!

— Менга тегишли ярми, майли, йиғлайверсин. Ўз ярмингни аллалаб олавер.

Шундай деганча девор томонга ўтрилиб олиб ухлайверибди.

серб.

130. АДАШ

Насриддиннинг хотини ўғил туғибди. Қавм-қариндошлар, қўшнилар олтинчи кечаси тўпланиб, чақалоққа ном қўймоқни бўлишибди. Номни отаси қўйсин, дея Насриддинга мурожаат қилишибди.

— Онасининг номини қўямиз! — дебди.

— Ҳой, эсинг жойидами, ўғил болага ким ҳам хотинларнинг номини қўйибди?

— Хотинимни шунақаям яхши кўраманки, — дебди Насриддин, — у ўлгандан кейин ҳам ўғлимни тез-тез унинг номи билан чақириб эслаб тураман. Шунинг учун онаси билан адаш бўла қолсин.

форс.

131. ЙЎҚДАН ҲОР БЎЛМАС

Хўжанинг хузурига бир киши югуриб келиб деди:

— Ўғлинг эшақдан йиқилиб, эсидан кетиб қолди. Югур тезроқ!

Шунда Насриддин бир оз ўйга толиб қолди.

— Намунча ўйланиб қолдинг, югурсангчи! — деди ҳалиги киши.

— Ўғлим Ажибнинг азалдан эси йўқ эди, қандай эсдан оғди экан? — дебди Хўжа.

турк.

132. БУНДАН ҲАМ БАТТАР ҚИЛАДИ

Хўжанинг хотини илтимос қилиб қолди:

— Бирпас болага қараб туринг. Ишларимни қилиб олай.

Хўжа болани қўлига олганда у бир қийқириб, Хўжанинг эгни бошини ҳўл қилди. Жаҳли чиққан Хўжа бир челақ сувни олиб, боланинг бошидан қуйди. Шунда хотини:

— Ҳой, нима қияпсиз? — деди, чапак чалиб.

— Ҳалиям шукр қил, хотин, бола ўзимники эди. Бўлмаса бундан ҳам баттарини қилардим, — деди Хўжа жаҳл билан.

турк.

133. ҲЕЧ КИМИМ ЙЎҚ

Бир куни Мулла қўшни қишлоқда ишлаб туриб, қаттиқ касалланиб қолди.

— Мулла, ёмонни айтмаса яхши келмайди, — дейишди унга ачиниб, — мабодо касофат рўй бериб, вафот этиб қолсангиз иш ҳақингизни юборадиган бирор кишингиз борми?

— Йўқ, — деб жавоб берди Мулла. — Ҳеч кимим

йўқ. Отам қазо қилгунга қадар онамни уч талоқ қўйган, онам ҳам ундан кетиб қолган.

озар.

134. ЎғЛИНИНГ ОТАСИ

Бир куни Насриддин бозор йўлидан аза кийимида йиғлаб борарди.

— Нима бўлди? Нега мотам кийимидасан? — деб сўрашди ундан.

— Ўғлимнинг отаси ўлиб қолди, — дея жавоб берибди Насриддин.

форс.

135. АКАМ БОРАДИ

Афандининг икки ўғли бор эди. Бой улардан бирини ўз уйида ишлашга юборишни сўрабди.

— Қайси биринг борасан? — деб сўрабди отаси.

Кичик ўғли:

— Агар акам борса мен қоламан. Агар мен қолсам, акам боради.

уйғур.

136. МУЛЛА НАСРИДДИННИНГ ЎҒЛИ

Айтишларича бир куни Амир Темур Мулладан ўғлини саройга юборишни буюрибди. Қараса боланинг бўйбастии, оғзи, бурни худди Мулла Насриддиннинг ўзига ўхшар экан.

«Ғалати, — деб ўйлабди Амир Темур, — наҳотки бу бола отасидек ақлли бўлса». У чўнтагидан бир тилло танга олиб, Мулланинг ўғлига узатибди. Бола қайрилиб ҳам қарамабди.

— Нега тангани олмайсан, — деб сўрабди Амир Темур.

— Онамдан қўрқаман, — деб жавоб берибди бола. — Онам кўчада бегона одамлардан пул олма, деб тайинлаган.

— Баракалла! — дебди Амир Темур. — Ахир мен онанг айтган бегона киши эмасман-ку. Мен сенинг подшоҳингман.

— Биламан, подшоҳсиз, — дебди бола, — лекин онам бунга ишонмайдида.

— Нега?

— Чунки онам, нега ёлгон гапирасан, агар подишоҳ бўлса сенга фақат бир танга берармиди, деб мени калтаклаши мумкин.

озар.

137. ЭҲТИЁТКОР ЎГИЛ

Бир куни Мулла ўғлини гугурт олиб келиш учун бозорга юборибди. Ўғил гугурт олиб келибди.

— Сотиб олдингми, — сўрабди Мулла. Бола «Ҳа» дебди.

— Яхшими, гугурт нам тортмаганми? — деб сўрабди Мулла.

— Ҳечам, яхши ёнади.

— Қардан биласан?

— Харид қилганда ҳаммасини бир-бир ёқиб кўриб, кейин олганман.

озар.

138. ШАВЛА

Бир куни Мулла ўғлига пул бериб тайинлабди:

— Ўлгудай очман, онанг ҳам ҳеч нарса тайёрламабди. Манови ликопчани олиб, ошхонадан бироз шавла олиб кел.

Бола ошхонадан шавла олиб келиб дастурхонга қўйибди. Мулла катта иштаҳа билан шавлани тушира бошлаган экан, қошиғига ёғли бир латта илинибди. Қарашса дастмол экан. Мулланинг жаҳли чиқиб ўғлига бақирибди:

— Бу нима? Нима олиб келдинг? Қарамасдан олаверасанми, ярамас? Шавлада латта нима қилади?

— Сиз берган пулга шавладан латта ўрнига мовуд чакмон чиқармиди? — деб жавоб берибди ўғли.

озар.

139. ОДОБЛИ БОЛА

Насриддин ўғлига насиҳат қилиб дебди:

— Менга қара ўғлим нега акамга янги тўн олиб бердингиз, деб жанжал қилиш яхши эмас, одобли бўлсанг ҳамма сени яхши кўради.

— Отажон, — дебди ўғли, — майли, айтганларингизга қулоқ соламан, лекин бу насиҳатларингизни ҳаммасини акам олсин. Майли, одамлар уни яхши кўрсин, лекин янги олган тўнни у эмас, мен кияман.

форс.

140. КЕЙИН ФОЙДАСИ ЙЎҚ

Насриддин Афанди ўғлининг қўлига сопол кўзани бериб, бир тарсаки туширибди-да:

— Бор, кўзани синдирмасдан сув олиб кел, — дебди.

Афандининг хотини ҳайрон бўлиб:

— Нега болани урасиз? Ҳали кўзангиз бутун-ку! — дебди.

— Ҳеч нарсага ақлинг етмади-да, хотин! — деб жавоб берибди Афанди. — Кўзани синдиргандан кейин уни урдинг нима-ю урмадинг нима...

ўзбек.

141. ДОНО МАСЛАҲАТ

Бир куни Мулла ўғлига икки тийинлик берибди. Бола тангани ўйнай-ўйнай ариққа тушириб юборибди. Тангани олмоқчи бўлиб узун бир ходани сувга тиқиб тангани ёпиштириб олмоқчи бўлибди. Бироқ ҳеч иш чиқара олмабди. Буни кузатиб турган Мулла ўғлидан нима қиляпсан, деб сўради.

— Пулим сувга тушиб кетди. Тангани ходанинг учига ёпиштириб олмоқчи эдим бўлмаяпти.

— Бизнинг авлодимиздан бунақа аҳмоқ чиқишини сира кутмаган эдим, — дебди афсусланиб Мулла. — Сен ҳайвон икки қуруқ нарса бир-бирига ёпишмаслигини наҳотки билмасанг?

— Унда нима қилай? — деб сўрабди бола.

— Ё ходанинг учига тупур ёки тангага, ана шунда бир-бирига ёпишади.

озар.

142. ҚУДУҚДАГИ ЎФИЛ

Насриддиннинг ўфилчаси қудуққа тушиб кетибди.

— Ҳеч қаяққа кетмай тур, ўғлим, — дея қичқи-

рибди Насриддин қудуққа эгилиб, — ҳозир арғамчи топиб келиб сени тортиб оламан.

форс.

143. АНИҚЛАШ

Яна бир куни Хўжанинг ўғли қудуққа йиқилибди.

— Отажон, — дея қичқирибди у пастдан туриб, — мени тезроқ озод қил ва бу ердан чиқишимга ёрдамлаш!

— Озодлик сенга ҳеч ҳам керак эмас, — дея жавоб берибди Хўжа, — фақат арғамчи олиб келиб, бир учини сенга ташласам кифоя.

турк.

144. ЎЗ АҚЛИ БИЛАН

Хўжанинг ўғлидан сўрадилар.

— Бақлажон нима?

— Бу ҳали кўзи очилмаган майда чуғурчиқ.

Хўжа қувончидан яйраб кетиб қичқирибди:

— Бу гапни унга мен айтганим йўқ, ўз ақли билан ўйлаб топган.

турк.

145. ШЕЪРИЙ ҚОБИЛИЯТ

Бир куни Хўжанинг ўғли, ҳамма шоирлар шеър тўқишади, улардан менинг нима кам деб ўйлабди. Ўз хаёлларидан илҳомланган бола фаввора ёнидаги дарахт остига бориб ўтирганча хаёл сурибди. Анчадан кейин: «Дарахт, дарахт, фаввора ёнида ўсган дарахт» дея шеър тўқибди.

— Қандай ажойиб шеър! — дея қичқирганча онасига ўқиб берибди. Ўз навбатида онаси Хўжага ўқибди.

— Зудлик билан қўшнилари тўплаш керак, — дебди отаси, — ўғлимизнинг мислсиз қобилияти шарафига байрам уюштирамиз.

Шундай қилинди. Маҳалланинг барча аҳолиси меҳмонга айтилди. Катта зиёфатдан кейин ҳалиги «шеър» ўқилди. Ҳамма қаҳқаҳ уриб кулибди.

— Вой, ўлиб қолмасам, — дея қичқирибди бахтиёр она, — ўғлимиз бамисоли булбул-а!

— Яхши ният қил хотин. Акс ҳолда айтганинг келади, — дебди Хўжа.

турк.

146. КУЙЛАШ

Насриддиннинг ўғли кечалари хониш қилиб чиқарди. Девор орқасидан қўшниси қичқирибди:

— Ухлаш керак, куйлашни бас қил!

— Қанақа ношукр бандасан? — дея қичқирибди Насриддин. — Сенинг итинг кечасиям, кундузиям акиллаб чиқади, мен ҳеч нарса демайман-ку. Наҳотки, ўғлимнинг куйлашига бир муддат чидамасанг?

форс.

147. НАСРОНИЙЛАРГА ЖАВОБ

Насронийлар Хўжанинг ўғлига дейишибди:

— Мессининг муқаддаслигига иймон келтир, бўлма-са шаҳримиздан чиқиб кет!

— Қачонки Месси келса, — дея жавоб берибди у, — ўшанда чиқиб кетаман.

турк.

148. КИМГА БОРАМАН

Бир куни Мулла ўғлига дебди:

— Бугун одамлар мендан қарзиларини сўраб келишади. Тўлашга ҳеч нарса йўқ. Шунинг учун ҳовлида ўтириб, ким мени сўраб келса, уйда йўқ, деб жавоб берасан. Тушундингми?

— Аллақандай мол эмасман-ку тушунмасам, — дея жавоб берибди ўғли. — Худди сен айтгандай ҳовлида ўтираман, ким сўраб келса «отам уйда йўқ» деб жавоб бераман.

— Раҳмат, ўғлим, — дебди Мулла. Отаси уйга кириб кетаркан ўғли уни тўхтатиб:

— Ота, улар мени бола кўриб гапимга ишонишмасанима қилай? Сенинг ҳузурингга бошлаб борсам бўладими? — деб сўрабди.

— Вой, болам-а болам, — дебди Мулла ўғлининг гўллигига ачиниб. — Ахир сен мени уйда йўқ дединг-ку. Уйда бўлмайманда ахир! Тушундингми?

— Тушундим, — дебди бола.

Мулла уйга кириб кетибди, икки соатлардан кейин нимадир бўлиб, ўғлини чақирибди. Бир марта чақи-

рибди — эшитмабди, икки-уч марта чақирибди, ҳеч ким жавоб бермасмиш. Наҳотки бола ухлаб қолган бўлса? Мулла ташқарига чиқиб қараса ўғли ўз жойида дарвозага тикилиб ўтирганмиш.

— Қанчадан бери чақираман, наҳотки эшитмаган бўлсанг? — деб сўрабди Мулла.

— Нега эшитмас эканман? Кар эмасман-ку!

— Агар эшитган бўлсанг нега келмадинг.

— Ҳайронман, эсинг жойидами? Ахир ўзинг уйда йўқман дедиңг-ку. Кимнинг ҳузурига борай?

озар.

149. КИМ БИЛАДИ?

Бир куни Хўжанинги уч ёшли ўғилчаси гапириб қолди:

— Мен туғилган пайтимдаги ҳамма воқеаларни ипидан игнасигача яхши биламан, — дебди.

Онаси ўғлининг бу хил одобсиз сўзлари учун урмоқчи бўлган экан:

— Шошилма, гумроҳ, — дея тўхтатиб қолибди. — Қўйчи, яна у қандай сиру асрорларни айтаркин. Боланинг хотирасини синаб кўрамиз.

турк.

150. ЎФИЛ ТҶЙИ

Бир куни хотини Насриддинга дебди:

— Ўғлимиз балоғатга етиб қолди, уни уйлаб қўйсак-микин?

— Ҳозир қўл қисқароқ, — дебди Насриддин, — яхшиси келаси йил. Лекин хотини қийин-қистовга олибди.

— Эшакни сотинг, пулига тўй қиламиз.

Кейин улар бошқа ташвишлар, икир-чикирлар ҳақида суҳбатлашиб кетишибди. Шунда ёнгиналарида ўзини уйқуга солиб ётган ўғли кўрпа остидан секин гап қотибди:

— Ота, нега эшак ҳақида гапирмай қўйдиларинг.

форс.

151. АҚЛИ КИРИБ ҚОЛСА

Насриддин ўғли ҳали балоғатга етмасдан туриб уйлаб қўймоқчи бўлган экан, бир дўсти маслаҳат берибди:

— Шошилмасанг бўлармиди, ўғлинг улғайиб, ақлга кириб қолсин. Кейин ҳам уйлантирсанг бўлар.

— Янглишасан, — деб жавоб берибди Насриддин, — агар ўғлим ақлга кириб қолса, бу хил дардисарга сира рози бўлмайди-да.

форс.

152. АҚЛЛИ КЕЛИН

Насриддиннинг ўғли улғайиб, ота-онасидан, мени қачон уйлантирасизлар, дея тиқилинч қилаверибди.

— Яхши, — дебди Афанди, — уйлантирсак уйлантира қолайлик. Лекин кимга уйланасан? Келинни қанақасидан топайлик?

— Менга кўпам чиройлиси керак эмас, ақлли бўлса бўлгани, — дебди ўғли.

— Баракалла, офарин! — дебди Афанди, — бундай ақлли кизни қаердан топамиз?

— Ойим изласалар топсалар керак.

— Яхши! Топган келинимиз онангдек ақлли бўлса розимисан ахир?

— Йўқ, ота, мен оладиган хотин онамдан ҳам ақл-лироқ бўлиши керак. Жуда ақлли келин қайнанаси уришганда жим туриши мумкин.

— Унда бу хил фазилатларга эга қизни биргалашиб излашимизга тўғри келади, — дебди Афанди.

Насриддин ўғлининг бетига қоракуя суртиб, эшакка тескари миңдирганча йўлга тушибди. Насриддин одамларнинг наздида ўғлини калтаклаб борар, ўғли эса: «Сазойики, ким мендай фақат буйруқни бажаришга одатланса шу кунга тушади» деб бақирарди.

Қизлар дарчалардан, девор ортидан Афандининг ўғлига қараб унинг фарёдига чидай олмай ҳамдардлик билдиришарди.

— Вой, адаси жуда бераҳм экан, шўрлик йигитнинг!

— Ҳамма буйруғини бажарса, яна нега уради, бечорани? Ақлли ўғил берганига шукр қилмайдими?

Афандининг ўғли:

— Эшитаяпсизми, ота, қизлар менга қандай ачи-нишаяпти. Ақлли қизлар эканми? — деб сўрабди.

— Кўриб турибман, бу қизлар кўпам аҳмоқ эмас, — дебди Афанди. — Лекин яна бироз юрайликчи, булардан ҳам ақллироғи чиқиб қолар.

Қўшни қишлоққа етганларида яна бир қиз чиқиб:

— Ўғлингизга буям кам, баттар бўлсин, — дебди қичқириб. — Буюрганни фақат аҳмоқлар қилади. Ақлли киши буйруқни кутиб турмасдан ўз ишини билиб қилаверади!

— Эшитдингми, ўғлим? — дебди Афанди. — Ана шу ақлли қиз сенбоп экан.

ўзбек.

153. ЕБ ТҶЙМАС ҶҒИЛ

— Ўғлингиз кўп еб ўлар ҳолатда ётибди! — дея хўжага хабар беришибди.

— Оч қолиб ўлгандан кўра, кўп еб, ёрилиб ўлишнинг нимаси ёмон! — дебди Хўжа, — ажали шунда экан-да.

қозоқ.

154. ТЕЗРОҚ БЎЛГАНИ ЯХШИ

Насриддиннинг ўғли қаттиқ касалланиб қолибди. Ҳатто табиблар ҳам умид йўқ, дея бош чайқашибди. Насриддин ўғлининг жони узилмасдан туриб рассол ва гўрковга киши қўйибди.

— Рассол билан гўрковга ҳали вақтли-ку.

— Бўладиган ишнинг тезроқ бўлгани яхши, — дебди у, — ҳали улар келиб, ювиб, гўр-кафан қилганча, бемалол ўлиб бўлади.

форс.

155. ҚИЗЛАР ТУФАЙЛИ

Бир йили Афанди катта шаҳардан кичигига кўчганда унинг бор мол-мулкани кўрган қўшнилари сўрабди.

— Бу қанақаси, Афандим, шунча йил хотинингиз билан бирга яшаб, иккита кўрпа-ю иккита ёстиқдан бошқа нарса орттира олмадингларми?

— Жуда кўп мол-мулк орттирдик, — деб жавоб қилибди Афанди, — лекин қизларимиз ҳам кўп эди-да!

уйғур.

156. ТАМБАЛ ҚИЗ

Мулланинг жуда тамбал бир қизи бор эди. У ишга сира қўл урмас, нуқул пардоз-андоз қилар, бу машғулотдан зерикдим дегунча ётиб оларди. Бир куни Мулла:

— Хотин, — дея маслаҳат солибди. — Мен супургини олиб ҳовлини супура бошлайман, сен келиб супургини мени қўлимдан тортиб олиб, «Мен билан қизингиз турганда, уй супуриш сизга уят бўлар» дейсан. Мен эсам супургини сенга бермасдан, шундаям ишинг бошингдан ошиб-тошиб ётибди, бироз дамнингни ол, дейман. Шунда қизинг уйғониб, уялганидан супургини ўзи олиб шояд хонани супура, дебди.

Шундай қилишибди. Хотини Мулладан супургини тортиб олмоқчи бўлар, у бермас экан. «Бер, супургини!», «Йўқ, қўй хотин, бор, бироз дамнингни ол!».

Уларнинг шовқинидан қиз уйғониб келиб:

— Ҳой, нега мунча шовқин қиласанлар? — дебди чимрилиб. — Ҳовли супуришга шунча талашми? Яхшиси, навбат қилинлар, бир кун ойи — сиз, иккинчи кун—адам супурсинлар.

озар.

157. АЛМАШТИРИШ

Мулланинг хотини жуда дангаса ва исқирт экан. Қизи эса онасининг тамом акси бўлиб, ишчан ва озода эди. Бунинг устига отасининг кир-чири ва овқатидан доим хабардор экан.

Бир куни кўшни қишлоқдан Мулланикига совчи келибди. Тўй-томоша билан қизни узатибдилар. Қизи кетиши билан Мулланинг куни қоронғу бўлибди. Унинг ҳолидан ҳеч ким хабар олмай кўйибди. Мулла зўрға бир ой чидабди, кейин хотинини чақириб:

— Хотин, яхши кийин, пасон бўл, пардоз-андоз ҳам қил, бир жойга борамиз, — дебди.

Хотини зўр кийиниб чиқиб, Муллага эргашибди.

Мулла хотинини тўғри куёвиникига олиб келибди.

— Жон ука, қизимсиз бир кун ҳам яшай олмайман. Устига қанча сўрасанг берай, кел, яхшиси, хотинларни алмаштирайлик, йўқ дема, — дебди у куёвига ялиниб.

озар.

158. ОНАСИНИНГ ҚИЗИ

Мулла қизини турмушга чиқармоқчи бўлибди. Тўй базми тугаб, куёв жўра ва қариндошлари келинни олиб кетмоқчи бўлибдилар. Шунда келин бор овозда йиғлабди.

Мулла хотинидан:

— Ҳой, онаси, нега қизинг йиғлаяпти? — деб сўрабди.

— Э, отаси, наҳотки шуниям билмасанг, — дебди хотини, — қизинг сендан ажралаётгани учун йиғлаяпти.

Мулла ўша заҳоти қизига дебди:

— Йиғлама, қизим, агар турмушга чиқишни хоҳламасанг, майли, биз билан уйда қолақол. Ҳозир куёв томонларнинг ҳаммасини жўнатаман.

— Қўяқол, отажон, — дебди қизи кўз ёшларини артиб, — агар ҳозир кетишни истамасам сенинг айтганингга кўнмаган бўламан. Майли, у ерда сен учун қанчалик оғир бўлмасин ҳатто ўлимга ҳам тайёрман.

Мулла хотинига дебди.

— Кўрдингми қизингни, гап келганда бировдан қарз сўраб ўтирмайди.

озар.

159. ЭФЕНДИНИНГ ҚИЗИГА ЎТИТИ

Эфендининг қизини қўшни қишлоқлик бир киши олибди. Қудалар келинни туяга ўтқазиб йўлга тушишибди. Эфенди қарвон ортидан узоқ қараб қоларкан, бир нарса эсига тушиб, унинг изидан югура кетибди. Бир ярим соатлардан кейин зўрға қарвонни қувиб етиб, қудаларни туртиб, итариб қизига яқинлашаркан:

— Сал бўлмаса эсимдан чиқаркан, она қизим, — дебди ҳансираб, — бирор нарсани тикмоқчи бўлсанг, зинҳор қатимнинг учини тугишни унутма, акс ҳолда ип нинанинг тешигидан чиқиб кетади.

турк.

160. МУЛЛА ҚИЗИНИ ЭРГА БЕРГАНДА

Мулла Насриддиннинг жуда хунук, бедаво бир қизи бор эди. Шу қизини ашаддий душманига турмушга

чиқармоқчи бўлибди. Тўй куни одамлар унга танбех беришибди.

— Мулла, нега қизингни унга берасан? У сенинг душманинг-ку ахир. Душман билан қариндош бўлиш яхши эмас.

— Агар сизлар менинг қизимнинг юзини кўрганларингда эди, — дебди кулиб Мулла, — ҳечам бундай демаган бўлурдинлар. Ахир мен душманимга яхшилик қилганим йўқ, аксинча ундан ўч олдим.

озар.

161. ҚИЗ УЧУН КУЁВДАН ЎЧ ОЛИШ

Насриддиннинг қизи, эрим урди, деб шикоят қилиб унинг ҳузурига келибди. Насриддин ўша заҳоти катта бир калтакни олиб қизини савалай кетибди.

— Энди эрингга бориб айт, — дебди у ниҳоят, — агар у менинг қизимни калтакласа, мен унинг хотинини дўппослайман, ана буни ўч олиш дейдилар.

форс.

162. ОТАНИНГ ДУОСИ

Мулланинг турмушга чиққан икки қизи бор эди. Бир куни уларникига бориб хабар олмоқчи бўлибди.

Аввал катта қизиникига кирибди. У ёқдан, бу ёқдан гапириб ўтиргач қизи ёрилиб қолибди:

— Бу йил куёвингиз ҳамма ерга буғдой экди, агар ҳосил яхши бўлса менга шойи кўйлак олиб бермоқчи. Бунинг учун ёмғир яхши бўлиши керак экан. Шунинг учун дуо қилинг, отажон.

Мулла худодан ёмғир сўраб дуо қилибди.

Сўнг кичик қизиникига кирибди. Кичик қизи:

— Бу йил куёвингиз ҳамма ерга пахта эккан эди. Ҳозир гўзалар гуллаган. Куёвингиз: — агар ёмғир ёғмаса пахта яхши бўлади, унинг «пулидан сенга кўйлак олиб бераман» дея ваъда берган, — деди.

Ёмғир ёғмаслиги ҳақида дуо қилиб, кетишга чоғланаркан:

— Қизаловим, бу дунё зап ғалати-да, — дебди Мулла, — опасига ёмғир керак, сингисига — қурғоқчилик. Отадан эса, ҳар иккаласи учун ҳам дуо.

озар.

163. ЯРМИ ҲАЗИЛ...

Насриддиннинг қаригина онаси бор эди. Бир куни у дўстларига онасини мақтаб, сўзини шундай якунлабди.

— Оллоий таоло, онагинамнинг умрларини узун қилсин. У киши хонадонимнинг қут-барақаси.

— Онангни шу қадар яхши кўраркансан, — дебди ҳазилкаш бир дўсти, — нега уни эрга бермайсан?

— Ўринсиз ҳазилга бало борми, — дея хафа бўлибди Насриддин. Лекин ўша заҳоти онаси:

— Вой, бу ҳали ҳазил эдимиз, болам? — дебди ўкиниб.

форс.

164. ЭРТАГА БУНДАН ҲАМ БАТТАР БЎЛАДИ

Бир куни Насриддин дала ҳовлисига бориб олмурут дарахти соясида ухлаб ётарди. Яқин дўсти онасининг қазо қилганлиги ҳақида хабар олиб келибди. Насриддиннинг ўғли хабарчини олмурут дарахти ёнига бошлаб келиб, отасини туртиб уйғотаркан:

— Турсангчи, ота, Мужжан Жехаич онангни ўлганлиги ҳақида хабар олиб келди, — деди.

— Оҳ, нақадар мусибат, — деди Насриддин. Бундан ҳам даҳшатлиси эртага мен уйғонганда рўй беради!

Насриддин шундай деганча иккинчи биқинига ағдарилиб, уйқуда давом этибди.

хорват.

165. ХУДОНИНГ ИРОДАСИ

Насриддиннинг қайнанаси оғир касалланиб қолибди. Қавм-қариндошлар тўпланиб келиб унинг соғлигини сўрашибди. Шунда Насриддин:

— Айтишларича ҳали тирик. Худонинг иродаси билан яқинда ўлиши мумкин.

форс.

166. ҚАЙНАНАСИ КЕЛГАН ЭКАН

Мачит ёнидаги тош курсида ўтирган кишилар Афандига дейишди:

— Кеча шундаям момақалди роқ бўлиб, чақмоқ чақдики, асти сўраманг.

— Момақалди роқ, дейсизми, эшитмадим-ку? — ҳайрон бўлибди Афанди.

— Бай-бай, ҳаммаёқ ағдар-тўнтар бўлиб кетай деди, наҳотки қўрқмаган бўлсангиз?

— Ҳеч нарсани эшитмадим, хабарим ҳам йўқ.

— Наҳотки қар ёки кўр бўлсангиз?

— Йўқ, — деб жавоб берибди Афанди. — Кеча худди ўша пайтда уйимизга қайнанам келган эди. У хотиним ва қўшнилари билан паст овозда суҳбатлашиб турувди.

ўзбек.

167. ҚАЙСАР ҚАЙНАНА

Одамлар Насриддин Афандининг ёнига югуриб келиб, хабар беришибди:

— Мусибат, Афанди, қайнанангиз дарёда кир ювиб турган эди, бирданига чўкиб кетди. Ҳалига қадар излаб топа олишмаяпти!

Афанди дарё қирғоғига югуриб бориб, жасадни чўкиб кетган ердан эмас, аксинча баландликдан қидиришга тушибди.

— Нима қилаяпсиз, Афанди, — дейишибди ҳодиса содир бўлган ерга тўпланган одамлар. — Ахир қайнанангиз пастроқда чўкканлар-ку?

— Э, Сизлар менинг қайнанамни билмайсизлар, — дебди Афанди, — у шунақаям қайсарки, ҳамма вақт одамлар айтганнинг тескарисини қилишга одатланган. Шунинг учун у чўкаётганда қуйига қараб эмас, юқорига қараб сузган бўлиши мумкин.

ўзбек.

Бойлик ва камбағаллик хусусида

168. НИМА ШИРИН?

Бир куни Анастратин ўз ўғлидан сўраб қолди.

— Қачонлардир умрингда бирор ширин нарса еган-мисан?

— Йўқ, — деб жавоб берибди ўғли.

— Ҳар куни нима ейсан?

— Қоқ нон.

— Наҳотки сен оламда қоқ нондан ҳам ширинроқ нарса бор деб ўйласанг? — дебди Анастратин.

грек.

169. ҲАММАСИ ЖОЙИДА

Насриддинни узоқ вақт кўрмаган ошнаси учратиб қолибди.

— Аҳволлар қалай? — деб сўрабди у.

— Ҳаммаси жойида, — деб жавоб берибди Насриддин. — Қўлимдаги бор пулимнинг ҳаммасига буғдой сотиб олдим, йиғиштирган ҳосилимга кўшиб тегирмонга олиб бордим, қанча ун тортилган бўлса ҳаммасига нон ёптирдим, қанақа нон чиққан бўлса ҳаммасини ошқозонимга солиб бўлдим, яна нима дей?

170. ҚАШШОҚЛИККА КЎНИККАНМАН

Бир куни Анастратиндан сўрашибди:

— Қашшоқлик жонингга тегмадими? Қандай яша-япсан?

— Жуда яхши, — деб жавоб берибди Анастратин.

— Қашшоқликнинг нимаси яхши экан?

— Қашшоқликка кўникиб қолганман, — дебди Анастратин, — шунинг учун ишларим ёмон эмас.

грек.

171. ЖИНДАЙ ФАРҚИ БОР

Афанди чоракорлик қиладиган бой нолиб қолди:

— Захирамдан ўн пуд аъло навли буғдойни қиш

учун омбордаги хамбага тўккан эдим. Кеча қарасам бир кафт ҳам ғалла қолмабди. Ҳаммасини сичқонлар еб кетибди.

— Сиздан қарз олганим ғаллам ҳам йўқолиб қолди. Фақат жиндай фарқи бор.

— Қанақа фарқ? — деб сўрабди бой.

— Сизнинг ғаллангизни сичқонлар еб кетишган бўлса, меникини болалар қуритишди.

ўзбек.

172. ҲОЛВА

Ҳолва тайёрлаш ҳақида баҳс-мунозара кетарди.

— Бир неча йилдан бери ҳолва тайёрлашга уриниб келсам-да бирор иш чиқмаяпти, — деб қолди Эпенди.— Уним бўлганда ёр топилмайди, ёр бўлганда ун.

— Наҳотки шунча пайт мобайнида ун ёки ёр топа олмаган бўлсанг? — деб сўрашди ундан.

— Ёр ҳам, ун ҳам бўлганда менинг ўзим бўлмай қоламанда, — деб жавоб берибди Эпенди.

туркман.

173. УРИБ ЕДИРИШАДИ

Оллоҳ раҳмат қилгур Хўжа бир куни Кўния шаҳрида қандолатпазлик дўконига кирибди. Ҳолвалар терилган пештахтага яқин бориб, атрофга ҳам қарамасдан, бисмилло деб ҳолвадан тушураверибди.

— Ҳой, нима қилаяпсан? — дея қичқирибди ҳолвапаз, — сўрамай-нетмай бир мусулмон банданинг ҳолвасини ейишга қандай ҳаддинг сиғди?

Хўжа ҳеч нима демасдан яна ҳолвани ейберибди. Шунда ҳолвапаз уни ура бошлабди. Хўжа бўлса:

— Кўнияликлар жуда ғалати халқ экан-да, холвани ҳам уриб едиришади! — дебди.

турк.

174. КОШКИ ҲАР КУНИ БАЙРАМ БЎЛСА

Қурғоқчилик бўлган йили Эпенди бир қишлоққа келибди. Қараса, одамлар бемалол еб, ичиб юришибди. Эпендининг олдига ҳам тўкин дастурхон ёзибдилар.

Эпенди ҳайрон бўлиб:

— Қандай фаровонлик! Бизларда одамлар очидан ўлаяпти, — дебди.

Қишлоқдагилардан бири:

— Мунча содда бўлмасанг, Эпенди, — дебди кулиб.— Ахир бугун байрам! Байрам куни ҳар ким ўз топганини келтириб дастурхонга қўяди. Тўкинчилик ана шундан. Наҳотки шу оддий ҳақиқатта ақлинг ет-маса?

Эпенди бироз ўйлаб туриб:

— Қани энди бизларда ҳам ҳар куни байрам бўлсайди, одамлар оч қолишмас эди, — дебди.

туркман.

175. НЕГА ЕМАЙСАН?

Насриддин иш билан кетаётган эди. Йўлда қароқчилар чиқиб, унинг пулли ҳамёнини тортиб олишди. У шаҳарга кириб борганда бир чақаси ҳам йўқлиги учун қорни очиб кетди. Насриддин нонвойнинг дўкони олдига келиб, ёғли кулчаларга қараб тураверди. Бир пасдан сўнг:

— Бу сени дўконингми? — деб сўради.

— Меники! — деди нонвой.

— Анови иссиқ ёғли кулчалар ҳам сеникими? — дея такрор сўради Насриддин.

— Албатта меники.

— Унда нега емай қараб турибсан?

форс.

176. ҚИШГА ТАЙЁРГАРИК

Қиш бошланиш олдидан Мулладан сўрабдилар.

— Қишга нималар ғамладинг?

— Кучли қалтироқ, титроқ, яна бадан увишиши, — деб жавоб берибди Мулла.

форс.

177. НАСРИДДИННИНГ ИШТАҲАСИ

Насриддинни меҳмонга чақириб сўрабдилар.

— Иштаҳангиз борми?

— Бу оламда мендаги бирдан-бир бор нарса шу иштаҳа, — деб жавоб берибди у.

178. ҚАЁҚҚА ОБОРИШАЯПТИ?

Бир куни Афанди ўғли билан кетаётган эди жаноза устидан чиқиб қолишибди.

— Анови замбилда нимани олиб кетишаяпти? — деб сўрабди ўғли.

— Одамни, — дебди Афанди.

— Қаёққа оборишади?

— Бу одамни шундай бир гўшага олиб боришади-ки, у ерда на олтин, на кумуш, на озиқ-овқат, на сув, на кийим-кечак, на нон, ҳаттоки туз ҳам йўқ.

— Наҳотки бизларникига олиб боришса? — деб ҳайрон бўлибди бола.

ўзбек.

179. ҚУЛ

Насриддин қул сотиб олмоқчи бўлибди. Савдолашаётганда қул эгалари уни огоҳлантиришибди.

— Буни кечалари тўшакка сийиб қўядиган ёмон бир одати бор. Шундан эҳтиёт бўласиз.

— Агар менинг уйимда бирорта тўшак топса бемалол, ундан каттароғини ҳам қилаверсин, — деб жавоб берибди Насриддин.

форс.

180. АҚЛЛИ ЭШАК

Насриддиннинг иши қисталанг келиб, уйига қайтаётганда эшаги калтакни ҳам кутмасдан тез йўрғаларди. Эшакнинг калтакни ҳам кутмасдан бунчалик йўрғалашининг сабабини сўрашганда:

— Эшак бўлса-да калтак билан шўранинг фарқини яхши билади, — деб жавоб берибди Насриддин.

форс.

181. ЖИРКАНМАСА ҲАМ БЎЛАДИ

Бир куни Хўжа Насриддин ўрмонга ўтин олиб келгани борибди. Ташналигини қондириш учун ҳар эҳтимолга қарши бир нечта пастернак ҳам олволибди. Бир муддатдан кейин сувсираб, пастернаклардан биттасини олиб сўйибди — бемаза туйилибди. Уни ташлаб бошқасини олибди. Буниси — ундан баттароқ чиқиб-

ди. Хуллас танлай-танлай биттасини олиб сўйиб ебди, қолганларининг устига сийиб, ўрнидан туриб, дарахт кесишга уришиб кетибди. Анчадан кейин яна сувсирабди. Шунда ҳамма ташлаган пастернакларни йиғиштириб олиб келиб:

— Жиндай нам бўлса-да безарар, бемалол, жирканмасдан еса бўлади, — дея бир бурдасини ҳам қолдирмасдан ҳаммасини еб қўйибди.

турк.

182. ТАРВУЗ

Бир куни Мулла қўшни қишлоққа бормоқчи бўлибди. Йўл-йўлакай бир тарвуз сотиб олибди. Сўйиб бир палласини ебди, иккинчи палласини йўл устида қолдириб ўзича:

— Бу тарвузни кўрганлар, бу ердан бек ўтибди, деб ўйласинлар, — дея хаёлидан кечирибди.

Бироз юргач изига қайтиб, ҳалиги ташланган тарвуз палласини олиб ебди ва ўзича:

— Ўша бекнинг хизматкори бор экан, бу паллани ўша еганга ўхшайди, — деб ўйласинлар дея хаёлидан кечирибди.

Мулла яна бироз юргач, кўнгли тўлмасдан изига қайтибди ва тарвуз пўчоқларини ҳам териб ебди ва ўзича:

— Ўша бекнинг яна эшаги ҳам бор экан деб ўйласинлар, — дея пичирлаб қўйибди.

озар.

183. ХАЁЛ ҲАМ СУРИБ БЎЛМАЙДИ

Шўрва ичкиси келиб Хўжа ўзича хаёл сура бошлабди: «Қани энди сергўштгина, аччиққина бир шўрва бўлса-ю мазза қилиб ичсам». Худди шу аснода эшик тақиллаб қўшнининг ўғли қўлида коса билан кириб келибди.

— Онам касал эдилар, жиндай шўрвангиздан бераркансиз.

Бу сўзни эшитган Хўжа:

— Бу қўшниларнинг дастидан яхшироқ хаёл ҳам суриб бўлмайди, дарҳол ҳидини олишади, — деб ўйлабди.

турк.

184. ТАҚДИР ЭКАН

Байрам куни Насриддин гуруч, ёр ва бошқа масалликларни келтириб хотинига тайинлабди.

— Байрам байрамдай ўтсин-да. Шунинг учун сермойгина бир палов тайёрла, тезда қайтиб келаман.

Ишлари кўпайиб узоқ тутилиб қолди, кечга яқин чарчаб, ҳориб уйига қайтди. Хотини дастурхон ёзди. Ҳар хил ноз-неъматлар тортилди. Насриддин эндигина бир ошам олган эди, эшик тақиллади. Кўшнининг ўғли кириб:

— Онам айтдилар, сизлардан бошқа ҳеч яқин кичимиз йўқ экан, бошимизга оғир кун тушди, тезда чиқиб ёрдам бераркансиз, — деди йиғламсираб.

Насриддин хафа бўлиб, ичдан бир нима деб тўнғиллаганча ноилож кўшниникига чиқиб кетди. Ярим сотатлардан кейин аввалгидан баттар кайфиятда қайтиб келди.

— Нима бўлибди, тинчликми? — деб сўради хотини.

— Тақдир экан, — деди у куйиниб, — умримда бирор марта одамдай овқатланмоқчи эдим бўлмади. Уларнинг эшаги туғибди, хўтигининг думи йўқ экан. Нима қиламиз, деб мени чақиртирибди.

форс.

185. УН ЕТИШМАГАНДА

Насриддин Афанди уйига шошилиб кириб хотинига дебди:

— Ҳадемай меҳмонлар келиб қолади, тур тезроқ, иссиққина нон ёп!

— Бо, худо! — жаҳди чиқибди хотиннинг. — Ун жуда кам қолган бўлса.

— Унда нонни бироз юпқароқ, пиёзнинг пўстидай қилиб ёпсанг ҳам бўлаверади, — дебди Афанди.

ўзбек.

186. ЁҒЛИРОҚ БЎЛАДИ

Насриддин хотинидан сўрабди.

— Бугунги паловга нималар керак?

— Ярим ман гуруч ва бир ман ёр, — деб жавоб берибди хотини.

— Ярим ман гуручга бир ман мой кетадими? — дея ҳайрон бўлибди Насриддин.

— Палов паловдай бўлсин десанг, жиндай сермойроқ бўлгани тузук, — дебди хотини.

форс.

187. ҚАЛИН

Афанди ниҳоятда камбағаллашиб қолибди. Бухоро амирининг солиқчилари унинг сўнгги чопони ва қозонини ҳам олиб кетишибди. Шундай бўлса-да бечора донишманд амирнинг хазинасидан яна минг тиллага яқин қарздор бўлиб қолибди.

Афандини қозикалон ўз ҳузурига чақириб қистовга олибди.

— Сенда ҳеч нарса қолмаганига сира ҳам ишонмайман.

— Тўғри, қолган, қолган, — дея маъқуллабди Афанди.

— Ана айтмадимми, қолган деб. Хўш, қанча қолган?

— Минг тилло. Лекин бу пул меники эмас, хотинимники.

— Шариат бўйича хотиннинг мулки эрники ҳисобланади. Ҳозирнинг ўзидаёқ бориб минг тиллони олиб кел.

— Бўлмайди.

— Нима учун? — дея ғазабланибди қози.

— Бу минг тилло мен хотинимга тўлашим керак бўлган қалин пули бўлиб, уни ҳам ўзидан қарз олган эдим, — дебди Афанди мўлтираб.

ўзбек.

188. ОРТИҚЧА ХАРАЖАТ

Бир ошнаси билан Насриддин қўшни қишлоққа отланишибди. Ҳар қайсида биттадан нон бор экан. Ошнаси:

— Кел бир зиёфат уюштирайлик, — дебди.

— Ортиқча харажатнинг кимга кераги бор, — дебди Насриддин. — Яхшиси, ҳар биримиз ўз нонимизни еяқолайлик.

форс.

189. ЭНГ ОЛИЙ ФАЗИЛАТ

Афанди билан жуда бой бир киши Бухоро бозоридан қайтаётган эдилар. Йўл узун бўлгани учун бой ўз-ўзидан гап бошлаб қолди.

— Бойлик зап улуғ мартабада. Четдан сен ва менга қараган киши қайси биримиз улуғ ва ҳурматли зот эканимизни осонгина ажрата олади. Эгнимда адрас тўн, бошимда ҳиндча мисқоли салла, оёғимда рус мовутидан этик. Сендачи, қоқ-у хароб кўмирдек жасадинга йиртиқ-ямоқ латта ўралган, бошингда ҳам салла ўрнига йиртиқ дастмол, оёғингда эса тайи тушган кавш. Мен осмонга сапчийдиган қорабайир устида, сен эса маслуғ эшак миниб юрибсан. Менинг хўржинимда қимматбаҳо моллар, ҳамёнимда червонлар жиринглайди. Сеникидачи, сийқа чақадан бошқа ҳеч вақо йўқ. Худоям билади кимни бой, кимни қашшоқ қилиб яратишни. Қисқаси, бойликдан ортиқ ақл ҳам, ҳурмат ҳам йўқ экан.

Шу оснода йўлтўсарлар чиқиб бойни ўраб олибди. Афандига эса ҳеч кимнинг иши ҳам бўлмабди. Улар бойнинг отини, мол-мулки ва пулларини тортиб олиб, кетиш олдидан бир-икки тепишибди ҳам.

Бой билан Афанди яна ўз йўлларида давом этишибди. Шунда Афанди:

— Қоп-қора, қоқ-у хароб киши маслуғ эшаги устида аввалгидан кетаяпти. Оппоқ, ҳурматли ва бой акамиз эса чангларга буланиб, инқиллаб-синқиллаб пою-пиёда юрибди. Энди айтингчи, жаноб бой, фазилат бойликдами, ёки бечоралиқда?

Ўзбек.

190. ЎЛИК МОЛ

Хўжа ўз дунёқарашини кенгайтириш мақсадида кўп дунё кезаркан. Бир куни у ғалати бир мамлакатга келиб қолибди. Одамлари тилла тўплаб, кейин уни хумчага солиб кўмиб қўйишар, ўша кўмилган жойга эса байроқ тикиб қўярканлар. Шундай ҳовлилар ҳам бор эканки, унинг пештоқида иккита, учта, ҳатто ундан ҳам кўпроқ байроқ ҳилпираб тураркан. Афанди ҳам шу мамлакатда бир йилча яшаб қолибди. Қўшнинг кўр бўлса кўзингни қис, деган мақолга амал қилган Афанди икки-учта хумчани тошга тўлдириб кўмибди-да, теппасига байроқ тикиб қўйибди. Шу орада байрам

бўлиб, хўжаникига меҳмонлар келишибди, улар хумчалардаги тошларни кўриб ҳайрон бўлиб сўрашибди.

— Хўжа, бу хумчаларингиздаги нуқул тош-ку?

— Ўлик мол бўлгач, хумчада тошни сақладинг нима-ю, олтинни сақладинг нима, барибир эмасми? — дебди у.

турк.

191. ҚАЧОН ЎЛСАНГИЗ

Афанди имомлик қиларкан. Бир куни ундан бойлардан бири сўраб қолибди:

— Айтингчи, тақсир қиёмат қачон бўлади?

— Сиз ўлиб, меросхўрларингиз мол-мулкнингизни бўлишганда, — деб жавоб берибди Афанди.

уйғур.

192. ХАСИСЛИК

Мулланинг она томондан икки жияни бор эди. Бир куни иккаласи ҳам Мулланикига меҳмон бўлиб келишди. Ош-обдан кейин ўзоқ сўхбат қуришди.

— Бу оламда битта орзум бор, агар шу орзумга эришсам, — дея гап бошлабди жиянларидан бири, — бир умр бошқа нарсани ўйламаган бўлардим.

— Қанақа орзу экан? — деб сўрашибди ундан.

— Орзум шуки, дунёда қанчаики қум зарраси бўлса шунча пулим бўлишини истардим.

Иккинчи жиян сўхбатга аралашибди.

— Меннинг орзуим шундан иборатки, дунёда қанчаки сув бўлса, шу сув сиёҳга айланса-ю, мен катта-кон дафтарга тўққиз рақамини ёзиб, кетидан бир олам нуллар қўйиб чиқаман. Ана шунча пулим бўлишини истардим.

Шундан сўнг иккала жиян Муладан:

— Айтингчи, тоға Сиз нимани орзу қиласиз? — деб сўрашибди.

— Мен Сизларга ўхшаб унчалик хасис эмасман, — деб жавоб берибди Мулла, — қолаверса, хасисларни кўрарга кўзим йўқ. Сизларнинг орзу-умидларингни эшитдим, илоё ҳаммасига эришинглар, фақат битта шартим бор, орзуларингга эришган кунларинг иккаларинг ҳам бараварига ўлинглар-у меросхўрларинг бўлиб ўзим қолай.

озар.

193. ЧҶКАЁТГАН ҚАНДАЙ ҚУТҚАРИЛАДИ?

Бир куни Хўжадан шогирдингиз чўкиб кетаяпти, уни қандай қутқарса бўлади, деб сўрашибди.

— Ораларингда бирор кишида пулли ҳамён борми? — деб сўрабди Хўжа. — Ўшани чўкаётган шогирдимга кўрсатинглар. У менга пул беради, деб ўйлаб сизнинг қўлингиздаги ҳамёнга осилиб қирғоққа чиқиб олади.

турк.

194. НАСРИДДИН НЕГА ЙИҒЛАДИ?

Бой кишининг тобути орқасидан бораётган Насриддин ўкраб йиғлабди. Шунда кимдир уни юпатмоқчи бўлиб сўрабди.

— Марҳум қариндошингиз эдими?

— Йўқ, — дебди Насриддин, — менга қариндош бўлмагани учун ҳам йиғлаяпман.

форс.

195. НАСРИДДИННИНГ САМИМИЯТИ

Шаҳарлик бир бойнинг қули ўлиб қолгани учун Насриддин уникага фотиҳа ўқибти, кўнгил сўрагани бормоқчи бўлибди. Йўлда бойнинг ўзи ўлиб қолганини эшитиб, изига қайтибди.

— Нега ярим йўлдан изингга қайтдинг? — деб сўрашибди ундан.

— Ахир мен бойга таъзия билдириш учун бораётган эдим, йўлда эшитсам ўзи ўлибди, энди кимга ҳам таъзия билдирардим?

форс.

196. ҲУРМАТНИНГ БАҲОСИ

Бир куни подшо Насриддин Афандидан сўрабди:

— Айтингчи, Афанди, кимни энг кўп ҳурмат қила сиз?

— Кимки, хасислик қилмай олдимга тўкин дастур хон ёзса, — дебди Афанди.

Шунда подшо:

— Бўлмаса Сизни эртага зиёфатта таклиф этаман, — дебди.

— Бўлмаса мен ҳам Сизни эртадан ҳурмат қила бошлайман! — дебди Афанди.

ўзбек.

**Очлик ва очофатлик, хасислик ва
меҳмондўстлик, бахиллик ва сахийлик,
қарздор ва сутхўрлар ҳақида**

197. ПУЛНИНГ НИМАСИ ЯХШИ

Бир хасис Эпендидан сўрабди:

— Нега пулни яхши кўрасан?

— Шунинг учунки, — деб жавоб берибди Эпенди, — пул одамни ҳар қандай виждонсиз кузғунларга ялинишдан асрайди.

туркман.

198. ЯҚИНДА ОРИҚЛАЙДИ

Шаҳарнинг жуда бахил ҳокими Насриддинни ўз ҳузурига чақириб буюрибди.

— Эшитишимча жуда уста овчи экансан. Илтимос, менга яхши бир този топиб келсанг.

Афанди топиб келишга ваъда бериб, орадан бир неча кун ўтгач, катта, семиз бир кўппакни бошлаб келибди. Ҳоким ҳайрон қолиб:

— Мен сендан чаққон, югурик бир този топиб кел, деб илтимос қилган эдим. Бу кўппакни нега олиб келдинг, хумпар?

— Ташвишланманг, — дебди Насриддин, — сизнинг хонадонингизда бир ҳафтача яшаса, ҳар қандай тозидан ҳам ориқлаб, ўласи бўлиб қолади.

форс.

199. БАХТЛИ ТОВУҚ

Мулланинг жуда хасис бир қўшниси бор эди. Ҳар куни тушлиқда унинг ошпази бир бутун товўқни унинг ҳузурига олиб кирар, хўжайин қўлини ҳам теккизмас экан. Ошпаз товўқни олиб чиқиб кетаркан. Бир кун шундай бўлибди, икки кун шундай бўлибди. Буни ҳар гал кузатиб юрган Мулла, икки ҳафтадан сўнг шундай дебди.

— Бу товук жуда бахтли экан! Унинг ҳақиқий ҳаёти ўлганидан кейин бошланган ўхшайди.

озар.

200. МУЛЛА МЕҲМОНДА

Бир бойвачча Муллани меҳмонга чақирибди. Куни бўйи Муллани ўз ерларини, ҳовли жойларини айлан-тирибди. Кечга яқин Мулла очлик ва чарчоқдан силаси куриб, ҳатто қимирлашга ҳам мадори қолмабди.

Дастурхон ёзилиб турли хил таомлар тортилибди. Дераза токчасига дўлма, ширин кулча ва бошқа нознеъматлар териб қўйилибди. Мулла ўзининг одоблигини намоёиш қилиш учун дастурхон бошига ўтириб, эндигина бир қошиқ шўрва олиб ичган экан, уй эгаси ошпазга бақира бошлабди.

— Сенга минг марта айтаман, шўрвага саримсоқ солмагин деб, қўлларинг синиб кетгур, йўқот буни бу ердан!

Ошпаз шўрвани олиб чиқиб кетибди. Мулла унинг изидан алам билан қараб қолибди.

— Кўрдингми, Мулла, — деди уй эгаси, — бу ошпазнинг ўзбошимчалигини? Ҳеч ўргатиб бўлмади, бўлмади-да.

Ошпаз қовурилган жўжа олиб кирди. Кишмиш аралаштириб қипқизил қилиб қоврилган жўжа кишининг иштаҳасини қитиқларди. Мулла эндигина жўжага қўл чўзган ҳам эдики уй эгаси яна ошпазга бақирибди.

— Сенга айтмаганмидим, жўжа қовурганда кишмиш аралаштирма деб. Ол, йўқот буни кўзимдан.

Жўжани ҳам олиб кетишди. Мулла лабларини ялаб қолибди.

Бироздан сўнг ошпаз паҳлава олиб кирибди. Мулланинг оғзидан сўлаклари оққудек, энди қўл чўзган эдиямки, уй эгасининг бўкириғини эшитибди.

— Қачон сенга ақл киради. Оч қоринга ширинлик ейишни ким чиқарган? Йўқот буни, бу ердан!

Мулла қараса паҳлава ҳам «кетибди». Шунда у ўрнидан туриб дераза токчасидаги идишларга ташланибди.

— Ҳа, Мулла, — дебди уй эгаси, — ўтирсангчи, нима қиляяпсан?

— Ошпазинг билан орани очиқ қилиб ол, унгача менга шу ёғи ҳам бўлади, — дебди Мулла.

озар.

201. ЖАНОЗА

Насриддинни меҳмонга айтишиб унинг олдига товук шўрва қўйишибди. Товук яхши пишмагани учун у шўрвасини ичиб, гўштини уй эгасининг олдига суриб қўяркан:

— Бу товук менинг ҳаққим. Пишмаган экан. Эртасига яхши қайнатиб қўйсанглар тушликда келиб ейман, — дебди.

Эртасига Насриддин тушлик қилишга келибди. Ўша товукни унинг олдига қўйишибди. Қараса, яна товук пишмаган. Шунда Насриддин ўрnidан туриб намоз ўқишга тугинибди.

— Бу нима гап? — деб сўрабди уй эгаси. Насриддин бундай деб жавоб берибди:

— Намоз ўқиб фотиҳа қиламан. Чунки икки кун қайнаб пишмаган товук гўшти товукники эмас, аллақандай авлиёнинг гўшти бўлса керак.

форс.

202. АЖОЙИБ ОШХОНА

Бир куни ҳашаматли иморат қурган Насриддин Афандининг ошнаси уни ҳовлисига таклиф этибди. Мақтанчоқлик билан ишхона, хобхона, офилхона-ю айвонларини бир-бир кўрсатибди. Афанди жуда оч экан, уй эгаси овқатланиш ҳақида хаёлига ҳам келтирмасмиш. Энг охирда у Афандини янги қурилган, деворлари турли хил расмлар билан безатилган ошхонасига олиб кирибди.

— Қалай, ошхона Сизга маъқул бўлдимиз? — деб сўрабди уй эгаси.

— Ажойиб ошхона бўлибди. Ҳар қандай тўқ киши ҳам бу ерга кирса ўша заҳоти қайта овқатлангиси келаркан, — дебди Афанди.

ўзбек.

202. АЙТГАНИНИ ҚИЛАДИ

Эпенди шаҳарга тушибди. Бир шаҳарли киши билан танишган экан, у таклиф қилиб қолибди.

— Эпенди сен менга жуда ёқиб қолдинг. Бизнинг уйга бир рав кириб кет. Нон туз бўлиб қолайлик.

Қўярда қўймай уйига олиб кирибди. Олдига дас-

турхон ёзибди. Худди айтганидай қилиб унинг олдига битта нон ва бир кафт туз қўйибди. Шу аснода эшикда битта гадо кўриниб, садақа сўрабди. Хасис уй эгаси деразадан унга қараб қичқирибди.

— Қани туёғингни шиққилатиб қол! Бўлмаса чиқиб нақ абжағингни чиқараман!

Гадо эшитмаганга олиб, садақа сўрашда давом этибди.

Эпенди деразадан бошини чиқариб, унга дебди.

— Ҳой, менга қара! Уй эгаси сен ўйлаган одам эмас, у албатта айтганини қилади, бир сўзли одам!

туркман.

204. ИМОМ ТУШУНАРМИКАН

Юрт кезиб юрган Хўжа нима ҳам бўлиб қишлоқ имоминикига меҳмонликка тушибди.

— Нима қиласан, ухлайсанми ёки сув ичасан? — деб сўрабди уй эгаси.

Овқатланиш ҳақида имом ўйламагани учун ҳам хўжа шундай дебди.

— Ҳали бу ерга келаверишда булоқ бошида мириқиб ухлаб олган эдим.

турк.

205. АФАНДИ МЕҲМОНДОРЧИЛИҚДА

Афанди қўшнисиникига меҳмон бўлиб кирибди. Қўшниси эзмаланиб:

— Нима пиширай, ошми ёки шўрва?

Афанди саволга савол билан жавоб берибди.

— Нима қозонингиз биттами?

Шўрва ва ошдан сўнг Афанди яна ҳазми таом деб ўйлаб тарвуз ва қовун егиси келибди. Ҳар қанча кутса ҳам мезбон тарвуз ва қовун олиб келавермабди. Шунда Афанди яна соддадиллик билан сўрабди.

— Дўстим, бу қовун тарвузни еб бўлгач, қаерда ухлаймиз?

Уй эгаси ноилож қовун-тарвузни ҳам олиб келибди-ю лекин бундан кейин Афандини сира меҳмонга чақирмайдиган бўлибди.

тожик.

206. ПАЛОВДАН КЕЙИН

Узоқ саёҳатдан сўнг Афанди эски қадрдони, катта бой Абдужаббор бекникига тунаш учун кирибди. Бой азиз меҳмоннинг остига адрас-у бахмал кўрпачалар тўшабди, биқинига парқу ёстиклар қўйибди. Ҳаддан ташқари чарчаб, очикқан Афанди бирор бир егулик келтиришларини орзиқиб кута бошлабди. Бироқ Абдужаббор бек бу ҳақда ҳатто хаёлига ҳам келтирмасмиш. Ниҳоят у:

— Азиз меҳмон бир пиёла чой ичадиларми?

Афанди жаҳдини ичига ютиб жавоб берибди:

— Камина чойни паловдан сўнг ичишга одатланганман.

ўзбек.

207. ҚИРОАТ

Рамазон кунларидан бирида Насриддиннинг дўсти уни ифторликка таклиф этибди. Қуръон қироатидан олдин мезбон хизматкорини чақириб тайинлабди.

— Бир ликопчада анжир обкелиб қўйсанг ёмон бўлмасди.

Бироқ хизматкор ўз хўжасининг буйруғига эътибор ҳам бермабди. Насриддин Қуръондан бир сурани келиштириб ўқишга тутинибди: «...вазз-зай-т ин.» Шунда хонадон эгаси унга табеҳ бериб:

— Тақсир, «ват-т-тина» сўзини қолдириб кетдиларми?

— Оре, — дебди Насриддин, — забони арабийда «ват-т-тина» дегани «анжир» деганидур. Бул хонадонда анжирни умуман билишмас экан.

форс.

208. УХЛАБ БЎЛДИМ

Бир куни Насриддин қишлоқдаги ошнасиникида меҳмон бўлиб ярим кечагача қолиб кетибди. Уй эгаси шундайям хасис эканки, ҳатто меҳмоннинг олдига дастурхон ҳам ёзмабди. Насриддин ўтира-ўтира зерикибди. Бир пайт уст-устига ҳомуза тортибди. Унинг бу одати уй эгасига ҳам юқиб сўрабди:

— Айтгинчи Хўжа, нега одамлар ҳомуза тортишадими-а?

— Одамлар икки сабабга кўра, яъни оч қолганда ёки уйқулари келганда ҳомуза тортадилар, — деб жавоб берибди Насриддин. — Лекин мен уйқудан ҳозиргина уйғондим.

серб.

209. АФАНДИНИНГ ИЛТИМОСИ

Афанди нима ҳам бўлиб бозорда ярим кечагача қолиб кетибди. Уйи узоқ экан. Бир дўстиникига тунамоққа кирибди. Афанди келганда уй эгалари овқатланиб бўлиб, эндигина ётишаётган экан. Ошнаси Афандига қўшни хонага жой солиб берибди. Афанди тўшақда узоқ ағанабди, очлик туфайли ҳечам уйқўси келмакан. Ниҳоят чидай олмасдан, дўсти ётган хонанинг эшигини чертибди.

— Нима гап? — деб сўрабди дўсти уйқу аралаш.

— Бошимнинг таги пастлик қияпти. Ёстиқнинг тагига қўйиб ётиш учун иккитагина нон берсангиз, акс ҳолда сира уйқум келмаяпти, — деб илтимос қилибди Афанди.

уйғур.

210. ЭНГ ЁҚИМЛИ ТОВУШ

Афанди оч экан. Унинг дўстларидан бири сўраб қолибди.

— Айтчи, сенингча дуторнинг товуши ёқимлими, ёки танбур-у найни?

— Айни пайтда, — деб жавоб берибди Афанди, — қозондан лағмон сузаётган капкирнинг товуши ёқимли.

211. ШОИРЛАР ОВҚАТЛАНИШГАНМИ

Насриддин Афанди қадирдон шахри Самарқандга меҳмон бўлиб келганда шеър ва шуаро мухлисларидан бириникига тушибди. Мезбон Шарқнинг аллома шоирларининг ҳаёти ҳақида қизиқарли латифалардан, уларнинг машҳур шеърларидан узоқ ўқибди. Афанди ниҳоятда очиқибди. Уй эгаси овқатланиш ҳақида сира ҳам ўйламас экан. Тоқати тоқ бўлган Афанди унга юзланиб:

— Бир нарса сўрасам майлими? — дебди.

— Марҳамат, марҳамат! Аллома, ҳойнаҳой меҳмон адабиётга оид бирор нарса сўраса керак деб ўйлабди.

— Айтингни, сиз таърифни келтирган ўша шоирлар бирор нарса ейишганми? Ейишган бўлса нима-ларни хуш кўришарди?..

ўзбек.

212. ШҲНФИМОҚЧИМАН

Афанди бой ва ўта хасис кишининг уйида мардикорлик қиларкан. Ҳар куни тушлиқда ёвфон шўрва бериларкан.

Яна бир куни Афандининг олдига бир коса шўрва қўйишибди. Унда икки-учта пиёз ва сабзи пўчоғи сузиб юрарди. Афанди ўша заҳоти туриб ечина бошлабди.

— Ҳа, баҳай, нима қилаяпсан? — деб сўрабди бахил.

— Ҳалақит берма. Косага шўнғимоқчиман, қарайчи тубидан бирор тугун гўшт топилармикан.

ўзбек.

213. АСАЛ ВА ЮРАК

Бир куни Мулла ўз танишиникига меҳмон бўлиб кирибди. Тушлиқда қозон осилмагани учун у Мулланингни олдига мой ва асал қўйибди. Мулла сарёғни еб бўлиб, асал солинган ликопчани олдига тортиб, нонсиз ейбошлабди.

— Мулла, асални бир ўзини ема, — дебди уй эгаси, — юрагингни куйдиради.

— Шу топда қайси биримизнинг юрагимиз куяётгани бир Оллоҳнинг ўзига маълум, — деб жавоб берибди Мулла.

озар.

214. ХАСИС ХҲЖАЙИН

Насриддин бир обрўли кишиникига меҳмон бўлиб борган экан. Овқатланиб турганда Насриддиннинг товоғидан қил чиқибди. Уни кузатиб турган хўжайин:

— Қилни олиб ташлаб, овқатни ейвер! — дебди.

Бироқ Насриддин қўлидаги луқмани товоққа қўйиб, уни нари сурибди.

— Нима гап? — деб сўрабди хўжайин.

— Овқатланаётганда меҳмонни бу қадар диққат билан кузатиб, ҳатто оддий қилни ҳам кўрадиган кишининг таомини ейиш одобдан эмас, — дебди Насриддин.

форс.

215. БЕМАЪНИЛИК

Омборхонада бир неча улфат ҳалфана қилиб энди ош ейишга ўтирганда Насриддин келиб қолибди.

— Хасисларга саломлар! — дебди у бор овозда.

— Қаердан олдинг бу бемаъни гапни? — дебди улардан бири. — Худога минг қатла шукрки, бироргамиз ҳам хасис эмасмиз.

— Агар шу одам тўғри айтаётган бўлса, — дебди Насриддин осмонга қараб ялинаркан, — худоё худо-ванда бу бемаъниликим учун мени ўзинг кечиргайсан!

Шундай деганча у даврага қўшилиб, икки киши учун ҳам овқатни тушураверибди. Бирор киши бир сўз демабди.

форс.

216. НЕГА БЕШ БАРМОҚДА ЕЙСАН?

Бир киши хўжанинг ютоқиб овқатланаётганини кўриб сўрабди:

— Мунча, беш бармоғингни оғзингга тиқмасанг?

— Олтинчи бармоғим бўлмаса нима қилай? — деб жавоб берибди Хўжа.

турк.

217. УЗУМ

Бир зиёфатда Насриддин бир шингил узумни олиб тўлалигича оғзига солибди.

— Мулла, — дея танбеҳ берибди даврадагилар, — узумни доналаб ейдилар.

— Доналаб ейдиган меванинг номи — бақлажон! — дебди Насриддин.

форс.

218. ОШПАЗЛАР НАЗОРАТЧИСИ

Ишсиз юрган Насриддин Афандини подшоҳ ўз ҳузурига чақириб дебди.

— Бугундан эътиборан сени сарой ошпазлари ус-тидан бош назоратчи қилиб тайинлайман.

— Қуллуқ олампаноҳ!

Орадан бир неча ҳафта ўтгач подшоҳ Афандини ўз ҳузурига чақирган экан, унинг семириб кетганидан ҳайрон қолибди.

— Бунақада уйингни эшигидан ҳам сифмай қоласан деб қўрқаман.

— Эшик нима деган гап, улуг шоҳим, — дебди Афанди. — Эшикни бемалол кенгайтириш мумкин. Ях-шиси, уйимни кенгроқ қилиб беринг.

ўзбек.

219. ТЕГМА, ТЎКИЛАМАН

Даладан кеч қайтган Афанди остонадоқ хотинига қичқирибди.

— Очликдан ўлдим, ниманг бор, хотин!

— Мошхўрда пиширган эдим, — дебди хотини, — болалар билан эндигина еб бўлган эдик. Ўтиринг ҳозир дастурхон ёзаман.

Ўша заҳоти катта корсонга овқат сузиб келибди.

Афанди мошхўрдани ичаркан яна овоз берибди.

— Умрим ўтиб бунақа мазали овқатни емаган эдим. Қарачи, яна қолдимикин?

Хотини яна бир коса мошхўрда сузиб келибди. Афанди уни ҳам қуритиб, яна сўрабди. Учинчи косани ҳам бўшатибди.

Шу орада Афандининг болалари уйга кириб:

— Дадачи, дада, келинг бирга ўйнаймиз! — дея унга осила кетишибди.

Афанди уларни оҳиста четга сураркан:

— Ҳозир тегмаларинг, тўкиламан! — дебди.

ўзбек.

220. ОИЛАМДАН ХАБАР ОЛИБ ТУРИНГЛАР

Бир куни меҳмондорчиликда кечки овқатдан сўнг қайнатилган ловия тортишибди. Насриддин тўйиб ов-

қатланган бўлса-да жон ҳолатда ловияни тушира бошлабди.

— Агар ловияни бунақа ютоқиб есанг, — дейишибди унга, — ошқозонингга тикилиб, ўлиб қолишинг мумкин.

Насриддин бироз ўйлаб тургач, дебди:

— Мабодо ўлиб қолсам, оиламдан хабар олиб туринглар!

Яна аввалгидай ютоқиб ловияни тушура бошлабди.

форс.

221. ҲАЙ, КЕЧИКМАЙЛИК

Бирда қўшни қишлоқда мавлуд бўлибди. Анча одам тўпланган экан. Мулла кекирдаккача тўйиб овқатланибди. Уйга қайтиш олдидан йўлда кетаётган бир аравага тушибди. Сўлим баҳор оқшоми экан. Қорни тўқ Мулла аравада ёнбошлаб ётганча осмонга тикилибди. Чарақлаган юлдузларга бир пас қараб тургач аравакашга:

— Қизик, тинчликмикин, осмонда юлдузлар мунча кўп? — дебди.

— Уёқда ҳам хатми Қуръон ёки мавлуд бўлса керак.

Мулла ўрнидан туриб ўтириб оларкан:

— Хўкизларингни осмон томонга бур, ҳайда кечикмайлик! — дебди шошилиб.

222. ТОМОҚДАН ЎТГАНИ ҲИСОБ

Ҳайит арафасида Хўжанинг хотини анча мазали егуликлар тайёрлабди. Айниқса пирог ширин бўлган экан. Улар овқатлардан еб қолганини эрталабга олиб қўйишибди. Эрталаб вақтли уйғониш мақсадида ётиб ухлабдилар. Ярим кечалиқда Хўжа хотинини туртиб уйғотибди.

— Хотин, хой, хотин, тур ўрнингдан. Калламга ажойиб бир фикр келди. Эсимдан чиқмасданоқ тур ўрнингдан. Жуда жиддий масала. Кечирасан, хотин-жон. Оёғингни ўпишга ҳам тайёрман. Тур ўрнингдан, қолган пирогни тезроқ обкел!

Хотини Хўжанинг бу қадар ҳаяжонли ҳолатидан ҳайрон қолиб, нима гап, деб сўрамасданоқ пирог солинган идишни олиб келиб қўйибди. Хўжа хотинини

ёнгинасига ўтқизиб қўйиб ўзи ширин пирогнинг қолганини ҳовлиқиб тушура бошлабди. Еб бўлгач узун кекирибди. Хотини сабри чидамасдан нима гап, тинчликми, деб сўраган экан, шундай тушунтирибди.

— Кеча ейилмай қолган шу пирогни ўйлаб сира уйқум келмаса бўладими? Ҳар хил хаёллар миямда чарх уради де. Ўйлай-ўйлай «Энг яхши овқат — томоқдан ўтгани», «Ўзинг емасанг ўзгалар ейди» деган мақоллар эсимга тушиб кетса бўладими? Дарҳол шу маслаҳатга амал қилдим. Кел энди ухлайлик, хотин.

турк.

223. ДАВОМСИЗ ЗИЁФАТ ЗИЁФАТМИ

Насриддин ҳам кўплар қатори ҳукмдорнинг зиёфатига айтилибди. Овқатлангандан сўнг:

— Хўш, тушлик қалай ўтди, — деб сўрашибди.

— Жуда ёмон, — деб жавоб берибди Насриддин.

Ҳукмдорнинг жаҳли чиқибди, Насриддин ўзини оқлай бошлабди.

— Сиз мендан овқатнинг нимаси ёмон деб сўрамадингиз.

— Хўш, тушликнинг нимаси ёмон?

— Давомсиз зиёфат ҳамиша ҳам яхши бўлавермайди, — дебди Насриддин, — эндигина тушлик ҳақида яхши таассуротга эга бўлай деганимизда тугаб қолди. Яхши ўйлашга ҳам фурсат бўлмади. Шунинг учун амиримиз зиёфат яхши таассурот қолсин десалар, яхшиси кечки овқатни ҳам буюра қолсинлар.

форс.

224. МЕН ҲАМ БИР МАРТА ЎЛАЙ

Ёзнинг иссиқ кунларидан бирида қўшниси Муллани меҳмонга чақирибди. Катта тоғорада муздай айрон қўйишибди. Уй эгаси Муллага чой қошиқни бериб ўзига катта чўмични олибди. Мусобақалашиб айрон ича бошлабдилар. Мулла қанчалик ҳаракат қилмасин қўшнисига ета олмас экан. Бунинг устига қўшниси ҳар чўмични бўшатганда:

— Оҳ, ўламан! — деб қўяркан.

Охири оқибат Мулланинг тоқати тоқ бўлиб, чой қошиқни ирғитиб унинг қўлидаги чўмичга ёпишиб:

— Чўмични бу ёққа ол, менам бир мартагина ўлай!— дебди.

озар.

225. ИПНИ ТОРТСА НИМА ҚИЛАЙ

Насридиннинг шогирди:

— Дастурхон бошида ўзингизни бундай тутмангда, хўжам, — дебди насихатомуз, — овқат келганда ўзингизни тийиб, бошқа маданиятли кишилардек жиндай-жиндай тотиниб ўтиринг. Овқатга муккадан ташланиш одобдан эмас.

— Бўлмаса бундай қиламиз, — дебди Хўжа, — менинг оёғимга битта ип боғлаймиз, қачоники мен кўп овқат есам, билдирмасдан оҳистагина тортиб қўясан.

Келишибдилар. Ўша куннинг эртасига Хўжа ва шогирдини меҳмонга айтишибди. Эндигина овқат берилганда, стол тагида ўтирган шогирди бамисоли мушукдек хўжанинг оёғига боғланган ипни ўйнай бошлабди.

— Насридин, нега овқат емаяпсиз? — деб сўрабди уй эгалари. Насридиннинг жаҳли чиқиб турган экан беихтиёр қичқирибди.

— Емайсан дейсиз-а, шогирдим ипни тортган бўлса нима қилай?

турк.

226. ЧАҚИРИЛМАГАН МЕҲМОН

Унаштириш муносабати билан ўтказилган зиёфатга Насридинни айтишмаган экан, айтилган вақтда унинг ўзи кириб келибди.

— Ахир сени чақирмаган эдилар-ку, нега келдинг? — деб сўрашибди ундан.

— Уй эгаси ҳурматни билмаса, шу қадар тарбиясиз бўлса мен айборми, инсоний бурчимни бажаришим керак-ку ахир, дебди улуғворлик билан.

форс.

227. НАСРИДИННИНГ ТАНИШИ

Насридин саҳрода кетиб борарди. Бир ерга етганда қараса уч-тўрт киши овқатланиб ўтиришган экан.

Насриддин уларга қўшилиб такаллуфни ҳам кутмасдан овқатланаверибди. Улардан бири:

— Сиз қайси биримизга танишсиз? — деб сўрабди.

Насриддин ўртадаги овқатга ишора қилиб:

— Менинг танишим манови! — дебди.

форс.

228. МУЛЛАНИНГ ТЕГИШИ

Бир куни Мулла ўз дўстлари билан «Лола сайли»га чиқишибди. Атроф ниҳоятда гўзал. Ойна кўзли булоқлар, сайроқи жилғалар, бахмал ўтлоқлар кишига алоҳида хуш кайфият бағишлайди. Қисқаси гул — гул билан, булбул — булбул билан, экан.

Улфатлар табиат қўйнида бир ҳафтача қолиб, ҳордиқ чиқаришга келишибдилар. Ҳар ким умумий ҳордиққа ўз ҳиссасини қўшмоқчи бўлибди.

— Бир ҳафтага етадиган нонни мен кўтараман, — дебди бирови.

— Гўшт менинг таним, — дебди иккинчиси.

— Ичкилик ва ширинлик менинг зиммамга...

Ҳар ким бир нарса билан ҳисса қўшишга келишиб, навбат Муллага келганда:

— Агар сизлар бир ҳафта ўрнига бир йил қолиб ҳордиқ чиқаришни ўйласанглар ҳам, — дебди у, — сизлардан бир дақиқа ажралмайман. Азиз меҳмонларинг бўламан. Агар сизлардан ажралсам, майли мени нима деб атасаларинг ихтиёрларинг.

озар.

229. НАСРИДДИННИНГ ТОПҚИРЛИГИ

Насриддин тўртта оғайниси билан тунда ер суғораётган эди. Улар эндигина кечки овқатга ўтирганда шамол туриб, чироқни ўчирибди. Дўстлардан битгаси бориб олов олиб келгунча, қолганлари қўлларини овқатга теккизмасдан, жим ўтиришга сўз беришибди. Бунинг учун улар қўлларини қоринлари устига қовуштириб туришлари керак экан. Насриддиннинг нафси ғолиб келиб, секин бир қўлини тиззаси остидан ўтказиб, оҳиста паловни ейишга тутинибди. Олов олиб келинганда қарашса товоқда ҳеч нарса қолмаганмиш. Дўстлар ўзаро жанжаллашганда, Насриддин бепарво четга қараб тураверибди.

230. ОШАМ ОРАСИДАГИ НАМОЗ

Насриддин хасис қўшнисидан сўрабди.

— Нега мени ҳеч меҳмонга чақирмайсан?

— Шунинг учунки, — деб жавоб берибди қўшни-
си, — сенинг иштаҳанг юҳога ўхшайди. Бир ошамни
ютмасдан туриб иккинчисини оғзингга тикиб, киши-
нинг кўнглини айнитасан.

Насриддин ҳам бўш келмабди.

— Агар мени меҳмонга чақирсанг, ҳар ошам ора-
сида икки ракаат номози ўқишга ваъда бераман.

форс.

231. СЕНГА НИМА?

Анастратинни огоҳлантиришибди.

— Қарасангчи, фозни олиб кетишаяпти!

— Менга нима?

— Уни сенинг уйингга олиб киришди.

— Сенга нима?

грек.

232. БИР КЎЗЛИ КАЛА

Насриддин қўйнинг калласини сотиб олиб дарахт-
нинг остига олов ёқиб, роса қайнатибди. Шу орада
бир таниши келиб каллахўрликка шерик бўлгиси ке-
либди. Насриддин ундан қутулиш мақсадида ўрnidан
туриб, сўкина бошлабди.

— Мутгаҳам, ҳийлагар қассоб, менга бир кўзли
калани пуллабди, ҳозир бориб алмаштирмасам бўлмай-
ди.

Шундай деганча йўлга тушибди ва кўздан нари-
роққа бориб бир ўзи каллахўрликка ўтирибди.

форс.

233. ШЕРИК БЎЛМАГАНДА

Насриддиннинг олдига сермой овқат қўйишибди.

— Агар халақит бермаганларида зап овқат бўлган
экан-да, — дебди у.

— Ким халақит берибди сенга? — дебди хотини, —
бемалол ейверда.

— Наҳотки тушунмасанг? — дебди Насриддин, —

овқат шерик бўлмаганда янада мазали туюлади. Агар сен ҳам бўлмаганинга жуда ажойиб бўларди-да.

форс.

234. ҚИСҚА ГАПИРАМАН

Бир куни Мулла майиз еб ўтирган экан. Дўсти унга яқин келиб сўрабди:

— Нима қилаяпсан, Мулла?

— Шундай... — дебди Мулла.

— Нимаси «Шундай»? Бу қанақа жавоб бўлди?

— Мен қисқа гапираман.

— Нима учун қисқа гапирасан?

— Шунинг учунки, сен мендан нима еяётганимни сўрайсан. Мен «Майиз» дейман. Сен «Менга ҳам бер» дейсан. Мен «Йўқ» дейман. Яна сен «Нима учун?» деб сўрайсан. Мен «Шундай...» дейман. Энди тушунгандирсан, мен гапни чўзиб ўтирмасдан бошдаёқ «Шундай...» дея гапни қисқа қилган эдим.

озар.

235. ХЎЖА ВА МЕЧКАЙ

Хўжаникига бир мечкай меҳмон бўлиб келибди. Хўжа унинг олдига дастурхон ёзиб нон кўйибди-да ўзи овқат олиб келгани кетибди. Қайтиб келса дастурхонда бир бурда ҳам нон қолмаганмиш. У қўлидаги овқатни кўйиб, нон олиб келгани кетибди. Қайтиб келса, овқатдан бир қошиқ ҳам қолмабди. Шунда у бўш идишни олиб овқат учун чиқибди. Қайтиб келса яна нон йўқ эмиш. Хуллас Хўжа қозонда жиндай овқат ва сандиқда бир бўлак нон қолгунча зир қатнабди. Лекин овқат билан нонни бир-бирига улашга эриша олмабди. Шунда у меҳмондан қаёққа, нима учун кетаётганини сўрабди.

— Иштаҳамнинг йўқлигидан азобдаман, — дебди у, — Барса шахрида бир табиб чиқибди. Шунга қаратгани бораяпман. Оллоҳ насиб қилган бўлса, роппароса бир ойдан сўнг тагин учрашармиз. Сен менга ёқиб қолдинг, қайтишда яна меҳмон бўлиб бу ернинг ҳавосидан тўйиб-тўйиб нафас олгим бор.

— Афсус, — дебди Хўжа. — Учраша олмасак керак, мен эрта ёки индин ота қишлоғимга кўчиб кет-

моқчиман. Ҳар қалай сенга оқ йўл, омад ёр бўлсин, дейман.

Шундай қилиб у ёпишқоқ меҳмондан аранг ҳалос бўлибди.

турк.

236. ҲОЛВАПАЗГА МАСЛАҲАТ

Бир куни Мулланинг жуда ҳолва егиси келибди. Уйга келиб бироз ёғ, ун ва асал топиб, ҳолва пиширишга киришибди. Бундан ис олган улфатлари биринкетин уникага киришибди. Ҳолва тайёр бўлганда улардан бири бир чўмич олиб ебди ва Муллага:

— Агар бунга жиндай туз қўшсанг бундан ҳам зўр бўларди, — дея маслаҳат берибди.

Иккинчиси ҳам чўмични тўлдириб олиб шундай дебди.

— Иккитагина пиёз солгандами, ҳолвамисан-ҳолва бўларди-да!

Учинчи улфат ҳам бир чўмични тушуриб бўлгач шундай маслаҳат берибди:

— Агар жиндай саримсоқ солингандами, жуда зўр бўларди.

Мулла қараса ҳолва тугаяпти, шунинг учун товачани нари суриб:

— Тузсиз, пиёзсиз ва саримсоқсиз бу ҳолвадан товачада бизлар учун бир тишлам қолганда, бундан ҳам ажойиб бўларди, — дебди.

озар.

237. ЎРИНСИЗ ҚАҲР

Афанди икки ўртоғи билан тушлиқда сутга нон бўктириб емоқчи бўлибдилар. Икки ўртоқ сутга қотган нон тўғрай бошлабди, лекин учинчисининг сабри чидамасдан улар тўғрагани қошиқ билан олиб, оғзига тика бошлабди. Бундан жаҳли чиққан Насриддин унинг бошига қошиқ билан бир уриб:

— Нон тўғрамайсан, сутни ичасан, яна бошингга қошиқ билан урса жаҳлинг чиқади-я? — дебди.

форс.

238. ҲАР ШАҲАРНИНГ ЎЗ ҚОИДАСИ БОР

Насридинни кига узоқ шаҳардан меҳмон келибди. Кечки овқатдан кейин:

— Насридин, — дебди у, — кечки овқатдан кейин бизларнинг шаҳримизда узум беришади.

— Ҳар жойнинг ўз қоидаси бор, бизларда бу одобсизлик саналади, — дебди Насридин.

форс.

239. БУ ЎША ШЎРВАНИНГ УЗОҚ ҚАРИНДОШИ

Афандиникига бир овчи дўсти меҳмон бўлиб келибди. Битта отилган товушқон совға қилибди. Афанди ўшандан шўрва қайнатиб, дўстини меҳмон қилибди.

Эртасига яна Афандининг дарвозаси таққилабди.

— Ким?

— Бу мен, кеча товушқон совға қилган дўстингиз бўламан.

Афанди меҳмонни ичкарига олиб кириб, уни товушқон шўрва билан роса сийлабди.

Эртасига Афандининг дарвозаси яна тақиллабди.

— Ким?

— Бу биз, сенга товушқон совға қилган дўстингни танишлари бўламиз. Товушқон шўрвадан татигани келувдик.

Меҳмонлар беш-олти киши эди. Афанди ноилож меҳмонларни ичкарига киритиб, уларнинг олдида дастурхон ёзибди, шўрванинг қолган, қутганини сузиб келибди. Орадан икки кун ўтмасдан дарвоза яна тақиллабди.

— Ки... им?

— Бу биз, сенга товушқон совға қилган дўстингни танишларининг танишлари бўламиз.

Меҳмонлар аввалгидан ҳам кўп эди.

— Марҳамат, ўтинлар, ўтинлар, — дея таклиф қилибди Афанди. — Меҳмонларни ўтқизиб олларига дастурхон ёзибди. Бироздан сўнг ҳар қайси меҳмоннинг олдида ярим косадан лойқа сув келтириб қўйибди.

— Нима бу? — дея ҳайрон бўлишибди меҳмонлар.

— Бу — сизларнинг танишларингизни таниши, менинг овчи дўстим совға қилган кунда қайнатилган

шўрванинг қариндошини қариндоши, — деб жавоб берибди Афанди.

уйғур.

240. КЕЧАГИ КАЛЛА

Мачитнинг имоми Афандининг уйига ташриф буюрибди. Афанди қанчалик қашшоқ ва бечора бўлмасин, якка-ю ягона қўйини сўйиб қозоқча бешбармоқ пиширибди. Қўйнинг калласи солинган лаганни ҳурматли меҳмоннинг олдига қўйибди. Мулла дастурхондаги бор нарсалар қатори калланинг ҳам гўштини қуришибди. Унга меҳмондорчилик шу қадар маъқул бўлибдики, эртасига у яна келибди. Кўрпачага ўтирар-ўтирмас мезбон ҳақида узундан-узун дуо қилибди.

— Оллоҳ таоло Афандининг дастурхонига барака берсин, — дея қўшиб қўйибди, — у кишимнинг ҳиммати кечагидан ҳам баланд бўлсин!..

Кечки овқатгача орзиқиб кутишибди. Ниҳоят Афанди дастурхон ёзиб, лаганда қўй калласининг чаноғини келтириб меҳмоннинг олдига қўйибди.

— Бу нима қилиқ? — дея мулланинг жаҳли чиқибди.

— Ахир сиз ҳимматимнинг кечагидан баланд бўлишини истаб дуо қилдингиз. Бундан баландига вужува-тим етмайди, — дебди.

ўзбек.

241. НАСРИДДИН ВА ТАЛАБАЛАР

Насриддин талалабларни чув тушуриб, уларнинг устидан кулмоқчи бўлибди. Хотинига чучвара-хинкал буюриб уларни меҳмонга чақирибди.

Кичик бир уйда хинкални товоққа солиб уларнинг олдига қўйибди-да, ҳар бир талабанинг қўлига икки метрли санчқи берибди. «Зап томоша бўлади-да!» дебди у кафтларини бир-бирига ишқаб.

Бироқ у айтганчалик томоша бўлмабди. Бир зумда талабалар лагандаги хинкал-чучварани қуришибди.

— Қандай йўлини топдинглар? — деб сўрабди Насриддин.

— Жуда осон, — дебди талабалардан бири. — Битта-миз хинкални санчқига ўтказиб бериб турдик, ик-

кинчимиз бошқа бировимизнинг оғзимизга тутдик. Ўрганишни истасанг, айт, хинкалдан бўлса тагин олиб келишсин, кўрсатиб берамиз.

авар.

242. ОЧКЎЗ МЕҲМОН

Бир тўйда Насриддин Афанди нотаниш киши билан ўтириб қолибди. У дастурхондаги бор ширинликлардан олиб чўнтагига соларкан, «Бу ўғилчамизга, тўйдан тўпиқча, ният қилиб обораман» деркан. Калла қанд борми, майиз-у туршак борми, новвот борми ҳар қайсидан бир ҳовучдан олиб чўнтагига сола бошлабди.

— Тўйдан совға-да, ўғилчамиз хурсанд бўлади.

Шу аснода Афанди унинг чўнтагига янги дамлаб келинган бир чойнак чойни қуйибди.

— Э, нима қиляпсиз, тақсир? — дея қичқирибди очкўз меҳмон.

— Ўғилчангиз шу қадар кўп ширинлик еса, албатта юраги куйиб, чой ичгиси келади, тўйнинг чойи табаррук, — дебди Афанди бепарво.

ўзбек.

243. ОШҚОЗОНГА РАҲМИНГ КЕЛСИН

Бир мечкай зиёфатда ўлгудек овқат еб касал бўлибди.

— Мунча овқат ейиш шартмиди? — деб сўрабди ундан Афанди.

— Емасдан нима қилай? — дебди у, — овқат бировники бўлса, ейман-да.

— Ош бировники бўлса-да, ошқозон ўзингники-ку! Ҳеч бўлмаса ошқозонингга раҳминг келса бўларди!

уйгур.

244. БЎШ ТОВОҚ

Хўжа уйига қайтаётган эди йўлда мадрасанинг талабасини учратиб қолибди.

— Тақсир, — дебди у, — юринг бизникига кирайлик, биргаллашиб шўрва ичамиз.

Талаба жон деб рози бўлибди. Хўжа ҳовлисига бош-

лаб қелиб, уни меҳмонхонага киритиб, ўзи ичкарига ўтибди.

— Хотин, — дебди у, — меҳмон олиб келдим. Шўрвангдан бер, бир овқатланиб олайлик.

— Нималар деяпсан? — дебди хотини жаҳл билан, — уйда на ёғ бор, на гуруч, шўрвага пул обкелдингми?

Хафа бўлган Хўжа илтимос қилибди.

— Бўлмаса ўша бўш товоқнинг ўзини бер.

У бўш товоқни олиб бориб талабанинг олдига қўйибди.

— Айбга буюрмайсиз, — дебди у. — Агар уйимизда ёғ ва гуруч бўлганда эди мен бу товоқда сизнинг олдингизга шўрва қўярдим.

турк.

245. МЕҲМОНГА БАЛО БОРМИ

Бирда Афанди уйга қайтаётиб йўлда улфатларини учратиб қолибди. Мардлиги тутиб кетиб, уларни уйига таклиф этиб, меҳмон қилмоқчи бўлибди. Шуни кутиб туришган экан, гурра унга эргашишибди. Афанди уларни дарвоза олдида қолдириб.

— Сизлар бир пас шу ерда туринглар, ҳозир чиқаман! — дея ичкарига йўл олибди.

— Ҳой, хотин, — дея қичқирибди у, — тез тайёргарлигингни кўр. Меҳмонлар келди. Тезда овқат тайёрла!

Хотини уни таъна, маломатларга кўмиб ташлабди.

— Шармандалик, элликка кирдингиз, соқолингизда битта қора тук йўқ, наҳотки шунга ақлингиз етмаса? Уйда ҳеч вақо йўқ, меҳмон чақирришга бало борми?

Афанди нима қилишини билмасдан мунғайиб дарвоза олдида чиқиб меҳмонларга дебди:

— Бу қандай шармандалик, элликка кирдим, соқолимда биттаям қора тук йўқ, наҳотки шунга ақлим етмаса? Уйда ҳеч вақо йўқ, меҳмон чақирришга бало борми экан...

тожик.

246. ДАРВОЗАСИ ИККИТА

Насриддин Афанди дўстлари билан чойхонада ўтирган экан, уларни уйига таклиф этибди. Уйига яқин-

лашганда жуда кечлигини билиб қолиб пушаймон бўлибди. Меҳмонларни дарвоза олдида қолдириб ўзи ҳовлига кирибди-да хотинига тайинлабди.

— Меҳмон айтишга айтдим-у энди пушаймонман. Чиқиб уларга, Афанди уйда йўқ, деб айт.

Хотини дарвоза орқасидан туриб меҳмонларга:

— Уйга киринглар демоқчи эдим-у, нима қилай, эрим уйда йўқлар. Яхшиси бошқа вақт келинглар, — дебди.

— Бўлмаган гап?! — дея ҳайрон бўлишибди меҳмонлар, — ахир бизларни Афандининг ўзи, палов қилиб бераман, дея бошлаб келди-ку? Ҳозиргина шу дарвозадан кириб кетувди.

Қараса хотини жавобда қийналиб қолаяпти, шунинг учун Афандининг ўзи дарвоза орқасига келиб кичқирибди:

— Бу хотин айбдор эмас! Афандининг бир дарвозадан кириб, иккинчисидан чиқиб кетганини у кўрган ҳам эмас. Нима ҳовлида дарвоза иккита бўлса, у айбдорми?

ўзбек.

247. ҚАРЗ

Бир куни Мулланикига анча меҳмон келибди.

— Хотин, нима қиламиз-а? — деб сўрабди Мулла.

— Нима қилардик? — дебди хотини, — тухум бор, бироз ёғ ҳам топилади. Тухум қовуриб бера қолай.

Тухум қовуриб меҳмонларнинг олдига қўйишибди. Шунда меҳмонлардан бири:

— Бир косагина қатиқ топилса, яхши бўларди, — деб қолибди.

Мулла ўрнидан туриб ошхонага ўтибди.

— Хотин, нима қиламиз-а, меҳмонлар қатиқ сўрашяпти?

— Нима қилардик? — дебди хотини, — баққолга одам юбориб, қарзга бўлса-да қатиқ олиш керак. Кейин у бу нарсани сотиб тўлармиз. Ҳар қалай, меҳмонни кўнглини овлаш керак.

Мулла баққолдан қарзга қатиқ олиб келиб, меҳмонларнинг олдига қўйибди. Меҳмонлар овқатланиб бўлгач, улардан биттаси:

— Мезбоннинг уйда нима топилса ўшани еб кетаверадиган меҳмон энг азиз меҳмон саналади. Ҳай

хай, қарзга кўмадиган меҳмондан ўзи асрасин. Олоҳга шукр, биз у хил меҳмонлардан эмасмиз. Шунинг учун ҳам ризқимизни яратганнинг ўзи беради.

— Шунақа, яхши меҳмонсизлар, Олоҳларинг ҳам яхши, — дебди Мулла, — фақат қатик учун баққолдан қарздор бўлганимиз ёмон бўлди.

озар.

248. ҲИСОБ-КИТОБ

Насриддиннинг улфатлари қачон ҳақ берасан, дея холи-жонига қўйишмас экан. У пули йўқлигини баҳона қилиб, меҳмондорчилик муддатини нуқул кейинга сураверибди. Охир-оқибат улар Насриддинни мажбур қилиб бир кунни ўзлари белгилашибди.

Меҳмонлар айтилган пайтда келишганда Насриддин уларнинг олдига патир, хурмо, узум, пишлоқ ва бошқа егуликлар қўйиб:

— Қани, тортинмасдан олиб ўтуринглар! Марҳамат, ҳаммаси ўз ҳисобларингдан. Олинглар, ўз уйларинг!

Дўстлари Насриддиннинг мулозаматидан эриб кетиб тўйгунча овқатланиб, яйраб-яшнаб суҳбатлашиб ўтирибди. Кечга яқин улар кетиш олдидан қарашса, на бошмоқлари ва на чопонлари бор. Ҳамма ҳайрон қолиб, Насриддиндан сўрашибди.

— Пойафзал ва кийимларинг кўча бошидаги эскифурушникида, — дебди у.

— Нима учун? — жаҳли чиқибди меҳмонларнинг.

— Бошдаёқ айтувдим-ку зиёфат ўз ҳисобларингдан деб. Гапимда ёлгон йўқ. Пойафзал ва чопонларингни пулига сизларни зиёфат қилдим.

Дўстлари пояфзал ва чопонларини қайтиб олиб келиш учун Насриддинга пул беришга мажбур бўлишибди. Шундай қилиб, Насриддин мезбон истамаганда меҳмон бўлишнинг оқибати ҳақида яхшигина таълим берган экан.

форс.

249. ЖУДА ИССИҚ ЭКАН

Насриддиннинг уйида сичқон ҳам очликдан ҳасса таяниб юришидан беҳабар бир дўсти уникага меҳмон

бўлиб келибди. Қоронғу тушибдиямки овқат келмасмиш. Шунда у:

— Овқатланиб олгач мен қаерда ётаман? — деб сўрабди.

— Сен келгунга қадар биз тушлик қилган эдик, — дебди хўжа, — нима ухламоқчимисан?

Меҳмон ушлашга ётган заҳоти уй эгасини чақирибди.

— Совқотдим, — дебди у, — кўрпа бермайсанми?

— Кошкийди бўлса, сенга бермай кимга берардим, — деган жавобни эшитибди у. — Ахир ҳозир қиш-ку, мунча қалтирамасанг, ётаверда.

— Илтимос, бирор нарса топ.

— Топдим, — дебди хўжа бироз ўйлаб олгач, — менда битта шоти бор, шуни ёпиниб ётсанг бўлар.

— Нима бўлсаям майли, — дея ялинибди меҳмон.

Хўжа ўша заҳоти шотини топиб меҳмоннинг ёнига келтириб қўйибди.

— Вой, — дея инграбди меҳмон, — бундан бошқа тузукроқ нарса йўқмиди?

— Яна битта тоғора бор, — дея хурсандчиликдан қичқирибди хўжа. Дарҳол сувли тоғорани олиб бориб шотининг устига қўйибди. Меҳмон иккинчи биқинига ағдарилмоқчи бўлган экан, тоғоранинг суви устига тўкилиб, яна инграбди.

— Э, ол бу кўрпангни ҳам, — дея инграбди у, — иссиқдан терлаб кетдим!

булғор.

250. ТИЛИМГА БОҒЛА

Барча заҳиралар ниҳоясига етган эрта баҳорда Насриддин хароба гўшаси остонасида ўтириб, кечки овқат қайғусида хаёл сурарди. Шу аснода бир отлиқ келиб унга салом берибди.

— Ваалайкум ассалом, мулла йигит, — дебди Насриддин. — Қани, оддан туш, азиз меҳмоним бўласан!

— Шошилиб турибман. Вақтим йўқ эди, меҳмондўст одам, — дебди йўловчи. Лекин Насриддин унинг йўлини тўсиб чиқиб, қаттиқ туриб олибди. Отлиқ ноилож кўнишга мажбур бўлиб, ерга сакраб тушибди.

— Отимни қаерга боғлай? — деб сўрабди йўловчи.

Шунда Насриддин меҳмоннинг олдига қўядиган ҳеч нарсаи йўқлигини ўйлаб:

— Тилимга боғла, тилимга, — дея қичқирибди.

авар.

251. МЕЧКАЙ УЛФАТЛАР

Насриддин уйида гўшт қайнатиб турган экан. Дўстлари кириб келибди. Улардан бири:

— Худога минг қатла шукур! Бандасини ноумид қолдирмас экан. Қаранг, бугун ҳам бизнинг ризқимизни Мулла қайнатиб турган ана шу гўштни танов-вул қилишга қўшган экан.

• — Бекор айтибсан! — дебди Мулла эътироз билдириб. — Шунақасиям бўладики, худо ҳатто ўз насибангдан ҳам маҳрум қилади. Шунинг учун хотиним уч талоқ бўлса бўладики, лекин бу гўшtdан бирортанг бир тугул ейолмайсан!

форс.

252. ЭШАКНИ УРМА

Энг яқин дўстларидан бири қишлоқдан Мулланикига меҳмон бўлиб келибди. Ҳовлига кира солиб, ўз эшагини калтаклай бошлабди.

— Ҳаром ўлгур! — дея қичқирибди у. — Устингга у бу нарсаларни ортай десам кўнмадинг! Ана энди қадрдон дўстимнинг олдида уятга қолиб ўтирибман!

— Урма уни! — дебди Мулла. — Зарари йўқ. Қишлоқдан ҳеч нарса олиб келмаган бўлса, бизлардан ҳам ҳеч нарса олиб кетмайди.

озар.

253. ХҲЖА МУҲР БУЮРМОҚЧИ

Акшехир шаҳрига уста ўймакор келибди. Хўжа ҳам ўзига муҳр буюрмоқчи бўлибди. Ўймакор ҳар бир ҳарфга уч оқчадан ҳақ олар экан. Хўжа исми шарифидаги ҳарфларни ҳисоблаб кўрса, жуда қимматга тушадиган бўлибди. Шунинг учун у фақат исмини — Ҳасан деб ёздиришга қарор қилибди. Бунинг устига яна бир ҳийла ўйлаб топибди.

— Муҳр ўйиб берсангиз! — дея илтимос қилибди у. Ўймакор ундан отини сўраган экан, Хўжа:

— Ҳас, ҳ с, фақат орасига нуқта қўйишни унутманг, — дебди.

— Бу қанақа ном? — ҳайрон бўлиб сўрабди уста.

— Бу томони билан ишингиз бўлмасин, айтганни қилинг, — дебди Хўжа.

Келишибдилар. Устага пули тўланибди. Ҳаймакор «Х», «С» ҳарфларини ёзиб бўлиб эндигина «Х»нинг остига белги қўймоқчи бўлиб турганда Хўжа келиб:

— «Х» нинг думчасини «С» нинг ичига узунчоқ қилиб қўйинг! — деб буюрибди. Ҳаймакор шундай қилган экан муҳрадаги арабча ёзув «Х С Н»га ўхшаб қолибди.

Уста хўжанинг ҳозиржавоблигига қойил қолиб, офарин айтибди.

турк.

254. НАСРИДДИННИНГ ТЕЖАМКОРЛИГИ

Насриддин хотинини қўшнисининг кўрпа-тўшагини ювиб беришга чиқарибди. Ўзи эса кирчи аёлни чақириб келибди.

— Нега бундай қилдингиз? — деб сўрабдилар ундан.

— Хотиним пул ишлаши керак, — дея жавоб берибди Насриддин, — кирчи аёлга тўлашимиз керак. Кирчи аёлни чақирганимга сабаб эса, бошқалар бизни бой деб ўйлаши учун. Тагин анча пул ҳам тежаймиз.

форс.

255. КАМБАҒАЛНИ МОЛИ КЎЗ ОЛДИДА ТУРГАНИ ЯХШИ

Бир куни Анастратин қора сақич чайнаб ўтирарди. Тушликка чиқиш олдидан у оғзидаги сақични олиб, бурнининг учига ёпиштириб қўйибди. Ундан:

— Нега бундай қилдинг? — деб сўрабдилар.

— Камбағалнинг моли кўз олдида тургани яхши, — деб жавоб берибди Анастратин.

грек.

256. ЭПЕНДИНИНГ ДАРАХТ ЎТҚАЗГАНИ

Эпенди кундуз куни кўчат ўтқазиб, кечаси уларни суғуриб уйига олиб кирарди.

— Ҳой, нима қиляяпсан? — деб сўрашибди ундан.

— Наҳотки шуни ҳам билмасаларинг, азизлар,

замон офир, ҳар нарса бўлиши мумкин. Шунинг учун бўлғуси дарахтларим то вояга етгунча уйда тургани маъқул, — деб тушунтирибди Эпенди.

туркман.

257. ТЕЖАМКОРЛИК ЗАРАР ҚИЛМАЙДИ

Насриддин темирчига шогирд тушганда ишдан кейин фойдали бир нарсани ўйлаб топди. Пўстинининг енгларини боғлаб, ўтхонадаги илгакка илиб қўйиб, ўтхонани ҳам бекитиб ташларди. Ундан:

— Нега бундай қиласиз? — деб сўрасалар.

— Исрофгарчиликни ёмон кўраман, — деб жавоб берибди хўжа, — нега энди шунча ҳарорат бекордан бекорга nobуд бўларкан.

крим-тотор.

258. НАСРИДДИННИНГ ИТ ТАНЛАШИ

Насриддин ўзига битта кучукваччани танлабди. Одамлар:

— Бунга сутга нон тўғраб берасиз, — дея маслаҳат беришибди.

— Агар уни шундай боқсам, бошқа итлар ҳам меникига ёпирилиб келмасмикин? — дебди Насриддин.

форс.

259. ҲАММАСИНИНГ ТАЪМИ БИР

Насриддин эшагига икки сават узум ортиб бозорга йўл олибди. Шаҳарга кирганда унга бир гуруҳ болакайлар эргашибди.

Хўжа тўдага қараб олиб «Буларнинг ҳаммасига узум берсам» иккала саватдаги ҳам етмайди» деб ўйлабди. Болаларнинг ҳар қайсига бир-икки донадан узум берибди. Болалар шовқин солишибди.

— Вуй, шутинами?

— Менга қаранглар, — дебди Хўжа, — бу саватдаги узумларнинг ҳаммасини таъми бир. Шунинг учун кўп едиларинг нима-ю кам едиларинг нима, барибир эмасми?

турк.

260. НАСТРАДИННИНГ ҚОЗИГА СОВФАСИ

Бир куни Настрадаиннинг қозига иши тушиб қолибди. Ўша ўлкаларда камчил ҳисобланган олхўридан уч дона олиб, баркашга қўйганча йўлга тушибди. Олди-дан бир киши чиқиб сўрабди:

— Қаёққа кетяпсан, Хўжа Настрадаин?

— Қозига олхўри обораяпман.

— Учтани нима қиласан обориб, иккитаси ҳам бўларди.

Хўжа унинг айтганини қилиб битта олхўрини ебди. Кетаверса бошқа бир таниши учраб қолибди.

— Қаёққа кетяпсан, Настрадаин?

— Қозининг ёнига, иккита олхўри олиб бораё девдим.

— Унга иккитаси нима керак? Биттаси ҳам бўларди.

Хўжа иккинчи олхўрини ҳам ебди. Қозихонага кирганда қози сўрабди:

— Нима олиб келдинг, Настрадаин?

— Бу олхўри, — дебди.

— Уни қандай ейдилар?

— Мана бундай! — дея Настрадаин учинчи олхўрини ҳам еб қўйибди.

булғор.

261. НАСРИДДИННИНГ СОВФАСИ

Насриддин ўзининг эски, тўзиб кетган чалворини қашшоқ кишига совға қиларкан:

— Бу чалвор менинг отамдан эсдалик қолган, жуда яхши кўрарди, раҳматлик. Буни сенга ҳада қилишимдан мақсад, худо менга бундан юз карра яхшисини беради, деб ўйлайман.

Гадоё чалворни қувшга тутиб, илма-тешикларини кўз-кўз қиларкан:

— Оллоҳ отангни бандам деган бўлсин! — дебди. — Жаннатни жуда эрта орзу қилган экан, бўлмаса ҳали яна бир неча йил бу чалворда юрган бўлармиди. Яхшиси, сен бу қимматбаҳо эсдалик ўрнига менга бир динор бер. Шунда отангни эсдалиги ўзингда қолади, менга ҳам ёмон бўлмасди.

форс.

262. УЗУК, АФАНДИ ВА САВДОГАР

Бир савдогар узоқ мамлакатларга сафари олдидан Афанди билан хайрлашгани келибди. Хўжанинг қўлидаги узукни кўриб, савдогарнинг суқи кетибди.

— Афанди, — дебди кетиш олдидан. — Сенинг ҳузурингга тез-тез кириб, суҳбатлашишни яхши кўрадим. Мана энди йироқларга кетишга тўғри келиб қолди. Қўлингдаги узукни совға қилсанг яхши бўларди. Ҳар қараганда сени эслаб турардим.

Яккаю-ягона қимматбаҳо буюмидан ажралгиси келмай Афанди шундай дебди.

— Менинг ҳам сени эсдан чиқаргим келмайди. Шунинг учун узукни сенга бермайман. Унга ҳар қараганда «Савдогар дўстим шу узукни сўраганда бермаган эдим» дея ўйлаб қўяман. Шунда сен ҳам эсимга тушсан...

уйғур.

264. АҲМОҚ ЭШАККА ИШОНАСИЗМИ?

Афандининг бой қўшниси келиб:

— Менинг молларим кўп-у лекин сенинг эшагингга етари йўқ, — дебди. — Вақтинча эшагингни бериб турсанг, арпа кўп, емдан тўярмиди...

— Жоним билан берардим-у, — дебди Хўжа, — лекин эшак уйда йўқ эди.

Бахтга қарши худди шу аснода офилхонадан эшакнинг уст-устига ҳанграгани эшитилибди.

— Уят эмасми, Хўжа! — дея танбеҳ берибди бой, — оппоқ соқолингиз билан алдагани?

— Ҳой бахти қаро! — дея қичқирибди Хўжа. — Оппоқ соқолим билан менга ишонмасдан, аҳмоқ эшакка ишонсанми? Эшакнинг ўзи ҳам сенга мен уйда йўқман, дея ҳанграпти!

уйғур.

265. ХОТИНИМ АЙТГАН

Афанди дарвозаси олдида зўр иштаҳа билан товуқ ўшти еб ўтирарди. Қўшниси келиб:

— Менга қаранг, Афанди, товуғингиз жуда маза-лига ўхшайди, бир бурда беринг, — дея илтимос қилибди.

— Бера олмайман! — дебди Афанди. — Жон деб берардим-у, лекин бу товуқ меники эмас, хотинимники-да.

— Кўриб турибман, ўзингиз еб турибсиз.

— Хотиним айтган бўлса, нима қилай, ейман-да, — деб жавоб берибди Афанди.

ўзбек.

266. МУЛЛА ЭШАК БИЛАН МАСЛАҲАТЛАШМОҚЧИ

Қўшниларида бири Мулладан тегирмонга ғалла обориш учун эшагини бир соатга сўраб чиқибди.

— Ҳозир, — дебди Мулла, — бориб эшак билан маслаҳатлашайчи у нима деркин. Бу масалаларда менадан кўра кўпроқ у билади.

Мулла офилхонага кириб кетибди ва бироздан кейин қайтиб чиқиб дебди:

— Худо ҳаққи, эшак сира кўнмаяпти.

— Ҳой, Мулла, — дебди қўшниси. — Нега эшак рози бўлмаяпти?

— Мени бегонага берсанг, у мени уриб, сени сўкади, деяпти.

озар.

267. ЯХШИ ҲИС ҚИЛСИНЛАР

Эпендидан нима сўрасалар, ўша нарсани ўша куни эмас эртасига берарди. Ундан нега бундай қиласиз, десалар, Эпенди:

— Мен берадиган буюмнинг қадрини, баҳосини яхши ҳис қилсинлар дейман-да, — дея жавоб қилибди.

туркман.

268. ТИЛЛА ТАНГА

Бозор ичидаги чойхонада Афанди ўз дўстлари билан ўтирганда ҳамқишлоғи бир бой келиб ундан илтимос қилди.

— Барака топкур шу червонни майдалаб беринг.

Одатдагидек Афандининг ёнида ҳемири ҳам йўқ эди, шундай бўлсада дўстлари олдида сир бермай:

— Яхши, эртага майдалаб бераман, — дебди бойга.

— Жуда шошилиб турибман, ҳозир майдалаб берақолинг, — дея ялинибди бой.

Бир томондан пули йўқ, иккинчи томондан бойни хафа қилгиси келмайди. Нима қилсин? Афанди бойнинг тилла тангасини қўлида ўйнаб туриб чамалаган бўлди.

— Жаноби бой, бу танганингиз енгилми дейман.

— Майли, майли, борисини майдалаб берақолинг!

— Одатдаги танганинг ярмига ҳам тенг келмайди! — деди Афанди писандсиз.

— Менга қаранг, тезроқ бўлсангизчи, келишган кишим кетиб қолиши мумкин. Майли, берадиганингизни майдалаб бера қолинг, — дея ҳаяжонланибди бой, — Расулулло ҳаққи, қанча бўлсаям майдалаб берақолинг, илтимос.

— Ҳозир тангангизни чамалаб ҳисоблаб кўрдим. Агар жаноб бой бу тиллонгизни майдаласам борми, сизга ҳеч нима тегмайди. Аксинча сиз мендан қарздор бўлиб қоларкансиз.

ўзбек.

269. ОЛИНМАГАН МАКТУБ

Афанди узоқ сафар қилиб, Бағдод шаҳрида юғрида кишлоғидаги мачитнинг имомидан бир мактуб олибди. Мактубда битилишича имом Насриддин Афандидан қайтишда ироқи гилам ва симобий салла олиб келишни илтимос қилибди. Афандининг пули йўқ эканми, ёки имомнинг насяга ўрганганлиги учунми ҳар қалай уйга қуруқ қўл билан қайтиб келибди. Саёхатчининг қайтганини эшитган имом унинг уйига шошилибди.

Афанди уни кўраркан бор овозда қичқирибди:

— Тақсирим, ироқи гилам ва симобий салла ҳақидаги мактубингизни худо ҳаққи олмадим!

ўзбек.

270. СИЗГА ИШОНАМАН-У

Бир киши Хўжадан қарзга пул сўрабди.

— Пулим бор-у, лекин бера олмайман, — дебди ўйчан Хўжа.

— Наҳотки менга ишонмасангиз! — дея хайрон бўлибди ҳалиги киши.

— Йўқ, Сизга ишонаман! Лекин пулимни қайтиб олишимга ишонмайман, — дебди Хўжа.

қозоқ.

271. УХЛАЯПСАНМИ?

Бирда Афанди ўз дўстиникида тунаб қолибди. Кечкурун дўсти сўрабди:

— Афанди, ухляяпсанми?

— Нима эди?

— Сендан қарзга бироз пул сўрамоқчи эдим.

— Нималар деяпсан, мен ухлабман-ку, — дея Афанди кўзларини қаттиқ юмиб, хуррак торта бошлабди.

уйғур.

272. ИСТАГАНЧА МУДДАТ БЕРА ОЛАМАН

Анастратиннинг бир таниши қисқа муддатга пул қарз сўрабди.

— Пулни-ку бера олмайман, бироқ истаганча муддат беришим мумкин, — дебди Анастратин.

грек.

273. НАСРИДДИННИНГ ҲИММАТИ

Насриддиннинг ўғли Қуръонни хатм қилиб, отасидан суюнчи олгани келибди. Насриддин бу хабардан хурсанд бўлиб:

— Бу хушxabар учун бирорта совға сўра. Битта истагингни адо этаман, — дебди.

Отасининг кутилмаган сахийлигидан эсанкираб қолган ўғли ўйлаб кўриш учун эрталабгача муддат сўрабди. Эртасига отасининг ёнига келиб, хўтикча совға қилишни сўрабди.

— Ахир биз келишган эдик-ку, — дебди Насриддин, — сенинг атиги битта илтимосингни бажараман деб. Сен эрталабгача муддат сўраган эдинг, бердим. Бошқа ҳеч нарса илтимос қила олмайсан.

форс.

274. КИМГА НАСЯ БЕРМАСЛИК КЕРАК

Насриддин кўчада анор сотиб ўтирарди. Молини оғзидан бол томиб мақтарди. Шу пайт бир аёл келиб

савдо қилмоқчи бўлибди. Нархи баландлиги учун пули етмай қолган экан:

— Ёнимда пулим йўқ эди-я, — дебди аёл, — кейин об келиб берсам бўладими?

— Бемалол, — дебди Насриддин, — мана бу анордан тотиб кўринг. Маъқул келса олинг, пулини кейин берсангиз ҳам бўлади.

— Тотиб кўра олмайман, — дебди аёл, — бундан икки йил олдин қарзга бир кунлик рўзам қолган эди. Шуни бугун тутганман.

— Оллоҳнинг қарзини икки йилдан кейин узсангиз, — дебди Насриддин, — бандаларининг қарзини узиш хаёлингизга ҳам келмаса керак. Сизга насяга анор бера олмайман.

форс.

275. ҚИРҚ ЙИЛЛИК СИРКА

Афандиникига қўшниси кириб илтимос қилибди:

— Айтишларича сизда қирқ йиллик сирка бор экан, шундан жиндай бера қолинг.

— Борликка бор-у, лекин бир томчи ҳам бермайман.

— Сизни бунчалик хасис деб ўйламаган эдим! — дея хафа бўлибди қўшниси, — наҳотки қадр-қимматимиз бир томчи сиркага арзимаса?

— Агар ҳар сўраганга сиркадан бераверсам, — дебди Афанди, — қирқ йил у ёқда турсин, қирқ кунга ҳам етмас эди.

ўзбек.

276. ОЛАСАН-У БЕРМАЙСАН

Мулладан қарз олиб уни тўламай юрган қариндошларидан бири келиб сўрабди:

— Қариндош, бир ҳафтага эллик сўм бериб турсанг. Фойдали бир иш чиқиб турибди, ҳар бир сўмига йигирма сўмдан фойда келади. Ҳафта охирида эллик сўмингга яна ўн сўм қўшиб бераман. Фойдадан ўни сенга қолади, ўни менга.

Мулла «Агар унга ҳозир пул бермасам, қариндошлар орасида хасис дея гап-сўз тарқатиб юради» деб ўйлабди. Пул берса — яна бир бало. Сира қайтармайди. Шунинг учун Мулла унга ўн сўм бериб тайинлабди:

— Мана, умумий фойдадан ўзинга тегишлигини ол. Ўн сўм ишладим десанг бўлади. Менга қолган қирқ сўм етиб ортади.

озар.

277. МЕНДАН ҚАРЗ СЎРАМА

Доимо қарз олиб, уни қайтаришни хаёлига ҳам келтирмайдиган бир киши Муллага рўпара бўлиб:

— Бир илтимос, — дебди.

Мулла унинг пул сўраб келганини ўша заҳоти сезиб:

— Нима илтимос қилсанг, хаммасини бажараман, — дебди шошилиб, — лекин сендан ҳам менинг бир илтимосим бор, шуни бажарсанг.

— Марҳамат, сўра.

— Сенга ялинаман, ҳозир мендан пул сўрама — дебди Мулла.

озар.

278. УЯМ МЕНДАН ҚАРЗДОР

Ҳикоя қилишларича, бир киши Хўжа Насриддиндан қарз олиб, узоқ муддат қайтармай юрган экан. Бир куни Хўжа уни кўчада учратиб, ёқасидан олиб кичқирибди.

— Қарзимни бер, номард!

Шу аснода Насриддиннинг бир жўраси йўлдан ўтаётиб, ҳийла билан қарздорни қутқармоқчи бўлибди.

— Нима қилаяпсан, Хўжа? Ахир қарздор у эмас, менман-ку, — дебди.

Бироқ Хўжа қўлидагини қўйиб юбормасдан:

— Қарзимни тўламаган ёлғиз сен эмас, — дебди унинг қорнига нуқиб. — Ҳали ана ундан ҳам ундиришим керак.

турк.

279. ҚАРЗИНИ УЗГАН КЎППАКЛАР

Хўжа Насриддин мол гўштидан колбаса тайёрлаган экан. Ўз вақтида сота олмабди. Бироз ҳидлангани учун уни итларга беришга мажбур бўлибди.

— Бир ҳафтадан кейин ҳаққини тўлайсизлар, — дебди у итларга.

Бир ойдан кейин у ўша итларни «Ҳаққимни қачон тўлайсизлар» деб оғилхонага қамаб қўйибди.

— Нима қилаяпсан? — деб сўрабди одамлар, — ҳали бирорта аҳмоқ кучукларни қамоққа ташламаган.

— Ахир бу кўппаклар мани гўштларимни ейишди, — дебди Насриддин, — ҳаққини тўлашсинда.

Шундай қилиб орадан бир неча кун ўтибди. Итлар очиқиб нола тортаркан.

— Сабр қилинглр! — деркан Хўжа одамларга, — тўламай кўришсинчи...

Хўжа оғилхонасининг юқори деворида бир хумча тилла шувалганини билмас эди. Итлар очликдан жон ҳолатда деворни тирнай бошлабдилар. Иттифоқо ўша хумча ерга тушиб синиб, тиллалари сочилиб кетибди. Насриддин ҳамма тангаларни териб олиб, итларни озод қиларкан:

— Шўрликлар, ўз вақтида қарзларингни тўласаларинг, бу қадар азоб емаган бўлардинглр, — дебди итларга ачиниб.

турк.

280. ХЎЖА НАСТРАДИННИНГ ТАЪЛИМИ

Хўжа Настрадаиннинг қўшнисини ундан қарз сўрабди.

— Пул ёстиқнинг тагида, кераклисини ол, — дебди Настрадаин.

У пулни олиб кетибди. Шундай қилиб қўшнисини хўжадан ҳар гал пул қарз олиб, қайтарганда ҳам ёстиқнинг тагига қўйиб кетаркан. Бир куни у пулни жойига қўйдим, десада Хўжа ҳеч нарса қўймаганини сезиб қолибди. Лекин сир бермабди.

Орадан анча ўтгач ўша киши яна Хўжадан пул сўраб келибди.

— Пул ёстиқнинг тагида, кераклисини ол, — дебди Хўжа.

Қўшнисини ёстиқни кўтарса у ерда ҳеч нарса йўқ экан.

— Афандим, ёстиқнинг тагида пул йўқ-ку.

— Йўқ бўлса нима, ўзинг ҳеч нарса қўймагансан-да, — дебди Хўжа.

булғор.

281. ТАНБАЛ БОЙ

Афанди бойдан йигирма танга қарздор экан. Бой уни ўз уйига чақириб дағдаға қилибди.

— Сен имонсиз, қачон қарзимни тўлайсан?

Афанди бойнинг ўта танбал, эринчоқлигини биларди, шунинг учун эшик кесақисига суяниб туриб:

— Бой ота, ўрнингиздан туриб менга яқин келинг, чўнтагимдан ҳамёнимни олиб пулни сананг, ўзингизга кераклисини, яъни қарзимни олинг, — дебди.

— Ҳой, ким бор? — дея қичқирибди бой. — Ҳо мени толиқиб ўлсин, демоқчимисан? Топибсан аноингни, бор йўқол, қарзимдан воз кечдим.

ўзбек.

282. ҚАРЗИМНИ ҚАНДАЙ ТўЛАЙМАН?

Хўжа Насриддин бир кишидан икки юз сариқ чақа қарз олган эди. Вақтида тўлай олмагани учун даъвогар уни қозихонага чақиртирибди. Қози ундан нима гап, нега ҳозиргача қарзингни тўламайсан, деб сўрабди.

— Тўғри, — дебди Насриддин, — мен бу кишидан арзимас икки юз сариқ чақа олган эдим. Мана тўрт йилдан бери, уч ой муҳлат сўрайман, бермайди. Бўлмаса алақачон тўлардим. У муҳлат бермаса қандай тўлайман, ахир?

серб.

283. ҚАРЗНИ ТўЛАШ УСУЛИ

Анастратин бир йўла бир неча дўстидан катта қарз кўтарибди. Уларнинг ҳар бирига ана тўлайман, мана тўлайман, дея ваъда бериб, пайсалга соларкан. Бир куни уларнинг ҳаммалари тўпланиб уникага йўл олишибди.

Уйда Анастратиннинг хотини бор экан. Ундан эринг қачон қарзларини тўлайди, деб сўрашибди.

— Яқинда, — деб жавоб берибди хотини. — Эрим бугуннинг ўзидаёқ оқ жангал уруғидан сотиб олувди. Ҳозир шуни йўл бўйига эккани кетди. Ана шу жангал униб чиққач, деҳқонлар пахта тойларини олиб ўтаётганда уларга илиниб қолади, ана шу пахталарни эрим териб олиб, бозорга чиқариб сотади ва пулини қарзга тўлайди.

Бу жавобдан даъвогарлар қотиб-қотиб кулишибди. Анастратиннинг хотини эса:

— Майли, кулсаларинг кулаверинглар, ҳар қалай қарзларингни узишимизга ишонсаларинг бўлгани, — дея дарвозани ёпибди.

грек.

284. ЭРТА КЕЛИНГ

Нима ҳам бўлиб Мулла бир савдогардан қарз кўтарибди. У қанчалик ишламасин, қанчалик уринмасин қарзни қайтара олмабди. Ҳар гал савдогар қарзини сўраб келганда, Мулла:

— Эрта келинг, ҳозир пулим йўқ, — деркан.

Яна бир куни савдогар пулини сўраб келганда Мулла уйда йўқ экан. Савдогар унинг ўғлини топиб сўрабди.

— Отанг мени пулимни берадимми, йўқми?

— Нега бермас экан? — дебди бола. — Отамнинг қандайлигини бутун дунё билади, у айтган сўзининг устидан чиқадиган одам. Фақат ҳозир иши бироз юришмай турибди.

— Берса шу пайтгача берарди-да! — дея бўкирибди савдогар. — Қачон беради, ахир?

— Ҳовлимиздаги анови қора тошни кўраяпсанми? — дебди Мулланинг ўғли. — Қачон ана шу тошда гул унса келиб пулингни олиб кетавер.

Савдогар Мулланинг ўзини ҳам, ўғлини ҳам қаттиқ ҳақорат қилиб кетибди. Ҳадемай Мулла келиб қолибди. Ўғли унга бўлган воқеани айтиб берибди:

— Энди бемалол юраверсанг бўлади, ҳеч қачон бу тошда гул унмайди ва савдогар ҳам пулини сўраб келмайди.

Мулла бироз ўйлаб тургач:

— Бекорга аниқ муддатни айтибсан. Айтиб бўлмайди, бирор кун тошда гул унса-ю, савдогар пулини сўраб келиб қолса нима бўлади? Пулни қаердан топиб берамиз? Бундай пайтларда энг яхши жавоб «Эрта келинг». Чунки бу ёруғ оламда қанча кун бўлса, унинг эртаси ҳам бўлади.

озар.

285. УЛАР ЎЙЛАСИНДА

Бир дўсти жуда хафа келган экан, Насриддин ундан хафалигининг сабабини сўраб, кўнглини кўтармоқчи бўлибди.

— Нуқул қарзларим ҳақида ўйлайман. Қандай тўлашга ҳайронман. Очиғи жонимдан ҳам тўйиб кетдим. Ўлимимга розиман! — дея бор қайғу-аламини тўкиб солибди дўсти.

— Қанақа латтасан! — дея қичқирибди Насриддин.— Бу қарзлар ҳақида сен нега мунча ўйлайсан? Керак бўлса қарз берганлар ўйласин-да!

форс.

286. ҚАРЗ ЮКИНИ ЕНГИЛЛАТДИ

Анастратиндан сўрашибди.

— Қарзларингдан халос бўлдингми?

— Йўқ, — дебди у, — лекин юкини анча енгиллатдим.

— Қарзнинг ўзини тўламасдан, қанақасига унинг юкини енгиллатдинг?

— Муддати ўтиб, ўз кучини йўқотгунча кутдим, — дея жавоб берибди Анастратин.

грек.

287. ШОШИЛМА

— Одамлардан қарзим жуда кўп. Кеча-ю кундуз бир нарсадан қўрқиб яшайман. Бир куни Азроил келиб жонимни олса, қарзларини тўлай олмай қоламан, деб қўрқаман, — дея Хўжа Насирга ёрилибди бир киши.

— Бекорга ташвишланма, — дебди хўжа, — сенинг қарзларинг шу қадар кўпки, уларни тўлагунингча Азроилнинг ўзи қариб, сенинг жонингни олишга ҳам ҳавсаласи қолмайди. Шунинг учун қарзларингни тўлашга кўпам шошилма.

қозоқ.

Савдо, тўлов ва ҳисоб-китобдаги найранглар ҳақида

288. ОДАМЛАР КЎРСА БЎЛДИ-ДА

Бир куни Хўжа бозордан бир оқчага тўққизтадан тухум олиб, сал нарироққа бориб, ҳар ўн донасини бир оқчадан пуллай бошлабди. Танишлари ундан: «Хўжа, нега тухумларни зарарига пуллайсан?» деб сўрашса:

— Фойдасигами, зараригами, барибир эмасми, савдо билан шуғулланганимни одамлар кўрса бўлди-да,— дебди.

турк.

289. ХУДОГА ШУКУР

Настрадин ярмаркадан тўрт бош сигир сотиб олиб қайта сотмоқчи бўлибди. Савдога шунақаям қизиқиб кетибдики, ҳатто ўзининг молини ҳам сотиб юборибди. У уйга қайтганда қўшнилари:

— Қалай, хўжам, бу йил ярмарка яхши бўлдимми?— деб сўрашибди.

— Худога шукур, мен ҳамёнимдаги пулимдан ҳам халос бўлдим, — дебди Настрадин.

Демак сигир савдосида у ҳамёнини ҳам йўқотган экан.

булғор.

290. СОТИШ УЧУН КЕЛТИРМАГАНМАН

Бирда Анастратин эшагини бозорга олиб келиб даллолга берибди. Эшакнинг ёнига бир харидор келиб унинг ёшини аниқлаш мақсадида тишини кўрмоқчи бўлибди. Эшак унинг қўлини тишлаб олибди. Иккинчи харидор келиб, унинг думининг тайини кўрмоқчи бўлганда қаттиқ тепибди.

Даллол Анастратинга:

— Эшагингни ҳеч ким сотиб олмайди, — дебди, —

бу лаънати олдиндан келса — тишлайди, орқадан келса — тепади.

— Шунақа, — дебди Анастратин. — Мен ҳам уни сотиш учун олиб келмаганман. Одамлар менинг қанақа эшак билан чидаб юрганимни кўриб қўйишса бўлгани.

грек.

291. ҲЕЧ КИМ ИШОНМАЙДИ

Насриддин эшагини сотиш учун бозорга олиб тушибди. Даллол бор овозда мақтаркан.

— Кеп қолинг, бу эшак арабий арғумоқдан ҳам тез югуради.

Насриддин унинг қулоғига яқин келиб шивирлабди.

— Бу мақтовингга ҳеч ким ишонмайди, яхшиси қуёндан ҳам тез югуради деб айт.

форс.

292. АНА ЭНДИ ИШИМИЗ ЮРИШИБ КЕТАДИ

Анастратин эшагини сотишга қарор қилибди. Бозорга олиб тушиб ипини даллолнинг қўлига тутқизибди. Даллол бозор айлантириб, эшакнинг кучлилиги, ёшлиги ва ақлли эканлигини офиз кўпиртириб мақтабди. Бу мақтовларни эшитган харидорлар тўкилиб келишибди. Анастратин «Эшак шунчалик яхши бўлса, нега энди уни бегонага бериш керак, — деб ўйлабди. — Яхшиси ўзим оламан». У айтганини қилибди. Яхшигина баҳога ўз эшагини сотиб олиб, уйига қайтибди. Ўзининг ютуғидан хотинига мақтанибди.

У бозордалигида хотини ҳам фойдали бир иш қилган экан, мақтаниб айтиб берибди. Унинг айтишича қаймоқ егиси келиб, баққолга чиқибди. Баққол тарозининг бир палласига қаймоқни қўйиб, иккинчи палласига тош қўйганда хотин қўлидаги билак узукни секин тошнинг ёнига қўйибди. Мақсад — қаймоқ оғирроқ чиқсин. Алқисса билакузукни тарози палласида қолдириб, оғир чиққан қаймоқни олганча хурсанд бўлиб уйига қайтибди.

Анастратин хотинининг ҳикоясини эшитиб бўлгач:

— Яша, хотин, мен уйдан ташқарида, сен уйда шу хил фойдали иш қилаверсак, бундан кейин ошиғимиз олчи бўлади, — дебди хурсанд.

грек.

293. СЕҲРАЛИ ТЕМИР КОСОВ

Афанди бозор айланиб юрса, бир мулла эски, зан-
глаган қилич сотиб ўтирибди. Афанди яқин бориб
сўрабди.

— Қилич қанча туради?

— Уч минг танга.

— Шундай ингичка, эски қилич уч минг танга ту-
радимиди? — ҳайрон бўлиб сўрабди Афанди.

— Бу оддий қилич эмас, — дея эътироз билдириб-
ди мулла. — Жуда муқаддас қурол. Жаноб пайғамба-
римизнинг куёвлари ҳазрати Али разиаллоҳу анҳута
тегишли зулфиқор шу. Агар уни душманга қараб тўғри-
ласангиз роппа-роса уч газга чўзилади.

— Барибир қиммат, — дея Афанди ўз йўлига раво-
на бўлибди.

Эртасига у уйдан темир оташкуракни олиб бозор
тушибди.

— Кимга оташкурак керак? Кеп қолинг! Арзон
қилиб бераман. Уч минг танга! — дея қичқира бош-
лабди.

— Нега мунча қиммат? Оддийгина оташкурак
бўлса?

Насриддин қараса, кечаги мулла. Шунда у ҳам бўш
келмабди.

— Бу оддий эмас, сирли оташкурак. Хотиним уни
мен томонга тўғриласа, роппа-роса ўн газга чўзила-
ди...

уйғур.

294. МУЛЛАНИНГ КУРКАСИ

Бир куни Мулла бозорда тўти сотиб турган киши-
дан сўрабди:

— Бу нима?

— Тўти! — дея жавоб беришибди.

— Қанча туради?

— Эллик сўм, — дебди сотувчи.

Мулла бир оғиз ҳам гапирмасдан уйига қайтибди,
ҳовлида «ғулу-ғулу» қилиб юрган куркасини тутиб,
бозорга олиб тушибди.

— Мулла, куркангизга қанча сўрайсиз?

— Беш юз сўм, — дея жавоб берибди Мулла.

— Э, ақддан оздингизми, Мулла, — дея чувилла-

шибди харидорлар, — Ахир курка ҳам беш юз сўм турадими? Бу қаернинг гапи?

Мулла тўти сотиб турган кишини кўрсатиб:

— Анови миттигина қушчани элик сўмдан сотаяпти. Биров бир нарса демаяпти-ку. Мен эса бутун бошли қўйдайд келадиган куркага беш юз сўм сўрасам, ҳаммаларинг дод-вой қиласанлар. Ахир менинг куркам анови тўтидан камида ўттиз баравар катта-ку.

— Ахир у тўтида.

— Нима қипти? У тўти бўлса, бу курка!

— Ахир тўти одамдай гапиради.

Мулла ҳам ҳозиржавоблик билан уларнинг гапини қайириб ташлабди.

— Нима қипти? У гапирса, бу сукут сақлайди. Худо ҳаққи, гўдак эмассизлар-ку, наҳотки шунга ақларинг етмаса, машойихлар айтганларки, «Сўз — кумуш бўлса, сукут — олтин» деб.

озар.

295. САЛЛАНИНГ НУҚСОНИ

Насриддиннинг салласи чуваланиб кетибди. У қайта ўраш учун ҳар қанча уринса-да удалай олмабди. Чунки салла ҳаддан ташқари узун эди. Шунинг учун Насриддин салласини сотиб, бир мунча қисқаровидан олишга қарор қилибди. У салласини бозорга олиб чиқиб, атрофга қичқира бошлабди.

— Кеп қолинг, нуқсонли салла сотаман!

— Салланинг нуқсони нима? — дея сўрашибди харидорлар.

— Жуда узун, — дея жавоб берибди Насриддин.

форс.

296. ДУМСИЗ ЭШАК

Афанди эшагини сотмоқчи бўлиб бозорга олиб тушмоқчи бўлибди. Йўлда қараса эшакнинг думига лой сачраганмиш. «Харидорлар эшакнинг думини лойлигини кўриб айниши мумкин, — деб ўйлабди Афанди. — Яхшиси бу хил думдан халос бўлган яхши». Афанди бир сўзли йигит эмасми, пичоғини олиб эшакнинг думини шарт кесибди-да, чўнтагига солиб қўйибди.

Бозорда харидорлар:

— Жуда яхши эшаг-у, эсиз думи йўқ экан-да, — дея афсус билан бош чайқашибди.

— Бу ҳақда ташвишланмасаларинг ҳам бўлади, — дебди Афанди, — эшакнинг нархини келишиб олсак бўлди, думи керак бўлса, мана!

уйғур.

297. НАСРИДДИННИНГ ДЕКЧАСИ

Насриддин эски қозонини сотмоқ учун бозорга олиб борибди. Қозон тешик бўлгани учун ҳеч ким яқин келмасмиш. Ниҳоят бир харидор Насриддиннинг ёнига келиб:

— Ахир бу қозонча тешик, ҳамма нарса оқиб кетади-ку, — дебди кулиб.

Насриддин дарғазаб бўлиб қичқирибди:

— Хотиним унинг тешикларига латта тикқанда ҳеч нима тўкилмаган эди. Яна сен ҳамма нарса оқиб кетади, дейсан-а, галварс?

форс.

298. СОПОЛ СИНИҚЛАРИ

Мулла Несарт сопол кўвачасини синдириб қўйибди. «Сопол синиқларини нима қилсам экан? — деб ўйлабди у. — Бекордан бекорга ташлаб юбориш ҳайф». Сопол синиқларини териб олиб, ўғирчада майда янчиб, кукунини бир халтага солибди. Кейин овул ора-лаб бор овозда қичқириб кетаверибди:

— Кеп қолинг, каламушга қарши дори сотаман! Олганлар дармонда, олмаганлар армонда!

Унинг овозини уйда каламушлар кўпайиб кетган бир бойвачча эшитиб, югуриб келибди. Несарт билан келишиб «Каламушга қарши дори»нинг ҳаммасини кўтара сотиб олибди. Несарт ҳам пулни олиб, хурсанд уйига қайтибди.

Бойвачча Несартнинг изидан етиб бориб сўрабди:

— Бу дори билан каламушларни қандай заҳарлайдилар?

— Жуда осон, — дебди Мулла Несарт. — Каламушни тутиб оласиз, кейин унинг бурнига ана шу кукундан жойлайсиз. Қарабсизки, бир пасда тил тортмай ўлади.

— Агар каламуш ушланса, уни қўлга илинган исталган нарса билан уриб ўлдирса ҳам бўлади-ку?

— Баракалла, ақлли одамнинг садағаси кетса арзийди, — дебди Мулла Несарт. — Худди шундай қил, каламуш ўлади, дори ёнингга фойдага қолади.

авар.

299. АФАНДИ ЕЛПУҒИЧ СОТГАНДА

Насриддин Афанди товуқ парларидан анчасини тўплаб, ранглаб, тартибга солиб елпуғичлар ясабди. Сўнг бозорга олиб чиқиб сота бошлади. Ҳаво ниҳоят дим ва иссиқ бўлгани учун харидорлар бир паста талаб кетишди. Эртасига улар яна бозорга тушиб, кеча олган елпуғичларини Афандига қараб ирғита бошлашибди.

— Бу қандай найранг, — дея қичқиришибди улар. — Елпуғични очган заҳоти у сочилиб кетади. Парларингизни олиб, пулимизни қайтаринг!

— Мен сизларга елпуғичлардан қандай фойдаланишни тушунтирмаган эдимми? — деб сўрабди Афанди.

— Йўқ тушунтирингчи, бўлмасам!

— Мана бундай қилиб елпуғични оҳиста очасиз. Кейин уни юзингизни рўпарасига тутиб... бошингизни у ён, бу ёнга ҳаракат қилдирасиз. Дам ўннга, дам чапга, — дея тушунтирибди Афанди.

ўзбек.

300. ҒАЛАТИ

Насриддин эшагини сотган экан.

Орадан бир неча кун ўтгач эшакни сотиб олган киши келиб даъво қилибди.

— У қандай бедодлик! Нега менга ишдан чиққан эшакни сотдинг? Эшагинг ўлиб қолди.

— Ғалати, — дея ҳайрон бўлибди Афанди. — Эшак меникилигида бу хил одати йўқ эди-ку.

ўзбек.

301. «МАЗАЛИ» МАНТИ

Афанди бозорда дўкон очиб, манти билан савдо қила бошлабди. Иши юришмай, нуқул фойда ўрнига

зарар қиларкан. Ҳатто солиқни ҳам ўз вақтида тўлай олмай қолибди. Тўралар келиб уни кўчага улоқтириб, дўконни муҳрлашибди... Афанди жаримани тўлагунча ярим йил ўтиб кетибди.

— Бугундан эътиборан дўконингни очиб берамиз,— дейишибди тўралар. — Фақат бунинг эвазига бизларни яхши манти билан зиёфат қиласан.

Дўконнинг эшигини очишибди. Афанди ичкарига кириб манти қасқоннинг тагига ўт ёқибди. Қосқонда... бундан олти ой аввал тайёрланган мантлар бор эди. Тўралар дастурхон атрофида ўтирганча мантининг келишини кута бошлабдилар. Қасқондаги сув бироз қайнагач Афанди мантларни олиб чақирилмаган меҳмонларнинг олдига келтириб қўйибди. Улар яримтадан манти еб, башаралари буришиб кетибди.

— Э, э, ахир бу манти пишмаган-ку...

— Маъзур тутасиз, — дебди Афанди, — нега пишмас экан, ахир ярим йилдан бери ўчоқнинг устида турибди-ку!

уйғур.

302. СЕН СОТАСАНМИ, ЁКИ МЕН?

Хўжа тузланган сабзавотлар билан савдо қилишни йўлга қўймоқчи бўлибди. Ҳамма нарсани тўплабди. Ҳатто эшакни ҳам боқиб, тўқимлабди. Юкни ортиб қишлоқма-қишлоқ жўнаб кетибди. Хўжа уйларнинг дарвозасига яқинлашиб «Тузланган бодри...инг!» дея қичқирмоқчи бўлса, эшаги ҳам беихтиёр қанграб юбораркан. Хуллас, эшакнинг қанграши туфайли унинг овози сира эшитилмас экан. Яна бир қишлоққа борганларида хўжа энди: «Тузланган кар...рам!» демоқчи бўлганда эшак уст-устига узоқ қанграбди. Хўжанинг жаҳли чиқиб, эшакка қараб бақирибди:

— Ҳой, менга қара, ўртоқ, тузланган нарсаларни сен сотасанми, ёки мен?..

ўзбек.

303. ЎЗ ПУЛИГА СОТДИМ

Бир киши Анастратинга битта кўйлак келтириб, шуни бозорда сотиб берсангиз, дея илтимос қилибди. Кўйлакнинг ўғирлаб олинганини билган Анастратин ҳеч нима демабди. Ўша куни бозорда одам кўп бўлиб, ҳамма ёқ тикилинч экан, кўйлакни ўғирлатиб қўйибди.

Анастратин бозордан қайтганда ҳалиги одам келиб кўйлакни қанчага сотганлигини сўрабди.

— Савдо яхши бўлмади, мен уни ўз нархига, сен олган пулга сотдим, — дебди Хўжа.

грек.

304. ТУЯНИНГ КАЛЛАСИ

Бир куни Мулла ҳатто нонга ҳам пул топа олмабди. Хотини, уйларидаги охирги буюм — бир ўрам ипни чиқариб бераркан, шуни сотиб, нон пули қилинг, дебди. Мулла бозорга тушибди. Қанча айланмасин унинг ипига харидор чиқмабди. «Бу чайқовчилар билан чайқов тилида гаплашиш керак» деб ўйлабди. У ташландиқ ердан туянинг калла чаноғини топиб, ипни бир текис қилиб ўрабди. Молини олиб яна бозор оралабди. Дўкондорлардан бири Мулланинг катта калава кўтариб кетаётганини кўриб ёнига чақирибди. Авраб алдаб айтганидан анча арзонга Муллани рози қилибди. Мулла ҳам осонгина кўна қолибди.

— Мулла, бу ўрамнинг ичида ҳеч нарса йўқми? — дея хавфсирабди дўкондор.

— Бор, — дебди Мулла, — туянинг калласи бор.

Мулла ҳазиллашяпти деб ўйлаб, дўкондор ҳиринглаган бўлибди. Пулни санаб олиб Мулла уйига жўнабди. Дўкондор ўрамни очиб қараса, ҳақиқатан ҳам унинг ичида туянинг калла чаноғи бор экан. Эртаси куни у Муллани ўз ҳузурига чақириб танбеҳ бера бошлабди.

— Уят эмасми сенга, Мулла?..

— Биринчидан, мен ип ўрамини сотаётганда сенга унинг ичида туянинг калласи бор деган эдим. Сотиб олмасанг бўларди! Иккинчидан, сен бу ипни шу қадар арзонга сотиб олдингки, унинг ичида туянинг калласи тугул ўзи бўлсада зарар кўрмайсан.

озар.

305. НАСРИДДИННИНГ ҲОВЛИСИ

Ҳовлининг ярми Насриддинга тегишли экан. Бир куни даллолни чақириб дебди.

— Агар ҳовлининг менга тегишли ярмини сотиб берсанг, мен иккинчи ярмини ҳам сотиб оламан. Шунда бутун ҳовлига тўлиқ эга бўлардим.

форс.

306. ХАРИДОРГА МАСЛАҲАТ

Бир куни эрталаб Хўжа дасторини бошига ўрамоқчи бўлиб қанча уринмасин, печи орқага етмасмиш. Дасторни очиб қайта ўрабди— бўлмабди. Жаҳли чиқиб, дасторини сотиб бериш учун даллолга тутқазибди. Камбағал бир киши келиб сўрабди. Хўжа, унинг қулоғига яқин келиб, секин шивирлабди.

— Менга қара, оғайни, пулини беришга кўнам шошилма. Дасторнинг печи орқага етмайди. Яна овора бўлма дейман-да.

турк.

307. НОЁБ МОЛ

Бухоро бозорида муҳожир араб хасис савдогарнинг бир парча матони мисли кўрилмаган нарҳда пуллаётганини кўриб бор овозда бақирибди.

— Сада тарикдай бўлсаям виждон борми ўзи?

Уларнинг ёнгинасидан ўтаётган Афанди:

— Азизим, мусофирлигинг шундай сўзингдан билиниб турибди. Бизнинг Бухорода бу хил ноёб мол билан савдолашмайдилар, — дебди.

ўзбек.

308. НАСРИДДИННИНГ ГИЛАМ ОЛГАНИ

Насриддиннинг хотини гилам олиш учун уни бозорга юборибди. Ўн тумандан ортиғига олма, деб қаттиқ тайинлабди. Насриддин бозорни қанча айланмасин хотини айтган нарҳда гилам топа олмабди. Шунинг учун одамларни ҳайрон қолдириб, ўн уч туманга гилам сотиб олибди. Бир пайт хотини айтган гап эсига тушиб хафа бўлиб кетибди. Анча ўйлов-фикрлардан сўнг бир аббосига хўроз сотиб олиб, уйига қайтибди.

— Қуриб кетгур, қаёқларга йўқолиб кетдинг? — дея кутиб олибди хотини. — Қани кўрсатчи, нима олдинг?

Насриддин чуқур хўрсиниб, гиламни очиб кўрсатибди.

— Қанчага олдинг? — деб сўрабди хотини.

— Хурсанд бўласан хотин, — дебди Насриддин, — роппа-роса бир аббосига тушди. Фақат гиламнинг эгаси

хўрозини ҳам қўшиб сотди. Хўрози жуда қиммат —
ўн уч туман тураркан.

авар.

309. ЎЗИМ СОТИБ ОЛДИМ

Арзон баҳода боғ сотиларди. Бир неча киши савдо-
лашиб турарди. Улардан бири белгиланган баҳода боғни
сотиб олмоқчи бўлиб турганда, узоқдан Насриддин кўри-
нибди. Ундан савдода даллолик қилишни илтимос қилиб-
ди. Насриддин боғ эгасининг ёнига бориб, бир нималар
дегач, ҳалиги кишининг ёнига қайтиб келибди.

— Биласанми, у одамни айтилган баҳога кўндир-
гунча, она сутим оғзимдан келди.

Харидор Насриддинга раҳмат айтиб, миннатдорчи-
лик билдираётганда, Хўжа унинг сўзини бўлибди.

— Сўзимни бўлмай қулоқ сол. Мен нафақат сен
учун, балки ўзим учун ҳам ҳаракат қилдим-да.

— Қанақасига?

— Уни аранг кўндириб, боғни ўзим сотиб олдим,—
дебди Насриддин.

ўзбек.

310. БИР ПОЙ ЧОРИҚ

Бир куни Мулла Несарт оёғидаги чорикларига қара-
са ўнг пойи бутунлай тўзиб кетибди. Этиқдўзнинг ёнига
борибди.

— Тайёр чорикларингдан борми?

— Бор, — деб жавоб берибди уста..

— Ўнг пой чорикдан биттасини сот.

— Битта чорикни ким сотибдики, мен сотай?

Мулла Несарт ўз сўзида туриб олибди.

— Иккитани нима қиламан? Битта чоривим бутун-
ку!

— Сенга биттасини берсам, иккинчисини нима
қиламан? Ташлайми?

— Ташлаб нима қиласан? Икки ойга қолмасдан
унга харидор келиши мумкин.

Этиқдўз қувноқ Несартнинг райига бориб, икки
ойдан кейин харидор келмаслигига ишонса-да, бир
пойини унга сотибди. Орадан икки ой ўтгач Несарт
яна унинг хузурига келибди.

— Э, бу сенмисан? — дея хурсанд бўлибди этиқдўз.

— Эҳтимол, чориқнинг қолган пойини сотганим билан қизиқарсан? Харидор топилмади. Сотганим йўқ.

— Харидор рўпарангда турибди. Энди чап пой чорифим йиртилди. Сендан янгисини олишга келдим, — дебди Несарт.

— Нега ўшанда иккала пойини ҳам бир йўла сотиб олмадинг?

Несарт истехзоли кулиб жавоб берибди:

— Иккаласини олсанг, иккаласи ҳам янги бўлади. Кейин иккаласи ҳам эскиради. Агар мендан сотиб олсанг, биттаси ҳамиша янги бўлади. Бунинг устига икки пой чориқни бирданига олишга менда пул ҳам йўқ.

авар.

311. ИССИҚ НОН

Гузардан ўтаётган Афанди нонвойнинг тандирдан иссиқ, бўрсилдоқ нонларни узиб саватга ташлашига бир муддат ҳавас билан қараб тургач:

— Менга қаранг, азизим, бу нонларга сарёғ қўшилган шундай эмасми? — деб сўрабди.

— Худди шундай, хамири ёққа қорилган.

— Жуда иссиқ, қўлни куйдирса керак-а?

— Албатта!

— Ҳу, ановиниси патир эмасми?

— Ҳа, патир...

— Уни қаймоқ билан еса яхшими, ёки нишалдо билан? Сизнингча қандай?

— Униси билан ҳам буниси билан ҳам. Олинг, бунақаси бошқа жойда йўқ.

— Олардим-у, лекин пулим йўқ-да.

ўзбек.

312. СУРНАЙНИ ПУЛ БЕРГАН ЧАЛАДИ

Хўжа бозор кетиш олдидан маҳалла болалари унга сурнайча келтиришни буюришибди. Хўжа: «Яхши, яхши», деб қўяркан. Лекин болаларнинг бирортаси ҳам пулини бермасмиш. Шунда атиги биттаси пул чиқариб:

— Мана шу пулга менга сурнайча обкелинг, — дебди.

Болалар Хўжанинг қайтишини орзиқиб кутишибди. Улар Хўжа узоқдан кўриниши билан атрофини ўраб олишибди.

— Хўжа, бизлар айтган нарса қани? Сурнайча қани?— дея чувиллашибди.

Хўжа пул берган болага сурнайчани узатиб:

— Сурнайни пул берган чалади, — дебди.

турк.

313. «ОҲ» ВА «УҲ»

Афанди Бағдодда бўлганида иш ахтариб қолибди. Узоқ вақт бир таъбидил иш топилмабди. Шунда аллаким:

— Шу ерда ўтакетган бир хасис бой бор, — дебди, — ўшанда бир хизматкорнинг ўрни бўш. Шуни яхши билки, у бой хизматкор иш ҳаққини талаб қилгунча ушлаб туради. Ҳаққини талаб қилдими, бажариб бўлмайдиган бир ишини буюради-ю кейин, тўрт томонинг қибла, деб, ҳеч нима бермасдан ҳайдаб юборади.

Афандининг пули тугаб ўша хасис бойга бориб ёланишдан бошқа чораси қолмабди. Афанди ярим йилча уникида қўрқув билан эмас, виждон билан ишлаб, охири ҳаққини сўрашга қарор қилибди.

— Битта охирги топшириғим бор, — дебди бой, — шуни бажарсанг шу куннинг ўзидаёқ ҳаққингни бераман. Бажарсанг — пулингни оласан, бажармасанг — тўрт томонинг қибла.

— Нима қилишим керак? — деб сўрабди Афанди.

— Бозорга тушиб «Оҳ» ва «Уҳ» олиб келасан.

Ноилож Афанди бозорга тушибди. Табибдан битта чаён ва қора қурт сотиб олиб халта қопчиққа солибди-ю уйга қайтибди.

Хасис кафтларини бир-бирига ишқаб ҳиринглаб сўрабди.

— Қани, обкелдингми?

— Мана, — дея Афанди қопчиққни унинг олдига қўйибди.

Хўжайин қопчиққнинг оғзини очиб, қўлини тикқан экан:

— Оҳ! — дея оғриқдан ўша заҳоти тортиб олибди.

— Қўрқманг, яхшироқ қаранг, — дебди Афанди.

Бой иккинчи қўлини тикибди.

— Уҳ! — дебди бой аввалгидан ҳам баттароқ чинқириб.

Афанди бўлса кулиб туриб:

— «Оҳ» ва «Уҳ»ни олдингиз, энди пулни чўзинг!
— дебди.

ўзбек.

314. ЙИГИРМА БЕШ ТИЙИННИНГ ҚИЙМАТИ

Ёшлигида Мулла савдо билан шуғулланишга қарор қилган экан. Ёнига ўзидан ёшроқ бир ўртоғини олиб, қишлоқдан бир хурмача қатиқ олиб шаҳарга бориб сотмоқчи бўлибди. Улар қатиқни сотиб, қайтишда бир хурмача шарбат олиб келиб, қишлоқ аҳлига пулламоқчи бўлишибди.

Шундай қилишибди.

Бир хурмача шарбатдан кейин ҳам йигирма беш тийин ортиб қолибди. Мулла ўртоғидан икки ёш катта бўлгани учун пулни у берадиган бўлибди. Шарбатни олиб йўлга тушишибди. Бироз юргач:

— Туф-туф, кўз тегмасин, — дебди Мулла. — Қатиқни қимматга сотиб, шарбатни арзонга олдик.

— Ишимиз шундай кетаверса, — дебди Мулланинг ўртоғи, — ҳадемай анча пул тўпласа бўларкан. Шунда қашшоқликдан ҳам қутуламиз.

Яна анча юргач:

— Менга қара, жўра, — дебди Мулла терларини артиб, — шундаям бугун яхшигина фойда қилдик. Шунинг ҳисобидан шарбатдан бир пиёлагина ичсам, деган эдим.

— Дўстлик ўз йўлига, — дебди ўртоғи, — пул эса бошқа гап. Шарбатни бирга харид қилганмиз. Ичкинг келса, пулини тўла.

Мулла чўнтагидан йигирма беш тийинни чиқариб ўртоғига берибди ва бир пиёла шарбатни ичибди. Кейин ўртоғининг ҳам ичкиси келибди. Уям Муллага йигирма беш тийинни бериб, бир пиёла шарбат ичибди. Бироз юргандан сўнг Мулла йигирма беш тийинни ўртоғига бериб, яна бир пиёла шарбат ичибди. Кейин Мулланинг ўртоғи ҳам шундай қилибди. Қисқаси, улар қишлоққа етиб келгунча хурмача ҳам бўшабди, фақат уларнинг ёнига... йигирма беш тийин қолган эди.

озар.

315. ТАҚДИР ЭКАН

Анастратин томорқасига бодринг экибди. Бодрингни сотиб, пул тўплаб эшак сотиб олибди. Бир куни

эшагига анча ўтин ортиб, уйига қайтаётиб дарёдан кечиб ўтишга тўғри келибди. Дарё чуқур ва тезоқар экан, эшакни оқизиб кетибди.

Анастратин хафалигини сездирмай:

— Тақдир экан-да, бодрингни пулига сотиб олинган эшакнинг ажали ҳам сувдалигини ким билибди, — дея ўз-ўзини юпатибди.

грек.

316. ҲОЛВАНИНГ БАҲОСИ

Насриддин ўғли билан қандолатпазлик дўконига кириб ҳолва олибди. Ҳолвани ўғлига бериб, уйга олиб боравер, дея ўзи дўконни кўздан кечира бошлабди. Ўғли дўкондан анча узоқлаб кетгач, Насриддин дўкондордан сўрабди.

— Агар сендан биров ҳолва олса-ю, тўлашга пули бўлмаса нима қилардинг?

— Бир тарсаки уриб, ҳайдаб юборардим, — дебди баққол.

— Имилламасдан ўша тарсакини бер бўлмасам, — дебди Насриддин.

Баққол уни бир тарсаки уриб, орқасига бир тепмоқчи эди, Насриддин:

— Тўхта, агар шу баҳода сотсанг, ҳолвангдан яна бироз олай, — деб қичқирибди.

ўзбек.

317. ҚҲЙНИНГ НАРХИ

Афандининг чиноқ қўйи бор эди. Уни сотмоқчи бўлиб бозорга олиб тушмоқчи бўлибди.

— Қанча сўрайсиз бу қўйга? — дебди кимдир.

— Ўзим бу қўйни беш тангага олганман, олтига сотмоқчиман, агар истасангиз. Сизга еттига бераман, лекин аниқ баҳоси саккиз танга, агар жуда сотиб олгингиз келса—тўққиз тўлайқолинг, лекин бўлари—ўн танга, истасангиз бор барака қиламиз, — дебди Афанди.

уйғур.

318. УСТАМАСИГА КЕЛИШИЛМАГАН

Айланиб юриб, Афанди бой бир савдогарнинг дўконига кириб қолибди. Қараса, товарлар орасида ўзига

лойиқ келадиган чалвор турганмиш. Кийиб кўрибди — лоппа-лойиқ. Чалворни қайтиб бергиси келмабди. Жуда яхши эканда. Лекин олиш учун пули йўқ.

Ҳайрон бўлиб турган экан кўзи осигли калта камзулга тушибди! Буям Афандига керакдан керак эди. Чалворни қайтиб бериб, камзулни олибди. Кийган экан, вой тавбангдан кетай! Буям — лоппа-лойиқ! Афанди жилмайиб эшиқдан чиқиб кетаверибди.

— Ҳой, Афанди, — дея қичқирибди дўкондор, — ахир камзулнинг пулини тўламадинг-ку!

— Мен бунинг эвазига сенга чалворни бердим-ку, яна қанақа пул? Алмаштирганда устига пул бераман, деб келишмаганмиз.

уйгур.

319. ИМОНСИЗ

Насриддин Афанди чойхонада ўтириб чой ичибди-да, пулини тўламасдан чиқиб кетибди. Чойхоначи унинг изидан қувиб тутиб, ёқасидан олибди:

— Имонсиз одам экансан. Чойнинг пулини тўла!

— Тўхтачи, ўзинг чойнинг пулини тўлаганмисан? — деб сўрабди Афанди.

— Албатта! Чойхонанинг эгаси менга текинга қуруқ чой беради, деб ўйлайсанми? Айтган пулини тўлаганман.

— Ана, кўрдингми, жўра, бир нарсага икки марта ҳақ тўлаш шартми, ахир?

ўзбек.

320. ХАСИС ЭМАСМАН

Бирда Хўжа қовоқхонага кирибди. Тўйиб овқатлангани етмасдан, пулини тўламай, бунинг устига у ердан қошиқ ва товоқчани ҳам олиб кетибди.

Иккинчи куни Хўжа ошхона ёнидан ўтаётганда, унинг эгаси тўхтатиб, чапа-ростасига сўка бошлабди.

— Тўғри, айбдорман, — дея тан олибди Хўжа. — Кеча овқатланиб, пулини тўламай, қошиқ билан товоқчани олиб кетганим ҳам рост. Кўпам мени хасис деб ўйлама, чўнтагимда пул бўлмай қолувди. Мана бугун қошиқ билан товоқни сотдим, ҳозирнинг ўзидаёқ сен билан ҳисоб-китоб қиламан.

қозоқ.

321. ХҶЖА ВА КУЛЧАПАЗ

Бир киши Хўжадан қарздор эди. Эрталаб вақти азон уникига қарзини сўраб борди. Қарздорнинг уйи анча йўл экан. Қарздор, ҳозир бир чақам ҳам йўқ, дебди. Хўжа елкасини қашлаб уйига қайтибди.

Йўлда у жуда очиқибди. Йўлда тандирдан янги узилган иссиқ, бўрсилдоқ нонларни кўз-кўз қилиб турган нонвойхона учрабди. Очиқдан Хўжанинг кўзлари баттар тиниб кетибди. У бир чеккада турган кулчани билдирмай олибди-ю, мажнунтолнинг тагига ўтирганча осмонга қараб илтижо қилибди:

— Ё парвардигор, очлигим ҳам, пулимнинг йўқлиги ҳам ёлғиз ўзинга аён. Ҳалиги одамда фалон қадар пулим борлигини ҳам ўзинг яхши биласан. Улуғ парвардигор, ҳамма сир-асрорлардан ўзинг воқифсан. Сендан ўтиниб сўрайман, тангрим, ўша одамдан икки тангамни олиб, мана бу сахий нонвойга бер...

Шундан сўнг у бироз таскин топиб нонни ейишга тутинибди.

Хўжанинг илтижосини орқадан эшитиб турган нонвой, яхши дуоси учун уни яна бир кулча билан сийлабди.

турк.

322. ОЛИШ ОСОН, ЛЕКИН ҚОЧИШ ҚИЙИН

Хўжа бозордан жигар олиб қайтаётган эди. Бир ерга етганда осмондан бир калхат ўқдай учиб келиб, хўжанинг қўлидаги жигарни олиб, кўкка парвоз қилибди.

— Ана халос, — дея қичқирибди Хўжа — ёдинга бахайр!

Ўша заҳоти у бир тепаликка чиқиб ўтган кетганларни кузата бошлабди. Йўлдан гўшт кўтариб ўтаётган бир деҳқонни кўриб, балаңдликдан унга томон сакраб, қўлидаги гўштни олиб қочибди. Деҳқон ҳам чаққон экан, ўн қадамда уни тутиб олибди.

— Нега бундай қиласан? — деб сўрабди у.

— Меникини ҳам шундай олиб қочдиларда, — дебди Насриддин, — мен ҳам олиб қочар ўғридан ўрناق олдим. Ўғирлашни ўрганишдан олдин, калхатдан қандай учишни ҳам ўрганиш керак экан, билмабман.

турк.

323. ХҲЖА ВА ҲАММОМЧИ

Нима ҳам бўлиб Анастратин ҳаммомга тушибди. Ҳаммомчилар унга эски сочиқ, кирчил лунги, қўлга илмас, олқинди совун беришибди. Хуллас, енг учиди зўрға хизмат қилишибди. Хўжа уларга ҳеч нима демасдан ойнанинг олдига ўн танга қўйиб чиқиб кетибди. Ўша пайтларда бир хил чой пулини фақат бойваччалар беришарди. Шунинг учун ҳам ҳаммомчилар елка қисиб қолишибди.

Келаси ҳафта Анастратин яна ҳаммомга тушибди. Бу гал ҳаммомчилар уни зўр иззат-ҳурмат билан кутиб олишибди. Хизмат ҳам аъло даражада кўрсатилибди. Хўжа бу гал ҳам ҳеч нима демабди, фақат чиқиш олдидан ойна олдига бир танга қўйибди.

Ҳаммомчилар баттар ҳайрон бўлишибди.

— Тушунмадик-ку? — деб сўрашибди хўжадан. Анастратин:

— Бу бир танга — ўткан ҳафталик ҳаммом ҳаққи, аввалги сафар қолдирганим ўн танга эса бугунги хизматларинг учун, — дебди.

грек.

324. БИР ОҚЧА ЕТМАЙДИМИ?

Хўжа сартарошга сочини олдириб бир оқча берибди. Келаси ҳафта сочини олдириб, энди тураётганда, сартарош унинг олдига ойна қўйиб, қўлига қарабди.

— Ўзинг биласан тепакалман, — дебди Хўжа. — Шунинг учун икки мартада яримтадан битта бошнинг сочини олган ҳисобланасан. Ўтган гал берган бир оқча билан бугун баравар бўлдик.

турк.

325. СЎЗГА СЎЗ ОЛДИНГ-КУ

Бир куни бозорда алақандай дарвиш Муллани тўхтатиб, унга қасида ўқиб берибди. Мулла уни диққат билан тинглабди. Қасида тугагач кетаётса:

— Мулла, бир нарса бериб кет, — дебди дарвиш.

— Марҳамат, эртага келинг, оласиз, — дебди Мулла ҳам.

Эртаси куни бозорда дарвиш Муллани тутибди.

— Пул бер.

- Қанақа пул? — деб сўрабди Мулла.
- Кечаги ваъда бўйича.
- Эсимда йўқ, нима учун пул ваъда қилган эканман?
- Мен сенга қасида ўқидим, сен пул ваъда қилудинг.
- Сен менга бирор нарса берувдингми ўзи? — деб сўради Мулла.
- Йўқ, ҳеч нима берганим йўқ.
- Фақат қасида ўқидингми?
- Ҳа, фақат қасида ўқидим.
- Сен менга сўз ўқидинг, мен ҳам сенга сўз бердим. Бу ерда пул нима қилади? Агар сен менга у, бу нарса берганингда эди бошқа гап. Сўзга сўз олдинг, яна нима керак сенга?

озар.

326. НЕСАРТ ВА ОШХОНА ЭГАСИ

Бир куни Несарт уйига қайтаётган эди, қаттиқ ёмғир ёғиб қолди. Ҳавонинг очилиб кетишини кутиш учун у югуриб яқиндаги ошхонага кирди. У ер иссиқ, кабоб ҳиди анқиб турарди.

Ёмғир тингач, Несарт чиқиб кетаётган эди, ошхона эгаси уни тўхтатиб қолди:

— Кетмасингдан олдин пулини тўлаб кет?

— Нима учун пул тўларканман? — дея ҳайрон бўлди Несарт.

— Нимага бўларди? — деди ошхона эгаси. — Мазали овқатларнинг ҳидидан бахраманд бўлмадингми?

— Тўғри, ҳиди ёмон эмас, лекин мен у овқатларнинг ўзини кўрганим ҳам, еганим ҳам йўқ-ку.

— Барибир тўлайсан, кабобнинг мазали ҳиди текинга берилмайди! — дея қаттиқ туриб олди ошхона хўжайини.

Несарт қараса бўлмайдиган.

— Яхши, — дебди у ошхона эгасига, — тўлайман, фақат пулни олиб келишга бироз муддат бер.

У уйига бориб, пулни олиб ошхонага қайтибди. Хўжайин уни кутиб турган экан:

— Пулни олиб келдингми? — деб сўради.

— Олиб келдим, — деди Несарт. Шундай дея у кўлини чўнтагига тикиб тангаларни жиринглади.

— Эшитдингми, пулнинг жиринглашини?

— Эшитдим.

— Мен сенинг кабобингни ҳидини искаган бўлсам, сен менинг пулимнинг жирингини эшитдинг. Бор, энди барабар бўлдик! — дея Несарт ошхонадан чиқиб кетибди.

авар.

327. ЎНТА КЎР

Бир куни Мулла қўшни қишлоққа бормоқчи бўлибди. Йўлда дарёдан кечиб ўтишга тўғри келибди. У қирғоқда кийимларини ечаётганда бир-бирларини етаклашиб ўнта кўр келиб қолибди. Улар дарёдан ўтказиб қўйишни Муладан илтимос қилишибди. Мулла уларнинг ҳар биридан беш тийиндан ҳақ олиш эвазига аранг рози бўлибди. У тўққизта кўрни дарёдан нарёққа ўтказиб қўйибди. Ўнинчисини олиб ўтаётганда дарёнинг ўртасига етганда кўрни сув оқизиб кетибди.

Рўй берган бахтсиз ҳодисани сезган кўрлар шовқин кўтаришибди. Мулла, қараса, иш қозихоналик, шунинг учун:

— Нега бекорга шовқин кўтарасанлар? Беш тийин кам берсаларинг ҳаммаси жойига тушади, — дебди.

озар.

328. ЎЛИМНИНГ БАҲОСИ

Насриддин узоқ бир шаҳарга йўл олибди. У ерда ҳар бир мусофирнинг ўлими учун подшоҳ саксон дирҳам пул ажратади, деган хабарни эшитибди. Бир ҳафта ўтар-ўтмас Насриддиннинг ёнида бир чақа ҳам қолмабди. У тўғри ҳукмдорнинг олдига бориб:

— Эшитишимча, Сиз тақсири олам, ҳар бир ўлган мусофир учун саксон дирҳам бераркансиз. Мен ҳам ўша мусофирларданман. Ўлимимгача пулга зориқиб қолдим. Шунинг учун ўша ҳисобдан ўлимимгача қирқ дирҳам бериб турсангиз. Қолганини ўлимимдан кейин оламан, — дебди.

Подшоҳ рози бўлиб, Насриддинга қирқ дирҳам беришни буюрибди.

Орадан бир неча кун ўтгач Насриддин яна ҳукмдорнинг олдига келиб сўрабди.

— Мен шахрингизни тарк этмоқчиман. Ўлгунимча

бу ерга қайтиб келмайман. Шунинг учун қолган қирқ дирҳамни ҳам берсангиз. Орамиз очик бўларди.

Ҳукмдор унга яна қирқ дирҳам бериб, изидан ал-видо, деб қолибди.

форс.

329. КАФАН

Ҳаммага маълумки, Насриддин қашшоқлик туфайли бойларнинг эшигида, энг қора ишларни бажариш учун ёлланишга мажбур эди. У Самарқандга келганда бир бойга ёлланибди. Йил бўйи ер ҳайдабди, экин-тикин қилибди, ўрибди, янчибди. Хуллас кузда ҳаққини сўрабди. Бой, пулим йўқ, келаси кузда оласан, дебди.

Афанди бойнинг дарвозаси олдида қимир этмай ўтираверибди.

Бой чиқиб:

— Ҳой, ярамас, қачонгача бу ерларда санқиб юрасан? — деб дўқ урибди.

— Ҳаққимни тўламасангиз ҳеч қаёққа кетмайман!

— Тўламасамчи?

— Шу ерда ўлгунимча тураман. Бутун Самарқанд, атрофларга расвойи олам бўласиз.

— Ҳеч нарса бўлмайман. Ўлсанг жасадингни қимматбаҳо кафанга ўраб, жаноза ўқитиб, кўмиб юбораман.

— Менга қаранг, бой, — дебди Афанди, — ўша кафанликни ҳозир менга беринг, кейин кафансиз ҳам жаноза ўқитаверасиз.

Бой бироз ўйлаб туриб рози бўлибди. Афандига кафанлик учун ҳиндча сурп берибди. Афанди ўз кафанлигини бозорга чиқариб, уч йилга етадиган иш ҳаққи бараварига пуллабди.

ўзбек.

330. НАСРИДДИННИНГ ҲИЙЛАСИ

Насриддин бир неча улфатлари билан узоқ сафарга чиқибди. Офтоб тиккага келганда улар бир салқин жойни топиб тушлик қилмоқчи бўлишибди. Ҳар ким ўз хуржинидан биттадан нон чиқариб ўртага қўйибди. Насриддин ҳам ўз нонини дастурхонга қўйиб:

— Ҳозир иштаҳам йўқ. Мени нонимни ҳаммасини енглар, — дебди сахийлик билан, — фақат эвазига ҳар

қайсиларинг ўз нонларингни чорагини берсаларинг кифоя...

форс.

331. ҚАНЧА ҚАРЗИМ БОР?

Насриддин Афанди баққолдан анча қарздор бўлиб, тўлай деса, уйда бир чақаси ҳам йўқ экан. Бир куни чойхонада дўстлари билан ўтирганда баққол кириб келиб, кўпчилик олдида уни уялтирибди.

— Яхши эмас-да, Афандим. Яхшиликка—ёмонлик эканда. Донишманд бир қария бўлсангиз, шу инсофданми?

— Хўш, Сиздан қанча қарзим бор экан? — деб сўрабди Афанди.

— Қирқ уч танга.

— Агар камина сизга эртанинг ўзидаёқ ўн саккиз танга обкелиб берсам, яна қанча қолади?

— Яна йигирма беш танга тўлашингиз керак бўлади.

— Агар индин куни яна ўн саккиз танга келтириб берсамчи?

— Атиги етти танга қолади!

— Ҳаммаси бўлиб-а? Қаранг, атиги етти танга учун шу қадар шовқин кўтариш шартмиди? Етти танга-я?! Уят эмасми, шугина пул учун кўп олдида отангиз тенги бир кишини шарманда қилиш? — дебди Афанди қизишиб.

ўзбек.

332. ХЎЖАНИНГ КЎКАТФУРУШНИ АЛДАГАНИ

Хўжа кўкатфурушнинг дўкони олдидан ўтаётганда сотувчи унга қарзини эслатибди. Хўжа:

— Дафтарингга қарачи, қанча қарзим бор экан? — дебди.

То дўкондор дафтарни қараб, унинг қарзини айтганча Хўжа ундан қандай қутулиш йўларини ўйлабди. Қарзлар дафтари очилганда Хўжа ҳам секин кўз ташлабди. Қараса, Хўжанинг кўкатфурушдан қарзи — ўттиз бир оқча бўлса, имомники — 26 оқча экан.

— Мана, бу ерга қаранг, мени отимни рўпарасига — ўттиз бир, имомнинг оти рўпарасига — 26 оқча ёзилган. Биз имом билан қил ўтмас оғайнимиз. Агар

унинг қарзини меникидан олсак — беш оқча қолади. Шундай эмасми? Баракалла! Ана шу беш оқчани сен менга берсанг, мен ҳам, имом ҳам сен билан баравар бўламиз.

Дўкондор бирданига икки кишидан қарзини ундирганидан хурсанд бўлиб, Хўжага яна беш оқча берибди-да, унга оқ йўл тилабди. Бироздан кейин ўзига келиб, ҳисобни чалкаштиргани учун соқолини битта-лаб юла бошлабди...

турк.

Ўғрилар ва жабрдийдалар, йўлтўсарлар ва уларнинг қурбонлари, йўқотиш ва қидирувлар хусусига

333. МУЛЛА НАСРИДДИН ВА ЛАВЛАГИ

Бир куни Мулла Насриддин боққа ўғриликка тушибди. Боғ эгаси уни тутиб олиб:

— Бу ерда нима қиляяпсан? — деб сўрабди.

Мулла жавоб берибди:

— Мени бу ерга шамол келтириб ташлади.

Боғ эгаси:

— Агар сени шамол бу ерга келтириб ташлаган бўлса нега лавлагини узаяпсан? — дебди

Мулла:

— Шамол қаттиқ эсаяпти, мени узоққа учираб кетмасин дея лавлагидан маҳкам тутиб турибман, — дея жавоб берибди.

Боғ эгаси яна сўрабди:

— Шамол учираб кетмасин дея битта лавлагидан ушлаган бўлсанг, манови лавлагиларни ким узиб, тўплаб қўйибди?

— Ўзим ҳам билмайман ким қилганини, — деб жавоб берди Насриддин.

Полиз эгаси уни роса калтаклаб, ҳайдаб юборди. У уйга қайтганда хотини ундан, нега лавлаги олиб келмадинг, деб сўради.

— Э, сўрамай қўяқол. Хўжайин мени шундай калтакладики, суякларим майда-майда бўлди. Уйда ўтириш маъқул экан, — дебди Мулла ғамгин.

ассир.

334. НАРВОН СОТАМАН

Бир куни Эпенди нарвонни қўйиб деворга чиқибди-ю кейин уни тортиб олиб қўшнининг боғи томонга қўйиб ерга тушибди. Аксига олиб боғбон пойлаб турган экан Эпендини маҳкам ушлабди.

- Бу ерда нима қиласан?
- Нарвон сотаман, — деди Эпенди дадил.
- Бу ер сенга нарвон сотадиган жойми?
- Аҳмоқ одам экансан! Наҳотки нарвонни исталган ерда сотиш мумкинлигини ҳалига қадар билмасанг? — деди Эпенди.

туркман.

335. ХҲЖА БЕГОНА БОҒДА

Хўжа бегона боққа ўғрилиққа кириб, дарахтга чиқиб ўрик еб турган эди эгаси келиб қолди.

- Дарахтда нима қилаяпсан? — деб сўради.
- Мен булбулман, дарахтда сайраб ўтирибман, — деди Хўжа.

— Майли, сайра эшитамиз, — деди боғбон.

Хўжа сайрай бошлади. Боғбон беихтиёр кулиб юборди.

- Булбул ҳам шунақа сайрарканда?
- Мен ёш булбулман, тажрибам йўқ, бундан яхши сайрай олмайман, — дебди Хўжа.

турк.

336. ЭШАҚДАН ЙИҚИЛДИМ

Афанди эшаги билан бойнинг чорбоғи ёнидан ўтаётиб қараса пишган ўрик шохаси йўл томонга осилиб турганмиш. У ўйлаб ҳам турмасдан шохни эгиб ўрик емоқчи бўлган эди, эшак юриб кетиб у шохга осилиб қолибди. Боғнинг эгаси шубҳали товушни эшитиб девор оша қарабди-ю:

- Аблаҳ ўғри! — дея қичқирибди.
- Мен ўғри эмасман! — дебди улуғворлик билан Афанди.

- Унда бу ерда нима қилиб ўтирибсан?
- Кўрмаяпсанми? Эшагимдан йиқилиб тушдим, яхшиси ёрдамлашиб юбор.

ўзбек.

337. ЎРИНЛИ ТАКЛИФ

Насриддин Афанди бегона узумзорга тушиб узумлардан саралаб саватини тўлдириб энди девор ошаман деб турганда боғнинг эгаси келиб қолибди.

— Уялмайсизми, Афанди, шундай ҳурматли киши бамисоли ўғридай девор ошиб тушгани? Агар узум керак бўлса дарвозани тақиллатиб келсангиз бир сават узум бермасмидим? Девор ошиш шартмиди?..

— Кечирасиз, гапингиз тўғри, қўшнижон. Девор ошиш ярашмаган иш экан, — дея узр сўрай бошлади Насриддин. — Биринчидан девор йиқилиши мумкин, иккинчидан ўзим йиқилиб тушиб, у ер бу ерим синиб, қонаши мумкин эди... раҳмат сизга... ўринли таклифнингизга амал қилиб узумни дарвозадан олиб чиқиб кетаман... хайр, яхши қолинг!

ўзбек.

338. ЎҒРИНИНГ ЖАВОБИ

Афанди бир боққа ўғриликка кириб, мевалардан узиб, саватни тўлдириб турганида, боғбон келиб қолди. У Афандининг қўлидан саватни олиб, меваларни ерга ағдариб, ғазаб билан сўрай бошлади:

— Нега бировнинг боғига сўроқсиз кириб меваларни уздинг?

Афанди оғзида носи бор одамдай индамай тура берди. Боғбон қаттиқ ғазабланиб қичқирди.

— Нега индамайсан?

Афади ҳам қичқириб ўз навбатида ундан сўради.

— Нега хотинингга кавуш олиб бермадинг?!

Афандининг бундай ўринсиз, бемаъни саволидан боғбон баттар ғазабга келди:

— Мен сендан Аштни сўрасам, сен даштдан жавоб берасан! — деди боғбон, Афандига ўшқириб. — Мен сендан нега бировнинг боғига рухсатсиз кирдинг? деб сўраяпман.

Афанди ҳам парво қилмай жавоб берди:

— Ўлгудай бетамиз одам экансиз, ўғриликка кирганнинг жавоби шунақа бўлади-да!

ўзбек.

339. ОХИРИ БАХАЙР БЎЛСИН

Бир кечқурун Афанди сабзи полизига ўғриликка тушибди. Елкасидаги қоғни олиб, ярмига турп, ярмига сабзи солиб, энди кўтараман деб турганда, эгаси келиб ушлади.

Афанди ялинди-ёлворди. Ниҳоят, полиз эгаси ков-

ланган сабзиларни ҳар бири билан Афандининг орқасига уриш шарти билан уни маҳаллага судраб шарманда қилмайдиган бўлди.

Афанди маъюслик билан туриб берди, полиз эгаси сабзи билан ура бошлади. Унинг бадани ҳар сабзи еганда, «охири бахайр бўлсин» дея ингради.

Полиз эгаси таажжубланиб сўради:

— Бу нима деганингиз?

— Э, биродар! — деди Афанди. — Қопдагиларнинг ҳаммаси сабзи бўлганда майли эди-я, ҳали қоп остидаги турпларга навбат келганда, ўпкамини тушуриб қўярмикансиз?

ўзбек.

340. ҚЎЙМАДИНГ-КУ

Бир куни Эпенди бировнинг полизига тушиб қовун уза бошлади. Қоровул кўриб қолиб узоқдан қичқирди.

— Ҳой, ким у ерда? Нима қиляпсан?

— Ёзилиб ўтирибман, — дея жавоб қилди Эпенди.

Қоровул унга яқин келиб деди:

— Қани кўрайликчи нима қилибсан.

Эпендининг ёнида сигирнинг янги ташлаган тезаги бор эди, ўшанга ишора қилди.

— Ахир бу сигирнинг тезаги-ку, — деди қоровул.

— Ахир ўзинг одамлардай қилишга вақт бермасанг мен айбдорми? — деди Эпенди.

туркман.

341. ҚЎШНИНИНГ ҲОЗИ

Насриддиннинг хасис қўшниси бор эди. Бир куни Насриддин унинг дарвозаси ёнидан ўтаётиб бир нечта ғозларни кўрди. Насриддин ғозлардан битта семизини тутиб олиб, жуббаси остига яширибди. Ғоз ҳам бўш келмай бор томоғи билан ғо-ғолабди. Насриддин ғознинг томоғини ғиппа бўғиб:

— Эгангдан ҳам баттар хасис экансан! Шошилмасангчи, мен сенга бир умрга қандай сукут сақлашни ўргатаман, — дебди.

форс.

342. ҚАРОҚЧИЛАР ЎФИРЛАМАСИН ДЕБ

Меҳмондорчиликдан қайтаётган кишлоқ оқсоқоли жуда чарчаб, лоҳас бўлибди. У уст кийимларини ёнига ечиб қўйиб, толнинг соясига чўзилди. Ҳаял ўтмай қаттиқ уйқуга кетди, Йўлдан ўтаётган Афанди қараса оқсоқол ҳуррак отиб ётибди. Афанди унинг чопони, этиги ва дўпписини олиб, секин кўздан ғойиб бўлди.

Орадан бир неча кун ўтгач оқсоқол Афандини ўз кийимларида кўриб деди:

— Мени кийимларимни ўғирлаб, яланғоч қолдиришга қандай журъат этдинг, Насриддин? Уят эмасми?

— Хафа бўлманг, тақсир, — деди Афанди. — Қарасам, толнинг соясида қаттиқ ухлаган экансиз. Қароқчилар ўғирламасин деб кийимларингизни олиб кетган эдим!

ўзбек.

343. НАСРИДДИННИНГ ТАЪМАСИ

Ҳикоя қилишларича, Насриддин бир қўйни ўғирлаб, сўйиб, ҳамма гўштини одамларга худойи қилиб тарқатибди.

— Нега бундай қилдинг? — деб сўрадилар ундан.

— Хайр-садақа гуноҳларни ювади, — деб жавоб берибди у. — Менга эса қўйдан қоладиган чарви, думба ва пўстаги ҳам етиб ортади.

форс.

344. ЭНДИ ҚОЧОЛМАЙМАН

Анастратин қўшнисиникидан пиёз ўғирламоқчи бўлиб кечқурун унинг томига чиқди. Ойдин кеча экан, мўрининг сояси билан секин ўтмоқчи бўлганда нима ҳам бўлиб, ичкарига йиқилиб тушиб, оёғини синдирди.

Шовқиндан уй эгаси уйғониб кетиб, хотинига тезда чироқни ёқишни буюрди-да, ўзи ўғри томон югурди.

— Шошилманг қўшни, — дея инграбди Хўжа. — Жудаям қаттиқ йиқилдимки, бу ердан мени нафақат бутун, эртага ҳам бемалол тутиб оласиз.

грек.

345. ЁЛФОННИНГ МИСИ ЧИҚДИ

Хўжа бузоқ ўғирлаб, хуфёна сўйиб, терисини яширди. Эртасига бузоқнинг эгаси сезиб қолиб, кўчага чиқиб қичқира бошлади.

— Мусулмонлар, уйим куйди, кеча хўкизимни ўғирлаб кетишибди! Энди нима қиламан?

Шунда кўлида тери билан Хўжа етиб келибди.

— Нега мунча ёлгон гапириб, дод-вой соласан, — дебди Хўжа. — Оддий бузоқни хўкиз қилиб кўрсатган ўзинг ўғрисан!

турк.

346. ҚЎШ КЕСАТИҚ

Бир куни Хўжа ҳаммомда ювиниб чиққач, чой ичиб туриб иккита пиёлага ҳаваси кетибди. Кўп ўйлаб турмасдан пиёлаларни қўлтиғига уриб чиқиб кетмоқчи бўлди. Унинг қилмишини иккала ҳаммомчи кўриб турган эди:

— Қалай, хўжам, ҳаммом яхши эканми? — дея кесатишибди. — Ёқдимми?

— Ҳа, ҳаммом ҳам, пиёлалар ҳам, — дея жавоб берди Насриддин.

турк.

347. СИЗ СЎРАМАНГ, МАН АЙТМАЙ

Бир киши Хўжага оғзи беркитилган хурмачани бериб,

— Қайтиб келгунимча шу хурмачани сенга омонат топшираман, — дея тайинлабди.

Бир неча кун ўтгандан кейин Хўжа: «Хурмачада нима бўлса экан?» дея қизиқибди. Оғзини очиб қараса, ақиқдай асал. Хўжанинг оғзи сув очибди. Бармоғини тикиб ялаб кўрибди. Мазза. Ҳар гал Хўжа бир баҳона топиб хурмачанинг ёнидан ўтар, унга бармоғини беихтиёр тикиб, ялаб кўраркан. Ниҳоят, ялайвериб-ялайвериб хурмачанинг тубига етибди. Ҳатто ялаб ҳам қўйибди. Тез орада хурмачанинг эгаси қайтиб келиб омонатини сўрабди. Хўжа хурмачани эгасига қайтарибди. У омонатини очиб қараса, бўм-бўш.

— Хўжа, асал қани? — деб сўрабди хурмачанинг эгаси.

— Э, сиз сўраманг, ман айтмай! — дебди Хўжа йиғламсираб. — Бахтга қарши тугаб қолди.

турк.

348. ОҲАНГИНИ ЭРТАГА ЭШИТАСАН

Бир куни Анастратин дўконни ўмармоқчи бўлибди. Темир кесадиған аррача билан дўконнинг қулфини эговлай бошлабди. Йўлдан ўтиб кетаётган бир таниши Анастратиндан сўрабди.

— Бу ерда нима қияпсан?

— Скрипка чалаяпман, — дебди Анастратин.

— Оҳанги эшитилмаяпти-ку?

— Оҳангини эртага эшитасан, — дебди Хўжа.

Дарҳақиқат, ўш куннинг эртасига бутун мавзегга дўкондорнинг дод-войи эшитилибди.

грек.

349. УЙДА ЎҒРИЛАР БОР

Ўғри-қароқчилар ўзаро маслаҳатлашибдилар.

— Тўдамызга Афандидек бир тадбиркор, ҳурматли киши керак. Ана шунда ишимиз юришиб кетади. Ҳатто қўлга тушганда ҳам унинг ақли билан осонгина қутулиб кетамиз.

Улар Афандини қуюқ зиёфат қилиб, мақсадни айтдилар. Афанди ҳам рози бўлди. Кечқурун улар машҳур карнайчининг уйига ўғрилиқка тушдилар. Ўғрилар ҳамма мол-мулкларни тугун қилиб бир чеккага қўя бошладилар. Шунда Афанди бир карнайни топиб, томга чиқди, зўр бериб чала бошлади. Ҳадемай бутун маҳалла тўпланиб келди.

— Ҳой, карнайчи, бу нима қилиқ, ярим кечада карнайга бало борми? — дея қичқирди пастдан одамлар. — Кундузи чалганинг етмасмиди? Уйингга кириб ухласангчи!..

— Уйимга кира олмайман, у ерда ўғрилар бор! — дебди Афанди.

ўзбек.

350. ЎҒИРЛАНГАН ЎЛЖАНИ БЎЛИШ

Бир куни Насратдин даланинг ўртасига бир эшик ўрнатиб, қулфлаб олиб, калитини чўнтагига солибди.

— Бу нима қилиқ? — дея ҳайрон бўлиб сўради хотини.

Хўжа тушунтирибди.

— Четдан қараб туриб ўғри ва тўғрининг кимлигини осонгина аниқлаймиз. Тўғри одамлар эшикни айланиб ўтишади, ўғрилар эса эшик билан қизиқиб, қулфини тортиб кўришади.

Орадан анча ўтгач Насратдин қараса эшикка қараб тўққиз киши кела бошлади. Хўжа уларнинг ёнига келиб:

— Ҳой, яхшилар йўл бўлсин?

— Нима ишинг бор? — дебди улар, — қоч, йўлдан!

— Сизлар ўғрисизлар, ўғриликка бораяпсизлар, — деди Насриддин ишонч билан. — Мени ҳам сафларингга қўшиб олсаларинг катта фойдам тегади.

Дарҳақиқат, улар ўғрилар эди. Насриддиннинг топқирлигига қойил қолиб:

— Тўғри айтасан, — дея рози бўлишди. — Сенга ўхшаган топқир, ақлли одам сафимизда бўлса яхши бўлади. Юр, биз билан, ўн киши бўламиз.

Улар қўшни қишлоққа келиб қўй боқиб турган бир чўпон қизни учратдилар. Насратдин янги дўстларига:

— Сизлар мана шу ерда бир пас туринглар, — деди тайинлаб. — Мен бориб қизни гапга соламан. Алдаб, аврайман, қачон бармоғим билан қуёшни кўрсатсам, секин бориб қўйларни ҳайдаб кетасизлар.

Худди айтилгандай қилинди, шериклари ўн бош қўйни сойликка ҳайдаб, кўздан ғойиб бўлганда:

— Яхши қол, гўзал қиз, — дея хўжа ҳам жўнаб қолди.

Настрадин шерикларини бир ерда қувиб тутиб, улардан сўради.

— Хўш, энди қўйларни қандай бўламиз?

— Орамизда энг каттамыз, энг адолатли ва ақллимыз ўзингсан, — дейишди шериклари, — қандай бўлсанг ҳаммасига биз розимиз.

— Бўлмаса гап бундай, — деди Настрадин виқор билан. — Худони шафе келтириб тақсимлайман. Ҳаммамиз ўн кишимиз, қўйлар ҳам ўн бош. Лекин сизлар тўққиз кишисизлар. Бир бош қўйни олинглар — ўнта бўласизлар. Қолган тўққиз бошини мен оламан, бизлар ҳам ўнта бўламиз.

— Бу инсофдан эмас, Хўжа, — деди ўғрилардан бири.

— Агар инсофдан бўлмаса, — деди Настрадин, — боринглар қозига арз қилинглар. Мени чақирса, ҳам-

масини айтиб бераман, шариат ва пошшолик номидан бирор адолатлик ҳукм чиқарар.

серб.

351. ҲАМҚИШЛОҚ

Бир куни Мулла уйга келса қўққисдан ўғри тушганининг устидан чиқиб қолибди. Мулланинг эсхонаси чиқиб кетибди, уни кўрган ўғри эса баттар кўрқибди. Ниҳоят ўғри ўзига келиб қочмоқчи бўлибди. Мулла унга ташланибди.

Улар узоқ олишибдилар, дам Мулла ўғрини остига олиб дўппосларкан, дам ўғри уни. Охир оқибат Мулланинг қўли баланда келибди. Ўғрини йиқитиб, оёқларини боғлабди, қўлларини эса очик қолдирибди. Шу ҳолда ўғрини уйга қамаб, ўзи соқчиларни айтиб келиш учун ҳокимга югурибди. Мулланинг сўзларини обдон эшитгач ҳоким сўрабди.

— Ҳозир ўғрини ким қоровуллаб қолди?

— Ҳеч ким, — дея жавоб берибди Мулла.

— Яхши, ахир сен ўғрининг фақат оёқларини боғлаган бўлсанг, яна ёнида ҳеч ким бўлмаса, тушовини ечиб қочмайдими, ахир?

— Тўғри айтаяпсиз, тақсир, — деб жавоб берибди Мулла, — қочиш ҳақида менинг хаёлимга келмаган бу фикрга унинг ақли етмаса керак. Чунки у ўзимнинг ҳамқишлоғим-да!

Дарҳақиқат, соқчилар Мулланинг уйига етиб келганда фақат оёқлари боғланган ўғри шумшайиб ўтирарди. Қочиш унинг хаёлига ҳам келмаган эди.

озар.

352. ҲА, ҚЎРҚМАЙСАН-А?

Бир куни йўлда кетаётиб Хўжанинг ҳожати қистаб қолибди. У шошилиб тўнини ечибди-ю эшакнинг белига ташлаб, ўзи бир чеккага, кўздан нарига ўтибди. Бунни кўриб турган бир киши тўнни олиб қочмоқчи бўлган экан, эшак бор овозда қанграбди.

— Нега мунча қанграйсан? — дея қичқирибди Хўжа, — энди ҳечам фойдаси йўқ.

Насридиннинг сезиб қолганидан саросимага тушган ўғри дарҳол тўнни жойига қўйиб, жуфтакни ростлабди.

турк.

353. ОВСАР ЎҒРИ

Ярим кечалиқда уйғонган Эпенди томда бировнинг юрганини эшитибди. Эпенди ўғрига эшитарли қилиб хотинига қичқирибди.

— Кеч оқшом уйга қайтганда қанча тақиллатсам ҳам дарвозани очмаган эдинг. Шунда мажбур бўлиб томга чиқиб, ана бу дуони ўқиб, ойнанинг нурларига осилиб осонгина пастга тушган эдим.

Эпендининг овозини мўридан эшитиб турган ўғри у ўқиган дуони сўзма сўз ёдлаб олиб ўқий бошлабди. Кейин у икки қўллаб ойнанинг нурларига осилганча оҳиста уйга тушмоқчи бўлган экан, мўрининг ичига ағдарилиб тушибди.

Эпенди ўлгудек қўрққан ўғрига яқинлашиб томоғидан гиппа бўғиб, хотинига қичқирибди.

— Тез, шамни олиб кел! Ўғрини тутдим!

Ўғри ноилож инграркан:

— Кўпам шошилма! Сен ўқиган дуо шундай ҳам қудратли эканки мен аҳмоқ жойимдан ҳам қимирлаёлмай қолдим, — дебди.

туркман.

354. ЎҒРИНИ ЛАҚИЛЛАТИШДИ

Ярим кечалиқда Насриддин Афандини хотини туртиб уйғотди.

— Туринг, тез турсангиз-чи! Ҳовлида ўғрилар юрибди. Улар ошхона ёнида алақандай тутунларни қолдириб ўзлари қозноқчага кириб кетишди...

Афанди дарҳол ўрнидан туриб кийина бошлабди.

— Қаёққа кетаяпсиз? Ахир улар Сизни уриб ўлдиришади-ку!

— Овозингни чиқарма! Улар бўш қазноқчадан бир нима излаб топгунча, мен тутунларини олиб қўяман!— деди Афанди.

ўзбек.

355. КИМ КИМНИ ТУНАДИ

Бир куни тунда Мулланинг уйига ўғри тушди. У бурчакларни обдон тимирскилаб ҳеч нарса тополмади. Кетиш олдидан қараса даҳлизда бироз буғдой турган экан.

— Оллоҳнинг қарғишига учраган бу уйдан нима бўлса ҳам олиб кетаман, — дея тўнғиллабди ўғри. Шундай деганча чакмонини ечиб буғдойни солибди. Кейин у дарчани очиб оҳиста чиқиб кетмоқчи бўлибди. Шу аснода Мулла уйғоқ бўлиб, ўғрининг қилмишларини бир четда кузатиб турган экан. Ўғри дарчага қараб кетганда Мулла дарҳол буғдойни тўкиб чакмонни яшириб қўйибди. Ўғри қайтиб, ишнинг чуви чиққанини кўриб, бор овозда бақирибди.

— Ўғри, ўғрини тутингла! Бор бисотимни тунаб кетди!

— Виждон борми санда ўзи, — дея қичқирибди ўғри қочиб бораркан. — Ким кимни тунади, мен сеними ёки сан мени...

озар.

356. МАБОДО ТУШИРИБ ҚОЛДИРИШСА

Настраддин ўғли билан ухлаб ётарди. Ярим кечаликда ҳовлига ўғри тушганини сезиб қолишибди. Настраддин ўғлининг биқинига туртиб, секин қулоғига шивирлади.

— Аҳмоқлар, бизни уйдан ҳеч нарса топишолмайди-ку.

— Ада, уларни қўрқитайми? — деб сўради ўғли.

— Йўқ, сен жим ўтир, — деди Настраддин. — Менинг овозим сеникидан анча баланд. Бир бақирсам, қўрқишиб ўғирлаган нарсалардан бирор нима тушириб қолдиришса, осонгина эгалик қиламиз.

хорват.

357. БЕКОРГА ЮГУРИБ ЮРАМАНМИ?

Бир куни ўғри тушиб Афанди хотини билан устига ёпиниб ётган кўрпани олиб кетишибди. Хотини эрини уйғотибди.

— Ҳой, эр, турсангизчи, ўғрилар устимиздаги кўрпани олиб кетишди. Югуринг, бемалол қувлаб тугасиз!

Афанди иккинчи биқинига ағдарилиб тўнғиллабди.

— Бекорга югуриб юраманми. Сабр қил, барибир улар остимиздаги картга ҳам келишади. Ана ўшанда тутиб оламиз.

ўзбек.

358. БЕКОРГА ОВОРА БЎЛАСАН

Тун қоронғусида Афанди уйига ўғри тушганини сезиб қолибди. Ўғри бир нимани ўмариш учун зўр бериб излай бошлабди. Хўжа уни кузатавериб тоқати тоқ бўлиб:

— Бекорга овора бўласан! — дебди ниҳоят. — Ҳатто кундуз куни ёруғда бу уйдан ўзим излаб ҳеч нарса тополмайман-у, сен бегона уйдан қоронғуда нима ҳам топардинг.

уйғур.

359. МУЛЛА НАСРИДДИН ВА ЎҒРИЛАР

Ўғрилар тунда Мулла Насриддинниги тушмоқчи бўлишибди. Улар Мулла ётган хонанинг деворини тешиб ичкарига киришибди. У ўзини уйқуга солиб ётаверибди. Ўғрилар ҳамма нарсани бир ерга тўплагач Мулла Насриддин гўё уйқусирагандек бўлиб картдан ағанаб тушибди.

Ўғрилар дастлаб қочмоқчи бўлишибди, қарашса Насриддин қимир этмасдан ухлаб ётганмиш. Улар хурсанд бўлишиб картадаги тўшак ва ёстиқларни ҳам олишибди. Ўғрилар уйдан чиққанда Мулла Насриддин сездирмай уларга эргашибди.

Кўчага чиққанда ўғрилар қорама-қора келаётганини сезиб қолиб, унинг кимлиги ва қаерга бораётгани билан қизиқишибди.

— Мен Сизлар олиб кетаётган ана шу нарсаларнинг эгасиман, — деб жавоб берибди Мулла Насриддин. — Қаёққа борардим? Қаерга кўчирсанглр ўша ерга бораман-да.

Ўғрилар қўлларидаги нарсаларни ташлаб турли томонга қочиб қолишибди. Мулла Насриддин бўлса:

— Ҳой, биродарлар, ҳеч бўлмаса бу нарсаларни уйимга обкириб беринглр! — дея қичқириб қолаверибди.

авар.

360. УЯТДАН ЯШИРИНИБ ОЛДИМ

Бир куни Эпендиннинг уйига ўғри кирибди. Ҳамма ёқни ковлаштириб, тимирскилаб чиқсада бирор нарса қўлига илинмабди. «Эҳтимол мана бу сандиқда бирор

наrsa бордир» — деб ўйлабди ўғри. У сандиқнинг оғзини очиб қараса унда биқиниб Эпенди ётганмиш.

— Шу ердаминг? — дебди ўғри капалаги учиб.

— Уйимиздан ўғирлаш учун арзирли бир нима тополмаганинг алам қилиб, уятдан сандиққа бекиниб олдим, — дебди Эпенди.

туркман.

361. ҚАРҒА БИЗДАН КИРРОҚ ЭКАН

Бир куни Хўжа хотини билан кўл бўйига кир ювишга боришибди. Эндигина кийимларни олиб, кўл бўйига тушаётганда осмондан бир қора қарға ўқдай учиб келиб совунни олиб қочибди.

— Ҳой, Эфенди, — дея дод солибди хотини, — қарасангчи қора қарға совунни олиб қочди!

— Нега мунча қичқирасан, хотин? Ахир қарға биздан ҳам кир ва ифлосроқ-ку, — дея бепарво жавоб берибди Хўжа.

турк.

362. УСУЛИ

Афанди бозордан қайтаётганда олдидан бир дўсти чиқиб сўради.

— Нима олиб келаяпсиз, Афанди?

— Жигар.

— Жигардан қандай мазали овқат тайёрлаш усули биласизми?

— Йўқ.

Дўсти унга жигардан қандай тансиқ овқат тайёрлашни обдон тушунтира бошлади. Афанди унинг маслаҳатларини унутиб қолмаслик учун бир парча қоғозга ёзиб беришни илтимос қилди. Дўсти унинг айтганини қилиб, қоғозчага ёзиб берди.

Афанди уйига қайтиб жигарни дарахт шохига илиб қўйди. Худди шу аснода осмондан бир калхат учиб келиб жигарни олиб қочди. Афанди қушнинг орқасидан бор овозда қичқирди:

— Жигарни бекорга олиб учаяпсан. Барибир ундан қандай овқат тайёрлашни билмайсан-ку. Тайёрлаш усули менинг чўнтагимда.

уйғур.

363. МУЛЛАНИНГ ХАТОСИ

Айтишларича қачонлардир Мулланинг пули йўқолган экан. Шунинг учун ҳам у ўғрилардан қўрқиб пулини қаерга яширишни билмай юраркан.

Бир куни ҳовлида ёлғиз қолиб, бурчақдан бир чуқур ковлаб пулини ўша ерга кўмибди. Кейин у дарвозага яқин бориб орқа ўтрибди-да: «Агар мен ўғриларнинг ўрнида бўлсам пулнинг қаерга кўмилганини осонгина билиб олардим» дея ўйлабди. У пулни қайта ковлаб олиб, яхшироқ бир ерга яширмоқчи бўлибди. Шу пайт унинг кўзи баланд дарахтнинг теппасида чумчуқ инига тушибди. Пулни рўмолчага ўраб дарахтга чиқибди, чумчуқ инига яшириб орзини хас-хашак билан беркитиб, пастга тушибди.

— Энди хотиржам юрсам бўлади, — деб ўйлабди у.— Ўғри қуш эмаски дарахтга чиқиб юрса.

Мулланинг пулни яшираётганини бир ўғри зимдан кузатиб турган экан. Мулла ишига кетгач дарахтга чиқибди-да пулни олиб унинг ўрнига сигирнинг тапписини солиб қўйибди.

Орадан бир неча кун ўтгач Муллага пул керак бўлибди. Дарахтга чиқиб чумчуқнинг инига қўл суқибди. Қараса рўмолчасига пул ўрнига таппи ўроғли. Мулланинг қўл-оёқлари қалтираб дарахтдан қулаб тушибди.

Бироздан кейин ўзига келибди. Бир дарахтга бир таппига қараб:

— Мен аҳмоқ дарахтга фақат одам чиқади деб ўйлабман. Ҳолбуки бузоқ ҳам чиқа оларкан, — дебди алам билан.

озар.

364. ЎШАМИКИН, Ё БОШҚА?

Насриддиннинг эшагини нўхтасини ўғирлашибди. У бир амаллаб эшагини қулоғидан судраб уйига етиб олибди. Орадан бир неча кун ўтгач Насриддин нўхтани бегона эшакнинг калласида кўрибди.

— Тавба, — дебди у ҳайрон қолиб, — бу эшакнинг калласи ўзимни эшагимга ўхшайди, лекин танаси бошқа... ё ўшамикин?

форс.

365. ЭШАККА АЙЛАНИШ

Бир куни Анастратин эшагини ипидан етаклаганча пиёда кетиб борарди. Шумтака ўғрилар унинг эшагини билдирмасдан ўғирламоқчи бўлишибди.

— Бу ишни мен бажараман, — дебди улардан бири. — Сизлар эса дарҳол унинг эшагини олиб бориб бозорда пуллайсизлар.

У шундай деганча Анастратинни қувлаб тутибди-ю билдирмасдан эшакнинг нўхтасини олиб ўз бошига илиб секин эргашиб кетаверибди. Унинг дўстлари эшакни олиб бозор томон судраб кетишибди.

Анастратин анча ергача боргач орқа ўгрилса—эшаги ўрнида одам эмиш.

— Кимсан? — деб сўради.

— Мен эшакман, — деди ўғри. — Бир вақтлар одам эдим. Ота-онамнинг қарғишига учраб эшак бўлиб қолганман. Дастлаб мени новвойга, ундан кейин боғ-бонга сотган эдилар. Боғбондан сен сотиб олгансан. «Тўғри!» деди Анастратин. — Ўғри сўзида давом этди. — Бугун йўлда мени судраб келаётганимда ота-онамнинг кўзи тушиб, менга раҳмлари келди. Худога илтижо қилганлари учунми, яна одамга айланиб қолдим.

Боши қотган Анастратин соқолини қашлаб, ўйлай-ўйлай шундай дебди:

— Наилож, худонинг иродаси, бу хил воқеалар бўлиб туради. Лекин атайин менинг эшагимнинг қарғишга учрагани ғалати. Майли, бор ўғлим, ота-онангни бошқа хафа қилма.

Ўғри кўздан ғойиб бўлибди. Уловга ўрганган Анастратин бозорга тушиб ўзига янги эшак олмоқчи бўлибди. Қараса икки-уч киши унинг эшаги атрофида тўпланиб турганмиш.

Хўжа секин бориб эшагининг қулоғига дебди.

— Яна эшакка айланиб қолдингми? Ота-онангни тагин хафа қилган бўлсанг керак? Юр кетдик, ўзинг ётган офилхонага элтиб бойлайман, афтидан одам бўлишга арзимас экансан.

Шундай деганча эшагини судраб кетибди.

грек.

366. ТУЗОҚ

Ёз палласи Насриддин пешин намозини адо этмоқ учун мачитга кирибди. Намозни ўқиб бўлгач бир чек-

када жиндай мизғимоқчи бўлиб ковушини боши остига қўйибди. Кўзи илинганда ўғри ковушни секин олиб бир чеккага яшринибди. Насриддин уйғониб қараса ковуши йўқ. Шунда у ўғрига ғалати тузоқ қўйиб қўлга туширмоқчи бўлибди. Кийимларини ҳам ечиб боши остига қўйибди. Анчагача кўзини юмиб ўғрини кута бошлабди. Лекин ўғри ундан ҳам ҳушёрроқ экан. Ниҳоят Насриддин яна ухлаб қолибди. Ўғри унинг кийимларини ҳам ўмариб кетибди. Шундай қилиб Насриддин ҳеч нарчасиз қолибди.

форс.

367. ЎЗИМНИ ЎҒИРЛАМАСИНЛАР ДЕБ

Насриддин эшагига миниб бозорга кетаётган эди. Эшагига бўйнига қўнғироқча осигли эчкини бойлаб судраб борарди. Уни учта тажрибали ўғри кўриб, биринчиси:

— Мен унинг эчкисини ўғирлайман, — деди.

— Мен унинг эшагини ўғирлайман, — деди иккинчи ўғри.

Учинчи ўғри ҳам бўш келмади.

— Мен унинг кийимларини ўғирлайман.

Биринчи ўғри эчкининг бўйнидан ипни ечиб олиб; қўнғироқчани эшакнинг думига бойлаб қўйди. Иккинчиси Насриддинга рўпара келиб:

— Одамлар зангўлачани эшакнинг бўйнига боғласа сен думига боғлабсанми? — деди кулиб.

Насриддин қараса эчки йўқ, аламдан қичқириб юборди.

— Ким менинг эчкимни олиб кетди?

— Ҳозиргина бир киши эчкингни ҳайдаб кетди, — деди ўғри.

Насриддин унга эшагидан хабар олиб туришни илтимос қилиб ўзи эчкисини ахтариб кетди. Ўғри учун айни муддао, эшакни олиб ғойиб бўлибди. Эчкисиз қайтиб келган Насриддин қараса эшаги ҳам йўқ. Шунда у қудуқ ёнида бир кишининг йиғлаб ўтирганини кўрибди.

— Ҳа, нега йиғлаяпсан? — деб сўради Насриддин.

— Хўжайинимнинг хотинига тегишли тилла сандиқчани заргардан олиб келаётган эдим. Сув ичким келди. Шунда бир касофат одам итариб юборди, сандиқча қудуққа тушиб кетди. Ким тушиб олиб чиқса юз динар бераман, — деди.

Насриддин йўқолган эчкиси ва эшагини қоплар даражада маблағга эга бўлишини ўйлаб, қувониб кетибди. Дарҳол кийимларини ечиб қудуққа тушибди, лекин ҳеч нарса топа олмай, ипни торт, деб бақрибди. Ҳеч ким жавоб бермабди. Бир амаллаб зўрға қудуқдан чиқса на кийимлари, на сандиқчанинг эгаси бор эди. Шунда у узун бир ходани топиб боши узра айлангираверибди.

— Нима қилаяпсан, эсинг жойидами? — деб сўрашибди ундан.

— Яқин келиб ўзимни ўғирламасинлар дейман, — дея жавоб қилибди Насриддин.

форс.

368. ХҲРОЗНИНГ ДУМИ

Ўғри Насриддиннинг хўрозини ўғирлаб хўржинига солиб кета бошлабди. Насриддин уни қувиб тутиб:

— Хўрозимни бер буюёққа! — дебди.

— Худо хаққи хўрозингни кўрганим йўқ, — дея қасам ича бошлабди ўғри.

Насриддин хуржиндан чиқиб турган хўрознинг думига ишора қилиб:

— Қасамингга ишонардим-у, лекин ана бу дум сени шарманда қилди-да, — дея хўрозини хуржиндан тортиб олибди.

форс.

369. ХОТИННИНГ ФАРОСАТИ

Бир куни хотини Насриддиндан сўради:

— Ўғри уйга қандай кираркин-а?

— Қандоқ кирарди, — деб жавоб берди Насриддин. — Оёғига қадам товуши эшитилмаслиги учун кийгиз боғлаб секин киради-да.

Шундан кейин бир оқшом хотинининг сира уйқу келмай, анчагача ағанаб ётди, сўнг эрини туртиб уйғотди.

— Нима гап, тинчликми? — деб сўради Насриддин.

— Уйимизга ўғри кирганга ўхшайди, — деди хотини.

— Қаердан билақолдинг? — деб сўради Насриддин.

— Анчадан бери уйғоқман, қанчалик қулоқ солмай,

ҳечам қадам товушини эшитмаяпман. Ўғри уйимизга оёғига кийгиз боғлаб кирганга ўхшайди.

форс.

370. ЎҒРИДА НИМА АЙБ

Кечаси Мулланинг офилхонасидан эшагини ўғирлаб кетишибди. Бу воқеани эшитганлар уникага тўпланиб келишиб Муллага танбеҳ бера бошлабди.

— Яхшиям эшагингни ўғирлаб кетишибди. Ҳаммасига ўзинг айбдор. Нега офилхонанинг эшигини яхши бекитмадинг? — деди улардан бири.

Иккинчиси эса:

— Деворниям бу қадар паст олишадими? Бир сакраганда ҳар қандай ўғри ҳам бемалол ошиб тушиши мумкин. Ҳаммасига ўзинг айбдор. Деворни баландроқ курсанг бўлмасмиди?

Учинчиси ҳам бўш келмади:

— Нега ҳовлингда ит йўқ? Ҳаммасига ўзинг айбдор. Шу кунларда итсиз ҳовли ҳовлими?

Тўртинчи одамнинг танбеҳи ҳаммасиникидан ҳам ошиб тушди:

— Шундаям қотиб ухларканда одам? Шундай катта эшакни судраб кетишса-ю наҳотки сезмасанг. Ҳаммасига ўзинг айбдор, одамдай ухласанг бўлмасмиди?

Мулла уларни эшита-эшита тоқати тоқ бўлди.

— Яхши, ҳаммаларинг ҳақсизлар, ҳаммасига айбдор ўзимман. Лекин инсоф борми Сизларда, наҳот ўғрида заррача айб бўлмаса? — дея ўрнидан туриб кетибди.

озар.

371. ЭШАКНИ ҚАНДОҚ ОЛИБ КЕТИШИБДИ?

Афандининг эшагини ўғирлаб кетишибди. Кимдир ундан сўради:

— Айтгинчи Афанди, эшагингизни қандоқ олиб кетишибди-я?

— Мен ўғрининг изидан эргашиб бормадим, шунинг учун эшак жониворни қандоқ олиб кетишганидан хабарим йўқ, — деб жавоб берибди Афанди.

372. ЭШАК АЙБДОР

Бирда Хўжа эшагини миниб боққа кетаётганда захар танг қилиб қолибди. У устки кийимларини ечиб эшакнинг устига ташлабди-ю ўзи бир чеккага ўтиб чўнқайибди. Дарахт панасида уни пойлаб турган ўғри эшакнинг устидан жуббасини олиб кўздан ғойиб бўлибди. Хўжа ишини битириб қараса жуббаси йўқ. У ўша заҳоти эшакнинг тўқимини ечиб олиб ўз белига қўйибди-ю эшагинг ортига бир тепиб дебди:

— Ўз эгангнинг нарсасини ўғирлашга уялмадингми? Жуббамни топиб келсанг тўқимингни оласан. Гап тамом вассалом.

турк.

373. ХЎЖА ЭШАГИНИ ИЗЛАЙДИ

Хўжа бир куни эшагини йўқотиб излай бошлабди. Изларкан-ку лекин бор овозда ашула айтаркан.

— Эшаги йўқолган одам овоз солиб йиғлайди-да, наҳотки бақириб ашула айтса? — деб сўрашибди ундан.

— Умидсиз пайтон, — деди Хўжа, — эшагим анови тепаликнинг ортида бўлса керак. Агар ўша ердан ҳам топа олмасам кейин кўрасан менинг дод-фарёдимни.

турк.

374. МУЛЛАНИНГ ШУКРОНАСИ

Бир куни Мулла йўлда эшагини йўқотиб қўйибди. Қанча изламасин топа олмабди. Ниҳоят у қўл силтаб уйига қайтибди.

Йўлда қўшниси учраб қолиб Мулла ундан сўрабди.

— Ҳамсоя, қишлоқда нима янгиликлар?

— Ҳеч қандоқ янгилик йўқ. Нима эди?

— Одамлар менинг эшагимни йўқолгани ҳақида ҳеч нима дейишмаяптими?

— Йўқ, бу ҳақда ҳеч нима эшитмадим-ку.

Мулла ўша заҳоти:

— Оллоҳга шукур, — дея кафтларини осмонга қараб очибди, — хайрият, эшагимнинг йўқолганлиги ҳақидаги хабар ёлғон экан. Бўлмаса одамлар бу ҳақда гапириб юрган бўлишарди.

озар.

375. НИМА ҚОЛАРДИ?

Насриддин Афандининг эшаги йўқолиб қолибди. Афанди бозорда жарчини ёллаб эълон қилдирибди.

— Одамлар-у одамлар, эшитмадим деманглар! Кимда ким Насриддин Афандининг эшагини дарагини айтса, эшакнинг қулоғидан тортиб думигача катта мукофот олади!

Афандининг бир дўсти сўради:

— Ҳеч нима тушунмадим-ку, ҳурматли Афанди. Эшакнинг қулоғидан тортиб думигача суюнчига берсангиз ўзингизга нима қолади?

— Менга эшакнинг ўзи қолади-да, — дебди Афанди.

— Қанақасига?

— Чунки эшагимнинг на думи бор, на қулоғи. Аллақачон уни кесиб кетишган, — дея жавоб берди Афанди.

ўзбек.

376. ТОПИШНИНГ ҲУЗУРИ

Мулланинг эшаги йўқолди. У кўча оралаб бораркан бор овозда қичқирарди.

— Кимда ким менинг холдор, ёлдор эшагимнинг дарагини айтса унга эшакнинг ўзини совға қиламан ва катта суюнчи бераман.

Унинг овозини эшитган одамлар ундан сўрашибди:

— Эшакни топган кишига уни ўзини берсанг, яна суюнчи берсанг, нега овора бўлиб ахтариб юрибсан?

— Вой, бефаҳмлар, топишнинг ҳузурини билганларингда бундай деб сўрамаган бўлардинглар! — дебди Мулла.

озар.

377. ҲАММОЛНИНГ ҲАҚҚИ

Хўжа Насриддин бозордан у бу нарсалар харид қилиб уйига ташиб бериш учун ҳаммол ёллабди. Йўлда ҳаммол йўқолиб қолибди. Кун бўйи изласада Насриддин уни топа олмабди.

Орадан ўн кунлар чамаси ўтгач Хўжа дўстлари билан кўча айланиб юрса ҳалиги ҳаммолни учратиб паст кўчага қараб қоча бошлабди. Дўстлари уни қувиб тутиб олиб сўрашибди.

— Нега қочасан? Бу сенинг нарсаларингни олиб гумдон бўлган ўша ҳаммол-ку. Сенинг ўрнингга у қочиши керак эмасми?

— Ўн кунлик иш ҳаққини талаб қилиб қолса нима қилардим, — дебди Насриддин. — Бу мен бозордан харид қилган нарсалардан юз чандон қимматга тушарди. Эшагидан тушови қиммат бўлмасин дейманда.

серб.

378. МУЛЛА НАСРИДДИН ВА ЎҒРИ

Бир куни Насриддиннинг тўрвасини ўғирлашибди.

Жума куни мачит олдида одамлар тўпланганда у олдинга чиқиб баланд овозда қичқарибди:

— Ҳой халойиқ, менинг тўрвам йўқолиб қолди. Тезроқ қайтарсанглар қайтардинглар, бўлмаса билганимча қиламан, ўзларингдан ўпкаланглар.

Бундан қўрққан ўғри ўша куни тўрвани Мулла Насриддиннинг ҳовлисига ташлабди.

Эртасига ҳамқишлоқлари ундан йўқолган нарсанинг топдингми, деб сўрашибди.

— Бўлмасамчи, — дебди Насриддин, — кеча кимдир ҳовлимга ташлаб кетибди.

— Агар тўрвани қайтармаганларида нима қилган бўлардинг?

— Нима қилардим, битта хуржинни тенг иккига бўлиб иккита тўрва қилардим, — дебди Мулла Насриддин.

озар.

379. ЙЎҚОЛГАН ҲАМЁН

Насриддин Афанди бозорда пулли ҳамёнини йўқотиб уйига гамгин қайтибди. Бу ҳақда хотинига бирданнига айтишдан қўрқиб, гапни узоқдан бошлади.

— Биласанми, хотин, бугун бозорда ҳамма ҳамёнини йўқотибди, бўлди кулги, бўлди кулги!..

— Бошқалар билан нима ишингиз бор! Худога шукур, Сиз пулингизни йўқотмабсиз-ку, — деди хотини.

— Ғалатисанда хотин, — дея кулимсиради Афанди, — бошқалар йўқотганда мен уларга қараб турарканман-да?

ўзбек.

380. ЧОПОН УЧУН

Тунда дераза ортида шовқин-сурон эшитилибди. Хўжа уйғониб хотинидан сўради.

— Нима шовқин?

— Нима ишинг бор, ухласангчи, — деди хотини норози оҳангда уйқусираб.

Хўжада қизиқувчанлик устун келибди. Жойхобидан туриб елкасига чопонини ташлаб ташқарига чиқди. Шу аснода одамлар унга яқин келиб чопонини олиб қочишди.

Хўжа уйига қайтганда, хотини:

— Нима учун у ерда мунча шовқин солишяпти, — деб сўради.

— Менинг чопоним учун, — дея жавоб берди Афанди.

ҚОЗОҚ.

381. ЎҒРИНИ ҚАЕРДАН ИЗЛАШ КЕРАК?

Хўжаникидан шўр пишлоқни ўғирлаб кетдилар. У дарҳол булоқ бўйига келиб бир четдан яширинча кузата бошлади.

— Нега бу ерда биқиниб ўтирибсан? — деб сўрашди ундан.

— Шўр пишлоқ еганда ўша заҳоти сув ичгинг келади. Буни ўз бошимдан ўтказганман. Ҳали замон пишлоқ ўғриси ҳам келиб қолса керак, — деди Хўжа.

турк.

382. АФАҢДИ ВА УЧ ЎҒРИ

Афандининг боғига уч ўғри тушибди. Шарпани эшитган Хўжа хотинига буюрди.

— Ҳой, хотин, тезда фонусни ёқ, бориб қарайликчи боғимизда ким юрибди.

Боғ эгаларини кўрган ўғрилар саросимага тушибди. Биттаси яқингинадаги дарахтни қучоқлаб нафас олмай қотибди. Иккинчиси қурбақа салласига бекиниб олибди. Учинчиси йўл ўртасига чўзилибди. Уларнинг бу қилмишини Афанди ва хотини кўриб турган эди.

Афанди дарахтни қучоқлаб турган ўғрига яқин келиб сўради.

— Кимсан, менинг боғимда нима қилиб юрибсан?

Лекин ўғрининг тили танглайига ёпишиб қолибди. Учинчи марта бу ерда нима қилаяпсан деб сўраганда чақирилмаган меҳмон қалтираб зўрға жавоб қилибди:

— Мен дарахт қуртиман...

— Бу хил катта қуртни умримда биринчи марта кўришим, — деб кулибди Афанди.

— Йил ёмғирли келди-да шунинг учун ўсиб катталлашиб кетдим, — дея тушунтирибди ўғри.

Хўжа бош чайқаб қурбақа саллалари остида чўнқайиб ўтирган иккинчи ўғрига яқин борибди.

— Сен кимсан, менинг боғимда бевақт нима қилиб юрибсан?

Жавоб бўлмади. Хўжа Насир иккинчи марта, нима қилиб ўтирибсан деб сўраганда ҳам жавоб бермабди. Учинчи марта Хўжа баланд овозда сўраганда, писиллаб зўрға жавоб берибди.

— Мен ҳаром замбуруғман...

— Ҳой, хотин, бу ҳаром нарсага қара, мунча катта-я, — деб кулибди.

— Ифлос, гўнгли ерда ўсганим учун шу қадар катталлашиб кетганман...

Хўжа «ҳаром» замбуруғга тупуриб, йўл устида ётган учинчи кишига яқинлашибди. У яна уч марта, боққа нега бевақтда тушдинг, деб савол берди. Учинчи марта сўралганда ўғрининг ғалати жавобидан бор овозда қаҳ-қаҳ уриб кулиб юборган эди, унинг нафасидан фонус ўчиб қолди.

— Мен мурдаман, — дея жавоб берди учинчи ўғри. Ўлик ҳам гапира оладими, деган саволга у:

— Мурдалиги эсидан чиққанда гапира олади, — дея жавоб қилди.

Фонус ўчган заҳоти ҳар учала ўғри ҳам тапир-тупир қилиб, девор оша қочиб қолишди...

— Юр кетдик, хотин, бориб ухлайлик. Бу ерда ўғрининг изи ҳам йўқ экан. — деди Афанди.

уйғур.

383. ОНАСИ ТҮЙГА КЕТДИ

Афанди эшагини миниб тоққа кетаётган эди. Йўлда тутилиб қолди. Қоронғу тушди. Бир пайт қараса унга қароқчилар бостириб келишяпти. Афанди дарҳол эшакнинг тагига кириб ўтириб олди.

— Кимсан? — дея сўрашди қароқчилар Афандига яқинлашиб.

— Мен ҳўтикчаман.

— Ҳа-ҳа-ҳа, — дея бараварига кулишибди қароқчилар. — Гапингга ишонса бўларди-ю, лекин сен билан моча эшак эмас, нархар турибди-ку?

— Тўғри, — дебди Афанди, — бу менинг отам, онам тўйга кетган...

уйғур.

384. СЕНГА НИМА

Тунда Хўжа хотини билан суҳбатлашиб ётган эди, ташқарида қадам товушини эшитди. У нафас олмай қулоқ сола бошлади. Шу аснода эчкининг маъраши-ю ўғриларнинг гўнғир-гўнғир овозини эшитди: «Нега энди қупқуруқ қайтарканмиз, — дерди ўғрилар шивирлаб.— Ҳеч бўлмаса Хўжаникига кириб, уни таппа босиб ўлдирамиз, эчкисини сўйиб, мазза қилиб еймиз, ҳамма нарсаси билан хотинини олиб кетамиз». Хўжа балаңд овозда йўталиб, шовқин кўтарди. Ўғрилар қочиб кетишди.

— Қўрққанингдан йўталиб, мунча шовқин қилмансанг, — дебди хотини истеҳзо билан.

— Сенга нима, — дебди Хўжа, — мен билан эчкини ўлдиришса майлими?

турк.

385. ЯНА НИМАДАН НОРОЗИСИЗ?

Қароқчилар бир куни Хўжа Насриддиннинг олдини тўсиб чиқиб, пулини, отини, кийимларини олиш билан бирга ўзини роса дўппослашибди.

— Яна нимага урасизлар? — дея чинқарибди Хўжа Насриддин, — ёнимда пулим жуда кам эканми, ёки сизларга заррача қаршилиқ кўрсатдимми?

серб.

386. АЛДАНГАН ҚАРОҚЧИ

Рўза кунларининг бирида Хўжа Насриддин рамазон айтиб қўшни қишлоққа йўл олибди. Қишлоқ аҳли жуда сахий эди. Хўжага жуда кўп фитр рўза беришди. Насриддин уйига ҳамёнини қаппайтириб қайтди. Йўлда унинг олдини отлиқ бир қароқчи тўсиб чиқиб бақарибди.

— Ўв Хўжа, жуда кўп садақа терганга ўхшайсан!
Бир ўзингга кўплик қилади. Қани ярмини чўз!

Насриддин унга қанчалик ялиниб, ёлвормасин фойда бермабди. Қароқчи отдан тушибди. Насриддин билдирмасдан бир тошни олиб рўмолга ўраб:

— На илож, — деди ғамгин, — мана шу пул. Биласанми, пулдан ажралиш жуда алам қиларкан. Кел майли, бир иш қилайлик. Мен уни сенинг қўлингга бера олмайман. Яхшиси, бир четга отаман, ўзинг бориб ол, кўрмайин ҳам, куймайин ҳам.

Қароқчи рози бўлибди. Насриддин ўроғли тошни жони борича бир четга отибди. Қароқчи Хўжага қармасдан очкўзлик билан ўша томон югурибди. Хўжа эса бир сакраб отга минибди-ю уст-устига қамчи босибди.

серб.

**Мушкул ҳолатдан осонгина чиқиш
йўллари, алдоқчилар ва алданганлар,
муқомбирлар, ҳийлагар ва найрангбозлар
ҳақида**

387. ШАЙТОН ВА МУЛЛА НАСРИДДИН

Одамлар ҳеч ким Мулла Насриддинни болаб тушира олмайди деб ишонишарди. Бироқ шайтон уни алдамоқчи бўлди.

— Мен билан бекорга овора бўласан! — деди Мулла Насриддин шайтонга. — Сени оддий кишилар ҳам лаққиллатади. Истасанг мен сени дарёга обориб, суғормасдан қайтиб олиб келаман.

Шайтон кўнибди. Улар дарёга қараб кетибдилар. Улар қирғоққа яқинлашганларида Мулла Насриддин орқа ўтрилиб сўрабди.

— Гувоҳлар қани?

— Қанақа гувоҳ?

— Қанақа бўларди? Сен сув ичдим дейсан, мен йўқ дейман. Бизнинг гапимизни ким исботлайди.

— Кетдик бўлмасам, гувоҳларни олиб келамиз, — деди шайтон. Улар изларига қайтишди. Улар аввалги манзилга етиб келгач, Мулла Насриддин шайтондан сўради.

— Айтчи, бизлар дарё бўйига бордикми?

— Бордик, — деди шайтон.

— Сув ичдингми?

— Йўқ...

— Хўп, яна сенга нима керак?

Шайтон енгилганига иқроп бўлибди.

гарф.

388. ХҲЖА НАСРИДДИННИНГ УЙДИРМАСИ

Бир эрталаб Хўжа Настрадаин карвонсаройга кириб қолди. Уни кўрган одамлар:

— Марҳамат, хўжам, марҳамат. Зерикиб ўтирган эдик, бирор бир уйдирмангдан айтиб берсанг.

— Уйдирмага бало борми, ҳозир, — деди Хўжа камгин, — бугун эрталаб отам ўлган бўлса.

Шундай деганча пиқиллаб йиғлай бошлади.

Одамларнинг унга раҳмлари келиб ёрдам беришга қарор қилдилар. Ким беш лев, яна биров икки лев тўплаб Хўжага беришди. Бироздан сўнг йўлдан Насрадиннинг отаси ўта бошлабди. Одамлар бир-бирларига «Қара, бу ярамас бизни яна алдади-ку» дейишиб, Хўжадан нега бундай қилдинг, деб сўрашди.

— Ахир ўзларинг уйдирмаларингдан айтиб бер, дединглар ва шу уйдирма учун пул ҳам бердинглар, — деди Насрадин.

булғор.

389. ҚАСОС

Ўша кезларда Насриддин ҳали жуда ёш, қишлоқда онаси билан яшар ва қишлоқ бойваччалари билан оши пишмас эди. Қисқаси Насриддин ёлғиз бўлсада уларга тан бермас, улар билан тап тортмай олишарди. Бир куни Насриддин йил бўйи зўрға тўплаган ғалласини тортмоқ учун тегирмонга оборибди. Ғаллани дўлга ағдарибди. Қараса, тегирмондан чиқаётган ун жуда камдек кўринибди. Ғалла тортиб бўлингач, ун икки ҳиссага кам экан. Тегирмон овулдаги бойваччалардан бирига қарашли эди. Насриддин кўпам ўйлаб ўтирмасдан мисронни олиб, тегирмоннинг ёнидаги тахтани кўпорди. Қараса, у ерда яшринча бир тешик бўлиб, ўша ерда анчагина ун тўпланиб қолган эди.

Хуллас, тегирмончининг шармандаси чиқди. У бойвачча ўртоқларини тўплаб бунинг учун Насриддиндан ўч олмоқчи бўлди.

— Яхшилиқни билмаган бу келгинди ҳали кўп найранглар кўрсатади. Яхшиси, уни ўлдириш керак! — деди.

Тунда улар Насриддин ва онаси ётган уйнинг томига чиқиб катта бир харсангни унга қараб отишибди. Тош Насриддинга эмас, унинг онасига тегиб, ўлдирди. Эртасига Насриддин бор овозда йиғлаб, бойваччаларни лаънатлаб онасининг жасадини ёлғиз ўзи кўтариб овулдан чиқиб кетибди. Бойваччалар унинг ортидан истеҳзоли кулиб:

— Қани қаергача кўтариб бораркансан? Афсус, ўзинг тирик қолдинг-да! Майли, сенга ҳам навбат келар! — деб қолишди.

Насриддин бўлса улардан қандай қилиб қасос олишнинг бири-биридан даҳшатли усулларини режалаштириб борарди.

Ниҳоят, у қўшни қишлоқдаги энг бой бир хонадонга бориб кирди. Онасининг жасадини зинапояга ётқизиб, бир ходани тираб қўйди.

Бу хонадон муллага қарашли эди. Меҳмоннинг ҳурмати учун унинг олдига чучвара қўйишди. Насриддин битта чучварани оғзига солса, иккитасини қўлтиғига сола бошлади. Мезбон бу ҳолни кўриб Насриддиндан сўради:

— Нега бундай қилаяпсан? Тўймасанг, яна солиб беришади, ҳатто йўл учун алоҳида олиб қўйишган.

— Зинапояда онам ўтирибди, буларни ўшанга ола-япман, — деди Насриддин.

Шунда уй эгаси меҳмоннинг онасини айтиб келмоқ учун қизини юборди. Қизалоқ қанча чақирмасин кампир миқ этмабди.

Қизалоқ қайтиб келиб отасига кампир жавоб бермайди, деди.

— Онамнинг қулоғи қар, эшитмайди, — деди Насриддин, — бориб енгидан тортиш керак.

Мезбоннинг қизи бориб кампирнинг енгидан тортиган эди, у зинапоядан думалаб кетибди. Қизалоқ чинқириб уйга отилибди. Насриддин ҳам кампирнинг жасадига яқин бориб, онасининг ўлимига сабаб бўлган бу хонадонни лаънатлаб овоз солиб йиғлай бошлабди. Уй эгаси кимсасиз, мусофирнинг онасини ўлимига сабаб бўлган деган маломатдан қаттиқ кўрқибди. Тўғрида, одамларнинг оғзига элак тутиб бўларканми? У Насриддиндан шовқин-сурон кўтармасликни илтимос қилиб, эвазига бир халта олтин ва қизини беришга ваъда қилибди. Насриддин дастлаб бироз таранг қилибди, сўнг кўниб, Мулланинг қизига уйланиб онасини расмурум билан ўша қишлоқ қабристонига дафн этибди.

Орадан анча кунлар ўтгач ҳамқишлоқлари қараса, Насриддин янги от аравада кетиб бораяпти, ёнида чиройли бир қиз, кейин билсалар хотини экан.

Бойваччалар ҳайрон қолишиб бундай чиройли хотинни қаердан топдинг, деб сўрашибди.

— Уларнинг қишлоғида кампирларнинг жасадига ёш қиз ва сепига бир халта олтин беришаркан, — деди Насриддин.

Шунда бойваччаларнинг очофатликлари устун келиб қишлоққа шошилибдилар. Бирин-кетин оналари-

ни ўлдириб, мурдаларини елкалаб ўша қишлоққа қараб кетишибди. Қишлоқ кўчаларидан ўтиб борарканлар мурдаларни қиз ва олтинга алмаштиришни сўрашибди. Одамлар эса улардан кулиб, бу хил ўлимтик кампирлар ўзимизда ҳам истаганча топилади, дейишиб қишлоқдан ҳайдаб солибдилар.

Жаҳолатдан қайнаб тошган бойваччалар овулга қайтиб қасос олмақ учун Насриддиннинг уйига ўт кўйиб юборишди. Насриддин куйиб кул бўлган ҳовлиси харобаларида ўтириб ҳўнг-ҳўнг йиғлабди. Сўнг иккита қоп топиб, унинг тагига бироз олтин ва устидан кўмирдан солибди-ю қишлоқдан чиқиб кетибди. Йўл юрибди, йўл юрса ҳам мўл юрибди. Бир дарё бўйига етиб келибди. Қараса болалар чўмилиб туришган экан. У эшагидан қопларини тушуриб, ўзи ҳам чўмилгани дарёга тушиб кетибди. Болаларнинг ҳазиллашгиси келиб, унинг қопларини дарёга ағдаришибди. Насриддин қайтиб келса, қопларнинг таги кўриниб қолибди. У шовқин-сурон кўтарибди. Унинг тўполонига овул одамлари тўпланиб келишиб, нима гап, нега йиғлайсан, деб сўрашибди.

— Йиғламасдан, кулайми, — деб жавоб берибди Насриддин. — Худо беҳабар шумтакаларинг қоплардаги олтинларимни дарёга ағдаришибди. Уйим куйди. Бу қилмишларингни бутун оламга тарқатиб, шармандаларингни чиқармасам, Насриддин отимни бошқа қўяман.

Болалар оталарига қопларда олтин эмас, кул ва кўмир бор эди, дейишибди.

— Ҳозир текшириб кўрамиз, — дебди овул қарияларидан бири, — ахир қопда бирор нарса қолгандир.

Қопларни олиб қоқиб кўришган эди, ундан шилдириб бир нечта олтин тўкилибди.

Бу мусофир овулларининг обрўсини оламга дoston қилмаслиги учун ҳар хонадондан бир тангадан тилла тўплаб беришибди.

Насриддин икки қоп тилла билан ўз овулига қайтибди. Бу хабарни эшитган бойваччалар унинг ҳузурига югуриб келиб, шунча олтинни қаердан топдинг, деб сўрашди. Насриддин фалон овулда бир қоп кўмирга бир қоп тилла беришади, деди. Бу хабардан бойваччалар хурсанд бўлиб, бирин-кетин ўз уйларини ёқиб, кўмирини қопларга солиб, араваларга ортиб йўлга тушибдилар. Йўл-йўлакай улар:

— Насриддиннинг уйидан бор-йўғи икки қоп кўмир чиққан эди, бизники уч арава, — дея мақтаниб ҳам кўйишарди.

Улар ўша қишлоққа етиб келиб, кўмирга олтинни алмаштиришни таклиф қилишган экан, одамлар, «Нима бизни аҳмоқ деб ўйладингларми» дея уриб ҳайдаб юборишибди. Ҳазабдан кўкариб кетган бойваччалар овулга қайтиб Насриддинни сувга чўктириб ўлдиришга қарор қилдилар.

Бойваччалар уни тутиб қопга солиб, оғзини боғлаб судраб кетишаётган экан:

— Ё Оллоҳ, — дея сифина бошлади Насриддин, — илоё, фалон, фалон ерларга яширган, фалон ерга кўмган тиллаларим ёмон одамларнинг қўлига тушмасин, ўзинг лутфи карамингни аяма...

Бу гапни эшитган жаллодлар қопни ҳам ўша жойига ташлаб Насриддин айтган жойга қараб югуриб қолишди. Шу орада бир маҳмадана чўпон бир отар қўйларини ҳайдаб ўта бошлади. У ҳайрон бўлиб сўради.

— Айтчи, яхши одам, нега сени қопга солиб бунча азобладилар?

— Мени оқсоқолликка сайлашмоқчи бўлган эдилар, йўқ дедим шу ҳолга гирифтор қилдилар, — дея жавоб берди Насриддин.

— Оқсоқолликка жон деб кўнган бўлардим, — дебди мансабга ўч чўпон, — кел, яхшиси мен қопга туша қолай.

— Марҳамат, — деди Насриддин.

Чўпон қопнинг оғзини очиб, ундан Насриддинни чиқариб, ўзи кириб олди. Насриддин қопни оғзини қайта боғлаб, қўлига чўпоннинг таёғини олиб тайинлади, мулозимлар сенинг ҳузурингга қайтиб келганларида бор овозда: «Майли! Қиламан!» деб қичқиравер» дея жўнаб қолди. Анчадан кейин алданган бойваччалар қайтиб келиб, жаҳл билан қопни копток қилиб тепа кетишди. Шўрлик чўпон бор овозда «Майли! Қиламан» дея бақираверибди. Бойваччаларнинг баттар жаҳли чиқиб, «Э, ҳали яна қиласанми?» дея дўппослай-дўппослай обкелиб денгизга улоқтириб юбордилар. Улар ўз душманларидан қутулганларига мамнун бўлиб, қишлоққа қайтсалар Насриддин рўпара келиб турибди. Ўлгудай кўрқишиб, ҳайрон бўлиб сўрашди:

— Қаердан пайдо бўла қолдинг? Бу қўйлар кимники? Ахир биз сув юзидаги пуфакларнинг овозини қулоғимиз билан эшитиб, кўзимиз билан кўрган эдик-ку.

Насриддин кулиб шундай деди:

— Мен сув остида қўйларни санадим. Мингтадан беришаркан. Тезроқ боринглар. Сизларга ҳам етиб ортади.

Улар денгиз томон югуриб кетишди, баланд жарликдан бирин-кетин ўзларини денгизга ташлашди. Ораларидан кимдир сув остидан пуфак чиқарса, қирғоқдагилар «У иккинчи мингталикни санаяпти» деб ўйлаб, ҳатто кийимлари билан сувга ташлаб фарқ бўлишибди.

Насриддин овулга қайтганда сувга фарқ бўлган бойваччаларнинг хотинлари Насриддиндан қасос олиб, уни ўлдирмоқчи бўлдилар. Улар Насриддинни устунга боғлаб қўллари билан муштлай бошладилар. Қўллари оғригач ўрмондан калтак кесиб келгани кетишибди. Шу пайт қишлоққа отига икки кажава сопол хумча ортган бир кулол келибди. Насриддинни кўриб, унинг ҳолига ачиниб сўрабди.

— Ҳой, биродар, қайси гуноҳинг учун бу ҳолга тушдинг?

— Мени бева хотинлар шу кўйга солишди, — деди Насриддин, — ҳаммасининг эри ўлган, бизларга уйланасан, дея ҳол-жонимга қўйишмаяпти.

Кулол ҳам анчадан бери сўққабош экан:

— Жон биродар, — дея ялинибди, — кел бир яхшилик қил, майли, отим ва хумчаларни ҳам олақол, мен сенинг ўрнингга қолай.

Насриддин кулолни устунга ўраб-чирмаб боғлаб, ўзи эса унинг отига миниб кўздан ғойиб бўлибди.

Бироздан кейин хотинлар ўрмондан калтак кўтариб қайтишибди-ю, бечора кулолни савалай кетишибди.

— Майли, ҳаммаларингга уйланаман! — дея ялинаркан кулол. Хотинларнинг баттар жаҳллари чиқиб:

— Қанақа уятсиз, безбетсан, эрларимизни ўлдирганинг етмасмиди, яна бизларга уйланмоқчимисан, беномус? — дея ўлгунча калтаклашибди.

Шундай қилиб, Насриддин ўз душманлари бойваччалардан ҳалос бўлиб, икки қоп олтин, ст, бир отар қўй ва ёшгина хотин билан мурод-мақсадига етибди.

гафр.

390. ХОТИННИНГ АЛДАНГАНИ—ЭРНИНГ АЛДАНГАНИ

Бир кўни Хўжа бошини қуйи солганча, маюс кетиб борарди, олдидан бир хотин чиқиб сўради.

— Қаердан келаяпсан, Насриддин?

— Дўзахдан.
— У ерда менинг ўғлимни учратмадингми?
— Учратдим, учратдим. У ўлими олдидан қарзларини тўламаган экан, шунинг учун жаннатга қўйишма-япти.

— Қанча қарздор экан?

— Минг аспр, — деди Хўжа ва қўшиб қўйди, — унинг хотини аллақачон жаннатда сайр қилиб юрибди, шўрлик эри ҳали дўзахдан чиқа олмаяпти.

— Менга қара, — деб ялинибди она, — мендан мана бу минг аспрни олиб тезда ўғлимга обориб бер!

Хотин бу янгиликдан эрини хабардор қилиш учун уйига шошилибди.

— Арзимас минг аспр учун ҳалига қадар бечора ўғлимиз дўзахда азоб чекиб ётган экан. Бериб юбордим.

— Ким билан бериб юбординг?

— Хўжа Насриддин билан.

Эр ўша заҳоти фурсатни ўтказмай Хўжа Насриддинни қувиб кетибди. Албатта шундай бўлишини билган Насриддин вақтни ўтказмасдан яқиндаги тегирмонга кирибди-ю:

— Менга қара, — дебди у шошилиб, — нимага лаллайиб ўтирибсан? Анови от қўйиб келаётган киши сени қамагани бўйруқ олган.

— Нима қилишим керак. Ёрдам бер.

— Менинг кийимларимни кийиб, тезда дарахтга чиқиб яшрин.

Тегирмончи кийимларини алмаштиришга зўрға улгуриб, дарахтга чиқиб олибди. Насриддин унинг кийимларини кийиб олибди. Ҳалиги хотиннинг эри етиб келганда у анқайиб дарахтга қараб турарди. Ҳалиги одам одан тушибди. Кийимларим ифлос бўлмасин деб ҳаммасини ечиб инқилаб, синқилаб дарахтга тирмашиб чиқибди. Хўжа ўйлаб ўтирмасдан унинг кийимларини олиб, отига минибди-да қамчи босибди.

Бахтиқаро эр тегирмончини ҳам ўз ҳолига қўйиб, яланғоч ҳолда хотинининг олдига қайтишдан бошқа чора топа олмабди.

— Хўш, Хўжани қувиб тута олдингми? — деб сўради хотини.

— Тутдим, — деди эри. — У сенга тўғриси айтган экан. Ташаккур айтиб, отим ва кийимларимни ҳам бериб келдим.

турк.

391. ЭШАК ҲАМ ЛОВИЯ ЕРКАНМИ?

Бир куни Хўжа Настрадаин бир қишлоққа келиб карвонсаройга тушди. Ҳаво совуқ бўлгани учун одамлар гулхан атрофида давра қуриб ўтиришарди. Ҳеч ким унга жой бермади. Анча кутибди, лекин ҳеч ким Хўжага жой бўшатмабди, шунда унинг жаҳли чиқиб бақирибди.

— Ҳой, саройбон, тезда менинг эшагимга бир коса ловия обориб бер!

Саройбон бир тавоқ ловияни олиб унинг эшаги томон кетибди. Эшакнинг ловияни қандоқ ейишини томоша қилиш учун гулхан атрофидагилар ҳам унга эргашибдилар. Бироздан сўнг саройбон изига қайтиб, эшак ловияни емаяпти, деди.

— Демак, унга бу ер унча ўтиришмабди, олиб кел, унинг овқатини ҳам ўзим ейман, — дея Настрадаин оловга яқин ўрнашиброқ ўтириб олибди.

булғор.

392. ХЎЖАНИНГ ҚЎШНИНИ БАЛИШНИ ИГАНИ

Кечқурун Настрадаин уйга қайтаётганда қўшнининг уйида мазали бир овқат тайёрланаётганини ҳидидан билибди. Шунда у хотинига дебди:

— Кел бир иш қилайлик. Сен кўчага қочиб чиқ, мен изингдан қуваман. Мен сени урмоқчи бўламан, сен бор овозда қичқирасан.

Улар худди шундай қилишди. Шовқинни эшитган қўшнилари чиқиб сўрашди.

— Настрадаин, нега хотин шўрликни урасан?

— Ишдан чарчаб қайтсам, уйда егулик ҳеч нарса йўқ. Бундай хотинни урмасдан бўларканми?

— Шунга шунчами? Бизларникига киринглар, балиш пиширганмиз бирга баҳам кўраимиз.

Хўжа хотини билан қўшниникига кирди. Настрадаин дастурхонга ўтириб балишдан тушура бошлади. Бошқалар ҳам ўтиргунча Хўжа каттагина бўлакни еб бўлган эди. Уй эгаси буни тушуниб ейилган томонни Хўжа томонга буриб қўйибди. Шунда Хўжа хотинига қараб деди:

— Сени жинимдан ҳам баттар ёмон кўраман. Қани, энди каллангни мана бундай қилиб бурасам.

Шундай деганча у балишнинг ейилмаган томонини ўзи томон буриб қўйибди.

булғор.

393. ШОШИЛИШГА ТЎҒРИ КЕЛДИ

Бир хонадонда тўй бўлаётганини сезиб қолган Хўжа бир варақ қоғозни олиб, буклаб хатжилдага солибди. Сўнг тўй бўлаётган дарвозани таққилатди: «Кимга ишингиз бор?» деган саволга:

— Хонадон соҳибига хат келтирган эдим, — деди.

Хизматкор уни уйга киритибди, Хўжа қўлидаги мактубни уй эгаси бериб, ўзи дастурхонга муккасидан чўқди.

— Ахир бу қоғозга ҳеч нарса ёзилмаган-ку? — деб сўради уй эгаси.

— Кечирасиз, — деди Хўжа, — шошилишга тўғри келди, шунинг учун ҳеч нарса ёза олмадик.

турк

394. ДЕВОРДАГИ ҚОЗИҚ

Насриддин уйини сотмоқчи бўлди. Олди-сотди васиқасида катта уйнинг деворидаги темир қозик Насриддинга қоладиган ва истаган вақтда ундан фойдаланиш ҳуқуқи унга қолиш шарти ёзиб қўйилади. Уйни оладиган киши ҳам унинг бу талабини жинниликка йўйиб, осонгина рози бўла қолди.

Орадан анча йил ўтди. Насриддин қозик ҳақида эслатмади ҳам. Бир куни уй эгаси ўғлини уйлантирмоқчи бўлиб, катта зиёфат берди. Базм айни қизиган пайтда Насриддин дарвозани таққиллатди. Очиб қарашса, Насриддин, эшагининг сассиқ ўлигини ипга бойлаб турганмиш. Ҳамма ҳайрон, уй эгаси вазабдан бақириб юборибди. Шунда у:

— Эшагим ўлиб қолди. Унинг жасадини деворда қоқилган қозигимга илиб, терисини шилиб олмоқчиман, — деди бепарво, — шартномада ёзилишича истаган вақтимда ўз қозигимдан фойдаланишим мумкин. Ишонмасанг васиқани олиб қара.

Хонадон эгаси обрўсининг тўкилишидан кўрқиб Насриддинни бир амаллаб кўндирмоқчи бўлди. Уни яхши зиёфат қилиб, бунинг устига-устак ҳовлининг ярим пулини ҳам қайтадан тўлабди.

форс.

395. ТҮРТ ЧЕРВОН

Ҳаво иссиқ саратон кунларининг бирида Абдужаббор бой хизматкори Афанди билан экинзорларини айланиб юрарди. Улар суви тиниқ бир кўлнинг ёнидан чиқиб қолишди. Бой иссиқлаб кетиб чўмилмоқчи бўлди. Афандининг чўмилгиси келса ҳам ноилож қирғоқда бойнинг кийимларини қоровуллаб ўтирди. Абдужаббор бой роса чўмилиб, салқинлаб қирғоққа чиққанда Афанди:

— Тақсирим, камзўлингизнинг чўнтагидаги пул тугаб қолди, — деди.

— Нима учун? — деди дарғазаб бўлиб бой. — Менинг чўнтагимдаги пулга тегишга қандай ҳаддинг сизди?

— Кечирасиз, тақсирим, сиз шўнғиганда фарқ бўласизми деб қўрқиб кетдим. Дарҳол отлиқ йигитлардан бирига битта олтин танга бериб одамларни тўплаб келгани қишлоққа юбордим.

— Ҳамёнимда тўртта олтин танга бор эди. Қолган учтаси қани?

— Кечирасиз, сувдан қайтиб чиққанингизда иккинчи бир отлиққа яна бир тангасини бериб аввалги отлиқни қайтаришни буюрдим.

— Падарлаънат, қолган икки олтин танга қани?

— Мабодо фарқ бўлиб кетсангиз деб ўйлаб худо йўлига бир тангани назр қилиб юбордим.

— Охиргиси қани, ярамас?

— Сиз билан бу ерда овора бўлиб анча фойдадан қолдим, шунинг учун ҳамёнингиздаги охирги тангани ўзимга олишга журъат этдим, — деди Афанди таъзим қилиб.

ўзбек.

396. ОДЖАНИНГ ОТ СОТИБ ОЛГАНИ

Бир куни шаҳар ҳоқими Насриддинга ўнта эшакни сотиб тушган пулига от олиб келишни буюрибди. Оджа эшаклардан бирин миниб, қолганларини олдига солиб қўшни шаҳарга ҳайдабди.

Шаҳарга етиб келиб эшаклар уюрини бозорга солиб яхшигина баҳода пуллабди. Кейин бозор айланиб кетибди. Бир пайт кўзи қўшни қишлоқлик муфтининг от етаклаб турганини кўрибди.

— Бу ёқларга қайси шамол учирди, афандим? — дея Насриддин ундан ҳол-аҳвол сўрабди.

Муфти ҳам унинг саволига хушмуомалик билан жавоб қилибди ва қаёққа кетаётганини айтибди.

— Биродари азиз, — дея хурсанд бўлибди Насриддин, — мен ҳам худди ўша ёққа кетаётган эдим. — Худо хайрингизни берсин, агар ўша ёққа кетсангиз мени ҳам отингизга мингаштириб олсангиз. Ҳаққингизга дуо қиламан. Оёғимда оёқ қолмади.

Муфтининг раҳми келиб, кел мингаштириб олсам олақолай, узоқ йўл, гангур-гунгур суҳбатлашиб кетамиз, деб ўйлади. Отини балад бир ерга тўғрилаб, Насриддинни мингаштириб олди. Шаҳарларига ярим тошча қолганда Насриддин муфтидан илтимос қилди:

— Э, худо ёрлақанга ҳазратим! Сизга миннатдорчилигимни қандай изҳор этишга сўз тополмай қолдим. Илоё парвардигор охиратингизни обод қилсин. Мен осий банданинг яна бир ўтинчини инобатга олсангиз.

— Нима демокчисан?

— Орқангизда ўтиравериб зерикиб кетдим. Агар рози бўлсангиз, мен бироз олдингизга минсам.

Муфти оджанинг дуосидан эриб кетиб, уни олдинга ўтқазиб, ўзи унга мингашиб олибди.

Шаҳарга яқинлашганларида олдаридан ҳоким чиқибди.

— Қалайсан, Насриддин оджа, эшакларни пуллаб от олдингми?

— Бўлмасамчи, кўрмаяпсизми?

Кейин орқа ўтрилиб, ўзига мингашиб олган муфтига деди:

— Етиб келдик, қани туш! Пулинг керак эмас.

— Нимага тушарканман, — дебди муфти. — Ялиниб ёлворганинг учун мингаштириб олган эдим. Бу нима қилиқ?

— Ия, ким кимни мингаштириб олди? Вой фирибгар-эй, — деди жаҳл билан Насриддин. — Йўқол кўзимдан! Доғули!

Шаҳар ҳокими ҳам муфтининг ёқасидан тутиб:

— Йўқол кўзимдан! — дея улоқтириб юборди.

Муфти ҳам ўрнидан туриб ҳокимга ёпиша кетди. Ур-йиқит бошланди. Афанди отнинг жilовини ҳокимга тутқазиб ўзи уйига шошилди. Иккала бой ўзаро бири-бирини дўппослашар, бу вақтда Насриддин эшакларнинг пулини санаб улгуролмасди.

қрим-тотор.

397. ЗИФИР МОЙИ

Хотини Насриддин Афандини баққолдан зифир мойи олиб келишга жўнатди. Баққол ёғ йўқ эди, деб баҳона қилди. Шунда Афанди билдирмасдан унинг мушугини олиб кетди.

Хотини Афандининг мушук қўлтиқлаб келаётганини кўриб:

— Нима ақлингизни едингизми, мен сизга мой олиб келинг, десам мушук кўтариб келаяпсиз! — деди.

— Сабр қил хотин. Мушукни берган худо албатта мойни ҳам беради.

Афанди шу сўзни айтувдиямки, эшик таққилаб қолди. Бориб очган эди, баққол экан.

— Мен ҳазилни ёқтирмайман, — деди у тўнғиллаб.— Мушугимни беринг. Қўлтиғингизга яшириб олиб кетганингизни болалар кўрибди.

— Ҳозиргина бу ҳароми мушукни ўлдирмоқчи бўлиб турувдим...

— Нима учун?

— Агар мушук сақламоқчи бўлсангиз, боғлаб қўйинг. У бизларни уйимизга тушадиган одат чиқарибди. Қаранг, мана бу косадаги зифир мойини покпокиза еб кетибди. Буни бўғиб ўлдирмасам сира аламимдан чиқмайман.

— Яхши, мен сизга бир қадоқ мой бераман. Фақат мушугимни қайтаринг.

Шундай қилиб, Насриддин мақсадига эришибди.

Ўзбек.

398. ХАСИСНИ АЛДАШ ОСОН

Насриддиннинг бир нечта қўйи бор эди. Ўша қиш жуда қаттиқ келиб, мол овқати етмай қолди. Фақат мол озукаси овул мулласида қолган эди, холос. Шунда Насриддин мулланикига бориб илтимос қилди.

— Ҳазратим, жуда қариб қолдим, ўлимим яқинлашганга ўхшайди. Шунинг учун қўйларимни олсангиз, қачонки ажалим етиб ўлсам, жанозамни ўзингиз ўқийсиз.

Муллa рози бўлибди, Насриддин қўйларини унинг кўрасига ҳайдаб, ўзи уйига қайтибди.

Баҳор келди. Бир куни Насриддин хуржинини елкалаб мулланикига кириб келди.

— Ҳазратим, жуда узоқ сафарни ихтиёр қилдим. Қани, туринг, бирга кетамиз.

— Мен қаёққа бораман? — дея хайрон бўлди мулла.

— Борди-ю йўлда ўлиб қолсам, жанозамни ўқийсиз, ахир қўйларни олганингизда шундай келишган эмасмидик?

Мулланинг жаҳли чиқиб:

— Бор, қўрадан қўйларингни олиб чиқиб, йўқол! — деди. Шундай қилиб Насриддин қўйларини соғ-омон қишловдан чиқариб олган экан.

лазгин.

399. АЖОЙИБ ҚУЁН

Афанди қози билан чиқишмай юрар эди. Қози Афанди ҳақида хасис дея, бўлар-бўлмас гаплар тарқатди. Афанди буни эшитиб, ичида, сени қараб тур, — деди-ю, бир куни қўйнига бир қуённи солиб қозихонага борди.

— Ассалому алайкум! — деди у. — Бизни вайибона мақтаб битта зиёфат қарздор қилибдилар, шу қарзни узай деб келди. Агар фурсатлари бўлса бир қадам ранжида қилиб бошимизни осмонга етказсалар...

Қози Афандининг бўйнини эгиб зиёфатга таклиф қилганига ийиб кетиб, қуллук, бажонидил борамиз, деди.

Қози рози бўлгандан кейин Афанди қўйнидан ҳалиги қуённи олиб гап уқтира кетди:

— Йўлда ўйнаб-негиб юрмай тўғри уйга бор, аянгга айт: манти қилсин, қазини қайнатсин, сомохонадаги хумчани олиб мусаллас сузсин, қовун-тарвуз олдириб келиб, салқин жойга қўйсин, ўзинг сабзи арчгин.

Қози хайрон бўлиб:

— Афанди, мени калака қиляпсизми? — деди.

— Э, тақсир, бу қуённинг мақтови айтган билан тамом бўлмайди, дастёрга хўп ёлчиб қолганман. Бунинг отини қуён хабарчи дейдилар.

Афанди қуённи қўйиб юборди. Қуён жуфтакни отганича жўнаб кетди. Орадан бирор соат ўтгандан кейин Афанди қозини бошлаб уйига келди. Қози Афандининг уйига келиб қараса дастурхон солинган, зиёфат асбобларининг ҳаммаси муҳайё. У қойил қолиб Афандидан сўради:

— Қуённинг ўзи қани?

— Ана, тақсир, — деди Афанди, — ўзи арчган сабзининг пўчоғини эрмак қилиб ўтирибди.

Қози бориб қараса, ҳақиқатан шундай. Қози Афандининг зиёфатини еб бўлгандан кейин эртасига мулозимини юбориб қуён хабарчига харидор бўлди. Афанди қаттиқ ранжиган бўлиб деди:

— Ҳамиша шундай, улуғ кишиларни зиёфат қилсанг, зиёфатингни еб, яна яхши кўрган нарсанга кўз тикади! Мен бу қуённинг кетидан уч ой югуриб, эгасини юз тиллага аранг кўндирган эдим. Майли, энди, у киши оғиз солган бўлсалар, менинг койиганимни айтмай, йўриғи билан тушунтиринг, эллик тилла фойда бера қолсинлар.

Қози юз эллик тиллани нақд санаб бериб, қуённи олдириб кетди-да, ўша куни синаш учун қозихонадагиларнинг олдида унга зиёфат буюриб, қўйиб юборди. Қуён ўқдек учиб қозихонадан чиқиб кетди.

Орадан бирор соатлар ўтгандан кейин, қози меҳмонларини олиб, уйига борди, қараса уйда ҳеч гап йўқ. Қози дастлаб хотинини қаттиқ койиди. Сўнг жонпони чиқиб, Афандини топтириб келди ва унга пўписа қилди:

— Мени алдабсан, юз эллик тиллани ҳозир қайтар!

— Аввало мен сизга қуённи мақтаб сотганим йўқ, ундан кейин, сизга битта саволим бор: «Қуёнга хизмат буюрмасдан бурун уйларини кўрсатиб қўйганмидилар?»

— Ҳай, аттанг, шу эсимизга келмабди-ку. Қуённи уйингдан тўғри шу қозихонага олиб келган эдим, — деди қози.

— Хайрият, хайрият, — деди Афанди. — Кеча хотиним, қози поччам қаерликлар, деб сўраганида, шаҳарликлар деган эдим, қуён шу гапни эшитгани аниқ. Демак, қуён мамлакатдан чиқиб кетгани йўқ, шаҳарда уйингизни қидириб юрган бўлса керак.

Ўзбек.

400. МЎЪЖИЗАЛИ ХУМЧА

Бир куни Хўжа Настрадаин йўл бўйида хумчаларини сотмоқчи бўлибди. Ҳа деганда харидор топилмабди. У бир хумчага тайёр, пишган овқатни солиб, устига тупроқ сепилган кўр устига қўйиб, кеп қолинг, мўъжизали хумчага, дея бақира бошлабди. Йўлдан бир савдогар ўтиб кетаётган экан, сўрабди.

— Хумчангни қандай мўъжизаси бор?

— Масаллиқни солсангиз, орадан ҳаял ўтмай, олов ёқмасингизданоқ биқир-биқир қайнай бошлайди, — дебди Хўжа.

Савдогар бу хумча менга узоқ сафарда жуда қўл келаркан, деб Настрадаинга айтган пулини бериб олиб кетибди. Иккинчи куни у бозордан масаллиқни олиб келиб хумчага солиб, қанчалик кутмасин сира қайнамабди. Олов ёқай деса, чақмоқ тошни ҳам хумчанинг «мўъжиза»сига ишониб ташлаб юборган эди.

булғор.

401. ҚИРҚ БИРИНЧИСИ ҚАНИ?

Бир бой киши Насриддинни чўпонликка ёллаб қирқ бош қўйини боқишга топширибди. Оджа қиш бўйи боқибди. Сўнг кўнгли кетиб, битта қўйни сўйиб еди. Кейин бой, ўзига тўқ одамга умуман қўйларни қайтаргиси келмабди. Тўғрида, бу қўйларнинг ҳаммаси ҳаромдан топилган, бева-бечораларнинг ҳаққи.

Насриддин сўйилган қўйнинг терисини ёпиниб бой-никига борди.

— Хўш, менинг қўйларим қалай, сакрашиб юришибдими? — деб сўради бой.

— Фалокат рўй берди! Чақмоқ чақиб қирқта қўйни нес-нобуд қилиб, ёндириб юборди.

— Ё, Оллоҳ! Унда қирқ биринчиси қани?

— Кўрмаяпсанми, териси менинг елкамда-ку! — дея жавоб берди Насриддин.

қрим-тотор.

402. ДЎСТОНА СУХБАТ

Афандининг дўсти қўшни қишлоққа ҳоким этиб тайинланди. Орадан бир неча муддат ўтгач Афанди дўстини кўргани борди. Дўсти унинг олдида дастурхон ёзар-ёзмас саволларга кўмиб ташлади. Афанди овқат ейиш у ёқда турсин саволларга жавоб беришга ҳам улгуролмас эди.

— Бизни хонадонлар тинчми? — деб сўради ҳоким.

— Худога шукур, ҳаммалари соғ-омон юришибди.

— Ўғлимнинг соғлиги қалай?

— Жуда зўр!

— Хотинимни ҳам кўргандирсан?

- Ҳа, яхши юрибди.
- Итим қалай, итим?
- Аккиллаб юрибди, уйга ҳеч кимни йўлатмай.
- Қорабайир отим қалай?
- Отдай! Ҳамма отингни ҳавасини еб юрибди.

Ниҳоят бу хил саволлар Афандининг жонига тегибди. Дастурхондаги ноз-неъматларга қараган сари баттар сўлаги оқиб, ичи таталаб кетибди. Уй эгаси бўлса баттар эзмаланиб сўрарди.

— Итим ориқламаганми ишқилиб?

Ниҳоят Афанди эзма дўстини лаққилатишга қарор қилди.

— Мен келаётган куни ўлиб қолди, — деди йигламсираб Афанди.

— Нега? — деб сўради дўсти чақчайиб.

— Томоғига отингни суяги тикилиб қолди.

— Ҳали от ҳам ўлдими? Отга нима бўлди? — дея даҳшатга тушди дўсти.

— Хотинингни жасадини мозористонга олиб кетаётган эдик, мункиб кетиб...

— Нималар деяпсан? Хотиним ҳам ўлдими? Нима учун ахир?

— Фарзаңдоғи ёмон экан! Ўғлингни ўлимига чидай олмай...

— Е, парвардигор! Ўғлимга нима бўлди? Наҳотки у ҳам ўлган бўлса?

— Начора, тақдир экан, уйинг йиқилганда девор остига қолиб...

— Уйим йиқилган бўлса, хотиним ва ўғлим ўлган бўлса, на отим, на итим қолган бўлса, бу дунёда менинг нима қолди? Вой, уйи... им!..

Афандининг дўсти аччиқ-аччиқ йиғлаб, додлаганча ҳовлига чиқиб беихтиёр айлана бошлади. Шу орада хўжа дастурхонга мук тушганча икки қўллаб овқатларни олиб орзига тика бошлади.

уйғур.

403. МАЗАХ ҚИЛДИ

Насриддин ман қилинган бир нарсани кўтариб чорраҳадан ўтмоқчи бўлди. Қараса уч-тўртта миршаб қоровулар ўзаро баланд овозда нима ҳақдадир баҳслашиб туришибди. Насриддин фурсатдан фойдаланиб уларни мазах қилмоқчи бўлди. Чўнтагидан бир нечта чақани чиқариб жиринглатди ва баланд овозда қичқириб:

— Яхшиси, манови тангаларни олиб, ўзаро тенг бўлинглар! — дея бир чеккага ўтиб турибди.

Қоровуллар пулга ташланиб, тенг бўлишга ҳаракат қилишди, лекин тангга тоқ бўлгани учун ораларида жанжал чиқиб бир-бирларига мушт тушура бошладилар. Насриддин эса кула-кула осонгина уларнинг ёнидан ўтиб кетди.

форс.

404. ХЎЖА НАСТРАДИННИНГ СИРКИ

Бир куни Хўжа Настрададиннинг пули тугаб қолди. Бозор ўртасига бир чодир тикди. Чодирнинг икки томонидан иккита эшик очди. Ўртасига битта тошбақани телпаги билан ёпиб қўйди. Ўзи кираверишда туриб қичқира бошлади.

— Кеп қолинг! Узоқдан келган сиркни кўрганлар дармонда, кўрмаганлар армонда. Кўрсангиз мазза қиласиз!

Одамлар бирин-кетин келиб пул тўлаб ичкарига киравердилар. Кирганга киришди-ю, лекин у ерда ҳеч нарса йўқ эди. Телпакни кўтариб қараб тошбақани кўргач яна ёпиб қўярдилар. Эшик олдидагилар:

— Қалай, сирк қизиқми? — деб сўрайди.

Чиқаётганлар эса кула-кула:

— Жуда қизиқ, кирсангиз ўзингиз кўрасиз! — дейди.

Шундай қилиб, Хўжа Настрададин анча пул тўлаб бу шаҳардан чиқиб кетибди. Лекин бу ердагилар унинг сирки нимаси билан қизиқлигини ҳалига қадар тушуниб етмас эканлар.

булғор.

405. ТАКАСАЛТАНГ

Афанди яшайдиган маҳаллада текканга тегиб тегмаганга тош отиб юрадиган бир такасалтанг бор эди. Бир куни Афандига тош отиб бошини ёрди. Донишманда чурқ ҳам этмади, дод-вой ҳам солмади. Аксинча такасалтангни ёнига чақириб «Баракалла, ота ўғли!» дея унга бир танга берди.

— Менинг устимдан куляпсизми? Нега менга пул беряпсиз?

— Сенга раҳмим келганидан беряпман.

— Нимамга раҳмингиз келади? — дея ҳайрон бўлди безори.

— Мендай бир камбағалга тош отиш учун қанча куч сарфладинг, наҳотки шу бир тангага арзимаса. Агар сен мендан ҳам бойроқ, тўқ-бадавлат кишига тош отганинга борми, эҳтимол сенга ҳеч бўлмаса бир червон берган бўларди.

Такасалтанг насиҳатга амал қилиб йўлдан ўтиб кетаётган отлиқ бойга қараб катта бир тошни зинғитди. Ўша заҳоти безорини тутиб, қўлларини боғлашди, бу ҳам етмагандек қозихонада уни юз дарра урдилар.

ўзбек.

406. НОХУШ ХАБАР

Насриддин Афанди ёшлигида мадрасада ўқир ва сабоқдошлари билан тез-тез тўплашиб ўзаро газалхонлик қилишарди. Лекин уларнинг базмига сурбет яллаци аралашиб, ҳамманинг ғашига тегарди. Унинг овози араванинг гижирлаганига ўхшаб чиқар, бунинг устига у ниҳоятда чақимчи эди.

— Бу безбетдан қандай қутулсак экан? — дейишарди ўзаро улфатлар.

— Бу ишни менга қўйиб беринглар, — деди Афанди.

— Уддасидан чиқа олармикансиз?

— Ҳаракат қилиб кўраман.

Эртасига Насриддин Афанди ўша яллаци-муллани излаб мачитдан топди.

— Суюнчини чўзинг, дўстим, — деди Насриддин.

— Нима учун?

— Албатта нохуш хабар эмас, хушxabар. Сизни қозиликка сайлашмоқчи. Кеча катта бир йиғинда шу гап бўлди.

Мулла хурсандликдан сал қолди ақлдан озишига. Чунки у кўпдан бери қозиликка интилиб юрган эди. Афандини яхши зиёфат қилиб, кетиш олдиан:

— Бу оламда дўстдан кўп душман, шунинг учун бу хушxabарни овзингиздан чиқарманг, — деб тайинлади.

Орадан икки кун ўтгач Афанди уникига келиб деди:

— Бойларнинг аксар қисми сиз тарафингизда. Лекин орадан икки учтаси: «Бу мулла эмас, яллаци-ку. Яллацилик қаёқда-ю, қозилик қаёқда» дейишяпти.

— Жон Афанди, сиз жуда ақлли, тадбиркор киши-

сиз, бирор жўяли маслаҳат берсангиз, — дея илтимос қилди мулла.

— Бунинг йўли осон! Уч нафар гувоҳ билан қозихонага борамиз. Ўша ерда Қуръонни қўлга олиб, бундан кейин ҳеч қачон, ҳеч қаерда ялла айтмайман, дея қасам ичасиз. Қасамингизни қоғозга ёзиб, муҳр босиб беришади. Мен ўша қоғозни муҳолифларингизга олиб кўрсатаман!

Қасам расмийлаштирилди. Бир неча кун ўтгач Афанди мулланинг ҳузурига келиб:

— Эсиз, айтганимиз бўлмади... Бошқани сайлашди, унинг қўли узунроқ экан...

— Бу ёғи қандоқ бўлди, Афандим? Энди бемалол ялла айтаверсам бўлар?

— Кечирасиз, дўстим. Бу ҳақда ўйлашнинг ўзи ҳам гуноҳи азим! Чунки Сиз Қуръони шарифни шафе келтириб қасам ичгансиз. Эҳтиёт бўлинг, қасам уради-я...

Ўзбек.

407. ҚАНЧА ПАЙҒАМБАР БОР?

Насриддин жуда бой бир кишиникига меҳмон бўлиб келди. Унинг сахийлиги тутиб кетиб:

— Тила тилагингни! — деди.

— Бу оламдан йигирма минг пайғамбар ўтган, шунинг учун йигирма минг динор берсанг бўлади, — деди Насриддин.

— Бўпти, — деди бой, — майли санаб бер, ҳар бир пайғамбарнинг номи учун бир динор бераман.

Насриддин Одам Атодан бошлаб пайғамбарни санай бошлади. Лекин йигирмадан ортиқ номни айта олмади. Бой унга йигирма динор берди. Насриддин қанчалик ҳаракат қилмасин бошқа ном эсига келмади. Шунда беихтиёр.

— Фиравн, Намруд, Шаддод, — дея тилга кирди.

— Ахир улар пайғамбар эмас-ку, — дея унинг гапини бўлди бой.

— Қанақа одамсан, ўзи, — деди Насриддин, — ахир улар ўз даврида худолик даъвосини қилган, сен бўлсанг пайғамбарликка ҳам қабул қилмайсан?

Бой ноилож яна уч динор санаб бериб у билан хайрлашди.

форс.

408. ОТИНИ ТОПИБ ОЛДИ

— Афанди, юринг бир ўзга ўлкаларни айланиб келамиз, — дея таклиф этди савдогар дўстларидан бири. Хўжа хурсанд бўлиб узоқ бир қариндошидан отини сўраб олди. Сафарга жўнаб кетдилар.

Кечқурун бир ерга тушиб, отларни қўйиб юбориб ўзлари дам олдилар. Эрталаб Афандининг жуда диққати ошди. Отлар ичида ўзи миниб келган отни танимади. Ўзининг анқовлигини яшириш мақсадида бир ҳийла ўйлаб топди. Қўшоғиз милтиқни олиб, ўқлаб, уюрга қараб юаркан:

— Айтишларича бизларинг отларни ичида бир бегона от оралаб юрганмиш, шунини отмасам бўлмайди, — деди жаҳл билан.

Бу гапни эшитган савдогарлар уюрдаги ўз отларини танлаб олишга шошилдилар. Энг охирда фақат битта от қолди. Афанди шу отни миниб келганини «осон»-гина ажратиб олди.

уйғур.

409. «ҚАНИ МЕНИНГ ОЁҒИМ?»

Болалар дарё бўйига тўпланиб оёқларини сувга тиққанча, «қани менинг оёғим?», «Йўқ топа олмадинг, бу Хусайнни оёғи» дея шовқин солишарди. Қолганлари эса: «Энди оёқларимиз қўшилиб кетди, қандай топамиз?», «Йўқ-йўқ, бу эмас, ўзингникини топ» дея чувиллашарди. Уларнинг ёнидан ўтиб кетаётган хўжа:

— Шошилманглар, болалар, ҳозир ҳар кимнинг ўз оёғини осонгина топиб бераман!

Шундай деганча қўлидаги хивчин билан болаларнинг қўлига тушира бошлади, болалар эса жон ҳолатда оёқларини сувдан чиқариб қочиб қолдилар.

турк.

410. НАСРИДДИННИНГ НАСИБАСИ

Кун кўриш учун Насриддин бир чақа ҳам топа олмай қолибди. Хотини уни қийин-қистовга олиб деди:

— Бундан кейин ҳар куни йигирма динордан топиб келмасанг остонадан қадамингни қўймайсан!

Насриддин бир сўз ҳам демасдан кўчага чиқиб кетди. Саҳар мардондан то қуёш ботгунча кўчада изғиб

юрсада бир чақа ҳам тополмади. Кечкурун Насриддин уйига қайтишга юраги бетламай эски бир харобазорга кириб бир бурчақда ўзининг аччиқ тақдирини ўйлаб ўтирди. Бир пайт у ерга бир гадой кириб келди. Четроқда ўтирди. Елкасидан халтасини олиб қўйди. Ундан тимискилаб шам ва бир бурда мум чиқарди. Шамни ёқди, сўнг мумдан бир ҳайкалча ясаб унга Одам Ато деб ном берди ва олдига қўйиб унга мурожаат эта бошлади:

— Оллоҳ сени тупроқдан яратиб, сенга жаннатни берди, сен учун ҳамма нарсани муҳайё этди. Фақат сенга буғдойни ейишни ман қилди. Лекин сен унинг айтганига қарши бординг. Буғдойни единг. Оллоҳ сени бу дунёга ҳайдади, шунинг учун биз сенинг авлодларинг бир бурда нон топиш илинжида эртадан кечгача азоб уқубатдамиз. Бу ҳам етмагандек ўлимимиздан кейин ҳам бу дунёга гуноҳларимиз учун азоб чекамиз.

Гадой шундай деганча ҳассасини олиб бир уриб Одам Атонинг ҳайкалчасини мажақлади. Кейин ўша мумдан бошқа бир ҳайкалча ясаб унга Момо Ҳаво деб ном берди ва унга ҳам мурожаат этди:

— Эй, Ҳаво! Жаннатдаги саодатли ҳаётга ношукурлик қилдинг. Одамни авраб, алдаб буғдойни ейишга кўндирдинг. Оқибатда нима бўлди? Сизлардан одам авлоди тарқалди. Башарий бахтсизлик ва кўргиликларнинг ҳаммасига сен сабабчисан.

Шундай деб ҳасса билан уриб Момо Ҳавонинг ҳам ҳайкалчасини мажақлади.

Шундан кейин гадой яна бир ҳайкалча ясаб унга шайтон деб ном берди.

— Эй, лаънати иблис! — дея мурожаат қилди, — сен Оллоҳга энг яқин эдинг. Лекин сен ҳам унинг айтганига кўнмадинг. Оллоҳ Одам Атога сажда қил деганда мағрурландинг. Бу ҳам етмагандек Одамни йўлдан урдинг. У жаннатдан қувилди. Ҳозир ҳам одам авлодларини тинч қўймасдан, уларни йўлдан урасан, улар орасига нифоқ ссласан!

Гадой ҳасса билан бир уриб шайтонни ҳам мажақлади.

Шу хилда давом этиб у бирин-кетин пайгамбар ва авлиёларнинг ҳам ҳайкалчаларини ясаб, улардан ҳам бир айб топиб, уриб мажақлар эди. Энг охирда у киёфасиз бир ҳайкалча ясаб, уни Парвардигор (навзамбиллоҳ!) деб атади ва унга ҳам турли туман гуноҳларни тақаб қўлига ҳассасини олганда:

— Тўхта! — дея қичқирди бор овозда Насриддин, — мен ундан йигирма динор олишим керак! Кейин майли нима қилсанг қил. Акс ҳолда йигирма динорни ўзингдан ундириб оламан! Хотиним йигирма динорсиз уйга келма деган.

Гадой Насриддиннинг бақиригидан кўрқиб, халтасини ҳам ташлаб қочиб кетди. Насриддин унинг халтасини ковлаб кўрган эди, беш юз динор чиқди. Ашқол-дашқолларни кўтариб уйига қайтди.

Насриддин эшикни таққиллатган эди, ичкаридан:

— Агар йигирма динор топиб келмаган бўлсанг тўрт томонинг қибла! — деди хотини.

— Тентак хотин, очсангчи тезроқ, — деди Насриддин, — йигирма динор эмас, бутун бошли беш юз динор топиб келдим.

Хотини эшикни очди, қараса эри ҳақ гапни айтапти.

— Вой, мунча пулни қаердан топдинг? — деб сўради.

— Худони кутқарганим учун, — деди Насриддин ва бўлган воқеани бошдан оёқ айтиб берди. Шундан кейин хотини Насриддинни ҳар куни пул топиб кел, дея қийин-қистовга олмайдиган бўлди. Чунки у ҳам худодан кўрқарди.

форс.

411. ХЎЖА НАСТРАДИН ВА ХИЗМАТКОРИ

Хўжа Настрададиннинг бир хизматкори бор эди. Бир куни овқатланишга ўтирдилар. Хизматкор гўшт ер, Настрададин бўлса шўрва ича бошлади. Хизматкори сўради:

— Хўжайин, нега сиз фақат шўрва ичасиз?

— Нима, мен аҳмоқмидимки гўшт есам? Шўрва жойида қолади, гўшт бўлса тушиб кетади.

— Қанақасига?

— Мана, қара.

Хўжа қошиққа шўрвани олиб деворга сепди. Шўрванинг изи қолди. Сўнг гўштни олиб деворга отди, гўшт—ерга тушди.

Улар қайта овқатланишга ўтирдилар. Энди хизматкор шўрва ичар, Настрададин гўшт ерди.

— Гўшт кишини кучсиз қилади, — дея маъни берарди Хўжа. — Мен хўжайинман, кўп ишламайман, кучсиз бўлсам ҳам зарари йўқ. Сен кўп ишлайсан,

кучли бўлишинг керак, шунинг учун фақат шўрва ичи-
шинг лозим.

булғор.

412. БИР БЎЛАК МУЗ

Афанди бозордан бир бўлак семиз қўй гўшти олиб,
халтага солганча уйга олиб келди.

— Нима олиб келдингиз? — деб сўради хотини.

— Бир бўлак муз олувдим, тахмонга киритиб қўй.

Кечқурун мушук ҳидини олиб гўштнинг ҳаммаси-
ни еб қўйди. Эртаси куни Афанди кириб қараса гўшт
йўқ.

— Хотин, гўштни нима қилдинг? — деб бақирди у.

— Халтада гўшт бор эдими, ҳали? — дея ҳайрон
бўлибди хотин. — Ахир унда муз бор деган эдингиз-
ку?

— Мушук билмасин деб унда муз бор деган эдим,—
деди Афанди лаллайиб.

ўзбек.

413. МУЛЛА НАСРИДДИН ВА БОЛАЛАР

Мулла Насриддин ўзига эргашиб келаётган бола-
ларга дебди:

— Қабристонда холва беришаяпти.

Болалар унинг гапига ишониб қабристон томон югу-
риб кетишди. У ҳамманинг ўша томон югуриб кетаёт-
ганини кўриб ўйлабди: «Агар у ерда ҳеч нима берма-
ганларида, бу қадар югуришмас эди», дея ўзиям бола-
ларнинг изидан югурди.

агурей.

414. ИШОНТИРДИ

Бир куни Хўжа ўзини пайғамбар деб эълон қилди.
Бир кўзли маҳмадана унинг шармандасини чиқармоқ-
чи бўлди.

— Пайғамбар бўлсанг исботла. Қани, бирорта
мўъжиза кўрсатчи.

— Марҳамат, — деди Хўжа. — Ҳозирнинг ўзи-
даёқ, шу ернинг ўзида сенинг якка-ю ягона кўзингни
ўйиб оламан, кейин Олоҳдан сўраб, яна ўз ўрнига
кўрадиган қилиб қўйишим мумкин.

— Керак эмас, хожати йўқ, — деди бир кўзли маҳмадана. — Шундай ҳам сенинг пайғамбарлигингга ишондим.

турк.

415. НАСРИДДИН ЯШАРМОҚЧИ

Бирда кечқурун Насриддин хотини билан гижжилашиб қолди.

— Тўғриси айтсам сенга уйланганда кўзим кўр экан, — деди. — Кўр бўлмасам сенга ўхшаш бадбашарага уйланармидим.

— Ҳали мен бадбашара бўлдимми? — дея чинқирибди хотини, — ўзингга бир қара, майиб-машриқсан. Мендай сўфи тўрғайни сендай бойқушга берган отам ўлсин! Истаган томонингдан қарасанг ҳам қийиқсан, юзларинг буришиб кетган.

Насриддиннинг ҳамияти кўзиб кетибди. Қандай йўл билан бўлмасин, яшариб; ажинларини йўқотгиси келибди. Унинг ниятидан хабар топган лўли хотинлар уни бир соатнинг ичида яшартириб, ўз ўзини танимайдиган даражада гўзал қилишга ваъда беришди. Насриддин ҳам уларга катта пул ваъда қилди.

Эртасига у хизматкорини тонг-азонда жавоб бериб юборди, хотинини ҳам онасиникига жўнатиб лўли хотинларни кута бошлади. Соат тўққизларда улар тўпланиб келиб атрофини айланиб зикр туша бошладилар. Уларнинг ашуласидан гарангсиган Насриддин тезда ёшариш илинжида ҳамма гапларига кўнибди. Лўли хотинлар катта бир бўчка топишни буюришди. Насриддин бўчкани олиб чиқди. Лўли хотинлар Насриддиннинг устига бўчкани тўнтариб қўйишди. Бўчканинг устидан эса уч-тўртта харсанг тошни бостириб қўйдилар. Ўзлари бўчканинг атрофидан айланиб саннай бошлашди. Лўлиларнинг ярми эса уйдаги бор нарса-қарани тўплаб қопларга солишди, сўнг орқалаб жўнаб қолишди.

Бир пайт ҳаммаёқ тинчиб қолди. Насриддин бўчкани кўтариб халос қилишларини илтимос қилиб, додлай бошлади. Лекин уни эшитадиган лўли хотинлар аллақачон қишлоқдан кетиб бўлишган эди.

Кечга яқин хотини ва хизматкори келишса уйнинг тўс-тўполони чиққан, ҳамма нарсалар ўғирлаб кетилган эди. Бир амаллаб бўчканинг устидан оғир харсанг-

ларни олиб, ағдариб кўришса Насриддин жони фарға-
рага келганча суллайиб ётарди...

Шу-шу у бир умр яшармади.

хорват.

416. АГАР ҲАҚИҚАТНИ АЙТИШСА

Рўза ойи келди. Эпенди ҳисобдан адашиб қолмас-
лик учун бир халтача олиб ҳар куни унга биттадан
тошча ташлаб, ўтгизинчи куни ҳайит қилмоқчи бўлди.
Эпендининг қизи отасининг бу машғулотини кўриб,
халтачага бирданига бир ҳовуч тош ташлади.

Бир куни Эпендининг қўшнилари:

— Бугун ойнинг нечанчи куни? — деб сўрашди.

— Бир пас шошилманглар, ҳозир аниқлаб кела-
ман, — дея уйига кириб кетди. Халтачани очиб тошча-
ларни санай бошлади. Ҳисоблаб кўрса роппа роса бир
юз йигирмата чиқди. «Агар уларга тўғриси айтсам,
мени жиннига чиқаришади. Кел, тенг ярмидан ҳам
камроқ қилиб айта қолай» деди у.

— Бугун ойнинг 45-куни экан, — деди у қўшни-
ларга.

— Ғалатимисиз, Эпенди. Ахир бир ой ўтгиз кундан
иборат. Қанақасига қирқ беш кун бўларкан.

Шунда Эпенди:

— Ҳалиям мен анча камайтириб айтдим, агар ишон-
масаларинг халтачадаги тошларни ўзларинг бориб са-
наб кўринглар, 120 та чиқади.

туркман.

417. БУ ЕРНИНГ БОЛАЛАРИ ШУНДАЙ БЎЛСА...

Бир куни Хўжа Насриддин Шукутар шаҳрига ке-
либди. Шаҳарга яқин ерда бир гуруҳ болаларнинг ўйнаб
ўтиргани устидан чиқиб қолди. Хўжа уларга яқин кел-
ганда болалар:

— Қаёққа кетаяпсиз, тақсир? — деб сўрашди.

— Шаҳарга, — деди Насриддин ва болалардан сўра-
ди. — Болалар, бу шаҳардан кам пул сарфлаб ҳам
қорин тўядиган, ҳам фойда қиладиган нима олса бўла-
ди?

Болалар:

— Тақсир, тўғри кушхонага боринг. Қассобдан
хўкизнинг ишкамбаси ва ичакларини олинг. Арзон-

гаровга беради. Ичидаги олиб энг, қорнингиз тўяди. Кейин ичакларини яхшилаб ювиб, сотсангиз анча фойда ҳам қиласиз дея жавоб қилишди.

Насриддин болалардан бу хил жавобни эшитгач, «Шукутар шаҳрининг болалари шу хил ҳозиржавоб бўлишса, уларнинг катталарига учрашмасам ҳам бўларкан» деб йўлини шаҳардан тескари томондан бошлади.

серб.

418. МУЛЛА НАСРИДДИН ВА НОВВОС

Бир куни Мулла Насриддин новвосини сотгани бозорга олиб тушди. Ҳунармандлар ўзаро келишиб, муллани лаққилатмоқчи бўлишди. Улар бирин-кетин келиб «Бу отингиз неча пул» деб сўрай бошлашди. Бу ҳам етмагандек новвосга нўхта тақиб, устига эгар босиб Насриддинни ўтқазиб қўйишди. Новвос эгарга ўрганмаган эди, шунинг учун бир сакраб, Муллани ерга ағдариб урди.

Одамлар Мулланинг устидан кула бошлашди.

— Мен-ку аниқ билардим, бу новвос ўз уйимда туғилган, — деди Мулла. — Галварс бўлмасаларинг, буни от деб айтмасдинглар. Бу новвоснинг онаси ҳам байтал эмас, сигир эди.

ассир.

419. МЕНИ АЛМАШТИРИБ ҚЎЙИШИБДИ

Бир куни Хўжа кўчада айланиб юриб адашиб қолди.

— Оғайни, — дея бир ўткинчига мурожаат қилди. — Менинг уйимни кўрмадингми?

— Нега кўрмас эканман, кўрдим, — деди у. — Уни ориқ бир дарвиш судраб кетди.

Хўжа шу ондаёқ гап Бобо Султон мақбараси ҳақида кетаётганини англади. Чунки ҳамма дарвешлар ўша ерда яшашарди.

— Шу ерларда менинг уйимни учратмадингларми? — деб сўради олдидан чиққан бир дарвешдан.

— Уйингни бу ерга олиб келишди-ю, — деди ишонч билан дарвеш, — кейин яна жойига обориб қўйишди.

Хўжа ўша заҳоти уйига қайтмоқчи эди, лекин дар-

вешлар бир кеча улар билан ётиб қолишни ўтиниб сўрашди. Хўжа чарчаган эмасми, рози бўла қолди. У қотиб ухлаб қолганда дарвешлар унинг соқолини қирқиб, сочини олиб қўйишди. Эрталаб тонгда уйғониб ҳеч нарсадан хабари йўқ, шу ҳолича йўлга тушди. Йўлда бир булоқдан сув ичмоқчи бўлиб эгилган эди, ўз-ўзини танимай қолди.

— Бу муттаҳамлар, мени алмаштириб қўйишибди!— дея қичқирди. — Уйқумда менинг тўшагимга бошқа бир йўловчини ётқизиб қўйишибди.

Хўжа шошилиб уйига келиб:

— Қанисан, хотин, — дея қичқирди. — Яна кўрқмагин, мени алмаштириб кетишди! Мен ҳақимда бошқа ҳеч бир хабар эшитмадингми? Оҳ, хайрият, Оллоҳга шукур, уйни ўз ўрнига қайтаришибди.

турк.

420. ИШТАҲАСИ КАРНАЙ

— Мен ҳаммомга бориб ювиниб келгунча яхшироқ бир овқат қилиб қўй! — деб буюрди Насриддин хотинига.

Хотини овқат тайёрлаб турган эди, ақаси келиб қолди. Улар Насриддинни кутиб ўтирмасдан овқатни еб қўйишди. Тушдан кейин Насриддин ҳаммомдан қайтиб, хотинига овқатингни олиб кел, деди.

— Чарчаб келдингиз, бир пас дамнингизни олинг, — деди хотини, — унғача ҳаммасини тайёрлаймиз.

Насриддин хотинининг айтганини қилиб бошини ёстиққа қўяр-қўймас уйқуга кетибди. Хотини қозон остида қолган овқатнинг юқини қириб-қиртишлаб олиб келиб эрининг соқол-мўйловлари ва лабига сурқади. Анчадан кейин Насриддин уйқудан уйғониб яна овқат сўради.

— Эсингиз жойидами, — деди хотини кулиб, — ҳали лаб-даханингиздан овқат юқини артиб бўлар бўлмас яна овқат сўрайсиз-а?

Насриддин қўли билан оғзини артган эди, лабида ёғ ва соқоларида овқат қолдигини кўрди.

— Бугун иштаҳам карнай бўлганга ўхшайди, — деди Насриддин. — Ҳамиша ҳаммомдан кейин шундай бўлади. Ҳеч бўлмаса бир тишлам нон берсангчи.

форс.

421. ХҶЖА ВА ЛҶЛИ

Бир куни Хўжа йўлда кетаётган эди бир лўли унга эргашиб хайр қилинг, дея ҳоли-жонига қўймади. Хўжа лўлини жинидан баттар кўрарди. Эътибор бермай йўлида давом этаверди.

— Ҳой, бойвачча, — дея қичқирди ниҳоят лўли. — Ҳеч бўлмаса бир чақа бер, акс ҳолда шундай қиламанки...

Хўжа лўлига ўғрилиб бир чақа ташлаб, сўради.

— Бермасам нима қилмоқчи эдинг?

— Эй, бойбачча, наҳотки шуни ҳам билмайсиз, — деди лўли. — Агар сиз менга ҳеч нарса хайр қилмасангиз ишлашимга тўғри келарди, мен эсам шу пайтгача ҳеч ишламаганман.

хорват.

422. ОЛМУРУТ БЕРСАММИКИН?

Афанди бозордан бир қадоқ ёнғоқ олиб қайтди. Йўлда келаётган эди, олдидан бир бола чиқиб, асалом, деб таъзим билан салом берди. Боланинг боадаблигига Афанди хурсанд бўлиб рўмолини ечиб ундан бир дона ёнғоқ олиб болага берди.

Бола, «Бу кишига салом берсанг, бир дона ёнғоқ берар экан. Тўхта ўртоқларимга айтай» деб ўйлаб кўчадаги ҳамма болаларга хабар берди.

Улар ҳам бирин-кетин югуриб чиқиб, Афандига салом бериб биттадан ёнғоқ ола бошладилар. Уйга етмасданоқ ёнғоқ тамом бўлди.

Афанди маҳалласининг масжиди олдига борганда, ундан имом домла чиқиб қолиб, у ҳам Афандига мулозимат билан салом берган эди. Афанди афсусланиб деди:

— Домлапочча, ёнғоқ тамом бўлган эди, сизга олмурут берсаммикан?

ўзбек.

423. КИМДАН УНДИРАМАН?

Хўжа овчи эди. Бир куни у анча бедана овлаб, патларини юлиб, сўйиб тозалади. Кейин зира ва дориворларни сепиб, зиғир ёғига яхшилаб қовурди. Қозоннинг оғзини бекитиб дўстларини айтиб келгани кетди.

Шу орада уни бир четда пойлаб турган киши келиб қовурилган беданаларни қозондан олиб, уларнинг ўрнига тирикларини солиб, қопқоғини бекитиб қўйди. Улфатлари келгач хўжа виқор билан қозонни ўртага қўйди. Қопқоғни очишлари билан беданалар парт-парт учиб кетибди. Ҳайратдан Хўжанинг оғзи ланг очилиб қолди.

— Қудратингдан ўргилай, худо! Қоврилган беданаларга қайта жон ато этганингга шак келтирмайман. Бироқ, бу овқатни тайёрлаш учун кетган ёғ, туз, қалампир, доривор, ўтин, пул ва қилган шунча меҳнатимни кимдан ундираман! — деди кўкка қараб қўл очаркан.

турк.

424. БИР ХУМЧА ТИЛЛА

Насриддин Афанди ер ҳайдаб турганди омочнинг тишига бир нарса теккандек бўлди. Қараса, бир хумча олтин. Шариат бўйича топилган бойликнинг тенг ярми подшолик хазинасига топшириш учун қозига бориб берилиши керак. Афанди уйига бориб тозароқ кийимларини киймоқчи бўлди. У тўн кийиб салласини ўрагунча хотини билдирмасдан хумчадаги олтинларни бўшатиб ўрнига шағал-тош солиб қўйибди. Афанди ҳеч нарсани сезмасдан хумчани қўлтиқлаб қозихонага кириб борди.

— Тақсир, тарозингизни олинг тезроқ, — дея қичқирди Афанди қозихона остонасидан осонгина ҳатлаб ўтаркан. — Келинг, тенг иккига бўламиз.

Хурсандликдан қози дарҳол тош-тарозини келтиришни буюрди. Тарозининг иккинчи палласига ўз қўли билан тош қўяркан:

— Бўшатинг обкелган нарсангизни — деди Афандига.

Тарози палласига шағал-тошлар шувиллаб тўкилди.

— Бу нима деган гап?! — дея ҳайқирди қози.

Афанди хотинининг қилмишини тезда англаб, сир бермай:

— Зарари йўқ, тақсирим, бемалол тортаверинг, — деди. — Сизнинг тарозингиз адолат тарозиси. Қани тортиб кўрайликчи шу тошлар қанча чиқаркин.

ўзбек.

425. ЎЛЧОВ-МАННИНГ УЧДАН БИРИ¹

Насриддин ўрмонда сайр қилиб юрарди. Олдидан қуён чиқиб қолди. Насриддин таппа ташлаб қуённи тутиб олиб халтага содди. Кўтариб уйига олиб келаркан ўз-ўзича ўйларди: «Ҳар қалай бу хил қуённи ҳеч кўрмаганман. Бошқа ўлкалардан келганга ўхшайди. Катта пулга пулласа ҳам бўлади». Уйига қайтиб қуённи хотинига бераркан шундай деб тайинлади.

— Эҳтиёт бўл, яна халтанинг оғзини очиб-нетиб юрма. Ёввойи қуён, қочса тута олмайсан. Мен бориб харидор топиб келаман.

Насриддин кетиши билан хотиннинг қуённи яна бир бор кўргиси келибди. Халтани жиндай очган экан қуён ўқдай отилиб, ҳақкалаганча ҳовли ёнидаги жўхоризорга ўзини урибди. Хотини Насриддиндан қаттиқ қўрққани учун халтага қуён ўрнига бироз ғаллага тенг ўлчов жисми солиб, оғзини қаттиқ бойлайди.

Орадан бирор соат ўтгач Насриддин беш нафар савдогар билан кириб келди. Уларни ҳурмат-эҳтиром билан уйга киритиб олдларига дастурхон ёзди. Сўнг тутган қуённи кўкларга кўтариб мақтаб, халтани об келиб очди. Халтани ағдарса — энг кам миқдордаги ғалла ўлчови чиқди. Ҳайронликдан тош қотган Насриддин:

— Бу — кам миқдордаги ғалла ўлчови, яъни маннынг учдан бир бўлаги, — дея ғудранди.

форс.

426. ҚАРЗДОР ЭМАСМАН

Бир куни Мулла ўз дўстлари билан дарёга балиқ овлгани борди. У тутган балиқларини алоҳида идишга сола бошлади. Улфатлари унинг идишидаги балиқларни билдирмасдан бўшатиб олиб қўйишди. Кетиш олдидан қараса, Мулланинг идишида битгаям балиқ йўқ эди. Шунда у дарёга тикилиб деди:

— Нега менга ялпайиб қарайсан? Бўш қўл билан келган эдим, мана бўш қўл билан кетяпман. Сендан ҳеч нима қарздор эмасман.

озар.

¹ Ман — 3-6 кило оралигидаги тўкиладиган жисмлар ўлчови.

427. АЛДАБ БЎПСИЗЛАР

Бир куни шумтака болалар Хузя Насриддиннинг бошмоқларини ўғирламоқчи бўлишди. Уни баланд бир олма дарахти остига олиб бориб тепадаги шохдан олма узиб беришни илтимос қилишди. Улар Хузя бошмоқларини дарахт остига қўйиб чиқади деб ўйлашди. Бироқ у бошмоқлари билан дарахтга ўрмалаб чиқа бошлади.

— Бошмоқларингизни ечиб қўйиб чиқсангиз бўлмайдами? — деб сўрашди болалар.

Хузя:

— Эҳтимол тепада йўл лойдир. Оёғим ифлос бўлиб, таҳоратим бузилмасин деб бошмоқни ечмадим, — дея бепарво жавоб берди.

тотор.

428. МУКОФОТ

Аскиячилар мусобақасида Насриддин Афанди ва самарқандлик қозикалон ғолиб чиқишди.

— Ҳар бирига ўн тангадан мукофот берилсин! — деди Амир Темур.

Қозикалон эътироз билдирди.

— Бу унчалик адолатдан эмас, олампаноҳ. Менга икки ҳисса ортиқроқ беришингиз керак эди.

— Нега? — ҳайрон бўлиб сўради Амир Темур.

— Афанди қора халқ вакили бўлса, мен хўжаларданман.

Орадан анча вақт ўтгач яна аскиячилар мусобақаси бўлди. Бу гал Афанди билан қозикалоннинг аскияларидан ҳукмдор дарғазаб бўлди.

— Уларнинг ҳар бирига ўн даррадан урилсин! — деб буюрилди.

— Бу адолатдан бўлмас, олампаноҳ, — дея эътироз билдирди ер ўпиб Афанди. — Адолат қилсангиз охиригача қилинг. Қозикалон оқсуяк, хўжалардан. У кишига ўн дарра урилса, бизга ўхшаган қора халққа икки ҳисса кам урилса ҳам бўлаверади.

Амир Темур кулиб юбориб, жазони бекор қилибди.

ўзбек.

429. УЧ МАСЛАҲАТ

Бир куни бир муғамбир ҳаммолларга деди:

— Идиш тўлдирилган ана шу яшчикни ким менинг

уйимга бешикаст обориб берса учта фойдали маслаҳат бераман. Ҳамма рад этди, фақат Афанди рози бўлди. Зил-замбил яшчикни елкасига қўйганча ҳарсиллаб йўлга тушди. Бироз юргач савдогарга:

— Яшчигингни бир амаллаб уйинга обориб бераман, зерикмаслик учун биринчи маслаҳатингни айта қол, — деди.

— Яхши, — дея рози бўлди муғамбир. — Эшит бўлмасам. Кимда ким сенга уловда юргандан кўра пиёда юрган афзал деса, зинҳор ишонма.

— Офарин, ҳақиқатан ҳам жуда фойдали маслаҳат экан, — дея Афанди йўлида давом этди.

Ярим йўлга етганда Афанди яна савдогарга мурожаат қилди:

— Қани, иккинчи маслаҳатингни айтчи.

— Марҳамат. Кимда ким сенга тўқликдан очлик афзал деса, зинҳор ишонма.

— Тўғри, буям жуда ақлли маслаҳат экан, — деди Афанди.

Савдогарнинг уйига етиб келганларида:

— Марҳамат қилиб учинчи маслаҳатингни айт, — деди Афанди.

— Эшит бўлмасам, — деди савдогар. — Агар кимда ким ер юзида сендан бошқаям аҳмоқ киши бор, деса, зинҳор ишонма.

— Бай-бай! Қандай доно маслаҳат! — дея Афанди елкасидаги яшчикни ерга ташлаб юборди ва қўшиб қўйди: — Кимда ким сенга мана бу яшчикда бирорта бутун идиш қолди, деса зинҳор ишонма.

уйғур.

430. ПУЛ ЭРИБ КЕТДИ

Ёзнинг иссиқ кунларидан бирида улфатлар тўпланиб ҳарифонага ош қилмоқчи бўлдилар.

Ошнинг зирваги тайёр бўлганда кимнингдир эсига шакароб қилиш учун памилдори, қовун ва бошқа хил газаклар тушиб қолди. Улар ўттиз танга тўплаб Афандидан илтимос қилишди.

— Ош пишгунга қадар бозордан бориб айтилганларни олиб кел.

Афанди рози бўлиб жўнади. Бозоргача анча йўл, ҳаво эса заптига олиб қиздирарди. Афанди бир дарахтнинг соясида жиндай мизғиб олмоқчи бўлди. Ухлаб қолди. Бир вақт кўзини очса — қоронғу тушай деб

қолибди. Бозор эса аллақачон тутаган. Ноилож қуруқ қўл билан улфатларининг ёнига қайтди.

Дўстлари у кетиши биланоқ ошни паққос тушуриб бўлган эдилар.

— Ош қани? — деб сўради Афанди.

— Ҳаво чунонам исидики, палов эриб кетса бўладими. Дарвоқе, қовун қани?

— Тўғри айтасизлар, — деди Афанди уларнинг гапини тасдиқлаб, — мен бозорга етиб боргунча иссиқда сизлар тўплаб берган ўттиз танга ҳам эриб кетибди. Ҳеч нарса ололмай қайтдим.

ўзбек.

431. ЭШАКНИНГ ҲАНГРАШИ

Насриддин битта олтин тангани бош бармоғининг тирноғи устига қўйиб отиб ўйнар, чаққонлик билан қайта тутиб оларди. Бир фирибгар уни аҳмоқ ўйлаб ёнига келиб деди:

— Шу битта тангангни менга берсанг, мен сенга саккизта танга бераман.

— Мен розиман, — деди Насриддин, — фақат бир шартим бор, уч марта эшак бўлиб ҳанграб берасан.

Фирибгар рози бўлди ва уч марта чўзиб-чўзиб, эшак бўлиб ҳангради.

— Яхши эшак экансан, — деди Насриддин. — Сен эшак ҳолингда олтин танга билан мисни ажрата олганинда, мен одам бўлиб ажрата олмайманми?

форс.

432. ҲАЗИЛИ ЎТМАДИ

Хўжа Насриддин бозордан янги чалвор олиб, бир пананага ўтиб кийди-да уйига равона бўлди. Қўшнилари уни кўриб лаққилатмоқчи бўлишди.

— Сенга ярашмабди бу чалвор, яхшиси менга берақол, — деди бир қўшнисидини олдини тўсиб чиқиб.

— Э, қоч у ёққа, — деди Хўжа. — Тинч қўясанларми йўқми?

Шундай қилиб, беш марта унинг йўлини тўсиб чиқдилар. Энг охирида Хўжа бироз кўнгандек бўлиб:

— Ма, ушла, — дея шилқим қўшнига оёғини узатди.

Кўшниси унинг чалворини ечиб олиш учун эгилганда хўжа уни бир тепиб ерга қулатди.

— Билмасанг билиб қўй, — дея қичқирди Хўжа, — одамларни лаққилатиш бу сенинг ишинг эмас, менинг ишим!

турк.

433. ҒАЛАТИ МЕҲМОНДОРЧИЛИК

Афанди шаҳарга кетаётиб жуда чарчаб оч қолибди. Довул қишлоғига етганда бир танишиникига дам олиб, тушлик қилгани кирди. Уй эгаси унинг олдига дастурхон ёзиб, катта бир корсонда фақат сут қўйди. Афанди бу хил меҳмондорчиликдан ҳайрон бўлиб атрофга аланглай бошлади. Шунда мезбон қўлини кўксига қўйиб:

— Марҳамат, қаймоқ, қатик, сарёғ ва сузмадан олиб, еб ўтиринг... Тортинманг меҳмон, ҳаммаси шу ерда...

Сутни ичиб Афанди ноилож йўлга тушди.

Орадан бироз муддат ўтгач ўша бой иттифоқо Насриддин Афандиникига меҳмон бўлиб келиб қолди.

— Марҳамат, марҳамат, хуш келибдилар, — дея уни иссиқ қаршилади Афанди. Меҳмоннинг остига икки қават кўрпача ёзди, биқинига ёстиқ қўйди. Анчадан кейин дастурхон ёзиб олдида бир баркашда икки бош узум келтириб қўйди.

Бой ҳайратдан бўзариб кетди. Афанди мулозимат қила бошлади:

— Марҳамат қилсинлар, бой ота! Тортинманг, қўлбола майдан, салқин шарбатдан, асалдек узумдан, тил ёрар шиннидан тортинмасдан олиб туринг. Ҳаммаси муҳайё...

Бой бирга-бир бўлганини тушуниб ўрнидан турди.

ўзбек.

434. ЯХШИ НИЯТ

Йўлдан бир ҳамён кумуш танга топиб олган Афанди ярмини қозига бериш учун қозихонага борди. Тушлик вақти экан қози уни қабул қилмади.

— Бўлди, бу шикоятчилардан жонимда жон қолмади — деди пишшиллаб. — Йўқолларинг!

Бу ҳам етмагандек мулозимлар Афандининг кўксидан итариб чиқаришди.

Орадан бир неча кун ўтгач қозининг эсига тушиб, ўз қилмишидан пушаймон бўлиб, Афандининг изидан киши қўйиб олдирди.

— Ўшада нима демоқчи эдинг? — деб сўради.

— Ўшада ҳузурингизга яхши бир ният билан келган эдим, тақсирим, лекин сизнинг мулозимларингиз шундай қилишдики ана бу ҳамёндек бўшаб қолдим.

Шундай деганча Афанди бир неча кун орасида ба-
тамом пучайиб қолган ҳамённи кўрсатди.

ўзбек.

435. ГИЛОС

Афанди гилос териш учун бойга ёлланди.

— Сенга бериш учун пулим йўқ. Шундай келишайлик, — деди бой. — Ярим кун ишлайсан, кейин қанча гилос есанг, ўзингни танинг, пул олмайман.

Келишганларидек тушгача дарахтнинг тепасидан гилос терган Афандига бой пастдан туриб танбеҳ берди.

— Ҳой, бўлди энди, туш пастга, дарахтнинг шохини синдирасан. Пастки шохлардан терсанг ҳам бўлади.

— Шошилманг, бой ота, аввал юқоридаги шохлардагини еб бўлай, кейин пастга тушаман, — деди Афанди.

ўзбек.

436. ҚОЗОН ЎЛДИ

Бир куни Хузя Насриддинга қозон керак бўлиб, қўшнисидан сўраб олди. Бир муддатдан сўнг қўшнисига ўз қозони билан бирга яна бир қозончани ҳам обориб берди. Қўшниси нега иккита қозон келтирдигинг, деб сўради.

— Буниси қозонингизни ўғли, — деди Хузя, — бизникида туғиб қўйди.

Қўшниси сир бермай иккала қозонни ҳам олиб қолди.

Икки ҳафтача ўтди. Хузя яна қозон сўраб чиқди. Қўшниси хурсанд бўлиб катта қозонини чиқариб берди. У яна қозонининг туғишидан умидвор эди. Лекин иш тескарисига айланиб қолди. Хузя негадир қозонни чиқаравермади. Охири қўшниси сўраб чиқишга мажбур бўлди.

— Қозонга чиққан эдим.

— Қозонинг ўлиб қолди, — деди ғамгин Хузя.

— Қозонам ўларканми? — дея ҳайрон бўлиб сўради қўшниси.

— Қозоннинг туғишига ишониб, боласини олиб қоласан-у, ўлганига ишонмайсанми? — деди Хузя.

тотор.

437. ТАМАКИСИ ЗҮР ЭКАН

Насриддин шаҳар кетаётган қўшнисидан зиғир ёғи олиб келиш учун идиш бериб илтимос қилди. Қўшниси ҳам муғамбир экан, идишнинг ичига сув қуйиб, устига бир пиёлача ёғ солибди. Насриддин бақлажон қовурмоқчи бўлиб ёғни қозонга солган эди, шилдираб сув тўкилди. Насриддин хап сеними, дея кўнглига тутиб қўйди. Қўшниси тамаки ҳидлашга жуда ўч эди. Бир куни Насриддин иккита тамакидон олиб биттасига — хушбўй тамаки, иккинчисига — аччиқ қалампир аралаштирилган тамаки тўлдирди. Қўшниси ишга кетиш олдидан йўлини пойлаб турди. У кўринганда хушбўй тамаки солинган тамакидондан бир чимдин олиб ҳидларкан:

— Бай-бай, оҳ-оҳ, тамакимисан тамаки экан! Кайфини қараңг-а...

У яна бир чимдим олиб ҳузур қилиб ҳидлади. Қўшнисининг ҳам тамаки ҳидлагиси келиб, сўлаги оққандек бўлди. У Насриддиндан илтимос қилди.

— Менга ҳам жиндай бер, ҳидлаб кўрайчи.

Насриддин билдирмасдан секин қалампир аралаштирилган тамакидонни тутқазди. Текинга ўч қўшниси кафтига анчагина солиб олиб, шундаям қаттиқ ҳидладики, қалампир унинг миясигача етиб бориб, кўзларидан дув ёш чиқиб кетди. У уст-устига йўталиб ўқчий бошлади.

— Худо ургур, нимани бердинг? Бу қанақа тамаки ўзи?!

— Сен шаҳардан олиб келган ёққа тайёрланган тамаки эди, — деди Насриддин.

форс.

438. КИМ ЮТДИ?

Насриддиннинг улфатлари у билан баҳслашиб ғаров ўйнашди. Насриддин қаҳратон қиш оқшомида ша-

ҳар майдонида битта жуббада эрталабгача, ҳеч қаерда исинмасдан туриб берса, улфатлари унинг бу қаҳрамонлиги учун катта зиёфат қилиб берадиган бўлишди. Акс ҳолда Насриддин совуқ қотиб исиниш учун бирор хонадонга кирса, ёки олов сўраса ўзи зиёфатга тушадиган бўлди. Ниҳоят қўл ташлашиб, гаров кесилганда дўстларидан бири:

— Насриддин, бу кечадан омон қолмайсан, шунинг учун васиятингни ёзавер, — деди кулиб.

Насриддин бир сўз ҳам демасдан майдон сари йўл олди ва тонгда соппа-соғ улфатлари ҳузурига қайтиб келди.

— Тунни қандай ўтказдинг?

— Жуда совуқ ва қоп-қоронғу эди, — деди Насриддин. — Бошқа ҳеч нарса йўқ. Фақат узоқдан бир чироқ милтираб кўринарди...

Улфатларга баҳона керак эди, шунинг учун бара-варига чувиллашди:

— Ана ютқаздинг, ютқаздинг! Сен ўша чироққа исингансан. Зиёфатга тайёргарлик кўравер.

Насриддин қанча уринмасин хира улфатларини кўндириб бўлмас эди. Мажбуран уларни зиёфатга таклиф этди. Улфатлар Насриддинникига тўпланиб, бир неча соат таом келишини кутдилар.

— Овқатинг қачон пишади? — деб сўрашди бетоқат. Насриддин:

— Хабар олайчи, тайёр бўлса олиб келаман, — деб чиқиб кетди.

Орадан яна икки соатча ўтди. Лекин ҳамон Насриддиндан дарак йўқ эди. Очликдан тинка-мадорлари қуриган дўстларидан уч-тўрттаси уни излаб кетишди. Ҳовлининг қуйисидаги дарахт остидан топишди уни. Насриддин дарахтнинг баланд шохига қозонни илиб, пастда битта шамни ёқиб қўйган эди. Дўстлари Насриддиндан сўрашди.

— Мулла, нима қилиб ўтирибсан?

— Қозонга гуруч ва бошқа масаллиқларни солганман, — деди у, — қайнашини кутиб ўтирибман. Пишса сузиб кираман.

— Шунча катта қозон, шунча узоқликдаги шамнинг иссиғида қачон қайнайди? Эсинг жойидами ўзи? — дейишди хуноби ошган улфатлари.

— Шунча узоқликдаги чироқнинг алангасига одам исинганда шамнинг алангасига наҳотки қозон қайна-маса? — деди Насриддин.

Улфатлар мот бўлиб, уй-уйларига тарқашди ва ўзлари Насриддинга зиёфат қилиб берадиган бўлишди.

форс.

439. НАСРИДДИННИНГ ҚОРА ДЕНГИЗНИ ИЧМОҚЧИ БЎЛГАНИ

Оғзи катта, давлати тўлиб-тошган бир бей кимдан-ким Қора денгиз сувини бир чакра қолдирмасдан ичса минг червон бераман, деди.

Насриддин бу ишни мен бажараман деб ўртага чиқди.

Белгиланган кунда минг-минглаб халойиқ тўпланиб келди.

— Бошла, кўрайликчи! — деди бей.

— Жоҳил! — деб кулди Насриддин. — Аввал сен денгизга қуйиладиган дарёларнинг сувини қурит. Мен сенга фақат денгизнинг сувини ичаман деганман.

Тўпланганлар оджанинг талабини ҳақли деб топиб, бейга ютқаздинг, дейишди. Бей ҳамёнини очишга мажбур бўлди.

крим-тотор.

440. ТОШ ЭТИК

Афанди этиқдўзлик қилади. Бир амалдор унинг дўконига келиб талаб қилди.

— Менга тошдан этик тикиб бер. Бир тепганда истаган хизматкор ўладиган бўлсин.

— Бўпти, — дея рози бўлди Афанди. — Тикиб бераман, фақат қумдан кўпроқ олиб келинг.

— Қумни нима қиласан?

— Нима қилардим, этикнинг кўнжи ва таглигига керак.

— Аҳмоқмисан? Наҳотки этикнинг кўнжи қумдан тикилса?

— Сизнингча этикнинг усти тошдан бўлса, нега энди кўнжи ва тагликка қум ишлатилмас экан? — деди Афанди саволга савол билан жавоб қайтариб.

уйғур.

440. МУЛЛА БЎЁҚЧИ

Мулла бўёқчилик дўконини очди. Бир кимса унга уч арчин мато олиб келиб:

— Мулла, шуни бўяб берсанг, — деб илтимос қилди.

— Марҳамат, — деди Мулла, — қанақа рангга бўяй?

— Оламда йўқ рангга бўяб бер.

— Оламда йўғи қанақа ранг экан?

— Бу ранг қизил ҳам бўлмасин, зангори ҳам бўлмасин, қораям, кўкам, сариқ ҳам, оқ ҳам бўлмаслиги керак.

Мулла буюртмачининг ўз устидан кулаётганини сезиб:

— Хўп бўлади! Айтганингиздай бўяб бераман, — деди.

— Қачон келай? — деб сўради буюртмачи ўз мақсадига эришяётганидан хурсанд бўлиб.

— Шундай бир кунда келинги, бу кун душанба ҳам, сешанба ҳам, чоршанба ҳам, пайшанба ҳам, жума ҳам, шанба-ю якшанба ҳам бўлмасин.

озар.

442. ХЎЖА НАСТРАДИН ЎЗ ТУПРОҒИДА

Хўжа бегона юртга келиб одамларни лақиллата бошлади. Уни тутиб олиб:

— Йўқол бизнинг тупроғимиздан! Бу ерларда қорангни кўрмайлик! — дейишди.

Хўжа Анатўлияга қайтиб, у ердан анча тупроқни олиб аввалги юртга келди. Қопидан тупроқни чиқариб, оёғи остига сепиб, бемалол тураверди. Яна рақиблари келиб унга дўқ ура кетишди.

— Биз сени ҳайдаган эдик, яна нега бизнинг тупроғимизга қадамингни қўйдинг!

— Оёғим остида сизларнинг тупроқларинг эмас, ўз юртим, Кичик Осиёнинг тупроғи! — деди бўш келмай Настрадаин.

булғор.

443. АЙЁР ПЕТРЕ ВА НАСРИДДИН ХЎЖА

Петр ҳали ёшлигидаёқ туғилган шаҳри Марковдан узоқларга кетиб, Насриддин Хўжага батрак бўлиб ёлланган эди. Ўшанда хўжа мактабда болаларга ҳам дарс берарди. Кичкина Петре жуда ақлли эди.

Бир куни дарс пайти Хўжа:

— Қани, болалар, тез ўринларингдан туриб уйла-

рингдан битгадан тухум олиб келинглар! — деб буюр-ди.

Болалар уйларига бориб тухум олиб келишди. Хўжа уларга:

— Энди, «тухум туғди», ўйини ўйнаймиз. Сизлар тухумни остларингга қўйиб «Қоқо-қо-қо-қооқ» дейсизлар. Кейин ўринларингдан турасизлар. Мен жойларингга қараб тухум топиб оламан, — деди.

Болалар шундай қилишди. Фақат шўрлик Петреда тухум йўқ эди. Хўжа сўрамасданок, кафтларини бир-бирига шап-шап уриб: «Ку-ку-куу!» дея қичқирди.

Хўжа ундан:

— Тухум қани? — деб сўради.

Айёр бола қулиб:

— Кечирасиз, мен сизга товук эмасман-ку, тухум туғсам.

— Кимсан бўлмасам?

— Мен хўрозман! Ахир товуклар тождор эрлари бўлмаса туғармиди? — деди Петре.

makeg.

444. АЙЁР ПЕТР ХЎЖА НАСТРАДИННИ АЛДАГАНИ

Булғорларнинг айтишича Хўжа Настрадаин Айёр Петрнинг доврўғини эшитиб, уни алдагани Анатўлиядан йўлга тушибди. Айёр Петр хўжанинг ўз қишлоғига келганини сезиб қолибди. У бир деворга елкасини тираб ўтирган экан, хўжа келиб сўрабди.

— Шу ерликмисан?

— Шу ерликман.

— Айёр Петрни биласанми?

— Нима ишинг бор эди унда?

— Уни алдаб, лаққилатмоқчи эдим.

— Ўша Петр мен бўламан. Фақат менинг айёрлик, хийла халтам уйда қолган. Бемалол баҳс бойлашим мумкин. Кел, бир пас мана бу деворни тутиб тур, хийла халтамни югуриб бориб олиб келаман.

Хўжа йиқилмаслиги учун деворга елкасини бериб Петрни кута бошлади. Петр эса бадар кетди. Кун бўйи деворни ушлаб, очиқдан хўжа кечқурун ошхонага кирса Петр мазза қилиб ўтирганмиш.

— Менинг лаққилатишимдан қўрқдинг шекилли? — деди хўжа.

— Яна сенга қанақа лаққилатиш керак? — деди

Петр кулиб. — Кун бўйи иссиқда деворни суюб турганинг лақиллаш эмасми?

— Ҳали айёрлигинг шугинами?

— Ҳа, бу камми ҳали? — деди Петр кулиб.

булғор.

445. ОЛМА ЎҒРИЛИГИДА

Хўжа Настрадаин билан Айёр Петр ким кимдан айёр, деган масалада тортишиб юрардилар. Бир куни қоронғу тушмасданоқ улар ўғрилиқка чиқишибди. Айланиб кўрсалар бир боғда нақш олмалар пишиб турган экан. Айёр Петр:

— Ҳали ёруғ, — дебди. — Бир пас шу ерга кутиб тур. Қоронғу тушгунча бориб, нарвон олиб келаман, кейин девордан ошиб тушамиз.

Хўжа рози бўлиб, боғнинг ёнида қолди. Айёр Петр бўлса уйига бориб эрталабгача ухлабди. Эрталаб уйқудан туриб, бориб қараса, хўжа ҳамон кутиб турганмиш.

— Петр, нима учун мени лаққилатиб эрталабгача кутишга мажбур қилдинг?

— Ахир биз ким айёр, дея баҳслашмаган эдикми? Шунинг учун сен мени эрталабгача кутдинг, мен эса мазза қилиб ухладим.

булғор.

446. ДЕНГИЗГА ЎТ КЕТДИ

Бир куни Айёр Петр Хўжа Настрадаинни алдамоқчи бўлиб уни излаб топибди.

— Эшитдингми, Хўжа, денгиз ёниб кетганмиш, балиқлари қоврилиб-қоврилиб қолибди. Эшагинга мин, бориб балиқ олиб келамиз.

Настрадаин эшагига миниб олибди. Айёр Петр эса яёв унга эргашибди. Анча юрганларидан кейин Петр:

— Эшагингни тезроқ ҳайда, бизларга балиқдан ҳеч нима қолмаслиги мумкин, — деди.

Настрадаин бориб қараса, денгиз тўла сув. У изига қайтиб Петрдан сўради.

— Нега мени алдадинг? Ахир денгиз тўла сув-ку.

— Денгизнинг ёнмаслигини билсанг, нега менинг гапимга ишондинг? — деди Петр.

булғор.

447. БАРРА ГҮШТИ

Хўжа Настрадаин ва Айёр Петр чўлга чиқиб барра гўшти қовуришибди. Ҳар иккаласи ҳам барра гўштини хуш кўрганлиги учун бир-бирини алдамоқ пайида экан. Айёр Петр таклиф қилиб қолибди.

— Кел, яхшиси овқатланиш олдидан ухлаб оламиз. Ким яхши туш кўрса, ўша барра гўштини ейди.

Улар ухламоқ учун ётишди. Фақат Настрадаин ухлади. У уйғонганда Айёр Петр ундан қандай туш кўрдинг, деб сўради.

— Тушимда осмонда эканман, — деб жавоб берди хўжа.

— Менинг ҳам тушимда сен осмонда экансан, — деб жавоб берди Айёр Петр, — шунинг учун туриб, барра гўштини еб қўйдим. Чунки энди осмондан ерга тушмассан деб ўйладим.

булғор.

448. АЙЁР ПЕТР ВА ХЎЖА НАСТРАДИН ДЎСТЛИГИ

Хўжа Настрадаин ва Айёр Петр дўст бўлиб бирга ишлашар экан. Бир куни улар ишдан кейин бирга овқатланмоқчи бўлишди. Иккаласига бир товоққа шўрва сузиб беришибди. Айёр Петр қараса шўрвада икки бўлак гўшт солинган эди. У битта гўштни ҳовлиқиб еркан:

— Бахтимдан ўргилай, омадим бор экан, — деди.

Кейин у шўрвани ича бошлабди ва иккинчи бўлак гўштни ҳам олиб еркан:

— Бахтимдан ўргилай, яна омадим бор экан, — деди.

Гўштсиз қолганини англаган Настрадаин қошиқ билан уни бир тушуриб:

— Бахтингдан ўргилмай қўяқол, икки марта омадинг чопиб, бир марта чопмаса ҳечқиси йўқ, — деди жаҳл билан.

булғор.

449. ОШХОНАДА

Насриддин дўсти билан ошхонага кириб бир лаганда айрон олишди. Овқатни олдларига олганда дўсти лаганнинг ўртасидан чизик тортиб:

— Мен ўз томонимга шакар сепиб ширин қилмоқ-
чиман, — деди.

— Ахир айрон суюқ, — деди Насриддин шакар сепсанг мен томонимга ҳам ўтади. Яхшиси, шакарни яхшироқ аралаштир бирга еймиз.

— Шакар кам, иккаламизга етмайди, — дея эътироз билдирди дўсти.

Шунда Насриддиннинг жаҳли чиқиб, шишадаги зи-
фир ёғини айронга қуйди. Дўсти унинг қўлидан ушлаб
қичқирди:

— Аҳмоқ! Зифир мойини ким ҳам айронга қуяди?

— Мен ўз томонимга қуйдим, — деди Насриддин, —
юбор, қўлимни.

форс.

450. ТУЯНИНГ ЎЧИ

Бир куни Насриддин саёҳатга чиқмоқчи бўлди.
Унинг бир туяси бор эди. «Туя билан саёҳатга чиқиш
анча обрўли, савлати ҳам ўзига яраша» деб ўйлади.

У бир карвонга қўшилиб йўлга тушди. Йўлда туя
бирданига масиқиб Насриддинни ағдариб уриб, кўкраги
билан эзмоқчи бўлди. Унинг бақирғини туякашлар
эшитиб югуришди. Бир амаллаб қутқариб олишди.

Хўжа ўзига келгач бақира бошлади.

— Ҳой, мусулмонлар, қаранглар, бу туя масиққан.
Уни яхшироқ боғлаб беринглар, ундан ўчимни олма-
сам юрагим совимайди.

— Худодан кўрқинг, Хўжа, — дейишди карвонда-
гилар. — Жонивордан ҳам ўч оладими одам?

— Нега олмас эканман, — эътироз билдирди
Хўжа, — одамдан ўч олиш мумкин-у, туядан йўқми?

турк.

451. САССИҚ ДАФИНА

Насриддин бир харобазорни кавлаб бир хум танга
топиб олди. У ҳар бир чақани тозалаб, пуф-пуфлаб
хумга сола бошлади. Дунё кўрмагани учун тангаларни
қайта-қайта санарди. Харобазор рўпарасида бўёқчи-
нинг дўкони бор эди. У Насриддиннинг харобазорга
тез-тез қатнаганини кўриб хавфсирабди. Бир куни Нас-
риддин чиқиб кетгач у ерга кириб, дафинани топибди.
Бўёқчи санаса қирқ бир динор чиқибди.

Насриддин эрталаб келиб қараса, дафинадан асар ҳам йўқ. Ҳойнаҳой бу бўёқчининг иши бўлса керак, деб ўйлаб унинг дўконига йўл олди. Бўёқчини ёлғиз учратиб:

— Илтимос, бир қороз олиб мен айтганларни ёз, — деди.

— Айтинг, — деди бўёқчи.

Насриддин дона-дона қилиб санай бошлади:

— Ёз: ўттиз олти динорга етмиш иккени қўш, жами бир юз саккиз бўлдимиз? Яна унга қирқ бир динор қўшсанг, бир юз қирқ тўққиз бўлади. Бир юз элликка бир динор етишмайди. Раҳмат.

Насриддин шундай деганча хайрлашиб чиқиб кетди. Бўёқчи Насриддин қирқ бир динорга яна бир динор қўшмоқчи экан, деб ўйлаб ўғирлаган пулни шошилиб ўз жойига обориб қўйибди.

Эртаси куни Насриддин ўша ерга кириб, анчагача куймаланиб тургач қайтиб чиқди. Унинг изидан бўёқчи ҳам ўша ерга кирди. Бироқ, динорлар ўрнига кимдир бавл қилиб кетибди...

Бўёқчи харобазордан чиққанда унинг ёнига Насриддин келиб:

— Қўлларингни ҳидлаб кўрчи, ниманингдир ҳиди келаяпти, — деди.

форс.

452. МУЛЛАНИГ КАБОБ ЕГАНИ

Бирда Насриддин бозордан икки қадоқча ёғли гўшт олиб кабоб пиширди. Фақат қалампир олиш ёдидан чиққан экан. Насриддин дўконини қулфлаб, калитини тош остига қўйиб ўзи бозорга кетди. Дарвозадан чиқаверишда бир дарвишни учратиб: «Бу болани огоҳлантириб қўймасам бўлмас» деб ўйлади.

— Ҳой, ука, — деди у дарвишга, — манови тошнинг остига калитни қўйдим. Яна эшикни очиб, сандиқ устидаги қозондаги кабобни еб қўйма тагин, — деб тайинлади.

Хотиржам бўлиб бозорга жўнади.

Дарвиш ўша заҳоти калитни олиб дўконни очди, қозондаги кабобни пок-покиза еб, ўрнига бавл қилиб қўйди.

Насриддин бозорга кираверишда хира, сурбет муллани учратиб қолди. Овқат ҳидини туйган мулла Нас-

риддинга эргашди. Оджа уни эргаштириб дўконига қайтди.

Ҳовлига кириб калитни олди (дарвиш жойига қўйган эди) ва Муллани ичкарига бошлаб кириб, столга ўтқазди. Олдига қозонни қўйди. Насриддин қозонни очган эди, шундаям бадбўй бир ҳид таралдики, у бурнини тутиб столнинг тагига кириб кетди. Қозондан ғужғон пашшалар отилиб чиқиб, мулланинг боши атрофида айлана бошлади.

— Бу қанақа кабоб бўлди, оджа? — дея қичқирди у.

— Сиз айтманг, мен йиғламай, афандим, — деди оджа. — Бу лаънати пашшалар нафақат кабобни ейишган, балки алақачон ошқозонларидан ҳам ўтказиб улгуришибди. Айтинг, нима қилай уларни?

— Ур, ўлсин! — деди мулла, — қаерда кўрсанг, ўша ерда янчиб ташла!

Шунда Насриддин мулланинг бурнига катта бир пашшанинг қўниб турганини кўрди. Қўлидаги капкир билан пашшани чунонам тушурдики, мулла шўрлик вой-войлаганча деразадан қочиб чиқди.

Шу-шу бу хира мулла Насриддинга эргашмайдиган бўлди.

қрим-тотор.

Аскиячилар, мақтанчоқлар ва ҳозиржавоблар ҳақида

453. ХҶЖА ВА ҚЎШНИСИ

Бир куни қўшниси Хўжаникига чиқиб деди:

— Туни билан нега итингни акиллашига йўл қўйсан? Бутун оиламиз билан ухлай олмадик.

— Нима, итнинг ўрнига ўзим акиллайми бўлма-сам? — деб жавоб берди Хўжа.

хорват.

454. НҶНОҚ САРТАРОШ ҲУЗУРИДА

Бир куни Эпенди нўноқ сартарошга соч олди. Сартарош ҳар гал устара урганда терини кесиб, пахта ёпиштирарди. Ниҳоят, Эпенди чидай олмасдан ўрнидан туриб кетмоқчи бўлди.

— Эпенди, ҳали бошингизнинг ярми сочи олинмади-ку? — деди сартарош.

Шунда Эпенди:

— Сен калламнинг ярмига пахта экдинг, энди қолган қисмига ўзим буғдой экаман, — деб жавоб берди.

туркман.

455. ТЕМИРЧИ ВА САРТАРОШ

Бир куни Хўжа Насриддин соч олди. Бахтга қарши сартарош жуда хом эди. У ҳар устара урганда Хўжанинг башараси буришиб, кўзларидан дув-дув ёш оқар эди. Шу аснода кўчада шовқин-сурон эшитилди. Сартарошдан нима гап, деб сўраган эдилар:

— Яқиндаги дўконда темирчи от тақалаяпти, — деб тушунтирди у.

— Мен у ердаям кимнингдир сочини олишяпти, деб ўйлабман, — деди Насриддин.

456. АЙТИБ ЙИГЛАШ

Бир ҳаммомчи қўллари билан юзини бекитганча «Вой, устарам, вой, устара!» деганча ҳаммомда чарх уриб йиғларди. Ўша ерда ҳозир бўлган хўжа:

— Шубҳасиз, бу ўғригина боланинг бурнини кесганга ўхшайдилар, — деди.

турк.

457. ЖАНЖАЛКАШ ҚЎШНИ

Насриддин боғ сотиб олмоқчи бўлди. Қўшни боғнинг эгаси келиб Насриддин бу боғнинг яхши ҳавоси, суви ва ерининг унумдорлиги ҳақида роса кўпиртириб мақтади.

— Нега боғнинг камчиликлари ҳақида лом-мим демайсиз? — деб сўради Насриддин.

— Қанақа камчилик ҳақида?

— Жанжалкаш қўшни ҳақида, — деди Насриддин.

форс.

458. ҲАЗИЛКАШЛАР

Бир ҳазилкаш эшаги билан Афандининг гўшт дўконига яқин келиб:

— Ўв, қассоб, қани гўштнинг яхши жойидан кесчи,— дея қичқирди ва яқин бориб паст овозда деди.— Ярим қадоқ...

— Жоним билан, тақсир! — дея баланд овозда қичқирди Афанди. — Бунча гўштни эшак билан олиб кетолмасангиз керак. Яхшиси, уни ўзим отда обориб бераман.

уйғур.

459. ҲЕЧ НАРСА ҚОЛМАЙДИ

Бир вақтлар Афанди кулолга шогирд тушган эди. Бозор куни устаси катта бир қопга сопол хумчаларни солиб эшакка ортди-ю сотиб келиш учун Афандини бозорга юборди.

Шаҳар дарвозаси олдида миршаб унга яқин келиб, қўлидаги таёғи билан қопга бир уриб сўради:

— Ҳей, менга қара, бунингда нима бор?

— Қўлингдаги калтак билан яна шундай урсанг, ҳеч нима қолмайди, — деди Афанди.

ўзбек.

460. АВЛОДЛАР ФАМИДА

Бухоро ҳофизлари орасида Насриддин Афанди овозини сира ҳазм қила олмайдиган бир киши бор эди. У хониш қилишни бошлаганда Афанди билдирмасдан секин чиқиб кетарди.

Бир куни кўчада ўша ҳофиз билан Афанди учрашиб қолди, ҳол-аҳвол сўрашишди.

— Ёнингиздаги бу йигитча ким бўладилар? — деб сўради Афанди ҳофизнинг ёнидаги ўсмирга ишора қилиб.

— Бу киши бизнинг ўғилча, — деди ҳофиз мамнун. — Ашула айтишни жуда ёқтирадилар. Шунинг учун ёнимда олиб юрибман. Худо хоҳласа, ўзимизга ўхшаган машҳур ҳофиз бўлиб етишарлар деган умиддамиз.

Афанди истехзоли жилмайди.

— Бизку сизнинг қўшиқларингизга кўникиб кетдик. Шўрлик авлодларга қийин бўларканда.

ўзбек.

461. ПАЛОВХЎР ПАШША

Ҳали жуда ёшлигида Афанди дарбитлик Абдуҷаббор бойниқида етимлик қиларди. Бир куни бой унга эътиборли меҳмонлар учун палов пиширишни буюрди.

Палов пишгач дастурхонга тортилди. Меҳмонлар зўр иштаҳа билан ошни тушура бошладилар. Лаганининг тагида икки-уч ошам қолганда меҳмонлардан бири қора майиздай бир нарсани олиб, жирканиб «чибин экан» деди. Бой дарғазаб бўлиб, Афандини чақирди.

— Эшшак, паловда пашша нима қилади? — дея бақирди.

— Кечирасиз, бой ота, — деди Афанди таъзим қилиб, — кичик бир чибин-пашша учун шунча шовқинми?

— Оғзингни юм, нодон! Қамчи билан каллангга бир солайми?

— Вой, худойим, наҳотки шугина пашша катта бир

лагандаги ошни бир ўзи еган бўлса? — деди Афанди ёқасини ушлаб.

ўзбек.

462. БЕКОРЧИ

Афанди шахмат ўйнаб ўтирарди, чойхонанинг доимий мижози — хира мижоз дам у елкасидан, дам бу елкасидан кўз ташлаб, маслаҳат бера бошлади.

— Э, нотўғри юрдингиз. Бундай юрмаслик керак. Пиёдани суринг.

Афандининг тоқати тоқ бўлди, гарчи одобдан бўлма-сада беихтиёр қичқириб юборди.

— Э, ишингни қилсангчи бекорчи.

— Мен бекорчи эмасман, — дея эътироз билдирди маслаҳатгўй, — мен тикувчиман.

— Ҳали шундайми? — деди Афанди, ютқазгани алам қилиб ва ўрнидан шарт туриб унинг кўйлагини тенг иккига бўлиб, эгнидан ечиб олди-да:

— Ма, бор энди ишингни қил! Бир соат ичида тикиб олсанг бўлади.

Ўзи хотиржам ўйинни давом эттирди.

ўзбек.

463. АНҚОВЛАРГА ТАНБЕҲ

Бир куни бозор ўртасида Хўжа сутхўрга қарзларини санаб бераётганда бекорчи, такасалтанглар унга анграйиб қарай бошлашди.

— Буларга ҳайронман, — деди Хўжа, — билмадим бу ишнинг нимаси қизиқ экан? Ёки бу пулни судхўр ҳожатини чиқаргани учун оналарингга бераяптими?

турк.

464. ХЎЖАНИНГ ЖАВОБИ

Хўжа кўчада кетиб борарди. Рўпарасидан ит чиқиб оёғини қошиб олди. Жаҳли чиққан Хўжа итни болта билан уриб, чошиб ташлади.

— Наҳотки болтанинг муҳраси билан уриб бўлмаса, дами билан урмаганигда ит ҳам ўлмасди.

— Кечирасиз, ит менинг ўзини ўтқир тишлари билан қопди. Агар у менга қараб фақат ҳурганда эди,

мен ҳам уни болтанинг муҳраси билан урган бўлардим, — дея жавоб берди Хўжа.

қозоқ.

465. ЎЗИДАН СЎРА

Хўжа ўз уйи остонасида чўбук тутатиб ўтирарди. Ёнига қўшниси келиб сўради:

— Хўжа, нега эшагинг эрта тонгдан ҳанграй бошлади.

— Буни нега мендан сўрайсан, унинг ўзидан сўрада, — деб жавоб берди Насриддин.

хорват.

466. БОЙ БЕРИЛГАН БУҒДОЙ

Насриддин Афанда қопга буғдойни солиб эшагига ортганча тегирмонга йўл олибди. Чойхона ёнидан ўтаётиб қараса бир гуруҳ қиморбозлар ошиқ ташлашиб туришган экан.

«Бир бахтимни синаб кўрсаммикан? — деб ўйлади Афанди, — шояд ошиғим олчи туриб бир нималик бўлиб қолсам.»

Афанди уларга яқин бориб ўзини ҳам ўйинга қўшишларини илтимос қилди.

— Пулингиз борми? — деб сўрашди улар.

— Бир қоп ғаллага ўйнайман, — деди Афанди.

Ҳали атрофга қараб улгурмасданоқ қопни ютқазди. У эшагига миниб уйига қайтди.

— Ун қани? — деб сўради хотини.

— Ун ун дейсан-а, — дея тўнғиллади Афанди. — Буғдой жуда кам экан. Тегирмоннинг дўлидан бир қафт ҳам ун чиқмади.

— Хўп, майли. Бўлмаса, қоп қани?

— Қопни буғдойни тортиб бергани учун тегирмончи ўзида олиб қолди, — деди Афанди.

ўзбек.

467. ЭНГ ТЎҒРИ ФИКР

Ҳаво ниҳоятда иссиқ куни Афанди терлаб-пишиб уйига қайтиб хотинига:

— Бир товоқ қатиқ олиб кел. Ҳаво иссиқда қатиқдан фойдали нарса йўқ, — деди.

Хотини:

— Бир товоқ дейсиз-а, уйда бир қошиқ ҳам қатиқ йўқ, — деди.

Афанди:

— Бўлмаса яна яхши. Қатиқ одамзодга кони зарар, — деди.

— Қанақа одамсиз ўзи, — деди хотини, — дам қатиқ фойдали дейсиз, дам кони зарар дейсиз. Қайси гапингизга ишонса бўлади?

— Агар уйда қатиқ бўлса биринчи гапимга, қатиқ бўлмаса иккинчисига, — деб жавоб берди Афанди.

тожик.

468. САБОҚ МАНА БУНДОҚ...

Насриддин асраш учун мударрисига бир омонат қолдирди. Бир неча кун ўтказиб мударриснинг ҳузурига келиб омонатини сўради.

— Бир пас кутиб тур, сабоғимни ўтиб бўлай омонатингни обкелиб бераман.

Насриддин кутиб турди. Қараса нуқул мударриснинг соқоли титраркан. Сабоқдан асар ҳам йўқ.

— Яхшиси, сен менинг омонатимга бориб кел. Сабоқ ўтиш шунақа бўлса, майли мен сенинг ўрнингга соқолни титратиб тураман, — деди кулиб.

форс.

469. ҲИД ҚАЁҚДАН

Бир киши Хўжанинг ёнида ўтирган эди, беихтиёр ел чиқариб юборди. Сўнг билинтирмаслик учун оёғи остидаги тахтани ғижирлатиб қўйди.

— Ҳа, майли тахтанинг ғижирлаши «овози»га ўхшадди ҳам дейлик, лекин бу ҳид қаёқдан келяпти?

турк.

470. ЙЎЛДАГИ УЧРАШУВ

Бир куни Хўжа шаҳарга кетаётиб йўлда икки йўловчини учратиб қолиб, улардан сўради:

— Йўл бўлсин?

— Йўлимизнинг эндигина думи бошланди.

— Наилож, — деди Хўжа, — ишончим комилки, кечқурунгача туёғигача етиб борасизлар.

турк.

471. ПИШИТИЛМАГАН

Мулланинг кексаларни ҳурмат қилмайдиган маҳмадана бир таниши бор эди. Бир куни унга насиҳат қилган эдилар у:

— Наилож, — деди у, — лойим шунақа бўлса нима қилай?

— Гап лойда эмас, — деди Мулла, — лойинг-ку ёмон эмас, лекин уни яхшироқ тепиб пишитиш керак.

озар.

472. ХЎЖА ВА ЁЛҚОВ

Бир куни Хўжа Носир ёлқов дўстини учратиб қолиб ундан ҳол-аҳвол сўради. Ёлқов:

— Э, нимасини сўрайсан, берсалар — ейман, бермасалар — жимгина юрибман, — деб жавоб берди.

— Афтидан «жимгина» юришинг шаҳар итига ўхшайди. У жонивор ҳам одамларнинг қўлига жимгина мўлтираб қарайди, — деди Хўжа Носир.

қозоқ.

473. ДОМЛАСИГА ЯРАША ТАЛАБАСИ

Мадраса мударриси бетобланиб қолди. Унинг ёнига талабаларидан бири келиб, ҳол-аҳвол сўради ва қўшиб қўйди:

— Айтдим-а, нега тақсирим дайди итдек бунчалик озиб кетдилар деб...

Мударрис қаттиқ ранжисада билдирмади. Иккинчи талаба келганда мударриснинг ўзи унга ёрилиб қолди.

— Ё, Оллоҳ, қандай замонларга қолдик? Ҳозиргина бир шогирдпешам каминани итга тенглаштирса бўладими...

Иккинчи талаба уни юпатиб:

— Кўпам унинг гапига ишонманг, тақсирим! Ҳадемай тузалиб, бамисоли чўчқадай семириб кетасиз! — деди.

Мударриснинг баттар жаҳли чиқиб яна жим қол-

ди. Ниҳоят у Насриддин Афандининг ҳузурига келиб, ўз дардини тўкиб солибди.

— Бу одамларга нима бўлди-я, ҳурматли Афанди! Шогирдларимдан биттаси мени итга, иккинчиси чўчкага тенглашгирса бўладими.

— Хафа бўлманг, тақсир! Устозлари қандай бўлса шогирдлари ҳам ўшандоқ бўлади-да, — деб жавоб берди Афанди.

ўзбек.

474. ЭШАКНИ ТАРБИЯЛАШ

Афанди таммади қилиш учун чойхонага кирганда унинг эшаги бўшалиб, шаталоқ отганча бозор оралаб кетибди. Дастлаб кўкатфурушнинг саватидаги сабзи ва бодрингни паққос тушурибди. У қўлига калтак олиб ҳайдаган экан, яқингинадаги кулолнинг анча гул тувагини синдирибди.

Бозор аҳли тўполон қилиб чойхонага ёприлишди.

— Ўв, Афанди, бу сенинг эшагингми?

— Меники.

— Эшагинг келтирган зарарни тўла ҳозир.

— Қанақасига? Ахир савзини мен еб, тувакларни синдирганим йўқ-ку?

— Сен қилмаган бўлсанг эшагинг қилди.

— Ҳа, баракалла, мен эмас, эшак айбдорда унда.

Савдо аҳлини тинчителиш қийин эди. Шунда Афанди чуқур тин олиб шундай деди:

— Ҳамма эшакларни тўплаб бу ерга обкелинглар.

Савдогарлар ҳайрон қолиб, қани нима қилар экан дея бозордаги бор эшакларни ҳайдаб келишди. Афанди виқор билан сўридан тушиб, эшакларга рўпара бўлди.

— Ҳой, эшшак боласи, — дея қичқирди у ўз эшагига, — сени шундай тарбиялаган эдимми, беодоб? Мана сенга, мана сенга! Сиз ҳурматли эшаклар, бу ярамаста сира эргашманглар.

Халачўп билан эшагини тарсиллатиб ура бошлади.

Кейин Афанди чойини ичкани қайта чойхонага кириб кетаркан:

— Ҳамма иш жойида. Бошқа эшаклар олдида роса адабини еди. Адолат қарор топди, — деди.

ўзбек.

475. БОШИНИ ҲАМ ОЛИБ КЕТСИН

Обрўли бир киши доимо Насриддинни уйига меҳмондорчиликка таклиф этиб, ҳол-жонига қўймай юрарди. Ниҳоят Насриддин вақт топиб уникига йўл олди. Қараса, ўша киши уйи деразасидан кўчага тикилиб турган эди. Насриддинни кўриши билан бошини ичкарига тортди. Насриддин дарвозани тақиллатган эди, хизматкори чиқди.

— Хўжайин уйдадилар? — деб сўради Насриддин.

— Йўқ, ҳозиргина чиқиб кетган эдилар, — дея жавоб берди хизматкор. Сизнинг келишингизни билганларида қимирламай уйда ўтирган бўлардилар. Эшитиб хафа бўладиларда.

— Яхши, — деди Насриддин, — хўжайининг қайтганда айтиб қўй, бундан кейин уйдан чиққанда бошини деразада қолдириб кетмасин.

форс.

476. ОЧИҒИНИ АЙТГАНДА

Бир куни Хўжа қанчалик ҳаракат қилмасин отга мина олмади. От чарс бўлиб, сира тек турмасди. Шунда у атрофга аланглаб қаради, ҳеч ким кўринмагач:

— Очиғини айтганда бундан баттар отлар учрайди, — деди ўз-ўзига.

туркман.

477. ҲЕЧ БАЛО ЭМАСДИНГ

Бир куни Эпенди қанчалик уринмасин отга минолмади. От жуда баланд бўлиб, уввало ҳаракат қилди, ўзини эгарга ололмади.

— Эҳ, қарилик курсин! — деди Эпенди.

Атрофга аланглаб, ҳеч ким йўқлигига қаноат ҳосил қилгач, қўшиб қўйди:

— Ёшлиқда ҳам ҳеч бало эмасдинг...

туркман.

478. ЭҲ, ЁШЛИКИ!

Бир куни Насриддин йўлда кетаётган эди олдидан бир ариқ чиқди. Насриддин узоқдан югуриб келиб бир сакраган эди, беихтиёр ел чиқариб юборди.

— Э, сабил ёшлик! — деди ҳаяжон билан.
— Бу одатингиз ёшлиқдан қолганми? — деб сўради ҳамроҳи.

ассир.

479. ҚАРИЯНИНГ БАҲОНАСИ

Бу воқеа Хўжанинг соқоли қордек оқарганда рўй берган эди. У бир ёққа шошилиб кетаётган эди, бир келинчакни куёвниқига бошлаб бораётган аёлга кўзи тушди. Ўзини тутаолмаган Насриддин уларга анча шилқимлик қилиб, ибосиз гапларни айтди.

— Оппоқ соқолинг билан шу хил бемаъни, ибосиз гапларни айтгани уялмайсанми, ифлос! — дея қичқаришди улар.

— Ким айтди санларга оқ ит бошқаларига нисбатан ифлос эмас, — дея ҳиринглабди Хўжа.

турк.

480. САМАРҚАНД ДАРВОЗАСИ

Минглаб миноралардан хуфтон намозига азон айтилиши биланоқ Самарқанд дарвозаси тақа-тақ бекиларди. Бир куни шомдан кейин Насриддин Афанди ўз қишлоғига қайтаётган эди, олдидан жуда семиз ва лапашанг Абдужаббор бой чиқиб қолди.

— Ҳой, биродар, — дея қичқирди Абдужаббор бой, — айтчи, дарвозадан ўтиб билармиканман?

Афанди:

— Устига тоғдай қилиб пичан ортилган икки филдиракли арава, Бухоро амирининг томдан баланд фили ва бутун бошли навқарлари дарвозадан бемалол ўтади. Лекин, сиз ўта оласизми, ёки йўқми, бу ёғини билмадим, — дея жавоб берди Афанди.

ўзбек.

481. МУЛЛАНИНГ ҚАРҒИШЗИ

Бир кимса Муллани тез-тез ранжитиб турарди. Бир куни у Мулла қўлидан қўймайдиган чиройли ҳассани синдириб қўйди. Мулла ниҳоятда хафа бўлиб:

— Бу ҳасса мен учун қўлдай гап эди. Уни синдирдинг илоё оёғинг синсин! — деди.

— Оёқ синиши осон бўпти-а, — деб кулибди ҳалиги одам.

— Кўпам кулмасдан, тавба де, — деди Мулла. — Кўрасан ҳали, албатта оёғинг синади. Менинг қарғишим ўқдай гап. Қирқ кун, қирқ ой, ёки қирқ йил ўтсаям, албата қарғишимга учрайсан.

Ўша куни ҳалиги одам Мулла билан ади-бади айтишиб, уйига қайтаётган эди, тўсатдан йиқилиб тушиб, оёғини синдириб олди. У қилмишига пушаймон еб Мулланинг ёнига келиб, узр сўради.

— Кечирасан Мулла, тавба қилдим, — деди у. Сенинг қарғишинг жуда тез тутаркан. Сен қирқ кун, ёки қирқ йилда қарғишим тутади деган эдинг, орадан қирқ дақиқа ўтмасдан оёғим синди.

— Бу жазони менга қилган ёмонлигинг учун эмас, — деди Мулла, — балки бундан қирқ кун аввал қилган фирибгарлигинг учун олдинг. Менга қилган гуноҳинг учун қирқ кундан кейин жавоб берасан. Ҳали гап олдинда.

озар.

482. ҲАЗИЛ ЭМИШ

Хўжа Насриддин шахмат ўйнашдан ҳам кўра бошқа ўйинчиларга маслаҳат беришни жуда яхши кўрарди. Бу қилиғи учун кўп танбеҳ эшитарди. Охир оқибат бир куни яна шундай маслаҳат берсам, хотиним талоқ бўлсин, дея қасам ичди.

Бир неча кун ўтгач, кўча айланиб юриб шахмат ўйнаб ўтирган улфатлари давраси устидан чиқиб қолди. Ўйинчилардан бири сал бошқачароқ дона сурган эди, у ўзини тўхтатиб тура олмасдан бақириб юборди:

— Оббо! Сипоҳини бурчакка сур, икки юришдан кейин мот бўлади!

— Бу ёғи қандоқ бўлди, Хўжа? — деди ўйинчилардан бири. — Бундан кейин маслаҳат берсам хотиним талоқ бўлсин, деб қасам ичганинг эсингдадир?

— Мен ҳазиллашиб маслаҳат бердим, — деди Хўжа бепарво. — Тўғриси айтсам, уйланганда ҳам ҳазиллашиб никоҳдан ўтган эдим.

турк.

483. ТОВОН

Қўшниси Насриддинни келиб деди:

— Итингиз хотинимнинг оёғини қошиб олди. Товон тўлашингиз керак.

— Қарз қиёматга қолмаслиги лозим, — деди Насриддин, — майли, итингизни обкелиб менинг хотинимни оёғини қоштиринг. Баравар бўламиз.

форс.

484. МЕНГА НИМА

Насриддин Афанди Эронга саёҳат қилганда унга бир дангаса кимса ҳамроҳлик қилибди. Улар бир карвонсаройга тушганда Афанди:

— Мана бу пулга бозорга тушиб кечки овқатга у бу нарса олиб келинг, — деди илтимос қилиб. — Сиз келгунча мен туялардан юкларни тушуриб қўяман.

Ҳамроҳи:

— Менга нима, — деб жавоб берди.

Бир чеккага чакмонини ёзиб уйқуга кетди. Афанди ўзининг ва шеригининг туяларидан юкларни тушуриб, жойлаштирди, бозорга тушиб керакли масаллиқларни олиб чиқиб, дангаса ҳамроҳини чақирди:

— Турсангизчи, биродар, қозонга ўт ёқинг, овқат пишгунча мен шу ердаги савдогарлар билан гаплашиб олай.

— Менга нима, — дея тўнғиллади шериги.

Савдогарлар билан гаплашиб, у бу масалаларда келишиб олган Афанди қозоннинг тагига ўт ёқиб, овқат пиширди.

— Ҳой, менга қаранг, туринг энди, овқат тайёр бўлди, — деди Афанди дўстига яқин бориб. — Дастурхонни ёзинг, саройбондан товоқ ва туз обкелинг.

— Менга нима, — деди ҳамроҳи ва биқинига ағдарилиб хурракни қолган жойидан давом эттирди.

Афанди дастурхон ёзди, саройбондан товоқ олиб, қозондан овқатни сузиб келиб, бошқа туякашларни ҳам таклиф этди.

— Марҳамат, оғайнилар, овқат сизга мунтазир.

— Яхши, — дея ҳалиги шериги ўрnidан сакраб турди, — хизматингизга тайёрман. Ҳеч бўлмаса, битта илтимосингизни бажаришим керак-ку, ахир.

У қўлини ювиб келгунга қадар Афанди ва бошқа

туякашлар дастурхон атрофида зич ўтириб, овқатланишга тутиндилар. Дангаса ҳамроҳлари дастурхонга яқин келиб қаерга ўтиришни билмай Афандидан:

— Қаерга ўтирай? — деб сўради.

— Менга нима, — деди Афанди.

— Менам овқатланишим керак-ку, ахир.

— Менга нима.

— Бунақада оч қоламан-ку, ахир.

— Менга нима, — дея учинчи марта жавоб берди Афанди.

ўзбек.

485. МАНА БУ БОШҚА ГАП

Бир шоир Насриддинга янги қасидасини ўқиб берди.

— Бемаъни шеърлар, шуюм назм бўлди-ю, — деди Насриддин. Шоирнинг ҳамиятига тегиб, ярамас, оғизга олиб бўлмас сўзлар билан ҳақорат қила бошлади.

— Сизда назмдан кўра, наср яхшироқ чиқаркан, — деди Насриддин.

форс.

486. МУСИҚА ТИНЧЛИКНИ ЁҚТИРАДИ

Бир куни бек Хўжадан торда бир нима чалиб беришни илтимос қилди.

— Кел энди Хўжа, йўқ дема, бир мазза қилайлик.

Ниҳоят асбобни олиб келишди. Хўжа торнинг дам бир симини, дам иккинчисини силаб қўяверибди.

— Нега чалмаяпсиз? — дея сўрашди ундан.

— Эшитмаяпсизларми, пашшанинг финфиллашини? Шундай шовқинда чалиб бўларканми?

турк.

487. КИМ ЭШАК?

Афандининг шум дўстларидан бири уникага меҳмон бўлиб келди. Уни уйдан топа олмай, жаҳл билан дарвозасига «Эшак» деб ёзиб кетди. Орадан бир неча кун ўтгач Афанди уни кўчада учратиб сўради.

— Бизаникига келган экансиз, бахтга қарши уйда йўқ эдим.

— Қаердан билдинг мени келганимни, эҳтимол, бошқа кишидур? — деди дўсти.

— Нега энди билмас эканман? Ахир дарвозага отингни ёзиб кетибсан-ку! — деди Афанди.

уйғур.

488. ОРЛАРИНГДАГИ БИР КИШИМАН

Бир куни Хўжа қози ва савдогар билан кетиб борарди. Нимадир бўлиб баҳслашиб қолишди.

— Сенга сира тушуниб бўлмайди, — деди қози Хўжага, — бир қарасанг, жуда ақлли, ҳар қандай фирибгарни йўлда қолдириб кетадиган, яна бир қарасанг ҳўкиздан ҳам баттар аҳмоқ кўринасан.

Шунда Хўжа уларнинг иккаласи орасига кириб:

— Кўпам ошириб юбордингиз, тақсир, — деди қози томонга қараб, — унчалик фирибгар эмасман, — сўнг савдогар томонга ишора қилиб, — сиз айтганчалик ҳўкиз ҳам эмасман. Иккаларингни ўрталарингдаги бир кишиман холос.

турк.

489. ХЎЖА ВА ЛАҚМА

Мақтанчоқ бир киши мажлисда ҳаммага аён гапларни айтиб йиғилганларнинг ғашига тегарди. Бечора хўжа бир бурчакка тиқилганча эснаб ўтирарди. Мажлис охирида лақма Хўжанинг устидан кулмоқчи бўлиб:

— Сиз негадир ҳеч оғзингизни очмаяпсизми, дейман?

— Сўраманг, тақсир, — деди Хўжа. — Бундай суҳбатда оғзим шу қадар кўп очилдики, ҳатто йиртиб ташлагим келди.

турк.

490. КИМ КИМГА ЎХШАЙДИ

Насриддин Афанди бир ёққа шошилиб кетаётган эди, рўпарасидан бир эзма чиқиб гапга тутди.

— Менга қаранг, сиз ўша Нажмиддин боғбоннинг ўғли эмасмисиз, у раҳматли бир куни...

— Ҳа-ҳа, ўша Насриддиннинг ўғлиман...

— Айтим-а, худди қуйиб қуйгандек ўзига ўхшай-

сиз... Вой, худойим-э, фарзанд ҳам отасига бу қадар ўхшаркан... кўзларингиз, оғзингиз, ҳатто қулоғингиз... биттага танидим... ё отангиз туққанми сизни-а...

— Тўғри, ҳамма отангга ўхшайсан, дейди. Лекин айрим эркақлар борки, эзмалиги худди онасига ўхшайди, — дея қўлини тортиб олиб, йўлида давом этди.

ўзбек.

491. ТЕГИРМОНИГА ЯРАША

Хўжа Кўния шаҳрида айланиб юриб, катта бир бино олдидан чиқиб қолди. Бинонинг ҳашамати ва баландлигига анграйиб узоқ томоша қилди. Остонада турган хизматкор унинг бу қилиғидан гаши келиб:

— Нега бунча тикиласан? — деди.

— Бу қанақа бино экан? — деб ҳайрон бўлиб турибман, — деди Хўжа.

Хизматкор хўжанинг эски чопони ва увоқдина гавдасига қараб олиб, унинг устидан кулмоқчи бўлди.

— Бу — тегирмон.

Ўз навбатида Хўжа ҳам:

— Бу тегирмонни айлантирадиган ҳайвон ҳам жуда катта бўлса керак-а? Ҳар қалай, бинога яраша бўлса керак?

турк.

492. ШАҲАРНИНГ СОЧИ

Айтишларича, Мулла биринчи марта шаҳарга тушганда у билан жуда ғалати саргузаштлар содир бўлган экан.

Илк бор шаҳарнинг қалъаси ва ундаги минора-ю мезаналарни кўрганда у кўз узолмай, ҳайратланиб қарабди. Оқсуяқлардан бир киши хўжанинг соддалигидан кулмоқчи бўлиб:

— Тинчликми, Мулла? Янги қурилган дарвозага тикилган қўйдек намунча анграйиб қолдинг? — деб сўради.

— Худо ҳаққи шаҳарга биринчи келишим. Қаранг, бу қадар баланд, ҳашаматли уйлар, дўконлар, ажойиб боғлар, бири-биридан обод кўчалар. Ҳаммаси гўзал. Лекин бир нарсага ақлим етмай турибди. Анови кўкка бўй чўзган узунчоқ тошлар нима?

Амалдор Мулланинг миноралар ҳақида сўраётганини билиб:

— Нимасига ақлинг етмайди? Булар шахримизнинг тиккайиб турган сочларида.

Мулла амалдорнинг ўз устидан кулаётганини сезиб қолди. Шунинг учун дам унга, дам минора-ю мезаналарга сўзсиз қараб қолди.

Шу аснода миноралардан бирида шаҳар ҳокими ўз мулозимлари билан пайдо бўлибди.

— Тўғри айтасиз, — деди Мулла. — Шаҳарларингиз жуда чиройли. Бироқ унинг бошини жуда кам юваркансизлар.

— Нима учун? — деб сўради амалдор.

— Қаранг, битта сочга қанча бит ўрмалаб чиқаяпти, — деди Хўжа.

озар.

493. АФАҒДИ ФОЙТУНЧИ

Насриддин Афанди қозихонада фойтунчилик қиларди. Бир куни жуда тор кўчадан фойтунни ҳайдаб борарди, рўпадан яна битта фойтун чиқиб қолди.

— Ҳой, аравакаш, — дея қичқирди Афанди, — кейинга ол аравангни.

— Бекор айтибсан, — деди иккинчи фойтунчи бақириб. — Биласанми, мен шахсан шаҳар ҳокимининг ўзларини олиб юрибман.

— Нима, мен ўз аравамда кучукни олиб юрибманми? — дея қичқирди Афанди.

ўзбек.

494. ЎЗЛАРИ КЕТИШСИН

Бир масала бўйича қишлоқ бойлари Эпендининг устидан қозига арз қилишди. Қози уни ўз хузурига чақириб деди:

— Бойлар сени жуда ёмон кўриб қолишибди. Қаёқ-қадир кўчмасанг бўлмайдиганга ўхшайди.

— Очиғи, мен уларни ёмон кўриб қолганман! — деди Эпенди. — Уларнинг ўзлари қайси жаҳаннамга кетса кетишсин. Улар кўпчилик, истаган ерларидан ўзлари учун янги бир қишлоқ қура олишади. Ёлғиз, қариган ҳолимда қаёққа бораман?

туркман.

495. ҲИСОБ-КИТОБ

Насриддин Афанди ҳали мачитга имом бўлмасдан олдин узоқ йиллар Абдужаббор бойнинг эшигида қарол бўлиб ишлаган эди. Бойникидан кетиш олдидан ҳисоб-китоб қилишни сўради.

— Ҳозир ёнимда пулим йўқ! — деди бой.

— Эшигингизда шунча йил ишласамда бир чақа олганим йўқ, — деди Афанди куйиниб, — шуюм инсофданми, жаноб бой?

— Энди сен худо йўлидаги кишисан, арзимас нарсага жанжад кўтариш одобдан эмас, — дея насиҳатта кўчди бой. — Бир пайт келиб, орамиз очиқ бўлиб қолади. Ҳозирча мана бу беш тангани олиб тур.

Қудратли бойга баравар келиб бўларканми? Қуп-қуруқ қайтишдан бошқа иложи қолмабди Афандининг.

Орадан бир неча кун ўтгач қишлоқда бир чол вафот этди. Қабр бошида Афанди оят ўқиб фотиҳага қўл очаркан:

— Илоҳи, омин, — деди шикаста овозда, — Оллоҳ таоло, Абдужаббор бойнинг ётган жойини жиннатдан ато қилган бўлсин...

— Ҳой, беимон, мулла, — дея қичқирди бой, — эсинг жойидами ўзи, ҳали мен тирикман-ку, қачон ўлишим ҳам номаълум бўлса.

— Тўппа-тўғри, қачон ўлишингизни ҳеч ким билмайди. Қазойи муаллақ истаган дақиқада рўй буриши мумкин. Шунинг учун олдиндан фотиҳа қилиб қўяй дедим-да.

ўзбек.

496. ЧОЙХЎРАИК

Бирда алақандай хасис бир кимса Мулланикига меҳмон бўлиб келди. У нафақат хасис, балки жуда ҳазилкаш ҳам эди. Мулла жуда катта истаконда унга чой берди. Хасис, истаконнинг катталигига ишора қилиб деди:

— Мулла, менга бир арқон олиб келсанг.

— Арқонни нима қиласан? — деб сўради Мулла.

— Белимга бойлаб олмоқчиман, — деди меҳмон, — айтиб бўлмайди, бу истаконга тушиб кетиб, фарқ бўлсам яна балога қолиб юрма.

Мулла қизариб ерга қаради. Орадан бир фурсат

ўтгач Мулла ҳам ўша кишиникига меҳмон бўлди. Уй эгаси Муллага жуда кичик истакончада чой берди.

Мулла ҳам бироз ўйлаб тургач:

— Менга бир арқон келтирсанг, — деди уй эгасига.

— Йўқ, Мулла, — деди уй эгаси, — арқоннинг ҳожати йўқ. Чунки, истакон жуда кичик, унга фарқ бўлмайсан.

— Э, йўқ, — деди Мулла ҳам, — мен стаканга тушиб кетиб фарқ бўлишдан қўрқмайман. Чой хўплаганда истаконча томоғимга кетиб, бўрилганда арқонсиз уни қандай тортиб олиш мумкин, ахир?

озар.

497. ҚУТЛУФ БЎЛСИН

Афандининг қўшнисини шаҳарга қози қилиб таъинладилар. Афанда ҳам уни табриклагани қутлуф бўлсинга кирди. Янги тайинланган қози:

— Сизни қаердадир кўрганга ўхшайман. Танайманроқ турибман, — деди ўзини билад олиб.

— Кечирасиз, дўстим, мен сизнинг қўшнингизман.

— Қўшниман де? Хўш, нима керак сенга?

— Сизни тўсатдан кўр бўлиб қолди, деб эшитдим. Шунинг учун бир ҳол-аҳвол сўрай, деб чиққан эдим, — деди Афанди.

ўзбек.

498. ПЎШТ, ЭҲТИЁТ БЎЛИНГ!

Насриддин кўчада кетаётган эди. Шох-шабба орқалаб олган бир ҳаммол уни туртиб кетгач, овоз берди.

— Пўшт, эҳтиёт бўлинг!

Насриддин йиқилиб, оёғи қалтис еса-да бир оғиз ҳам гапирмади. Орадан уч кун ўтгач ўша ҳаммол кўчадан яна оғир юк кўтариб ўта бошлади. Насриддин унга яқин борди-да калласига ҳасса билан тушуриб:

— Пўшт! Эҳтиёт бўлинг! — дея қичқирди.

форс.

499. ЭПЕНДИ ВА ГАДОЙ

Бир куни Эпендининг дарвозаси тақиллади.

— Нима ишинг бор? — деб сўради Эпенди болохонадан.

— Пастга тушсангчи, — деди бир киши ялинчоқ овозда.

Эпенди пастга тушиб дарвозани очиб қараса, бир гадой турибди.

— Бирор нима хайр қилинг! — деди у қўл чўзиб.

Эпендининг жаҳли чиқса-да сир бермай:

— Юқорига кўтарил, — деди. Бечора гадой инқиллаб юқорига кўтарилиб, уйга кирганда Эпенди:

— Сенга беришга ҳеч нима йўқ, худо берсин, — деди.

— Шу гапингни мени юқорига судраб чиқиб айтганча, пастда айтсанг ҳам бўларди-ку? — деди гадой ўпкалаб.

— Сен ўзингчи, ўзинг нега мени ҳеч нима демасдан пастга тушишга мажбур қилдинг? — дея жавоб берди Эпенди.

туркман.

500. МЕН УЙДА ЙЎҚМАН

Насриддин бир обрўли кишининг уйига меҳмон бўлиб келган эди, хизматкори чиқиб:

— Хўжайин уйда йўқлар, — деди.

Эртаси куни ўша кишининг ўзига Насриддин керак бўлиб, уникига борди. Насриддин эшик орқасидан туриб:

— Мен уйда йўқман! — деди.

— Бу қанақа ҳазил? — дея ҳайрон бўлди обрўли меҳмон. — Овозингни ўзим эшитдим-ку.

— Жуда ҳазилкаш экансан, — деди Насриддин. — Кеча мен сенинг икки пуллик хизматкорингни гапига ишонсам-у, сен менинг ўз овозимга ишонмайсанми?

форс.

501. ЧУНКИ УНГА ЯХШИЛИК ҚИЛГАНИМ ЙЎҚ

Бир кимса хўжа Настрадаинни учратиб, деди:

— Настрадаин, жўранг сени роса ёмонлаб гапирди-да.

Хўжа:

— Э, уми? Биламан, қўй, майли, гапираверсин, — деди.

Унга иккинчи бир киши келиб деди:

— Настрадаин, дўстинг сен ҳақда роса мағзава тўкиб гапирди-да.

— Биламан уни. Қўй, майли, гапираверсин.

Учинчи кимса келиб деди:

— Настрадаин, дўстинг роса мени тупроққа белаб гапирди-да.

Настрадаин чуқур ўйга толди, ниҳоят:

— Уми? Бундай қилмаса керак, — деди.

— Нима учун?

— Чунки, мен унга ҳеч яхшилиқ қилмаганман.

булғор.

502. АЗРОИЛГА АЙТГИН

Афанди келаси йил ҳосилигача ўн пуд буғдой қарз олгани бойнинг уйига борибди. Бой кекса донишманд билан рўпара бўлишни истамай ичкари ҳовлидан туриб овоз берди:

— Ҳой, бошқарувчи соқига айт, у лочиндорга айтсин, лочиндор сакбонга айтсин, сакбон эшик оғага айтсин, эшик оға дарвозабонга айтсин, дарвозабон миршабга айтсин, миршаб жонимиздан тўйдирган Афандига айтсинки, менда унга қарз берадиган буғдой йўқ.

Бечора Афандининг ҳайратдан кўзлари катта очилиб:

— Ўн саккиз минг оламни яратган парвардигорим, пайғамбаримиз Муҳаммад саллолоҳи вассалламга буюр, у фаришта Жаброилга буюрсин, у фаришта Микоилга буюрсин, у фаришта Исрофилга буюрсин, у ажал фариштаси ҳазрати Азроилга буюрсинки, у шу куннинг ўзида бу хасис бойнинг жонини олсин!

Афанди шундай деганча қарғай-қарғай уйига жўнади.

ўзбек.

503. МУЛЛА ХАТ ЁЗГАНДА

Бир куни Мулла ўз дўстига хат ёзиб ўтирган эди, кимдир унинг бош учиде туриб кўз қири билан ёзганларини ўқий бошлади. Ниҳоят у Мулланинг жонига теккач, у қуйидагича ёзишда давом этди:

— «Қадрли дўстим, сенга яна кўп янгиликлар ҳақида ёзмоқчи эдим, бироқ, бош учимда бир эшак туриб олиб, ёзганларимни ўқияпти, жуда ноқулай.»

Мулланинг хатини ўқиётган кимсанинг жаҳли чиқиб:

— Бу нима деган гап? Мени эшшак дейишга нима ҳаққинг бор?

— Чунки сен бегона кишининг хатини ўқияпсан,— деди Мулла.

— Қачон мен сенинг хатингни ўқибман?

— Агар ўқимаган бўлсанг, сени эшшак дейишимни қаердан билдинг? — деди Мулла.

озар.

504. КАЛЛАНИНГ ҲАЖМИ

Насриддин каттакон бир ер эгасига меҳмон бўлди. Унга қовурилган улоқ гўштини беришиб:

— Улоқнинг калласини чақиб миясини есанг, — дея маслаҳат берди уй эгаси, — бошинг ка...атта бўлади.

— Агар шу гапингиз рост бўлса, — деди Насриддин, — унда сизнинг каллангиз эшакникидан ҳам катта бўларди.

форс.

505. ҲОЗИРЖАВОБЛИК

Насриддин эшак олиш учун бозорга тушди. У ерда жуда кўп деҳқонлар бўлиб, эшак савдоси қизғин эди. Шунда бир бефаросат гап қотиб қолди:

— Бозорда якка деҳқон ва эшакдан бошқа ҳеч ким йўқ.

— Сиз ҳам деҳқонмисиз? — деб сўради Насриддин.

— Йўқ, — деди бефаросат.

— Унда кимсиз бўлмасам?

форс.

506. МЕНИ СИЗГА ЮБОРИШДИ

Анастратин яшайдиган қишлоқдан бир саркарда ўтадиган бўлиб қолди. Одамлар унга пешвоз чиққани Хўжани юборишди. Саркарда кўзи ожиз Анастрадинни кўриб, жаҳли чиқибди.

— Наҳотки, бу ердаги деҳқонлар сен билан бирга юборгани бирорта одам топишолмаган бўлсалар?

Хўжа ўша заҳоти жавоб қилди:

— Тақсирим, одамни одамларга юборишди, мени эса сизга.

грек.

507. ГАЛБАРАК

Хўжа ўз дўсти билан йўлда кетиб борарди. Уларнинг ёнидан шаҳарга хат ташувчи киши от қўйиб ўтди. Хўжа унинг ортидан:

— Ҳой, одам! Бир пас тўхта, — дея қичқирди.

— Ҳой, одам демаслик керак, — дея танбеҳ берди ҳамроҳи, — жаноб хат ташувчи дейишингиз керак.

Бир неча дақиқадан сўнг Хўжанинг эшаги қоқиниб мункиб кетди.

— Бу болакайга бир қарангчи нима бўлди?

— Буни болакай дейиш мумкин эмас, — дея тагин танбеҳ берди ҳамроҳи, — ахир бу катта эшак-ку.

— Эшак демаслигимнинг сабаби бор, — дея жавоб берди Хўжа, — отам раҳматлик иккаламизни бамисоли ака-укадек тарбиялаган эдилар.

турк.

508. ЛОЙДА

Насриддин Афандининг устига офир юк ортилган эшаги чуқур лойхонада туриб қолди. Афанди қанчалик қичқириб, сўкинмасин эшак сираям жилмас эди. Худди шу аснода орқадан отлиқ бир бой келиб бор овозда ҳайқирди:

— Ҳой, эшшак, тезда йўлни бўшат!

— Намунча бақирмасангиз, — деди Афанди кеса-тиб, — агар бу эшшакнинг остида ҳам яхши от бўлганда эди лойда тикилиб қолмасди.

ўзбек.

509. ҲЎКИЗ НИМА ДЕЙДИ

Насриддин ўз дўстлари билан дала айланиб юрарди. Тўсатдан ҳўкиз «мўўў»лаб қолди. Дўстлари ундан кулиб:

— Ҳўкиз сени чорляпти, — дейишди.

Насриддин ҳўкизга яқин бориб, унинг юзига қулоғини қўйиб тинглагандай бўлди-ю қайтиб келиб:

— Хўкиз, нега эшаклар билан айланиб юрибсан, дейди.

форс.

510. ҚАРИНДОШ

Насриддин саҳрода кетиб бораркан эшагини жаҳл билан калтаклаб, хила босарди. Рўпарадан келаётган киши унга танбеҳ берди:

— Қанақа бераҳм одамсан? Тилсиз, безабон жониворни ҳам бу қадар қийнайдимиз?

— Кечирасиз, тақсир, бу сизнинг қариндошингиз эканлигидан беҳабар эканман, — деди Афанди таъзим қилиб.

форс.

511. ЭГАЛАРИГА ҚАЙТАРДИМ

— Калингизни нима қилдингиз? — дея Хўжани масхараламоқчи бўлишди.

— Ўзларингиздан юқтирганим учун, эгаларига қайтардим, — дея жавоб берди Насриддин.

турк.

512. ОТА-ЎФИЛ УЧРАШГАНДА

Бир куни Мулла ўз дўстлари билан бозор оралаб юрарди. Қарашса икки киши муштлашиб турганмиш.

— Юринг бориб ажратамиз, — деди Мулланинг дўстларидан бири.

Мулла рози бўлиб иккаласи муштлашаётганларнинг ёнига яқин боришди. Улардан бири:

— Шу пайтгача сени яхши билмас эканман. Ҳақиқий эшшак экансан, — деди.

— Агар мен эшшак бўлсам, сен хўтиксан, — деди улардан ёшроғи.

Мулла, гапнинг бошқача тус олганини кўриб, дўстининг тирсагидан тутиб:

— Юр кетдик, бу ерда ота-ўфил учрашиб қолишибди, ўзлари келишиб олишар, — деди.

озар.

513. ЭШАК КАЛЛА

Мулла бозорни айланиб юриб заргарнинг дўконига яқин келди. Унга пештахтада қўйилган турли хил тилла, кумуш буюмлар маъқул келиб қарай бошлади.

Заргар ўзини катта олиб Мулланинг устидан кулиш ниятида унга яқинроқ келди.

— Нимага мунча анграиб қолдинг?

— Тиллога, қимматбаҳо тошларга, — деди Мулла. — Назаримда бу ер заргарлик дўконига ўхшайди.

— Йўқ, — деди мақтанчоқ заргар, — афтидан кўзинг яхши кўрмайди. Бу заргарлик дўкони эмас, бу ерда эшакнинг калласи сотилади.

Мулла талмовсираб қолмади:

— Кўринишидан савдо жуда яхши кетаётганга ўхшайди.

— Қаердан билақолдинг? — деб сўради заргар.

— Қара, шундай катта дўконда атиги биттагина эшакнинг калласи қолибди, — деди Мулла заргарнинг калласига ишора қилиб.

озар.

514. ЭШАКНИ ҚАЙТАРИШ ЙЎЛИ

Бир куни Хўжа қўшнисининг эшагини олиб тоққа жўнади. Йўлда тошқин дарёни кесиб ўтишга тўғри келди. Тўлқин эшакни оқизиб кетди, Хўжа қанчалик ҳаракат қилмасин уни қутқаза олмади. Насриддин бошини қуйи солганча уйга қайтишга мажбур бўлди. Қўшниси қозига арз қилди.

— Афандим, — дея қозига мурожаат қилди Хўжа, — йўқотилган эшакни қайтариш йўлини топдим. Атрофимизни ўраб олган ҳар бир кишида эшакка хос бир нима бор. Бирида — бош, яна бирида — дум, учинчисидан — оёқ. Агар қўшнилاردан яхшилик билан сўралса, битта эшакни бемалол бўлақлардан тўплаб берса бўлади.

турк.

515. ОЛЛОҲ ЭШАКНИ БЎЛГАНДА

Насриддин Афандининг қулоғи оғриб, супрадек шишиб кетди. У шу ҳолда бир иш билан қозихонага келган эди.

— Э, Афанди, марҳамат қилинг, бу қулоққа нима қилди? Ёки эшакдан олдингизми?

— Гапингиз тўғри, — деди Афанди. — Оллоҳ эшакни бўлганда калласи сизга тегиб, қулоқлари менга қолган экан.

ўзбек.

516. АКАСИНИ СОФИНИБДИ

Бир куни Афанди эшагини миниб шаҳарга кетаётган эди, олдидан бадқилиқ мулла чиқиб қолди.

— Эрталабдан икки оғайни қаёққа кетаяпсизлар? — деб сўради у масхараомуз.

Афанди ҳам ўзини йўқотмасдан эшагига ишора қилиб деди:

— Шу укангиз қўймади-қўймадида. «Жон дўстим, акамни соғиндим, бориб кўриб келайлик» дея жонимдан тўйдирди. Шунинг учун тақсирим, сизникига кетаётган эдик.

уйғур.

517. ХУРСАНДЧИЛИКНИНГ БОИСИ

Насриддин бир обрўли амирга қўшни бўлиб келибди. Амирнинг ўзига хос ғалати бир одати бор экан. Кечқурун у уйига қайтганда дарвозахонага киргандаёқ хурсандликдан наъра тортаркан, иккинчи қаватта чиққанда яна, учинчи қаватта чиққанда эса аввалгидан ҳам баландроқ қичқираркан. Бир неча оқшом шу ҳол қаторасига давом этибди. Насриддин эшита-эшита, охир оқибат бунинг сабабини аниқламоқчи бўлди. Бир куни у кўчада амирни учратиб, ўзини янги қўшингизман, деб танитибди. Кейин нега ҳар кеча баланд овозда қичқирасиз, деб сўрашга журъат этибди. Амир жуда сахий ва одамохун киши эди, шунинг учун Насриддинни уйига таклиф этди. Дастлаб амир Насриддинни айвон остига бошлаб кирди. У ерда том бўйи келадиган бир арғумоқ бойланган эди.

— Бу от, — дея тушунтирдим амир, — кўч жангларда менинг энг яқин ҳамроҳим ва дўстим бўлган. Мени кўп ўлимлардан сақлаб қолган. Мен ҳар гал уйга қайтганда биринчи бўлиб, шу отни кўраман ва қувончдан ўзимни тута олмай бақириб юбораман.

Амир биринчи қаватда Насриддинга гилам устига осилган филофли қилични кўрсатиб:

— Бу қилич кўп жанглarda менга катта зафар ва иззат-обрў келтирган. Ҳар оқшом шу қилични кўрганда ёшлик йилларим, кўрсатган қаҳрамонликларим эсимга тушиб, беихтиёр қичқириб юбораман, — деди.

Иккинчи қаватда амир Насриддинга ўзининг ойдай гўзал, соҳибжамол хотинини кўрсатиб, деди:

— Бу париваш менинг хотиним, у жуда асл хонадондан. Гўзаллигини қара унинг. Ҳар оқшом келганда уни кўриб туриб, худога шукроналар айтиб, бор овозда бақираман.

— Ана шу уч бебаҳо хазина билан сизни чин дилдан табриклайман, — деди Насриддин, — энди ишончим комилки, мендай қўшни билан яшаётганингизни билгач, тўртинчи марта ҳам албатта қичқирасиз.

форс.

518. ЭНГ ЖАСУР

Кечқурун улфатлар чойхонада ўтиришган эди, жасурлик ҳақида гап айланиб қолди. Ёш бир йигит оғиз кўпиртириб мақтана бошлади:

— Бир куни девона бўлган буқа мени қувлаб қолди, заррача кўрқмадим. Яна бир куни тоғда йўлбарс ҳужум қилганда ҳам кўрқмаганман. Кўрқиб нима? Яна бир куни чақмоқ чаққанда ҳам пинагимни бузмаганман. Дунёда бир жасур йигит бўлса, менчалик бўларда.

Афанди қўлидаги пиёлани оҳиста бир чеккага қўйиб:

— Йўқ, энг жасур мен, каминангиз бўламан, — деди.

Ҳамма ҳайрон бўлди, чунки Афанди жуда камтар, бекордан-бекорга мақтанмас эди.

— Нима учун? — деб сўрашди ундан.

— Чунки, на бир отим чой, на бир кафт гуруч бўлмаганда ҳам уйга меҳмон келганда ҳеч нарсадан кўрқмайман, — деди керилиб.

ўзбек.

519. БОШСИЗ ҚАЙТ

Саройда катта жангга тайёргарлик кўриларди. Саркардалардан бири қилич ўйнатиб мақтаниб қолди.

— Душманнинг тенг ярмини якка ўзим қиличдан ўтказаман. Керак бўлса атоқли қўмондонларининг ҳам бошини олиб келаман.

Мақтанчоқ саркарданинг гаплари Насриддиннинг жонига тегди. Шунинг учун:

— Ишонамиз, ишонамиз, — деди фақат ўзинг бошсиз қайтсанг бўлгани.

— Нима учун? — дея ҳайрон бўлди мақтанчоқ.

— Агар бошингни жанг майдонида қўйиб келсанг, мақтанчоқлик қила олмайсан. Чунки, тилинг ҳам каллангда қолади-да, — деди Афанди.

ўзбек.

520. МАҚТАНЧОҚ САРКАРДА

Ҳарбийлар учун берилган бир зиёфатда саркардалардан бири ўз қаҳрамонликлари ҳақида оғиз кўпиртириб мақтаниб қолди:

— Анқара яқинида шундай қаттиқ жанг бўлдики, ўқлар булутидан қуёшнинг нурлари тўсилиб, ҳаммаёқ зимзиё эди. Ҳатто, камина, сонсиз-ҳисобсиз душманлар орасига тушиб қолганимни ҳам сезмабман. Кимдир бошимга қилич билан чунонам тушурдики, лекин мен парво ҳам қилмай, душманларни аёвсиз қиравердим.

Мақтанчоқнинг ҳикояси Насриддин Афандининг тоқатини тоқ қилгани учун унинг сўзини бўлди:

— Сиз қаттиқ ярадор бўлган ўша жангда мен ҳам боридим, душманларга шундай қирон солдимки, энг охирда бошимни танамдан жудо қилиб, бир четта улоқтирдилар.

ўзбек.

521. ҚЎРҚОҚ БОЛА

Бир куни Амир Темур ўз саркардалари билан суҳбат қуриб ўтирар эди. Улардан ҳар бири ўз жанг хотираларидан ҳикоя қиларди.

— Бирда шаҳарга ҳужум қилиб кирганимизда, қарасак, бутун аҳоли қочиб кетибди. Хонадонлар бамисоли тандирдек лов-лов ёнарди. Бирам хурсандчилик қилдикки, — дея ҳикоя қиларди биттаси.

Иккинчи саркарданинг ёдига ҳам бир нималар тушиб кетди:

— Биз жангга кирганимизда мингдан ортиқ жангари филимиз ва юзлаб тўпларимиз бор эди. Жаҳонгир тўпларнинг гумбурлашидан қиёмат қойим бўлгандек...

Худди шу аснода кўшни хонадаги болалардан бири баланд овозда ел чиқариб юборди. Саркарданинг жаҳли чиқиб, унга бақирди:

— Бу нима қилиқ, хумпар?

Бу хил ваҳшийлик ва жаҳолатлар ҳақидаги ҳикоялар Мулланинг жонига тегиб турган эди:

— Ҳеч ажабланадиган ери йўқ. Тўпларингизнинг портлашидан бола пақир кўрқиб кетди-да, — деди боланинг ёнини олиб.

озар.

522. ҚОЗОНИГА ЯРАША ЧЎМИЧИ

Афанди бир мақтанчоқ лофчига дуч келиб қолди.

— Отам кеча бозордан битта қозон олдилар, роп-пароса минг кило гуруч, гўшти-ю сабзи-пиёзи билан анжом ейди.

— Бизларда-чи, — деди Хўжа лофчининг оҳангида, — шунақаям катта бир чўмич борки, бир учи шу ерда бўлса сопи нариги қишлоққа бориб етади.

— Бе, шунақаям катта чўмич бўларкан-да, — дея ишонмади мақтанчоқ.

— Нега бўлмас экан?! — деди Афанди, — ахир уйғурлар «Қозонига яраша чўмичи» дея бекорга айтмаганлар-ку.

уйғур.

523. ЁЛҒОНДАН ЁЛҒОН

Узун қиш оқшомларидан бирида Мулла бир неча улфатлари билан гулхан атрофида давра қуриб, суҳбат қилишарди. Аллақандай бир ёлғончи калласига нима келса шуни айтиб, давра аҳлининг гашига тегарди.

Мулла Насриддин бир бурчақда жимгина ўтириб, унинг ёлғонларини тинглашга мажбур эди.

Ҳеч ким танбеҳ бермагани учун алдоқчи ҳаддидан ошиб, оғзининг танобини қочириб юборди.

— Жуда бой эдик, — дерди у. — Отамнинг сонсиз-ҳисобсиз уюрлари бор эди. Шунақаям катта бир отхона қурган эдиларки, бўғоз бияни бу бошда дард тутса, отхонанинг нариги бошига етгунча туғиб қўярди.

Мулла бу хил ёлғонга чидай олмай, қичқирди.

— Тўғри айтаяпти. Мен ҳам бу отхонани кўрганман. Отам ўша ерда отбоқарлик қиларди. Унинг шундаям катта бир таёғи бор эдики, уюрнинг охирида туриб, олдиндаги отни калласига уриб бемалол изига қайтара оларди. Уюрни далада боқиб турганда осмонда булут чиққан заҳоти, ёмғирга қолмаслик учун ўтирган еридан бемалол ана шу узун калтаги билан отларни қайтара оларди.

Ёлғончи Мулланинг кесатиқларига тушуниб танбех берди:

— Мулла, алдасанг алдаю, лекин эви билан-да. Айттайлик, отангда шундай катта таёқ бор экан, лекин уни қаерда саришта қиларди?

— Қаерда бўларди, сенинг отангни отхонасида-да,— деди Мулла.

озар.

524. ХЎЖА НАСТРАДИННИНГ АЙЁР ПЕТР БИЛАН ТАНИШУВИ

Хўжа Настрадаин Кичик Осиёда яшар ва ўзининг ҳийла-найранглари билан жуда машҳур эди. У Булғористонда Айёр Петр деган кишининг довруғини эшитиб, уни излаб топмоқчи бўлди. Айёр Петр ҳам Хўжа Настрадаиннинг келаётганини эшитиб хотинига буюрибди.

— Йўлга нон, чўчқа мойи, қалампир, вино ва бошқа егуликлар тайёрла, Хўжа Настрадаинни излаб топмоқчиман.

Шундай қилиб, улар бир-бирларини танимаган ҳолда бири Булғористондан, иккинчиси Кичик Осиёдан эшакларини миниб йўлга чиқишди.

Хўжа Настрадаин йўл юриб, йўл юрса ҳам мўл юриб, ўт-ўлансиз, дов-дарахтсиз яйдоқ бир далага етиб келибди. У ерда нуқул янтоқ ўсаркан. Одам йўқлигидан диққати ошиб кетибди. Шу аснода Айёр Петр ҳам ўша далага етиб келибди. Иккалалари ҳам тушиб, эшакларини ўтлашга қўйиб юборишибди. Бирови носвой, иккинчиси тамаки чекишди. Дастурхон ёзиб, Айёр Петр қалампир, мой, вино, Настрадаин, қовурилган жўжа, сувда қайнатилган тухум ва ошқовоқ қўйибди. Улар бир-бирларига зимдан қараб олишиб, бошқа-бошқа динда эканликларини англашибди. Айёр Петр сўрабди:

— Қаердан келаяпсан?

— Истамбулдан.

— Истамбулда турмуш қандай? Бу шаҳарни жуда мақташади. Ўзимам, ўша шаҳарда бир-икки ой яшаб кўрмоқчиман.

Хўжа маслаҳат берди:

— Яхшиси Истамбулга бормай изингга қайтақол. Шаҳар осмонида бир улкан қуш учиб юрибди. Унинг қаноти шаҳар устида қопқора соя ташлаган, ўзи эса нуқул қағиллагани-қағиллаган. Ҳамма одамлар касалланиб, шаҳардан қочиб кетаяпти.

— Истамбулдан қаёққа қочиб кетяпсан? — деб сўради Айёр Петр.

— Булфористонга.

— Биласанми, менинг ўзим Булфористондан қочиб келаяпман. У ерда осмондан бир миллиард тонна келадиган тухум тушиб бутун Булфористонни вайрон қилди. Битгаям тирик жон қолмади. Зўрға жон сақлаб қочиб келаяпман.

— Бунчалик катта тухум қаердан экан?

— Қаердан бўларди? Уни ўша сен айтган қуш туғиб, ўзи Истамбулга қараб учган.

Улар бир-бирларига ҳайрон тикилиб қолишди. Настрададин: «Қандай айёр одам экан. Алдоқчиликда мендан зўр экан» деб ўйлади. Айёр Петр эса: «Қандай айёр одам. Алдоқчиликда мендан зўр экан.» — дея хаёлидан кечирди.

— Қаёқдан келаяпсан? — деб сўради Настрададин.

— Булфористондан.

— Отинг нима?

— Айёр Петр.

— Э, буни қара, ахир мен сени излаб юрибман-ку. Айёр Петр сўради:

— Ўзингчи, ўзинг ким, қаердан келаяпсан?

— Анатўлиядан келаяпман, отим Хўжа Настрададин.

— Буни қара, менам сени излаб юрган эдим.

Шундай қилиб, икки айёр — Хўжа Настрададин билан Айёр Петр қучоқлашиб ўпиша кетишди.

булфор.

525. НАСТРАДИН АЛДАЙДИ, ПЕТР ЛАҚҚИЛАТАДИ

Бирда Истамбул шаҳридан Хўжа Настрададин ва Айёр Петр йўлга чиқишди. Улар йўл бўйи бирови одамларни алдамоқчи, иккинчиси лаққиллатмоқчи бўлишди.

Хўжа бир қишлоққа тушганда одамлар ундан сўрашди:

— Қаердан келяпсан?

— Истамбулдан.

— Айтчи, Истамбулда нима бор-у нима йўқ?

— Истамбул жуда катта шаҳар ҳаммаси ҳақида ҳикоя қилишга улгуриш қийин. Яқинда у ерда мусулмонлар тўпланиб, пишлоқдан шундайям катта бир мачит қуришдики, асти сўраманг. Мачитнинг атрофини колбасадан девор қилиб, ўраб олишди.

Одамлар ҳайрон қолишди, лекин одоб юзасидан ҳеч нима дейишмади.

Эрталаб Хўжа қишлоқдан жўнаб кетди. Ҳаял ўтмай Айёр Петр кириб келди. Ундан ҳам:

— Қаердан келяпсан? — деб сўрашди.

— Истамбулдан.

— Бунни қара-я, кечаям қишлоғимизга ўша ердан бир киши келувди. Шунақаям антиқа гапларни айтдики, ишонишга ҳам ишонмасликка ҳам ҳайронмиз.

— Нима деди?

— Истамбулда пишлоқдан улкан мачит қуриб, атрофини колбасадан девор қилиб ўрашибди.

— Истамбул жуда катта шаҳар, ҳамма нарсани ҳам кўришга улгурмайсан киши. Лекин тумшугига пишлоқ тишлаб юрган зағчаларни кўп учратдим.

— Демак, кечаги йўловчи тўғри айтган экан, — дейишди деҳқонлар, — агар мачит пишлоқдан қурилмаган бўлса, зағчалар қаердан олиб учишарди.

Айни шу пайтда Хўжа Настрадаин қўшни қишлоққа кириб борди.

— Қаердан келяпсан?

— Истамбулдан.

— Айтгинчи, Истамбулда нима бор-у нима йўқ?

— Истамбул жуда катта шаҳар қай бир янгиликни айтай? Ҳа, дарвоқе, у ерда денгиз устига катта бир кўприк қуришган, кўприк ёнида улкан бир мажнунтол ўсиб турибди. Мажнунтолнинг устида саккиз дўллик бир тегирмон гумбирлаб, ишлаб турибди.

Бировлар ишонди, бировлар ишонмади. Настрадаин ўтиб кетди, кечга яқин қишлоққа Айёр Петр кириб келди.

— Қаердан келяпсан?

— Истамбулдан.

— Кеча кечқурун Истамбулдан бизларга бир киши меҳмон бўлувди. Ўшанинг айтишича, ўша ерда ден-

гизга қурилган кўприк ёнида бир улкан мажнунтол бор экан, мажнунтолнинг теппасига саккиз дўлик тегирмон қурилган эмиш, шу ростми?

— Истамбул жуда катта шаҳар. Ҳамма нарсани ҳам кўравермайди киши. Ўша тегирмонни аниқ кўрганим йўқ-у лекин улкан мажнунтол устида қурилган бинодан унга бўялиб, оппоқ бўлиб тушган итларни кўрувдим.

Одамлар эшитиб туриб, Петрнинг гапини маъқуллашди.

— Демак тўғри экан, тегирмон бўлмаса итлар қанақасига унга бўялиб тушарди. Тегирмонни ялашга кирганда жониворлар.

булғор.

526. КИМ ЗҲР ЛОФЧИ?

Хўжа Настрадаин ва Айёр Петр ўзаро суҳбатлашиб қолдилар.

— Бизларнинг подшомиз бир тўй қилдики, — дея мақтанди Петр, — тўйга бутун славян мамлакатларидан меҳмонлар таклиф этилди.

Настрадаин ҳам бўш келмади.

→ Бизларнинг султон тўй қилганларида ўнта поезднинг ҳар бирига қирқтадан вагон тақиб, қора мурч ташиттирдилар.

Шундай қилиб лофда Хўжа Настрадаин ютиб чиққан экан.

булғор.

527. ҚҲЙДЕК КЕЛАДИГАН АСАЛАРИ

Дўстлари даврасида Насриддиннинг кайфияти баянланди. Шунда у бир пайтлар Истамбулда бўлганида, сўлим бир боғда катталиги қўйдек келадиган бир асаларини кўрганини айтган эди:

— Унда асаларининг ини қандай эди? — деб сўради тингловчилардан бири.

→ Уяси худди ўзимизникидай, — деб жавоб берди Хўжа.

— Унда арилар қанақасига у ерга учиб кириб, учиб чиқишади?

— Биласизларми, — деди Насриддин, — мен уларнинг уясига яқинлашганимда асаларилар тўпланиб ке-

либ, инига кирмоқчи эди, мени кўриб, қўрқиб, учиб кетишди. Шунинг учун улар инларига қандай учиб кириб, учиб чиққанларини кўра олмадим.

хорват.

528. ХЎЖА ВА ЭРОНИ

Бир куни Акшехир шаҳрига бир эрони келиб, Исфаҳон шохининг саройида юз-юз элик хона бор, умумий майдони фалон минг газ келади, дея гапириб қолди. Шунда Хўжа ҳам бўш келмади.

— Бизларнинг пойтахтимиз Бурсада ҳам бу хил саройлар жуда кўп. Масалан, яқинда бир шифохона қурилди, узунлиги роппа-роса беш минг газ келади...

Шу орада даврага иккинчи бир эрони келиб қўшилди ва ҳозиргина Бурсадан етиб келганини билдирди. Хўжа ўз ҳикоясини аввалгидай давом эттиролмай:

— ... кенглиги — элик газ, — дея тугатиб қўяқолди.

Биринчи эрони сезиб қолиб:

— Бу ёғи қандоқ, бўлди хўжам, бинонинг узунлиги энига мос келмайди-ку?

— Мен энини бўйига мослаб гапирмоқчи эдим, — деди Хўжа ҳозиржавоблик билан, — бахтга қарши, манови амаки келиб қолдиларда.

турк.

529. УСТА ЧАВАНДОЗ

Айланиб, гап чавандозлик ва эпчил йигитларга келиб тақалди. Ҳар ким ўз ҳаётидан қизиқ воқеаларни сўзлай бошлади. Навбат Насриддинга келганда:

— Мен ҳам ёшлигимда жуда уста чавандоз эдим. Бир куни майдонга жуда чарс, ўйноқи отни олиб келишди. Манман деган йигитлар ҳам унга яқинлаша олмас эди. От қани энди яқинига йўлатса. Ўшанда жуда кучга тўлган, бақувват йигит эдим, яхтакнинг барини белимга қистириб, шундай отга...

Худди шу аснода, ўша воқеанинг гувоҳи бўлган Насриддиннинг ёшлиқдаги дўстлари келиб қолди, Хўжа ҳикоясини қуйидагича давом эттирди:

— Лекин қанчалик жасур бўлмай, барибир отга яқинлаша олмадим.

форс.

530. ҲОЗИР ҲАМ КЎТАРА ОЛМАЙМАН

Қиш оқшомларидан бирида одамлар тўпланиб, ўзаро ўтган-кетгандан суҳбатлашардилар. Ҳар ким ўз кучини мақтарди. Навбат Муллага келди.

— Тўғри, бироз қаридим, — деди у, — лекин, бу безарар. Аввал кучим қандай бўлса, ҳозир ҳам ўшандайлигича қолган.

— Қаердан биласиз, — деб сўрашди ундан.

— Чунки, — деди Мулла, — ҳовлимизда катта бир тош бор, шу тошни болалиқда, ундан кейин ёшлигимда ҳам кўтара олмас эдим, ҳозир ҳам кўтара олмайман.

озар.

531. ЭПЕНДИНИНГ УЧИНЧИ ЎҚИ

Баҳорда Амир Темур ўз аскарларини далага олиб чиқиб, камондан ўқ узиш мусобақасини ўтказмоқчи бўлди. Эпендини ҳам олди. Йўлда Эпенди мақтаниб қолди:

— Эҳ, ёшлигимда қандай отишимни кўрсангиз эди!

— Агар ёшлиқда яхши мерган бўлсанг, ҳозир ҳам ўқинг хатосиз кетса керак, — деди Амир Темур ва Эпендига учта ўқ ва камон беришни буюрди.

Эпенди мақтанчоқлиги учун ўзини ичдан койиб, камон ва ўқларни олиб, нишонга отишдан бошқа иложи қолмади. «Агар нишонга ура олмасам, — деб ўйлади у, — Темур мақтанчоқлигимни кечирмайди. Нима қилсам экан?» Эпенди шундай деганча ҳийла йўлига ўтди:

— Душман мерганлари мана бундай отади, — дея Эпенди биринчи ўқни узди. Ўқ нишонга тегмади.

Амир Темур ўринли ҳазилдан кулиб қўйди.

— Шаҳар бошлиғи мана бундай отади, — дея иккинчи ўқни узди. Ўқ яна нишонга яқин ердан ўтди.

Амир Темурнинг жаҳди чиқди. Эпенди ҳаяжонланиб, беихтиёр учинчи ўқни узди. Учинчи ўқ тўсатдан нишонга тегди. Эпенди енгил сўлиш олиб:

— Эпенди эса, мана бундай отади, — деди.

туркман.

Тентакликка ўйилган масхарабозлик ва кулги кўзғовчи тентакликлар ҳақида

532. ЎШАНДА ҚИП-ҚИЗИЛ АҲМОҚ ЭДИМ

Бир куни Наср-ад-дин тегирмонга буғдой келтирди ва бошқаларнинг қопидан буғдой олиб ўзиникига сола бошлади.

— Нима қилипсан? — деб сўради ундан тегирмончи.

— Мен жинниман, — деди у.

— Агар сен жинни бўлсанг, нега ўзингни қопингдаги буғдойдан бошқаларникига солмайсан?

— Мен оддий жинниман, агар сени айтганингни қилсам, қип-қизил жинни бўламан-да, — деди.

Тегирмончи кула-кула уни қўйиб юборди.

араб.

533. МУЛЛА НАСРИДДИН ВА ҲАМҚИШЛОҚЛАРИ

Мулла Насриддин азада ҳам, жума кунлари ҳам ҳамқишлоқларини бемалол кулдираверарди. Бир куни ҳамқишлоқлари:

— Жон, Мулла, — дея илтимос қилишди, — сендан ўтиниб сўраймиз, келаси жумада бизни кулдирмасанг. Ҳар қайсимиз сенга биттадан тухум келтирамиз.

Насриддин уларга кулдирмасликка ваъда берди. Жума куни мачитда жуда кўп одам тўпланибди. Намоз айни авжига чиққанда Насриддин мезанага чиқиб олиб, сонларига шап-шап урганча:

— Қу-қу-қу! — дея қичқирди.

Намозхонлар хафа бўлиб ундан сўрашди:

— Бу нима қилиқ, Насриддин, сен кулдирмайман деб ваъда берган эдинг, ўзинг бўлса хўроздек қичқиряпсан?

— Қанақасига қичқирмай, — деди Насриддин, — ахир шунча товуққа эга бўлсам.

Шунда мачитда яна гумбирлаган кулги янгради.

Иккинчи марта ҳамқишлоқлари мачитда кулдир-

маслик шарти билан Насриддинга баҳолиқудрат галла беришга ваъда қилдилар. Насриддин ҳам кўнди. Намоз айна қизғин пайтда Насриддин итига тўқим босиб, устига икки қопни устма-уст ташлаб, нўхтасидан етаклаб мачитга келди. Эшақдек қилиб безатилган итни кўрган ёш-қари бараварига кула бошлади.

— Яна ўз сўзингни устидан чиқмадинг, — деди ниҳоят бир киши, — нега мачитга ит етаклаб келдинг?

— Намозни ўқиб бўлиб ҳаммаларинг жўнаб кетмасдан олдин, ким қанча буғдой олиб келганини ўз вақтида билиш учун тайёргарлик кўриб келдим, — деди Насриддин.

Яна ҳамма намозхонлар беихтиёр кулиб юборишди.

гарғин.

534. МЕНДАЙ ҚИЛИБ КЎРИНГЛАРЧИ

Насриддиннинг қияликда қурилган, ниҳоятда эски бир ҳужраси бор эди. У ана йиқиламан, мана йиқиламан, дея оғиб турарди. Насриддин ўз «ҳарам»ининг умрини узайтириш мақсадида ўрмонга бориб харилар кесиб келди. Харини келтириб, ҳужранинг олд томонидан эмас, орқа томонидан тираб қўйишга киришди.

— Нима қиляпсан, Насриддин? — дея ҳайрон бўлиб кулишди қўшнилари.

— Кўрмаяпсизларми? Ҳужрани таъмирляяпман.

— Бунақада баттар бўлади-ку! Ахир тиргакни орқа томондан эмас, олд томондан қўйиш керак.

— Нима, мен билмайманми? — деди Насриддин ўзини баланд олиб. — Сизлар берган маслаҳатни ҳар қандай аҳмоқ ҳам яхши билади. Аксинча сизлар мен қилгандай қилиб кўринглар. Ахир, ҳамма мени устоз Насриддин Афанди, дея бекорга айтмаган.

қрим-тотор.

535. БУ ДУНЁНИНГ БАҲОСИ

Узоқ шаҳарда Насриддин яхши кийинган, савлатли бир кишини учратиб қолди. Одамлар унга эргашиб бор овозда кулишарди.

— Бу қанақа одам? — деб сўради Насриддин.

— Бу масхаравоз, — дейишди. — У баланд ел чи-

қариш билан машҳур. Шу қилиғи билан яхшигина бойлик тўплаган, уй-жой қилган.

— Унинг барча бойлиғи, — деди Насриддин масхаравозни масхаралаб, — ўша елдан кейин келадиган олтин уюмига ўхшайди.

форс.

536. Е, ПЎСТИНИМ

Хўжани зўр бир зиёфатга таклиф этишди. У эски кийимда зиёфатга борган эди, ҳеч ким эътибор бермади. Хўжа секин уйига қайтиб, янги кийимларини кийди, сўнг, елкасига ағдарма пўстинини ташлаб изига қайтди. Бу гал уни хонадон эгалари катта иззатикром билан кутиб олиб, тўрга ўтқаздилар. Олдига чинни лаганларда овқатлар қўйиб:

— Марҳамат, Хўжа, еб-ичиб, ўтиринг, — дея мулозамат кўрсата бошладилар.

Хўжа пўстинининг барини лаганга тўғрилаб:

— Марҳамат, е пўстиним, — деди.

— Нима қиляпсиз, Хўжа? — деб сўрашди ундан мезбонлар.

— Пўстин шу қадар обрўга эга экан, овқатни ҳам марҳамат қилиб пўстин есин, — деди Хўжа.

турк.

537. ТОНГ ВАҚТЛИ ОТСИН

Бир куни Хўжа ярим кечалиқда уйғониб ташқари чиқди-да сонларига шапатилаб «Қу-қуқ-қуу!» дея қичқирди. Қўшнилари уйғониб сўрашди:

— Нима қиляпсан, Хўжа?

— Бугун ишим кўпроқ эди, — деди у, — шунинг учун тонг вақтли отсин дейман-да.

серб.

538. НАСРИДДИННИНГ КЕЛИНИНИ КУЛДИРГАНИ

Айтишларича Насриддиннинг бир укаси бор экан. Уларнинг иккаласи ҳам бўйдоқ бўлиб, ниҳоят уйланишга қарор қилишибди. Ҳар қайси ўзига мос бир қизни топиб уйланиб, алоҳида-алоҳида яшай бошлабдилар.

Бир куни укаси Хўжаникига меҳмон бўлиб келибди. Қараса, Хўжанинг хотини жуда қувноқ, бир гапириб ўн куларкан. Унинг хотини эса жуда жиддий, тишининг оқини ҳам кўрсатмас экан.

— Менга қара, ака, — деди у Насриддинга, — айтчи, нега сенинг хотининг бу қадар қувноқ, доим кайфияти баланд? Менинг хотиним лоақал бир марта кулсаям армоним йўқ эди.

— Бекорга мушук офтобга чиқмайди, — деди Хўжа, — бошдан-оёқ сарпо кийдирсанг, сенга ўргатаман. Хотининг куладиган бўлади.

— Ваъда бераман, — дея рози бўлди укаси.

— Унда, бир оқшом мени уйингга таклиф этасан, — деди Хўжа. — Анчадан кейин хотинингни мен бир ёққа кетишим керак, дея бекордан-бекорга қойган бўласан. Ҳа, яна акам нима деса, унинг айтганини қиласан, зинҳор ундан олдин ухламайсан, деб тайинлайсан.

Айтилган сўз — отилган ўқ. Укаси Хўжани уйига таклиф этиб, хотинига дўқ уриб, мен фалон ерга кетаман. Акамнинг айтганидан чиқманглар, яна ундан олдин ухласанг, мендан яхшилик кўрма, деб тайинлайди.

Укаси кетди. Хўжа келини билан ёлғиз қолди. Ярим кечаликда келиннинг уйқуси келиб:

— Эфенди, — деди Насриддинга, — хўп десанг, жойингни солиб берсам. Ухлаш вақтинг бўлгандир?

— Мен ухлай олмайман, — деди Хўжа.

— Нега?

— Ухлаганда бошимни сичқонлар кемирмасин, деб кўрқаман.

— Уйингда қандай ухлардинг?

— Уйда ухлаганимда бошимни хотинимнинг қўлларига қўйиб ётардим. Яна чироқ ўчирилмас эди. Хотиним чарчаса чўри қиз уни алмаштирарди.

— Унда биз ҳам шундай қиламиз.

Чўри қиз тезгина жойни солди. Келини Насриддиннинг бошини қўлларига олиб ўтирди. Бироздан сўнг Хўжа чуқур уйқуга кетди. Анчадан кейин келини чарчаб, бошқа бир хизматкор қизни чақирди.

Ниҳоят хонадон соҳибаси ҳам, хизматкор қиз ҳам ухлаб қолишди. Шунда Хўжа секин ўрнидан туриб чироқни ўчирди ва чўри қизнинг қўлига танасининг бошқа аъзосини ушлатиб қўйди. Ўзи эса бамисоли сичқондек «қитир-қитир» қила бошлади.

Бир пайт келин чўчиб уйғонди, қараса чироқ ўчган, чўри қиз донг қотиб ухлаб ётибди.

— Ҳой, жувонмарг бўлгур! — дея қичқирди у, — ухлаб қолма тагин, демабмидим сенга! Сичқонлар эфендининг бошини еб қўйган бўлса нима деб жавоб берман?

— Вой, шўрим, — деди чўри қиз йиғлаб, — айтганингиз бўлганга ўхшайди, калласи майдагина бўлиб қолибди.

Келин, чўри қизини қарғай-қарғай, бориб чироқни ёқди. Қараса, унинг кўлида бутунлай бошқа калла. Хўжа сапчиб ўриндан турди-да эшиқдан қочиб чиқди-ю укасини чақирди. ♪

Укаси уйга кириб қараса иккала хотин кулишиб, бир-бирларига қош қоқиб, жилмайиб туришибди. Нуқул ҳиринг-ҳиринг. Нега қулаясанлар, дея қанчалик сўрамасин, улар бир офиз ҳам гапиришмади.

— Улар нега мунча кулишади? — деб сўради укаси хўжадан.

— Эй, укам-а, укам, — деди Хўжа, — агар уларнинг кўрганини сен ҳам кўрганингда эдинг, умрингни охиригача кулардинг.

турк.

539. МАЛОМАТ

Афанди бир куни ўғлини эшакка миндириб, ўзи пиёда кетаётган эди, одамлар масхара қилиб:

— Анави тентакни қаранглар, сўлақмондай ўғлини эшакка миндириб, ўзи пиёда кетяпти, — дейишди.

Афанди ўғлини эшакдан тушуриб, ўзи миниб олди. Бироқ йўлда одамлар яна масхара қилишди:

— В-а-а, анави кишини қаранглар, болани пиёда қўйиб, ўзи эшакда кетяпти.

Афанди ўғлини мингаштириб олди, лекин одамлар бунга ҳам кулишди:

— Анави ноинсофни кўринглар, кичкина бир маҳлуққа жабр қилиб, иккови миниб олибди.

Афанди дарҳол эшакдан тушди, одамларга қараб:

— Мана шундай қилсам, маломатдан қутиламанми? — дея эшагини опичиб олди.

ўзбек.

Бир куни Анастратин қўра-ўчоқ қурибди. Бу воқеадан хабар топган қўшнилари Хўжаникига келиб, унинг ишидан айб топа бошлашди. Битгаси — ўчоқнинг эшиги шарққа қараши керак эди, деса, иккинчиси — ғарбга, учинчиси — жанубга қараши керак, деди. Бирортасига ҳам Анастратиннинг иши маъқул бўлмади.

Камситилган Хўжа ўчоқни бузиб, янгидан ғилдираклар устига қуришга мажбур бўлди. Қўшнилар яна тўпланиб келишиб, ўчоқ-қўранинг эшиги бошқа томонга қараши керак эди, дея танбеҳ бера бошлашди.

— Мана бу ёққа қараши керак, — деди улардан бири.

— Ҳозир, мана, — деди Анастратин ва ғилдирак устидаги кўрани осонгина у айтган томонга буриб қўйди.

Иккинчиси:

— Йўқ, кўранинг эшиги у томонга қараши керак, — дея эътироз билдирган эди, Анастратин ўша заҳоти у айтган томонга буриб қўйди.

Шундай қилиб, Хўжа бошқаларга ҳам, ўзига ҳам маъқул келадиган энг қулай йўлини топибди.

грек.

541. ҲАММАСИ БЕМАВРУД

Насриддин йўлда кетиб бораётган эди олдидан ўлик кўтариб ўтаётган бир гуруҳ одамларни кўрди.

— Оқ йўл, зафарлар сизга ёр бўлсин! — деди Насриддин азадорларни табриклаб.

Одамларнинг жаҳли чиқиб, уни икки-уч тарсаки туширишди, сўнг табриклаш ўрнига «Худо раҳмат қилсин, ўлганнинг жойи жаннатда бўлсин!» дея омин қилиш керак, деб танбеҳ беришди.

Насриддин уларнинг насиҳатини кўнглига тутиб қўйиб йўлида давом этди. Рўпарасидан ўйин-кулги билан лапар айтиб келаётган тўйчилар чиқишди. У ўша заҳоти кафтларини осмонга кўтариб, «Худо ўлганларнинг жойини жаннатда қилсин» дея омин қилди. Уни яна дўппослаб, тўйни азага айлантирмоқчимисан, яхшиси биз билан ўйинга тушиб, қўшиқ айт, дея маслаҳат беришди. Хўжа буни ҳам эътиборга олиб қўйди.

Йўлда унга бир қуённи пойлаб келаётган овчи учраб қолди. Насриддин шу аснода ҳалиги маслаҳатта амалга қилиб, балаңд овозда ашула айтиб, ўйинга тушиб кетди. Қуён қўрқиб, қочиб кетди. Овчи унга ташланиб, жаҳл билан бир-икки тушурди, сўнг бундай пайтда оёқ учида, писиб, секин-секин юриш керак, деб танбеҳ берди.

Насриддин бу маслаҳатни ҳам эсда тутди.

Йўлда давом этаркан, бир отар қўй ҳайдаб келаётган чўпонга кўзи тушди. Насриддин эгилганча пусиб, оёқлари учида юрганча қўйларнинг олдидан чиқиб, бирданига ўрнидан турган экан, қўйлар ҳуркиб, турли томонга путраб кетди. Жаҳлга минган чўпон уни тирақайлатиб қува бошлади.

тотор.

542. ҲАРОМ ВА ҲАЛОЛ

Насриддин йўлда кетиб борарди, бир товукнинг ўлигини топиб олди. Уни уйига олиб келиб, патларини тозалади, сўнг қовуриб дастурхонга қўйди.

— Хўжа! — дейишди унинг бу ишини кўрганлар, — ахир бу товук ҳаром ўлган, уни одам сўйиб, ҳалол қилиши керак эди.

— Нодонлар! — дея қўл силкиди Хўжа, — Олоҳ ўлдирса ҳаром бўларкан-у, одам сўйса ҳалол бўлармишми?

турк.

543. АФАҒДИ ВА СОВЧИЛАР

Афандининг бир сигири бор эди, уни сотгани бозорга олиб борди, кечгача турди, биров сўрамади. Бир даллол келиб, сотиб берайми, деган эди, Афанди рози бўлди.

— Кунда тўрт пақир сут берадиган говмиш сигир, қорнида олти ойлик боласи бор, — дея сайрай кетди даллол.

Бир зумда сигирнинг атрофини харидорлар ўраб олиб, нархини оширдилар, сигир катта пулга сотилди. Афанди хурсанд бўлиб уйига қайтди.

Афанди бозордан қайтса, хотинлар қизига совчиликка келиб ўтиришган экан.

Афандининг хотини:

— Сиз ташқарида турсангиз, мен қизимизни мақтаб, қудалар билан сўзлашсам, — деди.

— Йўқ, хотин, — деди, — сен қиз мақташни билмайсан, мен шундай мақтайки, шундай мақтайки, олмайдиган совчилар ҳам қизингга шах харидор бўлиб қолсин!

Афанди хотинлар олдига кирган эди, совчилардан бири:

— Вой, Афанди, хотинлар ичида нима қиласиз, ташқарига чиқинг, хотинингиз кириб биз билан сўзлашсин, — деди.

— Онаси қизимизнинг фазилатларини менчалик билмайди, — дея Афанди қизини мақтай кетди. — Қиз эмас, сигир, икки пақирдан сут беради, қўйдай юввош, қорнида олти ойлик боласи бўлмаса, майли, қайтариб беринг, мол ўзимники!

Бу сўзларни эшитган совчилар бир-бирларига қарашиб, индамай чиқиб кетдилар. Хотини келиб Афанди билан уруша кетди:

— Эр бўлмай ўлинг! Қизни ҳам шундай мақтайдиларми, мана совчиларни ҳам кеткизиб юбордингиз!

— Қўрқма, хотин, — деб юпатди Афанди. — Бутун вилоятни қидирганларида ҳам бундай қизни тополмайдилар, юриб-юриб яна келадилар. Ахир мен сигирни ҳам шундай мақтаб сотган эдим-да!

ўзбек.

544. ЎРИКНИ ҚАНДАЙ ЕЙИШ КЕРАК

Афанди бозордан ўрик олиб келиб хотини билан ўрикхўрлик қилди. Эрининг ўрикни данаги билан ямлаб ютаётганини кўрган хотини:

— Намунча ютоқмасангиз? Ахир ўрикни данаги билан емайдилар-ку, — дея танбеҳ берди.

Афанди навбатдаги ўрикни данаги билан ютиб олиб:

— Ўрикфуруш сендан аҳмоқ бўлмаса керак. Данаги билан ейилмаганда ўрикфуруш данагини алоҳида сотган бўларди, — деди.

ўзбек.

545. УСТОЗГА ЎРГАТГАН ШОГИРА

Бир куни султон ўз саройига обрўли аъёнларини таклиф этибди. Албатта уларнинг орасида хўжа ҳам

бор эди. Хўжа саройга ўз шогирди билан келди. Султон Насриддинга ҳурмат кўрсатиб унга чиройли олма тутди. Хўжа ҳукмдорга ташаккур билдириб ўша заҳоти олмани бир тишлади. Шогирди секин унинг қулоғига шивирлади:

— Сал одоб сақлаш лозим. Султон сизга бир нима берса, ўша заҳоти ейиш одобдан эмас.

— Султоннинг кўз олдида ейиш уятми?

— Албатта, олмани қўлтиғингизга яшириб, кейинроқ есангиз ҳам бўлади.

Шундан кейин меҳмонларни кечки овқатта таклиф этишди. Султон Хўжани ўз ёнига ўтқазиб марҳаматлар кўрсата бошлади. Қуён гўшtidан бир бўлак олиб, унга қаймоқ суркаб хўжага тутқазди. Хўжа ҳеч нимани ўйлаб ўтирмасдан уни олиб қўлтиғига тикди.

— Нима қилаяпсан? — дея дарғазаб қичқирди султон. — Бу қандай шармандалик?

— Тавба қилдим, султоним, — деди Хўжа, — мен анави беодоб шогирдимнинг гапига ишондим, у султоннинг ёнида овқатланиш одобдан эмас, деган эди.

турк.

546. ФОЛБИН

Мулла Насриддин ўзи турган дарахт шохини тайидан болта билан чопаётган эди. Йўлдан ўтаётган киши:

— Ҳой, эсинг борми? Ахир бу шохни чопсанг ерга қулаб тушасан-ку! — деди.

— Бор, бор, йўлингдан қолма, — деди Мулла Насриддин ва кесишда давом этди.

Шоҳ кесиб бўлингач Насриддиннинг ўзи ҳам шох билан ерга қулаб тушди. У ўша заҳоти ўрнидан туриб ҳалиги кишининг изидан югурди.

— Афтидан бу киши фолбинга ўхшайди, йиқилганимни аниқ айтди, қачон ўлишимни ҳам билса керак.

ўзбек.

547. ҲИСОБДАН АДАШДИ

Бир мулла Насриддин эшакларини сотмоқчи бўлди. Етти эшакни ажратиб олиб, битгасини миниб, қолганларини олдига солиб, бозорга йўл олди. Шаҳар дарвозасига яқинлашганда қараса, эшаклари олтига қолиб-

ди. У эшакдан тушиб қайтиб санади, еттита чиқди. Хотиржам бўлиб, қайта эшакка минди. Бироз юргач яна санаб кўрди—олтита. Оббо! Насриддин қайта-қайта санай бошлади.

Шунда бир йўловчи унинг ҳаракатларига қизиқиб сўради.

— Ҳеч ҳисобнинг тайига етолмаяпман, — деди мулла Насриддин, — эшакка миндим дегунча битта эшагим йўқолиб қолади.

— Сен остингдаги эшакни ҳам ҳисобла ўшанда еттита чиқади, — деди йўловчи.

ассир.

548. ТҮРТ ТАНГАНИ УЧГА БЎЛИШ

— Ҳисоб-китобга қалайсан? — деб сўрашди Наср ад-диндан.

— Суягим йўқ, зўрман, — деди у.

— Унда тўрт тангани учга бўл, ҳаммага баббаравар тегсин. Қани?

— Марҳамат, — деди Наср ад-дин. — Икки киши икки тангадан олсин, учинчи киши икки танга топилганча кутиб турсин, топилганда ўзига олса ҳаммага баравар тегади.

араб.

549. БАРОРИДАН КЕЛГАН ОВ

Бирда Насриддин овдан қайтди.

— Нечта қуён отдинг? — деб сўрашди қўшилари.

— Ов ёмон бўлмади, дўстларим, — деди Насриддин. — Бир қуённи отдим, иккинчисига тегмади, учинчи қуён жуда узоқда эди, яна еттитасини отиб ўлдирсам жами ўнта бўларди.

қрим-тотор.

550. ҚЎЙНИНГ САНОҒИ

Бир киши Насриддинга йигирма бош қўйни топшириб, ўзи бозор қилиб келишга кетди. Хўжайин кетгач Насриддин битта қўйни йўқотибди. Эгаси бозордан келиб санаса, битта қўй йўқ.

— Нима бўлди, Насриддин? Битта қўй етишмайди-ку? — деб сўради.

— Бўлмаган гап, қани, санаб кўрайликчи, — деди Насриддин.

У санаса йигирмата чиқди.

Эгаси санаган эди—ўн тўққизта чиқди. Хўжа қайта санаган эди — йигирмата. Хуллас ҳисоб-китоб масаласида улар келиша олмадилар.

Ниҳоят улар йигирма кишини чақириб, ҳар бирига бир бошдан қўй бериб аниқламоқчи бўлишди. Йигирма киши чақирилди. Ҳар бир киши бир бошдан қўйни олди, фақат бир кишига етмай қолди.

— Менга қўй етмади-ку, — деди у.

— Оғзингни очиб эснаб ўтирмасдан кела солиб олганингда эди, сенга ҳам етарди, — деди Насриддин ўқрайиб.

гарф.

551. УЯЛСАНГЧИ РАҲМСИЗ

Бир куни Насриддин йўлдан бир пой тақа топиб олди. Уйга хурсанд қайтиб, хотинини чақириб деди:

— Кўрдингми, хотин, нима топиб олдим. Яна уч пой тақа топиб от сотиб олсак марра бизники. Миниб Маккага ҳажга борсак ҳам бўлади.

— Ох, қанийди, — деди хотини хурсанд бўлиб. — Қайтишда онамларни ҳам бир назар кўриб келардик.

— Уялсангчи, бераҳм, — дея тўнғиллади Насриддин. — Отга жиндай дам бериш ҳам керак-ку.

серб.

552. ЕРНИ КЕНГАЙТИРАРМИШ

Бойларнинг пайкаллари орасида Насриддин Афандининг бир парчагина шудгори бор эди. Бир баҳорда у еридан тупроқ ковлаб чор атрофга чиқариб тўка бошлади.

— Нима қиляпсиз, Афанди? — деб сўрашди қўшнилари.

— Еримизни сал кенгайтирмасак бўлмайдиганга ўхшайди, — деди у бепарво ишида давом этиб.

ўзбек.

553. ТУПРОҚНИ НИМА ҚИЛАСАН?

Бир куни Хўжа Насриддин янги уй қурди. Уй олдада лойдан анча тупроқ ортиб қолди.

— Бу тупроқни нима қиласан? — деб сўради кўшниси.

— Бунинг йўли осон, — деб жавоб қилди Насриддин, — чуқур қазиб тупроқни кўмиб ташлайман.

— Хўп, чуқурдан чиққан тупроқни нима қиласан?

— Эҳе, ҳали унгача гап узоқ, — деди Насриддин, — бир иложи топиларда.

серб.

554. БУЛУТНИНГ СОЯСИ

Насриддин саҳрода чуқур ковлаб турарди. Бир ўткинчи сўради:

— Нима қиляпсан?

— Шу саҳрода пул кўмган эдим, — деди Насриддин, — қанча ковласам ҳам топа олмаяпман.

— Бирор белги қўймаганмидинг? — деб сўради йўловчи.

— Бўлмасамчи! — деди Насриддин. — Пулни кўмган еримнинг устига осмондаги булутдан соя тушиб турган эди, энди булут ҳам йўқ, соя ҳам.

форс.

555. ИЛДИЗ ОТОЛМАДИ

Баҳор кунларидан бирида Хўжа узумзорда ток қаламчаларини кўриб боғбондан, булар нима, деб сўради.

— Бу ток қаламчалари, — деди боғбон, — бу новдаларни ерга кўмамиз, улар токка айланади, кейин ширин-шарбатга тўла узум солади.

Бошқа боғбонлар ҳам унинг гапини маъқуллашди.

— Биродарлар, — деди Хўжа, — мени ҳам кўмингларчи қанақа ҳосил берарканман.

Улар шуни кутиб туришган эди, Хўжани белигача тупроққа кўмиб, ўзлари дарахтнинг соясига бориб ўтирганча овқатга тутинишди. Баҳор қуёши қаттиқ иситиб, Хўжани терлатиб юборди, бунинг устига у анча очикди. Минг бир ҳаракатлар қилиб, бир амаллаб тупроқ остидан чиқиб олиб, боғбонларнинг ёнига келди.

— Ҳа, нима бўлди, Хўжа? — деб сўрашди улар.

— Тўғрисини айтайми, — деди у жиддий, — ери ёмон экан, бунақа ерда мева беришим у ёқда турсин, илдиз ҳам ота олмайман.

турк.

556. ҚУЛОҚҚА ПАХТА ТИҚМАГАНМИДИНГЛАР?

Афанди кўчадан кетиб борарди, қараса бир ҳовлининг дарвозасига антиқа бир қўнғироқча осияли. Кўзига яхши кўриниб, ўтирлагиси келади. У яқин бориб секин қўнғироқчага қўл чўзган эди, жиринглаб кетди. Нима қилиш керак? Ҳайла-ҳайла, қўнғироқчанинг товушини қулоқ эшитади, деган хулосага келди. Агар қулоққа пахта тиқса, эшитилмаслиги мумкин. Қулоғига пахта тиқиб қўнғироқчани зўр бериб тортди. Жиринглаган товуш эшитилиб, ичкаридан уй эгалари югуриб чиқишди.

— Нима қиялсан? — дейишди улар.

— Нима, сизлар қулоқларинга пахта тиқмаганмидинглар? — деб сўради Насриддин.

уйғур.

557. ШҲНҒИБ ЧИҚИШНИ КҲТЯПМАН

Бир куни Наср ад-дин билан Жухо сув олгани дарёга боришди. Жухо кўзасини сувга солган эди, тўлқиннинг зўрлигидан кўзаси сувга тушиб кетди.

— Нима бўлди, Жухо? — деб сўради ундан Наср ад-дин.

— Қўлимдан кўзам тушиб кетди, — деди у, бир шўнғиб, қайтиб чиқса керак, деб кутиб ўтирибман.

араб.

558. ОШҚОЗОНДА ЁНҒИН

Бир куни Хузя Насрэддин ишга кетди. Эртадан кечгача тиним билмай ишлади. У уйга қайтганда тушлик овқат тайёр бўлган эди. Хотини қозондан қайноқ шўрвани унинг олдига келтириб қўйди. Хузя катта қошиқни тўлдириб оғзига олиб борди-ю ҳовлиқиб ютиб юборди. Ич-бағри куйиб жон ҳолатда кўчага отилиб чиқди-да, бор овозда қичқирди:

— Ўт кетди! Ёнғин! Яқин келманглар! Ошқозоним ёнаяпти!

тотор.

559. ЭҲТИЁТКОРЛИК

Рамазон ойида Хўжани ифторликка таклиф этишди. Дастурхонга қайноқ шўрва қўйилди. Хўжа ҳовли-

қиб бир қошиқда хўплаган эди, ичи ёниб, дарҳол бошидан салласини олиб, тагига қўйиб, ўтириб олди.

— Нега бундай қилдинг? — деб сўрашди меҳмонлар.

— Остимдаги курсини куйдириб қўймай тагин, — деди Насриддин, — келган бало саллага урсин!

турк.

560. САНГА РАҲМИМ КЕЛАДИ

Яна бир куни Хузя Насрэддин қайноқ угра ош ичиб, қўйиб кўзларига ёш айланди. Хотини кўриб қолиб сўради:

— Нега йиғлаяпсан?

— Сенга раҳмим келганидан, — деди йиғламсираб Хузя.

тотор.

561. ЭШАККА ЕНГИЛ БЎЛСИН ДЕБ

Бирда Анастратин бозордан бир қоп тўла савзи олиб эшаги билан уйига жўнади. Қизиғи шундаки, у қопни ўз елкасига олиб, эшакни миниб олган эди. Бунга кўрган ўткинчилар ҳайрон қолиб, нега бундай қилдинг, деб сўрашди.

— Эшакка енгил бўлсин дейман-да, — тушунтирди Анастратин.

грек.

562. ХЎЖА НАСТРАДИН ХОТИРЖАМ

Бир куни хўжа Настрадаиннинг уйида ёнғин чикди. Бир киши ҳовлиқиб келиб, хабар берди.

— Хўжа, уйинг ёнапти, югурсангчи!

— Ёнса ёнар, — деди хотиржам Хўжа. — Калит менда-ку.

булғор.

563. ҚАЛАЙ ЭКАН?

Хўжа Насриддин ёз бўйи жуда кўп озиқ-овқат, мева-чевалар тўплади. Қишда ўз улфатларини зиёфатга айтди. Қараса, ҳамма тўплаган нарсасини сичқонлар еб кетибди.

Насриддиннинг жаҳли чиқиб, бу зараркундалардан қандай халос бўлиш йўлини узоқ ўйлабди.

Ниҳоят ўйлаб ўйига етибди.

— Қараб турларинг, санлардан шундай қасос олайки! — дея қичқирибди у.

Бир кучоқ сомон олиб, уйга олиб кириб ёндириб, эшикни маҳкам беркитибди. Уй ёниб кетибди, сичқонлар чийиллаб турли томонга югура бошлашибди. Насриддин эса хурсанд бўлиб деркан:

— Ҳа-ҳа, қалай экан? Ўлларинг, баттар бўлларинг!

серб.

564. ҚАСОС

Хўжа Насриддиннинг шаллақи бир қўшниси бор эди. Ҳовлилари ёнма-ён, томи томига туташ эди. Доимо улар айтишиб туришарди. Жаҳли чиққан Насриддин бир куни қўшнининг ҳам ҳовлиси ёниб кетар деган мақсадда ўз уйига ўт қўйиб юборди. Ўзи эса хавфсирамасликлари учун шаҳарга қочиб кетди.

Одамлар ёнғин чиққанини кўриб, ҳар иккала ҳовлидан қўлларига илинган нарсаларни олиб чиқиб кета бошладилар. Бундан хабар топган Насриддин:

— Афсус, уйда йўқ эдим-да, бўлмаса мен ҳам ёнғинга қўлимни иситиб бир нималик бўлиб қолардим, — деди.

серб.

565. НАСРИДДИННИНГ ОРЗУСИ

Бир куни Насриддинга ўн дона тухум совға қилишди. У хурсандчиликдан нима қилишини билмай, тухумларни бошига қўйиб, устидан телпагини кийиб олди ва шу ҳолича уйига кетди.

Йўл бўйи у хаёл суриб, орзу қилиб борарди.

— Ўнта тухумни қўшнининг курк бўлган товуғига бостираман. Ўнта жўжа очиб чиқади. Жўжалар ўсиб товуқ бўлади. Ҳар қайси товуқдан юзтадан тухум оламан. Ўнта юз—минг бўлади. Мингта тухумдан мингта жўжа очтирса бўлади. Мингта товуқнинг ҳар қайси яна юзтадан тухум туғса, жами ўн мингта бўлади. Агар шундан тўқсон тўққиз мингини сотсам, хўжаликка яна минг дона қолади. Бу дегани яна мингта товуқ дегани. Агар ана шу мингта товуқнинг ҳар

қайси юзтадан тухум туғса, сотувга яна... оббо... па- дарлағнат шайтон адаштириб юборди... сотувга қанча қолган эди?.. дарвоқе унгача ҳаммаси қанча бўлувди?

Насриддин ҳисобдан адашиб кетиб, қайта бошдан ҳисоблай бошлади. Қайта-қайта ҳисоблар, яна ўзи- ўзидан адашиб кетарди. Ниҳоят у бутунлай адашиб, калласига бир тушурди:

— Ўйла, ўйласангчи, хом қовоқ!

Унинг бу уришидан телпаги учиб кетиб, тухумлар чил-чил синди. Тухумлар билан бирга Насриддиннинг орзулари ҳам чил-чил бўлган эди.

қрим-тотор.

566. ЎЛЧОВДАН АДАШМАСЛИК УЧУН

Бирда хотини хўжадан илтимос қилди:

— Эр бўлиб қизил шойи рўмол ҳам олиб бермай- сиз.

— Катталиги қандай бўлсин? — деб сўради Нас- риддин. — Мана шунча бўлса бўладими?

Хўжа қўлларини ёзиб кўрсатган эди, хотини, худди ўзи дея розилик берди.

Насриддин қулочини ёзганча рўмолнинг ҳажмини эсдан чиқармаслик учун бозорга йўл олди. У қичқи- риб борарди:

— Эҳтиёт бўлинглар, яна менга урилиб кетиб, ўлчовдан адаштириб юборманглар.

турк.

567. ҲАММАСИНИ ОЛИБ КЕЛДИ

Бир куни хотини Хузя Насрэтдинга бир идиш бе- риб, ёғ олиб келишни буюрди. Хузя қўшнига бориб ёғнинг пулини тўлади. Қўшниси ёғни идишга солган эди, бир истаконча сиғмай қолди. Шунда Хузя идиш- ни тўнтариб, мана бу ёғига қўйинг, деди. Қўшниси муғамбир эди, сўзсиз айтганини қилди. Идишнинг тес- карисига қуйилган ёғни Хузя хотинига олиб келди.

— Ҳамма ёғ шутинами? — деб сўради хотини.

— Нега шутина бўларкан, мана буёғига ҳам қуйиб олганман, — дея хўжа идишнинг тескари томонини ағдарган эди, бу томондаги ёғ ҳам тўкилди.

Хотини қўлидаги жўва билан Хузяни қува кетди.

тотор.

568. ҚОВОҚ АЙБДОР

Бир куни Хўжа Насриддин қишлоқда яшайдиган дўстиникига келиб меҳмон бўлди. У йўлда жуда очиққан эди. Дўсти камбағал бўлгани учун ейишга қайнатилган қовоқдан бошқа ҳеч нарса топа олмади. Хўжа шошилтиргани учун қовоқни қозондан олиб совутмасдан дастурхонга қўйди. У шошилиб қовоқни оғзига солган эди, тили, томоғи куйиб тупуриб ташлади.

— Вой, худойим, бу нима бало эди?

— Қовоқ! — деди дўсти.

Эртасига Хўжа йўлда давом этди. Бир пайкал яқинидан ўтиб кетаётса, палақда думалаб ётган қовоққа кўзи тушди.

— Бу нима? — деб сўради шеригидан.

— Қовоқ, — деди у.

Насриддин отини тўхтатиб сакраб ерга тушди ва қовоққа қараб, пешоб қила бошлади:

— Куйдириш мана бундай бўлади, — дерди у.

серб.

569. ЭРСИЗ ҚОЛАСАН

Бир куни Мулла бозордан оғзи тор иккита сопол хурмача олди. Хурмачаларнинг дастасидан ип бойлаб елкасига ташлаб йўлга тушди. Ўз қишлоғига яқинлашганда тўсатдан хаёлига бир гап келди: Ҳамма жониворлар хуркиб қочади, нега энди одамларда бу хислат йўқ.

— Қани, бир хуркиб кўрайчи, бирор гап чиқармикин, — деб ўйлади.

Шундай деганча отдек ер тепиниб, кишнаганча сакраб қоча бошлади. Елкасидаги хурмачалар бир-бирига урилиб, чил-чил синди. Шу югурганча ҳовлисига кирди-ю чарх уриб, чопиб айлана бошлади.

— Нима қиляпсан? Нима бўлди сенга? — деди хотини хавотир олиб.

— Ҳой, хотин! — деди Мулла. — Тезроқ эшикни ёп! Мен ҳуркиб, қочиб кетишим мумкин. Эрсиз қоласан.

озар.

570. АМАЛДА СИНАБ КЎРИЛДИ

Насриддиннинг тўрвадек соқоли бор эди. Бирда у китоб варақлаб туриб, «Катта соқол, кичкина калла—

аҳмоқлик белгиси» деган сатрларга кўзи тушди. У ойнага қараб туриб:

— Мен ҳам аҳмоқман шекилли, — деб ўйлади ўзи-ча.

Шу нуқсондан тезроқ халос бўлиш учун соқолини тутамлаб, ярмисини қисқартиш мақсадида ёниб турган шамга яқин тутди. Бироқ соқолининг ҳаммаси лов этиб ёниб, юзларининг териси шилиниб, тушди. У уйда узоқ даволангач, ўша китобни топиб, бир четига, «Амалда синаб кўрилди, тўғри экан» дея ёзиб қўйди.

форс.

571. ИШОНЧЛИ ЖОЙ

Бир куни Хўжа Насриддин бир қора кунимга яраб деб ортиқча пулини уйнинг бурчагига кўймоқчи бўлди. Чуқурни ковлаб кўмди ҳам. Сўнг бир чеккароққа боғриб ўша ерга зимдан тикилиб туриб:

— Йўқ, пулни у ердан олиш керак, ахир бу жойни ўзим билсам, уни ўғирлашга менга бирор кимса халақит бермаса, яна нима керак, — деди.

турк.

572. ОФТОБ ВА СОЯ

Ҳаддан ташқари иссиқ, қоқ туш пайтида Афанди дарахт соясида бироз дам олмоқчи бўлди. Бир фурсат ўтгач қуёш нурлари унга етиб келиб, қиздира бошлади. Афанди бироз чеккароққа сурилиб мизғий бошлади. Яна қуёш нурлари унга етиб келди, у яна сурилиб мудрашда давом этди. Бу ҳолат уч-тўрт бор такрорлангач, Афанди сапчиб ўрнидан турди-ю тўнини елкасига ташлаб қуёшга қараб, деди:

— Қараб тур, ҳозир уйга кириб олай. Қани, у ерда қўлларинг менга етармикан?

ўзбек.

573. ЧАҚМОҚ ТОШ

Бир оқшом Мулла Насриддин қараса, қўшнисини қўлида лампа билан унинг уйи орқасида бир нималарни излаб юрибди.

Мулла ташқари чиқиб қўшнисидан сўради.

— Ярим кечалиқда у ерда нима изляяпсан?

— Хотиним чақмоқ тошимни йўқотиб қўйибди, — деди қўшниси, — попирисимни тутата олмай хунобман.

— Қўлингда лампа бор-ку, ўшандан тутатиб олсанг бўлмайдим? — деди Мулла.

Қўшниси уйқудан уйғонгандек бўлди.

— Буни қара-я, Мулла, шу сира калламга келмабди.

— Шунақа, — деди Мулла, — шундаям ақлимизки, қўлимизда ёнган лампа билан чақмоқ тош излаймиз.

озар.

574. ЎНГ ТОМОННИ ҚАЕРДАН БИЛСИН

Бир оқшом Хўжаникига меҳмон келди. Ухлагани ётишди. Ярим кечалиқда меҳмон уйғониб кетиб:

— Эфенди, ўнг томонингда шам борида, олиб берсанг, — деб илтимос қилди.

— Ақлдан озганмисан? — деди Хўжа. — Қоронғуда ўнг томонимни қаердан биламан.

турк.

575. КАМСУҚУМЛИК

Айтишларича, Хўжа ҳар куни бозордан жигар сотиб олар экан.

— Наҳотки, ўзингга бундан бошқачароқ, мазали нарсани раво кўрмасанг? — деб сўрашибди ундан.

— Жигардек камтарин, камсуқум одам бўлмоқчиман, жигар, — дея жавоб берди Насриддин.

турк.

576. УЗУК

Эпенди уйида узугини йўқотиб қўйди. У уйдан топа олмай кўчадан излашга тутинди. Бир қўшниси воқеани аниқлагач:

— Эпенди, узукни уйда йўқотган бўлсанг, нега уни кўчадан излайсан? — деб сўради.

Шунда Эпенди:

— Уй қоронғу, шунинг учун кўчадан излайманда, — деб жавоб берди.

туркман.

577. ҚОРА ТОВУҚ

Хўжа Насриддиннинг қора товуғи бор эди. Уни сотиш учун бозорга олиб борди. Бир харидор келиб:

— Агар бу товуқ оқ бўлганда эди, сотиб олардим, — деди.

— Эртага кел, — деди Насриддин. — Оқидан топиб келаман.

Харидор рози бўлиб жўнаб кетди.

Насриддин йўл-йўлакай баққолдан икки бўлак совун сотиб олди. Кейин уйга келиб катта қозонда сув иситиб, товуқни роса совунлаб ювди. Қанча ювмасин товуқ сира оқармади. Насриддиннинг жаҳди чиқиб:

— Афтидан, бу товуқни бўяганда, ўша одам қора бўёқни аямаган экан! Э, инсофингга тасанно! — деди олқиш ёғдириб.

турк.

578. ОЙ ЯХШИ ҚУРИТАДИ

Бир куни Хўжа Насриддин ёмғирда қолди. Уйга келгач хотини уни ечинтирди, оёғидаги этигини олиб оловга яқин қўймоқчи эди:

— Нима қиялсан, бефаросат? — деди Хўжа. — Нега этикни оловга яқин қўясан? Куйиб кетса яхшими? Олиб чиқ ҳовлига, ойнинг ёруғига қўй. Ой кундуздагидек мўл-кўл нур сочиб турибди.

Хотини эрининг айтганини қилиб, этикни ойнинг ёруғига қўйиб келди. Эрталаб чиқиб этикни олиб келса, музлаб, қотиб қолибди.

— Кўрдингми? — деди Насриддин, — Ойнинг оловдан ҳам яхшироқ қуриртганини? Этик нафақат қуриган, балки тошдек қотиб кетибди.

серб.

579. БЕКИНМАЧОҚ

Айтишларича бирда Хўжа ўз дўстлари билан бекинмачоқ ўйнаган экан. Тузукроқ яшириниш учун Акшехирдан Кўния шаҳрига бориб, минора устига чиқиб яшириниб олибди. Дўстлари бир неча кун изласалар ҳам уни тополмабдилар. Қариндошлари ҳам хавотир олибди. Шу орада Акшехир шаҳрига бир карвон келибди. Туякашлардан йўлда Насриддинни учратмадинларми, деб сўраган эканлар, улар:

— Насриддин Кўнияда юрибди, — дейишди.

Бир неча киши ўша заҳоти Хўжани излаб қўшни шаҳарга ўтишибди, уларни кўрган Насриддин:

— Урра, топаолмадинглар, мен ютдим, мен ютдим! — дея минора устидан қичқира бошлади.

турк.

580. НАСРИДДИННИНГ ОВОЗИ

Бир куни Хўжа ҳаммомга кирди. Кутилмаганда ҳаммомда одам йўқ, эди. Хўжа қадимий турк қўшиғи «Қоя боши» оҳангида куйлай бошлади. Овози ўзига жуда маъқул келиб «Шундай зўр ва ёқимли овозим бор экан-у, билмай юрибман. Буни мусулмончилик йўлида ишлатсам, катта савобга қоламан». Хўжа ҳаммомдан чиққач мезанага кўтарилди. Баланддан туриб бор овозда азон айта бошлади. Кимдир пастдан туриб унга қичқирди:

— Ҳой, менга қара, калаварам! Нега азонни бевақт айтаяпсан? Кошки овозинг ёқимли бўлса экан.

Хўжа мезанадан эгилиб туриб:

— Бир савобталаб бой, ана шу ерда бирорта ҳаммом қурганда эди, кўрардинг менинг овозимни зўрлигини! — деди.

турк.

581. ХЎЖА НАСТРАДИН ҚАМОҚДА

Бирда Настрадаинни қамоқ жазосига ҳукм қилдилар. У ховлисига қайтиб, тўртта харини ерга қоқди, бешинчисини эшик ўрнига қўйди. Ичига тахта жомадонни қўйиб, устига ўтириб олди. Унга кўзи тушган бир ўткинчи:

— Хўжа, бу ерда нима қилиб ўтирибсан? — деб сўради.

— Судда менга бир йиллик қамоқ жазоси беришди, — деди Хўжа, — шунинг учун муддатим тугагунча ўзим ясаган қамоқхонада ўтираман.

булғор.

582. МУЛЛА — МАФРУЛИК ДУШМАНИ

Бир куни йўлда Мулланинг эшаги қайсарлик қилиб қолди. Мулла уни қанчалик уриб, хилаламасин сира

жойидан жилмади. Мулла бир амаллаб уйга келиб, хотинига тайинлади:

— Хотин, бу эшак мени жонимдан тўйдирди. Шунинг учун бир ой уни оч қўймоқчиман. Яна беда ёки арпа бераман деб ўйлама!

— Ақлингни едингми? Ахир бунақада эшак ўлиб қолиши мумкин-ку?

Хуллас, улар узоқ тортишишди, ниҳоят Мулла бироз юмшаб:

— Майли, хотин, беда берсанг берақол, лекин мен рухсат берганимни эшак билмасин, акс ҳолда баттар мағрурланади.

озар.

583. ЭШАКНИНГ ҚАРЗИ

Насриддиннинг эшаги жуда ориқлаб кетди.

— Нега бунга арпа бермайсан? — деб сўрашди.

— Ҳар кеча икки қадоқ арпа ейиши керак, — деди Насриддин.

— Бўлмаса нега бунчалик ориқ? — такрор сўрашди қўшнилар.

— Ундан бир ойлик арпа қарздорман, — деб жавоб берди Насриддин.

форс.

584. ҚАНОАТЛИ ЖОНИВОР

Ўша қиш Эпенди учун жуда оғир келди. «Эшакнинг овқатини бироз камайтирсам нима қипти?» деб ўйлади у. Айтганини қилди. Қараса, эшак худди аввалгидай, тетик. Анчадан кейин овқатини яна камайтирди. Эшак — тетик, ҳамон аввалгидай. Фақат у анча тинчиб қолган эди. Орадан бир ой ўтгач Эпенди эшакнинг овқатини яна камайтирди. Лекин энди эшак ўрнидан турмас, сомонга қайрилиб ҳам қарамас эди.

Бир куни Эпенди оғилхонага кириб қараса, эшак ўлиб ётибди. Шунда у:

— Эҳ, эшакни бир ойлик рўзага энди ўргатаман деганда ўлим халақит берди-да, — деди. — Жуда қаноатли жонивор эди, афсус.

туркман.

585. КҮК КҮЗОЙНАК

Бир куни Мулла эшаги олдига оппоқ пайраха солаётган эди, буни кўрган қўшниси сўради:

— Ҳой, Мулла, ҳеч замонда мол ҳам пайрахани ейдимми?

— Мен ҳам биламан, — деди Мулла, — лекин нима қилай, кўк беда бўлмаса, шўрлик эшак оч бўлса.

— Нима, уни алдамоқчимисан? — деб сўради қўшниси. — Эшак бўлсаям, ўт ўрнига пайраха ейдиган аҳмоқ бўлмаса керак.

— Емай кўрсинчи? — деди Мулла, — емаганига қўймайман. Ҳозир ейди.

Мулла шундай деганча эшакка кўк ойнали кўзойнак тақиб кўйди.

озар.

586. ДЕНГИЗЧИЛАРГА МАСЛАҲАТ

Хўжа елканли қайиқда кетаётган эди. Йўлда кучли бўрон туриб, елканларни йиртиб ташлади. Хўжа денгизчиларнинг мачтага кўтарилиб, елканларни боғлашларини кўриб:

— Вой, нодонлар-э! — деди беписанд, — ахир қайиқнинг теппаси эмас, пасти чайқалаяпти-ку, улар бўлса тепада юришибди. Тушларинг ҳаммаларинг пастга. Пойдеворни мустаҳкамлаш лозим.

турк.

587. ҚУЁШ

Бир киши Хўжага, уйимда қуёш йўқ, деб шикоят қилди.

— Далангда қуёш борми? — деб сўради Хўжа.

— Бор, — деди у.

— Унда уйингни далага кўчир, — деди Хўжа.

турк.

588. ФОЙДАЛИ МАСЛАҲАТ

Лойшувоқ томни андава қилган уста пастга тушмоқчи бўлиб турган эди. Яқиндан Насриддин ўта бошлади. Ундан уста қандай қилиб томдан тушса бўлади, дея маслаҳат сўрашди.

— Тепага арқонни отинглар, уста белига маҳкам

ўраб боғласин, — деди Насриддин доно қиёфада, — сўнг кўпчиликлашиб пастдан тортасизлар!

Арқонни отишди, уста белига боғлади, пастдагилар бир тортган эдилар, шўрлик йиқилиб, тил тортмай ўлди.

— Қанақа маслаҳат берган эдинг? — дея сўрашди Насриддиндан.

— Бирда раҳматлик отам қудуққа йиқилиб тушган эди, арқон ташлаган эдик. У белига боғлагач осонгина тортиб олувдик. Энди бу шўрликнинг ажали етган эканда, бўлмаса ўлармиди? — деди Насриддин йиғилганларни юпатиб.

форс.

589. ХУРЖУНДАГИ ТОШЛАР

Бозорга ўтиб кетаётиб Насриддин Афанди «Донишманд» лақабли қозихона мулозимини учратиб қолди. У хуржинини отига ортолмасдан овора бўлиб турарди.

Хуржиннинг бир кўзига тўлдириб гуруч солинган, иккинчи ярми эса бўш эди. «Донишманд» Насриддин Афандини кўргач, қувониб кетди.

— Бир пас тўхтанг, Афанди! Бир соатдан бери ана шу лаънати хуржинни отнинг устига ташлай олмай овораман! Фақат бир томонга оғиб кетгани кетган.

Афанди истехзоли кулди.

— Хуржиннинг бўш томонига тош солсангиз отнинг устида яхши туради.

— Тўғри! — дея «Донишманд» пешанасига шапатаилаб қўйди.

ўзбек.

590. НАСРИДДИННИНГ МАСЛАҲАТЛАРИ

Бир куни Насриддин қишлоқдаги барча дехқонларни тўплаб, уларга маслаҳат бера бошлади.

— Бу йил баҳорда титилган пахта экинлар, йиғимтеримдан кейин пахтанинг чигитини айириб юрманглар. Яна бир-икки пайкалга таралган жун экинлар, ҳосилни йиғиб олгач, ўзларингга иссиқ чакмон тўқитасизлар.

форс.

591. ЯХШИГА — МАСЛАҲАТ, НОДОНГА — КАЛТАК

Бундан бир неча йиллар аввал томларга черепица ўрнига поя, хас-хашак ва сомон босиларди. Ўшанда бир деҳқон Настрадаиннинг ёнига келиб маслаҳат сўради.

— Хўжа, томимда маккажўхори униб чиқди. Нима қилсам экан?

— Қўшниларни чақириб ҳўкизингни томга чиқариб бойла, маккажўхорини ейди.

Деҳқон қўшниларини тўплади, ҳай-ҳайлашиб ҳўкизини томга олиб чиқди, лекин ҳўкиз оғирлик қилиб, бутун уй босиб тушди. Шунда нодон яна Настрадаиннинг олдига келиб, шикоят қилди:

— Эфенди, томимда кўкарган маккажўхори масаласида сенга маслаҳат солганим эсингдадир. Айтганингни қилган эдим, ҳўкизни қўшнилар билан томга чиқарганимизда том босиб тушди, ҳаммаёқ вайрон.

Хўжа кулиб юборди.

— Офарин! Наҳотки, кўкпояни ўриб, ҳўкизга едиришга ақлинг етмаса? Уйни йиқитиш шартмиди?!

булғор.

592. КУННИНГ ЁРУФИДА

Бир куни Хўжа товукларини сим тўрга қамаб Акшехирдан қўшни Сиврихисар шаҳрига йўл олди. «Шўрли товуклар бу иссиқда димиқиб ўлиши мумкин, яхшиси, уларни бир пас озод қилай» деб ўйлади у. Шундай ҳам қилди. Товуклар турли томонга путраб кетишди. Хўжа қўлига бир хивич олиб, хўрозни олдига солганча қува бошлади.

— Ярим кечалиқда, ҳаммаёқ қопқоронғу бўлганда тонгнинг отишини биласан-у, — дерди у жаҳл билан, — наҳотки, куннинг ёруфида Сиврихисар йўлини билмасанг?

турк.

593. ХЎЖА НАСТРАДИН — ҚИШЛОҚ ОҚСОҚОЛИ

Қурфоқчилик йилида Хўжа Настрадаин қишлоқ оқсоқоли эди. У кимга керак бўлса, ёмғир ёғдиришга ваъда берди. Бир киши унинг ҳузурига келиб ёмғир сўради.

— Буниси кетмайди, — деди Хўжа. — Бутун қишлоқ аҳли бир ерга тўпланинглар, маслаҳатлашиб оламиз.

Ҳамма тўплангач хўжа сўради:
— Ҳой, халойиқ, мана бу одамга ёмғир керак экан.
Ёмғирни берамизми, ёки йўқ.
Бир киши ўрнидан қўзғолиб:
— Менинг сомоним хўл бўлади, — деди.
Иккинчиси:
— Ўрим-йиғимга ёмғир халақит беради, — деди.
Шунда Хўжа Настрадаин:
— Ўзаро келишиб олганларингдан кейин мени ча-
қирарсизлар, — дея жўнаб кетди.

булғор.

594. ҚУДУҚДАГИ ОЙ

Бир оқшом Афанди қудуққа сувга борди. Сув ол-
моқ бўлиб эгилса, қудуқ тубида ой турибди!

— О, шўрлик муқаддас оймомо! — дея қичқирди
у, — қудуққа тушиб қолдингми? Ҳозир сени қутқара-
ман.

У югуриб бориб уйдан узун сопли илгак олиб
келиб, оймомони халос қилишга киришди... илгакни
қудуққа солган эди, қудуқ остидаги тўнкага илинди.
Хўжа зўр бериб тортди, чиқара олмади. Терлаб кетди,
оймомо жуда оғир экан. Яна бир карра зўр билан
тортган эди, илгак чиқиб кетиб, Афанди чалқанчасига
йиқилди. Шундаям қаттиқ йиқилдики, кўзларидан уч-
кун чақнаб кетди.

Ўзига келиб қараса, бош учида тўлин ой сарғиш
нур сочиб турибди!

— Бироз лат еган бўлсам-да оймомони жойига олиб
чиқиб қўйдим-ку, — дебди у мағрур.

уйғур.

595. МОДАРЗОТ

Умр бўйи наша чекмаган Афанди улфатлари узат-
ган чилимни бир марта қуррилатган эди, кайфи чоғ
бўлиб ҳаммомга кириб кетди. У шундаям маст бўлди-
ки, ҳеч нарсанинг фарқига бормас эди. Лекин ўзини
жуда бардам ҳис этарди.

«Атиги бир марта тортса одамни маст қилади, де-
ганлари бекор гап экан! — дея ўйлай бошлади у. —
Сираям таъсир этмади. Ёки бақувватлигим учунми?
Бориб яна чекайчи!»

Афанди шундай деганча қипяланғоч-модарзот ҳолда ҳаммомдан чиқиб, тўғри бангхонага йўл олди.

Одамлар ҳайрон.

ўзбек.

596. ИССИҚ ВА СОВУҚ ҲАММОМ

Насриддин даладан уйига қайтди. Хотини:

— Тезроқ бориб ҳаммомда ювиниб кел. Синглимни унаштирарканлар, қуда бўлиб борасан, — деди.

Насриддин ҳаммомга бориб чала-чулпа ювиниб, ташқари чиқса, ёмғир ёғаяпти. Ҳадеганда тинадиган эмас. Шунда Насриддин кўпам кутиб ўтирмасдан, кийимларининг ҳаммасини ечди-ю белбоғига туғиб олди. Ўзи эса қипяланғоч ҳолда тўйхонага кириб борди. Ёмғирда яланғоч ҳолда кўрганлар, ундан сўрашди:

— Сенга нима бўлди ўзи?

— Ўз вақтида ювинмасликнинг оқибати, — деб жавоб берди у, — аввал иссиқ, кейин совуқ ҳаммомга тушишга тўғри келди.

форс.

597. АФАНДИ ШОШИЛДИ

Бегона шаҳарда ўз ишларини тугаллаган Насриддин Афанди ҳаммомга кириб ювинмоқчи бўлди. У энди бошидан икки тоғора сув қуйганда, кимдир бухоролик бир савдогар юртига қайтаяпти, деб хабар берди. Афанди кийинишни ҳам унутиб, қипяланғоч ҳолда бозор ўртасида турган аравага чиқиб ўтириб олди. Бухорода уни дўстлари, қавм-қариндошлари кутиб олишди. Қарашса, Афанди қипяланғоч, ҳайрон бўлиб сўрашди:

— Бу нима ҳол, Афанди, кийимларингиз қани?

— Э, биродари азизлар, — деди Афанди. — Ҳозир тўғри ҳаммомдан чиқиб келяпман. Каминани жуда соғиниб, орзиқиб кутаётганларинг учун кийимларимни ҳам киймасдан шошилиб келавердим.

ўзбек.

598. ЎРДАК ШЎРВА

Бирда Хўжа кўлда сузиб юрган ўрдакларни кўрди. У ўрдакларни тутмоқчи бўлиб уларга яқинлашган эди,

ҳаммаси гур учиб кетди. Хўжа кўл бўйига ўтириб, сувга нон ботириб ея бошлади. Бир ўткинчи:

— Иштаҳалар карнай бўлсин, Хўжа! Нима еб ўтирибсан?

— Ўрдак шўрва, — деб жавоб берди Хўжа.

турк.

599. ҚАТИҚ УЮТМОҚЧИ

Бирда Хўжа Настрадаин кўл бўйига ўтирганча хур-мачадан қатиқ олиб сувга сола бошлади. Унинг ёнидан ўтаётган бир киши ҳайрон бўлиб сўради:

— Менга қара, Хўжа, нима қилияпсан?

— Кўлда қатиқ уютаман. Кўрмаяпсанми, кўр сол-япман.

— Сув сут эмаски, қатиқ бўлиб уюса?

— Бор, йўлингдан қолма! Мен ҳам яхши биламан сув сут эмаслигини. Лекин мен бир кўл қатиқни тасаввур қилиб, қанча киши, қанчада ичишини тасаввур қилиб турибман, — деди Хўжа ўйчан.

булғор.

600. СЕНГА АЙТМОВДИММИ

Афанди тез оқар ариқдан сакрайман деб ковушини тушуриб юборди. Сув кавушни тез оқизиб кетди. Афанди кавуш изидан қанча югурмасин, ҳаракатлари бе-корга кетди. Шунда у:

— Айтмовдимми, менинг оёғимни кўп сиқма, деб. Бор баттар бўл! — дея тупуриб изига қайтди.

уйғур.

601. АНА ЭНДИ ҚУШГА ЎХШАДИНГ

Бирда Мулла лайлакни ушлаб олиб уйига келтирди. Лайлакнинг тумшуғи ва оёқларини кесиб дераза токчасига қўйди-да узоқроқдан қараб:

— Ана энди ҳақиқий қушга ўхшадинг! — деди.

озар.

602. ҚАРҒА

Бир куни Мулла Насриддин уйига қарға кўтариб келди.

— Қарға нимага керак эди? — деб сўради хотини.
— Олимлар, қарға уч юз йил умр кўради, дейишадди, синаб кўрайчи қани тўғримикан, — деди Мулла.

озар.

603. У ЁҒИ НИМА БЎЛДИ, БИЛМАЙМАН

Бир куни Хўжа тараша қилгани тоққа чиқиб кетди. Кўзи катта бир дарахтга тушиб, шунинг ўзи ҳам етса керак, деб ўйлади. Узоқ кутиб турмасдан дарахтни арралаб, эшакка ортди. Йўлда-тоғдан тушаятганда эшак депсиниб кетди. Йиқилиб, устидаги юки билан жарга думалади. Бир ҳолатда Хўжа уйига қайтди.

— Нима бўлди? — дея шангилаб сўради хотини.

— Оллоҳ тақдир қилган йўлдан эшакнинг жарга думалаганини кўрдим, — деди Хўжа хўрсиниб, — лекин у ёғи нима бўлди, билмайман.

турк.

604. БАЛИҚ ЭМИШ

Оджа ишдан кейин чарчаб балиқ тутадиган тўрнинг ичига кириб ухлаб ётган эди.

— Тўрда нима қилиб ётибсан? — деб сўрашди кўшнилари.

— Аҳ, бу сизларми? — деди эснаб Насриддин. — Бир пас балиққа айлангим келди.

Аслида унинг мақсади тўрни офтобда қуритиш эди.

қрим-тотор.

605. ЎРГАН

Хўжа йўлда имилаб кетиб бораётган тошбақани кўрди. Қараса, усти тошдан. Бу бемалол юк кўтариши мумкин деб ўйлади-ю, унинг устига чиқиб, ўтириб олди. Тошбақа шўрлик ундан халос бўлгиси келарди.

— Қимирла, ҳа қимирла, — дея қичқирди Насриддин, — оғир юк кўтаришни ҳам ўрганда, жонивор.

турк.

606. ТАСМА ВА САЛЛА

Бирда Мулла омоч билан ер ҳайдаб турган эди, тўсатдан қайиш узилиб қолди. У бошидан салласини

олиб, тўрт буклади-ю тасма ўрнига боғлади. Ҳўкизлар омочни бир тортган эди, салла узилиб кетди. Мулла салланинг тўрт бўлагини қўлга олиб:

→ Қаранг-а, шўрлик тасма шунча чидапти-я! Ҳатто, мусулмонлар бошидаги салла тасма узоқ йиллар бажарган ишни бир дақиқа ҳам удалай олмади, — деди.

озар.

607. ЯХШИ ЎТЛОҚ ЭКАН

Афанди, тиниқ кўл суви остидаги қурбақа тўнларини умрида биринчи марта кўриб ҳайрат билан қичқирди:

— Жа, яхши ўтлоқ эканми? Эсиз, сув босибтида.

уйғур.

608. ҚАНОТ ЧИҚАРГУНЧА ТУРАТУР

Бирда Мулла юриб турган соат топиб олди. Умрида кўрмаганлиги учун ҳайрон бўлди: «Қизиқ, нима бўлса экан бу?» Қулоғига тутган эди, «чик-чик» қилиб турибди. «Ҳа, бу қуш!»

У ўша заҳоти соатни дарахт шоҳига илиб:

— Эҳтимол, бу қанот чиқармаган палапондир. Қанот чиқарса учиб кетар, — деди раҳми келиб.

озар.

609. ҚИЁМАТ ЯҚИН

Хўжа денгиз қирғоғида кетиб борарди, тўхтаб ҳожатини чиқарди, бир пайт орқасига ўтрилиб қараса, ҳалиги қолдирган нарсаси сув ёзида оқим томон сузиб кетаяпти.

— Вой, тавба, қиёмат яқинлашибди-да! — дея қичқирди у. — Ҳатто, шундай жирканч, врзимас нарсаки сузишни билса, билмадим, бу ёғи нима бўлади.

турк.

610. ҚЎШМАЧИЛАР

Бир куни Хўжа Насриддин кўчадан кетаётган эди бир гуруҳ хотинларни кўриб қолди. Булар ким, қаерга боришяпти, деб сўради.

— Булар келинни узатиб боришяпти, — деди бир киши. — Уларнинг изидан бораётган бир эркак ва бир хотин, бу кеча келин-куёвнинг қўшилишини тирқишдан кўриб, ўз эхтиросларини қондиришади.

— Ё, Олло! — деди Хўжа ёқа ушлаб. — Қанчадан-қанча мамлакатларда бўлдим, лекин, бир пайтнинг ўзида бу қадар кўп қўшмачини кўрмаган эдим.

турк.

611. КЎПАМ МАФРУЛАНМА

Эпенди денгиз бўйида айланиб юриб, унинг шўр сувидан ичиб қўйди. Шўр сув нафақат чанқоғини қондирди, балки унинг томоғини қақратиб, ташналигини баттар оширди. У бироз юргач ширин сувли булоққа дуч келди. Қорнини ерга бериб, мазза қилиб ичди. Сўнг дўпписига сувдан олиб денгизга қуяркан:

— Кўпам пишқириб кўпирма, сувим бор деб, мана бу сувдан ичиб кўр, кейин биласан сувнинг қанақалигини, — деди.

туркман.

612. ЗОҒОРА

Кечки овқатга ўтирган Афанди жўхори ундан қилинган зоғорани бўлаклаган эди, ушоқлари косадаги шўрвага тушиб, чўкиб кетди. Шунда Афанди:

— Ҳой, менга қаранглар! — деди у, — сузишни билмасанглар, нега сувга тушасизлар?

ўзбек.

613. ИТ ҲАЗИЛНИ БИЛАРМИДИ

Бир куни Мулла қабристонда қари итни кўрди, қопмаса керак, деб ўйлаб, таёғи билан унга хезланди. Ит Мулланинг қўлидаги таёқни кўриб, тишларини кўрсатиб қаттиқ иррилади. Мулла ишнинг ёмон тус олаётганини кўриб, таёқни ташлади ва лабини чўлпиллатиб итни эркалади:

— Хўп, бўлди, кўп иррилама! Сен билан ҳазиллашиб ҳам бўлмайди-я!

озар.

614. НЕГАДИР БОШҚАЧАРОҚ

Хўжа умрида биринчи марта ёнғоқ дарахтига дуч келибди. У дарахт ёнида бир паст тўхтаб, анқайиб узоқ қарабди, сўнг бир нечта хом ёнғоқни олиб ебди. Оғзи ачишиб, лаблари шишиб кетгандек бўлибди.

— Шакли ва барглари олмани эслатади, — дебди ўзига, — наҳотки, у заҳарланган бўлса? Негадир бошқачароқ. Тавба! Демак, нарсаларнинг ташқи кўринишига қараб баҳоламаслик керак эканда!

турк.

615. ЎЛИМДАН ҚОЧИШ

Насриддин тош билан ёнғоқни бир уриб чақмоқчи бўлган эди, ёнғоқ бутун ҳолича учиб кетди.

— Ё, Оллоҳ, — деди Насриддин ёқа ушлаб, — ҳамма ўлимдан қочаркан-а, ҳатто жонсиз нарсалар ҳам!

616. ТИЛНИ БИЛИШМАЙДИ

Насриддин Афанди шогирди Жиход билан узоқ мамлакатларни айланиб юриб, Бағдодга келиб қолишди. Шаҳарнинг обрўли савдогарларидан бири уларни меҳмондорчиликка таклиф этди. Қабул жуда катта иззат-икром ва тантанали давом этарди. Негадир бу Афандига ўтиришмади. Шунинг учун у баланд овозда ел чиқариб юборди.

Афанди шогирди билан зиёфатдан уйга, карвонсаройга қайтишаётганда, Жиход:

— Яхши эмас, устоз, жуда ноқулай бўлди, — деди.

— Ҳали сен гўдаксан, Жиход, — деди Афанди. — Ел чиқарган бўлсам, ўзимизча чиқардим, ахир ўлар бизнинг тилимизни билишмайди-ку.

ўзбек.

617. БЎҒОЗ ТАРВУЗ

Хўжа тоққа ўтин қилгани бораркан, йўлда чанқовбости қилиш учун битта тарвуз олводди. Тоққа кўтарилаётганда қўлтиғидан тарвуз тушиб, думалаб кетди. Думалай-думалай бир бута остида мудраб ётган қуённи чўчитиб юборди.

— Оббо, нима қилиб қўйдим! — дея қичқирди хўжа. — Тарвуз бўғоз экан-да, тўсатдан хўтикча туғди-ю қочириб юбордимда.

Уйга қайтиб, бўлган воқеани хотинига айтиб берди.

— Эсиз-а, — деди хотини хафа бўлиб, — хўтикчани тутиб келиш керак эди, мазза қилиб миниб юрардим.

Насриддин қўлига калтакни олиб, дўқ урди:

— Ҳай-ҳай, туш хўтиқдан! У ҳали жуда ёш, белини синдириб қўясан.

турк.

618. ЖАЗО

Ёз кунларининг бирида Хўжа узоққа сафар қилган эди. Йўлда жуда чанқади. Хайрият, бир булоққа кўзи тушди. Қараса, булоқнинг тешигига ёғочдан тиқин уриб қўйилган экан. У тиқинни зўр бериб чиқармоқчи бўлган эди, қувурдан сув отилиб кетиб, ҳамма ёғини ҳўл қилди. Жаҳли чиққан Хўжа:

— Ҳа-ҳа, шу жиннилининг учун орқангга тиқин-пона урган эканларда! — деди қичқириб.

турк.

619. МАҚСАДИГА ЭРИШДИ

Насриддиннинг шохлари тарвақайлаган бир кучли хўкизи бор эди. Хўкизи билан ер ҳайдарди. Насриддин анчадан бери хўкизининг шохлари орасида ўтиришни орзу қиларди. Бир куни ишдан келиб қараса, хўкиз айвон остида чўзилиб ётганча мудраб турарди. Насриддиннинг мардлиги тутиб кетиб, хўкизнинг шохлари орасига ўтириб олди. Хўкизнинг жаҳли чиқиб Насриддинни улоқтириб ташлади. Шовқиндан Насриддиннинг хотини уйдан югуриб чиқди. Қараса, эри ерда хушсиз, ағанаб ётар, бошидан шириллаб қон оқарди. Хотин, эрим ўлди, дея айтиб-айтиб йиғлашга тушди. Бир пайт ўзига келган Насриддин ўрнидан туриб, хотинига:

— Кўпам куюнма, жоним. Ярадор бўлсам ҳам мақсадимга эришдим, — деди.

форс.

620. КУЛМАНГЛАР

Бирда мулла эгардан йиқилиб тушди. Буни кўрган болалар думалаб кула бошлашди. Мулла ўрнидан туриб, чангларини қоқди, сўнг болаларга:

— Кулманглар, ахир мен барибир эгардан тушардим-да, — деди.

озар.

621. ЁШЛИГИ ЭСИГА ТУШИБ КЕТДИ

Ҳайит куни Насриддин Афанди янги тўн кийди, бошига ҳиндча мисқоли шойидан сала ўраб, шаҳар айланишга чиқди. Алақандай бир шум така бир сакраб Афандининг бошидан саллани юлиб олиб, ўз дўстига отди, у эса бошқа шеригига. Шундай қилиб, сала қўлдан-қўлга ўта бошлади. Афанди қанчалик ялиниб-ёлвормасин саллани беришмади. Жаҳли чиққан Афанди қўл силкиди-ю бош очиқ уйига қайтди. Йўлда бир таниши учраб, ҳайрон бўлиб сўради:

— Сизга нима бўлди, Афанди, саллангиз қани?

— Биласизми, салам тушмагурнинг ёшлиги эсига тушиб кетиб, ўз тенгдошлари билан бироз ўйнаб қолди. Майли, кўнгли ёзилсин! — деди Афанди.

ўзбек.

622. ОТНИНГ ЎЗИ ЧАПАҚАЙ

Бирда Хўжа карвонга қўшилиб кетиб борарди. Эрталаб ҳамма шошилиб отига минди. Хўжага ҳам отини тутдилар. У узангига ўнг оёғини қўйиб, ўзини эгарга олган эди, қараса, отнинг сағриси томонга юзи билан турибди.

— Э, сани қара-ю, — дейишди унга. — Ахир отга тескари миниб олдинг-ку!

— Йўқ, — дея эътироз билдирди Хўжа, — ҳечам тескари минганим йўқ, отимнинг ўзи чапақай!

турк.

623. ХАЧИРГА НИМА БЎЛДИ?

Насриддин карвон билан саёҳатда эди. Бирда дарё бўйида дам олиб ётган эдилар, тўсатдан қароқчилар ҳужум қилиб қолишди. Насриддин билдирмасдан секин

қочиб қолмоқ учун юганни олиб хачирига яқин борди. Даҳшатдан нималар бўлаётганини билмас эди. Хачирнинг думини ёли деб, сағрисини — боши деб ўйлаб, юганни хачирнинг сағрисига кийдиришга ҳаракат қила бошлади. Қанчалик уринмасин бўлмади, шунда у:

— Тўғриси, ёлинг узун бўлиб, пешананг кенгайиб кетибди. Ахир оғзинг қани? Ва ниҳоят тишларингчи? — деди ҳансираб.

форс.

623а. ЭШАКНИ ҚАНДАЙ МИНИШ КЕРАК?

Ўз шогирдлари билан Насриддин Афанди қўшни шаҳарга кетаётиб, эшагига тескари миниб олди. Ҳайрон бўлган шогирдлар ундан сўрашди:

— Устоз, эшакка бу хил минмоқнинг хосияти на-дур?

— Агар камина эшакка тўғри ўтирсам, сизларга орқам бўлади, бу одобдан эмас, — деб жавоб берди Афанди. — Агар сизлар олдинда юрсанглар устозга орқа қилиб юриш ўн чандон одобсизлик бўлурди. Шунинг учун эгарда сизларга юзма-юз ўтирай дедимда.

ўзбек.

624. НҲХТА

Қудуқ ёнида Насриддин челак билан эшагини су-фориб турган эди. Тўсатдан эшак Насриддиннинг бошига туртиб, салласини тушуриб юборди. Салла дума-лаб қудуққа тушди. Насриддин ҳам ўйлаб ўтирмасдан эшакнинг бошидан нўхтасини чиқариб қудуққа таш-лади.

— Нега бундай қилдинг? — деб сўрашди ундан.

— Нўхта учун ким қудуққа тушса, бир йўла ме-нинг салламни ҳам олиб чиқади, — дея жавоб берди Насриддин.

форс.

625. КҲРДИНГМИ

Бир куни Мулла устига ўтин ортилган эшагини тўғри йўлга чиқариб тайинлади:

— Ана шу тўғри йўлдан юр. Мен ўрталаб чиқаман, қани ким олдин уйга етиб боради.

Эгасиз эшак йўлда ўтлаб, қолиб кетди. Мулла уйга қайтиб хотинидан сўради:

— Хотин, эшак ҳали қайтмадими?

— Йўқ, — деб жавоб берди хотини.

— Ана кўрдингми, — деди Мулла мағрур оҳанг-да. — Доим мени танбалликда айблайсан, танбал бўлсам эшакдан олдин келармидим.

озар.

626. ЭШАККА НАСИҲАТ

Насриддин Афандининг баттол эшаги бор эди. Худа-беҳудага ерга аганарди. Бир куни Афанди эшагини миниб қозихонага борди. Эшагини яқиндаги дарахтга бойлаб, ўзи ичкарига кириб кетди. Анчадан кейин чиқса, эшаги аксириб турибди. Яқин борса эшакнинг ҳамма ерига хас-хашак ва тиканаклар ёпишган. Шунда Афандининг жаҳли чиқиб, эшагига танбех берди:

— Бу нима қилиқ? Ахир сен оддий эшак эмассан-ку, Насриддин Афандининг эшагисан. Насриддин Афанди ким? У қози жанобларининг дўсти. Демак, сен ҳам қозига тегишлисан. Атрофда гул камми, ҳамма ёрингни хас-хашак қилибсан.

Эшак бошини қуйи солганча қовоқларини қимирлатиб қўйди.

— Ҳа, баракалла, энди тушунгандирсан? — деди Афанди эшакни дарахтдан ечиб оларкан.

ўзбек.

627. АХИР ЎЗИНГА ЁҚҚАН НАРСА-КУ

Бир куни Хўжа шаҳар кезаётган эди, эшаги ханг-раб, йўл бўйи бошқа эшакларнинг тезагини ҳидлар, нуқул хиралик қиларди. Хўжанинг жонига тегиб, ўша тезакларни йиғиштириб олиб, ем халтага солди. Кеч-қурун уйга қайтганда емхалтани эшагининг бошига илиб қўйди. Эшак қашшанглик билан калласини силкийверди. Шунда Хўжа:

— Яна нимадан норозисан, ҳайвон? — деди жаҳли чиқиб, — ёқтирган нарсангни ейверда, энди!

турк.

628. ЯНГИ ЭШАК

Насриддин Афанди бозордан янги эшак олиб, эн-дигина йўлга тушаётганда уйда, катта сопол хумнинг синганини эслади. У кулоллар растасидан чиройли, катта бир хумни танлади. Узоқ ўйлаб турмасдан хумни бошига кийиб олиб, эшакка минди.

Афанди эшакда кетиб борар, лекин қаёққа бораётганини билмасди. Чунки унинг боши хумда бўлиб, фақат эшагининг бўйни ва олдинги оёқларини кўрарди.

Анча йўл юргач эшак тўхтаб қолди. Афанди, уйга келдим, деб ўйлаб, ўғлини чақира бошлади.

— Ҳой, қанисан, ўғлим, кел, хумни тушуришга ёрдамлашсангчи!

Узоқ чақирди. Ниҳоят, кимдир хумни олди. Афанди атрофга қараб ҳеч нарсага тушунмади. Қишлоқ ҳам, одамлар ҳам бегона эди.

— Ғалати-ку, Афанди! — деди кимдир кулиб. — Нима учун бизларга хум обкелдингиз?

Ана шунда Афанди эшак уни бошқа қишлоққа олиб келганини англаб, хафа бўлиб кетди.

— Ҳой, эшшак! — дея бақирди у. — Сен менинг шу ерда яшашимни истайсанми? Унда тезда бориб оиламни бу ерга олиб кел!

У шундай деганча эшакни ҳайдаб юборди.

629. ХИРА ХАЧИР

Наср ад-дин хира, қашшанг хачирида кетиб борар, бироқ қанчалик уриб, сўкмасин хачирни айтган йўлга соломас эди. Рўпарасидан дўсти чиқиб қолиб сўради.

— Қаёққа кетяпсан, Жухо?

— Хачирим қаёққа элтса, ўша ёққа, — деди Наср ад-дин.

араб.

630. ЎЗ БОШИДАН ЎТКАЗДИ

Хўжа Насриддин ҳамиша ўз шогирдларига катталарга ҳурмат, иззат-икром билан муомала қилишни ўргатарди. Масалан, агар уларнинг олдида ёши катта киши аксирса, улар кафтларини бир-бирига уриб: «Саломат бўлинг!» дейишлари лозим.

Шогирдлари бу насиҳатни эсда тутиб, доимо шунга амал қилардилар.

Бир куни Насриддин тўсатдан қудуққа йиқилиб тушиб, ёрдамга чақирди. Шогирдлари тезда етиб келиб қудуққа арқон ташлашди. Хўжа арқондан ушлади, улар торта бошлашди. Чиқариб олишга бир газда қолган эди. Совуқ ва нам ҳаво таъсир этиб Насриддин чучкуриб юборди! Шогирдлари ўша заҳоти арқонни юбориб, кафтларини бир-бирига уриб:

— Саломат бўлинг! — дейишди бир овозда.

Шўрлик Хўжа гурс этиб қайта қудуққа тушди.

серб.

631. ДЎЛ

Баҳорда Насриддин ер ҳайдарди. Тўсатдан кучли дўл келиб, Насриддиннинг тепаккалини қавартиб ташлади. Насриддин хўкизларни ўз ҳолига қўйиб, белкуракни олдида, осмонга қараб:

— Агар сен мард бўлсанг, ана бу белкуракнинг бошини янч қани! — деди.

форс.

632. ЭҲТИЁТКОРЛИК

Олоҳнинг иродаси билан Хўжа ҳар гал кир ювганда албатта ёмғир бошларди. Яна бир гал у совун олгани бозорга тушди. Одатдагидек ёмғир бошлади. Хўжа сотувчига яқинлашиб:

— Бир бўлак пишлоғингдан бер, — деди.

— Ахир бу пишлоқ эмас, — дея эътироз билдирди сотувчи. — Кўрмайсанми, бу совун-ку?

— Кўраяпман, албатта, лекин ёмғир сезиб қолмасин дейманда.

турк.

633. ТУЯЛАР ДАРАХТГА ЧИҚМАСИН

Бирда Хўжа Насриддин тоғда дарахтга чиқиб шох кесаётган эди. Тўсатдан туялар карвонини кўриб юқоридан туякашларга қичқирди:

— Ҳой, биродарлар, тўхтанглар, сизларга бир гап айтаман!

Туяларни тўхтатишди. Насриддин уларга қараб:

— Сизлардан ўтиниб сўрайман, секин-секин ўтиб кетинглар.

— Нима гап? — деб сўрашди улар.

— Биласизларми, туяларинг ҳеч қачон тоғни кўрмаган. Қўрқиб дарахтта чиқиб кетишса, мени топтаб ташламаса деган хавотирдаман. Эҳтиёт бўлинглар.

турк.

634. НЕГА ЮВАРКАНМАН?

Насриддиндан сўрашди:

— Кўйлагинг кир бўлиб кетибди. Нега ювмайсан?

— Яна кир бўлади-да. Бекорга овора бўлиб юрманми?

— Яна бир марта ювиш қийинми? — деб сўрашди.

— Э, бир умр кир ювиш учун туғилганманми? — дея шанғилларди Насриддин.

635. АЙБ КАТТАДА

Хўжа Настрадаин қўш хўкиз билан ер ҳайдарди. Ҳар гал омоч қийшайиб кетганда кекса хўкизга гаврон тушурадди. Ўткинчилар ундан сўрашди.

— Ҳой, Хўжа, нега қари хўкизни урасан? Кўрма-япсанми, омоч ёш хўкиз туфайли ердан чиқиб кетди-ку?

Хўжа:

— Қарини уришимга сабаб, у ёшига яхши ўргатмаган, — деди.

Одамлар орасида ҳам шунақа, ёшлар қариларга нисбатан ёмон ишлашади.

булғор.

636. ОНАСИ ЎРГАТГАН

Афандининг ҳовлисида бузоғи қочиб чиқди. У қанчалик қувмасин тута олмади. Жаҳл билан уйга қайтди-ю, қўлига таёқни олиб сигирни калтаклай бошлади.

— Нима қиляпсиз, Афанди? Сигирда нима айб? — дея орага тушди хотини.

— Нега айбдор эмас экан? Ҳамма нарсага она ўргатади. Агар сигир ўргатмаганда бузоқ қочиб чиқармиди? — деди Хўжа.

уйғур.

637. УНДАН ҲАМ БАТТАР

Бир куни Эпенди бузоқнинг ипини ечган эди, шаталоқ отиб қочиб қолди. Шунда Эпенди қамчини олиб бойлоқли иккинчи бузоқни қамчилаёт бошлади.

— Нега бегуноҳ бузоқни урасан? — деб сўрашди Эпендидан.

— Бунисиям ундан ёмон. Арқонини ечсанг ундан ҳам баттар қочиши мумкин, — деб жавоб берди у.

туркман.

638. АЙБИНИ ЎЗИ БИЛАДИ

Бир куни Хузя Насрадиннинг ҳовлисига бегона ҳўкиз кириб қолди. Хузя уни қувиб тутиб, урмоқчи бўлган эди, тутаолмади.

Орадан бир неча кун ўтгач ўша ҳўкизни эгаси молхонага қамаб турган эди, Хузя уйдан гавронни олиб чиқиб, қўшнисининг ҳўкизини ура бошлади.

— Ҳой, нима қиляпсан? — деб сўради қўшниси.

— Ҳўкизининг ўзи билади қилган айбини, — дея жавоб берди Хузя.

потоп.

639. НАСТРАДИН ВА ГУЛТУВАКЛАР

Ҳўжа Настрадаин бозордан бир нечта гултувак олиб келиб, уларни қаерга қўйиш учун бош қотирди. Ниҳоят тувакларни деворга осиб қўйди. Охири гултувак сифмай қолди. Шунда Настрадаин бошқа тувакларга:

— Қани, жиндай сурилинглар, гултуваклар! — деди.

У шундай дея бир неча бор илтимос қилди, қичқирди, лекин гултуваклар эшитишмади ҳам. Жаҳл билан қўлига калтакни олди-ю бир-бир гултувакларни ура бошлади. Гултуваклар сингач, қўлидаги гултувакка:

— Қани, марҳамат, жойлашиб ол! — дея аввалгиларнинг ўрнига осиб қўйди.

булғор.

640. АҚЛ-ИДРОК

Қўшинисининг сигири катта хумдан сув ичмоқчи бўлиб, бошини қайта чиқара олмай қолди. Жонивор-

ни қутқариш учун бирор киши жўяли маслаҳат бера олмади. Шунда Насриддиндан маслаҳат сўраб келишди. Насриддин дарҳол сигирнинг бошини кесинглар, деб маслаҳат берди. Сигирнинг бошини кесдилар. Лекин яна хумдан чиқара олишмади. Шунда Насриддин:

— Унда хумни синдириб, сигирнинг калласини чиқариб олинглар! — деди босиқ, вазмин.

Ҳамма унинг ақл-идрокига қойил қолди.

форс.

641. МУЛЛАНИНГ ЧАКМОНИ

Мулла бозорда эшагини сотгач, ўз қишлоғига пиёда кетмоқчи бўлиб турган эди. Йўл жуда узоқ, нима қилишга боши қотган. Шу пайт қишлоқларининг оқсоқоли карвон саройдан ўз отини етаклаб чиқди. Мулланинг чехраси ёришиб, ўша заҳоти чакмонини ечиб қўлига олди:

— Оқсоқол, ҳазратим, агар мумкин бўлса менинг чакмонимни ҳам ола кетсангиз.

— Яхши, — деди оқсоқол, — нега ўзинг олиб кетмайсан?

— Эшакни сотиб, пиёда қолдим, ҳазрат, — деди Мулла.

— Майли, — дея рози бўлди оқсоқол, — чакмонингни ола кетаман, лекин қишлоқда уни кимга берман?

— Ҳеч кимга бермайсиз, чакмонни ўзи тушиб уйга кетади.

— Бошни қотирма, Мулла! Наҳотки, чакмоннинг ўзи тушиб, кета олса?

— Ахир у ёлғиз эмас! Унинг ичида ўзим ҳам бўлман-да.

озар.

642. НАСРИДДИННИНГ МАКТУБИ

Насриддин иш билан қўшни шаҳарга бориб узоқ қолиб кетди. У уйдагиларга мактуб ёзди. Лекин уни юборишга бирор кишини топа олмади. Шунда ўз мактубини ўзи олиб уйига жўнади. Уйига келиб дарвозани таққилатди. Болалари, хотини югуриб чиқди, ҳамма хурсанд, лекин Хўжа:

— Мен бу ерга қолиш учун келганим йўқ, отала-

рингдан мактуб олиб келдим, — дея мактубни берди-ю, бошқа бир сўз ҳам демасдан изига қайтди.

Қанчалик, қолинг, дея ялинишмасин, Насриддин бир сўзли эди, кўнмади.

форс.

643. БЕФАРОСАТ, ҲАЙВОН

Балиқчилар қайиққа смола суркаб турганда Афандининг кўзи тушди.

— Ҳой, биродарлар, нега бундай қилаяпсизлар? — деб сўради.

— Биласизми, Афанди, — деди балиқчилар, — смола суркалган қайиқ сувдан қўрқмайди, яна жуда силлиқ бўлади.

«Сўраб ўрганган — олим, сўрамаган ўзига золим» дея хаёлидан кечирди Афанди. Янги маслаҳатга амал қилмоқчи бўлиб узоқ ўйлади. Ҳовлисига қайтиб, бир бўлак смола топиб, эски челаққа солиб, оловнинг устига қўйди. Яхши эригач, эшагини сувга чидамли ва тез юрадиган қилиш учун ишга тушиб кетди. Қайноқ смолани дастлаб эшагининг орқа сағрисига суркашдан бошлади. Эшак иссиққа чидай олмай, орқа оёқларини кўтариб бир шатта отган эди, Афандининг қўлидан челақ учиб кетди. Эшак эса, ҳовлини гир айланиб қоча бошлади.

— Бефаросат, ҳайвон, — деди қўл силкиб Афанди. — Билмайди-да нима фойда-ю, нима зарарини. Ахир смолани суркаса сув ўтмайди, яна тез юрадиган бўларди. Ўзидан кўрсин.

уйғур.

644. МЕНИ ТУТМОҚЧИ БЎЛСАНГ

Хўжа эшаги билан тоққа ўтин қилгани бормоқчи бўлди. Лекин хира эшагининг тоққа чиқмаслигидан хавотир олиб, қўшнидан маслаҳат сўради.

— Аттордан навшотир олиб, эшагининг орқасига жиндай суркаб кўрчи, қандай чопаркан, — деди қўшнисини.

Хўжа шундай қилган эди, эшаги анча илдамлашиб қолди. Қайтишда негадир Хўжа лоҳас бўлиб, юргиси келмай қолди. Шунда у ҳалиги доридан ўзига синаб кўрмоқчи бўлди. Бай-бай! Эшакнинг жонига балли. У

шундай ҳам югурдики, ҳатто эшакдан аввал уйга етиб келди. Ўтириш ўрнига чарх уриб, ҳовлини айлана бошлади.

— Эфенди, тўхтасангчи, сенга нима бўлди? — деди хотини.

— Ҳой, хотин, агар мени тутишни истасанг, орқангга жиндай навшотир суркаб ол! — дея баттар югура бошлади.

турк.

645. НОШУКУР

Бирда Хўжа эшагига шох-шабба ортиб уйига қайтарди. Ортмоқланган ўтиннинг бир томони оғирлик қилиб, эшакни анча азоб берганини кўрган Хўжа ўйлаб йўлини топди. Оғир томонни бироз ёндириб, енгиллатмоқчи бўлди. Эшак оловда куйиб, жон ҳолатда қоча бошлади, Хўжа эса унинг изидан қичқириб югурарди.

— Ҳой, ношукур ҳайвон, нега мунча қочасан? Наҳотки, сени суюрмаган бўлсалар? Нега мунча ўзингни сувга урасан?

турк.

646. ЎЗИМГА ҲАМ МАЪҚУЛ ЭМАС

Бир куни Хўжа:

— Нон билан қор ейишни илк бор ўзим ўйлаб топганман, лекин бу ўзимга ҳам унчалик маъқул эмас,— деди мақтаниб.

турк.

647. ҲЕЧ НИМА

Насриддин Афанди дарвозаси олдидаги тош супа-чага ўтириб шакар аралаштирилган талқон ерди. У эндигина бир кафт талқонни оғзига солмоқчи бўлганда, шамол туриб учириб кетди. Ёнидаги қўшниси унга яқин келиб сўради:

— Нима еябдилар, мулла Насриддин?

— Агар яна шундай давом этса ҳеч нима! — деб жавоб берди Афанди.

ўзбек.

648. ҚОВУРИЛГАН УРУҒЛИК

Дағбитга узоқдан ҳурматли бир мулла ташриф буюрди. Афандиникига меҳмон бўлиб, дастурхонга тортилган ноз-неъматлардан ютоқиб ерди. Унга айниқса қоврилган нўхат манзур бўлди.

— Бай-бай, — дерди мулла ҳовуч-ҳовуч олиб оғзига ташларкан. — Зап хушхўр эканми? Буни қандай тайёрлашади?

— Жуда оддий, — деди Афанди. — Бозордан шу хил нўхатдан олиб экасиз, вассалом.

Мулла баққолдан қоврилган нўхатни олиб, Дағбитдан янги олган ерига обкелиб экди. Лекин ҳеч нарса кўкариб чиқмади. Бутун элга кулги бўлгани қолди.

ўзбек.

649. ОДДИЙ ЧУМЧУҚЛАР

Насриддин Афанди ҳовлисида курка товукларни кўпайтирди. Аввал бу хил «ғулу-ғулу» товукларни умрида кўрмаган мусофир мулла ҳайрон бўлиб сўради:

— Булар қанақа ғалати қуш ўзи?

— Ҳеч ғалатилиги йўқ, — деб жавоб берди Афанди. — Булар оддий чумчуқлар.

— Ё, Олоҳ, нима қилдингизки, чумчуқлар бу қадар катталашиб кетдилар? — деб сўради мулла ёқасини ушлаб.

— Йўли осон, чумчуқларга нуқул майиз ва ёнғоқ бериш керак.

Мулла анча чумчуқни тутиб, уларни каттакон тўрқафасга қамади. Афанди айтган нарсалар билан роса боқди. Орадан анча вақт ўтди. Қани энди чумчуқлар катталашса. Қандай бўлса, аввалгидан баттар ориқлаб кетишди. Мулланинг жаҳли чиқиб Афандиникига келди:

— Ёлғончи, худобеҳабар. Чумчуқлар катталашмаяпти-ку!

— Кечирасиз, тақсир, — деди Афанди. — Сиз вақти-вақти билан қушларингизни сайр қилдирасизми?

— Йўқ.

— Унда ўзингиздан кўрингда.

Мулла ўша заҳоти уйига қайтиб, қафасни очган эди, чумчуқлар бараварига пирриллаб учиб кетишди.

ўзбек.

650. МУЛЛА ВА БЎРИЛАР

Бирда Мулла тараша қилгани ўрмонга борди. Оч бўрилар унинг эшагига хужум қилишди. Мулла иш билан бўлиб, эшагининг суяклари қолганда хабар топди. Шу аснода бўриларнинг тоққа кўтарилаётганини кўрган бир йўловчи унга қараб бақирди.

— Ҳой, Мулла, анави бўриларни қўлдан чиқарма! Ана, юқорига чиқиб кетаяпти!

— Кўпам бақирма, азизим, — деди Мулла. — Бўрилар тўйиб, энди юқорига чиқиб кетишмаяпти. Уларга халақит беришнинг нима кераги бор? Қўй, билганини қилишсин.

озар.

651. ҚОЧОҚЛАР

Бир куни меҳмондорчиликда Насриддиннинг олди-га баркашда узум қўйишди. Узум орасида бир нечта чигирткалар учиб юрарди. Насриддин «ҳап-ҳап» сакраб чигирткаларни зўрға тутиб олди.

— Нима қилаяпсиз? — дея сўрашди ундан.

— Мен қочоқларни тутдим, қолганлари ўз жойларида қолишган, — деб жавоб берди Насриддин.

форс.

652. ТИРИКЛАЙ КЎМИШ

Афанди бир куни шогирди Жиҳод билан бўри овлагани чиқди. Жиҳод ўзининг ботирлигини кўрсатиш учун бўрини тириклай ушламоқчи бўлиб, унинг уясига кириб кетди. Шу вақтда ташқарида юрган бўри ҳам Жиҳоднинг орқасидан уясига кира бошлади. Афанди Жиҳоднинг нобуд бўлишидан қўрқиб, югуриб бориб, бўрининг думидан ушлаб олди. Бўри бошини уясидан чиқара олмай ўзини ҳар томонга уриб, Жиҳоднинг устига тупроқ тўка бошлади. Жиҳоднинг юраги ёрилиб қичқирди:

— Уста! Нега устимга чиқиб тепкилайсиз? Тириклай кўймоқчимисиз?

— Эй нодон! — деб жавоб қилди Афанди. — Менда-ку бундай ният йўқ. Аммо кўлимдан бўри чиқиб кетса, у сени чинакам тириклай ейди.

ўзбек.

Насриддин ўз дўсти билан овга чиқди. Сахрода улар бўрига дуч келиб, изма-из қувиб кетишди. Бўри инига кириб кетди. Насриддиннинг дўсти бўрини қўлдан чиқармаслик учун унинг изидан боши билан бўри уясига кирди. Орадан анча ўтди, лекин ҳадеганда у қайтиб чиқмас эди. Насриддин бориб дўстининг оёғидан торта бошлади. Бир амаллаб тортиб олиб, қараса, дўстининг боши йўқ. У ҳайрон бўлганча шаҳарга қайтиб, дўстининг уйига борди. Хотини чиқди.

— Эринг эрталаб уйдан чиқиб кетганда ўзи билан боши бор эдими? — деб сўради Насриддин.

форс.

654. СЕҲРЛИ АЙЛАНА

Мулланинг хотини эридан яшринча ҳар ой, ўн беш кунда ўзининг амакваччасини зиёфат қиларди. Мулла бўлса, ой сайин уни уйига яқинлаштиргиси келмасди. Хотинининг амакваччаси жуда дангаса бўлиш билан бирга, жуда безори эди. Мулладан ўч олиш ниятини дилига тугиб қўйди.

Бир куни у Мулланинг қўшни қишлоққа тушган қизиникига боришини эшитиб қолди. Мулла йўл-йўлаккай қиш учун ёғ ва пишлоққа анча пул олди. Белгиланган кунда хотинининг амакваччаси қайта кийинди, юзига ниқоб тортди, қўлига ханжар олиб Мулланинг йўлини пойлаб, ётди. Мулла ҳам пулни хотинига бериб, уни эшакка миндирди-да, ўзиям қуролланиб йўлга тушди.

Хотинининг амакваччаси қараса, узоқдан Мулла кўринди: Бошдан-оёқ қуролланиб олган. Бир қўлида қилич, иккинчисида найза. Белида ҳам иккита ханжар осигли. Мулла унга яқинлашганда хотинининг амакваччаси пусиб ётган еридан отилиб чиқиб, унинг йўлини тўсди:

— Қимирлама, ўласан!

Мулла тош қотди. Хотиннинг амакваччаси унга яқинлашиб, қуролларини қўлидан тортиб олди ва атрофига бир айлана чизиб:

— Ана шу сеҳрли айланадан бир қадам чиқсанг, ўзингдан кўр! — деди дўқ уриб.

Кейин у эшак устидаги хотинга яқинлашди. Хотин қаршилиқ кўрсатиб, уни урмоқчи бўлган эди, амак-

ваччаси белги берди. У ҳам осонгина тушуна қолди. Мулла берган пулни, гўё қўрқа-писа, амакваччасига тутқазди. Пулни олган сохта йўлтўсар Муллага яна бир ўкрайди-ю кўздан ғойиб бўлди.

Хотини Муллага яқинлашиб йиғлай бошлади.

— Қандай балоларга гирифтор бўлдиқ-а!..

— Бўлди, бас қил, хотин! Мин эшакка, кетдик. Бунақа кўнгилсизликлар эркаклар билан бўлиб туради.

— Яхши-ю, — деди хотини, — лекин анови ўлгур йўлтўсар ҳамма пулимизни олиб кетди. Энди ёғ билан пишлоқни қандай сотиб оламиз?

Мулла бироз ўйлаб туриб:

— Агар қарз беришса оламиз, кейин тўлармиз, агар беришмаса на илож, — деди.

— Яхши-ю, — деди хотини, — нега сен ўша ўлгур йўлтўсарни урмадинг?

— Наҳотки кўрмаган бўлсанг, — дея жаҳли чиқди Мулланинг, — ахир қўлларим банд эди-ку!

Хотини жим қолди, Мулла сўзида давом этди:

— Ўша итвачча пулимизни олиб кетган бўлса-да, лекин мен ҳам роса ўчимни олдим.

— Қанақасига? — деб сўради хотини.

— У атрофимдан айлана чизиб, шу сеҳрли айланадан чиқсанг, ўзингдан кўр, деган эди, лекин менам боладим, — деди Мулла, — у сенга қараб кетганда, ўша чизиқни роппа-роса уч марта босиб, ташқари чиқдим-у, билдирмасдан яна ичкарига кирдим.

озар.

655. СИЧҚОН БОЛАСИ

Бирда Хўжа дам олиб, мудраб ётарди. Бир сичқон боласи отилиб чиқиб, унинг мўйлови устидан ўтиб кетди. Мулла сакраб турди-ю, қўлига милтиқни олди-ю сичқон боласини отиб ўлдириди. Хотини:

— Бекор қилдинг, — деди, — сичқонча бемалол ўйнаб юрган эди. Атиги бир марта мўйловингни устидан ўтганда, отиб ўлдириш шартмиди? Эсизгин-а.

Хўжа мағрур оҳангда:

— Булар учун хотин, алоҳида йўл чиқариш керак. Акс холда, унинг изидан бошқалар ҳам ўтса яхши-ми? — деди.

Содда хотин осонгина кўна қолди.

булғор.

656. АФАНДИ ДАНГАСА

Афанди сандалда ёнбошлаб ётган эди, келинчак хотини:

— Чироқни ёқсангизчи, — деди.

— Ҳали эрта, — деди Афанди.

Бир оздан кейин хотини:

— Ташқарида ёмғир ёға ётибди, шекилли, бир хабар олсангизчи, — деди.

— Ҳозир мушук киради, — деди Афанди. — Орқасини силаб кўрсангиз биласиз.

Хотини хит бўлиб:

— Туринг, ҳеч бўлмаса эшикни ёпинг, — деди.

Афанди сандалнинг кўрпасини елкасига тортиб жавоб берди:

— Иккита буйруғингизни бажардим, учинчисини ўзингиз қилинг!

ўзбек.

657. ХИЗМАТ ҲАҚИ

Ниҳоятда иссиқ бир кунда Насриддин Афанди эшагини йўрттириб борарди. Тўсатдан эшак уни ағдариб уриб, ариқдаги сувга шошилди. Қирғоқда турган бақалар ўзларини бирин-кетин «шўлп-шўлп» сувга отишди. Эшак ҳуркиб изига қайтди.

Афанди хурсанд бўлиб:

— Баракалла, ботқоқ булбуллари! — дея хитоб қилди. — Мана сизларга хизмат ҳақи, бозордан ҳолва олиб бир мазза қилинглар!

Афанди шундай деганча бир нечта чақани сувга ташлади.

ўзбек.

658. ЧАКМОННИНГ БАҲОСИ

Бирда Мулла ўзига янги чакмон сотиб олди. Уни елкасига ташлаб савлат билан бозор айланди. Бир таниши учраб сўради:

— Мулла ака, чакмонга қанча тўладингиз?

— Ўн сўм, — деди Мулла.

У икки қадам ҳам юрмасдан яна бир таниши учраб, сўради:

— Мулла ака, чакмон қанчага тушди?

— Ўн сўм, — деди унга ҳам Мулла.

Йўл-йўлакай ундан ўнга яқин киши шу саволни бериб, мулланинг жонидан тўйдиришди. Ниҳоят бир амаллаб Мулла уйига етиб келди-ю, ечиниб ўзини ўлганга солиб ётди.

Хотини ёқасини йиртиб:

— Мулладан айрилиб қолдик! — дея дод-фарёд қилди.

Бир пасда Мулланинг дарвозаси олдида тумонот одам йиғилди. Шунда мулла ўрнидан туриб томга чиқди-ю бор овозда кичқирди:

— Ҳой, халойиқ! Эшитмадим деманглар! Мен чакмонни ўн сўмга олдим! Ўн сўмга олдим!

озар.

659. КИМ КИМНИ ОЛДИ

Афанди бозордан хўкиз олиб етаклаб кетаётган эди, йўл-йўлакай: «Афандим, хўкиз қанча бўлди?», «Афандим, хўкизни сотиб олдингизми?» деган саволлар ёғилиб кетди.

Афанди сўроқлардан безор бўлиб, арқоннинг бир учини ўзининг бўйнига боғлаб олди. Яна бир одам:

— Хўкизни олдингизми, Афандим? — деб сўраган эди, Афанди:

— Йўқ, биродар, хўкиз мени олди, — деб жавоб берди.

ўзбек.

660. ХЎЖА НАСТРАДИННИНГ ҚАЙҒУСИ

Хўжа Настрадаиннинг эшаги касалланиб, ўлиб қолди. Ҳамма ундан эшакка нима бўлди, касал эдими, қандоқ бўлиб ўлиб қолди, дея қайта-қайта сўрашарди. Ниҳоят Настрадаин безор бўлиб, йиғламсираб деди:

— Нафақат эшагимга, балки ўзимга ҳам аза тутдим, чунки учраган киши «Настрадаин, эшагинга нима бўлди?», «Настрадаин, эшагинг нима бўлиб ўлди» дея сўрайвериб, ўзимни ҳам жонимдан тўйдиришди. Шунинг учун ўлмасдан бурун ўзимга ҳам аза очмоқчиман, — деди.

булғор.

661. ЭТИК РАСТАСИДАН

Эпендини тўйга таклиф қилишди. Эпенди янги калишини кийиб тўйхонага кириб борди. Ўшанда ҳам калиш ўғриси бор экан. Шунинг учун Эпенди калишини ечиб, рўмолга ўради-да қўлтиғига қисиб олди. Меҳмонхонага кириб, рўмолни ёнидаги тоқчага қўйди.

— Эҳтимол, рўмолда қимматбаҳо китоб бордир-а, Эпендим? — деб сўради бир киши.

— Ҳовва, — дея тасдиқлади Эпенди.

— Сир бўлмаса, бу китобингиз нима ҳақда?

— Нима ҳақда бўларди, тижорат ҳақида-да...

— О! Қаердан олдингиз, китоб растасиданми?

— Йўқ... этиқдўзлар растасидан, — дея жавоб берди Эпенди.

туркман.

662. МАСОФАНИНГ ҲИСОБИ

Насриддин хотини билан қўшни қишлоққа йўл олди. Ҳар ўн қадам юргач хотини ундан, ҳали узоқми, яна қанча қолди, дея сўрарди. Ниҳоят хотинининг бу хил саволларидан безган Насриддин шундай деди:

— Биласанми, бизга керакли масофанинг ярмини босиб ўтсак, ўша масофанинг чорағи қолади, ана шу чоракка яна ярим соатлик йўлни қўшамиз, бу ўша йўлнинг саккиздан бирига тенг, ёки умумий масофанинг учдан бири, ёки босиб ўтилган йўлнинг чорағига тенг. Энди бу ёғини ўзинг ҳисоблаб кўравер.

Хотин бошқа савол билан безовта қилмади.

қрим-тотор.

663. УЧ ЙИЛДАН КЕЙИН ҚУРАМАН

Бирда Хўжа узум токи экаётган эди. Йўлдан ўтаётган бир таниши унинг устидан кулмоқчи бўлди.

— Ҳорманг, Хўжа!

— Саломат бўлинг, — деди Насриддин.

— Нима қилаяпсиз?

— Кўрмаяпсизми? Ток экаяпман.

— Қанчадан кейин ҳосил олмоқчисиз?

— Худо хоҳласа уч йилдан кейин.

— Унда нега овора бўлиб, ҳозир экаяпсиз? Ақлдан оздингизми? Уч йилдан кейин эксангиз ҳам бўлади-ку.

У шундай деганча ўтиб кетди. Насриддин ерга ўтирганча ўйлай бошлади: «Тўғри айтади. Бир калладан икки калла яхши, деб шуни айтсалар керак. Ортиқча оврагарчиликнинг кимга кераги бор.»

У кетмонни улоқтириб, уйига жўнади. Хотини унинг вақтли қайтганини кўриб сўради:

— Нима гап? Нега мунча вақтли қайтдингиз?

У хотинига ўткинчининг маслаҳатини айтиб берди.

— Барака топгур, ўша ақлли киши зап маслаҳат берди-да. Акс ҳолда шу фикр калламга келармиди? Қаранг-а, ҳозир токни экиб, ҳосилни уч йилдан кейин олиш шартмикин?

серб.

664. ТОМДАГИ ХЎЖА

Хўжа томга чиққанда пешоби қистаб қолди. Шунда у ўтириб олиб пастга қараб чиптира бошлади. Шу аснода унинг ёнидан бир киши ўтаётиб, пастдан томга чиққудек бўлиб, Хўжага тикилди. Хўжа ўша заҳоти чиптиришдан тийилиб турди.

— Нега тўхтатдинг? — деб сўради у.

— Ҳо, тўхтатмасам, бамисоли арқондек, сийдигимга осилиб томга чиқишинг мумкин-да, — деди Хўжа.

турк.

665. МАЧИТ ҲОЖАТХОНАСИДА

Хўжа намоздан олдин мачитнинг таҳоратхонасига кириб эшикни ёпиб олди. У ерда сувнинг жумраги очиқ бўлиб, тинимсиз шилдираб турарди. Хўжа бу шилдираш ўзимдан кетаяпти, деб ўйлаб, бемалол ўтираверди. Кимдир эшикни келиб тортаркан:

— Ҳой, менга қара, ухлаб қолдингми? Бир соат бўлди-ку?

Хўжа ўтирган жойидан бемалол деди:

— Тугатмасдан қандай тураман, ахир?

турк.

666. ОРТИҚЧА КУТМАС ЭДИ

Насриддиннинг ёзилгиси келди. Хожатхонанинг эшигини бориб чертган эди, ҳеч ким жавоб бермади.

У яна анчагача тақиллатди. Ҳеч ким жавоб бермагач, журъат қилиб, эшикни очиб ичкарига кирди. Қараса, бўм-бўш. Шунда у:

— Ғалати одам экансан! — дея қичқирди ҳайрат билан. — Агар бу ерда бўлмасанг, бўлмаслигингни айтишинг керак эди. Ортиқча кутиб турмаган бўлардим.

форс.

667. ҚОЯДАГИ ДАЛА ҲОВЛИ

Бир бой тоғ-қоясида ўзига дала ҳовли қурди. Бинонинг бир нечта эшиги ва беш-олтита деразаси бор эди.

Уй тайёр бўлганда хўжайин қуюқ зиёфат берди. Зиёфатга Мулла ҳам айtilган эди.

— Хўш, қалай, Сизга бу уй маъқулми? — деб сўрашди.

— Жуда яхши, — деб жавоб берди Мулла, — айтиқса, бу ерда қишда яшаса баҳоси йўқ.

— Нега қишда?

— Кўрмаяпсизми, бу уйнинг нечта эшик-деразаси бор, — деди Мулла. — Бу бекорга қўйилмаган, қишда иссиқ бўлсин учун шундай қилинган.

— Уйнинг эшик-деразаси кўп бўлса, иссиқ бўларканми? — дея ҳайрон бўлиб сўрашди бошқалар.

— Албатта, — деди Мулла. — Бизнинг уйимизда фақат битта эшик ва битта дераза бор. Қишда ҳар иккаласини яхшилаб бекитсак, уй ҳаммомдай қизиб кетади. Энди ўзларингиз ўйланглар, агар шунча эшик-деразаларни яхшилаб беркитсангиз, бу ерда мазза қилиб яшаса бўлади.

озар.

668. ХУДДИ АНА ШУ ЕРДА

Хўжа уй қуриш учун дурадгорни чақирди. Бурнидан чиққунча едириб-ичирди. Сўнг уйнинг режасини туза бошладилар. «Мана бу ерда даҳлиз бўлади. Мана бу ерда уй. Бу томонда, ошхона» дея тушунтира бошлади дурадгор. Улар орқа-олдин юриб турганда, дурадгор бир йўталиб, беихтиёр ел чиқариб юборди.

— Худди ана шу ерда хожатхона қуришга тўғри келади, — дея гап қистирди Хўжа.

турк.

669. УЙНИНГ КАМЧИЛИГИ

Насриддиннинг дўсти янги уй қуриб, меҳмондорчиликка чақирди. Насриддин уйни роса мақтади, навбат хожатхонага келганда:

— Хожатхонанинг эшиги жуда тор экан, келган меҳмонларнинг ҳаммасини бирданига ўтказиб бўлмайди, — дея танбеҳ берди.

форс.

670. ЯНА БУ ЕРДА НИМА ҚИЛИШАДИ

Бирда Хўжа бозорни айланиб юриб бир чақа топиб олди. Чақани олиб, хурсанд ҳолда баландликка чиқиб, атрофга разм солди.

— Нега ҳалиям бозорда одам бунчалик кўп, — дея ҳайрон бўлди у, — ахир йўқотилган чақа аллақачон топилган бўлса, яна улар бу ерда нима қилишади?

турк.

671. БОР ЭНДИ

Кечқурун ётиш олдидан Мулла хотинига тайинлади:

— Эрталаб мени вақтли уйғот. Иш билан шаҳарга тушишим керак.

Эрта азонда хотини Муллани уйғотди. Уйда ҳали қоронғу бўлгани учун Мулла янглишиб, ўғлининг телпагини кийиб олди. Анча юргач, бошида ўғлининг телпаги эканлигини сезиб қолиб, изига қайтди. Уйга қайтиб хотинини сўка бошлади.

— Сенга, мени уйғот, деган эдим. Нега мени ўрнимга ўғлимизни уйғотдинг, эси паст?

Хотин осонгина тушуниб, тезда эрининг телпагини топиб бошига қўндирди-ю:

— Мана, ўзингни уйғотдим, бор энди! — деди.

озар.

672. УЙҚУМНИ АХТАРАЯПМАН

Ярим кечалиқда Афанди кўча айланиб юрарди.

— Кечликда кўчада нима қилиб юрибсиз, Афандим? — деб сўради ундан бир йўловчи.

— Икки кундан бери уйқум келмаяпти, ўшани из-
лаб юрибман, — деди Афанди.

уйғур.

673. МОТАМ

Хўжанинг она товуғи ўлиб қолди. Хўжа бир парча қора матаҳ топиб бўлакчаларга бўлди-ю, жўжалар-
нинг бўйинларига боғлаб қўйди.

— Бу қанақа белги? — деб сўрашди Хўжадан.

— Бу етимчаларнинг оналари ўлиб қолди, шунга
мотам тутишяпти, — деб жавоб берди Хўжа.

турк.

674. КИМ ХАЛОСКОР?

Насриддин билан улфатлари кўл бўйида базми жам-
шид қуришган эди. Овқатдан кейин улар кўлда қўлла-
рини юва бошлашди, шунда улфатлардан бирининг
оёғи тойиб кетиб, кўлга тушиб кетди. Ҳамма уни қут-
қазииш учун ўрнидан турди, Насриддин бўлса қирғоқда
ўрнидан хотиржам туриб, қўлини узатди.

— Сузиб кел, тезроқ сузиб келиб қўлимдан тут,
сени сувдан тортиб оламан, — деди.

Сувдаги киши қўрқиб кетиб, бир ҳаракат билан
хўжанинг қўлидан тутди, лекин хўжа уни тортиб олол-
май, ўзи ҳам кўлга тушиб кетди. Шунда қолганлар-
нинг ҳаммаси сувга тушишиб ҳар иккаласини ҳам ха-
лос қилишди. Насриддин эса паст келмай:

— Аслида халоскор менинг ўзим эдим, — деди
мағрур, — менинг биринчи бўлиб сувга отганимни
кўрмаганларингда ҳеч ким журъат этмасди.

форс.

675. ЭПЕНДИ ВА АЙИҚ

Бир куни Эпенди тоғ йўлидан кетиб борарди кўзи
улкан бир айиққа тушди. Эсхонаси чиқиб кетган Эпен-
ди ўзини дарахтзорга уриб, каттакон олмурут дарах-
тига ўрмалаб чиқиб кетди. Айиқ ҳам лапанглаб келиб,
дарахтни ҳидлаб кўрди ва эран-қаран дарахтга ўрма-
лаб чиқа бошлади. Чунки дарахтда олмурут фарқ пиш-
ган пайт эди.

Кечқурун ойдин бўлгани учун ҳам Эпенди айиқ-

нинг олмурутларни битталаб узиб еяётганини тепшадан кўриб турарди. Меванинг мазасини олган айиқ пишган-пишганларини олиш учун тобора юқорига кўтариларди. У яқинлашган сари Эпенди ҳам дарахтнинг энг юқори шохига чиқиб олди. Бу орада айиқнинг нафси ором олди шекилли, энди мевани танлар, боши узра кўтариб, ой ёруғига тутиб қарар, маъкул бўлса ер, кўнглига ўтиришмаса пастга ташларди. Одам билан даҳшатли ҳайвон оралиғи тобора яқин қоларди. Иттифоқо, айиқ битта олмурутни тўсатдан Эпендининг оғзига тутса бўладими? Эпенди нима қилишини билмай:

— Раҳмат, тақсир! Ташаккур, тақсир, мен олмурут емайман! — дея ялинчоқ овозда қичқириб юборди.

Кутилмаган бу қичқириқдан айиқ чўчиб кетди ва бир бўкирди-ю, гурсиллаб ерга қулади.

Эрталаб Эпенди дарахтдан оҳиста сирғалиб тушди, чўзилиб ётган айиқнинг жасадига яқин келиб, чориги билан туртиб кўрди. Айиқнинг ўлганига қаноат ҳосил қилгач, ёнидан пичоғини чиқариб «бисмиллаҳир роҳ-манир роҳим» дея унинг терисини шилишга киришди.

Бозорга кетаётган деҳқонлар Эпендини шу иш устида кўриб, ҳайрон қолишди.

— Ўҳ... ҳў, — дейишди ҳайрат бармоғини тишлаб, — бунчалик даҳшатли бўлмаса бу ҳайвон. Агар тириклигида одам унинг қўлига тушса борми?

Ҳамма Эпендига олқиш ёғдира бошлади. Эпенди бўлса ҳеч нима бўлмагандек оҳиста уларга қараб олиб:

— Бу ерларда бу хил айиқлар жуда кўпайиб кетибди. Уларни ўлдирмаса ҳозирча боғларни пайҳон қилса, эрта-индин очликдан одамларга ҳам ҳужум қилиши мумкин...

Шундай дея мағрур кулиб қўйди.

туркман.

676. ЧИҚИНГ ҲАММАНГ

Бирда Хўжа ертўладан ниманидир излаётган эди, тоқчадан пиёз солинган ғалвир бошига тушиб кетди. Кўз олди қоронғулашиб, жаҳл билан ғалвирни тепиб юборди. Тиззаси лат еди. Баттар жаҳли чиқиб, ғалвирни олиб ерга урган эди, ғалвир сакраб манглайига урилди. Шунда Хўжа жаҳл билан уйга кирди-ю, катта бир пичоқни олиб чиқиб бақирди:

— Қани, барча ғалвирлар, мард бўлсаларинг чиқ-ларинг буёққа! — деди.

турк.

677. ҚҲЙНИНГ КАЛЛАСИ

Насриддин ариқ бўйида қўй сўймоқчи бўлди. Пичоғи ўтмас эди, жониворнинг калласини кесиш жуда оғир кечди. Ниҳоят у пичоқни бор кучи билан босган эди, қўйнинг калласи танасидан айрилиб, думалаб ариққа тушиб кетди. Насриддин ўша заҳоти бир тутам ўтни юлиб олиб, калланинг изидан қичқириб югурди:

— Маҳ-маҳ! Маҳ, жонивор!

Бироқ калла ҳамон сув юзида оқиб борарди. Шунда у изига қайтди-ю:

— Айтганимга кўнмадингми, билганингни қил! Бўрилар еб кетмайдими? — деди жаҳл билан.

форс.

678. ХОТИННИНГ БУЮРТМАСИ

Насриддин дўстига шикоят қилиб деди:

— Бугун мен билан катта мусибат рўй берди.

— Нима бўлди, тинчликми?

— Қўлрўмолчамни йўқотиб қўйдим, — деди Насриддин.

— Оббо, шунга шунчами? — деди кулиб дўсти. Шунда Насриддин:

— Албатта, қўлрўмолчанинг ўзи унчалик янги эмас эди. Фақат хотиним буюрган нарсани эсдан чиқармаслик учун унинг учини тутиб қўйган эдим. Хотинимдан балога қоламан энди, — деди афсус билан Насриддин.

форс.

679. БУ МЕНМИ ЁКИ СЕН?

Насриддин узоқ бир сафарга отланди. У йўқолиб қолмаслик учун ичи бўш бир қовоқни бўйнига осиб олди. Кечкурун ухлаб қолганда бир ҳазилкаш дўсти унинг бўйнидаги қовоқни олиб, ўзининг бўйнига осиб олди.

Эрталаб Насриддин ўзининг қовоғини бошқа кишининг бўйнида кўриб, ҳайқириб юборди:

— Мен—мана бу одам бўлсам, унда менинг ўзим кимман?

форс.

680. МЕНИНГ БОШИМ ҚАНИ?

Афанди бир кечаси меҳмон бўлиб келган ўртоғи билан ётиб қолди. Жиндай майхўрлик ҳам бўлган эди. Ярим кечалиқда у меҳмоннинг бошини қашлай бошлади.

— Афанди, менинг бошимни нега қашлайсиз?

— Ие! — деди Афанди. — Бу сенинг бошинг бўлса, менинг бошим қани?

ўзбек.

681. СЕН — БУ МЕНИНГ ЎЗИМ

Мулла бозорда бир кишини учратиб саломлашди, бу ҳам етмагандек қучоқлашиб ўпа кетди. Кейин яна унга синчиклаб тикилиб сўради:

— Оғайни, кимсан ўзинг?

— Кимлигимни билмасанг, нега мени бунчалик қучоқлаб, ўпдинг? — дея ҳайрон бўлди ҳалиги киши.

— Худо ҳаққи, қарасам, кийимларинг кийимларимга ўхшайди, соқолинг соқолимнинг ўзгинаси, ўзимми деб ўйлабман сени, — деди Мулла елкасини қисиб.

озар.

682. АФАНДИ ВА КЎЗГУЧА

Йўлда кетаётиб Афанди чангда булганиб ётган бир ойначага кўзи тушди. Уни олиб, чангларини артиб, қараган эди, ўз аксини кўрди.

— Кечирасиз, бу сизники эканлигини билмабман! — деди у ва ойначани оҳиста жойига қўйиб, йўлида давом этди.

ўзбек.

683. ҚЎРҚМА, ЎҒЛИМ

Бир куни Хўжа Насриддиннинг ўғли катта тоғорага солинган сувда ўз аксини кўриб, қўрқиб кетди ва отасининг пинжига тикилди.

— Ота, ота, тезроқ боринг! Анови тоғорачада бир кишини кўриб, кўрқиб кетдим!

Хўжа келиб тоғорадаги сувга қараб, ўз аксини кўриб, ўғлини юпатди:

— Ундан кўрқмасанг ҳам бўлади, ўғлим. У ерда атиги бир аҳмоқ чол бор экан, болаларни кўрқитишга одатланган.

турк.

684. СОПОЛ ХУМДАГИ ЎҒРИ

Насриддин сабоқ бериб турган эди, бир талаба келиб хабар берди:

— Устоз, анови сув тўлдирилган катта хумда ўғри борга ўхшайди.

Насриддин бориб қаради, хумдаги сувда ўз аксини кўриб, талабаларга деди:

— Мен хумга кириб ўғрини ҳайдайман. Ўғрининг боши кўриниши билан ҳаммаларинг бир бўлиб, роса калтакланглар.

Насриддин хумга тушди, албатта у ердан ҳеч кимни топа олмади, эндигина бошини сувдан чиқарган эди, талабалар бараварига уни калтаклай кетдилар.

форс.

685. ОВОЗНИНГ КУЧИ

Хўжа азон айтганча, жони борича югуриб борарди. Одамлар ундан нега бундай қиляпсан, деб сўрашди.

— Овозимнинг қанча масофага етиб боришини билмоқчиман, — деди у.

турк.

686. БИРДАН БИР ЙЎЛИ

Бирда Насриддин хожатхонага тушиб кетди. Қанчалик ҳаракат қилмасин чиқа олмади.

— Нима қилсам экан? — дея ўйлади ва кўшиб қўйди. — Бирдан бир йўли, ўз-ўзимни сочимдан тортиб чиқариш.

серб.

687. ИРИМИ ШУНАҚА

Хўжа бирда тирноғини олди. Нима қилишини билмай турган эди.

— Тирноғингни оёғингдан из қолган ердан чуқур ковлаб кўм, — дея маслаҳат беришди. — Айтганини қил, ирими шунақа.

Хўжа уларнинг айтганини қилиб, чуқур ковлади ва ўша чуқурга ўтириб, ҳожатини чиқарди.

— Нима қиялсан, Насриддин?

— Осонгина аниқлашларинг учун белги қўйдим, — деди Хўжа.

турк.

688. КИМДИР ШУВАБ ТАШЛАГАН

Бир куни Хўжа отхонасининг деворига катта бир қозик урмоқчи бўлди. Девор эски бўлгани учун анча ери ўприлиб тушди. Девордан нарида қўшнининг отхонаси бор эди. Мулла девор ёриғидан қараса нарёқда бир нечта от ва эшак кўринди. У ўша заҳоти хотинининг ёнига югуриб бориб:

— Хотин, хотин, — деди ҳовлиқиб, — анови деворда кимдир, қачонлардир анча молларни шуваб қўйган бўлса керак. Катта бойлик топдим, юр кўрсатаман.

озар.

689. БАЛИҚМИ ЁКИ БАРМОҚ

Насриддин ўз дўсти билан ҳар хил балиқлар сузиб юрган ҳовуз лабида турарди. Дўсти бармоғи билан балиқларга ишора қилиб деди:

— Қара, қандай чиройли балиқлар.

Насриддин унинг бармоғига қаради.

— Бармоққа эмас, балиққа қара.

— Қанақасан ўзи, — деди Насриддиннинг жаҳли чиқиб, — менга бармоғингни кўрсатиб, яна балиққа қара, дейсан-а? Бармоғингда балиқ кўрмаяпман-ку.

форс.

690. ХЎЖАНИНГ ПИЁЗ СУҒОРГАНИ

Бирда Хўжа Насриддин пиёз экмоқчи бўлди. У майда пиёзлардан анчасини олиб илдизига тупуриб, ерга кўма бошлади.

— Нима қиялсан? — деб сўрашди ундан.
— Пиёзни суғоряпман, — деди Насриддин. — Қол-
ганлари осмондан обираҳмат ёққанда сув ичади.

серб.

691. СУВ ҚАЕРДА АХИР?

Хўжа Насриддин умрида биринчи марта шамол те-
гирмонини кўриб деҳқонлардан сўради.

— Бу нима?

— Шамол тегирмони.

— Тегирмон бўлса, сув қани?

— Бу шамол тегирмони.

— Биламан, — деди Хўжа, — майли сиз айтганча
бўлсин. Лекин суви қани, ахир?

Унинг бу соддалиги одамлар орасида дoston бўлиб
кетди.

турк.

692. ТОМДАН ҚУЛАШ

Афанди бир куни томдан қулаб тушди. Халойиқ
тўпланди.

— Нега ўрнингдан турмайсан? — деб сўради ким-
дир.

— Сенинг ўзинг томдан сакраб, кейин ўрнингдан
туриб кўрчи, — деди Афанди.

уйгур.

693. ОДАМ

Насриддин бир бадбашара, бемаъни одамдан:

— Отинг нима? — деб сўради.

— Одам! — деди у.

— Шундай номни берган отангни Олоҳнинг ўзи
раҳмат қилсин, — деди Насриддин. — Акс холда, бу
кўринишинг билан ҳеч ким сени Одам Атодан тарқа-
ган деб, ўйламас эди.

форс.

694. КҲЙЛАКНИНГ ЭГАСИ

Кечқурун қаттиқ шамол туриб Насриддин Афанди-
нинг ҳовлисидаги тутга қўшинининг кўйлагини келти-

риб илди. Эрталаб Афандининг кўйлакка кўзи тушиб хотинига қичқирди:

— Болтани олиб чиқ, тутни кесиб ташлайман!

— Сизга нима бўлди, Афанди? Нега тутни кеса-сиз? — деди хотини ажабланиб. — Бугун-эрта тут пишади, болалар мазза қилиб ейди.

— Бу тут бизнинг болаларимизга эмас, қўшниларга насиб қиладиганга ўхшайди, — деди Афанди. — Қара, ҳали тут пишмасданоқ қўшнининг кўйлаги шу ерда, эрта тут пишганда кўйлакнинг эгаси ҳам кунда шунда бўлади.

ўзбек.

695. У ЎЗИГА ЎЗИ ҚИЛДИ

Кунлардан бир кун Хўжанинг қули қочиб кетди. Хўжа қанча изламасин, барча ҳаракатлари бекор кетди. Чарчаб-ҳориб уйига қайтганда хотини:

— Қаерга кетди экан бу ўлгур қул? — деди ҳайрон бўлиб.

— Қаёққа кетсаям барибир менинг қулим бўлиб қолади, — деди Хўжа, — яқинда озод қилмоқчи эдим, у бировга эмас, ўзига ўзи қилди.

турк.

696. ХУДОЙИ

Шамол Хўжанинг дарахтда осилган кўйлагини ерга туширди. Хўжа: «бир худойи қилишга тўғри келади» деди.

— Нима учун? — деб сўради хотини.

— Худо кўрсатмасин, кўйлакнинг ичида ўзим бўлганимдами, тирик қолмасдим! — деди Хўжа.

турк.

697. ХУДОГА ШУКУР

Бирда Анастратиннинг эшаги йўқолди. У излашга тушди. Олдидан чиққан ҳар бир кишидан, эшакни кўрмадингми, деб сўрар, йўқ жавобини олгач: «Худога шукур!» деб қўярди.

— Нимага мунча шукур қиласан? — деб сўрашди ундан.

— Хайриятам эшакнинг устида ўзим йўқ эканман. Бўлмаса, ўзим ҳам йўқолган бўлардим.

грек.

698. ОЛЛОҲНИНГ ИНОЯТИ

Насриддин Афанди йўлда эшак миниб кетаётганда қаттиқ зилзила бўлди. Уйлар йиқилган, одамлар даҳшатдан қичқирган, ҳаммаёқ тўс-тўполон. Чанг осмонга кўтарилади. Насриддин Афанди бўлса хурсанд, нуқул:

— Худога шукур! Оллоҳнинг инояти! — дейди.

— Эсингиз жойидами, Афанди? — деди биров. — Ахир одамларнинг бошига шунчалик мусибат тушган пайтда сиз нега мунча қувонасиз?

— Э, уй йиқилса уни қайта тикласа бўлади. Агар уй эшакнинг устига йиқилиб уни ўлдирса тирилтиб бўлмайди. Ёки эшак мени босиб тушса, мен ҳам ўлишим мумкин. Ким мени тирилтира олади? Шунинг учун ҳам «Худога шукур!» демай нима дей? — деди Афанди.

ўзбек.

699. ЯНГИ БОШМОҚЛАР

Насриддин далада ер қайдарди. Тўсатдан оёғига моланинг сихи кириб кетди. У оёғини ювиб, ярасини боғлади, сўнг:

— Оллоҳга шукур, хайрият бёғимда янги бошмоқларим йўқ экан! — деди.

форс.

700. ЯРАТГАННИНГ ҲИММАТИ

Бир куни Хўжа меҳробга чиқиб ваз айтди:

— Ҳой, мусулмонлар, шуни унутмангларким, ўн саккиз минг оламни яратган Оллоҳ ҳамиша сизларга муруват қилади. Агар у ўзи учун катта сарой қуриб, тошдан ўзига боғ-роғ қилганда борми, ўша дарахтлардан узилиб тушган тош меваларнинг ўзиёқ сиз билан бизни ўлдириши мумкин эди. Шунинг учун Оллоҳга ҳамду сано айтинглар!

турк.

701. ХУДОНИНГ ЎЗИ БИЛАДИ

Бир куни Анастратин ёнғоқ дарахти тайида ўтириб ўзича, нега қовун ва тарвузнинг меваси шунча катта бўлса-да оддийгина палакда ўсади, дея хаёл сурарди. Аксинча ёнғоқ шунчалик майда бўлса-да улкан дарахтда битиши уни ҳайратга соларди.

— Ғалати олам! — деди у овоз чиқариб. — Уни яратишда худо кўпам ўзини уринтирмаганга ўхшайди. Бўлмаса қовун ва тарвуз учун алоҳида улкан дарахт бунёд этса ҳам бўларди-ку.

Худди шу аснода шамол туриб, дарахтдан битта ёнғоқ унинг пешонасига тушиб ғурра қилди. Анастратин манглайини ушлаб:

— Қиладиган ишингни ўзинг яхши биларкансан, худойим! — дея кўкка қараб нидо қилди.

грек.

702. БИР ХАЛТА УН

Афанди бозордан бир халта ун олиб, ташиб беришга ҳаммол ёллади. Уйга йўл олишди. Ҳаммол чуқур ариқнинг кўпригидан ўтаётиб, халтани панжарага кўйиб бир пас дам олмоқчи эди, панжара синиб кетиб, бараварига ариққа қулаб тушди. Тўлқин ҳаммол билан унни оқизиб кетди.

Бу ҳолни кўрган Афанди кафтларини осмонга чўзиб:

— Худога шукур! Ҳозор бор шукур! — деди қайта-қайта.

Ҳаммолнинг сувга чўкиб кетгани ва Афандининг мамнун қиёфасини кўрган ўткинчилар:

— Мусулмонмисиз, Афанди? — дея қийи бошлашди. — Одам сувга ғарқ бўлса-ю яна сиз худога шукур дейсиз-а, тавфиқ борми ўзи?

— Ҳеч нарсани тушунмасдан гапираверасанларми? — деди Афанди. — Ҳаммолнинг ҳаққини олдиндан гўламаганим учун яна бир марта худога шукур қиламан. Акс ҳолда ун билан бирга пулдан ҳам ажралардим.

ўзбек.

703. КЎЗОЙНАК

Насриддин Афандининг хотини кўзойнак сотиб олди.

— Нима керак эди? — дея сўради Афанди.

— Яхши кўра олмаяпман. Кўзойнак катта қилиб кўрсатади дейишди.

— Овқатланганда тақмасанг бўлгани, — деди Афанди қулиб, — бўкиб қолма дейманда.

ўзбек.

704. НЕСАРТ ВА КЎЗОЙНАК

Бир оқшом Несарт уйғониб кетиб хотинини чақирди:

— Тезда кўзойнагимни олиб кел!

— Кечаси кўзойнак нима керак бўлиб қолди?!

— Зўр туш кўрдим, тузукроқ қарай дейманда! — деди Несарт

авар.

705. МУРДОР ҲАЙВОН

Афандиникига келган меҳмонлар унга танбеҳ бера бошладилар.

— Оббо, шуям иш бўлди-ю! Ахир ит мурдор ҳайвон-ку, наҳотки уни меҳмонхонада асраб бўлса? Ахир итнинг ҳидига қандай тоқат қиласиз, Насриддин?

Афандида ҳам жавоб тайёр эди:

— Бундан бир ҳафта муқаддам уйқумда бир бўри келиб, менга ташланди. Сал қолди ёриб ташлашига. Шунинг учун эҳтиёт яхши-да, — деди.

ўзбек.

706. ЎРИНЛИ МАСЛАҲАТ

Қўшниси Насриддинга шикоят қилиб қолди:

— Туш кўрсам, йўлда кетаётиб михни босиб олибман. Оёғим роса оғридида.

— Этик кийиб ухлаш керак эди, — деди донишманд.

ўзбек.

707. ТАЪБИРЧИ

Бир куни Мулла бозорга йўл олди. Бир таниши учрашиб қолиб, ҳол-аҳвол сўрашгач:

— Нима янгилик, Мулла? — деди.

— Бугун тушимда қайнатилган лавлаги кўрибман, — деди Мулла, — бошқа ҳеч қандай янгилик йўқ.

— Бироз пул берсанг, тушингнинг таъбирини айтиб бераман, — деди таниши. — Ахир камина зўр таъбирчиман-ку.

— Отангга раҳмат! — деди Мулла. — Агар пулим бўлганда эди, лавлаги ўрнига кабобми, паловми олиб еган бўлардим. Ўшанда тушимга лавлаги ҳам кирмасди.

озар.

708. ХАЗИНА

Бирда Хўжа тушида саёҳат қилиб юриб катта бир хазина топиб олди, ўша қовланган ерни унутмаслик учун белги қўймоқчи бўлиб ҳожатини чиқарди. Уйғониб қараса тушининг иккинчи қисми ўнгидан келиб турибди.

— Э, худо, — дея нола қилди у. — Нега сен тиллани олиб, ўрнига бунни қўйдинг? Ахир сенга унисиям, бунисиям керак эмасди-ку!

турк.

709. НАСРИДДИННИНГ ТУШИ

Насриддин тушида катта бойлик топиб олиб, елкасига кўтарибди. Юкнинг оғирлигидан чалворига бавла қилибди. Эрталаб уйқудан уйғонгач хотини унга шангиллабди:

— Уялмайсанми? Бамисоли ёш боладек иштонингни расво қилгани!

— Вой, ақли ноқис хотин! Агар тушимнинг ҳаммаси ўнгидан келганда борми, оёқ-қўлларимни ўпардинг. Нима қилайки, тушнинг ярми ўнгидан келди-да, — деди Насриддин афсус билан.

форс.

710. ДАҲШАТ

Бир оқшом Анастратин иштонини акка қилиб қўйди. Эрталаб уйғониб ўзини шу ҳолда кўрди-ю, хотинининг таъна-ю дашномларидан халос бўлиш учун тўқиди:

— Эй, хотин жон-эй, бу кеча шундаям бир даҳшатли туш кўрдимки, асти сўрама. Ҳалигача дир-дир титрайман-а! Бир-бирининг устига қурилган учта минора эмиш. Энг баладдаги учинчи минора теппасида битта игна эмиш, игнанинг устида курси қўйилган экан. Ана шу курсида ўтирган эканман. Курси қимирлаб турибди. Ана йиқиламан, мана йиқиламан, деб қалт-қалт титрарканман. Ўзимам йиқилсам майда-майда бўламан, деб ўйларканман.

— Вой-вой, даҳшат-ку, — деди хотини, — худо кўрсатмасин-а! Агар сенинг ўрнингда мен бўлсам иштонимга...

— Ҳа, балли, — деди Анастратин, — мен ҳам худди шундай қилдим-да. Фақат бу ҳақда оғзингдан чиқарма, орамизда қолсин.

грек.

711. ХЎЖА ШЕЪР ЁЗГАНДА

Бирда Хўжа уйғониб кетиб хотинига буюрди:

— Хотин, тур ўрнингдан тез чироқни ёқ. Хаёлимга ажойиб шеър келди.

Хотин дарҳол ўрнидан туриб чироқни ёқди, эрига қалам дафтар келтириб берди. Хўжа қоғозга ҳафсала билан бир нималар ёзди. Сўнг чироқни ўчириб, қайта ётмоқчи эди, хотини:

— Жоним, шеърингизни ўқингчи, нима деб ёздингиз? — дея илтимос қилди.

Хўжа бурни устига кўзойнакни қўндириб ўқиди:

— Кўм-кўк барглар ичида қора товук юрарди,
Тумшуқлари қип-қизил...

турк.

712. МАЙЛИ, ТЎҚҚИЗ ТАНГА БЕРАҚОЛ

Бирда Хўжа Носир туш кўрса кимдир унинг хўрозига харидор бўлиб турганмиш.

— Хўжа, хўрозни сотасанми?

— Пулинг кўп бўлса олақол, — деди хўжа.

— Қанча сўрайсан?

— Ўн икки танга.

— Йўқ, қиммат. Саккиз берай.

Ниҳоят харидор тўққиз танга беришга рози бўлди. Хўжа эса айтган нарҳида қаттиқ туриб олди.

Тўсатдан у уйғониб қараса, на хўроз, на пул ва на харидор бор эди. Хўжа кўзларини қайта юмиб, қўлларини чўзиб деди:

— Майли, мен розиман! Хўрозни олиб тўққиз тангани берақол.

қозоқ.

713. ЛАҚИЛЛАТИБ БЎПСАН

Насриддиннинг тушига бир қария кириб унинг қўлига бир неча червон қўйди. Оджа уйғониб қараса, қўлида ҳеч нарса йўқ. У қайта ухлади, ўша қария ва яна ўша пуллар. Иккинчи марта уйғонди, яна ҳеч нарса йўқ.

— Топдинг анойингни, — деди у. — Эндиям лақиллатиб бўпсан.

Насриддин ўзини уйқуга солиб, иккала қўлини очганча қарияни кута бошлади. Бироқ у бошқа кўринмади.

қрим-тотор.

714. ҚАНИ ПУЛНИ ҚАЙТАРЧИ

Насриддин ғалати бир туш кўриб қозининг ҳузурига борди.

— Нима арзинг бор? — деб сўради қози.

— Бу оқшом қизик бир туш кўрдим, — деди Хўжа.

— Ҳмм, бундоқ де, хўш қанақа туш кўрдинг?

— Тушимда сиз билан уйларни алмаштирибмиз. Мен сизга уйингиз устига яна юз тилла берибман. Эрталаб уйғонсам, ҳаммаси аввалгидек, мен ҳам, сиз ҳам ўз уйимизда эканмиз. Илтимос, ўша юз тиллони қайтарсангиз деб келдим.

серб.

715. УЙДА ЙЎҚ ЭДИМ

Маҳалла имоми Афандини кўчада учратиб қолиб деди:

— Кеча оқшом зап ажойиб бир туш кўрибманда. Сизнинг муборак хонадонингизда эканман, сиз каминанага битта қўзичоқ совға қилганмишсиз.

— Бўлмаган гап, — деди Афанди. — Кеча мен уйда йўқ эдим.

- Қаерда эдингиз, бўтам?
— Уйқуда.

ўзбек.

716. НАСРИДДИННИНГ САХИЙЛИГИ

- Насриддиннинг ўгли келиб отасига деди:
— Кеча тушимда менга бир динор берибсиз.
— Жуда одобли бола бўлганинг учун тушингда берган динорни қайтиб олмайман, — деди Насриддин.

форс.

717. ШАЙТОННИНГ СОҚОЛИ

Афанди тушида шайтоннинг ўзини кўриб, соқолидан тутиб қаттиқ силкий бошлади:

— Ҳа-ҳа, қўлга тушдингми иблис! Шундаям адобингни берайки, қайтиб бу ерда қорангни кўрсатмагaysан. Етар инсон фарзандларини йўлдан урганинг!

У шайтоннинг соқолидан шундаям қаттиқ тортдики, оғриқдан ўзи уйғониб кетди.

Маълум бўлишича Афанди ўз соқолидан тутиб қаттиқ силкиётган экан.

ўзбек.

718. ЎФИРЛАНГАН ХАЗИНА

Бир киши чуқур ковлаб ўз бойлигини кўмди. Хўжа уни бир чеккадан кузатиб турган эди. Ҳалиги одам кетгач, бойликни ковлаб олишга киришди. Бир пайт нимадир бўлиб эгаси қайтиб келди. Тирқиратиб уни қува кетди. Хўжа жони борича қочиб мачитга кирди, мачитдан мезанага чиқиб кетди. Қараса, ҳамон ҳалиги киши қувиб келаяпти. Шунда Хўжа қўрқиб ўзини мезанадан пастга ташлади ва уйғониб кетди.

турк.

**Донишмандлар, олимлар ва жоҳиллар
ҳамда маккорона саволлар, ғалати
жумбоқлар ва ғаройиб жавоблар хусусида**

719. УЗУМ ҚАЛАМЧАЛАРИ

Эпенди узум қаламчалари ўтқазаетган эди. Бир дўсти уни кўриб деди.

— Эхе, бу қаламчалар қачон кўкаради-ю, қачон узум қилади-ю қачон унинг мевасини ейсан?

Шунда Эпенди:

— Бизнинг ўзимиз ҳам дарахт ўтқазганимиз йўқ. Бошқалар ўстирган дарахтларнинг мевасини еб юрибмиз. Авлодларимиз ҳам биз кўрган дарахтларнинг мевасини ейишар, — деди.

туркман.

720. ҲАЁТ МАЗМУНИ

Насриддин бир танишига:

— Эшитдингми, фалончи ўлибди? — деди.

— Йўқ? — деди у. — Нимадан ўлибди?

— Шўрлик нима учун яшаётганини билмас эди, нимадан ўлгани ҳам номаълум, — деди Насриддин.

форс.

721. МУЛЛА НАСРИДДИННИНГ ХУРЖУНИ

Мулла Насриддин елкасига хуржунини ташлаб кетиб борарди. Хуржуннинг олдинги кўзи ерга тегиб борар, орқасидаги палласи эса бўш, унинг елкасида турарди. Мулла Насриддиндан сўрадилар.

— Нега хуржуннинг олдинги палласи мунча оғир, орқасидаги жуда енгил?

— Олдинги палласига одамларнинг қилган гуноҳларини соламан. Ўзингизга маълум уларнинг гуноҳлари кўп, шунинг учун оғир. Хуржуннинг орқа палласига эса ўз гуноҳларимни соламан. Қаранг, ҳеч қандай

гуноҳим йўқлиги учун бўм-бўш, — дея жавоб берди Насриддин.

тобосор.

722. МУЛЛАНИНГ ПИЧОҒИ

Бир куни Мулла камарига каттакон пичоқни осиб, мадрасага йўл олди. Шамол этақларини кўтарган эди, пичоғи кўриниб қолди. Ўшанда қурол олиб юриш қаттиқ таъқиқланган эди. Муллани тутиб бошқарувчининг олдига олиб келишди.

— Ҳокимнинг фармонидан наҳотки хабаринг бўлмаса? Нега ўзинг билан қурол олиб юрибсан?

— Жаноб бошқарувчи, бу қурол эмас, пичоқ-ку, — деди Мулла. — Мадрасада ўқийман, пичоқ керак бўлади.

— Дарсда пичоқни нима қиласан?

— Бу билан китоблардаги хатоларни тузатаман.

Бошқарувчининг жаҳли чиқди:

— Хатоларни тузатиш учун бу пичоқни белингга кистириб олдингми? Наҳотки, хатолар пичоқ билан тузатилса?

Мулла чуқур сўлиш олиб деди:

— Гоҳида китоб ёзувчи ижодкорлар шунақаям қалтис хатолар қилишадики, уларни тузатиш учун нафақат пичоқ, балки болта ҳам оғизлик қилади.

озар.

723. МУНАЖЖИМ

Бир киши мунажжимман дея мақтаниб турган эди.

— Мунажжим бўлсанг, қўшнинг ким? — деб сўради Насриддин.

— Билмайман, — деди мунажжим.

— Яқиндаги қўшниларингни билмасанг, узоқ осмондаги юлдузларни қаёқдан биласан? — дея уялтирди Насриддин.

форс.

724. НИМА ФАРҚИ БОР?

Насриддинни узоқ бир шаҳарга катта бойнинг ўғлини ўқитишга таклиф этишди. Орзу-умидлар қанотида у тез юриб узоқ масофани қисқа муддатда босиб ўтиб,

бойникига етиб келди. Ҳали уйга кирмасданоқ, бой унинг қўлига китоб тутқазиб:

— Ўқи! — деди.

Насриддин бир варақни овоз чиқариб ўқиди. Уй эгаси ҳам ўша саҳифани худди Насриддиндек ўқиб кўрсатди. Сўнг Насриддинга қоғоз-қалам бериб ёзишни сўради. Насриддин ёзди, уй эгаси ҳам худди Насриддиндек ёзиб кўрсатди.

— Кўрдингми, — деди у Насриддинга, — биз иккаламизнинг ҳам саводимиз бир хил экан. Фарқимиз йўқ, демак шундай бўлгач, йўлинг очиқ.

— Орамизда фарқ бор, — деди Насриддин. — Мана эшитинг. Сизни хасис, қаттиққўл одам узоқдан таклиф этмаган ва сиз ҳам овора-ю сарсон бўлиб, бу ерга умид билан келмагансиз, яна...

— Бўлди-бўлди! — деди бой ва Насриддиннинг ҳозиржавоблигига қойил қолиб, уни ўғлининг муаллими қилиб тайинлади.

форс.

725. ДОНИШМАНДЛИК ҚЎЛ КЕЛДИ

Афанди саҳрода кўчманчилар билан яшаганда бир воқеа рўй берган эди. Савдогарлар карвони адашиб, саҳрода сувсиз қолди. Кўчманчилар савдогарларни ўлдириб, мол-мулклари ва тўнларини олмоқчи бўлишди. Афанди уларни бу гуноҳ ишдан қайтарди. Савдогарларни қора уйларга жойлаштириб, туяларини сугоришди.

Хайрлашиш олдидан савдогарлар Афандига ва овулдошларига раҳмат айтишиб:

— Хизмат ҳақларингга олтин оласизларми ёки ғалла? — деб сўрашди.

Кўчманчиларнинг кўзлари ўйнаб, бараварига олтинни талаб қилишди. Фақат Афанди карвонбошининг қўлидаги олтинларга бепарво қараб, бир чеккада ўтирарди.

— Сен нега жимсан? — деб сўради карвонбоши. — Сенга буларга нисбатан кўпроқ беришимиз мумкин. Чунки, сен бизларнинг ҳаётимизни сақлаб қолдинг. Қанча олтин берай?

— Битгаям керак эмас! — деди Афанди.

Ҳамма ҳайрон.

— Нега ахир?

— Менга сизларнинг олтинларинг керак эмас. Бухородан қирқ кунлик йўлдаги бу саҳройи азимда ол-

тинни нима қиламан. Яхшиси, менга бир неча қоп гуруч қолдиринглар.

Овулдагилар Афандининг устидан роса кулишибди. Лекин уларнинг бу кулгилари қаҳратон қишда қаттиқ пушаймонга айланибди.

ўзбек.

726. ИККИ МУЛЛАГА — БИР ДЕҲҚОН

Насриддин Афанди жуда саводхон киши эди. Шунинг учун ҳам у икки ўғлини яхши ўқиб, яхши ёзадиган мулла қилиш мақсадида шаҳарга ўқишга юборди. Ўғиллари шаҳардан саводларини чиқариб, мулла бўлиб қайтишди. Бироқ улар рўзғор ишларида жуда нўноқ эдилар.

Бир куни иккала ўғли ҳам эшакни эгарлай олмасдан анча куймаланиб қолишган эди, Насриддин Афанди алам билан қичқирди:

— Ҳой, биродарлар, кимга иккита зўр мулла керак? Битта яхши деҳқонга иккита муллани жон деб алмаштираман!

ўзбек.

727. ЭШАКНИ ЎҚИТИШ

Бирда подшоҳга яхши бир эшак совға қилишди. Ҳукмдорнинг кўнглини олиш мақсадида хушомадгўйлар зўр бериб эшакни мақтай бошлашди. Шу даврада бўлган Мулла ҳам ўз фикрини айтмасдан тура олмади:

— Тўғри, эшакни ҳамма мақтади, лекин унинг бир фазилатини ҳеч ким сезмабди. Бу ажойиб жонзотда мен улкан бир қобилиятни кўриб турибман. Агар у менинг қўлимга тушганда эди, мен уни ўқишга ўргатган бўлардим.

Подшоҳ қизиқиш қолди.

— Агар бу иш қўлингдан келса, эшакни сенга топшириб, барча шарт-шароитларни яратиб берамиз, — деди.

— Онҳазратимнинг умрлари узун, довуруқлари бундан ҳам баланд бўлсин! — дея таъзим қилди Мулла. — Сиз буюрасиз-у, мен қилмайманми? Бош устига, айтганингиз бажо бўлгусидир. Бу жонивор жуда ақлли ва зеҳни бениҳоя баланддур. Фақат арзимаган шарт-шароит...

— Тила, тилагингни, қандай шароит керак? — деди ҳукмдор.

— Биринчидан, икки ой муҳлат берасиз. Иккинчидан, эшакка кетадиган икки ойлик харажатни, ем, кўк беда дегандай, яна китоб ва бошқа ўқув асбоблари беришинг керак... ҳаммаси олтин ҳисобида.

Подшо рози бўлиб Мулла сўраган миқдорда пул беришни буюрди. Мулла эшакни уйига келтириб ўқита бошлади.

Орадан икки ой ўтгач Мулла эшакни подшонинг олдига олиб келди. Эшакнинг олдига миз қўйишди, Мулла қўлтигидаги китобни очиб унга қўйди. Китобни кўргач эшак уни тили билан варақлай бошлади. Ҳар уч-тўрт саҳифадан сўнг эшак Муллага қараб овоз чиқариб қўярди. Атрофдагилар ҳайрон қолишди. Подшоҳ жуда рози бўлиб Мулладан сўради.

— Мулла, нима сўрасанг ўшани берай, фақат менга эшакни қандоқ ўқитганингни тўғриси айтиб бер.

— Онҳазратимнинг умрлари узун бўлсин! — деди Мулла. — Камина китобни жайрон терисидан тикдим, сўнг ҳар бир саҳифа орасига арпа сепдим. Орадан ўн беш кун ўтгач саводхонликнинг иккинчи даври бошланди. Эшакни икки кун оч қўйдим. Сўнг унинг олдига ўқиш учун китобни бердим. Эшак китобни тили билан варақлай-варақлай арпани топиб ейдиган бўлди. Сўнг теридан қилинган китобни оддий китобга алмаштирдим. Саводхонликнинг учинчи даври бошланди. Гоҳида арпасиз китобни эшакнинг олдига қўядиган бўлдим. Эшак излай-излай топа олмагач менга қараб ханграй бошлади. Шунда яна эшакнинг олдига арпали китобни қўйдим. Хуллас, олийжаноб ҳазратимнинг олийжаноб эшаклари бемалол ўқийдиган бўлди. Ҳозир ҳам у икки кундан бери оч.

озар.

728. ЁЛҒОН БАШОРАТ

Афанди мунажжимлик қилган кезларда бир амалдорнинг хотинига:

— Осмондаги юлдузларнинг башорат беришича, — дея фол оча бошлади, яқинда кўзингиз ёриб, кўчқордек бир ўғил кўрасиз. Ул фарзанди қобил катта мартабаларга эга бўлади. Мадрасани тутатиб дини исломда катта шўҳрат қозонади, доврўғи Румо подшоҳигача етиб боради.

Дарҳақиқат ўша хотини тез орада ўғил туғади, лекин узоқ яшамай ўлиб қолади.

Насриддин Афандини подшо ўз ҳузурига чақиради.

— Ҳа, бадбахт Афанди, яна одамларни алдадингми? — деб дўқ уради. — Ёлгон башоратинг учун сени саройдан ҳайдаб, сазойи қилдираман!

— Бир қошиқ қонимдан кечсангиз, ҳазратим, — дея таъзим қилди Афанди. — Ҳамма айтганларим тўғри чиқди.

— Бекор айтибсан, ахир бу заифанинг ўғли ўлибди-ку?!

— Ҳамма гап шунда-да! Ўшанда ахир бу заифа Азроил унинг ўғлини жонини қачон олишлигини сўрамаган эди-да! — деди Афанди.

Подшоҳ ноилож хотинга жавоб бериб юборди.

ўзбек.

729. БАШОРАТЧИЛАР

Хўжа Настрадаин бир поп билан дўст тутиниб, тез-тез уникага меҳмон бўлиб турарди. Бир оқшом Хўжа уникага кириб сўради:

— Биласанми, эртага ҳаво қандай бўлади?

— Бир пас шошмай тур чўчқамни бўшатиб юборай, у сенга ҳаммасини айтиб беради, — деди поп.

Чўчқани бўшатиб юборди. Чўчқа бошини ерга эканча ҳовлидан сомон ва маккажўхори поясини олиб бир ерга жамлай бошлади. Поп «хўр-хўри»га қараб туриб:

— Эртага шамол бўлиб, қор ёғади, — деди.

Эртасига Хўжа юлдузларга қараб об-ҳавонинг қандай бўлишлигини башорат қилувчи кишининг ҳузурига кириб ўша саволни такрорлади:

— Қандай бўлишини аниқ билмайман, ҳар қалай яхши бўлиши керак, — деб жавоб берди башоратчи.

— Сендан попнинг чўчқаси ақлли экан, — деди. — Чунки эртага шамол бўлиб, қор ёғишини аниқ айтди.

Дарҳақиқат, эртасига қаттиқ шамол бўлиб, қор ёққан экан.

булғор.

730. МЕНДАН ЯХШИ ЭКАНСАН

Хўжа Насриддин ҳали ёшлигида унчалик саводхон эмас экан. Тўғриси умуман ўқишни, ёзув-чизишни билмас экан.

Бир куни деҳқонлар унинг ҳузурига қозидан келган бир хатни олиб келиб, ўқиб беришни илтимос қилишибди. Хўжа хатни ўқигандек қилиб узоқ тикилибди, сўнг сир бой бермасдан шундай дебди:

— Биродарлар, биласизларми, қози сизларга нима деб ёзган, — дебди босиқ овозда. — Манави узун ҳарфларни кўраяписизларми? Бу дегани қозига сомон керак. Манови думалоқ ҳарфлар эса, унга тухум олиб боришларинг кераклигини билдиради. Энди тушунгандирсизлар, қози сизларга нима деб ёзганлигини? Боринглар, унга сомон ва тухум оборинглар.

Деҳқонлар шундай қилишди. Қози уларга бир сўз ҳам демасдан сомон ва тухумларни олиб қолди.

Орадан анча ўтгач қозидан яна хат келди. Деҳқонлар ўқитиш учун яна Хўжа Насриддиннинг ёнига боришди. У хатни олиб яна аввалгидек айлантириб кўрди, синчиклаб «ўқиган» бўлди. Узун ва думалоқ ҳарфларга ишора қилиб:

— Энди қозига ўтин ва пиёз оборинглар, — деди.

Деҳқонлар шундай қилишди. Қози бу гал ҳам жуда мамнун бўлди. Оборган нарсаларини олиб қолди. Деҳқонларга рухсат бераркан:

— Менинг фармойишимни сизларга ким ўқиб берди? — деб сўради.

— Хўжа Насриддин:

Қози Хўжа Насриддинни ўз ҳузурига чақиртириб сўради:

— Ўқишни биласанми?

— Йўқ, жаноб қози, — дея иқрор бўлди Хўжа.

— Билмасанг ҳам мендан яхши экансан, — деди қози. — Менинг ёзганларимни ўзимдан ҳам яхши тушунарсан.

серб.

731. БОШҚАЧАРОҚ ЎҚИГАН БЎЛАРДИМ

Хўжа Насриддиннинг олдига бир хотин келиб хатини ўқиб беришни илтимос қилди. Хўжа ўқий олмас эди, лекин бунга иқрор бўлишни ўзига ор деб билди. Қўлига хатни олиб: «Муҳтарам ва ҳурматли жаноб...» дея баланд овозда қироат билан ўқий бошлади.

— Қанақа жаноб? — дея ҳайрон бўлди хотин, — ахир бу акамдан келган хат-ку?!

— Нега олдинроқ айтмадинг? Олдинроқ айтганинда бошқачароқ ўқирдим, — деди Насриддин.

турк.

732. ЭНГ АРЗОН МАКТУБ

Бирда Хўжа Насриддиннинг ҳузурига бир турк келиб мактуб ёздирмоқчи бўлиб, керакли ҳақ тўлашлигини айтди.

— Хатни кимингга жўнатмоқчисан? — деб сўради хўжа.

— Истамбулда ўқиётган ўғлимга! — деб жавоб берди турк.

— Қанақа мактуб ёздирмоқчисан? — дея қизиқди Насриддин. — Мен уч хил, арзон, қиммат ва энг қиммат мактуб ёзиб беришим мумкин. Қайси бири сенга маъқул келаркан?

— Ўзингиз кўриб турибсиз, Хўжа, энг камбағал одамман, — дея ялинишга тушди турк. — Ортиқча пулим йўқ. Энг арзонини айтсангиз.

— Хўп, — деди Насриддин, — энг арзон мактуб ёзиб бера қолай, лекин ўзинг Истамбулга бориб унда ёзилганларни ўғлингга айтиб беришинг керак бўлади. Қимматли мактуб ёзсам, уни ҳатто ўзим ҳам ўқий олмайман. Энг қимматли мактубни ёза қолай. Бу мактубни Истамбулга ўзим олиб боришимга тўғри келади. Чунки бу мактубни ўзимдан бошқа, ҳатто Истамбулдаги шайхулислом ҳам ўқий олимайди.

серб.

733. ГАП САЛЛАДА ЭМАС

Бир шаҳарлик кимдандир форс тилида ёзилган бир мактуб олди. Эпендини учратиб ўқиб беришни илтимос қилди. Эпенди ёзувли варақни қўлига олиб роса айлантириб кўрди. Ҳеч нарсани тушунмай эгасига қайтиб бераркан:

— Андак бадхатроқ экан, — деди ўқий олмаслигини тан олиб. — Бошқа бирор муллага кўрсатиб кўр.

Хат эгасининг жаҳли чиқди.

— Форс тилини билмайсиз-а, яна мулламан деб юрибсиз. Бошингиздаги тегирмоннинг тошидек саллани қаранг-у... яна узун тўн ҳам кийиб олибдилар.

Эпенди захарханда қилди.

— Гап салла ва тўнда бўлса, ма мана буларни кийиб олиб, бирор сатр ўқиб кўрчи, — деди.

туркман.

734. САВОЛГА САВОЛ БИЛАН ЖАВОБ БЕРДИ

Бирда Хўжа Насриддин Арабистонга борибди. Ўша ердаги уламолар уни катта иззат-эҳтиром билан кутиб олишиб, роса зиёфат қилишди. Шу орада улар хўжани синаш мақсадида қалтис бир савол беришди.

— Агар Сизлар менинг саволимга жавоб берсангизлар, — деди хўжа ўзини йўқотмасдан, — мен ҳам сизларнинг бу саволларингга жавоб бераман, агар жавоб бера олмасаларинг, мен ҳам қандай келган бўлсам шундай кетаман.

Улар бу шартга рози бўлишгач, хўжа сўради:

— Нега балиқлар одамни кўрганда, юлдузлар куёш нурини кўрганда қочиб қолишади.

Бирор киши жўяли бир жавоб қила олмади, ҳамма Насриддиннинг заковатига олқиш ёғдирди.

турк.

735. НАСРИДДИН ЭЛЧИ

Ўша йилларда Константинополь Юнонистон подшолигига қарар ва турк султони император Константин ҳузурига Насриддин ожани элчи қилиб юборган экан.

Император ожани катта иззат-эҳтиром билан қабул қилиб, уни олий давлат кенгашига қатнашишга таклиф этди. Шунда император қўлига бўрни олиб махсус тахтага бир катта айлана чизди. Насриддин ўша бўрни олиб айлана орасида битта тўғри чизиқ чизиб, иккига бўлди.

Императорнинг жаҳди чиқиб ёнидан ханжарни чиқарди-ю ўша доира ўртасига санчди.

Шунда Насриддин хотиржам чўнтагидан иккита тухум чиқариб хотиржам тахта устига қўйди. Сўнг Константин вазирларига юзланиб:

— Бизнинг музокараларимизга тушундингларми? — деб сўради.

Улар бир овоздан ҳеч нарсанинг фаҳмига етмадик, дейишди.

— Унда гапимга қулоқ солинглар, эй доно вазир-

лар! — деди Насриддин. — Ҳурматли подшоҳларингиз доира чизиб, бутун ер курраси менга қарашли, демоқчи бўлди. Мен уни тенг иккига бўлиб, ярми турк султонига қарашли дедим. Шунда мағрур императорларнинг жаҳли чиқиб, ханжарини доира ўртасига санчиб, бутун дунёни куч билан эгаллайман, деди. Энди тушунгандирсизлар?

— Шошма! — дея бақирди Константин. — Манови тухумларни чиқарганда нима демоқчи бўлдинг?

— Ҳеч нима, — дея елкасини қисди ожа, — сенинг гапингга «Мана буни ебсан!» дедим холос.

қрим-тотор.

736. ОДАМ АТОНИНГ АКАСИ ВА СИНГЛИСИ

Бир куни Насриддиндан сўраб қолишди:

— Одам Атонинг акаси ва синглиси ҳақида баҳслашиб қолдик. Илтимос, уларнинг отини айтиб берсанг.

— Авваллари билардим, — деди Насриддин, — бахтга қарши укасининг оти паришонхотирлигим туфайли, синглисини қарилиги сабабли эсимдан кўтарилибди.

737. БЎРИНИНГ ОТИ

Афанди бир гуруҳ уламоларнинг тарих мавзуидаги баҳс-мунозаралари устидан чиқиб қолибди. Улар ҳазрат Алининг дулдули, Исо эшагининг узун қулоқлари, Муҳаммад пайғамбарни чақалоқлигида сути билан боқилган туянинг номи ҳақида атрофлича муҳокама қилишарди. Шунда Афанди:

— Сирхан, — деди ўзини улуғвор тутиб.

Ҳамма унга ялт этиб қаради, обрўли олимлардан бири сўради:

— Ҳазратим ниманинг номини айтаяптилар?

— Ҳайронман, — деди Насриддин Афанди, — наҳотки шундай уламолар Сирхан кимлигини билишмаса.

Тўпланган уламолар анчагача жим қолишиб, сўнгра бу номни эшитмаганликларига иқрор бўлишди.

— Сирхан — бу Юсуф алаҳисаломни еган бўрининг номи, — деди Афанди улуғворлик билан!

— Йўқ-йўқ, — дея эътироз билдиришди уламолар, — наҳотки Юсуф алайҳиссаломни бўри еган бўлса? Бу ҳақда Тавротда ҳеч нима ёзилмаган.

— Демак, унда Сирхан — Юсуф алайҳиссаломни емаган бўрининг номи экан! — деди Афанди бамай-лихотир.

Ўзбек.

738. АРАБ ТИЛИДАН СИНОВ

Насриддиндан сўрашди:

— Арабчада «совуган овқат»ни нима дейишади?

Насриддин арабчани билмас эди, шунинг учун:

— Араблар овқатни совутмасдан еб қўйишади, — дея жавоб берди.

форс.

739. КЎР ҚОЗИ

Афанди қассоблик қилмоқчи бўлди ва уйдаги қўйини сўйиб гўштини дўконга олиб чиқди. Бошқа қассобларнинг бозори чаққон бўлса ҳам, Афандининг гўштини ҳеч ким сўрамади. Кечқурун қассоблар кетиб, бозорда Афандининг ёлғиз ўзи қолди.

Афанди қанорадаги гўштини нима қилишни билмай турган эди, атрофига қассобликнинг бир гала итлари тўплана бошлади. Уларнинг орасида катта, бир кўзи кўр ит Афандига яқин келиб, думини ликкилатди. Афанди кўрққанидан итдан сўради:

— Отингиз нима?

Ит индамасдан ерга қараган эди, Афанди яна сўради:

— Кўр қозими?

Ит бошини кўтарди-да яна ерга қаради. Афанди ўпкасини босиб олиб, саволини давом эттирди:

— Кўр қози, дейман, оч кўринасиз-а, ёнингиздаги шерикларингиз ҳам оч бўлсалар керак? Албатта ёнларингизда пулларингиз ҳам йўқдир?

Афандининг мулойим гаплари итларни тетиклантирди, кўрқиб турганлар ҳам тетикланиб унинг атрофига тўплана бошлади. Афанди бу сурбет «харидор»лардан қутилиш йўлини ўйлади.

— Хўп, — деди Афанди, — гўшт-ёғни улгуржи насия олиб қўяқолинглар!

У шундай деганча қанорадаги гўшт-ёғни олиб итларга ташлади. Итлар гўшларни талашиб-тортишиб еркан Афанди:

— Насиянинг муҳлати уч кун, бундан кечиктирсангиз хафа бўлман, — дея гўшт солиб келган қопларни елкасига ташлаб уйига жўнади.

Орадан уч кун ўтгач, Афанди бозорга тушган эди, бир кўзли итни учратди. Бироқ «кўр қози» нася ҳақида сўзлаш ўрнига ўз йўлига қараб кетаверди. Афанди ғазабланиб итнинг орқасидан югурди. Ит ҳам орқасидан қувиб келаётган одам шарпасини сезиб, ўзини бир тор кўчага урди. Афанди ҳамон қувиб борарди, ит ариқдан бир ҳовлига кириб кетди. Афанди «кўр қози» кириб кетган ҳовлининг эшигини таққилата бошлади.

— Ҳой, кўр қози, текинхўр, харомхўр, маишатбоз қози! — деб қичқирди.

Иттифоқо, шаҳар қозисининг бир кўзи кўр бўлиб, уни ҳам «кўр қози» дердилар. У тасодифан шу куни мазкур ҳовлида хуфя айш-ишрат қилиб ўтирар эди. Афандининг овозини эшитиб, қозининг жони чиққудай бўлди-да, оёғининг учида оҳиста эшик тагига келиб сўради:

— Кимсан, нима ишинг бор?

— Шу уйга кириб кетган «кўр қози»да ишим бор, — деди Афанди.

Қози титраб яна сўради:

— Нима ишинг бор?

— Унда озроқ пулим бор эди.

Қози чўнтагини ковлаб, бор пулини олиб, эшик ёриғидан узатиб деди:

— Қозининг товлари йўқ. Мана шуни олиб, қайтиб кета беринг!

— Хайр, — деди Афанди. — «Кўр қози»ни сўраб қўйинг. Агар бундан кейин ҳам насияга гўшт олмоқчи бўлсалар, савдони бегона қилмай, менинг олдимга кела берсинлар.

ўзбек.

740. ТУТИЛМАГАН МАВЗУ

Бир шоир Насриддиндан маслаҳат сўради:

— Шундай бир мавзу бўлсайдики, бундан олдин бирорта шоир қаламга олмаган бўлсин. Ажойиб бир шеър ёзмоқчиман.

— Бунинг йўли жуда осон, — деди Насриддин. — Ўз-ўзининг мақтаб ажойиб бир қасида ёзсан, вассалом.

форс.

741. МАЗАХ

Ошналари Афандини мазах қилмоқ учун қўлига танбур бериб, бирор нарса чалиб беришни илтимос қилдилар.

Афанди нохунни бармоғига илди-да, парда босмасдан зўр бериб чала бошлади.

— Танбурни ҳам шунақа чаладимми? — деди улфатларидан бири.

— Ахир, ёқимли куй чиқадиган пардани излаб топиш учун қўл югуртиш керак-да! — деди иккинчиси.

Афанди жавоб берди:

— Танбур чалишни билмаган одамлар пайпаслаб парда ахтариб юрадилар. Мен ўзимга керакли куйни парда босмасдан ҳам топиб олдим.

742. НАСРИДДИННИНГ ШЕЪРЛАРИ

Насриддиндан сўрашди:

— Машхур шоирлардан бирортасининг шеърини ёддан биласанми?

— Нафақат машхур мисраларни ёддан билиш, — дея жавоб берди у, — ҳатто ўзим ҳам ажойиб шеърлар ёзаман.

— Унда ўқичи! — дейишди. Шунда Насриддин оғзига келган сўзларни пойма-пой қалаштириб ташлади.

— Ахир бу айтганларингда на қофия бор, на мазмун бор, — дея уни зўрға тўхтатишди.

— Қанақа одамсизлар ўзи? — дея жаҳли чиқди Насриддиннинг. — Айтишларича шеърда мазмуни эмас, фақат ҳаяжон бўлиши керак. Шунинг учун ҳам менинги шеърларимда қофия-ю мазмунга эмас, ҳаяжонга эътибор берганман.

форс.

743. ҲАМ КУЛГИ, ҲАМ ЙИГИ

Бир киши чўлдан компас топиб олди. Айлантириб кўрди, ўргилтириб кўрди — ҳеч нарсага ақли етмади. Овулга олиб келди. Овулдошлар ҳам кўриб унинг нима эканлигини билишмади. Хўжа Носирни чақириб, унга компасни кўрсатиб сўрашди:

— Ҳурматли Хўжа, бунинг нима эканлигини тусунтирсанг-чи.

Тўпланганларни ҳайрон қолдириб Хўжа қорнини ушлаб қаттиқ кула бошлади.

— Сизга нима бўлди Хўжа, нега куляпсиз? — дея сўрашди одамлар.

— Вой, бахти қаролар, наҳотки шунинг нима эканлигини билмасанглар? — деди Хўжа кулгидан аранг тийилиб. — Қаранглар, бунинг нимасини билмайсизлар? Ахир...

Хўжа сўзини давом эттирмасдан бирданига йиғлашга тушди. У икки қўли билан бошини ушлаганча хўпиқиб-хўпиқиб йиғларди.

— Вой, худойим, бу қандай мусибат!

Одамлар уни юпата бошладилар:

— Йиғламанг, ўзингизни босинг Хўжа! Нега йиғлайсиз ахир?

— Мен йиғламай ким йиғласин? — деди у кўзёшлари орасидан мўлтираб қараркан. — Бунинг нима эканлигини билмаслигим эсимга тушиб кетди-да!

қозоқ,

744. ХЎЖА ВА ШОГИРДИ

Хўжанинг Ҳаммад исмли абиссиялик шогирди бор эди. Бирда дўстлари Хўжанинг кийимидаги сиёҳ доғини кўрсатиб, бу нима, деб сўрашди. Хўжа:

— Кеча Ҳаммад шошилиб келганда жуда терлаган экан. Қўлимни ўпаман деган эди, кийимимга бир чакра тери томган бўлса керак, — деди.

745. ТАРСАКИНИНГ ФОЙДАСИ

Бирда Насриддин қуйидагича панд-насихат қилди:
— Тарсакининг фойдаси андоқдирким у одамизода яхши хулқни тарбиялайдур, яна маст одамни ҳушёр, жинниларни ақлли, мағрурларни қувноқ қиладур, яна кўздан уйқуни ҳайдайди, бўйни йўғонларнинг бўйнини ингичка қиладур.

форс.

746. МАСТ ВА ҲУШЁР

Насриддин амри маъруф қилиб деди:

— Мастлар орасидаги ҳушёр бамисоли ўликлар ора-

сидаги тирикка ўхшайдур. Мастлардан завқ-шавқ олиш билан улар устидан кулади ҳам.

форс.

747. ОБ-ҲАВО ХУСУСИДА

Бирда қалин қор ёғди. Ҳамқишлоқлар чойхонага тўпланишиб ҳавонинг совуқлигидан шикоят қилишди. Қарияларидан биттаси суҳбатга аралашди.

— Гап қорда ҳам, совуқда ҳам эмас. Ҳамма гап одамларнинг ношукурлигида. Ёзда иссиқ деб нолишадди, қишда совуқ деб.

Бир чеккада хаёл суриб турган Мулла:

— Янглишдингиз! Баҳорнинг яхши ҳавосидан ҳали бирор киши нолиган эмас! — деди.

озар.

748. ҚИШ ВА ЁЗ

Бирда Насриддин дўстларига деди:

— Ёзнинг бир неча соати қишнинг уч кунига тенг келаркан.

— Нега? — дея қизикди улар.

— Тажрибамда синаб кўрганман, — деди Хўжа. — Агар кийимларимни қишда ювиб дорга илсам қуриши учун камида уч кун керак бўлади. Ёзда тушдан кейин ювсам ҳам кечгача бемалол қурийдим.

турк.

749. ЧУНКИ...

Насриддин бегона шаҳарлик талабаларга ваъз айтarkan, деди:

— Сизларнинг иқлим ҳам худди бизнинг шаҳардагидай экан.

— Қаёқдан била қолдингиз? — дея сўради бир талаба.

— Чунки бизларнинг шаҳардаги қуёш, ой ва юлдузлар худди сизларникидай. Шунинг учун иқлим ҳам бир хил бўлиши керак.

форс.

750. ОЙ СОТГАНИМ ЙЎҚ

Бирда Насриддин бозор оралаб борарди, бир киши сўраб қолди:

— Хўжа тўлин ой чиқдимми, ёки ҳалиям яримми?

— Билмайман, — деди Насриддин. — Бугун ой олганим ҳам йўқ, сотганим ҳам йўқ.

турк.

751. БИРИНЧИ КУН

Афанди бегона шаҳарга келган эди. Бир ўткинчи ундан сўради:

— Бугун қайси кун?

— Сизларнинг шаҳарда бугун биринчи кун бўлишим, шунинг учун сизларда қайси кун ва ойлигини аниқ билмайман, — деб жавоб берди у.

уйгур.

752. ЯНГИ ОЙ

Бирда Хўжа бегона шаҳарга келганда бир тўда одамларнинг осмонга тикилиб турганларини кўрди. Байрамнинг биринчи куни бўлгани учун янги ойнинг чиқишини кузатиб туришарди.

— Фалати одамлар экан! — деди у ҳайрон қолиб. — Бизларда араванинг филдирагидай ой чиқса ҳам ҳеч ким эътибор бермайди. Ўроқдай келадиган ойга тикилишига қаранг уларни.

турк.

753. ТЕҲРОН БИЛАН ҚАЗВИН ОРАЛИҒИ

Насриддин дўстидан сўради:

— Теҳрондан Қазвингача неча тош келади?

— Йигирма тўрт, — деб жавоб берди дўсти.

— Қазвиндан Теҳронгача? — яна сўради Насриддин.

— Уям йигирма тўрт тош.

— Бўлиши мумкин эмас! — деди Насриддин. — Қурбон байрамидан ашуригача атиги бир ой, ашуридан қурбон байрамигача эса ўн бир ой-ку?!
форс.

754. БИР СЎЗЛИ ХЎЖА

— Ёшинг нечада? — деб сўрашди Хўжадан.

— Қирқда, — деди у.

Орадан анча ўтгач яна унинг ёшини сўраб қолишди.

— Ёшим қирқда, — деди у яна.

Одамлар кулиб юборишди.

— Бу қанақаси, — деди улар. — Бундан бир неча йил олдин ҳам ёшим қирқда деган эдинг? Ҳозир ҳам қирқдамисан?

— Нега тушунмайсизлар? — деди Хўжа. — Мен бир сўзли одамман. Масалан мен сизларга худо битта десам-у орада бир неча йил ўтгач, худо кўп, десам яхши бўладими?

серб.

755. АЖДАР ЙИЛИ

Афандидан бир киши сўради:

— Йилингиз нима, Афанди? Ёшингиз нечага борди?

— Йилим аждар, ёшим эликка борди.

— Афанди, мучалда илон бор, лекин аждар борлигини ҳеч эшитмаганмиз. Бу хато бўлса керак? — деб ажабланди ҳалиги киши.

— Дўстим, сенинг гапинг ҳам тўғри, лекин мен ҳам беҳуда сўзламайман. Онамдан туғилганимда йилим илон экан. Элик йил ўтгач ҳар қандай илон ҳам катта бўлиб, аждар бўлмайдами? — деб жавоб берди Афанди.

ўзбек.

756. БЎҚТАРГИ

Бирда хўжадан сўрадилар:

— Бўқтарги деган қуш бир йили макиён, иккинчи йили хўроз бўлиб яшаркан, шу тўғрими?

— Азизларим, — деди Хўжа. — Буни камида икки йил бўқтарги бўлиб яшагандан сўраш керак.

турк.

757. ХЎЖАНИНГ ОЛИМЛИГИ

Бир мулла саёҳат қилиб юриб олдидан чиққан ула-молардан ўзини қизиқтирган масалаларни сўрай бош-

лади. Кимдир унга: «Бу масалаларга аниқ жавоб олмоқчи бўлсанг Акшехир шахридаги Хўжа Насриддинга учрашинг керак» деди. Мулланинг йўли айнан шу Акшехир шахри орқали эди. У йўлда бошига эски рўмол ўраган чориқли бир кишининг чангга булғаниб кетиб бораётганини кўрди. Бу — излаб юргани Хўжа Насриддин эди.

Мулла унга яқин бориб чуқур таъзим бажо келтирди. Сухбат давомида у ўзини қизиқтирган қийин масалаларни бир-бир сўрай бошлади. Хўжа қараса мулланинг қўлида бир нечта анор бор эди, шунинг учун:

— Ҳар бир масалани ойдинлаштириб беришим эвазига битта анор берасан, — деб шарт қўйди.

Шундан кейин мулланинг ҳар бир саволига жавоб бериб, ундан битта анор ола бошлади. Мулла ҳамма анор тутагандан кейин ҳам:

— Менда яна битта савол қолди, шуни ҳам ойдинлаштириб берсанг, — дея илтимос қилди.

— Бор-бор бўлди энди, — деди Хўжа, — ахир анорларинг тугаб битди-ку!

У шундай деганча этагини қоқиб, йўлида давом этди. Ҳалиги мулла эса: «Румо мамлакатада оддий дехқонки шундай ақли бўлса, уларнинг олимларига тараф бўлмас керак» деб ўйлади.

турк.

758. АФАНДИ ВАЗХОН

Бир куни намоздан сўнг Насриддин Афанди хутба айтиш учун минбарга кўтарилди. Мачитда ўтирганлар: «Афанди зўр бир ваз айтса керак» деб ўйлаб олдинга сурилиброқ ўтиришди. Одамлар қанча қутишмасин Афандининг тили калимага келмас, ҳатто овози ҳам чиқмасди.

— Мусулмонлар, — деди у ниҳоят. — Ўзларингиз кўриб турибсизлар, камина гунг-соқов эмасман. Гапириб ҳам биламан. Фақат минбарга кўтарилган заҳотим, калламда бирор бир фикр қолмади.

Минбар пойида ўтирган Афандининг ўғли секин:

— Дада, фикрларингиз ўзингиздан олдинроқ минбардан тушиб кетган эди, — деди шивирлаб.

ўзбек.

759. БИЛМАЙМАН

Насриддин амри-маъруф қилиб турганда кимдир унга қалтис бир савол берди.

— Билмайман, — деб жавоб берди Насриддин.

— Унда нега минбарга чиқдинг, бўлмасам, — деди ҳалиги киши. Насриддин унинг сўзини кескин бўлди:

— Илмим мени шу минбар даражасигача кўтарди. Агар жоҳиллигим даражасини ҳисобга оладиган бўлсак осмон бўйи минбар қуришга тўғри келади.

форс.

760. ҚИРҚ САВОЛГА БИР ЖАВОБ

Бирда шаҳарга жуда маҳмадана, машҳур бир файласуф ташриф буюрди.

— Ораларингда энг ақлли, доно ким? — деб сўради у маҳаллий аҳолидан. Унга Эпендини кўрсатишди. Файласуф:

— Эпенди сенга қирқта савол бераман. Шарт шўки, сен ҳамма саволларимга битта жавоб билан мени қаноатлантиришинг керак, — деди.

— Бўлти, бошла, — деди хотиржам Эпенди. Машҳур файласуфнинг барча саволларини диққат билан эшитгач:

— Билмайман! — деди.

Шундай қилиб у ўз рақибини мот қилган эди.

туркман.

761. МЕРОСИЙ НОДОНЛИК

Бир куни Насриддиндан бир масалани сўраб қолишди.

— Билмайман, — деди Насриддин, раҳматли отамнинг айтишларича ҳали бобом раҳматли даврларида бу масала ҳал қилинган экан, ўшанда бобомдан сўраганларида ҳам билмайман деб жавоб берган экан.

форс.

762. ХҲЖА ФАЛСАФА СЎҚАДИ

Бир куни Хўжадан:

— Бурнинг қаерда? — деб сўрабдилар.

Хўжа қўли билан мана дея бўйинини кўрсатибди.

— Хўжа нега тескари томонни кўрсатаяпсан? — дейишибди савол берганлар кулиб.

— Антитезисни билмай туриб тезисни аниқлаб бўлмайди, яъни фалсафада асосий фикрни билиш учун унинг инкорини билиш керак деган қонун бор, — дея жавоб берибди Хўжа.

турк.

763. ЭНГ МАЗАЛИ ВА ЭНГ БЕМАЗА

Насриддин Афанди дағбедалик Фатхулла ибн Самсоқ эшоннинг ҳузурида ошпазлик қиларди. Бир куни эшонникига меҳмон келмоқчи бўлибди.

— Эртага Самарқанддан обрўли меҳмонлар келади, шулар учун бозордан энг сара масалликлардан олиб, одам фарзанди ҳалига қадар емаган мазали бир овқат тайёрлар! — деб буюрибди Афандига.

Меҳмонлар келганда Афанди дастурхон ёзиб, уларнинг олдига хўкиз тилидан тайёрланган овқатни қўйибди.

Бундан эшоннинг қаттиқ жаҳли чиқиб:

— Ҳой аҳмоқ, нима қилиб қўйдинг, — дея қичқирибди, — мен сенга энг яхши, мазали овқат тайёрла деган эдим-ку!

— Таксир, бу оламда тилдан ҳам ширин нарса борми? Одамлар тил ёрдамида энг яқин дўстлари билан ширин суҳбат қурадилар, севгилларига дил розларини айтадилар, қолаверса Оллоҳнинг зикрини ҳам тил ёрдамида бажарадилар.

— Бас қил, фалсафа сўқишни. Бўлмаса кечки овқатга энг бемаза, аччиқроқ бирор нима тайёрла.

Кечки овқатга ҳам тилдан тайёрланган таомларни кўриб Фатхулла ибн Самсоқнинг баттар жаҳли чиқибди.

— Бу нима қилиқ аблаҳ, — дея бақирибди у, — мен сенга энг бемаза ва аччиқроқ бир таом тайёрла десам, яна қора молнинг тилини пиширибсан-ку?!

— Тилдан аччиқ, тилдан бемаза яна нима бор, — дея жавоб берибди Афанди. — Одамлар тил билан бир-бирларини энг сассиқ сўзлар билан ҳақорат қиладилар, ифвою бўҳтон тўқийдилар, иблиснинг айтганларини такрорлайдилар.

— Ошпазингиз ҳақиқий файласуф, ажойиб донишманд экан, — дея меҳмонлар олқиш ёғдиришибди.

Эшон ҳам хурсанд бўлибди.

ўзбек.

Бир мамлакатга уч савдогар келиб подшонинг саройига қўнишибди. Қабул пайтида улар учта савол беришибди. Подшоҳ ҳар қанча ўйламасин жавоб топа олмай, сарой аъёнлари ва донишмандларни тўплабди. Лекин улар ҳам савдогарларнинг саволларига жавоб беришаолмабди.

— Наҳотки шундай улуғ мамлакатда бирорта ақлли одам топилмаса?! — дея жаҳл билан бўкирибди подшоҳ.

— Бу саволларга фақат Хўжа Носир Афанди жавоб бера олса керак, — дебди кимдир.

Хўжани подшоҳ ҳузурига олиб келишибди.

— Ернинг қоқ маркази қаерда? — деб сўрабди савдогарлардан бири.

— Эшагимнинг олдинги ўн оёғи турган жой ернинг қоқ маркази бўлади, — дея ўйламасдан жавоб берди Хўжа.

— Нима билан исбот қиласан? — деб сўрабди савдогар.

— Ишонмасанг ернинг тўрт томонидан эшагимнинг олдинги ўнг оёғи турган ергача ўлчаб чиқ, агар бир сантиметр кам, ёки ортиқ чиқса бошим билан жавоб бераман, — дебди Афанди.

— Осмонда қанча юдуз бор? — дея дам ўтказмай сўрабди иккинчи савдогар.

— Эшагимнинг терисида қанча тук бўлса осмондаги юдузлар шунча, — дея жавоб берибди Афанди.

— Нима билан исботлайсан?

— Ишонмасанг санаб кўр, — дебди Афанди.

Учинчи савдогар эса соқолини тутамлаб:

— Хўш, айтчи, менинг соқолимда қанча тола бор?

— Соқолингдаги толанинг сони эшагимнинг думи учидаги толалар билан баб-баравар, — дебди Афанди.— Агар ишонмасанг сен ўз соқолинигдан бир толадан, мен эшагимнинг думидан бир толадан юлиб санаб кўрамиз.

уйғур.

765. ҲАҚИҚАТ ҚАЕРДА?

Бир куни Муладан:

— Ҳақиқат қаерда? — деб сўрабдилар.

— Ҳақиқат борми ўзи, — дебди Мулла, — бўлса айтаманда қаердалигини.

озар.

766. ДУНЁНИНГ КЕНГЛИГИ

Афанди кўчада ўтирган эди ундан сўрадилар.

— Мулла Насриддин, дунёдан бохабар, донишманд одамсиз. Айтинчи дунёнинг катталиги неча газ келар экан?

Шу вақт одамлар тобут кўтариб ўтиб қолишди. Афанди тобутни кўрсатиб деди:

— Бу саволларингизга тобут ичидаги марҳум энг тўғри жавобни беради. Чунки у дунёнинг неча газлигини яқиндагина қадамлаб чиқди. Ўшандан сўранглар.

ўзбек.

767. ОСМОНДА ҚАНЧА ЮЛДУЗ БОР?

Бир куни Хузя Насрэддиндан сўрадилар.

— Осмонда қанча юлдуз бор?

Хузя бироз ўйлаб туриб жавоб қилибди:

— Эшагимнинг баданидаги тукларча.

тотор.

768. ФАҚАТ ИЧИДА БЎЛМА

Бир куни Эпендидан сўрадилар:

— Мулла оға, ўликни қабристонга элтаётганларида тобутнинг олдида бўлиш яхшими, ёки орқасида?

— Қаерда юрсанг юру, лекин ичида бўлмаганинг тузукроқ, — деб жавоб берибди Эпенди.

туркман.

769. СОМОНИ ҚАЕРДА?

— Одам лойдан ясалган деганлари тўғримикин? — деб сўрашди Афандидан.

— Бўлмасамчи.

— Агар лойдан ясалган бўлса сомон ҳам қўшил-
гандир?

— Қанақа нодонсан ўзи? Сомонсиз ҳам лой бўла-
дими? Агар сомон қўшилмаса одам Оллоҳ юборган
қайғу, алам ва етишмовчиликдан тарс-тарс ёрилиб ти-
тилиб кетарди, — дебди Афанди.

уйғур.

770. УЗОҚ ЭКАН

Бир куни Хўжа Насриддиндан сўрадилар.

— Одамлар қачон туғиш ва ўлишни бас қиладилар.

— Жаннат ва дўзах тўлганда! — деб жавоб берди
Хўжа.

серб.

771. ДЎСТ БОШГА ИШ ТУШГАНДА БИЛИНАДИ

Бирда Муладан сўрадилар.

— Мулла, айтингчи, ҳозир шаҳарда қанча дўстинг
бор?

— Қанчалигини айта олмайман, — деди Мулла. Чун-
ки бу йил ерларимдан яхши ҳосил олдим. Жуда яхши
яшаяпман. Дўстларим бошга иш тушганда ҳозир бўли-
шади.

озар.

772. СИР САҚЛАШ

Хўжадан сўрадилар:

— Шаҳримизда бировнинг сирини бошқаларга айт-
майдиган, ҳар қандай сирни дилида сақлайдиган би-
рор кимсани биласанми?

— Шунини яхши биламанки, ўзгаларнинг дили ме-
нинг шахсий омборим эмас, — деди Хўжа, — шунинг
учун ҳалига қадар ҳеч ким уни менга очган эмас.

турк.

773. ОФИЗ ВА ҚУЛОҚЛАР

Бир амри маъруфда Насриддин айтиб қолди:

— Биласизларми одамга нима учун иккита қулоқ
ва битта офиз берилган? Билмасаларинг билиб олинг-

лар: Эшитган икки сўздан фақат биттасини айтсин деб.

форс.

774. ҚАНДАЙ АҚЛЛИ БЎЛИШ МУМКИН?

Насриддин Афандидан:

— Қандай ақлли бўлиши мумкин? — деб сўрадилар.

— Агар ёнингда бир ақлли одам гапирса, — дея жавоб берди Афанди, — унинг сўзларини диққат билан эшит. Агар сени эшитишса ўз сўзларингни ҳам диққат билан тингла. Ана шунда ақлли бўлишинг мумкин.

ўзбек.

775. ҒИЙБАТЧИЛАРГА МУНОСИБ ЖАЗО

Бир куни олампаноҳ Афандидан сўраб қолди:

— Ғийбатчилар учун энг даҳшатли бир жазо ўйлаб топса бўладими?

— Бўлади, — деди Афанди, — энг даҳшатли жазо уларнинг ғийбат сўзларини эшитган қулоқларни кесиб ташлаш керак.

ўзбек.

776. ЙЎЛИ ОСОН

Подшонинг ношуд саркардаларидан бири тез-тез жангда мағлубиятга учраб турарди. Бир куни жиҳоддан олдин Афандининг ҳузурига келиб маслаҳат сўради:

— Айтишларича жуда доно одам экансиз. Ёрдамингизга муҳтожман.

— Ҳарбийдан унчалик хабарим бўлмаса, яна шу қадар машҳур саркардага қандоқ ёрдамим тегиши мумкин?

— Марҳамат қилиб айтсангиз, қандай қилсам ғалабани қўлга киритишим мумкин?

— Йўли жуда осон. Орқангизга душманнинг кўзи тушмаслигига ҳаракат қилинг.

ўзбек.

777. ИККИНЧИСИНИ ҲАМ ЮМИБ КЎР

— Нега мерганлар нишонга олишганда бир кўзларини юмиб отишади? — дея сўрашди Афандидан.

— Сен иккала кўзингни ҳам юмиб олиб кўрчи, — деди Афанди, — кейин менга айтасан нишонга теккан тегмаганини.

уйғур.

778. МИНГ ЙИЛ — БИР ДАҚИҚА

Насриддин азон айтиб турарди. Шу пайт мезана остидан қора бир қул худога илтижо қилиб қолди:

— Ё парвардигор! Сенинг наздингда минг йил дегани қанча?

— Садоқатли қулим, — дея юқоридан жавоб қилди Насриддин, — минг йил дегани бор-йўғи бир дақиқа.

— Сенинг наздингда бор минг динорчи? — дея сўради қора қул.

— Садоқатли қулим, — дея юқоридан «худо» бўлиб жавоб қилди Насриддин, — бор-йўғи бир динор.

— Шу бир диноргинани менга ҳады этсангчи парвардигорим!

Насриддин ўша заҳоти жавоб қилди:

— Бир дақиқа кут.

форс.

779. КИМ АҚЛЛИРОҚ?

Насриддин Афандидан сўрадилар:

— Одам ақллими, ёки эшак?

— Қанақа бемаъни савол? Албатта эшак ақллида.

— Нега экан?

— Эшак шунчалик бахтсиз жониворки, у ҳамма нарсадан маҳрум бўлган тақдирда ҳам бировдан бир нима сўрамайди. Одам бўлса, салгина бахтсизлик ёки етишмовчиликка дуч келди дегунча ихтиёрий суратда ўзини яна ўтга-чўққа уради.

ўзбек.

780. ЭНГ БАҚУВВАТ ОДАМЛАР

Чўл йигитларидан ташкил топган отлиқ аскарлар бир жангда мисли кўрилмаган қаҳрамонликлар кўрсатди. Подшо уларга мукофотлар топшираркан:

— Ғалати! — деди хайрат билан, — ёввойи, нодон бу сахройилар мунча жасоратли бўлишмаса.

Яқингинада турган Афанди кўшиб қўйди.

— Чўлда ўсган буғдой энг яхши дон, қовун-тарвуз энг ширин, одамлари ҳам энг бақувват бўлади.

ўзбек.

781. КИМ КЎП?

Бир куни Мулла Насриддиндан сўрадилар.

— Мулла, айтингчи, бу дунёда эркаклар кўпми, ёки хотинлар?

— Хотинлар.

— Нега?

— Чунки, хотинлар — ўз-ўзидан хотинлар, яна хотинчасига ясаниб, пардоз-андоз қилиб юрувчи эркаклар ҳам ўшалар қатори. Шунинг учун ҳам хотинлар кўп.

озар.

782. БЎЛИШИ МУМКИН

Хўжадан сўраб қолишди.

— Юз ёшли одамдан бола бўлиши мумкинми?

— Мумкин, — деб жавоб берди Хўжа, — агар унинг йигирма ёки ўттиз ёшли қўшниси бўлса.

турк.

783. КЎЗ ОЛДИ ҚОРОНҒУЛАШГАНДА

Насриддин Афандининг қўшниси шикоят қилиб қолди.

— Эрталаб уйқудан вақтли уйғонсам, кўз олдим ярим соатча қоп-қоронғу бўлиб туради. Ҳеч нарсани кўрмайман. Нима қилсам экан?

— Ярим соатга кечроқ уйғониб кўрингчи! — деди Афанди.

ўзбек.

784. ТУСТОВУҚДАН КАБОБ

— Тустовуқдан қандай каبوب тайёрласа бўларкин? — деб маслаҳат сўради дўсти Насриддиндан.

— Аввал тустовуқни тут, кейин ўргатаман, — деди Насриддин.

форс.

785. ЖИЗЗА

Насриддиндан сўрашди.

— «Жизза» сўзи юмшоқ «Ж» биланми, ёки қаттиқ «Ж» билан ёзиладими?

— Унисини билмайман, лекин юмшоқ гўштнинг жиззаси яхши бўлади, — деди Насриддин.

форс.

786. ХУДОНИНГ ТАҚДИР ҚИЛГАНИ

Насриддин меҳмондорчиликда эди. Унга қуюқ гўшти овқат беришди. Шу аснода кимдир сўраб қолди.

— Еятган овқатингизнинг номи нима?

— Агар хато қилмасам, — деб жавоб берди Насриддин, — худо тақдир қилган бу таомнинг номи — ҳаммом. Демак камина ҳаммомни еб турибман.

форс.

787. АҲМОҚЛАР

Насриддиндан:

— Бизнинг шаҳарда қанча аҳмоқ бор? — деб сўрашди.

— Бир неча кишидан ташқари ҳамма аҳмоқ, — деб жавоб берди Насриддин. — Лекин ўша уч-тўрт кишида ҳам ақл йўқ.

форс.

788. НАСРИДДИННИНГ КАРОМАТИ

Насриддин, мен мўъжизакорман дея мақтаниб қолди.

— Нима кўрсата оласан? — деб сўрашди ундан.

— Камина хаёлларингда айни пайтда нима кечаётганини ўқий оламан.

— Хўш, айтчи бўлмасам, нима ҳақда ўйлаяпмиз.

— Мени тўғри гапираяптими, ёки йўқ, деб ўйлаяпсизлар.

форс.

789. КИМГА ҚАНДОҚ

Подшоҳ сўраб қолди:

— Куннинг қайси пайтида овқат ейиш фойдали?

— Кимга қандоқ, — дея жавоб берди Афанди. — Бойлар оч қолганда, камбағаллар қачон бир бурда нон топсалар ўшанда овқатланганлари фойдали.

ўзбек.

790. ҲАММА БИЛАДИ

Бир куни подшо Афандидан:

— Муҳтарам донишманд, Сиз ҳамма нарсани биласиз, айтингчи Искандар Зулқарнайнинг онаси ким бўлган?

— Малика бўлганлар, — деб жавоб қилди Афанди.

ўзбек.

791. ТУЯНИНГ БЎЙНИ

Насриддиннинг ўғли отасидан сўради:

— Нега туянинг бўйни бу қадар узун-а?

— Биласанми, ўғлим, — дея жавоб берди Насриддин. — Чунки туянинг боши танасидан анча узоқда жойлашган. Оллоҳ унинг боши билан танасини бир-бирига улаш учун шундай узун бўйин ато этган.

форс.

792. НЕГА БАЛИҚ ГАПИРМАЙДИ?

Насриддиндан:

— Нега балиқ гапирмайди? — деб сўрашди.

— Чунки сиз балиқнинг тилига тушунмайсизда, — дея жавоб берди Насриддин. — Ишонмасангиз сувга шўнғиб балиқларга яқинлашиб гапириб кўринг. Сизнинг гапингизга тушунадиган бирор кимса топилса ўша балиқнинг ҳам тилига тушунади.

форс.

793. БАЛИҚЛАР ҲЎКИЗМИДИ

Насриддин Афанди бир дўсти билан Сирдарёда қа-йиқда сузиб юрарди. Иттифоқо сўраб қолди.

— Айтчи, аввал дарё пайдо бўлганми, ёки қайиқ?

— Қадимгилар аввал қайиқни яшашган, — дея тушунтира бошлади дўсти, — ҳайдаб кўрган эканлар, қуруқликда сузиб бўлмасмиш, кейин мажбур бўлиб дарёни ўйлаб чиқишибди.

Афанди дўстининг ақли ва ҳозиржавоблигига қойил қолиб:

— Офарин, — дебди. — Яна бир нарсани айтиб берсанг. Хўш, балиқлар кундузи сувда сузади, кечқурунлар нима қилишади?

Бу хил чуқур маъноли, қийин саволга дўсти жавоб бера олмабди.

— Наҳотки шуниям билмасанг, — дея тантана қилди Афанди. — Оқшом тушиши билан балиқлар дарахтларга чиқиб олишиб, ўша ерда тунашади.

— Нима билан исботлайсан? — дея ишонқирамабди дўсти.

— Эй, хумкалла, — дея қаҳқаҳ урибди Афанди, — нима балиқлар ҳўкизмидики дарахтга чиқа олмаса.

ўзбек.

794. АФАЎДИНИ БИР ДЎСТИНИ МОТ ҚИЛИШИ

— Кеча беихтиёр битта тирик сичқонни ютиб юборибман, юрак-бағримни кемириб ташлади. Нима қилсам экан? — деди бир дўсти.

— Катгароқ бир тирик мушукни топиб, хўллаб ютасиз, — дея маслаҳат берди Афанди.

уйғур.

795. БУРГА ДОРИ

Ёзнинг иссиқ кунларидан бири қўшнилари Мулла Насриддиндан илтимос қилиб келишди.

— Биласизми, Мулла, бургадан ўлиб бўлдик. Эрта-лабгача талаб сира уйқу бермаяпти. Нима қилсак экан? Эҳтимол сенда бирор дориси топилар?

— Энг яхши, қулай ва осон бир йўли бор. Ухлашдан олдин ёнгинангизга бир ликопча туз қўясиз. Бурга талаганда уларни битгалаб тутиб, кўзига ана шу туздан жиндай-жиндай соласиз. Ўша заҳоти бурга кўр бўлиб сизни топа олмайди.

озар.

796. ТИШСИЗ АРРА

Бир куни деҳқонлар даладан катта бир пичоқ топиб, Насриддиннинг олдига келтириб, бу нима деб сўрашди.

— Бу арра, ҳали тиш чиқариб улгурмаган, — дея жавоб берди Насриддин.

форс.

797. ЎРИК ДАРАХТИ

Бир куни Насриддиндан:

— Ўрик дарахти қанақа бўлади? — деб сўрашди.

— Бу шундай дарахтки, — дея тушунтира бошлади Хўжа. — Бир вақтлар тухум туккан. Иттифоқо қаттиқ дўл ёғиб, тухумнинг оқини оқизиб юборган, фақат сарифи осилиб қолган холос. Кўриб турибсизлар-ку, шуда.

турк.

798. СУЗМА ДАРАХТИ

Хўжа Насриддин бир гуруҳ дўстлари билан улкан терак остида ўтиришарди. Дўстлари ундан сўрашди.

— Бу қанақа дарахт?

Хўжа тепага қараб:

— Жуда ажойиб дарахт, — деди.

Шу аснода шохда турган чумчуқ Хўжанинг бетига тезак ташлади. У оқ бир нарсани кўриб суҳбатда давом этди.

— Бунинг қандай дарахтлигини билмадингларми ҳали?

— Йўқ.

— Менга яхшироқ қаранглар, — деди Хўжа. — Бу сузма дарахти.

турк.

799. МЕВАСИДАН БИЛСА БЎЛАДИ

Бир куни саёҳат қилиб юриб Хўжа улкан бир дарахт остига келиб қолибди. Ҳар қанча ўйламасин дарахтнинг отини эслай олмабди. Ниҳоят у ердан бир тош олиб тепага қараб отибди, тош ўша заҳоти ерга қайтиб тушибди.

— Энди билдим сени қанақа дарахтлигини, — дея

қичқирибди Хўжа, — ҳар қандай дарахтни ҳам мевасидан билса бўлади. Сен — тош дарахтсан!

турк.

800. ҚАТИҚМИ ЁКИ ТЕЗАК

Бир киши қатиқ еб, соқолига оқизиб турарди.

— Нима еяпсан? — деб сўради Насриддин.

— Каптар, — деди у.

— Ўзимам шундай деб ўйловдим.

— Қаердан билдинг?

— Соқолингда каптарнинг тезаги қолганидан.

форс.

801. ЭСКИ ОЙ ҚАЕРДА?

Бир киши Хўжа Носирдан сўради.

— Янги ой чиққанда эскиси қаёққа кетади?

— Вой каллаварам! Наҳотки шуни ҳам билмасанг? Эски ойни майдалаб юлдуз ясашадида! — дея жавоб берди Хўжа.

қозоқ.

802. МИНОРА ҚАНДАЙ ЯСАЛАДИ

Бир куни Хўжа содда бир дўсти билан Кўнияга келибди. Дўсти умрида минорани кўрмаган экан, узун минорага тикилиб:

— Ановини қандоқ ясашади-а? — деб сўради.

— Ҳали билмайман де? Эсиз, шунча ёшга кириб-а,— деди Хўжа. — Бу жуда осон: аввал чуқур қудуқ қазиб, кейин ўшанинг ичидагини тиклаб қўйишади.

турк.

803. БОЛТАНИНГ ҚИНИ

Болалар бир пой этик топишиб, Мулланинг ёнига обкелиб сўрашди:

— Мулла амаки биз бир эски нарса топдик, нималигини билмаяпмиз. Қарангчи нима экан?

Мулла этикни диққат билан кўздан кечиргач:

— Вой чўжихларим, ахир бу болтанинг қини-ку!— деди.

озар.

804. НИМА БУ?

Одамлар тоғдан битта типратиканни тутиб Хўжанинг олдига олиб келишиб:

— Айтингчи, хўжам бу нима? — деб сўрашди.

— Кўрмаяпсизларми? — деди Хўжа ўзини йўқотмасдан. — Ахир бу туллаган булбул-ку, патлари тўкилиб кетиб, ёлғиз тиканаги қолибди жониворнинг.

турк.

805. ДЕНГИЗНИНГ СУВИ НЕГА ШЎР?

Денгиз саёҳати пайтида кимдир Насриддин Афандидан сўраб қолди:

— Дунё кезган одамсиз ҳурматли Афанди, айтингчи, нега денгизнинг суви шўр бўлади-а?

— Балиқлар ҳидланмасин деб вақти-вақти билан денгизга туз сепиб туришади, — дея жавоб берди Афанди.

ўзбек.

806. ОЙ ЯХШИ

Афандидан:

— Ой яхшими, қуёш? — деб сўрашди.

— Албатта ой яхшида.

— Нима учун?

— Чунки қуёш кундуз куни ҳаммаёқ ёруғ бўлганда нур сочади, ой бўлса қоронғу кечани ёритади, — деб жавоб берди Афанди.

уйғур.

807. ЕР АҒДАРИЛИБ КЕТИШИ МУМКИН

Бир куни Афанди ўз уйидан чеккароқда офтобрўяда орқасини деворга бериб ўтирган эди, синчков дўстларидан бири сўраб қолди.

— Айтингчи, нега одамлар эрта азондан бошлаб уйларидан чиқа солиб турли томонга йўл оладилар?

— Тўғри қилишади. Агар уларнинг ҳаммалари бир томонга кетсалар ер ағдарилиб кетиши мумкин, — деди Афанди.

уйғур.

808. КИМ АЙТДИ СИЗГА

Наср-ад-дин чўнтагига уч-тўртта шафтолини яшириб, олдидан чиққан танишларига:

— Кимда ким чўнтагимда нима яширганимни топса унга шафтоли бераман, — деди.

— Чўнтагингда шафтоли бор, — дейишди.

— Тўғри, — деди у, лекин бу хабарни сизларга ким айтди.

араб.

809. ТОПҚИР УЛФАТ

Бир куни Мулла кўчада ўз дўстини учратиб қолиб:

— Суюнчи бер болалик бўлдим, — деди оғзининг таноби қочиб.

Улфати ҳам суюниб кетиб:

— Табриклайман! Ўғилчами?

— Йўқ, ўғил эмас, — деди Мулла.

— Демак унда қизалоқ эканда? — деб сўради улфати.

Мулла ажабланиб:

— Қизалоқлигини қаердан билдинг? Ахир бу ҳақда ҳали мен ҳеч нима демаган эдим-ку? — деди.

озар.

810. ТОПГАН, ТОПГАННИКИ

Аллаким Насриддин Афандини учратиб қолиб, ундан сўради:

— Агар қўлимда нима борлигини топсанг, сенга битта тухум бераман, — деди.

— Бўпти, фақат белгиларини айтинг, — деди Афанди.

— Келишдик. Сирти оқ, ичи сариқ.

— Топдим, топдим, — дея қичқирди Афанди. — Қўлингизда пиёзнинг ичига қўйиб пиширилган сабзи.

ўзбек.

Насриддин ва ҳукмдорлар

811. КИМ КАСОФАТ?

Мулла Насриддиннинг соҳибқирон Амир Темур билан биринчи учрашуви ҳақида шундай ривоят қилишади.

Бир куни эрталаб азонда Амир Темур ўз аъёнлари билан шикорга отланибди. Йўлда Мулла Насриддинга рўпара келиб қолибди. У ниҳоятда хунук, бадбашара экан. Соҳибқирон унга кўзи тушиб дарғазаб бўлибди.

— Эрталабданоқ шундай бадбашара кишига рўпара бўлдикми, демак овимиз ҳам бароридан келмайди. Тутиб зиндонга ташланг.

Шўрлик Муллани тутиб зиндонга ташлабдилар.

Уйдаги гап кўчага тўғри келмас экан. Буни қарангки ўша куни соҳибқироннинг ови жуда бароридан келибди. Қайтишда Муллани зиндондан чиқариб унинг олдига олиб келишибди.

— Мулла! — дебди у, — биз овга кетаётганда сен каби хунук кишига дуч келганимиз учун овимиз бароридан келмаса керак, деб ўйлаган эдим. Айтганимнинг тескариси чиқди. Шунинг учун сени озод қиламан.

— Олампаноҳ, менда ҳеч қандай гуноҳ бўлмасида зиндон қилдирдинг. Энди озод қиялсан. Раҳмат! Энди бир қошиқ қонимдан кечиб, менинг саволимга жавоб берсанг.

— Сўра.

— Эрталаб мени касофат деб ўйлаб зиндон қилдирдинг, лекин овинг ҳар қачонгидан ҳам бароридан келибди. Мен ҳам эрталаб азон билан бир парча нон топиш илинжида кўчага чиққан эдим. Сенга дуч келдим-у ишим ўнгидан келмади. Ўзим ҳам, уйда болачакам ҳам очмиз. Энди инсоф билан айтчи, ким хунуку ким касофат экан?

озар.

812. УНДА ОСМОНДАН ЕРГА ТУШ

Подшоҳ Муллани ўз саройига чорлабди. У келиб қараса сарой тўла одам эмиш. Ҳамма ерга ўтирган-

миш. Подшоҳ эса баланд тахтида қўр тўкиб ўтирарди. Афанди унга яқин бориб:

— Ассалому алайкум парвардигор! — дебди.

— Мен худо эмас, — дебди подшоҳ, — мен...

Мулла унинг сўзини кесиб:

— Муқаддас Азроил, Сизга жонимни беришга тай-ёрман, — деб таъзим қилиб.

— Нималар деяпсан, қанақасига Азроил бўларканман? — дея қичқирибди подшоҳ.

— Тушунаман, — дебди Мулла. — Худо бўлмасанг, фаришда бўлмасанг, нега одамлардан бунчалик баланд-да ўтирибсан? Осмондан пастга тушиб ўтир-да, бўлмасам!

озар.

813. УРҒОЧИ ФИЛНИ ЮБОРАДИГАН БЎЛДИ

Соҳибқирон қўшинлари сафида жангари филлар ҳам бор. Энди бир қирғинбарот жангдан сўнг у ана шундай жангари филларидан бирини боқиш учун Хўжа яшайдиган қишлоққа юборди. Фил қишлоқдаги барча экинларни еб битирибди. Дехқонлар соҳибқирон ҳузурига бориб бу «бало»дан ўзларини халос қилишни сўрамоқчи бўлибдилар. Уч кишидан иборат вакил сайлашибди. Уларнинг орасида Хўжа ҳам бор экан. Хўжа саройга яқин келиб қараса, шериклари соҳибқироннинг ғазабидан қўрқиб қочиб қолишибди. «Вой, қўрқоқлар-э, — деб ўйлабди у, — қараб туринглар, Сизларни бир бошлайки...»

Соҳибқирон Хўжани кўриб нима арзинг бор, деб сўраган экан:

— Тақсир подшоҳим, — дебди у ер ўпиб, — сиз катта марҳаматлар кўрсатиб бизнинг қишлоғимизга жангари филларингиздан бирини юборган эдингиз. Сизнинг бу ҳимматингиздан дехқонларимизнинг бошлари кўкка етди. Ўз миннатдорчиликларини Сизга билдириш учун бу камина қулингизни вакил қилиб юборишди. Ҳа, яна улар бир нарсани илтимос қилишди.

— Қанақа илтимос?*

— Бизга юборган филингиз, жуда зерикиб қолаятилар. Шунинг учун унинг жуфти ҳалолени, яъни урғочи филлардан бирини юборсангиз, деб ўтиниб сўрашяпти.

Подшоҳ жуда хурсанд бўлиб Хўжага бошдан-оёқ сарупо ёпибди, яна жуда кўп совғалар берибди. Бош вазирни чақириб, Хўжа яшайдиган қишлоққа зудлик билан урғочи филни юборишга фармон берибди.

Хўжа қишлоққа ясан-тусан билан қайтаркан, ҳалиги кўрқоқ шерикларига дуч келибди.

— Қанақа хушхабар билан қайтдинг, Хўжа? — дея сўрашибди улар.

— Олампаноҳ қишлоғимизга урғочи филни ҳам юборишга фармони олий бердилар! — дебди мамнун.

турк.

814. ТАЛАБНОМА

Бир куни Хўжа Насриддин Акшехир фуқароларининг талабномасини соҳибқиронга топширибди. Бундан подшоҳ дарғазаб бўлиб, бор овозда қичқирибди.

— Бутун дунёни титратган, мендек улуғ соҳибқиронга бу хил талабномалар билан мурожаат қилишга қандай журъат этдинг?!

— Тўғри, сен улугсан, биз эса жуда кичик, ночорлармиз, — деди Хўжа.

турк.

815. ТАОМИЛ

Хўжа Насриддин яшайдиган шаҳарга бир амир меҳмон бўлиб келибди. Унинг шарафига зиёфатлар уюштирилибди. Бир зиёфатда амир олча шарбатини ичаётиб тўсатдан чучкуриб юборибди. Даврада ўтирганлардан бири «Саломат бўлинг!» дейиш ўрнига «Марҳамат қилсунлар!» дебди шошилиб. Амир менинг устимдан кулишаяпти, деб ўйлаб малул хотир бўлибди. Шунда Насриддин сир бермасдан:

— Бизнинг шаҳримизда чучкурганда «Марҳамат қилсунлар» дейишади. Таомил шунақа, — деди.

форс.

816. ОШХОНА ВА САРОЙ

Мулла Насриддин қишлоқдан шаҳарга ўтроқ бўлиб яшаб қолибди. У тежаб-тергаб бироз пул тўплабди. Сўнг ўзига бир уй ва кичик ошхона куриб олибди. Унинг бу қурилиши ҳақида подшоҳга хабар беришиб-

ди. Подшоҳ аъёнлари билан тўпланиб уникага таш-риф буюрибди.

Подшоҳ уй ва ошхонани кўздан кечириб:

— Уйларинг ёмон эмас, — дебди Муллага, — яша-са бўлади. Фақат ошхонанг жуда тор экан, иккита сичқон қувлашмачоқ ўйнаса албатта биттаси қопқонга тушади.

— Ошхонанинг торлиги сенга бўлган муҳаббатим-нинг улурлигидан далолатдир, — деди Мулла.

— Гапингга тушунмадим, — дея ҳайрон бўлди под-шоҳ.

— Нега тушунмас экансан? Агар менга ўхшаган-ларнинг ошхоналари кенг бўлганда, сенга ўхшаган-ларнинг саройлари бунчалик кенг бўлмасдида.

озар.

817. КЎР

Бир куни подшоҳ Самарқанд кўчаларини айланиб, садақа сўраб ўтирган кўзи ожиз гадойга дуч келибди.

— Отинг нима? — деб сўрабди подшоҳ кўрдан.

— Бахтиёр. Отам қўйган ном шу, — дебди гадо.

— Вой, худойим, — дебди подшоҳ, — кўр ҳам бахтиёр бўларкан-да.

Подшога яқин турган Насриддин Афанди:

— Ё, Олоҳ, буларнинг қайси бири кўр? — дея қичқирди.

— Ўзинг айтчи, ким кўр? — дея сўради подшоҳ.

— Бахтсиз кўрнинг устидан кулганлар.

ўзбек.

818. КИМ ЗҶР?

Насриддин бир қишлоққа меҳмон бўлган эди, оқсо-қол сўраб қолди.

— Айтингчи, хўжам, подшоҳ зўрми деҳқон?

— Албатта деҳқонда, — деб жавоб берди Хўжа, — агар деҳқон бугдой экмаса подшоҳ очликдан ўлади.

турк.

819. ҚАЙСИ БИРИМИЗ ЗҶР?

Лақма, мақтанчоқ амирлардан бири Афандидан сўради.

— Нима деб ўйлайсан, ман зўрми ёки, Аффон подшоши.

— Бир қошиқ қонимдан кечсангиз тўғриси айтилган, тақсирим.

— Кечдим, айт!

Афанди:

— Агар гап юк кўтариш борасида кечса, иккаларингдан ҳам менинг эшагим зўр. У кўтарган юкнинг ярмини ҳам кўтара олмайсизлар. Душманга қарши кураш масаласида эса ҳар иккаларингдан ҳам деҳқон зўр. Чунки деҳқон ғалла етиштирмаса сиз ҳам, Аффон подшоши ҳам очингиздан ўласиз, — деб жавоб берди.

тожик.

820. УЛУҒААШ

Бир куни аёнлар подшоҳни зўр бериб мақтай бошлади. Бири қўйиб, иккинчиси уни кўкка кўтаришарди. Ниҳоят шаҳар ҳокими:

— Бу оламда қанчалик ҳукмдор бўлмасин, ўликлар орасида ҳам, тириклар орасида ҳам ҳаммасидан улуғи ва буюғи бизнинг подшоҳимиз ҳисобланадилар, — дея кўпира бошлади, — энг улуғ, улуғлардан улуғ...

Бир чеккада ўтирган Мулла гапга аралашди.

— Намунча ялтоқланасизлар. У қанчалик улуғ бўлмасин барибир туя ундан улканроқ.

озар.

821. МАҚТАНЧОҚЛИК

Сарой отхонасини айланиб юриб подшоҳ учқур аргумоқ олдида тўхтаб Афандидан сўради:

— Мендек улуғ саркардага шу отни миниб жанг қилиш ярашармикин?

— Йўқ.

— Унда бу от дунёда ягона мендек мерганга ов қилишга яраб?

— Йўқ.

— Бўлмаса, шу отни миниб мендек гўзал ва жасур шаҳзода ҳинд султонининг қизига харидор бўлиб борсаммикин?

— Бўлмайди.

— Унда бу от нимага ярайди? — дея дарғазаб бўлди подшоҳ.

— Мен бу отни миниб ҳар хил арзимаган мақтан-чочликларни эшитмаслигим учун қочиб қолишга!

ўзбек.

822. МУЛЛА ЎЛИМГА ЧАП БЕРДИ

Бир куни подшоҳ сўради:

— Сен менга тўғриси айтчи Мулла Насриддин, подшоҳ бўлишни хоҳлайсанми?

— Худо сақласин, — дея жавоб берди Мулла Насриддин. — Нима мен ақлимни ебманми?

— Нега? — деб сўради ҳукмдор.

— Шу қисқа умрим давомида учта подшоҳнинг ўлимига гувоҳ бўлганман. Худо хоҳласа яна иккитасини қабристонга жўнатгим бор. Лекин бу подшоҳларнинг бирортаси ҳам ҳали Мулла Насриддиннинг ўлимини кўрган эмас.

озар.

823. НАСРИДДИННИНГ МАСЛАҲАТИ

Насриддин подшоҳ ҳузурида ўтириб давлатни ва фуқарони қандай бошқариш ҳақида турли хил маслаҳатлар бера бошлабди. Насриддиннинг узундан-узоқ беъмани маслаҳатларидан жаҳли чиққан ҳукмдор бақриб берибди:

— Аҳмоқ! Мендай бир улуғ зотнинг ҳузурида одобсизлик қилиб, бу хил аҳмоқона гапларни қаердан олдинг?

Мулла Насриддин ўз кўринишига ишора қилиб:

— Ҳолимни кўраяпсизку, тақсир, бори будум шу, — дея жавоб берибди.

форс.

824. АФАҶДИ — МУСАВВИР

Афанди алақандай бир расмни тамошо қилиб ўтирган подшоҳнинг ҳузурига кириб қолибди.

— Мана бунга қара Афанди! — дебди подшоҳ. — Мусаввир деҳқонни қандай чиройли чизибди.

Расмда алп қоматли, бақувват бир деҳқоннинг кетмонда ишлаб тургани жуда усталик билан тасвирланган эди. Агар унинг манглайида тер ялтираб турса, қўл

мушакларида бир оз зўриқиш акс этганда борми, расм янада жозибали чиққан бўлур эди.

— Йўқ! Бу мусаввир унчалик ҳам истеъдодли эмас экан, — деди Афанди. — Агар онҳазратим рухсат берсалар, мен бу деҳқонни бундан ҳам кўра чиройлироқ қилиб чизган бўлардим.

Ўша заҳоти подшоҳ Афандига қоғоз, бўёқ ва қил қалам тутқазिशни буюрибди.

— Қани, ҳозирнинг ўзида чизиб кўрсатчи! Агар чизганинг бундан хунук чиқса борми, мендан чакканга етти тарсаки ейсан.

— Жоним билан! — дебди Афанди ва ўша заҳотиёқ енг шимариб ишга киришибди.

Афандининг қил қаламидан оппоқ қоғозга жуда озгин, оёқлари қинғир-қийишиқ, ўргимчак нусха бир бедаво кимса кетмонга суяниб турарди.

— Нима бу? — дея дағдаға билан бўжирди подшоҳ. Етар, бўлди қани юзингни тут.

— Тақсир подшоҳим, — дея ялинди Афанди, — кўрмаяпсизми, аслида мен чизган сурат бундан минг чандон яхши эмасми? Сиз адолатли ҳукмронлик қилган йилларда мамлакат далаларида бундан яхшироқ деҳқонни учратиб кўрингчи.

тожик.

825. ОЧКЎЗЛИК

Ковун пишиғида Афанди полизга чиқиб омонат чайласида ўтирган эди, узоқдан от қўйиб келаётган уч нафар чавандозга кўзи тушибди. Улар полизга етиб келгач сакраб-сакраб отдан тушишибди.

— Биз овчилармиз, чарчаб кетдик, қорин ҳам ўлгудай оч, — деди улардан ёши каттароғи. Афанди чақирилмаган меҳмонларга дастурхон ёзди, чой, нон келтирди, истаганча қовун сўйиб берди. Кетиш олдидан мезбон уларни биттадан қовун билан сийлади. Овчилардан иккитаси бунга рози бўлибди, фақат биттаси Афандидан тўртта қовун беришни талаб қилибди.

— Жоним билан, ўлпончи жаноблари, — дебди Афанди.

— Ўлпончилигимни қаердан билдинг? — сўради у.

— Чунки, бундай очкўзлик фақат ўлпончиларгагина хос, — дебди Афанди.

ўзбек.

826. ФОЙДАЛИ ТОШ

Бир куни истилочи шоҳ сафардан галаба билан қайтиб, Насриддинни хазинасига олиб кирибди. Унга ёвдан ўлжа олинган олмос, ёқут, феруза, зумрат ва бошқа хил қимматбаҳо тошларни кўрсатиб мақтанибди.

— Қалай, тошларим сенга маъқул бўлдимми?

Афанди ҳурмат билан ўнг қўлини кўксига қўйиб:

— Улуғ шоҳим, мана бу тошнинг баҳоси қанча ва у қандай фойда келтиради? — деб сўрабди.

— Унинг баҳоси бутун бошли Хитой мамлакатига тўғри келади, лекин фойда келтирмайди, фақат хазинамда туриб, менинг кўзларимни яшнатади.

— Ҳозир мен сизга бир тошни кўрсатаман, у ҳеч қандай баҳога эга бўлмаса-да, лекин фойдаси жуда катта!

Афанди шундай деганча чўнтагидан устара ва пичоқ тезловчи қора қайроқтошни чиқариб кўрсатибди.

ўзбек.

827. АФАНДИ ВА ХОН ҲАММОМДА

Бир куни Афанди билан хон ҳаммомга боришибди.

— Оддий киши бўлсам мени қанчага баҳолаган бўлардинг? — деб сўрабди хон.

— Элик танга, — дея жавоб берибди Афанди.

— Эй, аҳмоқ! Бунчалик назари паст, майда бўлма-санг, — деб қичқирибди хон. — Ахир елкамдаги тўннинг бир ўзи элик танга турадику, яна белимдаги камарим, бошқа кийимларим-чи?

Афанди ҳеч гап ўтмагандек жавоб берибди:

— Очигини айтганда мен ҳам фақат устингиздаги шу кийимларни элик тангага ҳисобладим, қолгани бир қоп ҳаром гўшт-да!

тожик..

828. ҚОПОҒОН ИТ

Бир куни золим шоҳ Насриддин афандидан маслаҳат сўрабди:

— Айт-чи, мабодо одамлар исён кўтариб, мени тахтдан ағдармоқчи бўлса, нима қилса бўлади?

— Буни кўпам ўйлаб ўтирманг, тақсир, — дебди Афанди.

- Қандай?
- Йилингиз вафодорми, ахир?
- Бале.
- Унда хавотир олмасангиз ҳам бўлади. Ҳеч қачон одам зоти қопоғон итга бас кела олмаган, — дебди Афанди.

ўзбек.

829. ИШЛАРИГА АРАЛАШМАНГ

Бир мажлисда Фиръавн, Намруд ва Шаддоод сингари золим шоҳлар ҳақида гап кетар экан, Насриддиндан сўрашди:

- Нега улар худолик даъвосини қилишдйкин?
- Уларнинг ўзлари билишади. Худолар, пайғамбарлар ва ер юзидаги бошқа улуғларнинг ишига аралашманг, — деб жавоб берибди Насриддин.

форс.

830. УМУМХАЛҚ БАЙРАМИ КУНИ

Бир подшоҳ шаҳардаги барча донишмандларни ўз саройига тўлаб, уларга мурожаат қилибди:

— Анча муддатдан буён саломатлигимизнинг мазаси йўқдир. Бу бизни анча ташвишга солмоқда. Сиз мухтарам зотларни саройга чорлашдан муддао, айтинглар-чи камина яна қанча яшашимиз мумкин ва ажал карвони қачон бизга етиб келгай? Жавобингизга мунтазирмиз.

Донишмандлар золим шоҳнинг ғазабидан кўрқиб, жим қолишди. Энг охирда Афанди ўрнидан туриб, таъзим қилди.

— Қани, сўзла.

— Тақсир подшоҳим! Мен бу саволингизга жавоб берган бўлардим-у, лекин жанобларининг ғазабидан кўрқадурман. Фақирнинг бир қошиқ ҳаром қонидан кечсангиз, айтишга журъат этай...

— Гапир, кечдим! — дебди шоҳ.

— Сиз ўлмайсиз деб айтмоқчи эмасман. Оллоҳнинг барча бандалари бугунми-эртами, албатта, ажал шарбатини тортқусидур. Ҳаммамиз ўламиз, лекин сиз умумхалқ байрами кунида, катта хурсандчилик кунида қазо қиласиз.

— Қачон келаркан, ўша умумхалқ байрами куни?—
деб сўради подшоҳ.

— Бу улуг кун, тақсир подшоҳим, сиз жон талва-
сасида, Азроил билан олишиб ётганда келса, ажаб эр-
мас, иншоолоҳ.

ўзбек.

831. ДЎЗАҲДАГИ ЭНГ ФАХРЛИ ЖОЙ

Бир куни золим шоҳ чуқур ўйга толиб, қайғули
оҳангда Насриддин Афандидан сўради:

— Бу ёлгончи дунёда ўтар бўлсам, менинг жойим
қаерда бўлар экан жаннатдами ёки дўзахда?

— Улуг шоҳим. Сиз шунча кўп бегуноҳ кишиларни
қиличдан ўтказдингизки, ўйлашимча жаннат аллақа-
чон тўлиб қолгандир. Эҳтимол у ерда жаноблари
учун жой ҳам қолмагандир. Лекин, Сиз ташвишлан-
масангиз ҳам бўлади. Сиз учун дўзахнинг энг кўри-
нарли жойидан алоҳида тахт қўйиб беришади.

ўзбек.

832. НЕГА ЖАННАТ ДЎЗАҲДАН КАТТА?

Бир куни шоҳ Муладан сўрабди:

— Мулла, айтчи жаннат каттами ёки дўзах?

— Жаннат катта, — деб жавоб берди Мулла.

— Жаннатнинг катталигини қаердан биласан?

— Ахир камбағаллар бойлардан кўп-ку.

озар.

833. ҲАҚИҚИЙ УЙИНГИЗ ШУ

Бир куни золим бойлардан бири Муллага бир са-
ват шафтолини уйига олиб бориб беришни буюрибди.

Мулла саватни қабристонга олиб бориб эски даҳ-
мага қўйди. Шоҳ уйига қайтиб шафтоли егиси келиб-
ди. Қанча изламасин саватни топа олмабди. Жаҳл би-
лан Муллани ўз ҳузурига чорлабди.

— Шафтолини қаерга қўйдинг, ярамас?

— Шавкатли шоҳим! — деб жавоб берибди Мул-
ла.— Айтганингизни қилиб, саватни уйингизга олиб
бориб қўйдим.

— Қани, излаб тополмаябманку, қаерга қўйдинг?

— Улуф шоҳим, ахир бу сизнинг уйингиз эмас-ку, уни сизнинг хос хонангизга обориб қўйдим.

— Нималар деяпсан? Ақлингни едингми? Ҳайрон бўлиб шоҳ.

Мулла ўрнидан туриб:

— Юринг, сизга ҳақиқий хонангизни кўрсатай, — дебди.

У шоҳни ота-боболаридан қолган ҳашаматли даҳмага бошлаб борибди.

— Ана марҳаматли шоҳим, Сизнинг ҳақиқий хонангиз ана шу. Саройда эса тўрт кунлик меҳмонсиз, — дебди Мулла даҳмадан шафтоли тўла саватни олиб чиқаркан.

озар.

834. У ЮРГАН ЙЎЛДАН

Шаҳар ҳокими Муллани ўзининг ашаддий душмани деб билар ва уни ҳаётдан бутунлай юлиб ташлаш учун қулай пайт пойлаб юрарди. У қанчалик ғаразли ҳийла-найранг ўйламасин, барибир Мулла осонгина қутулиб кетар, ҳокимнинг ўзи аҳмоқ бўлиб қолаврарди.

Бир куни Мулланинг эшаги ўлиб қолиб, у чуқур қайғуга ботди. Лекин ғамини ичига ютиб сир бермай юрди. Бундан хабар топган ҳоким жуда хурсанд бўлди ва Мулладан ўч олишнинг энг қулай пайти келди деб ўйлади. Муллани ўз ҳузурига чақиртириб, кўнгил сўраган бўлди.

— Эй, Мулла, бошингга жуда офир кун тушибди. Начора қисмат эканда! Ўзингга муносиб суюкли эшагиндан айрилиб қолибсан-ку, биродар. Нега сен ўз қайғунгни биз каби яқинларинг билан дардлашмадинг?

Мулла ҳокимни кўнгил сўраганини эмас, балки масҳара қилганини англаб, пинагини бузмасдан жавоб берди:

— Сиз ҳақсиз, жаноб! Дарҳақиқат, мен бу эшакни жуда яхши кўрардим. У мен учун ҳам эшак, ҳам от ўрнида эди. Бу билан у менга Сиздан ҳам яқинроқ дўст эди демоқчи эмасман. У жонивор ўлими олдидан, мен яшамаган умримнинг қолганини ҳам ҳокимингизга берсин, дея дуо қилгандек бўлувди.

Мулланинг қўли баланд келаётганини сезган ҳоким сал паст тушгандек бўлиб, ўз ёнидан жой бериб, тилёғ-ламаликка ўтибди.

— Кўпам куйинаверма. Бу оламда ҳеч ким абадий эмас. Ҳаммамиз ҳам бир кун ўламир. Начора энди, қисмати шу экан.

— Шундай, тақсирим. Энди бахтимга Сиз омон бўлсангиз бўлгани, — дебди Мулла. — Энг яқин дўстимдан айрилиб турганимда хайрият унинг ўрнига Сиз бор экансиз. У юрган адолат ва саховат йўллари Сизга ҳам насиб этсин.

ўзбек.

835. ОДАМХҶР

Буюк истилочи Чингизхон Бухоро ерларини топтаб, мачитларга ўт қўйди. У етти ёшдан етмиш ёшгача бўлган кишиларни қиличдан ўтказди. Насриддин Афандининг ҳам қариндош-уруғларини, қанчадан-қанча таниш-билишларини қатл этди. Тўғрисўз Афанди Чингизхонни кўп олдида «Одамхўр» деб атади. Торни сув емиран экан, одамни сўз. Чингизхонни халқ орасида изғиб юрган кўп сонли айғоқчилари Афандининг бу сўзини ўша заҳоти ҳукумдорларига етказишибди. Афандини банди қилиб саройга олиб келиб Чингизхоннинг оёғи остига ташлашибди.

— Эй, бетовфиқ Насриддин! — деб бақирибди Чингизхон, — сенинг калланг қозонида ҳар хил бўлмағур фикрлар қайнаб турганмиш. Афтидан у роса қайнаб қиёмига етганга ўхшайди. Уни оловдан олиб қўйсакмикин? Ким ҳам тўғридан-тўғри ўлиб кетишни истайди?

— Олампаноҳ, айбсиз, бегуноҳ одамни ўлдиришга журъат этмасиз, — деди Афанди тап тортмай.

— Нега гуноҳсиз бўларкансан? — деди Чингизхон қалтираб. — Ахир сен халойиқ олдида ўз ҳукмдорингни «одамхўр» дея ҳақорат қилгани журъат этдинг-ку?!

— Улуғ хон, биргина «одамхўр» деганим учун калламни оласизми? Миллионлаб кишилар айтаётган сўзни бир марта тақрорлаганим учун шундай жазоми? Йўқ, аввал ўша кишиларни ўлдилинг, кейин мен ҳам бошимни кундага қўяман.

Чингизхон Афандини қўйиб юборишга буйруқ берибди.

ўзбек.

836. ТҮРТ ОЁҚЛИ ПОДШОҲ

Афандининг иккала кўзи ҳам ғилай экан. Подшоҳ ундан кулиш учун масхараомуз савол берибди:

— Афанди сенинг икки томонга қараган кўзларингга мен қандай кўринаяпман?

— Тўрт оёқли бўлиб, подшоҳим! — дея жавоб берибди Афанди.

уйғур.

837. БИР КАМ ОЛАМ

Подшоҳ Афандидан сўрабди:

— Агар мен сенга бутун подшоҳликни ҳады қилсам, мени нима деб дуо қилган бўлардинг?

— Мен яратгандан Сизга нариги дунёдаги ўн етти минг тўққиз юз тўқсон тўққиз олам подшоҳлигини тилаган бўлурдим, — деб жавоб берибди Афанди.

Подшоҳ ҳайрон бўлиб:

— Шу пайтгача одамлар: «Ўн саккиз минг оламини яратган» деб дуо қилишарди, битта олам қани? — деб сўрабди.

Афанди жавоб берибди:

— Битта олам, яъни мамлакат жанобларига берилган эди. Сизнинг доно ҳукмронлигингиз йилларида ундан ҳеч нарса қолмаганидан наҳотки хабарингиз бўлмаса? Шунинг учун ҳам худога битта олам етишмай турибди.

тожик.

838. БОЙЎҒЛИ НИМА ДЕЙДИ?

Насриддин Афанди:

— Камина қуш тилини она тилимдан ҳам зўр биламан, — дея мақтанибди.

Унинг бу мақтанчоқлигини эшитган подшоҳ Афандини овга таклиф этибди. Шаҳар харобазорлари ора-лаб ўтиб борарканлар бойқушнинг овозини эшитибдилар.

Подшоҳ:

— Вайроналар султони нима деб сайраяпти? — деб сўрабди.

Афанди жавоб берибди:

— Агар подшоҳим бундан кейин ҳам давлатни шун-

дай бошқарсалар, яқинда бутун мамлакат менинг та-
сарруфимга ўтади, дейди.

ўзбек.

839. ОЛЛОҲНИНГ МАРҲАМАТИ

Қўшни мамлакатларни забт этиб қайтган бир зо-
лим шоҳ мақтаниб қолибди:

— Сизлар Оллоҳга шукр қилсаларингиз ҳам бўла-
ди. Қўшни шаҳарларнинг ҳаммасига ўлат, вабо келиб
аҳолиси қирилиб кетяпти. Мен тахтга ўтирганимдан
бери бу хил бало-қазолардан халлоссизлар.

— Оллоҳ марҳамати кенг, бир шаҳарга икки бало-
ни бирданига юбормаган-да, — дебди Афанди.

ўзбек.

840. КЕЧИККАН ВАБО

Бир золим подшоҳ мамлакатига вабо тарқалиш хав-
фи туғилиб, ҳукмдор пойтахтдан бошқа мамлакатга
чиқиб кетмоқчи бўлибди. Сарой аъёнлари қаттиқ қай-
гуриб:

— Онҳазратим, бизни, авомни кимга қолдириб ке-
тасиз? — дейишиб кўзларига ёш олибдилар.

Афанди бўлса бир четга қараб:

— Афсус вабо шаҳарга кечикиб келдида, бўлмаса
ҳозирги балодан аллақачон халос бўлардик! — дебди
бепарво.

ўзбек.

841. ЭЛНИНГ ДУОСИ

Подшоҳ давлат хазинасига хиёнат қилгани учун
хазиначини зиңдонга ташлади. Унинг ўрнига инсоф-
ли, диёнатли Насриддин Афандини хазиначи қилиб
тайинлашга фармон берди. Тез орада сарой аъёнлари
подшоҳга янги хазиначидан ҳам шикоят қилиб кири-
шибди. Гўё Афанди бутун хазинани талон-тарож қил-
ганмиш. Бош вазир бошлиқ тафтишчилар гуруҳи иш
бошлабди. Афандининг қўл-оёғига кишан солиб са-
ройга олиб келибдилар.

— Аввалги хазиначидай бошингни кундада кўриш-
ни истаб қолдингми? Менинг пулларимни кимларга
тарқатдинг, аблаҳ! — дея дағдаға қилибди подшоҳ.

Афанди қўлларида кишан билан таъзим қилиб жавоб берибди:

— Саҳоватли шоҳим, мен бу пулларни камбағалларга, бева-бечораларга, етим-есирларга адолат билан бўлиб бердим. Бу ишларни фақат Сизнинг фойдангиз учун, мамлакатимизнинг барқарорлиги учун қилдим.

— Менинг фойдам учун?! Яна барқарорлик дейди-я! Ахир бунақада мени хонавайрон қилиб, ажалимдан бурун ўлдирасан-ку?

— Сиз ҳақ эмассиз, улуғ шоҳим. Бу ишим аксинча Сизнинг умрингизга умр қўшади. Чунки камина ҳар бева-бечорага пул тарқатишдан олдин, бу пул сизларга давлат томонидан қарзга берилаяпти, уни подшоҳимиз ўлган кунларида қайтарасизлар, деганман. Шунинг учун улар Сизга узоқ умр, соғлиқ-саломатлик тилаб ҳар куни дуо қилишади. Бўлмаса Сизни ким дуо қиларди.

Подшоҳ Афандини кишандан халос қилишни буюрибди.

Ўзбек.

845. АВВАЛГИДАН ҲАМ ДАҲШАТЛИРОҚ

Амир одамлари Афандининг уйига бостириб кириб унинг мол-мулкини, пулларини талаб ола бошлашибди.

— Нима гап, тинчликми? — деб сўрабди донишманд.

— Савдода камомад қилганинг учун бутун мол-мулкинг ва уй жойингни мусодара қилишга фармони олий бор! — дебди сарой одамлари.

Афанди ҳовлига чиқиб бор овози билан бақириб шохни дуо қила бошлабди:

— Илоҳо омин! Худоё худовандо амиримизнинг умрларини узун, қўлларини баланд қилгайсан! Илоҳо асрлар оша у кишини бошимизга соябон қилгайсан!

Ясовулар Афандини судраб саройга олиб келишибди.

— Тақсирим, биз фармони олийни бажаришга борсак, бу ярамас сизни масхара қилиб дуога қўл очиб, бир нималар деб алжирайди.

Амир даҳшат билан:

— Тушунтирчи, нима гап? — дея талаб қилибди.

— Сизнинг падари бузрукворингизни қаттиқ қўллиги ва зolimлиги учун ҳамма қарғарди. У киши вафот

этиб тахтга унинг ўрнига жаноблари ўтирдилар. Агар Сизни ҳам қарғасак ўрнингизга сиздан ҳам золим-роқ, даҳшатлироқ шаҳзода келмасин, деб Сизни астойдил дуо қилдим.

Амир ўзини йўқотиб, бир нима дейишга ҳам талмовсираб қолибди. Афандининг бутун мол-мулкини қайтариб беришни буюрибди.

ўзбек.

843. ЭҲТИЁТКОР МУЛЛА

Бир куни подшоҳ Мулла Насриддинни ҳузурига чорлаб:

— Айтчи, мени яхши кўрасанми? — деб сўради.

— Бўлмасамчи, Сизни улуғ подшоҳим бир Мулла Насриддин қанчалик яхши кўрса, ундан ўн чандон яхши кўришим мумкин.

— Яхши! Мен учун ўлимга ҳам тайёрмисан?

— Агар Сиз учун ўлимга бормасам унда Сизнинг жаллодларингиз ёрдам беришади, — дебди Мулла.

— Масалан ҳозир мен сенга ўзингни денгизга ташла десам ташлайсанми?

Мулла дарҳол ўрнидан турибди.

— Қаёққа кетяпсан? — дебди подшоҳ.

— Алвидо, саломат бўлинг, улуғ шоҳим, — дебди Мулла. — Сиз учун ўзимни денгизга ташлаб фарқ бўлиш камина учун шараф. Лекин менга аввал сузишни ўрганишга рухсат берсангиз.

озар.

844. ЭНГ ХАВФЛИ ГАДОЙ

Золим подшоҳ Мулла Насриддинга буюрибди:

— Шаҳарда уятсиз, хира гадойлар кўпайиб кетибди. Йўлдан ўтиб бўлмайди. Енгингдан тутиб олиб то садақа бермагунингча ҳол-жонингга қўйишмайди. Қўлингга қалам-қоғоз олиб ҳаммасини рўйхат қилиб чиқ. Мен бу мутгаҳамларни шаҳардан ташқарига чиқариб ташлайман.

Мулла қоғоз-қалам олиб рўйхат қилибди. Рўйхатнинг бошига биринчи қилиб подшоҳнинг номини ёзибди.

Хукумдор рўйхатга кўз югуртириб рангги оқариб кетибди.

— Хафа бўлманг олампаҳо! Каминага гадоёларнинг рўйхатини тузиб чиқ деган эдингиз. Буйруғингизни бажардим холос.

— Нималар деяпсан? Мен шоҳ гадоё бўлдимми сенга?

— Жаҳлингиз чиқмасин, шоҳим! Жуводдизни қопга яшириб бўлмайди. Барибир у тешиб чиқади. Сиз ҳам гадоёсиз! Гадоё бўлганда ҳам энг хира гадоёсиз!

— Демак сенингча мени ҳам шаҳардан ташқарига сургун қилиш керакми?

— Шундай олампаҳо! Бошқа гадоёлар сизчалик хавфли эмас. Улар халқдан ялиниб-ёлвориб, бир нима берса олишади. Сиз бўлса дўқ-пўписа билан уриб оласиз.

озар.

845. ШОҲНИНГ САВОЛИ

Бир куни шоҳ Муладан сўрабди.

— Сенга ғалати бир савол бермоқчиман. Менга айтчи, бу ёруғ оламда ҳали пишмаган, бир умр пишмайдиган ва умуман пишмайдиган бир нарса бор. Нима у?

— Бу Сизнинг бизларга ваъда қилган иш ҳаққингиз, — деб жавоб берибди Мулла.

озар.

846. БАШОРАТЧИ

Насриддин Афанди пирга шогирд тушиб, башорат қилишни ўрганибди. Тезда унинг доврўғи шоҳ саройига етиб борибди.

— Айтишларича сен ўтмишни, ҳозирги кунни ва келажакни башорат қила оларкансан, — дебди шоҳ. — Қани мени ва уйимдагиларни бир фол кўр-чи?

— Сенинг ҳамма ўғилларинг ва хотинларинг ҳаммалари соғ-саломат. Отанг ҳам соғ-омон яшаб юрибди.

— Худо ҳаққи алдаяпсан, кароматингдан ўргилдим, — дебди шоҳ. — Менинг отам мана ўн йил бўлди бу дунёдан ўтганига.

— Тақсирим, нега ишонмайсиз? Менинг қобилиятим ҳозиргача ҳеч кимни алдамаган.

— Ахир менинг отам ўлган. Бу алдоқчилигинг учун бошингни танангдан жудо қиламан.

— Ахир Сизнинг ҳақиқий отангиз кимлигини аниқ билмайсизку?

Бу воқеанинг интиҳоси шоҳ Насриддин Афандининг бошини олишга эмас, уни саройдаги бош башоратчи қилиб фармон бериши билан тугабди.

ўзбек.

847. МУНАЖЖИМ

Насриддин Афанди жаҳонгир Амир Темур саройида мунажжимлик қиларкан. У юлдузларга қараб жангдаги ғалабаларни олдиндан каромат қиларкан. Бир куни Соҳибқирон ундан сўрабди:

— Менинг ашаддий душманим Тўхтамиш ҳозир қаерда?

— Тўхтамиш ҳозир шимолга юриш бошлаган, — деди ўйламасдан Афанди, — унинг савдо карвонлари йўлда.

— У қачон қайтади?

— Ҳали бери қайтмайди, — даб жавоб берди Афанди.

Орадан сал ўтмасдан Тўхтамишхон Маворауннаҳрга ҳужум қилибди. Амир Темур ғазаб билан:

— Кароматингнинг буёғи қанчага тушди Афанди. Муттаҳам, ёлғончи.

— Авф этинг марҳаматли Соҳибқирон. Етгинчи осмондаги юлдузлар Тўхтамишнинг ҳали бери келмаслигини аниқ кўрсатди. Аммо у инсофсиз юлдузларни алдаса мен нима қилай? Ишончим комилки, бу ғалҳам у Соҳибқирон ҳазратларининг зарбаларига дош беролмагай.

ўзбек.

848. ЧҲПОН — МУНАЖЖИМ

Бир куни шоҳ Муллани ўзи билан овга олиб чиқибди. Тўсатдан ҳавода қора булутлар пайдо бўлиб, салқин шамол эсиб қолибди. Шоҳ Мулладан сўрабди:

— Мулла, нима деб ўйлайсан, ёмғир ёғмасмикин?

— Мунажжим бўлмасам қаердан билай, давлатпаноҳ.

Шу пайт даладан қайтаётган пода кўринибди.

— Бор, Мулла, анови подачидан бориб сўрачи, — деди подшоҳ, — эҳтимол у билар.

Мулла подачига яқин бориб сўрабди:

— Ҳой, биродар айта олмайсанми, ёмғир ёғадими, ёки йўқ?

Подачи хачирининг думини кўтариб унга ҳар томондан атрофлича қараб олиб:

— Бор, ўз тақсирингга айт, менинг хачиримнинг башорат қилишича булутлар тарқалиб, ёмғир ёғмайди.

Мулла қайтиб келиб подачининг гапини подшоҳга етказибди.

— Қара, об-ҳавони ҳайвонлар одамлардан яхшироқ билишади, — дебди шоҳ, — демак ишониш керак. Ёмғир ёғмаса, кетдик бўлмасам.

Сал юрмасдан шундаям жала қуйиб берибдики, гўё осмоннинг таги тешилгандек бўлибди. Кийим-кечаклар шалаббо бўлиб кетибди.

— Бу нима гап? Ахир сен ёмғир ёғмайди деган эдинг-ку? — дебди шоҳ.

— Давлатпаноҳ! Ёмғир бўлмайди деб мен айтганим йўқ. Бу ҳақда хачирнинг думига қараб подачи айтгудди ва унга Сиз ишондингиз.

— Энди нима қиламиз? — деб сўрабди подшоҳ.

— Безарар, — дебди Мулла. — Мунажжими подачи бўлган ва доимо об-ҳавони хачирнинг думига қараб белгилайдиган ҳукмдорлар бир умр янглишганлар.

озар.

849. СЕҲРГАР

Кимдир Афанди ҳақиқий сеҳргар дея Бухоро амирига хабар берибди. Амир уни дарҳол саройга олиб келишларини буюрибди. Афандининг олдига битта сандиқча қўйиб, дебди:

— Мана бу сандиқча кичик маликага қарашли, уни ҳинд усталари ясашган. Сандиқчанинг калити йўқолиб қолди. Уни бузишга кўнглим бўлмай турибди. Агар сен ҳақиқий сеҳргар бўлсанг, уни калитсиз очиб берасан. Хизмат ҳаққингга минг тилла бераман. Агар оча олмасанг минг дарра ейсан.

— Улуғ амирим, — дебди Афанди. — Сизни ясовулларингиз адаштиришибди. Тўғри, камина ҳақиқий сеҳргарман. Лекин уста эмасман.

ўзбек.

850. МЎЪЖИЗА

Бир куни Амир ҳузурида пайғамбарлар ва уларнинг мўъжизалари ҳақида суҳбат давом этарди.

— Пайғамбарларнинг бу хил мўъжизаларини, — дебди Афанди, — ҳар қандай оддий, ақлли инсон ҳам кўрсата олади.

Бундан ҳамма, айниқса бош вазир масхаралаб кулибди.

— Қани, сен ҳам шу хил бир мўъжиза кўрсатчи! — дебди бош вазир. Унинг бу таклифини амир ҳам қувватлабди.

— Одамни тирилтира оласанми?

— Бўлмасам-чи! — дебди Афанди.

— Улуғ амирим, мақтанчоққа буюрингчи, қани нима қиларкан, — дебди бош вазир.

— Амирим, бир пасга дандон сопли қиличингизни бериб турсангиз, — дея илтимос қилибди Афанди.

Амир қиличини бергач Афанди шиддат билан:

— Энди сарвари олам, буюрсангиз бош вазир тиз чўкса.

— Нима қилмоқчисан?

— Мен бу лақманинг бошини танасидан жудо қилман! Унинг беъмани алжирашларидан бироз дам олгач, яна қайта тирилтираман. Буни ўз кўзингиз билан кўрасиз.

Амир вазирга қараб деди:

— Сен нима дейсан?

— О улуғ амирим! Бу ажойиб инсон шу хил мўъжизалар кўрсата олади деб ўйлаган эди. Энди ҳақиқатан ҳам ишондим. Лекин уни синаб кўриш шартмикан?

Амир бош вазирга раҳми келиб, Афандининг «мўъжиза» кўрсатишига рози бўлмабди.

ўзбек.

851. ҲОКИМНИНГ ХОТИНИ

Шаҳар ҳокимининг чиройли бир хотини бўлиб, у эрини бош бармоғи учида ўйнатаркан. Шаҳарда одамларни ишга тайинлаш, ишдан олиш, мукофотлаш ва жазолаш ишларини ҳоким хотинининг кўрсатмаси билан амалга оширар экан. Шаҳар фаоллари Насриддиннинг ҳузурига келиб, ҳокимни хотинининг таъсиридан қутқазилганга ёрдам сўрашибди. Насриддин қулай бир фурсат келишини кутиб юрибди.

Бир куни Насриддинни ҳокимникига меҳмонга таклиф этишибди. У ўзи билан хотинини ҳам олиб шундай топшириқ берибди.

— Ҳокимникига яқинлашганда устимга эгарни қўйиб миниб оласан, шу ҳолда сени ҳовлига олиб кираман.

Ҳовлига кириш олдидан Насриддиннинг хотини уни эгарлаб, устига миниб олибди. Ҳокимнинг хотини бу томошани кўриб эрини чақирибди, биргалашиб кузатиб турибдилар. Насриддин бамисоли эшақдек ҳанграр, ҳар хил қилиқлар билан хотинининг остида пишқириб турарди. Ҳоким билан хотини қоринларни ушлаб, ичаклари узилгудек қотиб-қотиб кулишарди. Бир пайт ҳоким Насриддинни бир чеккага тортиб секин сўради:

— Мулла, бу нима қилганинг?

— Мен бутунлай хотиннинг ҳукми остидаман, — деб жавоб берди Насриддин. — У нима деса айтганини сўзсиз бажаришга мажбурман. Ҳатто эшақ қилиб минса ҳам иложим йўқ. Бутун инон-ихтиёрим ўшанда.

Ҳоким Насриддиннинг қочиримини тушунибди. Ўша кундан эътиборан шаҳарни мустақил ўзи бошқарадиган бўлибди.

форс.

852. СЕКИНРОҚ, ХОТИН ЭШИТМАСИН

Насриддин ҳоким олдига кириб шундай дебди:

— Сиздан илтимос, хотинидан қўрқадиган ҳар бир эркак учун биттадан товуқ жарима солиб, уни тўплаш ҳақида фармойиш чиқариб, унинг ижросини менга топширсангиз.

Ҳоким Афандининг ғалати найрангларига кўниккан эди, қани бу сафар нима бўларкин, деб у айтганидай фармойиш чиқарибди.

Насриддин мазкур фармойишни олиб, бир неча кун давомида шаҳар ва қишлоқлардан юздан ошиқ товуқ тўплаб, ҳокимнинг ҳузурига олиб келибди.

— Мулла, наҳотки ўша фармойиш билан шунча товуқ тўплаган бўлсанг, — дебди ҳоким.

— Бўлмасам-чи, агар истасангиз Сизнинг маҳкамангиздан яна шунча товуқ тўплаб берган бўлардим. Ҳа дарвоқе, бир қишлоқдан ўтиб кетаётсам шундаям

гўзал бир жононни кўрдимки, ҳарамингизни жуда-жуда безардида.

— Секинроқ, эшик ортидан хотиним эшитиб қолмасин, — дебди ҳоким.

— Бу ерда лаққиллаб ўтиришга менинг вақтим йўқ, қани, бу товукларга яна битта қўшинг-чи, — дебди Афанди.

Шунда ҳоким ўзининг алданганини тушунибди-ю, Насриддин тўплаган товуклар сафига битта семиз хўрозни қўшиб қўйишга буйруқ берибди.

Насриддин хурсанд бўлиб, товукларни пуллаш учун бозорга шошилибди.

форс.

853. ОЛТИН БАЛИҚЧА

Бир куни Насриддин Афанди подшоҳга кичик бир тилла балиқча совға қилибди. Ҳукмдор бундан хурсанд бўлиб, унга хазинадан тилла танга беришни буюрибди. У ташқарига чиққач, бош вазир шоҳга ўта қўли очиқлик қилмадингизми шоҳим, дея танбеҳ бергандек бўлибди.

— Ҳар бир балиқча учун бир тилладан берсангиз, тез орада хазинанинг таги кўриниб қолади-ку. Ахир нима кўп дарёда балиқ кўп бўлса.

— Энди нима қиламиз. Афанди алақачон кетиб бўлган бўлса. Яна берилган совғани қайтиб олиш ноқулай бўлмасмикин?

— Афандини қайтаришга буйруқ беринг, — дебди вазир, — ҳозир у қайтиб келгач бемалол тангани қайтар деб сўрасангиз бўлаверади. Мен ундан совға қилган балиғинг «урғочими» ёки «эркак» деб сўрайман. Агар у эркак деб жавоб берса, Сиз манга урғочи балиқ керак эди, дейсиз. Шундай қилиб, у тангани қайтиб беришга мажбур бўлади.

Афанди қайтгач вазир ундан сўрабди:

— Бу балиғинг қайси жинсдан? Эркакми, ёки урғочи?

Вазирнинг ҳийласини тушунган Насриддин Афанди ўша заҳоти жавоб берибди:

— У хунаса эди, тақсирим!

ўзбек.

854. КЎЗСИЗ УЗУК

Амир Насриддиндан кулиш учун кўзсиз бир узук совға қилибди. Бунинг эвазига у амирни узоқдуо қилибди.

— Илоҳо омин! Худоё худовандо амиримизга жаннатда томи йўқ бир қасри олий инъом эттайсан...

— Нега томи бўлмас экан? — ҳайрон бўлибди амир.

— Қачонки ана бу узукда кўз пайдо бўлса, — дебди Насриддин, ўшанда том ҳам пайдо бўлади.

форс.

855. ЗИРАПЧА

Олифта бир бек Насриддин Афандига оёғига суқулган зирапчани чиқариб олишни буюрибди. Нина билан қуrollаниб олган Афанди бекнинг товонини роса ковлабди. Зирапчани негадир топа олмасди. Ҳавонинг иссиқлиги-ю оғриқнинг зўридан бек тўсатдан ел чиқариб юборибди.

— Вой, падар лаънат зирапча! — дея бурнини жиририбди Афанди. — Овози келди-ю ўзи сира чиқмаяпти.

ўзбек.

856. ДАРАХТ ТАНАСИДАГИ ҒУРРА

Ёмғирли бир оқшомда кўчада кетаётган Афанди рўпасидан келаётган подшоҳ ва мулозимларига кўзи тушибди. Қўрқувдан дарахтнинг танасига ёпишиб олибди. Дарахт ёнидан ўтаётган отлар ҳуркиб бир чеккага сакрабди.

— Ким у ерда дарахтни танасига ёпишиб олган? — деб бақарибди подшоҳ. Афанди бўғиқ овозда жавоб берибди:

— Бу мен дарахт танасига чиққан ғурраман!

— Нега алдайсан? Дарахтнинг ғурраси ҳам шунчалик катта бўладими?

— Ёмғир остига қолиб бўкиб кетганманда, — дебди Афанди.

ўзбек.

857. ЭШАК САРОЙГА

Бекорчиликдан подшоҳнинг ишқи шеъриятга тушиб қолибди. У бир қатор рубойилар ёзиб Насриддиннинг ҳукмига ҳавола қилибди. Афанди ўқиб кўриб:

— Қўлингиздан келган ишни қилсангиз яхши бўларди, тақсирим, — дебди у. — Нима ёзганингизни ўзингиз биласизми, ахир?

Ҳукмдорнинг жаҳли чиқиб, Афандини эшак саройга қамаб қуруқ нон ва сув билан сийлабди. Икки ҳафтадан сўнг уни ҳузурига чорлаб бир даста янги шеърларини тутқазибди. Афанди шеърларни ўқиб кўрибди-ю, сўзсиз ўрнидан туриб ташқарига равона бўлибди.

— Қаёққа? — деб сўрабди подшоҳ.

— Эшак саройга, — деб жавоб берибди Афанди.

уйғур.

858. ЁЛҒОНЧИДАН ҚОЗИ ЧИҚМАС

Бир куни подшоҳ арзимас бир камчилиги учун қози калонни ишдан олиб, ўлимга ҳукм этди. Сарой аъёнлари орасида бу вазифага Афандини тайинлади.

Афанди ўрнидан туриб шоҳга таъзим бажо келтирди.

— Тақсир подшоҳим, мен қози калон бўлишга нолайиқман! — деди жовдираб.

— Мен тайинладимми, демак лойиқсан! — деди подшоҳ қатъий.

— Сарвари олам, — деди Афанди ялиниб. — Бажа-ра олмайман.

— Бундай дейишга ҳаққинг йўқ.

— Ахир қози дегани адолатли ва тўғри сўз бўлиши керакми?

— Оре!

— Мен бу лавозимга нолайиқман дедим. Агар гапим тўғри бўлса, ҳақиқатан ҳам шу вазифага нолайиқман. Агар нотўғри гапирган бўлсам, ёлғончилигим учун бу лавозимга нолайиқман.

Афандининг бу топқирлиги подшоҳни қайта ўйлаб кўришга мажбур қилибди.

форс.

859. БИР ОЁҚЛИ ҲОЗ

Мулла Несарт шоҳ ҳузурига бормоқчи бўлибди. Таниш-билишлари шоҳнинг совғага ўчлигини айтишибди. Мулла Несарт битта семиз ғозни қовуриб олиб-

ди. Йўл юрибди, йўл юрса ҳам мўл юрибди. Қорни очиб нима қилишни билмасдан подшога аталган рознинг бир оёғини синдириб олиб паққос тушурибди. Анча текшир-текширлардан кейин саройга бир амаллаб кирибди. Совғани шоҳга топширибди. Шоҳ қараса рознинг бир оёғи йўқ эмиш. Жаҳл билан бақирибди:

— Бир оёқли розни олиб келишга ким журъат этди? Унинг иккинчи оёғи қани?

— Иккинчи оёғи дейсизми, — ҳайрон бўлибди Мулла Несарт. — Ҳеч замонда икки оёқли роз бўларканда? Ғалати! Нега энди худойим бошқаларга икки оёқли роз бераркан-у, бизларга бир оёқлисини тақдир этаркан?

— Вой ярамас, мени аҳмоқ деб ўйлайсанми? Бир оёқли розни қачон кўргансан! — деб бақирибди шоҳ.

— Юринг, Сизга кўрсатаман, — дебди Мулла Несарт. Шоҳни ўз қишлоғидаги ўтлоққа бошлаб келибди. Қарашса бир неча розлар бир оёғини кўтариб турганмиш. Шоҳ битта тош олиб қушларга қараб отган экан, қушлар жон ҳолида қочиб қолишибди.

— Кўрдингми, Мулла Несарт, розларнинг оёғи нечтадан? — деб сўрабди шоҳ.

— О қудратли шоҳим! Бунинг ҳеч ажабланадиган ери йўқ. Хавфли дақиқаларда розда иккинчи оёқнинг пайдо бўлиши табиий ҳол. Агар Сизга ҳам биров тош билан дағдаға қилса кўрқувдан икки оёқ ўрнига тўрт оёқлаб қочган бўлардингиз.

авар.

860. ҚУРБОНЛИК

Бир куни мартабаси баланд бир жаноб Муллани меҳмонга чақирибди. Мулла қараса меҳмонлар орасида шаҳар ҳокими ҳам бор экан. У тўрда қават-қават кўрпачалар устида ёнбошлаб ётарди. Даврадаги барча мулозамат ва эътибор унга қаратилган эди. Бир пайт ҳокимнинг олдига алоҳида лаганда овқат олиб келиб қўйишди. Буни сезган Мулла ҳокимни олдидаги лаганни ўзига тортиб, ўзиникини унга суриб қўйди. Уй эгаси ўша заҳоти танбеҳ берди:

— Лаганни жойига қўй, Мулла, сенга бу овқат зарар қилиши мумкин.

— Буни биламан, — деб жавоб берди Мулла. — Шунинг учун ҳам уни ўзимга олдим-да. Худо кўрсатмасин жавоб ҳокимимизга бирор нима бўлиб қолса шаҳримиз эгасиз қолади. Мен ўлсам ҳеч қандай зарар йўқ. Жоним ҳокимимизга қурбон бўлса мен учун улуф шараф.

ўзбек.

861. СЎЗИНГИЗДА ТУРИНГ

Афандининг ҳамени доимо қуп-қуруқ эди. Бир куни у саройга келиб шоҳдан сўрабди:

— Бир динор берсангиз, болаларимга нон олмақчи эдим.

— Яхши, — дебди шоҳ, — юр, аввал камончилар мусобақасига қатнашайлик, кейин.

Камончилар басма-басига отишар, бироқ негадир нишонга теккиза олишолмас эдилар. Бундан шоҳнинг жаҳли чиқиб:

— Бер камонни Афандига! — дея бақирибди. — Камонни ол Насриддин, қани, от!

Афанди таваккал қилиб отган экан ўқи аниқ мўлжалга тегибди. Ҳамма унга олқиш ёғдирибди. Ҳаяжонланиб кетган шоҳ унга юз динор берибди. Мусобақа тутагач Афанди шоҳга яқин бориб сўрабди:

— Жаноб олийлари, ваъдангизни унутдингизми? Яхши эмас!

— Яна қанақа ваъда?

— Ахир бир динор нон пули бераман деган эдингиз-ку!

— Юз динор олдинг-ку.

— Ваъда қилинмаган юз динор ваъда қилинган бир динор ўрнига ўтмайди. Улуф шоҳим, сўзларида турсалар яхши бўларди.

ўзбек.

862. ИККАЛАСИНИНГ ТИЛИ БИР ЭКАН

Бир куни Афанди шоҳга ёқиб қолиб:

— Тила тилагингни! — дебди ҳукмдор. Афанди шоҳнинг бу марҳаматидан эриб кетиб, осилсанг балаң дорга осил, қабилада иш кўрмоқчи бўлибди.

— Агар саҳоватпеша шоҳим ҳиммат қилмоқчи бўлсалар, айтинг менга бир халта олтин беришсин.

Токи умримнинг охиригача хотиним, бола-чақаларим билан мазза қилиб яшай! — дебди чуқур таъзим бажо келтириб.

Шоҳ ваъда берганга берибди-ю кейин пушаймон қилгандек ҳазиначига маъноли кўз қисиб:

— Оғзи сурғучланган бир халта олтин келтирилсин! — деб буюрибди. Ҳазиначи ўша заҳоти бир халта олтинни обкелиб Афандига берибди. Афанди халтани елкасига ортиб уйига шошилибди.

— Қаёқдасан, хотин! — дея чақирибди. — Буёққа кел. Энди бизнинг чўмичимиз ҳам мой, қозонимиз ҳам. Истасанг ҳар куни битта янги, оҳори кўйлак кий. Иста куноша ҳаммомга бор, дугоналаринг билан истаганча ўйин-кулги қил, гап гаштак ўйна. Энди ҳаммасига пулни мендан оласан. Ҳозир кел, ана бу тилларни биргаллашиб санайлик, бир ўзим ҳисобдан адашиб кетаман.

Афанди пичоқ билан халтанинг оғзини очиб ағдарибди, бироқ ундан олтин ўрнига майда тошчалар тўкилибди.

Капалаги учиб кетган Афанди ҳайрон бўлиб дам ерга, дам осмонга қараб чуқур сўлиш олибди.

— Бу нима қилиқ? — деб сўрабди хотини жаҳл билан. — Бу тошчаларни сизга ким берди, уларни бошингизга урасизми?

— Гап бундай. Подшоҳ менинг илтимосимни бажариб бир халта олтин совға қилган эди. Кўтариб келавердим. Ахир мен аҳмоқ эмасман-ку тошни кўтариб келсам.

— Подшоҳ ҳам аҳмоқ эмаски, сизга бир халта олтин совға қилса, — дебди хотини кесатиб, подшоҳдан олтин сўрагунча худодан сўранг!

Афанди кел бўлмаса сенинг ҳам гапингни қилиб кўрайчи хотин, деб дарҳол таҳорат олиб намозга тутинибди. Меҳмонхонага кириб бор овозда тоат-ибодат қила бошлабди.

— Ё Оллоҳим, ё парвардигори ҳажда ҳазори олам ўз даргоҳингдан бир халта олтин юборгайсан!

Бу ҳам етмагандек ташқарига чиқиб бор овозда илтижо қила бошлади. Шу пайт ўзидан нарироқда бир нарсанинг тап этиб тушганини эшитиб:

— Қанисан, хотин, чироқни олиб кел! Осмондан бир нима тушгандек бўлди.

Хотин шамни олиб келди, Афанди қараса ёнгинасида яримта пишиқ, фишт ётарди. «Хайрият, худонинг

олтин деб отган тоши каламга тегмади» деб ўйларкан, хотинига:

— Энди тушундим, подшоҳ билан худонинг тили бир экан, — дебди чеккасига нуқиб.

тожик.

863. ҲАММАСИ КЕРАК

Даладан қайтаётганда Афандининг эшаги ўлиб қолибди. У эшагининг тўқимини, унга ортилган шохшаббани ҳам ўзи кўтариб олиб минг машаққат билан келаётган экан олдидан амир ва мулозимлари чиқиб қолибди. Афандига раҳми келиб:

— Вой, бечора адойи тамом бўлибсан-ку, қўйналиб кетибсан! — деди амир ачиниб, — сўра сўраганингни, нима берай сенга: пулми, эшакми, қўйми ёки бор берайми?

— Пул беринг камаримга боғлаб олай, — дебди Насриддин. — Кейин жаноблари совға қилган эшакка миниб олиб, амирим ҳадя қилган қўйларни катта ҳиммат билан хатлаб берган боққа ҳайдаб бориб ўша, ерда умримнинг қолган кунларини Сизни дуо қилиб роҳат-фароғатда ўтказай.

Насриддиннинг бу топқирлигидан хурсанд бўлган амир айтилганларнинг барчасини совға қилиб юборибди.

форс.

864. МУНОСИБ СОВҒА

Соҳибқирон Амир Темур ҳақида қасида ёзган Афанди мушоирага қатнашиш учун саройга йўл олибди. Йўлда икки-учта эзма оғайнисига учраб қолиб саройга бироз кечикибди. Дарвозабон йўлини тўсиб чиқиб:

— Афандим, шубҳасиз катта мукофотга сазаввор бўласиз, — дебди тилёғламалик билан, — ўшанда камина мухлисингизни ҳам унутмасиз.

— Албатта, — дея ваъда берибди Афанди. — Мукофотнинг учдан бири сизники бўлади.

Дарвозабон уни ичкарига қўйиб юборди. Саройга кираверишда уни эшик оғаси кутиб олибди.

— Қани, бахайр, қаёққа?

— Мушоирага... Кечикмай, қўйиб юборсангиз мукофотнинг учдан бири ўзлариники бўлади.

Мушоира бўлаётган кенг хонада бутун Моворауннахрнинг шакарғуфтор, тўтизабон шоирлари тўпланишган эди. Афандининг йўлини қушбеги тўсиб чиқди.

— Агар мукофот олсам учдан бири тақсиримга аталган, — дея таъзим қилди Афанди.

Анча «тўс-тўс»лардан кейин Афандига ҳам мусобақа-мушоирага қатнашиш насиб этибди. Унинг ҳаққоний қасидаси соҳибқиронга маъқул бўлиб:

— Сени нима билан мукофотласак экан, — деб сўрабди.

— Ҳазрат жаҳонгир, каминага уч юз дарра буюрсангиз кифоя.

— Ақлдан оздингми, хўжам?

— Асло, — дебди Афанди, — фақат шу уч юз даррани мени мушоирага қатнашишга рухсат берган дарвозабон, эшик оға ва қушбегига ваъда қилганим мукофотнинг учдан бирини пора сифатида тўлаб қўйсангиз, мен мингдан-минг розиман. Ҳар қалай Афанди ёлғончи экан деб ўйлашмасин.

ўзбек.

865. ҚИТИҒИМ БОР

Шаҳаншоҳ Мулланинг мардлигини синаб кўриш мақсадида ўз жаллодига буюрибди.

— Ҳозирнинг ўзидаёқ, буни обориб осинглар!

Жаллодлар ўша заҳоти уни дор остига олиб боришибди. Шоҳ:

— Умрингни сўнгги сониялари етишди, охирги васиятинг бўлса айтиб қол.

— Ҳеч қандай васиятим йўқ. Фақат кичик бир илтимосим бор, холос.

— Қанақа илтимос?

— Бўйнимда қитиғим бор, — дебди Мулла, — фақат мени оссалар белимдан оссинлар.

озар.

866. АЪЁНЛАР ВА МУЛЛА

Сарой аҳлининг Мулла Насриддинни кўрарга кўзлари йўқ эди. Улар қайси йўл билан бўлмасин Муллани хон олдида беҳурмат қилишга ҳаракат қилардилар. Бир куни улар Мулла Насриддиннинг оғзидан жуда бадбўй

ҳид келади, унга сира яқин ўтириб бўлмаепти, дея хонни ишонтирмоқчи бўлишибди. Иттифоқо шу гапнинг устига Мулланинг ўзи кириб келиб, тўтидек сайраб тўрган ифвогарлар мум тишлаб қолибдилар. Ҳақиқатни аниқлаш мақсадида хон Муллани ўз ёнига чорлабди:

— Бери кел, Мулла. Мана буларнинг айтишича сен янги бир балога гирифтор бўлганмишсан, шу ростми?

— Улар менинг дўстларим, тақсир, — дебди Мулла, — энг яқин дўстларим. Шунинг учун ёлғон гапирмасалар керак. Айтинг-чи, қандай бало экан у?

— Айтишларича сенинг оғзингдан сассиқ ҳид келармиш.

— Тўғри айтишибди, жаноби олийлари. Шу пайтгача уларнинг барча хунук қилиқлари-ю сассиқ ишларини билсамда ҳеч кимга айтмасдан, ичимга ютиб келардим. Ана шулар бағримда мадда бойлаб бугунлик кунда оғзимдан бадбўй ҳид бўлиб чиққан бўлса ажаб эмас.

озар.

867. КЕРАКЛИ РҲЙХАТ

Бир куни хон Насриддинни чақириб саройидаги барча аҳмоқларнинг рўйхатини тузиб чиқишни топширибди.

Насриддин ўша заҳоти ўйлабди: агар саройидаги барча вазир, навкар, мулозим ва бошқа аҳмоқларни рўйхатини тузиб чиқса, хонни бор-йўғи бир марта кулдириши мумкин, бироқ бунинг эвазига анча душман орттириб бу куни аввалгидан ҳам баттар бўлиши аниқ. Шунинг учун бошқача йўл тутибди. Бу масъулиятли топшириқни бажаришга бироз муддат сўрабди. Белгиланган кунда хон ҳузурига келиб бир қоғозни топширди, унда: «Хон саройидаги аҳмоқлар рўйхати» деган сарлавҳа остида фақат биргина ном — хоннинг номи ёзилган эди.

— Нима бу? — деб сўради хон.

— Аҳмоқлар рўйхати, хоним, — деб жавоб берди Насриддин.

— Демак менинг саройимда атиги битта аҳмоқ бўлиб, у ҳам мен эканман-да! — дея дағдаға қилди хон.

— Шундай хоним, — дея таъзим қилди Насриддин. — Сиздан нодонроқ кишини топа олмадим.

— Менинг аҳмоқлигимни нима билан исбот қила оласан?! — дея бақирди хон.

— Биласизми хоним, — дея босиқлик билан сўз бошлади Насридин, — модомики сиз менга саройингиздаги аҳмоқларнинг рўйхатини тузишни топширган экансиз, демак саройингизда аҳмоқларнинг жуда кўплигини яхши биласиз. Шунга қарамасдан уларга ҳурмат кўрсатиб, едириб-ичириб, кийинтириб, саройда олиб туришнинг ўзи ўта кетган нодонлик эмасми?

— Агар мен сенга уларнинг ҳаммалари ақлли, доно, ҳурматга лойиқ одамлар эканлигини исботлаб берсамчи, унда нима дейсан? — деди хон.

— Унда уларнинг ичида энг нодон киши сифатида рўйхатда яна жанобларининг номлари қолади, — дея жавоб берди Насридин.

— Қанақасига? — ҳайрон бўлди хон.

— Шунақасига, — деди Насридин. — Ахир атрофингиздаги кишилар шу қадар ақлли, доно, ҳурматга лойиқ кишилар экан, уларни аҳмоқ, нодон ҳисоблаб менга уларнинг рўйхатини тузиб чиқишни буюрган кишини нима деса бўлади?

Мот бўлганига кўзи етган хон даҳшатга тушиб бўкирибди:

— Агар мен саройимда фақат битта аҳмоқ борлигини, у ҳам бўлса сен эканлигингни исботлаб берсамчи, аҳмоқ?

— Барибир, рўйхатда бир ўзингизнинг номингиз қолади, чунки, аҳмоқлар ҳақидаги рўйхатни аҳмоққа фақат нодонларгина буюради, — деди Насридин ҳозиржавоблик билан.

— Ҳозир мен жаллодни чақириб тилингни кесишга буюрсам нима деган бўлардинг! — деди хон тоқати тоқ бўлиб.

— Унда камина рўйхатдан Сизнинг номингизни ўчириб ўзимникини ёзган бўлардим, адолатли хоним, — дея кесатди Мулла Насридин, — токи, бундан кейин ҳеч ким жанобларига ҳақ гапни айтмасин.

гарфин.

868. ҲАММОМДАГИ ТУЯ

Афанди ҳаммомга келган эди, бадбурут ҳаммомчи лайлак ҳайдаш қилиб унинг олдини тўсиб чиқди:

— Ҳой қаёққа кетаяпсан, охи? Қайт изингга, ич-карида қози калон, қушбеги яна икки-учта катталар бор. Сан фуқароларга йўл бўлсин!

Афанди ортиқча ади-бади айтиб ўтирмади. Тўғри карвонсаройга йўл олди. Бир савдогардан арзимаган пулга катта бир нор туяни бир соатга ижарага олди. Туяни бозорга олиб келиб баззоздан зарбоф ёпқич, турли хилдаги ялтироқ безаклар олиб роса шоҳона қилиб беади. Бу ҳам етмагандек баззоздан симовий салла олиб туяни бошига ўраб печини ерга осилтириб қўйди. Шу ҳолда туяни етаклаб тўғри ҳаммомнинг остонасигача етаклаб келди. Бадбурут ҳаммомчининг капалаги учиб кетди:

— Ҳой, бу нима қилиқ? Торт туянгни, эшикни бузади!

— Бузмайди, — деди Афанди бепарво, — ҳаммомдаги сиз айтган қози калон, қушбеги ва бошқа катталарингиз менинг туямдан ҳам каттами? Қаранг-чи қорниям, бўйи ҳам уларникидан қолишмайди. Кийимлари ҳам уларникидек шоҳона, дастори ҳам қози калонникидан қолишмайди. Катталарнинг ҳаммасини бир кўзда кўрингда.

тожик.

869. ШОҲОНА ЛИБОС

Эл орасидаги кулгили латифалари ва ошкора таҳқирлари учун амир Афандидан ўч олмоқчи бўлиб юрарди. Бир ҳайит арафасида у аркони давлатнинг барча хурматли кишилари қатори Афандини ҳам саройга чорлабди. Тўкин дастурхондан сўнг даврадагиларнинг мансаб ва лавозимларига қараб совға-салом улашилди. Афандининг олдига қўйилган тугун алоҳида. Зарбоф сўзанага ўралган бўлиб, бошқаларникидан каттароқ эди. Ҳамма қатори Афанди ҳам тутунни очиб қаради. Не кўз билан кўрсинки, унда битта эшак тўқими ва айил ўралган эди. Амир бошлиқ даврадагилар қаҳқаҳ отиб кулишди. Афанди эътибор ҳам бермасдан худди бошқалардек чуқур таъзим бажо келтириб амирнинг шаънига узоқ дуо қилди.

Даврадагилардан кимдир унга қараб қичқирди:

— Ҳой шўрлик, Хўжа! Сен нега мунча хурсанд бўлмасанг? Бу хил таҳқирдан хурсанд бўлиш ўрнига йиғлаш керак!

— Бекор айтибсан! — деди Афанди. — Халқ орасида жаноб олийлари каминадан хафа эканлар деган миш-мишлар юрарди. Бугун маълум бўлишича бунинг ҳаммаси ёлгон, ўйдирма гаплар экан. Аксинча ҳукмдор жуда хайрихоҳ, ҳатто мендан хурсанд эканлар. Бўлмаса Сизларнинг ҳаммаларингизга оддий сарупо улашганда, фақирга ўзларининг шоҳона либосларини тортиқ қилармидилар?

тожик.

870. ЮҚОРИ ЛАВОЗИМ

Бир куни шоҳ билан Афанди суҳбатлашиб ўтиришган эди ҳудайчи кириб келди.

— Рухсат этсангиз, шоҳим қулингиз Афанди жанобларига фармони олий шонни топширсам.

Афанди фармонни очиб кўз югуртирди. Фармонда шоҳ уни эшакларга бошлиқ лавозимига тайинлаган эди. Афанди бошқа лавозимга тайинланган кишилардек фармонни пешонасига уч марта теккизиб ўпди, сўнг қайта ўраб салласининг печига қистириб қўйди. Кейин уч марта чуқур таъзим бажо келтириб, бир сўз ҳам демасдан шоҳдан тўрроққа чиқиб ўтириб олди.

— Янги лавозимдан жуда хурсанд бўлганга ўхшайдиларми, хўжам? — деди шоҳ истеҳзоли кулиб, — ҳатто мендан ҳам тўрға чиқиб кетдилар?

— Онҳазратнинг марҳаматлари билан, — деди Афанди, — фармонда кўрсатилган жойга ўтирдим шекилли?

— Афанди, — дея бақирди шоҳ. — Сени жуда безбет десам, аҳмоқ ҳам экансан-ку. Билмадим, эшак билан сенинг орангда қанча фарқ бўлса экан?

Афанди ўрнидан сакраб туриб ўзи билан шоҳ оралиғидаги масофани чамалаб деди:

— Тўғри фаҳмлабдилар, улуғ шоҳим, бор-йўғи бир қадам!

тожик.

871. ОТИНГИЗ НЕГА КУЛАДИ, АФАНДИ?

Бир куни подшоҳ Афандини шикорга таклиф этибди. Бир ўтлоқда дам олганларида шоҳ дасёрларидан бирига Афандининг отини қуйи лабини кесиб қўйишни буюрибди.

Эрталаб бу ҳолни кўрган Афанди қаттиқ изтироб чекибди ва бу кимнинг иши эканлигини сезиб, билдирмасдан шоҳнинг отини думини кесиб қўйибди. Қайтаверишда шоҳ гўё ҳеч нимадан хабарсиздек сўрабди:

— Хўжам, отингиз бир нимадан куляптими дейман?

— Шундай, шоҳим! Хурматни билмаган бу ярамас жанобларининг думсиз отларидан куляпти, шекилли.

ўзбек.

872. АМИРНИНГ СОЯСИ

Ҳар қандай тушга ва турли хилдаги яхши-ёмон аломатларга ишонадиган бир амир бор экан. Бир эрталаб у уйқудан жуда ланж ва кайфиятсиз уйғониб, зудлик билан Афандини ўз ҳузурига чорлатибди. Ҳали нонушта қилиб улгурмаган Афандидан кеча кечқурун кўрган тушининг таъбирини сўрабди.

— Тушингизни бир бошдан айтиб берингчи, тақсир. Қайнанамизнинг катта боболари машҳур азайимхон ўтганлар. Қайнонамиз ўша буваларидан, камина қайнанамиздан қўл олганман. Сўзланг.

— Кеча оқшом туни билан босинқираб чиқдим: худо кўрсатмасин гўё шайтонга айланиб қолганмишман. Алҳазар, бу ниманинг аломати бўлса экан?

Афанди эшик томон тез-тез қараб оларкан:

— Хўш, тақсир, шайтон нимага ўхшаб кетарди? — деб сўради Афанди.

— Нимага дейсанми? Воллоҳи аълам, кўпроқ эшакка менгзарди.

— Унда ҳеч нарсадан хавотир олмасангиз ҳам бўлади, тақсир, — дебди Афанди амирни ишонтириб, — жуда яхши. Тушингизда шайтонни эмас, ўзингизнинг соянгизни кўрибсиз, тақсир.

ўзбек.

873. «АҚЛЛИ» ПОДШОҲ

Бир куни подшоҳ Афандининг уйи ёнидан ўтиб кетаётган эди, қулоғига қўнғироқчанинг мусиқий овози эшитилибди. Қизиқиб девор оша қарабди. Ичкарида қари бир эшак зўр бериб тегирмонни айлантирарди. Бўйнида чиройли бир қўнғироқча осифлик. Уй эгаси, яъни Афанди девор соясида мудраб ётарди.

— Ҳой, Хўжа, — деди подшоҳ унга мурожаат қилиб, — нега эшакнинг бўйнига қўнғироқчани осиб қўйдинг?

— Улуғ шоҳим, эшак куни бўйи оғир тегирмон тошини айлантиради. Сал мудраб қолсам бу ҳайвон айланишдан тўхтайди. Шунда бу қўнғироқча жиринглашдан тўхтаб мен уйқудан уйғонаман. Эшакни савалайман ва яна тегирмонни айлантира бошлайди.

Подшоҳ Хўжани диққат билан эшитгач, унга шундай савол берибди:

— Хўш, ҳурматли Хўжа, сен менга айтчи, эшак турган ерида бошини мана бундай қимирлатиб қўнғироқчани жиринглатса-чи, унда қандай биласан?

— О, жаноби олийлари, — дебди Хўжа. — Бундай ақлли эшакни қаердан қидириб топай мен.

уйғур.

874. КИМГА ТЕГИШЛИ?

Бирда шаҳар ҳокими ва Насриддин Афанди кўчадан ўтиб боришаётган эди нима ҳам бўлиб Афандининг эшаги баланд овозда ел чиқариб юборди. Ҳоким бир шумликни ўйлаб, Афандидан:

— Айтчи Хўжа, бу овоз бу ҳовлига тегишлими, ёки нарига ҳовлига? — деб, сўрабди.

Афанди унинг шум фикрини осонгина тушуниб:

— Бу ел бу ҳовлига ҳам нариги ҳовлига ҳам тегишли эмас, тўғриси кўчага қарашли. Кўча эса ҳоким жанобларники. Демак, шундай экан менинг одобсиз эшагим чиқарган ел ҳам фақат тақсиримнинг ўзларига тегишли, — деб жавоб берибди.

ўзбек.

875. ҚАРИНДОШИМ БЎЛМАСА

Насриддин ҳокимникига меҳмон бўлибди. Кечки овқатга пиширилган бақлажон келтиришибди. Ҳоким, бақлажон зап хушхўр овқатда, деган эди Насриддин унинг сўзини илиб кетибди. Бақлажоннинг фойдаси, унинг мазаси ҳақида бировлардан эшитганларини ҳам эски китоблардан ўқиганман, дея қўшиб-чатиб узоқ гапирибди. Орадан бир соатча ўтар-ўтмас:

— Нимагадир кўнглим айниб турибди. Бақлажон ботмади, шекилли, — дея нолиб қолибди ҳоким.

Насриддин ўша заҳоти ўйлаб ҳам ўтирмасдан бақ-

лажоннинг зарари ҳақида гапга тушиб кетибди. Бундан ҳокимнинг энсаси қотиб:

— Ҳой, менга қара, Насриддин ҳозиргина бақлажоннинг фойдаси ҳақида оғиз кўпиртириб мақтаб турган эдинг, энди эса уни ёмонлашга тушиб кетдинг. Тутуруғинг борми ўзи?

— Камина Сизга нима ёқса шуни гапираманда — дебди Насриддин. — Ахир бақлажон менинг қариндошим ёки дўстим бўлмаса, уни қаердан билай.

форс.

876. НАСРИДДИННИНГ ЖАСОРАТИ

Ҳукмдор қалтис бир ишга мард, жасоратли бир кишини танлай бошлади. Кўпгина зобит ва навкарларни кўздан кечирди, лекин бирортаси ҳам маъқул келмади. Шунда бир чеккада қўл қовуштириб турган Насриддин олдинга бир қадам босиб таъзим қилибди:

— Олампаноҳ, изн берсангиз шу вазифани камина қулингиз бажарсам.

Ҳукмдор Насриддиннинг бу журъатини унинг олдинги ҳазилларидан деб ўйлаб қатъий оҳангда деди:

— Унда сенинг мардлигингни синаб кўришга тўғри келади.

Насриддинга деворга яқин бориб, қўлларини ёнига қовуштириб туришни ва камончи мерганларидан бирига буюрди:

— Насриддиннинг кулоҳига қараб ўқ уз!

Камончи ўқ узган эди нишонга аниқ тегиб, Насриддиннинг кулоҳини бошидан учириб юборибди. Қўрқувдан Насриддиннинг юраги увишиб кетган бўлсада, сир бермай қаққайиб тураверибди. Кейин ҳоким иккинчи мерганига Насриддиннинг жуббаси боғичи — камарчасини нишонга олишни буюрди. Шарт шу боғлоғли камарча ўқ тегиши билан очилиб кетиши керак. Иккинчи мерган ҳам вазифани аъло даражада бажарди. Шўрлик Насриддиннинг ранги докадек оқариб кетибди. Синов муваффақиятли ўтибди. Ҳукмдор Насриддинни ўз ёнига чорлаб уни табриклаган бўлибди. Сўнг девонбегига буюрибди:

— Насриддинга янги кулоҳ ва жубба келтирилсин!

Кутилмаган бу марҳаматдан эриб кетган Насриддин:

— Олампаноҳ, битта чалвор ҳам буюринг, — дебди.

— Ахир чалворга қараб отишмади-ку? — ҳайрон бўлибди ҳукмдор.

— Ташқаридан ҳеч нарса сезилмайди, лекин ичка-рироқ кириб қарасангиз кулоҳу жуббадан ҳам чалвор кўп зарар кўрган, — дея тушунтирибди Насриддин.

форс.

877. ҚОЙИЛ!

Ҳукмдор ва унинг мулозимлари билан Насриддин ҳам овга чиқибди. Анча йўл босганларидан кейин рўпаларидан битта оҳу чиқибди. Ҳукмдор фурсатни қўлдан бермай ўша заҳоти ўқ узибди. Ўқ нишонга тегмаган бўлса-да Насриддин:

— Қойил! — дея қичқириб юборибди.

Ҳукмдорнинг жаҳли чиқиб унга бўкирибди:

— Бу нима қилиқ? Масхара қиляпсанми?

— Асло шоҳим, — дебди Афанди, — мен оҳуга «Қойил!» дедим.

форс.

878. АСОСИЙ ҚУРОЛ

Эрзурум учун бўлган жангларда Афанди ҳам қатнашган экан. Бир куни Амир Темур унга буюрибди:

— Хўжа анови чўққига кўтарилиб ёғий томонга қара-чи нималарни кўрасан?

Афанди чўққига кўтарилиб дурбин қараб маълумот бера бошлабди:

— Ҳазрати соҳибқирон, олам жаҳонни қўшин босиб кетибди. Тош отар қуроолар, тўплар, филлар ҳам кўринадими-ей.

— Эзмаланмай, асосий қуроолдан гапир! — дебди соҳибқирон.

— Асосий қуроол кўринмаяпти, ҳазратим.

— Асосий қуроол деганда нимани тушунасан?

— Уларда олам жаҳон қўшин бор-у, лекин асосий қуроол, жасорат кўринмаяпти, — деб жавоб берибди Афанди. — Аксинча, парокандалик кўзга ташланиб турибди.

ўзбек.

879. ПАРВО ҚИЛМАНГ

Бир ҳоким Афандини ўз ҳузурига чорлаб буюрибди:

— Бизнинг мол-мулкни қўриқлашга битта баджаҳл, даҳшатли ит дарақласангиз.

Хўжа ўша заҳоти топшириқни бажаришга киришибди. У кўпгина туман ва қишлоқларни кезиб чиқибди. Ниҳоят, бир чекка қишлоқда муносиб бир итни топиб ҳокимникига бошлаб келибди. Ҳоким ичкари уйда экан.

— Қани, топдингизми? — деб сўрабди ҳоким.

— Бир амаллаб Айбакон қишлоғидан зўрға топдим,— дебди Афанди. — Ташқарида турибди.

Ҳоким буюртма итни ичкарига олиб киришни буюрибди. Икки мулозим бир амаллаб итни судрагандек қилиб олиб киришибди. Ҳоким қараса бу ит эмас, эти ичига ёпишиб кетган, ҳавсаласиз, эринчоқ бир бедаво кўппак эди.

— Бу ўлакساني қаердан топдинг! — дея бақирибди ҳоким. — Ахир мен сенга даҳшатли, занжирни узар даражада баджаҳл ит бўлсин деган эдим-ку!

— Парво қилманг, тақсир, — дебди Афанди, — Бу ит уч кун жанобларининг ёнида турса, худди ўзларидек даҳшатли, занжирни узадиган даражада баджаҳл бўлади қолади.

уйғур.

880. УЙҚУНГИЗ ҚАТТИҚ ЭКАН

Бир оқшом Афандининг уйига ўғрилар тушиб унинг бор висотини ўғирлаб кетишибди. Афанди миршаблардан гумондор бўлиб у ёқ, бу ёққа югуриб елмасдан тўғри амирнинг олдига чиқибди. Ниҳоят, пора-чора қилиб, бир амаллаб амирнинг ҳузурига кирибди

— Бу қандай бедодлик, кеча оқшом бутун боршудимни шилиб кетишди, — дея арз қилибди Афанди.— Кимдан гумондор бўлардим, кўрганлар навкарларга ўхшайди дейди.

— Ўзинг ухлаганмидинг? Уйқунг шунчалик қаттиқми?

— Албатта қаттиқ ухлаганман. Чунки биз фуқаролар учун ҳам давлатпаноҳ ҳушёр турадилар, деб ўйловдим.

ўзбек.

881. ИБЛИСНИНГ ЎЗИ

Бир куни Насриддин Афанди амалдор ва тўралар, қози-ю дин пешволари даврасида ўтириб қолибди. Чой устида Афанди ҳикоя қила бошлабди:

— Бугун бозор майдонида камина ғалати бир савдогарни учратиб қолдим. Узоқдан тўртта туяга юк ортиб келибди. Ундан «Молларингизни кимга сотасиз» деб сўрадим. Савдогар «Молларимни фақат амалдорлар, бойлар, қози-ю дин пешволарига сотаман. Ўшаларга мўлжалланган» дейди.

— Қанақа мол келтирган экан ўша савдогар, — деб сўради даврадагилардан кимдир.

— Биринчи туяга жабр-зулм, алам ва ситам ортилган экан, савдогар бу молни амалдорларга сотаман дейди. Иккинчи туя билан ёлғон, ҳийла-ю фирбгарликни олиб келибди. Буни бойларга пуллайман, дейди. Учинчи туяга кибр-ҳаво ҳамда таккаббурлик ортилган экан. Буни дин пешволари талашиб-тортишиб олишади, дейди савдогар. Тўртинчи туянинг юки мунофиқлик, порахўрлик ва риёкорликдан иборат бўлиб, буни қозилар талашиб олишади деб ўйлаяпти...

— Бу қанақа савдогар экан? — дея бирданига чувиллашди даврадагилар.

— Иблиснинг ўзи! — дея жавоб берибди Афанди.

ўзбек.

882. ИЧКАРИДАНМИ, ЁКИ ТАШҚАРИДАН?

Бир гуруҳ усталар шоҳ саройининг атрофини баланд қўрғон билан ўраб олишаётган эканлар. Афанди йўлдан ўтиб кетаётди:

— Ҳорманглар усталар! Қани, бу баланд деворни нимага қураяпсизлар? — деб сўрабди.

— Ўғрилар тушмаслиги учун, — дея жавоб беришибди усталар.

— Қаёқдан: ташқариданми ёки ичкаридан?

ўзбек.

883. СОҚОЛГА ЭГАЛИК

Айтишларича ҳар кимда бир ўзига хуш ёқувчи хунук бир одат бўларкан. Мисол учун Муллада даврадами, дастурхон бошидами соқолини қашлаб, бармоқла-

ри билан тараб туриш одати бор эди. Бир куни хон ҳузурида ҳам шу одатини тез-тез такрорлаган эди:

— Соқолингни ҳуда-беҳудага қашлайверасанми, ярамас! — деди хон ўшқириб. — Агар яна бир марта шу хунук одатингни кўрсам, соқолингни қирдириб, қўлингни кесишга буюраман!.

Хоннинг жаҳли жуда ёмон, айтганини қилмасдан қўймас эди. Шунинг учун ҳам Афанди хоннинг давра-сида ўзи ёқтирадиган одатини такрорламаслик учун ҳамиша юрак ҳовучлаб ўтирарди.

Орадан анча фурсат ўтиб кетибди. Аллақандай ғалабадан хоннинг кайфияти жуда кўтаринки эди. У Муллага юзланиб:

— Айтчи Мулла, нима қилсам фуқаро менинг адолатпешалигимга ишонади, — деб сўради.

Афанди ўрнидан сакраб туриб, таъзим қилибди:

— Давлатпаноҳ аввало, қўл остингиздаги барча эр-какларга ўз соқолига эгалик қилиш ҳуқуқини қайтарсангиз, — дебди-ю беихтиёр соқолини силаб қўйибди.

884. САЛОМАТЛИК ҚАЛАЙ?

Бир куни Афандини сўлғин ҳолатда кўрган амир аҳвол сўрабди.

— Саломатлигингиз қалай, Хўжа?

— Отдайман, тақсир!

Амирнинг ҳазил қилгиси келиб:

— Мабода итдайдирлар, — дебди тагдор қилиб.

— Тўғри айтдилар, тақсир итдайман! — деди Афанди.

— Ие, ғалати-ку, аввал отдайман дедингиз-у даров итдай бўлдингизми?

— Бале, амиримнинг юксак марҳаматларидан аввал ўзимни отдай соғлом ҳис қилардим, сояйи давлатларида мамлакатимизнинг қудрати ошган сари фақирнинг саломатлиги ёмонлашиб, итдай бўлиб қолдим, — дея жавоб берибди Афанди.

ўзбек.

885. ТУМОВ

Бир касалнамо амир хонайи хосини жуда иссиқ сақларкан. Ҳатто, шамоллатишга ҳам рухсат бермас экан. Бир эрталаб сарой аёнлари билан кенгаш ўтказ-

моқчи бўлиб ҳаммани чорлабди. Амирнинг кўзи бир чеккада бурнини жийириб, пишшилаб нафас олиб турган бир амалдорга тушиб ваши келибди:

— Ҳой сен, менга қара, хонайи хосда ёмон бир ҳид борми?

— О, давлатпаноҳ, тўғри айтдилар, бу ерда нафас олиб бўлмаёпти. Димиқиб кетибди.

— Жаллод! — дея бақирибди амир, — обор, бу ярамасни калласини танасидан жудо қил!

Ўша заҳоти ҳукм ижро этилибди.

— Хўш сен нима дейсан? — дея иккинчи бир амалдордан сўради амир. У ошкора тилёғламаликка ўтибди:

— Олампаноҳнинг хона-ю хосларидан райҳону атиргулларнинг, мушку анбарларнинг бўйи таралиб турибди, ҳавоси эса бамисоли жаннату ризвонни эслатадур...

— Бас қил, мунофиқ! Жаллод, ол бу хушомадгўйни тилини кес!

Бу ҳукм ҳам ижро этилибди. Сарой аъёнлари даҳшатга тушиб писиб қолишибди. Амирнинг нигоҳи бир чеккада тортинибгина ўтирган Афандига тушибди.

— Қани, сен нима дейсан, Хўжа? Хонайи хосдан қанақа ҳидлар келади?

Сарой аъёнларининг барчаси даҳшатга тушиб анграйиб қолишди. Бечора Афанди нима деб жавоб бераркин, ҳид келади деса бошидан жудо бўлади, хушбўй ҳид келади деса, яна бир бало.

Афанди амирнинг тахтига яқин бориб, чуқур таъзим бажо қилибди-да:

— Марҳаматли амирим, камина бир ҳафтадан бери тумовман. Хонайи хосда ҳеч қандай ҳидни сезмаяпман, — дея дадил жавоб берибди.

ўзбек.

886. КЎЗОЙНАК ЖОЙИДАМИ?

Болаликда хўжанинг қобилиятини кўрган хон саройда ўз ўғли билан таҳсил олишга рухсат берибди. Уларга мамлакатнинг пешқадам домлалари дарс беришаркан. Бир куни пешин намозига азон айтилибди. Домла эътибор ҳам бермасдан машғулоти давом эттираверибди. Шаҳзода қўл кўтариб:

— Устоз муаллим, намозга азон айтилди. Дарс тугади, — дея эслатибди.

— Мен ҳеч нима эшитмадим, — дебди домла.

Ўша заҳоти Хўжа секин гап қистирибди:

— Унда ойнакни кўзга эмас, қулоққа тақиш керак эди, устоз муаллим.

турк.

887. ТУШ ТАЪБИРИ

Бир оқшом амир туш кўрса, тушида барча тишлари тўкилиб кетганмиш. Дили қоп-қора бўлиб, дарҳол таъбирчини чақирибди.

— Ҳақиқатни яширмасдан айтишга мажбурман, — дебди у, — барча қариндош уруғларингиз, болаларингиз Сиздан аввал ўлиб кетишади. Начора, Оллоҳнинг иродаси шундай бўлгач...

Бу хил хунук ва даҳшатли таъбир учун амир ўша заҳоти таъбирчини қатл қилдирибди. Шундан кейин ҳукмдор Афандини саройга таклиф этибди. Тушини бир бошдан айтиб берибди-ю:

— Бу даҳшатли тушга бир таъбир айтиб, мени хотиржам қила оласанми? — дебди амир.

— Улуғ амирим, жуда хайрли ва хосиятли туш кўрибсиз, — дебди Афанди хотиржам. — Бу ёруғ оламда жаноблари барча қариндош-уруғларингиздан ҳам, болаларингиздан ҳам узоқ умр кўргайсиз, иншоолоҳ!

Амир хотиржам бўлиб Афандига бош-оёқ сарупо кийдирибди.

тожик.

888. УЗР ГУНОҲДАН БАТТАР

Бир куни хон суҳбат асносида Мулладан сўрабди:

— Узр гуноҳдан баттар, дегани нима?

— Улуғ хонимнинг умрлари узун, сояйи давлатлари пойдор бўлсин! Бу форсий ҳикмат бўлиб, унинг маъноси қуйидагичадир: Гоҳида айтилган узр қилинган хатодан ҳам ўн чандон ёмон оқибатларга олиб келиши мумкин.

Хон ҳадеганда тушунавермабди. Мулла унга тунтиришга ҳаракат қилибди:

— Айтайлик, бир кимса билмасдан бир хатога йўл қўяди, кейин бориб кечирим сўрайди, лекин унинг бу кечирими аввалги хатосидан ҳам ёмон оқибатларга олиб келади.

Хон яна ҳеч нима тушунмабди. Мулла қанчалик ҳаракат қилмасин, хонга сўз билан тушунтира олмабди. Охири хоннинг жаҳди чиқиб:

— Қанақа аҳмоқсан ўзинг? — дебди бақириб, — наҳотки айтмоқчи бўлган фикрингни уч-тўрт оғиз сўз билан тушунтира олмасанг. Менга қара, юзгача санайман, шу муддат ичида айтмоқчи бўлган фикрингни тушунтира олсанг олдинг, бўлмаса, каланг кетади.

Мулла бир сўз ҳам демасдан хонга яқин борибди-ю, унинг сонидан қаттиқ чимчилабди. Хон «вой» дея Муллага ўтрилиб:

— Ақлдан оздингми? Бу нима қилганинг?

Мулла таъзим қилиб:

— Кечирасиз ҳурматли хоним. Камина гўё уйда эканман сизни хотиним, деб ўйлабман.

— Нималар деб алжираяпсан? — бўкирибди хон.

— Ўзингизни босинг, улуғ хон! — дебди Мулла. — Узр — гуноҳдан баттар, дегани шу бўлади.

озар.

889. ҲУКМДОР ВА НАСРИДДИН

Навзамбиллоҳ ҳукмдорларни кулдириш учун Насриддин ҳатто куфр ишларни ҳам қилишга мажбур бўлган экан. Шу мақсадда у худолик даъвосини ҳам қилган эди. Кўзига учраган кишини қиличдан ўтказиб кетаётган золим хон сояда мудраб ўтирган Муллани кўриб:

— Кимсан битлиқи? — деб бақирибди. Хоннинг авзойини кўрган Мулла:

— Ким бўлардим, худоман! — дебди ўзини жинниликка солиб.

Хон қаттиқ кулибди-ю бир кўзли мулозимига буюрибди:

— Ҳой сен, худолик даъвосини қилаётган анови жиннига бориб учраш, агар худо бўлса бир кўзингни даволасин. Акс ҳолда у ёлғончи ўз жазосини олади.

Мулла қаҳқаҳ отиб куларкан:

— Биз ака-ука худолармиз. Катта акам — осмонда, мен — ерданман. Шунинг учун киндикдан юқоридаги тешиклар акамга, киндикдан пастки тешиклар каминанага қарайди.

Хон ўзини босолмасдан кулиб юборибди. Шундай

қилиб, бечора Муллани яна бир марта худонинг ўзи асраган экан.

ассур.

890. ҚОЗИ КАЛОННИНГ «КЕТМОНИ»

Жоме масжидига ташриф буюрган қозикалон манг-лайидаги терларни артаман деб шойи белбоғини олмақчи бўлиб, ёнидан тилла қаламини тушуриб юборди. Қалам Насриддин Афандининг оёғи остига думалаб кетди. Қозикалон қаламни олишга эриниб, Насриддинга бақарибди:

— Ҳой гаранг, қаламни ердан олиб бермайсанми?

Афанди ердан қаламни олиб, таъзим билан қозикалонга узатаркан:

— Ҳурматли тақсирим, бу оғир кетмонни нега ёнларида олиб юрадилар? — деб сўради.

— Аҳмоқларнинг аҳмоғи экансан, амирлик ҳужжатларига имзо чекадиган бу қаламни наҳотки, деҳқоннинг ифлос кетмонидан фарқлай олмасанг!

— Жанобларининг битта имзоси билан бутун-бутун қишлоқлар вайронага айланади. Хўш, айтинг-чи бу тилло қаламнинг темир кетмондан нима фарқи бор?

ўзбек.

891. Ё ЭШАК, Ё ПОДШОҲ

Бир куни подшоҳга чиройли эшак совға қилишибди, ўша кунлари Мулла бироз камхаржроқ бўлиб юрган эди. Шунинг учун у подшоҳга совға қилинган эшакни роса мақтабди:

— Тақсир подшоҳим, бу эшак кўринишидан жуда қобилиятли, қаранг, қарашларида ўзгача бир истеъдод яширингандай. Агар уни тарбияласа борми, ундан антиқа мўъжизалар кутиш мумкин. Ҳатто бамисоли одамдек гапириши мумкин.

— Бўлмаса, уни сенинг ихтиёрингга берамиз, ҳамма шароит яратилади, бир тарбиялаб кўрчи.

— Фақат шарти бироз оғирроқ, — дея ўрнидан туриб таъзим қилибди Мулла. — Чунки, эшакни тарбиялаш жуда машаққатли меҳнат. Шунинг учун беш йил муддат давомида ҳар куни хазинадан бир тилладан маблағ ажратишга тўғри келади.

Подшоҳ рози бўлибди. Муллога хазинадан беш йил-

га етадиган миқдорда олтин ажратиб берибдилар. Мулла «Истеъдодли» эшакни етаклаб уйига қайтибди. Янги эшак етаклаб келган Муллани хотини:

— Қурибгина кетгур, яна эшак олиб келдингизми?— дея қарши олди.

— Оғзингни юм, хотин, — деди Мулла. — Яхшиси, мана бу олтинларни олиб катта-катта харажат қил. Бу ёғи бир гап бўлар.

Кейин хотинига бор гапни айтиб берибди.

— Ақлингизни едингизми? — дебди хотини. — Ҳеч замонда эшак ҳам гапирарканми?

— Эй, хотин! — дея эътироз билдирди Мулла. — Менинг гапларимга ишонган подшоҳ нодон десам, сен ундан ҳам баттар экансан-ку, афтидан иккаланг бир дарахтда пишган мевага ўхшайсан. Албатта, эшак гапира олмайди!

— Модомики, гапира олмас экан, — чулдиради хотин, — нега уни ўргатаман деб етаклаб келдингиз?

— Ҳой, ақли ноқис, заифа! Бу хил ярамас саволларни беришга уялмайсанми? Яхшиси, бир омбор тиллани ўйласангчи?

— Яхши, лекин кўз юмиб очгунча беш йил ҳам ўтиб кетади. Ўшанда нима дейсиз?

Мулла биров ўйлаб олиб шундай дебди?

— Аҳмоқ бўлма, хотин! Пулни олиб катта-катта харажат қилавер. Оллоҳ меҳрибон! Беш йил ичида ё эшак ўлади, ё подшоҳ.

озар.

Маҳкама ва қозилар хусусига

892. ҚОНУНИ БИЛАСИЗМИ?

Насриддин Афандини туман қозилигига тайинлаш маросимига шахсан қози калоннинг ўзи тўққиз тошлик йўлни босиб келибди. Энг охирда Қозикалон шундай дебди:

— Каминанинг бу ерга азият чекиб ташриф буюришимдан мақсад шул, амиримиз томонидан қабул қилинган қонунларнинг ижроси қандоқлигини текшириб кўриш. Кўрайликчи сен бу ерда адолатни қандоқ йўлга қўяркансан.

— Жуда яхши тақсирим, — дебди Насриддин. — Агар бунга ишонч ҳосил қилмоқчи бўлсалар орадан бир ҳафта ўтказиб келсинлар. Ўшаңда жанобларининг айрим ишларини қозихонада шундай адолатли кўрайликки, тез фурсатда ўзларини зиндонда кўрадилар.

Ўзбек.

893. ХЎЖАНИНГ ҚОЗИ БЎЛГАНИ

Хўжа суд раислигига сайланганда ундан сўрашибди:

— Айтингчи, дўстларингиз кўпми?

— Ҳозир уларнинг сон-саногии йўқ. Билмадим қозилқдан кетганимдан кейин қанча қоларкин, — деб жавоб берибди Хўжа.

ҚОЗОҚ.

894. АНТИҚА ТУШ

Афанди қозиликка тайинланибди. Қараса унга хушомад қиладиганлар, соясига кўрпача тўшайдиганлар кундан кун кўпайиб бораверибди. Улар Афандини шундай кўкларга кўтариб мақташардики, бундан ҳатто унинг ўзи ҳам қизариб кетарди. Айниқса бир бой ҳаммадан ҳам ошиб тушибди:

— Биласизми, Афанди кеча оқшом, — дебди у, — тушимда Оллоҳни кўрибман. Арши аълода фаришта-

лар қуршовида ўтирганмиш. Нуқул сизни мақтаб гапираркан. Уйғонсам тушим, бирам хурсанд бўлдимки, асти сўраманг.

— Эҳтимол, Оллоҳнинг ҳам менга бирор иши тушгандир, — дея жавоб берибди Афанди бойга. — Фаришталаридан бирининг гуноҳи бордирки, мени олдиндан мақтаб гапирибди.

уйғур.

895. ЎЗИМАМ ЎЙЛОВДИМА

Бирда Афанди эшагини йўқотиб қўйиб олдиндан чиққан йўловчилардан «Эшагимни кўрмадингизми?» деб сўраб суриштираркан. Шунда кимдир ҳазиллашиб:

— Эшагингиз фалон шаҳарда қози бўлибди, — дея хабар берибди.

— Ўзимам ўйловдима, — дебди Афанди. — Унинг ҳузурида жанжалли ишлар муҳокама қилинганда доим бошини силкиб-силкиб қўярди. Бекорга эмас эканда.

896. НЕГА ҚУЛОҚЛАРИ УЗУН?

Афандининг топқирлигини синаш ёки унинг устидан кулиш учунми бир қози одамлар ҳузурида ундан сўрабди:

— Афанди, айтишларича Оллоҳ эшакларга қулоқ улашганда сиз унинг ҳузурида экансиз. Айтингчи, нега эшакларга шундай кичик бошларига узун қулоқларни берди экан?

— Жуда оддий, — дебди Афанди. — Ҳақиқий эшакларнинг бошини қозилар талаб кетишган — у қулоқлари эшакларнинг ўзига қолган!

ўзбек.

897. ТАҚСИРИМНИНГ ДУОЛАРИ БИЛАН

Шаҳар қозисининг қаттиқ бетоблигини эшитган Афанди йўлда унинг ўғлини учратиб қолибди:

— Падари бузрукворнинг аҳволлари қалай?

— Оллоҳга шукур тақсиримнинг дуолари билан, — дебди қозининг ўғли.

— Унда нега ҳовлиларингдан йиғи овози эшитилмаяпти? — дея ҳайрон бўлибди Афанди.

ўзбек.

898. ЗАРАРИ ЙЎҚ

Оғир касал бўлган қозига Бағдоддан табиб чақирибдилар. Табиб қозининг бош чаноғини очиб, ундан зарарли ўсмани олиб ташлабди-ю мияни ўз жойига қўйишни унутиб қолдирибди.

Нима қилиш керак? Мажлис бошланибди. Табиб сўз олибди: — Азиз дўстларим! Қанчалик оғир бўлмасин, албатта, бу қалтис жарроҳликнинг касал учун ҳеч қандай зарарини кўрмайпман. У узоқ яшаши мумкин. Фақат калла билан ишлай олмаса керак!

— Унда безарар! — дебди мажлисда қатнашаётган Афанди. — Қозимиз аввалгидек калласиз ишлайверадилар, фақат бошларига каттароқ сала ўрасалар бўлгани.

ўзбек.

899. ЎЙЛАМАСДАН БЎЛАРКАНМИ?

Афандига шаҳар қозиси ақлдан озибди дея хабар беришди. Бу янгликни эшитган Афанди чуқур ўйга толибди.

— Нега ҳайрон бўласиз? Оламда ақлдан озган одамлар камми? — дейишибди.

— Ўйламасдан бўларканми? — дебди Афанди. — Ахир қозимизнинг туғилгандаёқ ақллари йўқ эди, нимадан оздилар экан? — дебди.

уйғур.

900. ЙЎҚОЛГАН СИГИР

Бир куни Мулланинг сигири йўқолибди. Йўл бўйи фақат бир сўзни такрорлаб бораркан:

— Сигирим кимни қўлига тушса тушсин — у илоё қозининг қўлига тушмасинда!

— Ҳой Мулла, — деб сўрашибди ундан, — нега бундай дейсиз, қозининг нимасидан қўрқасиз. Сигирингиз қозининг қўлига тушса нима бўлади?

— Қанақа соддасизлар ўзи? — дебди Мулла. — Сизлар ҳеч нарсани билмайсизлар. Камина қонунқоидаларни яхши биламан. Агар сигирим қозининг қўлига тушса у барча қонунлар асосида уни ейди. Мабодо эътироз билдирсам менга жарима ҳам солади.

озар.

901. ҚОЗИ ЕНГИЛДИ

Бир камбағал шаҳарга иш билан тушибди. Тунашга жойи йўқ экан карвонсаройлардан бирига кирибди. Кечки овқатта саройбон унга қовурилган битта товуқ, қайнатилган тухум ва яримта нон келтирибди. Эрта-лаб камбағал йўлга отланар экан иқрор бўлибди:

— Кечирасиз ака, ҳозир ёнимда пулим йўқ, қайтишимда кечки овқатнинг пулини албатта тўлаб кетаман.

Орадан уч ой ўтгач яна ўша камбағал карвонсаройга тушибди. Саройбон яна уни қовурилган товуқ, қайнатилган тухум ва яримта нон билан сийлабди. Эртасига камбағал икки марта кечки овқатнинг баҳосини сўрабди. Карвонсарой хўжайини узоқ ҳисоб-китобдан кейин:

— Икки юз тилло бўлади, — дебди. Бу ҳисобдан камбағалнинг капалаги учиб кетибди. Ўз қулоқларига ишонмасдан қайта сўрабди:

— Қанча дедингиз?! Наҳотки иккита товуқ, иккита тухум ва битта нон икки юз тилло бўлса, инсоф ҳам керак биродар.

— Бўлмасамчи, — дебди саройбон. — Ўзингиз ҳисоблаб кўринг. Бундан уч ой аввал битта товуқни еганингиз ростми? Агар уни емасангиз, ҳозиргача тиррик юрарди. Уч ой мобайнида энг камида эллик — эллик бешта тухум қилган бўларди. Шу тухумлардан қирқ — элликта жўжа очтирса бўларди. Энди ўзингиз ҳисоблаб чиқингчи қанча бўларкан?

Саройбон билан камбағал ўртасидаги тортишув жанжалга айланиб, қозихонагача борибди. Қози гувоҳлари ёрдамида камбағални сўроқ қилибди:

— Емасингиздан олдин товуқ билан тухумнинг баҳосини сўраганмидингиз?

— Йўқ тақсир, баҳосини сўрамаган эдим.

— Хўйшш! Саройбонни уч ойдан кейин келаман деб огоҳ қилганмидингиз?

— Йўқ, тақсир, қачон келишимни ўзим ҳам билмас эдим.

— Хўйшш! Унда айтингчи, мабодо ўша товуқ шу кунгача тиррик бўлса, даъвогар айтганчалик тухум қилармиди? Бале, хўш шу тухумлардан у айтганчалик жўжа ҳосил қилса бўлармиди?

— Бўларди-ю, лекин.

— Демак, саройбон ҳақ, унинг ҳаққини тўлашга мажбурсиз! — дебди қози.

Шўрлик камбарал қон-қон йиғлаб кетаётган экан бахтига рўпарасидан Афанди чиқиб қолибди. Бошидан ўтган савдони унга айтиб берибди.

— Вой маккор-э, — дебди Афанди, — қози билан саройбоннинг бу ҳийласи янгилик эмас, бошқалар билан ҳам бўлган. Ишни қайтадан қўзғаб даъво аризаси беринг, ўз ҳимоямга оламан.

Уч кундан кейин ўша қозихонада «Қовурилган товуқ» иши қайта кўрилибди. Ҳамма тўпланган. Фақат Хўжадан дарак йўқ. Иш тугаш арафасида у ҳовлиқиб кириб келибди.

— Нега кечиқдингиз, Хўжа? — дебди қози.

— Кечирадилар, тақсир, — дебди Афанди ўнг қўлини кўксига қўйиб, — бир деҳқон билан икки таноб ерга буғдой экишга келишган эдик. Шу келиб қолса бўладими, кун бўйи катта қозонда буғдой уруғини қовуриб чиқдик. Шунинг учун бироз тутилиб қолдим.

Қози ўзини тўхтата олмасдан кулиб юборибди:

— Қанақа тентаксиз ўзи? Ҳеч замонда ҳам уруғликни қовурадими? Ахир ундан экин кўкарадими?

— Ахир қовурилган товуқ эликталаб тухум қилганда, нега энди қовурилган буғдой бирорта ҳам бошоқ қилмас экан? — дея ҳайрон бўлибди Афанди.

Ақлда Хўжага бас кела олмаслигини тушунган қози камбағалнинг ишини тўхтатишга мажбур бўлибди.

уйғур.

902. ТЕКШИРАМИЗ

Бир шаҳарда Хўжа қозилик қиларкан. Бир куни унинг ҳузурига иккита хумча келтиришибди. Хумчалардан бирига тўлатиб каноп ёғи, иккинчисига сийдик қуйилган эди. Бироздан кейин қоровул иккита давангирдай йигитни бошлаб кирибди. Улардан ҳар бири ёғли хумча ўзига қарашли эканлигини даъво қиларди. Масалани адолатли ҳал қилиш керак эди. Хўжа иккита бир хил хумча келтиришни буюрибди.

— Ҳозир текшириб кўрамиз, — дебди Насриддин. — Мана бу хумчаларга булар иккаласи сийишсин. Агар ким ёғ сийса, ёғли хумча ўшаники бўлади.

турк.

903. ОТНИНГ БЕЛГИСИ

Бир бой Афанди менинг энг зўр чопқир отимни ўғирлаб кетди, деб Афандини айблабди.

— Тўғри, менинг ҳам худди ўшандай чопқир саманим бор. Лекин у ўзимники, — дебди Афанди.

Баҳсга нуқта қўйиш учун бой Афандини қозихонага судрабди.

— Отингизнинг қандай белгилари бор эди? — деб сўрабди қози бойдан. Даъвогар митти кўзларини ўйнатиб, бетларини атгайи шишириб босиқлик билан гапира бошлабди:

— Белгилари бор эди отимнинг. Аввало, шамол чап томондан эсса отимнинг ёли ўнг томонга оғиб турарди, агар ўнг томондан эсса чапга оғиб турарди. Яна бир белгиси шуки, агар отим қачон ариқдан сув ичса албатта туёқларини лойга булғарди.

Афанди бу хил белгиларни эшитиб роса кулибди. Уйига бориб тезда отини олиб келибди. Саманининг ёли қисқа қирқилган, туёқлари ялтираб турарди.

— Қаранг, жаноб бой, — дебди қози ноилож қўлларини очиб, — отнинг бирорта белгиси ҳам сиз айтганларга ўхшамас экан.

уйғур.

904. АЛЛАҚАЧОН АЖРАЛГАНСАН

Мулла Насриддиннинг хузурига бир кимса келиб:

— Илтимос, каминани хотинимдан ажратиб қўйсангиз, — дебди ялиниб.

— Марҳамат, — дебди Мулла қоғоз ва қалам олиб, — хўп, айтингчи, хотинингизни оти нима?

Ажралишга келувчи киши ҳарчанд уринмасин хотинининг номини эслай олмабди. Бир оздан кейин «Худо ҳақи эслай олмаяпман» дебди иқрор бўлиб.

— Хўп, яхши, — дебди Мулла. — Унда айтингчи, хотинингизни ёши нечада?

Келувчи кимса кўзларини қанчалик сузиб ўйлама-син, буни ҳам эслай олмай:

— Валлоҳи алам, буни ҳам эслай олмаяпман, — деди.

— Бўлмаса қайси қишлоқдан эканлигини биларсиз? — дебди Мулла.

— Буни умуман билмас эканман, ҳурматли Мул-

ла!— дебди қипқизариб келувчи кимса. Мулла қўлидаги қоғоз ва қаламни жойига қўйиб:

— Сизларнинг розиликларингиз ва муҳаббатларингизга қараганда Оллоҳ аллақачон иккалангизни ажратиб қўйган экан. Нега овора бўлиб менинг ёнимга келиб юрибсан? — дебди.

озор.

905. ХУДОНИНГ ПАНОҲИДА

Насриддин қозилик пайтида бир неча қарз берувчи кишилар бир қарздорни маҳкамага судраб келишибди.

— Манови фирибгар, қарз олганига анча бўлганига қарамай ҳамон бизларни лақиллатиб юрибди, — дея арз қилишибди.

Шўрлик қарздор айбига иқрор бўлиб:

— Айбимга иқрорман. Бироз муҳлат берсинлар уйимни сотаман, боғимни сотаман, сигир-у қўйимни сотиб, албатта қарзларини тўлайман. Лекин булар менга ишонишмаяпти, — дебди жовдираб.

— Бу ярамас алдаяпти, — дея ёппасига чувилашибди қарз берувчилар. — У ҳаммани аҳмоқ қилиб юрибди. Унинг иссиқ жонидан бошқа ҳеч нимаси йўқ сотишга.

— Унинг ҳеч нарсаси йўқлиги ҳақида ҳаммаларингиз бир овоздан кўрсатма бераяпсизлар. Демак у бечора, камбағал бир кимса экан. Камбағални ёри Оллоҳ дейди. Ундан ҳеч ким қарзини талаб қила олмайди.

форс.

906. ЖАЗО

Насриддин қози бўлганда унинг ёнига бир қиз арз қилиб келибди:

— Анови қассобнинг ўғли мени мажбурлаб ўпди, — дея кўзига ёш олибди.

— Ўйлашимча, — дебди Насриддин, — жазо ҳам қилмишига яраша бўлмоғи лозим. Бундай қиласиз қизим, сиз ҳам ўша беодоб қассоб бачани мажбурлаб ўпасиз. Тамом вассалом.

форс.

907. ҲЕЧ НИМАГА ҲЕЧ НИМА

Бир куни Насриддиннинг олдига икки киши ёқалашиб кириб келишди. Даъвогар арз қилди:

— Мана бу киши оғир юкни елкамга қўйишга ёрдамлаш, деди. «Нима берасан?» дедим, «Ҳеч нима» деб ваъда берувди. Ёрдамлашдим, лекин у ваъда қилгани «Ҳеч нима»ни бермади. Қози бобо адолат қилиб ҳаққимни олиб берсангиз.

— Жуда яхши, — деди Насриддин, — очиги сен ҳаққингни олишинг шарт. Менга қара, анови гиламчани кўтар, жавобгарнинг ҳаққини ҳам ўзим тўлайман.

Даъвогар гиламчани кўтарди, Насриддин сўрабди:

— Тагида нима бор экан?

— Ҳеч нима, — дебди даъвогар.

— Бўпти, ана шу «Ҳеч нима»ни ўзингга ол!

форс.

908. КИТОБ КЎРИШ КЕРАК

Қозихонага бир нотаниш кимса кириб келиб қози Афандига мурожаат қилибди:

— Далада мол боқиб юрган эдик, битта тарғил сигир, эҳтимол сизники бўлса керак, бизларнинг сигирни қорнини шохи билан ёриб ташлади. Қанақа жазо берса бўлади?

— Бу ерда эгасида нима айб? Тўкилган қонни ҳайвондан сўраб бўлмайди-ку, — дебди Афанди.

— Эҳ, кечирасиз, хато қилибман, — дебди келувчи киши, — қорни ёрилган сигир меники эди.

— Э, э, ана бу бошқа гап, — дебди Афанди. — Токчадан анови қора муқовали китобни олиб бер-чи. Бундай нозик масалада китоб кўрмаса бўлмас.

ўзбек.

909. ҚУЛОҚ ҲАМ ГАПМИ?

Афандининг олдига икки киши шикоят билан келибди:

— Қози бобо! Манови бетовфиқ менинг қулоғимни тишлаб олди, — дебди шеригини кўрсатиб.

— Мен эмас, қулоғини ўзи тишлаган! — дебди шериги.

— Бўлмаса эртага келинлар, — дебди Афанди уларга, — эртагача ўйлаб бир қарорга келармиз.

Уйда Афанди ўз қулоғини ўзи тишлаб кўриш мумкинми йўқлигини синаб кўрмоқчи бўлибди. Уйни айланибди, айланибди, қулоғини чўзиб қанча айланмасин қулоғига оғзи етмабди. Охири оқибат, мувозанатини йўқотиб, гурс этиб ерга қулабди...

Эртасига боши рўмол билан танғилган Афанди оқсоқланиб, инқиллаб-синқиллаб қозихонага келибди. Шикоятчилар кутиб туришган экан. Афанди жабрдийдага қараб:

— Бошқаларга тухмат қилма, сен ўз қулоғини ўзинг тишлаган экансан, — дебди.

— Қанақа қозисиз, ўзи, — дебди у норози оҳангда. — Наҳотки, киши ўз қулоғини тишлай олса?

— Қулоқ ҳам гап бўптими! — дебди Афанди оғриқдан афтини бужмайтириб. — Ҳатто киши ўз бошини ўзи ёриши ҳам мумкин экан.

уйғур.

910. ҲАҚОРАТ УЧУН ЖАРИМА

Кўчада бир ярамас одам билан баҳслашиб қолиб уни қаттиқ ҳақорат қилибди. Ҳалиги одам уни қозихонага судрабди. Қози ишни тез кўрибди.

— Ҳақорат учун жарима кўпам катта эмас, бор-йўғи бир танга, — дебди қози. Лекин бир тангаям пулда. Афандининг аввалгидан баттар жаҳли чиқибди. Чўнтагидан икки танга чиқариб:

— Мана бу бир танга, анови кишини аблаҳ деганим учун, лекинчи Сиз ҳам аблаҳ экансиз... буниси, эса ҳозир жанобларини ҳақорат қилганим учун, хайр саломат бўлсинлар! — дея тангаларни битта-битта қозининг олдига ташлабди.

тожик.

911. НАСРИДДИН ВА ҚОЗИ

Нима ҳам бўлиб Насриддин ҳамқишлоқларидан биттаси билан муштлашиб қолибди. Рақибни полвон экан Насриддинни уриб бурнини пачоқлабди. Насриддин арз қилиб қозига борибди.

— Қаранг, бу ярамас мени қандай аҳволга солди.

Нахотки, бу зўравонга қарши бирор бир қонун бўлма-са?

— Бундай пайтларда жабрдийдага айбдордан бир аббоси жарима ундириб берилади, — дебди Насриддинни хуш кўрмайдиган қози.

— Э, ҳали шундайми, — дебди Насриддин қозининг бурнига бир тушуриб. — Ҳисоб-китобни мени урган анови зўравон билан қиласиз.

авар.

912. КАМБАҒАЛНИНГ ОМОНАТИ

Бир овулда камбағал тоғли бўз йигит яшарди. У хўжалигини тиклаб уйланмоқчи бўлибди. Уйланиш учун бир бойга чоракор бўлиб ишга ёланибди. Узоқ ишлаб зўрға ўн туман пул тўплабди. «Ўн туманни нима қилсам экан?» — деб ўйлабди йигит. — Агар бу пулга ҳўкиз сотиб олсам, уйланишга пул қолмайди, агар уйлансам хотинни қандай боқаман, ҳўкиз керак...»

Камбағал йигит шаҳарга бориб ишламоқчи ва пул тўплаб келиб кейин барча орзуларини амалга оширмоқчи бўлибди. Йигит тўплаган ўн туманини энг ишончли киши — қозига омонат қолдирибди. Шаҳарда икки йилча ишлаб яна ўн туман пул тўплаб келиб қозига учрабди. Қолдирган омонатини қайтаришни сўрабди.

— Нималар деб алжираяпсан, дайди? — дебди ундан баланд келиб, — бор яхшиликча кўзимга кўринма! Акс ҳолда нўкарни чақариб авахтага ташлатаман!

Йигит қозига ўзини эслатмоқчи бўлган экан. У эшитмабди ҳам. Нўкарлар унинг оёғини ерга теккизмасдан ташқарига чиқариб ташлашибди. Шу орада Насриддин ғам-қайғудан адо бўлган йигитни учратиб қолибди. Ундан бор гапни эшитиб, ёрдам беришлигини айтибди.

— Ҳозир мен қозини олдига бораман, — дебди Насриддин, — орадан сал ўтмасдан сен ҳам қозига кириб қарзингни сўрайсан.

Насриддин ичига турли хил тошчалар ва латта-путталар жойланган ҳамён билан қозининг ёнига кириб илтимос қилибди:

→ Ҳурматли қози, бир масалада ёрдамнингиз керак бўлиб қолди, — дебди иззатини жойига қўйиб, — ана шу пулни омонатга олиб қўйсангиз.

«Бай-бай, бу ҳамёнда камида юз туман бўлса ке-

рак!» — деб ўйлабди қози ва ўша заҳоти рози бўлибди. Худди шу аснода ҳалиги тоғли йигит кириб ўзининг ўн туман омонатини сўрабди.

«Яхшиси, Насриддинни кўрқитмаслик учун бу йигитга арзимаган қарзини қайтара қолай» — деб ўйлабди қози ва ўн туманни чиқариб йигитга берибди.

— Энди кетаверсак ҳам бўлади, жўражон, — дебди Насриддин йигитга муғомбирона кўз қисиб.

авар.

913. ТАНГАНИНГ ЖИРИНГГИ

Насриддин қозилигида унга шикоят қилиб икки киши келибди. Улардан бири:

— Мана бу киши тушимда мендан йигирма динор олган эди. Энди қайтаришни хоҳламаяпти, — дебди.

Насриддин жавобгарни ёнига чақирибди ва йигирма динор санаб беришни буюрибди. Кейин Насриддин ҳар бир динорни алаҳида-алоҳида жиринглатиб даъвогарга қараб:

— Ма, ол, мана бу бир... икки уч, — дея йигирма марта жиринглатибди, — бўлдим, бор энди ҳаққинг қолмади.

форс.

914. ГЎЗАЛЛАР ДАЪВОСИ

Савриҳсор шаҳрида Хўжа қозилик қиларкан. Бир кун унинг ҳузурига ҳижоб ёпинган икки хоним кириб келибди. Улардан бири арз қилибди.

— Ҳурматли қози почча, мана бу хотинга оддий арқон тўқиб беришни буюриб, пулини олдиндан бериб қўйган эдим. У бўлса арқонни жуда ингичка, ҳатто менинг сочимдан ҳам майин ипдан эшибди.

Хоним шундай деганча кулиб юзини очиб қопқора кокиллари толасини кўрсатибди. Насриддин бир йўталиб олиб:

— Хўш, сиз нима дейсиз, хоним, — дебди айбдорга мурожаат қилиб.

Иккинчи хоним ҳам алақандай нозли ва титроқ овозда ўз норозилигини яшира олмабди:

— Тўғри тақсир, лекин биз арғамчи ҳақида эмас, йўғонлиги ана бу бармоғимдек келадиган кир ёядиган

оддий ип ҳақида келишган эдик, — дея оппоқ қўллари бармоқларини кўрсатибди.

Бечора Хўжа уни зўрға гапдан тўхтатиб, иккала хонимга бошдан оёқ разм соларкан шундай дебди:

— Ҳурматли сингилжонлар, бу масалада ўзларингиз бир амаллаб келишиб оларсизлар. Энди, сиз менга қаранг, — жавобгарга мурожаат қилибди, — арқонингизни сал йўғонроқ қилиб эшинг, фақат уни қаттиқ тортманг, акс ҳолда худди ҳозиргидек камина хўжанинг юрагини бойлаб тортганингизда узилиб кетмасин.

Хонимлар кула-кула чиқиб кетишибди.

турк.

915. ҲУКМ ЎЗГАРДИ

Ўз айбларига иқроп бўлмаган баттол бир кимсани Хўжанинг олдига сўроққа олиб келишди. Қанча қийнамасин ҳеч натижа чиқара олмаган Насриддин уни қўлларидан осишга буюрибди.

— Яна бир дақиқа чидасанглар ҳамма айбларимга иқроп бўлардим! — дея бақирибди жиноятчи.

Шунга қарамасдан, соф виждонли Насриддин бу мард жиноятчини қамоқдан озод этибди.

турк.

916. ХУРЖИНЛАР

Насриддин Афанди Бағдоди шарифда қозилик қилганида унинг ҳузурига Салим ва Қосим отли икки араб ёқавайрон бўлиб киришибди. Маълум бўлишича, улар иккиласи узоқроқ бир шаҳардан бир хуржундан — икки хуржун хурмо олибдилар. Бағдодга етгунча шу хурмодан йўл бўйи еб келишибди. Қизиғи шундаки, Салим кечалари Қосимнинг хуржунидан, Қосим эса Салимнинг хуржунидан олиб ейишаркан. Бағдодга етиб келиб қарашса хуржунлари бўм-бўш эмиш. Шу боис жанжаллашиб қозига арз қилишибди.

Афанди масалани осонгина ҳал қилиб ҳукм чиқарибди.

— Қосим хурмони Салимнинг хуржунидан олган. Демак Салим ўз хуржунини Қосимга берсин. Ўзига келтирилган зарар учун унинг хуржунини ўзига олсин!

Салим билан Қосим шундай қилишибди.

— Энди, — дея сўзида давом этибди Афанди, — жанжални адолатли ҳал қилганимиз ва қозихона харажатлари учун иккала гилам хуржунни каминага қолдириб кетасизлар.

Шундай қилиб, Салим билан Қосим хуржунини ҳам қозихонага қолдириб чиқишибди.

форс.

917. АҲМОҚЛАР

Кўчадан икки аҳмоқ кетаётган эди. Улардан биттаси:

— Қани энди павардигорим менга минг бошли бир отар қўй берсайди қандай яхши бўларди, — деб орзу қилди.

— Менгачи, — деди иккинчи аҳмоқ, — Юзта бўри берсайди уларнинг ҳар бири сенинг отарингдаги қўйлардан ўнтасини мазза қилиб ерди!

Биринчи аҳмоқнинг қаттиқ жаҳли чиқиб, иккинчисини онангни деб ҳақорат қилибди. Униси ҳақоратга ҳақорат билан жавоб берибди. Хуллас, орада жанжал чиқибди. Қаердандир Насриддин пайдо бўлиб, жанжалнинг сабабини сўрабди. Улар айтиб беришибди. Шунда Насриддин қўлидаги асал тўла хумчани ағдариб бақирибди:

— Қўлимдаги ана шу асалдек қоним ерга тўкилсинки, бу оламда сизлардан катта аҳмоқ топилмаса керак!

форс.

918. ҲАММАЛАРИНГ ҲАҚ

Насриддин қозилик даврида унинг уйига бир киши келиб, ўз рақибидан арз қилибди. Унинг сўзига қараганда у ҳар томонлама ҳақ эди. Сўзини тугаллаб Насриддиндан сўрабди:

— Бу масалада тақсиримнинг фикрлари қандай?

— Ҳақиқат сизнинг томонингизда, — дебди Насриддин.

Эртаси куни жавобгар ҳам келиб Насриддин билан учрашиб даъвогарнинг барча айтганлари туҳмат, уйдирма эканлиги ҳақида гапириб Насриддиндан:

— Хўш, Сизнинг фикрингиз қандай? — деб сўради.

— Сиз ҳар томонлама ҳақсиз, — деб жавоб берибди Насриддин.

Насриддиннинг хотини эшик орқасидан эрининг шикоятчилар билан савол-жавобини яширинча эшитиш одати бор эди. Бу суҳбатни ҳам эшитиб меҳмон кетгач эрининг ёнига келибди.

— Ишланингиз ғалати-а, эржон! Бу қанақаси? Мен қози бўлмасамда аёл ҳолимда Сиздан яхшироқ суриштираман. Бу қанақаси, даъвогарга ҳам, жавобгарга ҳам «сиз ҳақсиз», «ҳақиқат сизнинг томонингизда» дейсиз?!

Насриддин ўйлаб туриб хотиржам жавоб берибди:

— Тўғри айтасан, хотин, сен ҳам ҳақсан.

форс.

919. ИЛОҲИЙ ТАҚСИМОТ

Бир марта уч киши бир халта ёнғоқ топиб олишибди. Уни илоҳий тақсимлаш учун Анастратиннинг ёнига олиб келибдилар. Анастратин халтани очиб, уларнинг биттасига бир ҳовуч, иккинчисига битта ёнғоқ бериб қолган ҳаммасини учинчи кишига бўлиб берибди. Улардан иккитаси чувиллашиб:

— Адолатсиз бўлдингиз-ку хўжам! — дейишибди.— Илоҳий тақсимот бўлиши керак эди.

— Қанақа нодон одамсизлар! — дебди Насриддин.— Илоҳий тақсимот бундан ортиқ бўладими? Оллоҳнинг ўзи бировга кўп, бировга кам беради-ку. Агар сизлар меъдан инсоний қилиб бўлинг, деганингизда, ҳаммага баравар бўлардим.

грек.

920. ГУВОҲ

Яна бир худобехабар юз динор пулимни олди, деб Насриддинга тухмат қилиб қозига судраб олиб борибди:

— Юз диноримни қайтиб берсин!

— Юз динорни берганинг ҳақида гувоҳинг борми?— деб сўрабди қози.

— Гувоҳим худо.

— Вой, худобехабар, қозига келиб нима қилардинг. Яхшиси, худога сол эди, — дебди Насриддин унинг сўзини бўлиб.

форс.

921. ТАМБУР ЎҒРИСИ

Хўжа ўз шаҳрида қозилик қиларкан. Бир киши «Бозорда фалон кишида ўғирланган тамбуримни кўрдим» дея арз қилибди. Хўжа ўша заҳоти бозордан айбдорни олдириб келибди.

— Бу тамбурни, — дея жавоб берибди у, — мен фалон кишидан олдим. Хўжа исбот талаб қилибди ва ҳалиги одам гувоҳларни кўрсатибди.

— Гувоҳлик берасизларми? — деб сўрабди Хўжа. Гувоҳлар тасдиқлашибди:

— Ҳақиқатан ҳам бу тамбур унинг ўзиники. Пас-тида озгина қирилган жойи ҳам бор, олгита торининг муруватлари ҳам бўшаб қолган.

Дарҳақиқат, тамбурда улар айтган белгиларнинг ҳам-маси бор эди, хўжа тамбурни жавобгарга қолдирмоқчи бўлиб турганда, жабрдийда луқма ташлаб қолди:

— Ҳали ишни охиригача етказиш учун гувоҳлар-нинг кимлигини аниқлаш лозим.

Қисқаси, у иккала гувоҳни ҳам фош қилиш керак-лигини таъкидлаб, булар қўшмачилар-ку, — деди. Бу гапни эшитган Хўжа ёқасини ушлабди:

— Вой, тавба! Эсиз, одамизот, уни поклаш жуда мушкул экан-да. Менимча тамбур ҳақида баҳс кет-ганда, булардан ортиқ гувоҳларни топиб бўлмаса ке-рак.

турк.

922. ТАНИШ ГУЛТУВАК

Хўжанинг гултувагини ўғирлаб кетишибди. У ўз гултувагини ўғрида кўриб, Хўжани гувоҳликка чақи-рибди. Қози Хўжадан сўрабди:

— Сен бу гултувакни мана бу мусулмонга қараш-ли эканлигини биласанми?

— Ҳа, — дебди Хўжа. — Мен бу гултувакни кўпдан бери биламан. Аввалда у бир қутича тупроқ эди, шун-дан бери бу кишининг уйида ўсиб шу даражага етган.

турк.

923. БУ МЕНИНГ ИШИМ ЭМАС

Бир қўшниси Насриддинга йигирма динор бериб, бир қўшниси иккинчисига юз харвар буғдой берган-

лигини тасдиқлаши кераклигини илтимос қилибди. Улар қозига келганда, жабрдийда ўз арзини айтибди. Навбат гувоҳга келибди.

— Шунга гувоҳлик бераманки, — дея сўз бошлабди Насриддин, — бу, анови кишига юз харвар арпа берган эди.

— Ахир жабрдийда ундан буғдой талаб қияпти-ку, қанақа арпа? — деб сўрабди қози. Насриддин ҳам бўш келмай:

— Мен билан гувоҳликка ўтиш ҳақида шундай келишган эди. У ерда арпа, ёки буғдойлиги билан менинг ишим нима? — деб жавоб берибди.

форс.

924. ОТ СОТИБ ОЛСИН

Хўжа Насриддин қози билан дўст экан. Шунинг учун унинг ҳузурига тез-тез келиб уёқдан, бу ёқдан суҳбатлашиб ўтирарарканлар. Бир куни Насриддин яна қозихонага келиб, отини ташқарига бойлаб ўзи ичкарига кирибди.

У ичкарида ўтирар экан ёлгон гувоҳликка ўтган бир кимсани қозининг ҳузурига олиб келишибди. Ўша пайтларда ёлгон гувоҳлик берган кишиларни отга тескари миңдириб, бутун шаҳар бўйлаб саззойи қиларканлар. Буни ҳам шундай қилмоқчи бўлибдилар. Ташқарида қозихона биноси олдида Насриддиннинг оти турарди. Саззойи учун шу отдан фойдаланибдилар.

Орадан бир неча кун ўтгач ўша ёлгончи билан яна шу ҳол такрорланибди. Саззойи учун яна Насриддиннинг отидан фойдаланмоқчи бўлибдилар. Насриддин қаншарини қашиб:

— Бўлди энди, отимни бошқа бермайман. Йигитга айтинглар, бу қилиғини ташласин, ёки шу хил ҳожатлари учун ўзига от сотиб олсин, — дебди.

серб.

925. ҚОЗИНИНГ ЖУББАСИ

Насриддин ўз хизматкори билан шаҳар чеккасидаги боғни айланиб юрган эди. Қараса фирт маст шаҳар қозиси лойда думалаб ётибди. Ёнгинасида телпаги билан жуббаси турибди. Насриддин жуббани олиб

кийибди. Анчадан кейин уйғонган қози қараса жуббаси йўқ. У навкарини қаттиқ койибди ва ернинг остидан бўлса ҳам жуббани топасан, дея буйруқ берибди. Иккинчи куни навкар — мулозим қозининг жуббасини кийиб олган Насриддинни бозорда учратиб қолибди.

— Ҳозир мен билан қозининг олдига бораркансан!— дебди у Насриддиннинг биллагидан ушлаб.

Насриддин бир сўз ҳам демасдан қозининг олдига кирибди ва йиғилганларнинг ҳузурида шундай дебди:

— Кеча мен ўз хизматкорим билан боғни сайр қилишга чиққан эдим. Қарасам, бир ариқчанинг бўйида битта маст ўзини билмасдан ерга ағанаб ётибди. Ёнида телпаги билан жуббаси бор экан. Жуббасини секин олиб елкамга ташладим. Бунга гувоҳим ҳам бор. Агар ўша майзада жанобларининг олдига келса, мени чақиринг жуббасини қайтариб бераман.

— Билмасам қанақа аҳмоқ экан у, — дебди қози.— Жубба ҳозирча ўзингда туратурсин. Мабодо бирор кимса излаб келса, сени ўзим чақиртираман.

форс.

926. ТАЛАНГАН СУДЬЯ

Ҳикоя қилишларича бир пайтлар Хўжа жуда қашшоқлашиб, уйда ҳатто бир ҳовуч ғалласи ҳам қолмабди. Шунда у эшагининг устига битта қоп ташлаб, ўғлининг бўйнига ногора осиб тиланчиликка чиқибди. Ноғорани чалиши билан ҳар ёқдан одамлар уйларидан югуриб чиқишиб, унинг қолига бир ҳовуч, ярим сиқим дон-дун хайр қиларканлар. Бир пайт каттакон ҳовлининг олдига келиб ноғорани тарақлатишибди. Негадир ҳовлининг кунгираддор дарвозаси очилмасмиш. Афтидан ноғоранинг овозини эшитишмади, шекилли. Хўжа эшаги ва халачўпини ўғлига қолдириб, ўзи бир сакраб уйнинг томига чиқибди. Ичкарига қараса ҳамма ёқ хотиржам эмиш. Шу пайт аёл кишининг:

— Хўжайиннинг келиш пайти бўлай деб қолди, — деган хансироқ овози эшитилибди.

Маълум бўлишича ҳовли бекаси ўйнаши — шаҳар судьясини айни шу пайтда таклиф қилган экан. Хўжа гап нимадалигини осонгина тушуниб, эски бир жовон ичига яшириниб олибди. Ҳашаматли меҳмонхонанинг ўртасида катта бир кат қўйилган эди. Бир бур-

чақда кийим жовони турарди. Бироздан сўнг уй бекаси ҳаммомдан қип-қизариб чиқди. Худди шу пайт унинг чўриси меҳмонхонада жаноб судьяни ечинтириб, унга мушк-анбарлар селиб, унинг кийимларини кўздан нари — жовонга бекитиб қўйди. Ҳаво жуда иссиқ эди. Чўри қиз бир косага муздай шарбат қуйиб берди-ю жанобни ёлғиз қолдириб ўзи ташқарига чиқиб кетди. Бироздан кейин ярим яланғоч хоним кириб келди. Иккаласи бирга ўтириб шаробхўрлик қилишди. Буни Хўжа нафас чиқармай тирқишдан кузатиб турарди. Ошиқ-маъшуклар бир-бирларига илондай чирмашиб кетишди.

— Биласизми, жоним, менинг асалдонимни Оқ қалъа десак, сизнинг калитингиз — Қизил шаҳзода бўлақолсинлар, — дебди хоним ҳиринглаб. — Келинг энди, Қизил шаҳзода Оқ қалъага мардона ҳужум бошласин.

Айтилган иш қилинди. Шунда Насриддин, бу ҳужумга нимадир камлик қилапти, деб ўйлади ва ўғлига ноғорани чалишни буюрди.

— Бу яхши аломат эмас, — дея севишганлар сакраб туриб тўрдаги мадонга кириб кетишди. Насриддин ҳам беркинган жойидан секин тушиб меҳмонхонага кирибди-ю жовондан жаноб судьянинг кийимларини йиғиштириб олиб келган йўлидан ўғлининг олдига тушибди. Эшагини ўғлига бериб ўзи судьянинг хачирига миниб уйга қайтишибди.

— Буларни қаердан топдингиз? — деб сўрабди хотини.

— Ишинг бўлмасин, жангдан ўлжа, — дебди Насриддин.

Шу орада аллақандай жин-ажиналардан шубҳаланган уй бекаси меҳмонхонага кириб судьянинг кийимларини топа олмагач, бу хил кучларнинг борлигига аниқ ишонибди. Кейин яланғоч қолган судьяни кийинтириш учун чўрисини бозорга юборибди. Чунки эри ўйнашидан анча пачоқ бўлиб, унинг кийими ўйнашига тўғри келмас эди. Эртаси куни у кечаги воқеалардан бошқа ҳеч нимани ўйламаган ҳолда маҳкамасига келибди. Худди шу аснода жанобнинг кийимларини кийиб, башанг бўлиб олган Хўжа унинг хачири билан маҳкама ҳовлисига кириб келибди. Хизматкорлари ҳовлиқиб судьяга хабар беришибди:

— Тақсир, — дея қичқаришибди улар, — ҳузурин-

гизга Насриддин келди. Сизни кеча тунаган ўша ярамас экан. Ана ўзингиз қараб кўринг!

— Ўзларингизни босинглар,— буюрибди хўжайин.— Бировни айблаш учун ҳечам шошилмаслик керак.

Судья шундай деганча ўзи Хўжага яқинлашибди. У билан иссиқ кўришиб, ҳурмат билан уни тўрға ўтқазиб, эътибор билан қаҳва тутибди.

— Марҳамат қилиб айтингчи, Хўжа бу кийимларни қаердан олдилар? — деб сўрабди.

— Худо ҳаққи, — деб жавоб берибди Насриддин,— кеча камина ҳақиқий жангда қатнашдим. Қизил шаҳзоданинг Оқ қалъага қандай ҳужум қилганига гувоҳ бўлдим. Лекин бир пайт тўс-тўполон бўлиб, улар қочиб қолишди. Бу кийимларни ўша жанг майдонидан териб олдим.

— Нима ҳам дердик, — дебди судья, — жанг майдонида қўлга киритилган ўлжа ўзингизга тегишли. Мабодо сиздан ўша ерда оқ туяни кўрмадингизми, деб сўраб қолишар. Ўшанда сиз хотиржам туяни ҳам бўталоқни ҳам кўрмадим, деб жавоб бераверинг. Эҳтимол, уларни кимдир еб кетган-у сиз кўрмагандирсиз.

— Жуда яхши! — дея қичқирибди Насриддин. — Бўлмаса каминага туянинг ҳам пулини тўланг, оғзимдан бирорта ҳам ортиқча гап чиқмайди.

Судья ўша заҳоти хўжага йигирма тилло санаб берибди ва ўз навбатида хўжа ҳам унга миннатдорчилик билдирар экан шундай дебди:

— Албатта, бу иккаламизнинг орамизда қолиши аниқ, лекин сизнинг ўрнингизда мен бўлганимда еб кетилган бўталоқ ўрнига хачирни совға қилиб юборган бўлардим.

Судья ўша заҳоти мулозимларига хачирни келтиришни буюрибди. Насриддин эран-қаран хачирга миниб уйига йўл олибди. Ўшандан бери у «оғир» жангдан хотира сифатида судьянинг кийимларини устидан ташламас экан. Бу билан орадаги сирни бировга айтиб қўймаганини тасдиқларкан, гўё.

турк.

927. МУЛЛА ҲАҚ ЭКАН

Бир куни Мулла Наср-Эддин бозорга келиб, эшагини симёғочга бойлаб, ўзи бостирма остига бориб чой сўрабди.

Худди шу пайт алақандай бир кимса келиб эшагидан тушибдида уни мулланинг эшаги ёнига бойлабди.

— Ҳой дўстим, — дебди Мулла унга мурожаат қилиб, — эшагингизни бошқа жойга бойласангиз яхши бўлармиди? Менинг эшагим ўз қилиги билан бутун овулда ном чиқарган. Яна бирор кор-ҳол рўй бермасин!

Келувчи кимса ҳеч нарса эшитмагандек бориб Мулланинг ёнига ўтирди.

«Афтидан, карга ўхшайди», — деб ўйлади Мулла ва эшагига яқин бориб бошқа жойга олиб бойламоқчи бўлганди. Лекин худди шу аснода Мулланинг эшаги қаттиқ пишқириб бегона эшакни остига олиб ражиди. То Хўжа боргунча келувчи кишининг эшаги ўлар ҳолатга келди.

Эшакнинг эгаси Мулла Наср-Эддинга яқинлашиб:

— Эшагимни майиб қилди, тўлаб берасан! — дея Мулланинг ёқасидан олди.

— Ахир мен сени огоҳлантирдим-ку, — деди Мулла. — Ўзинг айбдорсан!

Бироқ, келувчи киши уни эшитишни ҳам истамади. Арз қилиб судга борди. Судья Муллани ёнига чақириб олиб сўроқ қила бошлади. Лекин, Наср-Эддин жим тураведи.

Судья афсус билан бош чайқаб шундай деди:

— Бу шўрлик киши кар-ку. Унда нима айб?

Даъвогарнинг жаҳли чиқиб:

— Ким айтди сенга, соқов деб? Мен бозорга келганда у менинг эшагим ўз қилиги билан бутун овулга ном таратган, эшагингни узоқроққа бойла, деган эди. Сен уни яна соқов дейсан-а?!

— Унда нега сен яна Наср-Эддиндан майиб эшагингни пулини талаб қиласан? Ахир у сени огоҳлантирган экан-ку. Бунинг ҳеч қандай айби йўқ! — дебди судья узил-кесил.

— Тўғри! — деб қичқирибди хурсанд бўлиб Наср-Эддин. — Мен унга айтдим, у ишонмаса мен нима қилай?

Шундай қилиб Наср-Эддин ҳақлигини яна бир марта исботлабди.

авар.

928. ҚОЗИНИНГ ЖАЗОСИ

Бир куни Насриддин султон билан бирга овга чиқибди. Ҳамма ўзи билан овчи лочинларни олган бўлса, Насриддин битта қарғани олибди. Саҳрода ҳамма ўз лочинларини юборибди. Насриддин бўлса қарғани қўйиб юборибди. Қарға бориб битта хўкизнинг устига қўнибди. Насриддин ўз қарғаси овлаган хўкизнинг шохига ўша заҳоти ип бойлаб уйига қараб судрабди.

Хўкизнинг эгаси ўз молини беришни истамабди. У қозига бориб мурожаат қилибди. Бу хабарни эшитган Насриддин қозига бориб, агар хўкизни ўзига қолдирса катта совға ваъда қилибди.

Суд белгиланган куни хўкизни эгаси ва «овчи» Насриддин қозихонага келишибди. Қози Хўжага маъноли қараб олиб:

— Хўжанинги қарғаси бу хўкизни овлагани аниқ, демак шундай экан, ов ўлжаси сифатида бу хўкизи Хўжаники бўлиши керак.

Қози шундай деганча хўкизнинг эгасини ҳайдаб юборибди.

Эртасига Хўжа Насриддин битта чуқур лаганни дастурхонга ўраб қозининг уйига берибди. Лаган то қирғоғигача хўкизнинг тапписига тўлатилган бўлиб устига карам ва бироз мой солинган эди. Ишдан чарчаб келган қози Хўжа Насриддин келтирган дастурхонни зўр иштаҳа билан олиб очибди. Қошиқни лаганга ботириб қовлаб кўрса ҳалиги ҳолат. Жаҳл билан Хўжани чақитирибди:

— Бу нима қилганинг, ярамас, — дебди қози, — сен менга нимани едирмоқчи бўлдинг, бадбахт?!

— Муҳтарам қози, — дебди Насриддин, — ўзингиз ҳалиги ҳукми ўқиганда шу лагандан роса тўйиб еган эдингиз. Ахир ҳеч замонда қарғаям хўкизни овлай оладими?

Шундай деганча ташқарига чиқибди.

серб.

929. АЛДАНДИ

Бир марта Хўжа аллаким биландир судлашибди. Суд мажлиси давом этаётган пайтда қўлини тез-тез қўлтиғига тикиб тураркан. Энг охирида ҳукм унинг фойдасига ҳал бўлибди. Насриддиннинг рақиби чиқиб кетгач, қози:

- Ваъда қилган нарсангни чиқар энди, — дебди.
- Сизга ҳеч нарса ваъда қилганим йўқ.
- Ёлғон гапирма, чиқар қўлтиғингдагини, — дебди қози.
- Агар ишни менинг фойдамга ҳал қилмасангиз, бошингизга ана бу тош билан урмоқчи эдим, — дея Насриддин қўлтиғидаги яримта фиштни чиқариб қозининг олдига ташлабди.

турк.

Дин ва дин пешволари хусусига

930. ХАСИС ҚАВМ

Бир пайтлар Насриддин Афанди имомлик қиладиган мачитнинг қавми ниҳоятда хасис экан. Атроф одамлари бу қавм ҳақида бу қишлоқ одамларидан ҳатто, қишда қор ҳам сўраб бўлмайди, дейишаркан. Шунинг учун ҳам Афанди ярим оч-ярим яланғоч яшаркан.

Бир куни хуфтон намозидан кейин одамлар уни ўраб олишиб:

— Марҳамат қилиб айтингчи ҳазрат, жаннатдаям мачит борми?

— У ерда ҳам жуда чиройли бир мачит бўлган. Лекин жаннат масжиди қавми ҳам хасисларнинг хасиси экан. Мачитнинг имоми очлиқдан ўлишига сал қолибди. Шунинг учун ҳам Оллоҳнинг х.аҳли чиқиб масжидни бекитиш ҳақида буруқ берибди.

ўзбек.

931. ТЎРТИНЧИ ОСМОНДА НИМА БҲИШАДИ

Насриддин узоқ бир қишлоқда имомлик қиларкан. Бир куни у меҳробга кўтарилиб азиз анбиё-ю авлиёлар ҳақида амри маъруф қилиб, ҳазрати Исо пайгамбарнинг тўртинчи осмонга саёҳатлари ҳақида гапириб берибди. У минбардан тушгач унинг ёнига бир бойвачча келиб:

— Тақсир, марҳамат қилиб айтиб берсангиз, тўртинчи осмонда Ҳазрати Исо нима еб, нима ичадилар? — деб савол берди.

— Тавба! — деди Насриддин. — Мана икки ойдан бери Сизнинг қишлоғингизда юрибман. Лекин бирор кимса нима еб, нима ичаяпсиз деганини эшитганим йўқ. Бугун бирданига Исо пайгамбарнинг ғамларини еб қолдингиз!

форс.

932. ЭНГ ОФИР ЖАЗО

Мулланинг бир чақа ҳам пули қолмабди. Хотини уни қийин қистовга олибди:

— Шунча бекорга ўқидингизми? Бориб бирорта қишлоққа муллаглик қилсангиз ҳам кунимиз бир амаллаб ўтарди, — дебди. Мулланинг ўзи ҳам кўрса бундан ўзга чора йўқ, қўлида бошқа ҳунари бўлмаса. Ноилож қишлоққа чиқиб кетибди. Қаерга бормасин, афсус, ўз мулламиз бор эди, деб қабул қилишмабди. Ниҳоят бир қишлоқдан чарчаб-ҳориб ўтиб кетаётса, учтўрт деҳқон бир тулкини тутиб олиб роса калтаклашаётган экан.

— Бу жониворни нима қилмоқчисизлар? — деб сўрабди.

— Кўрмаяпсанми? — дейишибди улар. — Ўлдирамиз, қанчадан-қанча товуғу жўжаларимизни еб битирди. Охир-оқибат зўрға қўлга туширдик.

— Бу билан бирор бир иш чиқара олмайсизлар, — дебди Мулла, — яхшиси, уни менга беринглар. Уни шундай жазолайки, бир умр эсдан чиқармасин.

Деҳқонлар ўйлай-ўйлай тулкини Муллага берибдилар. У бошидан салласини олиб тулкининг бошига кийдирибди, кейин яктагини ҳам ечиб устига ёпибди-ю қўйиб юборибди.

— Э, Мулла нега уни қўйиб юбордингиз, — деб сўрашибди деҳқонлар, — шуям жазо бўлибдими?

— Э, биродарлар, ҳеч нимага ақллариңг етмас экан, — дебди Мулла. — Бундан ортиқ жазо борми? Энди у мулла бўлди. Қайси қишлоққа бормасин, у ердан ҳайдаб солишади. Умр бўйи бир бурда нонга зор бўлиб ўлиб кетади.

озар.

933. САФАР МАСЛАҲАТИ

Насриддин ҳоким ошнасининг ёнига келиб сўрабди:

— Оллоҳ насиб қилса ҳаж сафарига бормоқчиман.

— Жуда яхши, бу хайрли сафарни кечиктирманг.

— Биласанми пулдан қисиниб турибман, — деб бошлаган эди, ошнаси унинг сўзини бўлиб:

— Агар пулинг бўлмаса, — дебди ҳоким, — шариат бўйича Макка-ю мукаррамага бориш унчалик шарт ҳам эмас.

— Мен ҳам сенинг олдинга шариат қонунларидан гап сўқишга эмас, пул сўраб келганман, — дебди Насриддин.

форс.

934. ЎЗИНГИЗ-КУ БИЛАРКАНСИЗ

Насриддин Афанди қишлоқ мачитида имомлик қиларкан. Бир куни у намозни тугаллаб «Ассалому аълайкум ва раҳматуллоҳи» дея аввал чап томонга, кейин ўнг томонга салом берибди. Қавмлардан биттаси Афандига:

— Тақсир, фаромуш қилдилар чоғи, аввал чап томонга салом бердилар.

— Бале, фаромуш қилмабдурман, — деб жавоб берибди Афанди, — биласизми, бизнинг чап томонимизда ким ўлтиргон эрди?

— Билаган. Жанобларидан чап томонда машҳур бой, катта ер эгаси Саидали махсум ўтирарди.

— Бале, биларкансиз-у! Тагин сўрай-из-а!

ўзбек.

935. ОЛЛОҲ ҚАЙСИ ТОМОНГА ҚАРАЙДИ

Бирда Хузя Насрэддиндан сўрадилар:

— Худо қайси нарсага қарайди?

Хузя бироз ўйлаб туриб, шамни олиб ёқибди-ю:

— Шаъни ёруғи қаёққа қараса, худо ҳам ўша томонга қарайди.

Сўровчилар бараварига дейишибди:

— Шамни ёруғи ҳамма томонга қарайди.

— Худо ҳам бамисоли нурдек ҳамма томонга қарайди! — дебди Хузя Насрэддин.

тотор.

936. ОДАМЛАР ИШОНМАЙДИ ДЕБ

Насриддин минбарга кўтарилиб амри маъруф қиларди:

— Яратган Оллоҳга ҳамду санолар бўлсинки, — дея давом этарди у, — ер ҳамда осмонларни олти ой мобайнида яратди.

— Мулла, — дея эътироз билдиришибди, — олти ой эмас олти кун.

— Буни яхши биламан, — дебди ўзини йўқотмасдан Насриддин. — Фақат одамлар ишонишмайди деб ўйладим-да.

форс.

937. АГАР КАМ АЙТСАМ

Афанди узоқ пайтлар намоз ўқимай юриб оддий намоз ракатларини ҳам унутиб юборибди. Бир куни мулла уни ўз ҳузурига чақириб:

— Айтингчи Насриддин бомдод намози неча ракат? — деб сўрабди.

— Саккиз ракат, — дея ўйламасдоқ жавоб берибди Афанди. Имом уни хивчин билан роса савалатибди.

Уйига зўрға етиб келган Афанди бор гапни хотинига айтиб берибди.

— Тўрт ракат дейиш керак эди! — дебди хотини.

— Қизиқсан-а, хотин, — дея эътироз билдирибди Афанди, — «саккиз», деганим учун қарийиб ўлдирувди-ю, агар ундан ҳам кам айтсам, мени қайта кўрмасдинг.

уйғур.

938. УЧ ҲОЛАТДА

Мулла Афандидан сўрабди:

— Хўжа тиловат қилаётганда қайси ҳолатда хатога йўл қўясан?

— Уч ҳолатда! — дебди Хўжа.

— Қани, саначи.

— Қачонки текин овқат ҳақида ўйлаганимда, ўзимни мулла деб пора олаётганимда, яна бегона хотиннинг овозини эшитганимда, — деб жавоб берибди Афанди.

уйғур.

939. НАСРИДДИННИНГ ДИБИР БЎЛГАНИ

Бир куни қўшни овул аҳолиси Насриддинни дибир-имом сифатида ваъз айтгани таклиф қилишибди. Овулдагилар ичида ҳар қандай гап ташувчи ифвогарлар жуда кўп экан. Бир куни намоздан кейин ундан бир нарса айтиб беришни сўрашибди.

— Биласизларми, бугун мен сизларга нима ҳақида гапираман? — дебди Насриддин.

— Йўқ, билмаймиз, — дея бир овоздан жавоб берибди йиғилганлар.

— Агар билмасангизлар, сиз аҳмоқларга айтадиган ортиқча гапим йўқ, — дея Афанди уйига жўнаб кетибди.

Иккинчи куни овулдошлар яна Насриддиндан бирор нима айтиб беришни илтимос қилишибди.

— Биласизларми, мен сизларга нимани айтиб бермоқчиман? — деб сўрабди Насриддин.

— Бидамиз, бидамиз, — дея қичқирибди ҳамма.

— Билсангизлар, айтиб ўтиришнинг ҳожати бормикин.

Учинчи кун овулдошлар ўша илтимосларини яна такрорлашибди.

— Нима ҳақида гапиришимни биласизларми? — деб сўрабди Насриддин.

— Яримиз бидамиз, — дея жавоб беришибди.

— Унда билганларингиз билмаганларингизга айтиб беринглар, — дея Насриддин йиғилганлар билан хайрлашибди.

авар.

940. ИККИ ЧАҚИРИМДАН ЭШИТАМАН

Афанди муаззин экан. Бир куни у минорага чиқиб азон айтибди.

— Балаandroқ айт, қавмлар эшитмаслиги мумкин, — дебди мулло.

— Маслаҳатингиз ғалати-я, биродар, — дебди Афанди. — Сизнингча одамларнинг қулоғи том битганми? Агар ҳозир икки чақирим ерга югуриб борсам ҳам барибир ўз овозимни эшитишим мумкин.

уйғур.

941. ХУДО ХОҲЛАСА

— Агар эртага ёмғир ёрса, қўш қўшмай, ўрмондан ўтин қилиб келаман, — дебди Насриддин.

— Худо хоҳласа денг, — дея маслаҳат берибди хотини.

— Худо хоҳласа хоҳламаса, эртага ё қўш қўшиб ер ҳайдайман, ёки ўрмонга бориб ўтин қилиб келаман! — дебди Насриддин қатъий.

Эртаси кун Насриддин уйдан чиқиб йўлда бир неча

суворийни учратди. Улар аллақандай бир номаълум қишлоқни сўрашди. Афанди бу атрофда бундай қишлоқни эшитмаганман, дея тўнғиллаган эди. Суворийлар уни роса қамчилаб ташлаб кетишди. Шу пайт шундаям сел қуйиб бердики, асти сўраманг. Насриддин бир харобазорга кириб аранг жон сақлабди. Кечликда ўлгудек чарчаб, қўш ҳам қўшмай, ўтин ҳам тера олмай бир амаллаб уйига қайтибди. Хотини дарвозани ичкаридан қулфлаб, уйга кириб ётган экан. Дарвозани таққилатган экан:

— Ким? — дебди хотини ичкаридан овоз бериб.

— Дарвозани оч! Худо хоҳласа эрингман, хотин! — дебди Насриддин.

форс.

942. БАЪЗАН ХОТИНЛАР ҲАМ

Мачитнинг мулласи ҳар ваъз айтганда:

— Хотин кишининг макри қирқ эшакка юк. Инчунин унинг маслаҳатига зинҳор амал қилмангиз.

Буни мулладан қайта-қайта эшитгач, Афанди бир куни унинг олдига бориб:

— Тақсир, кеча хотиним маслаҳат бериб дедикки..,

Мулла Насриддиннинг сўзини бўлиб танбеҳ берибди.

— Сизга минг карра айтганман, заифаларнинг маслаҳатига ақли ноқислар қулоқ солади, деб.

Афанди бу гал мулланинг гапини охиригача эшитмай:

— Гап шундаки, тақсир, — дебди Насриддин, — рўзгоримизда иккита қўйимиз бор, шундан биттаси ориқ, иккинчиси семизроқ. Қўйлардан ориғини ифторликка сўйиб, муллани айтайлик, десам хотин тушмагур, йўқ, уят бўлади семиз қўйни сўйинг, ориғини семиртирамиз, дейди.

— Валлоҳи аълам, — деди мулла митти кўзларини ўйнатиб, — гоҳи гоҳида хотинлардан ҳам фойдали маслаҳатлар чиқади.

уйғур.

943. ЭНГ КАТТА ЁЛФОН

Соҳибқирон Амир Темур жуда кўп фойдали машваратлар ўтказишга ишқивоз эканлар. Бир куни сарой

аъёнлари, мамлакат фозиллари, хориждан таклиф этилган меҳмонлар даврасига катта бир баркашни олиб келишни буюрибдилар. Сўнг:

— Аҳли мажлис! — дея мурожаат қилибдилар. — Кимда ким бугунги даврада энг катта ёлгонни топиб айтса, баркашдаги олтинлар ўшаники бўлади. Қани, бир бошдан бошладик.

Одатдагидек муфти Калон навбат ҳам кутиб ўтирмасдан биринчи бўлиб сўз олибди:

— Улуғ соҳибқирон ҳазратлари! — дебди у қироат билан. — Зап бир ажойиб анжуманга тўпланиб турибмиз. Зотан, ёлгон бу бандасига ҳам, Оллоҳга ҳам хуш келмагай. Инчунин машойихлар айтмишлар: Ёлгончи — душмани худо... Энг катта гуноҳқорлар ёлгончилардур. Эрта рўзи маҳшарда уларнинг тиллари танглайларига ёпишгай. Оллоҳга минг чандон шукроналар бўлсин-ким, шу улуғ ёшгача, каминанинг мана бу оппоқ соқолим тилимдан бирорта ҳам ёлгон лафз эшитгани йўқдур. Иншоолоҳ, бундан кейин ҳам...

Муфтидан кейин Соҳибқирон:

— Хўжа, сен давом эттир! — дебди Афандига ишора қилиб.

— Энди фойдаси йўқ! — деб жавоб берибди Афанди. — Мусобақа тугади.

— Нега?

— Олтинларни Муфти ҳазратларига беринг.

— Тушунтирчи!

— Энг катта ёлгонни муфти ҳазратлари айтиб бўлдилар. Бу даврада у кишига тенг келадиган зот йўқдур.

ўзбек.

944. НИМА ЖИН УРДИ

Бир куни бозорда Насриддин ожа соқоли бир бор бедадай келадиган такаббур бир муллани учратиб қолди. Насриддин ўз соқолидан уч толасини юлиб олиб унинг ёнига борибди-да сотиб олишни сўрабди.

— Уч толасига қанча сўрайсан? — дебди у ожанинг устидан кулиб.

— Юз червон, — дебди Насриддин.

— Жуда қиммат-ку.

— Бўлмаса эликка олақолинг.

— Буям қимматлик қилади.

— Бўпти ўнтага олақолинг.

— Э, бу бир чақага ҳам арзимади, — деди мулла кулиб. Шунда Насриддин мулланинг соқолидан ушлаб силкиб туриб дебди:

— Бир чақага арзимаса, қайси ақл билан шунчасини кўтариб юрибсан?

қрим-тотор.

945. ҚАРИНДОШЛАР

Мулланинг топқирлиги-ю унинг шон-шуҳратини эшитган қайсидир бир дарвиш уни чув тушурмоқчи бўлибди. Мулланинг бозорга келишини кутиб турибди. У пайдо бўлиши билан унга пешвоз чиқибди:

— Ассалому алайкум Мулла ога!

— Валайкум ассалом, ҳурматли дарвиш!

— Мулла ака, — дебди дарвиш, — сизга бир нечта саволим бор эди. Айтишларича тақсирим, жуда билимли ва донишманд киши эканлар.

— Марҳамат, қандай саволлари бор? — дебди Мулла.

— Одам Ато бизларга ким бўладилар?

— Бобомиз.

— Момо Ҳавочи?

— Бувимиз.

— Демак бизлар бир бобо-ю бувининг набиралари эканмизда?

— Шундай деса ҳам бўлади.

— Демак бизлар қариндошлармиз, шундайми?

— Албатта.

— Модомики шундай экан, — дебди дарвиш, — бор нарсангизни мен билан тенг бўлишингиз керак.

Мулла дарвишнинг яхшигина товламачи эканлигини англаб дебди:

— Тўғри айтасиз, ука. Марҳамат, — дебди-ю бир тийин чиқариб унинг кафтига ташлабди.

— Бу қанақаси Мулла ака, — дея чинқирибди дарвиш, — ахир Сизнинг сон-ҳисобсиз давлатингиздан менинг улушим атиги шуми?

Мулла унинг қулоғига бошқалар эшитар даражада шивирлаб гапирибди:

— Нима берган бўлсам шуни олда, кўзга кўринма. Бўлмаса бошқа қариндошларимиз ҳам эшитиб меросхўр

қариндош-уруғлар ҳам тўпланиб, меросхўрлар кўпайиб, шу бир тийиндан ҳам ажралиб қолишинг мумкин.

Атрофдагилар бараварига кулишди.

— Нега куласизлар? — дебди дарвиш. — Бир тийин бўлсаям Муладан ундирдим-ку.

Мулла ҳам ҳисоб-китобни охиригача давом эттирмақчи бўлиб:

— Олганга олдинг-у ҳурматли дарвиш, лекин уни қайтариш ҳам керакдир, — дебди.

— Қанақасига? — дея ҳайрон бўлибди дарвиш.

— Ахир мен ҳам сенинг амакинг ёки амакваччанг, тоғанг ёки тоғаваччанг бўламан. Демак сендан ҳам мерос сифатида менга бир нима қолиши керак-ку, қани, чўз буёққа.

Шундай қилиб Мулла берган бир тийинини ҳам қайтиб олибди.

озар.

946. МАНА ТОҒАНГИЗНИНГ УЙИ

Эпенди уйига келса бир бегона киши ўтирганмиш. Ҳайрон бўлиб сўрабди.

— Ким бўласан, дойи?

— Худонинг жияниман, — деб жавоб берибди у.

Эпенди уни ўрнидан турғизиб, қўлтиғидан олиб тўғри масжидга олиб борибди:

— Худонинг жияни бўлсангиз, тоғангизнинг уйи ана шу ер, — дебди.

туркман.

947. ОЛЛОҲНИНГ ОДАМЛАРИ

Мулла бир куни далада ишлаб турарди. Тушлиқда у дастурхон ёйиб овқатланишга ўтирди. Шу пайт унинг ёнига бир неча киши етиб келди. Улар Мулла билан саломлашиб, ҳол-аҳвол сўрадилар.

— Марҳамат, — деди Мулла. — Ўтиринглар, бирга овқатланамиз. Олинглар.

Келувчилар ортиқча мулозаматсиз ўтириб овқатга тушиб кетишди. Бир паснинг ичида дастурхондаги бор нарса қуриди қолди. Йўловчилар отланишдан олдин Муллага «Ташаккур» дея миннатдорчилик билдиришди. Кетиш олдидан Мулла улардан сўради:

— Офайнилар, ким сизлар, ўзларингизни таниш-тирмадингизлар ҳам?

— Бизлар Оллоҳнинг одамларимиз, — дейишибди улар.

Йўловчилар кўздан ғойиб бўлар-бўлмас, бир неча отликлар етиб келишибди.

Булоқ бўйига тушишиб, зудлик билан битта қўйни калла-поча қилибдилар. Кўз очиб-юмгунча катта зиёфат уюштириб базми жамшидни бошлаб юборибдилар. Мулла уларга яқин келиб, одоб билан салом берибди.

— Яхши дам олаяпсизларми, меҳмонлар? Кимсизлар, йўллари бўлсин?

— Бизлар подшоҳлик одамларимиз, — дея жавоб берибди улар.

Мулла уларга қарабди сўнг кўздан ғойиб бўлган Оллоҳнинг одамлари изидан яна бир марта кўз ташлаб оларкан осмонга тикилиб:

— Э, Оллоҳим, нега сен ўз одамларингни бунчалик хор қилиб, подшоҳларинг одамларини бунчалик азиз қиласан-а? — дебди.

озар.

948. ОБИ РАҲМАТ

Хўжа ёмғирли кунда дарчадан ташқарига қараб ўтирарди. Қўшниси ёмғирда ҳўл бўлмаслик учун чопиб борарди. Хўжа, нега чопиб кетаяпсиз деб сўради, қўшниси худонинг оби раҳматида қолиб ҳўл бўлмаслик учун, деб жавоб берди. Хўжа унга танбеҳ берибди:

— Ҳай-ҳай-ҳай! Наҳотки, Оллоҳнинг раҳматидан қочсангиз? Гуноҳ-а, гуноҳ!

Бечора қўшниси гуноҳга ботмаслик учун оҳиста-оҳиста юриб уйига кириб кетибди. Шундай қилиб ўша куни Мулланинг гапига кириб, ёмғирда ҳўл бўлиб бир ҳафтача шамоллаб юрибди.

Қайтар дунё экан. Якка ярим ёмғир томчилаб турарди. Қўшниси қараб турса, Хўжа жуббасининг ёқасини кўтарганча ўқдай учиб борарди. Қўшниси унга қараб қичқирибди:

— Афанди, эсингиздан кўтарилганга ўхшайди, шекилли, Оллоҳнинг раҳматидан қочиб қаёққа кетаяпсиз?

Хўжа бир дақиқа ҳам тўхтаб турмасдан:

— Азизим, камина ерга томаётган Оллоҳнинг раҳ-
матини оёқ билан топтамасдик учун югуриб кетаяп-
ман! — дебди-да югуриб уйига кириб кетибди.

турк.

949. МИСОЛ УЧУН ЭШАК

Мачитнинг имоми бенамоз ва йўлдан озганларни қаттиқ лаънатлаб ваъз айтарди:

— Бизнинг қавмларимиз орасида худодан қайтган бенамозлар, ароқ, вино ичувчи касофат кимсалар ҳали ҳам топилади. Ароқхўрлар ифлос ҳайвондан ҳам баттар ҳисобланадилар. Мисол учун эшакни олайлик. У баъзи бировларингиздан ақли. Унинг олдига бир челақда сув, иккинчисида шароб қўйсангиз эшак нимани ичади? Сизлардан сўраяпман?!

— Албатта сувни! — дея бир овоздан жавоб беришибди йиғилганлар.

— Ана, кўрдингизларми! — дея тантана қилибди имом.

Бир чеккада турган Афанди гап қотибди:

— Қадимдан қолган ҳақиқат, эшакни ақли йўқ-да, шароб билан сувнинг фарқини қаердан билсин.

ўзбек.

950. МАНА ҲАҚИҚИЙ ЭШАК

Эшагини йўқотган бир деҳқон Анастратиннинг ёнига келиб, эшакни ким топса эгасига қайтарсин, дея мачитда эълон қилишини сўрабди. Намоз тугагач Анастратин йиғилганларга дебди:

— Муҳтарам мусулмонлар! Оллоҳ номидан сўрайман. Тўғриси айтинглар. Ким умр бўйи оғзига ичкилик олмаган, ким чекмаган, ҳар хил қимор, карта деган ўйинларни ўйнамаган, ёки аёлларга илакишмаган бўлса, олдинга чиқсин! — дея илтимос қилибди.

Мачитдагиларнинг ҳаммалари сукут сақлабди. Ҳамма бундай кимса топилмаса керак деб ўйлабди. Ҳамма Оллоҳдан кўрқарди. Лекин шу пайт бурни қизил бир кимса Анастратинга рўбарў бўлибди.

— Мен умрим бўйи на ароқ, на вино, ҳатто кофе ҳам ичмаганман, чекмаганман, қимор ўйнамаганман, ёмон аёллар билан юрмаганман.

Шунда Хўжа йиғилганларга қараб қичқирибди:

— Ҳалиги эшагини йўқотган деҳқон, қани? Мана эшагинг топилди, ол. Бунақасини бошқа ҳеч қаердан топа олмайсан.

грек.

951. ҚАРҒАГУНЧА ДУО ҚИЛ

Афанди ямоқчилик қиларкан. Кечга яқин унинг дўконига бир мулла кириб келибди:

— Афанди, кавшимни тикиб берсанг! Ҳаққингга дуо қиламан!

— Бугун кеч бўлди, яна чарчаганман, эртага келинг, албатта тикиб бераман.

— Гапни кўпайтирмасдан тикиб бер! Бўлмаса бир қарғайман, жойингда тош қотасан! — дебди домла.

— Агар дами нафасингиз шу қадар кучли бўлса, яхшиси, дуо қилинг кавшингиз ҳеч қачон йиртилмасин, — дебди Афанди.

уйғур.

952. ҚИЁМАТДА КИЙИМ НИМАГА КЕРАК?

Афандини семиз бир қўйи бор эди. Мачитнинг домласи бошлиқ икки-учта улфатлари уни лақиллатмоқчи бўлибдилар:

— Жаноб Афанди, хабарингиз борми, эртага қиёмат бўларкан. Шунинг учун қўйингизни сўйиб, бир кабобхўрлик қилсак. Ҳаммамиз дуо қиламиз охиратингиз бахайр бўлгай.

Афанди уларнинг райини қайтармабди. Салқин, сувли бир жойни танлашибди. Қўйни сўйиб шўрва, кабоб дегандек зиёфат роса қуюқ бўлибди. Бир пайт меҳмонлар жуда исиб кетиб, кийимларини ечиб бирин-кетин сувга шўнғишибди. Афанди қозоннинг остига ўт қалаб ўтирарди, меҳмонларнинг кийимларини олиб оловга ташлади.

— Ҳой, нима қиляпсан, Афанди? — деган овоз эшитилди сувдан. — Бу нимаси, бизларни яланғоч қолдирмоқчимисиз?

Афанди бепарво:

— Эртага қиёмат бўлса, кийимнинг нима кераги бор, тақсирлар! — деб жавоб берибди.

тожик.

953. ДАРВОЗАБОН ҚИЗЛАР

Насриддин мачитда домла экан. Меҳробда туриб ваъз айтарди:

— Ҳар бир бандайи мўминга Оллоҳ қиз фарзанд ато этса ва у шу фарзандларни обрў эътибор билан мўмин-мусулмонларга узатса, шу қизлар эрта қиёмат куни отасига жаннатнинг дарвозасини очиб бераркан. Масалан, иккита қиз чиқарса жаннатнинг икки дарвозасини отасига очиб бераркан, иншооллоҳ!

Шунда қавмлардан кимдир сўраб қолибди:

- Жаннатнинг нечта дарвозаси бор?
- Саккизта, — дебди Насриддин.
- Ахир менинг ўн иккита қизим бор, — дебди тортинмасдан, — қолган тўрттаси қайси дарвозани очади?
- Дўзахнинг дарвозасини, — дебди Афанди.

форс.

954. БОЛАЛАР ДУОСИ

Афандининг ҳовлиси олдида бир гуруҳ болалар ва катталар тўпланиб туришарди.

- Қани, мусулмонлар тинчликми? Қаёққа?
- Далага, Оллоҳдан ёмғир сўраб ибодат қилгани.
- Унда нега болаларни ҳам ўзларинг билан олдинглар?

— Нега олмас эканмиз? Болалар ҳам сифинишади. Ахир болаларнинг дуоси тезроқ ижобат бўлади.

— Эҳ, содда бадалар-а, бадалар, — дея бош силкибди Афанди. — Агар болаларнинг дуоси тез ижобат бўлганда эди, қишлоқ мактабларидаги домлалардан биттаси ҳам тирик қолмасди.

уйғур.

955. НАСРИДДИННИНГ МАШҒУЛОТИ

Насриддин Карбало ва Нажафдаги машҳур имомларнинг қабрларини зиёрат қилиб энг охирда, Бағдодга ҳам борибди. У уйига қайтиб келгач дўстлари ундан сўрашибди.

- Бағдодда нималар қилдингиз?
- Нуқул терладим! — дея иқрор бўлибди Насриддин.

форс.

956. ОЛЛОҲ АСРАДИ

Хўжа бир ошнаси билан йўлда кетиб борарди. Тўсатдан оддларидан бир отлиқ чиқибди.

— Ҳой инсон, — дея мурожаат қилибди Хўжанинг шеригига, — оддинга туш, менинг отимга йўл кўрса-тиб борасан.

— Бу ишни қила олмайман, — дебди у, — мен фалон кишининг қули ва хизматкориман.

— Бўлмаса сенинг ўзинг, — дея мурожаат қилибди Хўжага, — отимга йўл бошловчилик қиласан.

Хўжа шундай дея жавоб қилибди:

— Камина бутун оламини яратувчи Оллоҳни хизматкори ва қулиман...

Хўжа сўзини тугатар-тугатмас отлиқ уни қамчилай бошлабди. Ноилож қолган Хўжа отнинг оддига тушиб югуриб бораверибди.

«Бу қанақаси эй, Оллоҳим, — дея ўйлай бошлабди у. Нега энди шеригим фалончининг хизматкориман, деб бу азобдан қутилиб кетса-ю, мен яратганининг қулиман, деганим учун отнинг оддига тушиб югуришга мажбур бўлсам?»

Шунда орқа томондан гурсиллаган овоз ва қаттиқ чинқариқ эшитилибди. Насриддин орқа ўтрилиб қараса, ҳалиги киши отдан йиқилиб, бўйни остига қолганча ўлиб ётарди. Хўжанинг дўстлари шундай ҳикоя қилишади, бундан тегишли хулосани ўзингиз чиқарсиз.

турк.

957. НИМА ЮҚОРИ?

Бир меҳмондорчиликда Насриддин ҳофиз-қоридан ҳам юқорига ўтириб қолибди. Қори уни уялтирмоқчи бўлиб:

— Хўжа, — дебди писандсиз, — агар, бир жойда кўп китоблар ва Қуръон бўлса, улардан қайси бирини юқорироқ қўйган бўлардинг?

— Албатта Қуръон юқори туриши керак, — дебди Хўжа, — бироқ ўз муқовасидан юқорига эмас.

турк.

958. ЎЗИМ БИЛГАН ОЛЛОҲ

Афандининг эшагини ўғирлаб кетишибди. Бечора Афанди жуда қаттиқ қайғурибди. Шунда дўстларидан бири унинг кўнглини кўтариб:

— Кўпам куйинаверма, дўстим. Оллоҳ сенга бошқасини беради.

— Шу пайтгача ўзим билган ўша Оллоҳ бўлса, — дебди Афанди алам билан куфр кетиб, — арзонга эмас, ўн тангага беради. Шунча пулни қаердан оламан?

уйғур.

959. ҚАРЗ БЕРИБ УЛГУРМАЙ

— Оллоҳи карим, ўзинг ҳолимни кўриб турибсан. Менга раҳминг келсин ҳозирча юз тилло бериб турсанг хазинанг камайиб қолармиди. Ўзингда бўлмаса фаришталарингдан қарз олиб берсанг ҳам бўлади-ку, — дея илтижо қиларди Афанди.

Афанди кафтини бетига тортар-тортмас, дарвоза таққилаб қолибди. Афандининг кўнгли ёришиб, отилиб дарвозага югурибди. Қараса, мачитнинг сўфиси турарди:

— Маҳаллада янги масжид қурмоқчи эдик. Одамлардан ўн тиллодан йиғаяпмиз. Ҳозир чиқариб берсангиз.

— Ё қудратли Оллоҳим! — дея фигон чекибди Афанди. — Ҳали қарз бериб улгурмай фоизига одам юборибсан.

уйғур.

960. ЯНА ЎН ҚЎШАМАН

Насриддиннинг эшаги йўқолибди. «Агар эшагим топилса фалон авлиёга ўн динор хайрия қиламан» дебди. Орадан кўп ўтмай эшак топилибди. Насриддин ўша заҳоти авлиёга бориб тағин илтижо қилибди:

— Сизга сизгиниб натижасини ўша заҳоти кўрдим. Муродим ҳосил бўлди. Эшак топилди. Агар бутун юз динор топсам, албатта, ваъда қилганим ўн динорга яна ўн динор қўшаман.

форс.

961. БОШҚАЧА ТУШУНИЛГАН ДУО

Аллақандай бир яҳудий худодан ёмғир сўраб дуо қилиб турарди. Иттифоқо ёнидан Хўжа ўтиб қолибди.

— Кел биргалашиб дуо қилайлик, — дея таклиф қилибди яҳудий. — Зора биттамизнинг дуомиз ижобат бўлиб, ёмғир ёғса. Бу билан яна қайси биримизнинг худомиз қудратли эканини билиб оламиз.

Насриддин ихлос билан қўлларини кўкка очиб шундаям илтижо қилибдики, орадан сал ўтмай момоқалди роқ гумбирлаб чақмоқ чақибди ва қаттиқ сел келибди. Хўжа ўша заҳоти ўзини қоянинг остига олибди. Лекин, шу пайт уни чақмоқ уришига сал қолибди.

— Художон, — дея қичқирибди у, — нега менинг илтижоларимни бошқача тушунасан. Нега чақмоқни бу ёққа юборасан, ахир яҳудий ташқарида турибдику!

турк.

962. НАҲОТКИ ФАРҚИГА БОРМАСАНГ

Насриддиннинг эшаги бўғоз экан. Бахтсизлик рўй бериб эшаги туғибди-ю ўзи ўлиб, хўтикчаси тирик қолибди. Насриддин хўтикни сигир сути билан боқа бошлабди. Бундан оиласига сут етишмай анча қийнаиб қолибди. Шунда Насриддин.

— Худоё худовандо!! Жуда қийнаиб кетдик, болаларга сут етишмай қолди. Илоҳо, хўтикни ишини осон қилгайсан.

Унинг бу дуоси худога хуш келмабди, шекилли эрталаб қараса хўтик ўрнига сигири ўлиб ётганмиш. Шундаям Насриддин истиффор айтмай:

— Ё, парвардигорим, наҳотки сигир билан хўтикнинг фарқига бормасанг? — дея қичқирибди.

форс.

963. АКА-УКАЛАР

Қишлоқ мачитининг имоми Насриддин Афандидан сўрабди:

— Насриддинбой, нега сиз фақат бомдод намозига келасиз? Қолган тўрт маҳал намозда кўринмайсиз?

— Биласизми, тақсир. Бизлар беш ака-укамиз, — дебди Афанди, — далада, рўзғорда иш қайнаб ётибди. Шунинг учун беш вақт намозни ака-укалар ўзаро бўлиб олганмиз. Уларнинг энг каттаси мен бўлганим учун бомдод намози менинг чекимга тушган.

ўзбек.

964. ҚАЙСИ ТОМОНГА ҚАРАБ

Бир киши Акшехир кўли бўйида ўтириб таҳорат оларди, ёнидан ўтиб кетаётган Хўжадан сўрабди:

— Қайси томонга қараб таҳорат олсам ўнгай бўлади?

— Кийимингиз қаерда ечилган бўлса ўша томонга қараб, — дебди Хўжа.

турк.

965. ДЎСТ ДЎСТНИ ТОПДИ

Бир йили рамазон ойи арманларнинг рўзасига тўғри келиб қолибди. Мулла бир арманининг дўконига кирса у қовурилган товуқ еб ўтираркан. Мулла илтифот ҳам кутиб ўтирмай унинг ёнига чўнқайиб товуқдан олиб ейверибди. Армани унинг салласига ва устидаги абосига қараб танбеҳ берибди:

— Азизим, ўзингиз мусулмон бўлсангиз, бунинг устига мулла ҳам экансиз, уялмайсизми рўзангизни бузгани?

— Ўзингизчи, ўзингиз рўза кунида қоврилган товуқ еб ўтирибсиз-ку? — деб сўрабди Мулла.

— Мен доимо арман рўзасини бузиб юраман, — дебди у.

— Унда жуда яхши, — дебди Мулла, — камина ҳам мусулмонча рўзани бир марта бузсам зарари йўқдир.

озар.

966. ТЕКИН НОН

Уруш йилларида қашшоқлик ва очлик Афандини ҳолдан тойдирибди. Бир куни у яхудийларнинг раввинига учраб қолибди.

— Яҳудо динини қабул қилсанг, доим бой ва тўқ яшайсан, — дебди у.

— Хўп бўлади, мен розиман, — дебди Афанди. — Яҳудо динини қабул қилиш учун унинг ҳам қонун қоидалари бордир?

— Жуда донишманд кўринасиз, биродар, бунинг учун сизга қанча муҳлат керак?

— Қирқ кун етади.

— Ман рози! — дебди раввин.

— Фақат малол келмаса, бир шартим бор, қирқ кун давомида сизнинг уйингизда еб ичсам.

Раввин барча бой яҳудийларга қирқ кун давомида Афандининг озиқ-овқатидан хабар олиб туришни таъинлабди. Қирқ кун ичида донишманд бамисоли жаннатда яшагандек, анча эт олиб тўлишиб қолибди. Қирқ биринчи куни:

— Яҳудий дини қоидаларини тўлиқ ўргандим, — дебди Афанди.

— Хўп, энди жуҳуд динини қабул қиласанми? — деб сўрабди раввин.

— Йўқ.

— Иби, жуҳудни нонини единг, авқотини ичдинг, энди динини қабул қилмайсами? Паналат!

— Мен бошқа динга ўта олмайман.

— Нимага ўта олмайса, охи?

— Мана мен қирқ йилдан бери мусулмоннинг нонини еб келсамда ҳали тўлиқ мусулмон бўлганим йўқ. Сиз хоҳлайсизки, қирқ кун ичида мендан художўй жуҳуд чиқсинми.

ўзбек.

967. ХЎЖА ВА ПОПЛАР

Хўжанинг олдига бир нечта поплар ташриф буюришиб, диний мавзуда ундан бир неча масала сўрамоқчи бўлишибди.

— Марҳамат, тақсирлар, сўранглар, жоним билан жавоб бераман, — дебди Хўжа.

Поплардан каттароғи сўрабди:

— Айтингчи, Сизларнинг пайғамбарларингиз меърожга сафар қилганларида осмонга қандай кўтарилганлар?

Хўжа ўша заҳоти тўхтамасдан жавоб қилибди:

— Сизларнинг пайғамбарларингиз тўртинчи осмонга чиққан ўша норвон билан.

Рақиблар жим қолишибди.

турк.

968. МУСИБАТ

Бир куни Мулла бозор оралаб юрарди, кўзи сочларини юлиб йиғлаб кетаётган бир арман аёлга тушди. Унга бир тўп оломон эргашган, юпатиб борарди. Қани энди кулоқ солса. Хўжа уни зўрға тўхтатиб сўради:

— Ҳой, синглим, нега йиғлайсан? Нега мунча ёқа

вайронсан? Бошинга қандай мусибат тушди, айт, бир-галашиб ҳал қилайлик.

Хотин баттар дод солди:

— Вой, қандай бахти қароман, бундан кўра бошимга тоғ ағдарилса бўлмасмиди-е!

— Нима бўлди ўзи, айтсангчи?

— Вой, бундан ортиқ яна нима бўлсин? Бу мусибатга қандай чидай оламан? Ўғилларимдан биттаси мусулмон динини қабул қилибди.

Мулла бошини қуйи солиб, деди:

— Йиғла, сингилжон, йиғла, бошинга катта кулфат тушибди. Сенинг битта ўғлинг мусулмончиликни қабул қилганига шунча ўлиб тирилсанг, мен нима қилай? Бешала ўғлимнинг ҳаммаси мусулмон.

озар.

969. СУВ ЕТМАЙ ҚОЛГАНДА

Эпенди таҳорат олаётган эди, бир оёғига сув етмай қолибди. Шунинг учун бир оёғини кўтариб намоз ўқишга киришибди.

— Эпенди, бу нима қилиқ? — дея сўрашибди ундан.

— Чап оёғим таҳоратсиз қолувди, — дея жавоб берибди у.

туркман.

970. ШАК КЕЛТИРМАНГ

Шаҳар мачитининг домла имоми мурид овлаш мақсадида Афандининг қишлоғига меҳмон бўлишга қарор қилибди. Жума намозидан кейин йўлга тушибдилар. Йўл тоғдан ўтарди. Иккала йўловчи ҳам роса чарчабдилар, айниқса домла имомнинг йўл юришга тоқати йўқ экан. Шунинг учун у ҳар қадамни кимларнидир айблаб босарди.

— Ё, Олоҳи карим! Эҳтимол сен бу одам ўтмас йўллари гуноҳкор банданг Афандининг қилмишлари учун яратгандирсан. Бўлмаса бундай кўтарилиш кимга керак эди?

— Тақсирим, — дебди Афанди. — Яратганга кўпам шак келтирманг.

— Оғзингни юм. Яратганнинг ишларини қаердан ҳам билардинг сан?!

— Бир нимани яхши билиб олингки, тақсир, — дея

хурмат билан давом этибди Афанди. — Мен уйимдан шаҳарга кетаётганимда бу тоғ йўллари юришга жуда қулай, нишаблик эди. Худонинг қудрати билан ҳазратим менга эргашганларидан кейин бу йўллар ҳам ўзгариб ўнқир-чўнқирликлар пайдо бўлибди. Ё, Оллоҳ! Билмадим, қайси биримизнинг гуноҳларимиз учун қисқа муддат ичида бу хил мўъжизани яратиб қўйдинг.

Ўзбек.

971. ҚУРБОНЛИК

Мулланинг бир туяси бор эди. Шу туя касал бўлиб пичоққа келганда одамлар туяни сўйиб, ҳалол қилишни маслаҳат беришди.

— Барибир туя ўлар экан, — деб ўйлабди Мулла, — яхшиси, уни Оллоҳ йўлига қурбон қила қолай.

Мулла туяни сўйибди. Шундан кейин қаерга бормасин, Оллоҳ йўлига туя сўйиб қурбонлик қилганини дoston қилиб юрибди. Ниҳоят, бир киши унга танбеҳ берибди:

— Ҳой Мулла, шунча катта иш қилдим, деб ўйлайсанми? Мақтанавериб ҳамманинг жонига тегдинг-ку. Тўйда ҳам, зиёфатда ҳам топган гапинг фақат шу.

— Тўйда ҳам, зиёфатда ҳам, жаноза-ю, бозор ўчарда ҳам фақат шу ҳақда гапираман. Бунга ҳаққим ҳам бор. Оллоҳ Исмоил пайғамбар учун атиги битта кичкина қўзичоқни қурбонликка берганини мулалар эрта-ю кеч гапиришади. Мадроҳлар қўшиқ қилиб айтишади. Мен шундай катта туяни сўйдим! Бу ҳақда гапирмаса бўларканми?

озар.

Табиблар ва касаллар хусусига

972. ТИББИЙ МАСЛАХАТЛАРДАН

Бирда Хўжа шундай дебди:

— Соғлом ҳаёт кечирриш учун асосан қуйидагиларга эътибор бериш лозим: оёғингни иссиқда, бошингни салқинда тут, овқатланишга диққат қил ва чуқур ўйлама.

турк.

973. БЕЗГАКНИНГ ДАЪВОСИ

Бир куни Мулла яхши танийдиган хасис савдогарнинг хотини унинг ҳузурига келиб йиғлаб арз қилибди:

— Мулла ака, эрим уч кундан бери безгакдан қийналиб ётибди. Иситмада алаҳсираб ётсада, бир томчи тер чиқмаяпти. Бирор даъво айта олмайсизми?

— Камина эрингизнинг феълини яхши биламан, — дебди Мулла. — Уйингизга бориб унинг пулини топасиз-у кўз олдида катта-катта харажат қиласиз. Ўша заҳоти терга ботиб, тезгина ўзига келади.

озар.

978. ЮРАК ҚИСМА

Насриддиннинг қабулига бир шоир келиб соғлигидан шикоят қилибди:

— Негадир юрагим сиқилиб, кўзимга дунё тор бўлиб кетаяпти.

— Эҳтимол шеър ёзгандирсиз?

— Ҳа, анча шеър ва битта қасидани ёзиб тугатдим.

— Уни бировга ўқиб бердингизми? — деб сўрабди Насриддин ўсмоқчилаб.

— Йўқ, — дебди.

— Бўлмаса ўқинг шоир, эшитайлик! — дебди Насриддин. Шоир катта ҳаяжон билан шеърхонликни узун қасидадан бошлабди. У яна иккита шеърни ўқиб бўлгач, Насриддин ундан:

— Қалай, бироз енгил тортдингиз, шекилли? —
деб сўради.

форс.

975. ЭСЛАМАСАНГ ЯХШИ БЎЛАРДИ

Насриддин тиззаси оғриб ётган бир беморни кўргани борибди.

— Сенинг касалинг ҳақида, — дебди Насриддин, — Жарима исмли бир араб шоирининг шеъри бор, бошланиши эсимда эди.

— Эсингда бўлса ўқи-чи, — дебди бемор. Насриддин қироат қилибди:

— Тизза оғригига йўқдир дори-ю дармон.

Шунда бемор инқиллаб:

— Эсингга келмагани яхши экан, — дебди.

форс.

976. АФАНДИНИНГ МАСЛАҲАТИ

— Афанди, кўзим оғриб қолди, нима қилсам бўлади? — деб сўрабди оғайниси.

— Тишим оғриганда уни суғуриб ташлаб ором олган эдим. Эҳтимол сен ҳам шундай қиларсан, оғриқдан бутунлай халос бўласан, — дея маслаҳат берибди Хўжа.

уйғур.

977. ҲОКИМНИНГ ҚУЛОФИ

Мулла бир куни шаҳар ҳокими касал бўлиб қолибди деган нохуш хабар эшитибди. Ҳовлисидаги дарахтчадан бир неча олма узиб уни кўришга борибди. Ҳоким:

— Мулла, биласанми, бирданига ҳам тишим, ҳам қулоғим оғриси бўладими. Шундаям зирқираб оғрийдик, асти сўрама. Бугун бир сартарошни топдим, оғриган тишимни тортиб ташлади. Худога шукур, тиш оғрим қолди, лекин бу қулоқ ўлгур тинчлик бермаяпти. Яхшироқ бир табиб топсакмикин.

Мулла ҳокимнинг сўзини бўлиб:

— Ҳа, тўғри айтасиз жаноб, яхшироқ бир табиб топилса-ю қулоғингизни суғуриб ташласа, сиз ҳам, халқ ҳам ором оларди — дебди.

озар.

978. ЯҚИНДА ТУШАДИ

Насриддин касални кўришга келиб, ундан сўрай бошлабди:

— Сенга нима бўлди? Қаеринг оғрийди?

— Қаттиқ иситмам бор эди, — дея шикоят қилди бемор, — бўйнимам оғрирди, Оллоҳга шукур, иситмам тушди, лекин ҳали бўйним оғрийди.

— Парво қилма, — дея уни юпатди Насриддин, — яқинда уям тушади.

форс.

979. ҲАЗМ ҚИЛИНГАННИ ЕБ КЎР

Бир баднафс киши Насриддиннинг ёнига келиб шикоят қилибди:

— Қанақа овқат есам ҳам ошқозоним ҳазм қила олмай, кўп овора қияпти. Нима қилсам экан?

— Ҳазм қилинганни еб кўр, — дея маслаҳат берибди Насриддин.

форс.

980. ДАРДИ БЕДАВО

Насриддиннинг бир овайниси чинданми, ҳазилданми ундан маслаҳат сўрабди:

— Аҳволим жуда оғир, бошим ёрилай дейди.

— Кўп куйинаверма, — деди Насриддин, — ўтган йили бир киши худди шундай касалга чалинувди. Раҳматлик шифо топмаган эди.

форс.

981. УЙҚУСИЗЛИКНИНГ ДАВОСИ

Ранги жуда заҳил бир бой Насриддин Афандига мурожаат қилиб ёрдам сўрабди:

— Бу касал мени ҳолдан тойдирди. Кечаси ётсам эрталабгача уйқум келмай тўшақда ағанаб чиқаман. Уйқусизликдан бошим оғриб ўзимни қаерга қўйишни билмайман. Сизда бедорхоблик дориси борми?

— Анчадаё бери шундаймисиз?

— Анчадан бери, Афанди, жуда кўп бўлди!

— Шундан бери чидаб келаяпсизми?

— Иложим қанча, Афанди! Чидашга мажбурман-да.

— Бўлмаса яна бироз чиданг...

— Дорисини топасизми?

— Менда бу касалнинг дориси йўқ, лекин шуни яхши биламанки, худо хоҳласа бу касалдан ўлганда халос бўласиз, — деб жавоб берибди Афанди.

982. ҒАЛАТИ КАСАЛЛИК

Аллақандай бир кимса Мулланинг ёнига келиб му-рожаат қилибди.

— Ҳурматли Мулла, касалланиб қолдим. Бирор та-биб бу касалимга даво айта олмаяпти, ёрдам беринг, илтимос.

— Қаеринг оғрийди?

— Баданимдаги барча тукларим сирқираб оғрийди.

— Ғалати! Умримда биринчи бор эшитишим бу хил касалликни. Хўп яхши! Шу кунларда бирор-бир нарса еганмидингиз?

— Ҳа, нон билан муз еган эдим.

— Тавба! — дебди Насриддин ўйлаб туриб, — ка-салингиз ҳам одамникига ўхшамайди, еган овқатингиз ҳам. Яхшиси тезда мол дўхтирига учрашиб кўрингчи.

озар.

983. КУФ-СУФ ВА МАЛҲАМ

Бир деҳқоннинг эчкиси қўтир касалга чалинибди. Қўни-қўшни унга малҳам олиб суркашни маслаҳат бе-ришибди. У бўлса эчкини етаклаб Насриддиннинг ҳузу-рига бориб дебди:

— Битта-ю битта эчким қўтир бўлиб қолди. Одам-лар малҳам сурканг дейди. Менимча бир дам уриб, куф-суф қилсангиз, тузалиб кетса ажабмас. Йўқ де-манг, илтимос!

— Хўп бўлади, — дебди Насриддин унга, — ҳар қалай сиз ўша малҳамдан топиб сурканг, устидан бир куф-суф қилиб дам урсам, эчкингиз тезда тузалиб кетади, иншоолоҳ.

форс.

984. ТЕЛБА ҚИЗНИНГ ДАВОСИ

Қўшни аёл дод солиб Хўжанинг ёнига кирибди:

— Ёрдам беринг Хўжа оға, қизим ақлдан озиб қолди. Қўлига нима тушса башарамга қараб отади. Бир кун эмас бир кун ажалимдан бурун ўлдиради. Эртадан-кечгача йиғлаб мен билан ади-бади айтишадди. Шуни ўқиб, жин-ажиналарини банди-баст қилиб берсангиз, йўқ деманг энди, Хўжа оға!

Хўжа чуқур ўйга толиб маслаҳат берибди:

— Биласизми, синглим! Мен кекса бир одамман, дами — нафасимнинг таъсири унчалик эмас. Йигирма беш — ўттиз ёшли бир бўз йигит топинг; у қизингизга ҳам эрлик, ҳам муллалик қилиб ўқисин. Ўшанда оила, бола-чақа ва бошқа ташвишлар билан тентак қизингиз мумдай юмшоқ, фариштадай мулойим бўлиб қолади.

турк.

985. ЭРТАМИ КЕЧМИ

Афанди машҳур Абдужаббор бойниқида етимлик қиларкан. Бирда бойнинг ошқозони оғриб Насриддинни чақирибди:

— Вой, вой ўламан! Қаердасан, Насриддин? Қулонинг том битганми? Тез бориб табибдан ошқозон учун хитойи томчи дори олиб кел!

Афанди эшикка яқин бориб сўрабди:

— Табиб бирор ёққа кетган бўлсачи?

— Тез бор уйида бўлади.

— Агар хитойи томчи дориси бўлмасачи?

— Бор тез! Томчи дориси бор.

— Агар хитой дориси фойда бермасачи?

— Падарингга лаънат, қайси ҳайвондан тўрагансан ўзи. Югур тез. Бу ерда хўжайини ўлай деб турибди-ю бу ярамаснинг пайсалга солишини қаранг.

— Ҳамма гап шундада пайсалга солмаслик керак, — дебди Афанди. — Бари бир бутунми эртами ўзларига ҳазрати Азроилнинг келиши аниқ. Эртами, кечми хайрли ишнинг тезроқ бўлгани яхши эмасми?!

ўзбек.

986. АФАНДИ ВА КАСАЛ ИМОМ

Рамазон ойида ифтордан кейин маҳалла имоми Афандини зудлик билан мачитга чақиртирибди:

— Вой, ёриламан! Бир иложини қилинг Насриддин, жонимни халос қимасангиз ўламан.

Афанди имомдан бутун нима еганини сўрабди.

— Рўзачилиқда нима ҳам ердим? Қўшнимиз ифторга айтувди. Бир пиёла нишолда билан иккита нон едим, устидан икки чойнак чой ичдим, Қўй гўштидан шўрва қилган экан бир коса шўрва келтирди. Кейин қўшнининг қўшнисиникидан сомса чиққан экан, ўнтача ундан едим, тўғриси уни хафа қилгим келмади. Яна бир қўшнисидан хасип чиққан экан, бир тарелка хасип едим. Вой, вой, шу хасип ёқмади шекилли?!

— Мева-чева ҳам егандирсиз? — сўради Афанди.

— Ҳа, бироз егандек бўлувдим... Бир патнисда қовун қўйишди, ундан ўн тилимча ейишга тўғри келди. Ширин ҳусайни узум бор экан икки-уч бош ундан ҳам едим, чоғи. Яна беш-олтита нок ҳам едим, бироз қаттиқроқ экан. Шу жонимга бало бўлдим, дейман.

— Ҳа... Жонингизни ором олиши учун бир дори айтаман. Балад тепаликка чиқасиз. Ўша ердан чуқур қилиб уч-тўрт аршин келадиган бир ўра ковлайсиз. Шу ўрага тушиб осмонга қараб ётасиз ва устингизга тупроқ тортишга ҳаракат қилинг... Тупроқ остидан ўтгиз-қирқтача чим бостиринг, устидан фишт тердириб, шуваб ташласангиз жуда яхши бўлади. Ишончим комилки, жонингиз бу хил оғриқлардан ва халқнинг жони Сиздан халос бўлади.

тожик.

987. АВЛОД СУРГАНДИР

Бир пайтлар Насриддин Афанди табиблик қиларкан. Кекса бир хотин қизини олиб келиб, унга мурोजаат қилибди:

— Ҳурматли Афанди, ўтиниб сўрайман бизларга ёрдам қилинг. Қизимни турмушга чиқарганимга уч йил бўлди. Ҳалигача боласи йўқ. Кундан-кун эри билан орасига совуқлик тушиб боряпти, болалик уй бозор — боласиз уй мазор деганлари рост экан. Ёрдам беринг, жон Афанди.

Афанди кампирнинг қизидан анча нарсаларни сўраб-суриштиргач энг охирада:

— Эҳтимол, бу касалик сизга авлод сургандир? Онангиз боласиз эмасмидилар? — деб сўрабди.

Ўзбек.

988. ҚУРОЛСОЗЛАР ҲИЙЛАСИ

Султон қўшни давлатларга уруш эълон қилмоқчи бўлиб турганда, қуrolсоз усталарининг даҳшатли дангасалик касалига дучор бўлиб қолгани ҳақида хабар эшитди. Турли хилдаги дўғу пўписалар ҳам ёрдам бермади. Нима қилиш керак? Шунда султоннинг ўнг қўл вазирларидан бири қуrolсозларнинг бу ҳийласига қарши кучли ҳийла ишлатишни маслаҳат берибди. Ҳийла масаласида оджа Насриддинга тенг келадигани йўқ. Султон зудлик билан Насриддинни чақиришга буйруқ берибди. Бир умр табиблик билан шуғулланмаган Насриддинни саройга олиб келишибди.

— Бу ярамас усталарни тузата оласанми? — деб сўрабди султон кўзлари қонга тўлиб.

— Нега энди тузата олмас эканман? — дебди Насриддин (бошқа иложи ҳам йўқ эди-да!). — Каминага ўн минг червон берсангиз, қуrolсоз усталарингизни бу офир касалдан халос қиламан.

Султон айтилган пулни беришга буйруқ берибди. Насриддин қуrolсозларнинг ёнига бориб дангасаларни диққат билан кўздан кечирибди.

— Ё Оллоҳ! — дея истиффор айтибди Насриддин. — Булар жуда қаттиқ касал-ку. Зудлик билан чорасини кўрмоқ лозим. Акс ҳолда бошқаларга ҳам юқиши мумкин. Эй, ким бор? Ҳовлида катта гулхан ёқинлар!

— Гулхан нимага керак, ҳурматли оджа? — дея қизиқибди беморлардан бири.

— Нимага бўларди? — дебди Насриддин. — Мен офир касалга чалинган касалнинг қўли билан бошқаларни даволайман. Қани, айтингларичи ораларингда энг офир касал ким?

— Мен соппа соғман, — дебди бир уста.

— Мен ҳам, — дея унга қўшилибди бошқаси.

— Мен ҳам даволандим, — деб қичқирибди учинчиси.

— Мен ҳам, мен ҳам! Бизлар ҳам! — деган овозлар янграбди. Насриддин гулхан ёқишга улгурмай қуrolсозлар устахонасида бирорта ҳам касал қолмабди.

қрим-тотор.

Насриддин Афандининг уйида бир томчи ҳам ёр қолмагани учун ўғлининг қўлига идиш бериб тоғасиникига жўнатибди. Ўғли бойнинг дарвозаси олдидан ўтиб кетаётган эди:

— Ҳой бола, қўлингда идиш билан қаёққа кетяпсан? — деб сўрабди бой.

— Тоғамникидан ёр олиб келгани кетяпман, — дебди бола.

— Узоққа бориб нима қиласан, — дебди бой бир шумликни ўйлаб, — идишингни бу ёққа ол, ҳозир сенга ёр олиб чиқаман.

Бой боланинг қўлидан идишни олиб ичкарига кириб кетибди. Кичик ўғлининг сийдигидан тўлғазиб олиб чиқиб, болага тутқазибди:

— Ма, эҳтиёт бўл, отанга ёрни бой бобом бериб юбордилар, деб айт.

«Ҳали шошмай тур, бир куни қўлга тушарсан, ярамас бой» дебди Афанди ўғлига сир бермай.

Бир куни бойнинг тиши оғриб, дунё кўзига қоронғу бўлибди. Ҳеч қандай дори-дармон кор қилмабди. Афандига киши қўйиб, уйига чорлабди:

— Насриддин ука, бу тиш оғриғи охир мени адои тамом қилади, — дебди бой шишиб кетган лунжини ушлаб, — бир иложини қилмасангиз бўлмайди.

— Бир хил дори бор, — дебди Афанди. — Фақат тами бироз тахирроқ, уни оғзингизга олиб узоқ вақт сўрасиз...

— Тезроқ юборинг, жон ука, заҳар бўлмайдими ҳолим жуда хароб! — деб ялинибди бой.

Афанди ўйига қайтиб, одам ахлатидан уч қошиғини олиб роса қуритибди, кейин хитойи қоғозга ўраб бойга юборибди. Бой икки кун «даволангач» дорининг жуда бадбўйлигидан хавотир олиб Афандига киши юборибди:

— Менга юборган дорингиз нимадан тайёрланган эди? — деб сўрабди бой.

— Кунжарадан, бой ота!

— Нималар деб валдираяпсиз?

— Ҳа, бой ота, Сиз менга юборган ёрнинг кунжарасидан тайёрланган эди, — дебди кулиб Афанди.

ўзбек.

990. ЖУЛНИ КИМ ЕДИ?

Насриддин Афандининг отаси табиб ўтган экан. Ўлимидан олдин у ўглини ёнига чақириб ўз хунарининг сирларини тушунтирибди.

— Беморга биринчи марта борганингда, — деб тушунтирибди у, — дастлаб унинг томирини ушлаб кўрасан, кейин унинг нима еганлигини аниқлайсан. Томирни ушлаб кўриб текшираётганингда секин атрофга кўз югуртирасан, идишлардаги овқат қолдиқларига қараб, ўша овқатдан парҳез қилишни буюрасан. Бемор унинг нима еганлигини томирини текшириб билганингдан қойил қолади. Шунда сенга унинг ҳурмати ошиб, сенинг доврўинг тезда атрофга тарқалади.

Отасининг ўлимидан кейин Афанди беморларни даволаш билан шуғулланибди. Бир куни уни бир беморни даволашга чақирибдилар. Беморнинг томирини текшириб унга нимадан парҳез қилишни буюрибди. Афанди касалнинг ҳузурига иккинчи марта келиб, дастлаб беморнинг томирини текширибди. Шу орада атрофга разм солиб, отнинг жулидан бошқа ҳеч нарсага кўзи тушмабди.

— Томирингизнинг уришидан маълум бўлишича роса тўйиб еганга ўхшайсиз, — дебди Афанди.

— Ҳурматли Афанди, нималар деяпсиз, — дебди бемор инграб. — Сизнинг ҳамма маслаҳатларингизга амал қилдим!

— Унда манови жулни ким еди? — дея қичқирибди Афанди.

ўзбек.

991. АФАНДИ — ФОЛБИН

Афанди ўлгудек оч қолибди. Қаерда овқатланса бўларкин? Бозорнинг дарвозаси олдига келиб ўзини фолбин, деб эълон қилибди. Бир киши унинг ҳузурига келиб, хўжайинининг хотини қаттиқ касаллигини айтиб, унинг қисматини айтиб беришни илтимос қилибди.

Афанди беморни атрофлича кўриб, хотиржамлик билан, иншооллоҳ тузалиб қолади, деди. Кейин эранқаран ўтириб олиб, бир пиёла қаймоқ ва иккита иссиқ нон келтиришларини буюрибди. Айтилганлар кел-

тирилгач, Афанди шошилмасдан ҳаммасини еб битирибди. Кейин беморга Оллоҳдан шифо тилаб дуо қилибди-ю яна бозор дарвозаси олдига қараб кетибди. Орадан ярим соат ўтар-ўтмас бойнинг хизматкори унга етиб олиб, беморнинг жони узилганини айтибди.

— Ҳаммаси Оллоҳнинг қўлида, — дебди Афанди унга. — Касал киши ўлади-да! Начора? Оллоҳга шукур, мен соғломман. Агар бойникида овқатланмасам мен ҳам бугун албатта ўлган бўлардим.

уйғур.

992. ҲЕЧ ҚАНДАЙ ДОРИГА ИШОНМАНГ

Битта қишлоққа Насриддин меҳмон бўлибди. Уй эгалари кечки овқатга уни сарёғ, асал ва хом қаймоқ билан сийлашибди. У бўкиб овқатлангач, мезбоннинг олти яшар ўғилчаси билан бир қаторда донг қотиб ухлабди. Ярим кечалиқда ичи қаттиқ буруб ташқари чиқмоқчи бўлибди. Насриддин ўрнидан туриб ҳожат учун ташқари чиқмоқчи бўлибди. Бироқ остонада катта бир кўпак ирилаб ётарди. Орқага қайтишга мажбур бўлибди. У қанчалик уринмасин кўпак ирилаб ташқарига чиқишга қўймабди. Насриддин ноилож уйга қайтиб, бир амаллаб олти яшар боланинг кўрпасига ўз ҳожатини чиқаришга мажбур бўлибди. Эрталаб мезбонлар уйдаги бадбўй ҳиддан анча хавотир олишибди. Қарашса ҳид боланинг жойидан келарди. Бу ҳол бола билан биринчи марта рўй бериши. Хавотирлари аввалгидан бешбаттар ошибди. Улар дарҳол ҳар хил дори-дармонлар қила бошлабдилар. Шунда Насриддин уларга:

— Агар Сизлар меҳмонни сарёғ, асал ва хом қаймоқ билан сийлаб, кечқурун остонада шундай даҳшатли кўпакни сақласангизлар ҳеч қандай дорининг фойдаси йўқ, — дебди.

форс.

993. АЛБАТТА ХАБАР БЕРИНГЛАР

Насриддин бир касални кўришга борибди. Унинг ҳузуридан чиқиб кетаётган эди, яқинда қазо қилган дўстининг қариндошларига рўпара келибди. Шунда Насриддин улардан гина қилиб:

— Ўтган гал дўстимнинг ўлими ҳақида хабар бер-

маган эдинглар, яна бу гал эсларингдан чиқмасин! — дебди.

форс.

994. КҮНГИЛ СҮРАШ

Кекса бир бой ётиб қолди. Насриддин уни кўришга келибди. Кетиш олдидан касалнинг оиласига таъзия билдирибди. Беморнинг кишилари:

— Ахир, ҳали у киши ўлмаганлар-ку, — дея ҳайрон бўлишибди.

— Дуо қиламан, охиратларини берсин. Бунинг устига мен жуда кексайиб қолганман. Мабодо, ўлиб-нетиб қолсалар кела олмаслигим мумкин. Шунинг учун бир йўла таъзиямни ҳозир қабул қила қолинглар.

форс.

995. БЕМОРНИНГ АҲВОЛИ

Хўжадан унинг қариндошларидан бирининг соғлигини сўрашибди.

— У касал бўлди, — деб жавоб берибди хўжа, — кейин тузалди ва охири бўлмади, вафот этди.

турк.

996. ҲОЛ СҮРАШ

Бир кишининг оёғи қаттиқ оғриб, кесишга тўғри келибди. Насриддин ундан ҳол сўрашга келиб:

— Оёғингизни кесдиларми? — деб сўрабди.

— Ҳа, — деб жавоб берибди бемор.

— Яхши қилибдилар. Жуда қаттиқ оғридими?

— Ҳа.

— Хафа бўлма, — дея уни юпатибди Насриддин. — Агар сен қиёмат куни сабр-тоқатли бандаларини қандай марҳаматлар кутаётганини билганингда эди. Иккинчи оёғинг, ҳатто қўлларингни ҳам кесишга рози бўлган бўлардинг.

Бемор бу хил бемаъни гаплардан тўйиб кетиб бақрибди:

— Аблаҳ! Нега ўзинг амал қилмайсан бу сўзларингга, битта жимжилоғингни кесиб кўрсинларчи.

форс.

997. ТИШ ОҒРИҒИ

Айтишларича Мулланинг тиши тез-тез оғриб турарди. Бутун бир ҳафта давомида у лунжини эски рўмол билан ўраб, вой-войлаб юрар, торттириб ташлашдан ўлгудек қўрқарди.

Бир куни шу ҳолда у дўсти билан учрашиб қолибди.

— Вой бечора Мулла, — дебди у ачинганнамо, — битта тишни суғуриб ташлаш шунчалик катта ишми? Нимадан қўрқасан? Агар шу тиш менинг оғзимда бўлганда борми, алақачон уни суғуриб ташлаган бўлардим.

— Агар у сенинг оғзингда бўлганида мен ҳам уни суғуриб ташлаган бўлардим, — дебди Насриддин, — афсуски, у сенинг оғзингда эмас меникида-да.

озар.

998. ТАБИБ

Бир табибдан одамлар шикоят қилганда Афанди уларга қабристонда рўй берган бир воқеани айтиб бераркан.

— Қабристонга яқинлашишимиз биланоқ, табиб чопони этаги билан юзини бектиб олди. Мен нега бундай қиласиз, деб сўрадим. У менга: «Шу қабристонда ётган ўликлардан уяламан, чунки уларнинг кўпчилиги менинг доримдан ўлган» деб жавоб берди.

тожик.

999. ФАРҚ

Бир куни Насриддиндан сўрабдилар:

— Қассоб билан табиб орасида фарқ борми?

— Бор, — деб жавоб берибди Афанди.

— Қандай?

— Қассоб аввал ўлдириб, кейин терисини шилади, табиб эса аввал терисини шилиб, кейин ўлдиради.

ўзбек.

1000. АЗРОИЛ ВА ТАБИБЛАР

Насриддин Афанди касалланиб қолибди. Уни даволовчи табиб бутун бир ой давомида унинг уйига қатнаб, ҳар кунига ўн тангадан олибди. Бироқ Афанди-

нинг соғлиги кундан-кунга ёмонлашаверибди. Тоқати тоқ бўлган Насриддин табибга эътироз билдирибди:

— Даволаш қўлингиздан келмас экан. Ҳозиргача сизга олтмиш танга тўлаган бўлсамда бирор бир натижа кўромадим. Кундан-кунга аҳволим оғирлашиб боряпти. Тузалмасам бундан кейин мендан ҳеч нима ола олмайсиз.

Табибнинг жаҳли чиқибди:

— Касалингиз дарди бедаво. Азроилнинг келишига тайёргарлик кўринг! — дея жўнаб кетибди.

Орадан бир неча ҳафта ўтгач Афанди тузалиб кўчага чиқибди. Буни қарангки, ўша табибга дуч келиб қолибди. Афандининг ориқ, заҳил рангига қараб туриб табиб сўрабди:

— Наҳотки, нариги дунёдан қайтиб келганинг рост бўлса? Айтчи у дунёда кимни кўрдинг?

— У дунёда ҳазрати Азроилни кўрдим, У зот ерга тушишга тайёргарлик кўриб турган эканлар.

— Нега?

— Сизга ва сизга ўхшаган табибларга.

— Вой тавба! Нима гуноҳимиз бор экан?

— Сиз ва ҳамкасбларингиз одамларга ўлишга ҳақиқат берар экансизлар. Шунинг учун Азроил ҳаммаларингизни жонингизни олишга келар экан.

— Вой шўрим! — дея қўрқиб кетибди табиб.

— Сиз қўрқмасангиз ҳам бўлади, — дебди Афанди. — Мен Азроилга Сизнинг бирор касални тушунмаслигингизни ва даволай олмаслигингизни айтдим. Яна мен касалнинг ҳаёт торларини тезроқ узишда Азроилнинг машаққатли ишида унга ёрдам бераётганингизни сўзладим. У сизга тегмасликка ваъда берди.

ўзбек.

1001. ҚИММАТЛИ ДАВО

Афанди касал бўлибди. Табибни чақиришга тўғри келибди. У касални атрофлича текшириб кўриб:

— Касалингиз жуда оғир, давоси ҳам шунга яраша қиммат бўлади.

— Қанча? — деб сўради Афанди.

— Иккита қўй.

— Майли, мени даволаган куни иккита қўйни оласан.

Тез орада Афанди тузала бошлабди ва табиб буюрган дориларни ичмай қўйибди.

Хотинининг жаҳли чиқибди.

— Нега дорингизни ичмай қўйдингиз? Ўлгингиз келяптими?

— Сен тезроқ тузалиб ўша фирибгарга бутун бошли иккита қўйни беришимни хоҳлайсанми?

ўзбек.

1002. НАСРИДДИННИНГ ТИШИ

Насриддиннинг тиши оғриб қолибди. У сартарошга бориб илтимос қилибди:

— Тишимни суғуриб ташласангиз.

— Икки динор тўлайсиз, — дебди у.

— Бир динордан ортиқ тўлай олмайман! — дея у билан баҳслашибди Насриддин. Лекин сартарош кўнмабди, Насриддиннинг икки динор тўлашдан бошқа иложи қолмабди. Пулни тўлаб табибга соғ тишини кўрсатибди. У тишини тортгач, Насриддин:

— Мен янглишибман, бу соғ тиш эди, оғриганини торт.

Сартарош бошқа тишни ҳам суғуриб ташлабди.

— Сен мени битта тишга икки динор олиб лақиллатмоқчи бўлдинг. Лекин мен сени ҳар бир тишга бир динордан олишга мажбур қилдим-ку. Охир оқибат бир динорга биттадан тиш тортаркансан-ку.

форс.

1003. КЎЗОЛДИМ ҚОРОНҒУЛАШДИ

Афанди кўз оғригига гирифтор бўлибди. Табиб унга дори бериб жўнаб кетмоқчи бўлибди:

— Ҳовлингиз қоронғу экан, фонусингиз йўқми?

У фонусни олиб уйига жўнаб кетибди. Орадан анча ўтгач Афанди бозорда ўша табибни учратиб қолибди.

— Қалай, яхши кўраяпсизми? — деб сўрабди табиб. — Берган дорим фойда қилгандир?

Афанди:

— Ҳурматли табиб, Сиз мендан фонусни олиб, қайтаришни унутганингиздан бери, кўз олдим қоронғулашган, — деб жавоб берибди.

ўзбек.

1004. МУЛЛАНИНГ КАСАЛИ

Айтишларича бир неча муддат Мулла Насриддиннинг мазаси бўлмай юрибди. Қараса, бутунлай ҳолдан

тойиб, ётиб қоладиган. Бормаган табибу фолбин, бормаган азайимхон қолмабди. Кимга мурожаат қилмасин унинг касалини аниқлай олмабди.

— Битта машҳур тиббий рисола бор экан, — дебди у хотинига, — ер усти ва ер остида бўлган барча касалки бор ҳаммаси ва уларнинг давоси ёзилган экан. Эртага албатта, шу китобни топиб касалимни аниқла-масам бўлмайди.

Эртаси куни бир амаллаб шу китобни топиб ўқишга киришибди. Китобни узоқ ўқибди, дам бошидан, дам ўртасидан, дам охиридан яна бошигача мутоала қилибди. Ниҳоят бир жойда ўз касалининг белгиларини учратгандек бўлибди. Мулла жуда хурсанд бўлиб, охиригача ўқитмасданоқ хотинини ёнига чорлабди:

— Қаердасан хотин, бери кел! Бахтиқаро эрингнинг касалини топдим.

Хотин ҳам хурсанд бўлиб эридан сўрабди:

— Қанақа касал экан? Ўқингчи, нима дебди.

Мулла ўқий бошлабди:

— Кўнгиш айниш, ҳолсизлик, бош айланиш, вақти-вақти билан кўзолдининг тиниши, офизда доимий аччиқ там... Мана кўрдингми, хотин, бу белгиларнинг ҳаммаси менинг касалимга таалуқли...

— Давомини ўқингчи, — дея унинг сўзини бўлибди хотини, — бу касаллик ҳақида негадир шубҳаланиб турибман.

Мулланинг жаҳли чиқибди:

— Нимага? Нимадан шубҳаланасан? Шу ёшимда сени алдайманми! Менда бор касаллик белгиларини айтаяпман.

Хотини кулиб:

— Шунинг учун шубҳаландимки, бу касаллик билан менинг ўзим ҳам бир неча марта офриганман. Агар у сизда ҳам учраса жуда фалати. Давомини ўқингчи.

Мулла ўқишда давом этибди:

— Шу хил белгилар пайдо бўлиши билан кўнгиш нимани тусаса ўшани ейвериш керак. Бу касаллик фақат хотинларда учрайди ва бундай касаллар нордон, шўр ва аччиққа ружу қўядилар.

Мулланинг кўзлари манглайига чиққандек бўлди, ўрнидан бир қўзғолиб қайта жойига ўтирар экан, беихтиёр қорнини силаб қўйди.

— Мана кўрдингизми, ажабтовур касалиг-а, — деди хотини кулиб.

Мулланинг баттар жаҳли чиқибди:

— Нимаси ажабтовур, нимаси ғалати? Нима мен одам эмасманми. Эҳтимол бундай ҳол эркакларда ҳам рўй бериши мумкиндир...

озар.

1005. ҲАЛИГА ҚАДАР БИЛМАСАМ

Бирда Насриддиннинг белига чипқон чиқиб, қараб кўришни қизидан илтимос қилибди.

— Отажон, — дебди қизи, — чипқонингиз қорайиб кетибди.

Эртаси куни Хўжа шундай илтимос билан хотинига мурожаат қилибди.

— Чипқонингиз оқариб кетибди, — дея маълум қилибди.

— Ана халос, — дея бақирибди Насриддин, — қизи кўк дейди, онаси оқ, ҳадемай у ўтиб кетади, унинг қанақалигини ҳам билмай қоламан.

турк.

1006. БЎКИШНИНГ ДАВОСИ

Бирда Насриддин овқатдан бўкиб, касал бўлиб қолибди. Табиб унинг қорнини кўриб шундай деди:

— Қусишга ҳаракат қилишингиз керак. Ана шунда ошқозонингиз бўшаб анча енгил тортасиз.

— Қандай қусаман? — дебди Мулла. — Бу менга ўлимдан ҳам оғир.

Табиб чўнтагидан кафтдек келадиган бир ойнача чиқариб Муллага берибди:

— Бунинг ҳеч қандай қийинчилиги йўқ. Афтидан сиз бир умр ойнага қарамаганга ўхшайсиз. Мана буни олиб ўз башарангизга бир қарасангиз, ўз-ўзидан қусингиз келиб кетади.

озар.

1007. ТАЛОҚ ШАРОБИ

Насриддин табибнинг ёнига келиб шикоят қилибди:

— Учта хотиним бор. Анча муддатдан бери белим, елкаларим, болдирларим қақшаб оғрийди. Қанақа доривор шарбат ёзиб берасиз?

— Уч талоқ шарбатидан ичсангиз отдай бўлиб кетасиз! — дебди табиб.

форс.

1009. ЭНГ ЗҮР ДОРИ

Насриддин табибнинг ёнига келиб мурожаат қилибди:

— Томиримни ушлаб кўриб айтингчи, нега мазам қочиб кетяпти?

Табиб унинг айтганини қилибди. Сўнг:

— Сиз очсиз, — дебди, — ҳозир тушлик вақти, менинг меҳмоним бўлинг. Бирга овқатланишгач Насриддин уйига кетиш олдидан табибга шундай дебди:

— Менинг уйимда бу касаллик билан яна бир неча киши азобланиб ётибди. Шунчалик тез даволар экансиз, уларни ҳам сизга юборсам бўларкан.

форс.

1010. БОЙҚУШ

Бирда Мулла касал бўлиб қолибди. Уни кўришга бир табибни олиб келишибди. Табиб оғзи совуқ, нияти бузуқ фаросатсиз бир киши экан. У Муллани кўриб бўлгач шундай дебди:

— Ўзингиз яхши биласиз, Мулла, ўлим ҳақ. Бугун бўлмаса эртага албатта ҳаммамиз ўламиз. Кўриб турибман, бу касал, албатта сизни олиб кетиши аниқ. Шунинг учун оила аъзоларингизни чақириб васиятингиз бўлса қилиб қолинг.

Мулла ҳамма оила аъзларини чақиртирибди. Улар тўпланишгач шундай дебди:

— Эшитинглар, сизларга васиятим шу: Ўламанми, ёки тирик қоламанми васиятим эсларингдан чиқмасин. Менинг уйимга истаган эшакними, кучукними олиб келсаларинг келинлар-у, лекин, мана бу бойқушни бошқа қўйманглар.

озар.

1011. ХИЖОЛАТДАМАН

Қаттиқ шамоллаган Афандининг аҳволи оғирлашиб қолди. Уникида тез-тез меҳмонга келиб турадиган маҳаллий табиб касални даволашга келибди.

— Иложи йўқ дўстим, — дебди у, — масалангиз оғирроқ. Қўлимдан ҳеч нарса келмайди. Азроил алай-ҳиссаломни келишига тайёргарлик кўриш керак.

Афанди бир ойча касалланиб тузалиб чиқибди.

Ўшандан бери маҳаллий табибни бирор марта бўлсада меҳмонга таклиф этмабди.

Бир куни у Афандини бозорда учрагиб қолиб гина қилибди:

— Биздан бирор гап ўтдимиз?

— Асло! — дебди Афанди. — Фақат сиз билан учраша олмайман. Ўлимнинг яқин деганингиздан бери ҳалига қадар ўлмай юрганим учун Сиздан хижолатдаман.

ўзбек.

1012. МУЛЛАНИНГ ТАШАККУРИ

Иттифоқо Мулла Насриддиннинг касали оғирлашиб қолди. Хотини унинг тузалишидан умидини узиб, бир пайтлар қўшничилик қилган шаҳарнинг машҳур табибиникига ялиниб борибди:

— Айланай табиб оға, ёрдам бермасангиз бўлмайди. Эримдан ажралиб қоламан. Бола-чақамиз кўп, камбағал одамлармиз. Бир назар кўриб дори-дармон белгиласангиз.

«Камбағал одамлармиз» деган сўзни эшитган табиб бир чимрилиб дебди:

— У бахтиқарони азоб бериб нима қиласиз? Хўп, айттайлик мен уни кўрдим ҳам, дори-дармон белгиладим ҳам дейлик. Хўш, дорини қайси пулингизга оласиз.

Мулланинг хотини қаттиқ хафа бўлиб уйига қайтибди.

Буни қарангки Оллоҳнинг иродаси билан Мулла тузалиб кетибди. Бир куни ўша табибни кўчада учрагиб қолибди. У уялмасдан Муллага яқин келиб дебди:

— Мулла мени кечирасиз. Ўша куни бир зарур ишим чиқиб қолиб сизникига ўта олмадим.

— Нега энди, безарар! — дебди Мулла шошилиб. — Аксинча, ташаккур билдириш учун мен сизни излаб юрган эдим.

— Ташаккур билдириш учун дейсизми?! — ҳайрон бўлибди табиб. — Ахир мен Сизни даволамаган бўлсам.

— Ҳамма гап шундада, — деб жавоб берибди Мулла. — Агар сиз даволаганингизда эди, совуқ нафасингиздан қовжираб қабристонда ётган бўлардим.

озар.

1012. НАСРИДДИННИНГ КАСАЛИ

Насриддиннинг тоби қочиб ётиб қолибди. Уни кўргани бир дўсти келиб, анча пайтгача эзмаланиб — лақиллаб ўтирибди. Насриддин бир оғиз ҳам гапира олмасдан зўрға нафас олиб ётаркан.

— Ҳа. Нима бўлди, нолишингиз зўрайиб қолди? — сўрабди оғайниси.

— Сенинг узоқ ўтириб вайсашингдан, — деб жавоб берибди Насриддин.

форс.

1013. КАСАЛ КЎРДИ

Иссиқ жон. Яна бир кун Насриддин бетоб бўлиб ётиб олди. Қариндош-уруғлари кўп эмасми, ҳаммалари тўпланиб касал кўрдига келишди. Унинг боши устида туриб узоқ пайт ўтган-кетгандан гапириб ўтиришди. Насриддин қараса тушлик пайтидан ҳам ўтиб кетибдиямки, ҳамон овқат ҳиди келмаяпти. Шунда у жойхобидан кўтарилиб:

— Оллоҳга шукур, сизларнинг йўқлашларингиз туфайли анча тузалиб қолдим. Энди бу ерда лаққиллаб ўтиришларингдан фойда йўқ. Бемалол уй-уйларингга бораверсаларингиз ҳам бўлар, — дебди.

форс.

1014. НИМАДАН ҚЎРҚАМАН

Мулланинг ўлими яқинлашиб ана кетаман, мана кетаман деб ётарди. Унинг боши учига қўшнилари ва таниш-билишлари тўпланиб туришарди. Ҳамма унинг оғир аҳволдан чуқур қайғуга чўмган. Мулланинг ўзи ҳам бу касалдан омон қолмаслигини тушуниб ётарди. Ҳар бир келувчи киши Муллага яқин бориб уни силаб-сийпалаб, кейин жимгина бир чеккага бориб ўтирарди. Фақат Мулла ҳеч нарсадан қўрқмасдан аввалгидек кулиб, ҳазиллашиб ётарди.

Бир яқин дўсти ундан сўради:

— Ҳей, Мулла, авваллари биргина «ўлим» сўзини эшитишинг билан рангинг қумқуйт учарди. Нима бўлди ўзи, наҳотки ҳозир даҳшатта тушмасанг?

— Тўғри, авваллари шу ҳолга тушишдан қўрқардим, модомики, шу ҳолга тушганимдан кейин нимадан ҳам қўрқаман!

озар.

Насриддиннинг ўлими ва барҳаётлиги

1015. ТИРИК ЭКАНМАНКИ КИЯМАН

Бир куни Мулла бошдан-оёқ қора кийиниб бозорга тушибди.

— Ҳа, Мулла, тинчликми? — деб сўрашибди одамлар. — Кимга аза тутиб қора кийиниб юрибсиз?

— Кимга бўларди ўзимга. Ўлгандан кейин мотам кийимида юра олмайман-ку. Ҳозирча тирик эканман, кияманда.

ўзбек.

1016. АФАҒДИ ХАФА

Насриддин Афанди узумни хомтоқ қилиб турганди қўшни мачитдан сўфи «Салоти жаноза!» дея азон айтиб қолди. Норвондан тез тушиб, иш кийимлари ўрнига тоза кийимларини кийиб мачитга қараб югурибди. То у етиб боргунча жаноза тугаб, одамлар майитни кўтариб қабристон томон йўл олишибди. Афанди жанозага қатнаша олмаганига ўксиниб ноилож уйига қайтибди.

— Нега мунча тез қайтиб келдингиз? — деб сўрабди хотини.

Афанди чуқур хўрсиниб дебди:

— Ўз уйдан ўлик чиқармагунча, жанозани ҳам ҳалол покиза ўқий олмас экансан киши.

ўзбек.

1017. ФАЙЗСИЗ ЖОЙ

Мачитнинг янги имоми ўз ишларини яхшилашга қарор қилибди. Бомдод намозидан кейин ҳамма қавмини қабристонга бошлаб борибди.

— Ҳар бир бандаи мўмин ўлмасидан аввал то рўзи маҳшаргача ётадирган жойи хусусида қайғурмоғи лозим. Мана, ўзларингиз истаган ердан қабр учун жой танлашга изн берамиз. Марҳамат!

Ҳамма жой танлашга тушиб кетиби. Шу орада ма-
чит имоми алоҳида рўйхат қилиб ҳар бир қабр жойи
учун эллик тангадан йиғиб ола бошлади.

Одамлар танлаб олиб бўлгач, навбат Афандига ке-
либди.

— Насриддин, сиз нега қараб турибсиз? Ё Сиз
ўлмайсизми?

— Ўлишга-ку, ўламиз, лекин қабристон менга ёқма-
ди. Жуда файзсиз жой экан.

ўзбек.

1018. ҲОЗИР ВАҚТ ЗИҚ

Хуфтон намозидан кейин Афанди мачитнинг дом-
ласидан сўрабди:

— Ҳазратим, жон таслим этиш пайтида одам ву-
жудида қандай аломатлар содир бўлади?

— Қачоники, гуноҳкор вужудингизни ширин жо-
нингиз тарк этар маҳалида оёқ-қўлларингиз совқотиб
увиша бошлайди.

Бу гап киш арафасида бўлган эди. Тез орада Афан-
ди ўрмонга ўтин тайёрлагани борибди. Йўл узоқ экан.
Бироз юргач оёқ-қўли увишиб, бутун баданига тит-
роқ кирибди. Тараша қилай деса қўл-оёқлари увишиб
қолибди.

«Бу ўлимнинг биринчи аломати. Ҳозир Азроил ке-
либ тўғри жонимни жаннатга олиб кетса керак» деб
ўйлабди Афанди ва қорга чўзилганча калимасини қай-
тариб, кўзини юмиб ётибди.

Ўлимини кута-кута зерикиб кетибди. Бир пайт кўзи-
ни очиб қараса эшагини бўрилар галаси ўраб олибди.

— Э, э буниси кетмайди, — дебди Афанди ўзига-
ўзи. — Жониворни қутқазिश керак. Азроил келаси
гал жонимни олса ҳам бўлар. Ҳозир вақт жуда зиқ.

уйғур.

1019. ЁРУФ ОЛАМНИ КЎРГИМ КЕЛДИ

Бир куни шаҳар ташқарисидаги Мусалло—муқаддас
жойда Хўжа ўзига қараб келаётган бир неча отлиқларни
кўрибди. Қўрқувдан нима қилишини билмай, белигача
яланғоч бўлиб битта бўш қабрга тушиб ётиб олибди.
Отлиқлар буни кўриб унинг ёнига келиб, сўрашибди:

— Ҳой, одам! Гўрда нима қилиб турибсан?

Хўжа ўша зоҳоти жавоб берибди:

— Мен ўликман, ёруғ оламни кўргани чиқувдим.

турк.

1020. ЖАННАТ ВА ДЎЗАХ

Хузья Насриддин жаннат билан дўзахни ўз кўзи билан кўрмоқчи бўлибди. У шаҳардан чеккароққа чиқиб, йўл буйидан ўзига қабр ковлаб, ичига тушиб ётиб олибди.

Йўлдан — унинг қабри ёнидан мева-чева ортилган бир карвон ўтибди. Хузья қизиқиб қабрдан бошини чиқариб қараган экан, туялар ҳуркиб ҳар томонга қараб қоча бошлабди. Устидаги мева-чевалар сочилиб кетди. Хузья уларни териб олиб еркан:

— Ана бу жаннат! — деб ўйлабди.

Шу орада туякашлар ўз туяларини тутиб олиб Хузьянинг ёнига қайтиб келишиб, туяларни ҳуркитгани учун роса калтаклашибди.

— Мана буниси дўзах! — дебди у.

топор.

1021. НАРИГИ ДУНЁДА

Афанди нариги дунёда нималар бўлаётгани билан жуда қизиқаркан. Шунинг учун бир куни қабристонга борибди. Эски, ташландиқ бир қабрни супуриб сидириб, сўнгалардан тозалабди. Қўшни қабрлардан чиройлироқ бир қабр тошни олиб келиб қабр бошига қўйибди. Кейин қабрга тушиб бамисоли ўликдек чўзилиб ётиб олибди. Оқшом мозорга иккита кафандуз ўғри кириб келишибди. Улар янги қабр экан, деб Афанди ётган гўрга тушибдилар. Афанди бу ўғриларни Мункар Накир деб ўйлаганча уларнинг саволларига жавоб ўйлаб ётаверибди. Бироқ ўғрилар майитдан ҳеч нима сўрамай унинг салласи, чопони, кўйлак иштони-ю, маҳси калишини ечиб олишибди. Ўғрилардан бири иккинчисига дебди:

— Бошқа майитлардан икки аршин сурп олардик, бу гал тайёр кийим-кечакка эга бўлдик!

Шунда Афанди ўрнидан сапчиб туриб кийимларини бермасликка ҳаракат қилибди. Лекин ўғриларнинг ҳар бирида биттадан калтак бор экан, шу билан Афандини эсдан кетганча роса савалашибди. Уни ҳақиқий

ўлик ҳолига келтириб, кийимларини олганча ташқарига чиқиб кетишибди.

Анчадан кейин ҳушига келган Афанди қип-яланғоч ҳолда уйига судралиб кириб келибди.

Эрини модарзот ҳолда кўрган хотини:

— Нима бўлди Сизга мардак? — деб сўрабди.

— Безарар, — дебди Афанди хотиржам. — Мен нариги дунёдан қайтиб келдим.

— Нариги дунёда нималарни кўрдингиз? — деб сўрабди хотини уни бироз юпатгач. Афанди шундай дебди:

— Қабрга тушиб, Мункар Накирнинг саволарига бурро-бурро жавоб бериш учун тайёрланиб ётган эдим, бир пайт ўша фаришталар кириб келиб мени қип-яланғоч қилиб ечинтиришди. Кейин мени ўлгудек калтаклашиб, ҳамма кийимларимни олиб кетишди. Бор гап шу. Афтидан, ўғрилиқ нариги дунёда ҳам бор экан.

тожик.

1022. ҚАЙСИ ЙЎЛ БИЛАН БОРИШ КЕРАК

Бир куни Мулла дарахт кесгани ўрмонга борибди. Негадир қўл-оёқлари совуб келаётган экан, ерга чўзилиб олибди. Бир неча соатдан кейин подачилар уни ўлиб қолган деб ўйлаб қишлоққа хабар қилишибди. Ҳамқишлоқлари тобут ва кўрпа билан Мулланинг жасадини олгани ўрмонга келишибди. Улар ҳурмат ва эҳтиром билан уни тобутга солиб елкаларига олибдилар. Йўлнинг қайрилиш жойига етганда улар ўзаро баҳслаша бошлабдилар: бировлар — бу йўлдан юрамиз деса, иккинчилари — йўқ бунисидан юрамиз дебди. Мулла қараса, уларнинг баҳси узоққа чўзиладиган. Шунинг учун тобутдан бошини чиқариб:

— Мен тириклигимда доим чап томондаги йўлдан кетардим, — дебди.

озар.

1023. ЎЗИ ХАБАР ҚИЛДИ

Бир куни Эпенди йиқилиб тушиб, ўлдим шекилли, деб ўйлаб, қаттиқ кўрқибди. Узоқ вақт қимирламасдан ётиб, охир оқибат қорни очиб уйига келибди ва хотинига қаерда ва қандай ўлганлигини айтиб берибди.

Кейин у ўлган жойига қайтиб худди аввалгидек ётиб олибди.

Хотини фарёд чекиб, сочларини юлганча йиғлай бошлабди:

— Вой, эрим! Тўсатдан ўлиб қолди! Ҳозир далада ётибди!

Қўшни аёллар уни юпатиб сўрашибди:

— Ўзингизни босинг, эрингиз қачон, қаерда ўлганлар? Ким хабар қилди?

Эпендининг хотини:

— Шўрлик Эпендининг ёнида ким ҳам бўларди, дейсиз? У ўзи ўлиб ўз ўлими ҳақида ўзи хабар қилди.

Шундай деганча эри ўлиб ётган ерга қараб югуриб кетибди.

туркман.

1024. ЗАРУР ИШИМ БОР

Насриддин зарур иш билан қишлоққа отланиб турган эди. Қўшнилари у билан ҳазиллашмоқчи бўлишибди. У эндигина уйдан чиқиши билан бирин-кетин кириб келибдилар.

— Қаёққа кетяпсан, Хўжа?

— Қишлоққа.

— Кеча ўлган бўлсанг, қанақасига қишлоққа кетасан? Биз сени қабристонга элтиб кўмишга келдик. Ахир бу қўшничилик бурчимиз. Сен бўлса қишлоққа кетмоқчисан.

— Қишлоққа бориб келай, — дебди Хўжа, — кейин нима қилсаларинг ихтиёрларинг.

— Э, йўқ, нималар деяпсан? — дея чуввилашди қўшнилари. — Қандай бўларкан, юр биз билан, сени тупроққа топширишимиз керак.

Нима қилишни билмаган Хўжа уларнинг гапига кўнибди. Қўшнилари бамисоли майитни ювгандек уни ювиб, кафанлаб нарвонга солиб кўтарганча мачит томон йўл олдилар. Рўпарадан Хўжанинг дўсти, ҳурматли бир зот чиқибди. Қўшнилари юр биз билан жанозага, дейишибди, у вақтим йўқ, деб кўнмабди. Агар жанозага қатнашмасам, Оллоҳ мени қаҳрига олиши мумкин, лекин ишим жуда зарур, дея анча ваз-қарсонлар кўрсатишга ҳаракат қиларкан.

Шунда Хўжа ҳам ётган ери — норвондан бош кўтариб:

— Ҳой дўстим, бекорга кўнмаяпсан, ҳеч иложи йўқ, менинг ҳам жуда муҳим ишим бор эди, уларни кўндира олмадим, — дебди.

серб.

1025. ТИРИГИДА КЎРМАГАН

Хўжа дунё ташвишлари билан кетаётган эди, узоқдан ўзига қараб келаётган ҳамқишлоқларини кўрибди. У ўзини ерга ташлаб, худди ўлгандек ҳаракатсиз чўзилиб олибди. Деҳқонлардан бири яқин келиб уни таталаб кўрибди, кўкрагига бошини кўйиб кўрибди ва дўстларига қараб:

— Вой, шўрлик Хўжа ўлиб қолибди-ку. Гўр-чўп қилиб кўмишга пул йиғиш керак.

Ҳамма чўнтагидан ҳамёнини чиқариб ўртага пул ташлай бошлади.

Ҳадемай беш юз аспр йиғилди.

— Кафанликка юз аспр ҳам етади, — деди кимдир — қолган тўрт юзини мархумнинг қариндошларига обориб бериш керак.

Хўжа ўша заҳоти бош кўтариб:

— Ўша тўрт юз аспрни ўзимга берақолинглар уйга жон-жон деб обориб бераман. Чунки бир умр шунча пулни қўлимга ҳам ушламаганман, — дебди.

турк.

1026. УЗИЛГАН ҚАРЗ

Насриддин бой қўшнисидан катта миқдорда қарз кўтарган эди. Тўлаш муддати етиб келибди. Нима қилишга ҳайрон бўлибди. Тўлай деса иссиқ жонидан бошқа ҳеч нарсаи йўқ. Шунинг учун хотинини чақириб қўшниникига чиқиб, унга Насриддин ўлди, деб хабар қил дебди.

Яна унга айтгинки, ўлими олдидан қарзни тўлай олмагани учун зор-зор йиғлаб, у дунёда нима қиламан деб анча азобланди, ўзи берган тилхатни йиртиб ташлашни Сиздан ўтиниб сўради, дегин.

Хотин «васият»ни аъло даражада бажарибди. У оджанг ўлими олдидаги аҳволини йиғлаб-сиқтаб айтиб бердики, бой бутунлай эриб кетиб ўша заҳоти оджанинг уйдан кириб хабар олибди.

Оджа тобутда кўларини кўксига қовуштирганча кимир этмасдан ётарди.

Бой қўшнилар гувоҳлигида тилхатни йиртиб ташлабди.

Насриддин ўша заҳоти ўрнидан сакраб туриб Оллоҳга шукроналар айтибди.

қрим-тотор.

1027. ВАСИЯТ

Насриддин ўз яқинлари ва дўстларига:

— Ажалим етиб бир кун ўлсам, мени эски лаҳатга кўминглар, — деб васият қиларкан.

Бир куни дўстларидан бири сўрабди:

— Нима учун ундай дейсиз, ҳрматли Мулла?

— Мункар Накир келганда бу эски ўлик экан, деб ўйлаб савол-жавоб қилмаслиги учун.

форс.

1028. ҚИЁМАТ КУНИ

Бир куни Афанди, ўлганимда оёқларимни юқорига, бошимни қуйига қилиб кўминглар, деб васият қилибди.

— Нима учун? — деб сўрашибди қариндошлари.

— Наҳотки, ақларинг олмаса? — жавоб берибди Афанди. — Ахир Мулланинг гапини наҳотки эшитмаган бўлсаларинг, қиёмат куни бутун олам бош-оёқ тескари бўлиб кетаркан. Ўшанда камина оёғимда тикка туриш учун!

уйғур.

1029. ЯНА БИР ВАСИЯТ

Насриддин яна бир кун ўз дўстларига бошқачароқ васият қилибди:

— Ажалим етиб ўлсам, қабрим устидаги гиштларни ганч-семонсиз теринглар!

— Нима учун? — дея ҳайрон бўлишибди дўстлари.

— Эрта рўзи маҳшарда қабрдан бош кўтарганда, — деб жавоб берибди Насриддин, — ортиқча уринмасдан тез туриб кетиш учун.

форс.

1030. КУТИЛМАГАН САХИЙЛИК

Насриддин ана кетди, мана кетди, бўлиб ётганда ўз ҳузурига охундни чақиртирибди. У охунда минг

динорни васият қилиб қолдираман, шундан беш юзини — маҳалладаги бева-бечораларга, яна беш юзини — маҳалла мачити таъмирига, яна бир қисмини бола-чақаларимга, ночор қўшнилари ва маҳалладаги ҳунармандларга васият қилиб қолдираман, дебди. Охунд Насриддинда шунча пул борлигини хаёлига ҳам келтирмагани учун сўрабди:

— Мунча пулни қачон тугиб қўйишга улгурган эдингиз?

— Э, аслида менда бир чақа ҳам йўқ, — деб жавоб берибди Насриддин. — Фақат ўлиб қолсам, одамлар васиятимни ўқишганда, жуда қурумсоқ одам экан, деб ўйламасинлар, дейманда.

форс.

1031. ТУФИЛМАСДАН ЎЛГАН

Насриддин Афанди хориж мамлакатларидан бирида бўлганда уни машҳур бир қабристонни зиёрат қилгани олиб борибдилар. У қабр тошларидан биридаги куйидаги сўзларни ўқибди:

«Мамлакатнинг қудратли ҳукмдори, Султон Абдулмалик ибн Султон Абдулмуталлиб, мардлиги ва савобли ишлари билан бутун дунёга шуҳрат қозонган. Уч яшарлигида қазо қилган.»

Насриддин Афанди ҳайрон бўлиб қабристон қорувулидан сўрабди.

— Уч яшарлигида оламдан ўтган бўлсалар, қандоқ қилиб ўз доврўқларини дунёга таратганлар?

— Султон Абдулмалик йигирма беш ёшида тахтга ўтириб қирқ беш йил мамлакатни бошқарганлар. Вафот этганларида етмиш ёшда эдилар. Ўлимларидан аввал яқинларига шундай васият ёзиб қолдирган эканлар: «Умримнинг йигирма йили ёшлик ҳай-ҳуйлари билан ўтди, етти йилни ўқишга сарфладим, йигирма йилини уйқу билан ўтказдим, яна йигирма йили турли хилдаги ташвиш ва даҳшатлар билан ўтди-кетди. Шунинг учун қабр тошимга: «У ҳаммаси бўлиб уч йил яшади», деб ёзинглар»...

— Унда, — дебди Афанди, — қачон мен қазо қилсам, қабр тошимга ҳеч иккиланмасдан: «Насриддин Афанди туғилмасданоқ ўлган!» деб ёзинглар.

ўзбек.

1032. ТҮЙМАЙ КЕТГАН

Бир куни Хўжа қаттиқ бетоб бўлиб қолибди. Уни кўргани қўшни хотинлар чиқишибди, шунда бир хоним ҳазиллашиб сўрабди:

— Илоҳо умрингиз узоқ бўлсин, Хўжам. Ма-
бодо ўлиб-нетиб қолсангиз, нималар деб йиғласак
бўлади?

Хўжа касал бўлса-да ҳазилдан қолмас экан:

— «Хотинларга тўймай кетган, хўжам!» деб йиғла-
санглар кифоя, — дебди.

турк.

1033. ГАПГА ЧЕЧАНЛИК

Насриддин ётиб қолибди. Қулоғига пашшанинг фин-
филлаши ҳам ёқмас экан. Шунда маҳмадана қўшни
хотинлар тўпланиб келишиб, унинг атрофида ўралаша
бошлабдилар.

— Агар сен ўлиб қолсанг, оджа, — дебди улардан
энг шаллақиси, — қабринг устида нима деб дуо қилай-
лик?

— «Эҳ, оджа Насриддин, сени хотинларнинг гапга
чечанлиги ва қуйма фаросати тобутга тикди. Бўлмаса
ҳали-вери яшардинг!» денглар.

крим-тотор.

1034. ЙИҒЛАНГЛАР

Насриддиннинг касаллиги тез орада атрофга тар-
қалибди. Қўшни аёллар ҳовлига кирганда у ҳовлини
айланиб юрарди. Уларни кўриши билан ўз уйига ки-
риб чўзилиб олибди. Қўшни аёллар қарашса, у бутун-
лай соппа-соғ. Шунинг учун ундан тап тортмай сўра-
шибди:

— Худо кўрсатмасин, нариги дунёга кетиб қолсан-
гиз, биз нима қилайлик?

— Ҳеч нима, фақат мен учун йиғланглар!

форс.

1035. ЎЛИМ ОЛДИДАН

Насриддин ўлимдан жуда қўрқарди. Унинг ёнида
биров ўлимдан сўз очгудек бўлса, ўша заҳоти гапни

бошқа томонга буриб юборар эди. У жиддий касалла-
ниб қолганда ўлим соати яқинлашаётганидан ташвишга
тушиб, уни муносиб кутиб олиш учун турли хилдаги
диний урф-одатларни бажарадиган, одамларни кулди-
ришга, уларни кўнглини кўтаришга ҳаракат қила бош-
лабди. Атрофдагиларни кулишга мажбур қиларди.
Яқинларидан бири ундан сўрабди:

— Мулла, доимо ўлим ҳақидаги гап-сўзлардан қочиб
юрардинг, энди эса бунга бутунлай бефарқ бўлиб қол-
динг. Нима бўлди ўзи?

— Ҳар гал, — деди Насриддин, — ўлим ҳақида
ўйласам, даҳшатга тушардим. Ўлим соатлари яқинлаш-
ганини билганимдан кейин, ундан кўрқиш бефойда.
Умрнинг қолган дақиқаларини ўйин-кулги билан ўтка-
зиш керакка ўхшайди.

форс.

1036. ЭРТАГА КЕЛИНГ

Хўжа қазо қилибди. Илтимосига биноан унинг жа-
садини эски лаҳатга қўйишибди. Тупроққа топшириб,
ҳамма жўнаб кетгандан кейин унинг бошига сўроқ
фаришталари Мункар Накир кириб келишибди.

— Агар саволларингизга жавоб беришимни иста-
сангизлар, — дебди Хўжа, — аввал бир аспр тўланглар.

Шу гапни айтиши билан бошига оғир гурзи ту-
шибди.

— Вой-вой, бу нимаси, оғайнилар, — дея бақириб-
ди у, — агар ёнларингда пулларинг бўлмаса, майли,
эртага келинлар!

Насриддин шу гапдан кейин... уйғониб кетибди.

турк.

1037. ЎЛИМДАН КЕЙИНГИ МЎЪЖИЗА

Хўжа Насриддин вафотидан кейин икки юз йил
ўтгач, бир жумада шаҳардаги қадимий мачитга минг-
лаб намозхонлар гуруҳ-гуруҳ оқиб кела бошладилар.
Шунда Насриддин мақбараси томондан кўринишдан
унинг ўзига ўхшаган шўх қиёфага эга бўлган қоровул
катта мачитнинг эшигида туриб халққа мурожаат
қилибди:

— Халойиқ! Мен Сизларга ғалати бир воқеани ай-
таман. Қулоқ солинглар! Бу воқеа ҳозиргина рўй бер-

ди. Таҳорат олиб, кийиниб эндигина ҳужрани бекитиб намозга чиқай деб турсам, қайси кўз билан кўрайки, Хўжа Насриддин одатдаги кийимида, ўз сағанасига отдек миниб олган, атрофга назар ташлаб турибди. Менга «Ким намозга келган бўлса, ҳаммасини бу ёққа чақир. Келмагани ўзидан кўрсин!» деб тайинлади.

Ҳамма қоровулни ўраб олди, чунки, улар Хўжага, шунингдек унинг қабри қоровулига жуда ҳурмат ва эҳтиром билан қарар эдилар. Ҳамма сағана устидаги ҳужрага қараб юрди. Албатта улар бу ерда хўжани учратмадилар. Бу хил мўъжизалар ҳақида улар ота-боболаридан кўп ривоятлар эшитган ва унга қаттиқ ишонар эдилар. Кимдир кулиб ўз дилидагини ошкор қилишга журъат этди:

— Вой, кекса шумей! Вақти-вақти билан бизлар билан ҳазиллашиб қўймаса кўнгли тўлмайди. Баҳонада эл-юртдан дуо олиб қўйишни ўйласа керак.

Шундан сўнг намозхонларнинг ҳаммалари ўтиришиб фотиҳа сурасини ўқиб, унинг арвоҳига бағишладилар. Сўнг кула-кула мачит томон йўл олдилар. Ана шунда даҳшатли бир мўъжизанинг устидан чиқиб ёқа ушладилар: Мачитнинг гумбази ўприлиб тушган, ҳаммаёқ чангиб ётарди... Хўжа Насриддиннинг бу катта ёрдами халқнинг унга бўлган ҳурмат ва эҳтиромини икки ҳиссага оширди.

Оллоҳ, унинг ўлмас руҳини ўз раҳмати ва марҳамати паноҳида асрасин! Охиратини Оллоҳ таоло ўз ҳибзи ҳимоясига олган бўлсин! Омин!

Икки олам муфтийси Камол Пошозода бу сирли мўъжиза ҳақида маърифатли бир ваъз айтди:

«Азиз авлиёларнинг руҳи-поклари икки дунёда ҳам азиздир. У ўлган—ундан нима фойда?» деганлар қаттиқ янглишади. Руҳ — Оллоҳнинг қиличи, вужуд — унинг филофи. Филофдан бўшаган қилич янада улкан ишлар, мўъжизалар кўрсатишга қодир».

турк.

БАРҲАЁТ КУЛГУ

Азиз китобхон!

Мана китобдаги сўнги латифани ҳам ўқиб бўлиб, мазза қилиб кулдингиз. Яшанг! Аммо Афандининг самимий кулгисига тўймай қолганингиз шундоққина сезилиб турибди. «Афандининг йигирма тўрт қиёфаси»ни бир-биридан маънодор, бир-биридан ҳикматга бой ва жозибали латифалар орқали очиб берган ушбу китоб энди Сизнинг энг яқин ҳамроҳингизга айланди. Уни қўлдан қўймасдан қайта-қайта ўқишингизга, тез-тез саҳифаларга кўз югуртиришингизга, ҳатто атрофингиздагиларга овоз чиқариб ўқиб беришингизга ҳам ишонамиз. Мазкур китобдан ёдлаб олган энг сара латифаларни давраларда, тўй-ҳашамларда айтиб юришингизга ҳам асло шубҳа йўқ. Энди бу латифалар Сизнинг ҳақиқий маънавий мулкингизга айланди. Чунки, самимий кулги руҳни поклайди, вужудни ҳар хил хилтлардан тозалайди, дил оғриқларига малҳам бўлади. Мағзи тўқ латифа йўқолмайди. Аксинча комил инсон тарбияси учун хизмат қилади. Шу боис китобдан ўрин олган латифаларда ўтган тузум ва даврларнинг дарди, замонларнинг турфа-турфа товланишлари, ғаму-қувончлари, надомату шодликлари Афандининг умрбоқий ва ўткир кулгиси орқали очиб берилган. Масалан, золим амалдор, ноҳақ ва нопок қози, чаламулла, порахўр вазир, нодон эр, айёр хотин, сохта олим, илмсиз домла — ҳамма-ҳаммаси Афандининг ҳақгўйлиги, донолиги ва ҳозиржавоблиги туфайли шармандаи шармисор бўладилар.

Одам учун энг оғир жазолардан бири шубҳасиз кулгига маҳкум этишдир. Кулги ҳам жазолайди, ҳам даволайди. Баъзи кулги тахир бўлса, баъзиси малҳам ўрнига ўтади. Кулги хактерни очади, қиёфани кўрсатади.

Инсон билан жамият ўртасидаги қарама-қаршилик, англашимовчилик ўз-ўзидан кулги, кулгили хислатларни келтириб чиқаради, муносабат ва меъёр бузилган жойда албатта кулги пайдо бўлади.

Машҳур халқ қаҳрамони Насриддин Афанди асрлар давомида кулги қироли шоҳсупасини ҳеч кимга бермай келаётир. Китобни ўқиб чиққач, Афандининг номдошлари ва кулгидошлари йигирма тўртадан ҳам кўплигига ўзингиз гувоҳ бўлдингиз, фақат Афандининг номи билан боғлиқ латифалар ўзбеклардан ташқари — турк, форс, уйғур, қозоқ, туркман, булғор, серб, қримтотор, грек, хорват, тотор, македон, араб, тобосар ва бошқ

жуд экан. Таржимада Афанди латифалари қайси халққа тегишли бўлса, ўша халққа хос номи тўла сақланган. Масалан: булғорчада «Насратдин», туркманчада «Эпенди», аварчада «Несрат», грекчада «Анастратин» ва ҳоказо.

Китобдан шубҳасиз Насриддин Афанди ҳақидаги ўзбек халқ латифалари кўпроқ ўрин олган. Шунинг ўзиёқ бизлар, Афандининг ҳақиқий меросхўрлари эканлигимизни яққол кўрсатиб турибди. Мамлакатимиз Президенти: «Насриддин Афанди бошқа жойда эмас, айна Бухорои шарифда туғилгани бежиз эмас», деб жуда тўғри таъкидлаган.

Ҳар бир халқнинг латифасида ўша халққа хос бўлган характер қирралари, урф-одатлар, анъаналар сезилиб туради. Бу ноёб ва нозик жиҳатлар таржимада ўзининг теран ифодасини топган. Энг муҳими, латифалар қайси халқники бўлишидан қатъий назар бир-бирини тўлдиради, бойитади. Натижада Афандининг тўлақонли образи яратилади. Афандимиз яна ҳам доно, яна ҳам зукко бўлиб кўринади.

Китобдаги латифалар мазмун-моҳияти билан Афандининг ниҳояси йўқ серқирра фаолиятини кенг қамраб олган. «Насриддиннинг болалик ва ёшлик йиллари»дан бошланган боб аста-секин уни оила, дўстлар даврасига етаклайди. «Очлик ва очофатлик, хасислик ва меҳмондўстлик, бахиллик ва сахийлик, қарз ва судхўрлик ҳақида»ги ичакузди латифалар «Ўғрилар ва жабрдийдалар, йўлтўсарлар ва уларнинг қурбонлари, йўқотиш ва қидирувчилар хусусида»ги латифаларга улашиб кетганига ўзингиз гувоҳ бўлдингиз. Агар ҳар бир боб ҳақидаги латифаларни таҳлил қиладиган бўлсак, эҳ-хе уни а унча-мунча қоғознинг кучи етмаслиги аниқ. Аслида латифани таҳлил қилиш ёки шарҳлаш шарт эмас.

Ўзбекистон халқ ёзувчиси, устоз Неъмат Аминовнинг номи китобхонларга яхши таниш. У кишининг йигирмага яқин бадий асарлари ва таржималари чоп этилган. Неъмат Аминов «Афандининг йигирма тўрт қиёфаси» китобини таржима қилиб, кулги хазинасини яна бир ноёб асар билан бойитди. Латифалар айнан таниқли сатирикнинг юксак маҳорати ва ўткир қалами туфайли мазмундор, теран ва кулги нишонига аниқ бориб етган.

Ушбу мақола сўнгги сўз ўрнида ёзилмади. Чунки буюк Насриддин Афандининг латифалар китобига сўнгсўз ёзиб бўлмайди. Латифанинг охири йўқ. Демак, латифа давом этади, кулги барҳаёт...

Ашурали ЖўРАЕВ,
«Муштум» журнали ва «Афанди» газетасининг Бош
муҳаррири.

МУНДАРИЖА

Насриддиннинг болалик ва ёшлик йиллари	3
Насриддин ва унинг хотини	14
Насриддиннинг фарзандлари ва қариндошлари	53
Бойлик ва камбағаллик хусусида	70
Очлик ва очофатлик, хасислик ва меҳмондўстлик, ба- хиллик ва сахийлик, қарздор ва сутхўрлар ҳақида . . .	80
Савдо, тўлов ва ҳисоб-китобдаги найранглар ҳақида . . .	117
Ўғрилар ва жабрдийдалар, йўлтўсарлар ва уларнинг қур- бонлари, йўқотиш ва қидирувлар хусусида	139
Мушкул ҳолатдан осонгина чиқиш йўллари, алдоқчилар ва алданганлар, муғомбирлар, ҳийлагар ва найранг- бозлар ҳақида	164
Аскиячилар, мақтанчоқлар ва ҳозиржавоблар ҳақида . . .	209
Тентакликка йўйилган масхарабозлик ва кулги қўзғовчи тентакликлар ҳақида	243
Донишмандлар, олимлар ва жоҳиллар ҳамда маккорона саволлар, ғалати жумбоқлар ва ғаройиб жавоблар хусусида	311
Насриддин ва ҳукмдорлар	344
Маҳкама ва қозилар хусусида	389
Дин ва дин пешволари хусусида	411
Табиблар ва касаллар хусусида	431
Насриддиннинг ўлими ва барҳаётлиги	450
Барҳаёт кулгу. А. Жўраев	461

**АФАНДИНИНГ
ЙИГИРМА
ТЎРТ
ҚИЁФАСИ**
ЖАҲОН ХАЛҚЛАРИ ЛАТИФАЛАРИ

«Шарқ» нашриёт-матбаа
акциядорлик компанияси
Бош таҳририяти
Тошкент — 2001

Муҳаррир *А. Бобониёзов*
Рассом *Ҳ. Содиқов*
Бадий муҳаррир *Ф. Башарова*
Техник муҳаррир *Д. Габдрахманова*
Мусахҳиҳлар *Ю. Бизаатова, Н. Мухаммадиева*

Теришга берилди 20.10.2000. Босишга рухсат этилди 14.12.2000.
Бичими 84x108^{1/32}. Балтика гарнитураси. Офсет босма. Шартли бос-
ма табағи 24,36. Нашриёт-ҳисоб табағи 24,2. Адади 5000 нусха.
Буюртма № 1226. Баҳоси келишилган нарҳда.

**«Шарқ» нашриёт-матбаа акциядорлик компанияси,
босмаҳонаси.
700083, Тошкент шаҳри, «Буюк Турон» кўчаси, 41.**